ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פּאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוּמָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

המשך ביאור למס' תענית ליום שלישי עמ' ב

1 שָׁנָה וְשָׁנָה זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה, אַף כָּאן זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ
2 שֶׁל זֶה, ויקדימו המוקפים לי״ג.
3 מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָכָא דְּלֵא אֶפְשַׁר לקיים זמנו של זה לא
4 בזמנו של זה ושיקראו המוקפים בי״ג, שאם כן יקדמו המוקפים
5 לעיירות, ועדיף שלא יהיו מוקפים קודמים לעיירות, אף שיהיה
6 זמנם שוה.
7 שנינו בברייתא לעיל ששיטת רבי שאם חל י״ד ביום שישי, עיירות
8 ומוקפים קוראים בי״ד, ואין העיירות מקדימות ליום הכניסה.
9 מקשה הגמרא: וְכי סָבַר רַבִּי שֶׁעֲיָרוֹת לֹא דְּחִינָן [–אין אנו דוחים
10 אותן] מזמנן הקבוע לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וְהָתַנְיָא, חָל לִהְיוֹת י״ד בַּשַּׁבָּת,
11 כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, כמו שתיקנו להם, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת
12 שאינם יכולים לקרוא בשבת, מקדימים וקוֹרִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת שהוא
13 י״ג, ומוּקָפוֹת חוֹמָה קוראים לְמָחָר בט״ו, שהוא זמנם הקבוע. רַבִּי
14 אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, הוֹאִיל וְנִדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן שאינם קוראים בי״ד,
15 יִדָּחוּ ויקדימו לְיום חמישי שהוא יוֹם הַכְּנִיסָה, ויקראו יחד עם
16 הכפרים. הרי שרבי סובר שדוחים את העיירות מזמנן הקבוע, אף
17 שבכל שנה אין עיירות נדחות ממקומן.
18 דוחה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שאפשר
19 לדמות שני עניינים אלו, הָתָם כשחל י״ד בשבת שאמר רבי
20 שיקדימו עיירות ליום הכניסה, הוא משום שזְמָנָם [–י״ד] שַׁבָּת הִיא,
21 וְהוֹאִיל דְּנִדְחוּ מזמנם, כיון שאסור לקרוא בשבת, ממילא יִדָּחוּ ליום
22 הכניסה ויקראו עם הכפרים. וְאילו הָכָא כשחל י״ד בערב שבת
23 שאמר רבי שעיירות לא ידחו ממקומן, הוא משום שזְמָנָם בְּעֶרֶב
24 שַׁבָּת, ומאחר ואין צריך לדחותם, לא ידחו כלל.
25 מבררת הגמרא: כְּמַאן אֲזָלָא – כשיטת מי נשנית הָא דְּאָמַר רַבִּי
26 חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, פּוּרִים [–י״ד] שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, הַכֹּל נִדְחִין
27 לְיוֹם הַכְּנִיסָה. לפני שמבארת הגמרא כשיטת מי נשנית מימרא זו,
28 תמהה הגמרא: וכי הַכֹּל נִדְחִין סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי אפשר לומר
29 שכולם נדחים, וְהָא אִיכָּא מוּקָפִין דְּעָבְדֵי לְמָחָר – שקוראים אחר
30 השבת, בט״ו. מבארת הגמרא: אֶלָּא הכוונה שכָּל הַנִּדְחֶה מזמנו
31 הקבוע, דהיינו בני העיירות ובני הכפרים, יִדָּחֶה לְיוֹם הַכְּנִיסָה. אבל
32 בני הכרכים אינם נדחים כלל. ועתה מבארת הגמרא: כְּמַאן – כמי
33 נאמרו דבריו של רב הונא, כְּרַבִּי, הסובר שעיירות שנדחו נדחים
34 ליום הכניסה.

35 הגמרא מבארת מדוע אין קוראים מגילה בשבת: אף שנחלקו
36 התנאים לעיל כשחל פורים בשבת מתי קוראים את המגילה, מכל
37 מקום דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא מְגִילָּה בְּשַׁבָּת לֹא קָרִינָן – כולם סוברים
38 שאין קוראים את המגילה בשבת. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא אין
39 קוראים בשבת. אָמַר רַבָּה, מאחר וַהֲכֹל חַיָּבִין בִּקְרִיאַת מְגִילָּה,
40 ובהולים לצאת ידי חובתם (וּבִתְקִיעַת שׁוֹפָר), וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין
41 בְּמִקְרָא מְגִילָּה, אסרו חכמים לקרותה בשבת, משום גְּזֵירָה שֶׁמָּא
42 יִטְּלֶנָּה [–את המגילה] בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמוֹד ממנו כיצד
43 לקרוא, וישכח ששבת היום, וְיַעֲבִירֶנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,
44 שהוא איסור דאורייתא.
45 מוסיף רבה: וְכן הֵיינוּ טַעְמָא שאמרו חכמים (ר״ה כט:) דִּתְקִיעַת שׁוֹפָר
46 אינה דוחה שבת, כיון שאין הכל בקיאים בדיני תקיעת שופר, ויש
47 חשש שמחמת שהוא בהול לקיים המצוה ילך לחכם ללמוד,
48 ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. וְכן הֵיינוּ טַעְמָא שאמרו
49 חכמים (סוכה מב:) דְּלוּלָב אינו ניטל בשבת שבתוך המועד, שמא
50 יטול את הלולב וילך ללמוד אצל בקי דיני נענוע הלולב או
51 ברכתו, ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים.
52 רַב יוֹסֵף אָמַר, הטעם שאין קוראים מגילה בשבת, מִפְּנֵי שֶׁעִנְיָנֵיהֶן
53 שֶׁל עֲנִיִּים נְשׁוּאוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה – העניים מצפים ליום קריאת
54 המגילה כדי לקבל מתנות לאביונים, וכיון שאי אפשר לתת להם
55 מתנות לאביונים בשבת, תיקנו שיקראו לפני שבת, ויתנו להם את
56 המתנות לאביונים ביום הקריאה.
57 הגמרא מביאה ראיה לסברת 'עיניהן של עניים נשואות במקרא
58 מגילה': תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חכמים שהכְּפָרִים מַקְדִּימִין
59 את קריאת המגילה לְיוֹם הַכְּנִיסָה, מכל מקום גּוֹבִין מתנות
60 לאביונים בּוֹ בַּיּוֹם – ביום הכניסה, וּמְחַלְּקִין אותן בּוֹ בַּיּוֹם. מקשה
61 הגמרא: מדוע נוקטת הברייתא לשון 'אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ', שמשמע
62 שמצד הסברא נראה שלא לחלק את המתנות ביום הקריאה,
63 אַדְּרַבָּה, הלא מִשּׁוּם דְּאָמְרוּ הוּא, שהקדמת הקריאה היא הסיבה
64 להקדמת המתנות. ומבארת הגמרא: אֶלָּא יש לגרוס בברייתא,
65 'הוֹאִיל וְאָמְרוּ' חכמים שֶׁכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, משום כך
66 גּוֹבִין גם את המתנות לאביונים בּוֹ בַּיּוֹם וּמְחַלְּקִין אותם לעניים בּוֹ
67 בַּיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁעִנְיָנֵיהֶם שֶׁל עֲנִיִּים נְשׁוּאוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה. מוסיפה
68 הברייתא: ואף שמקדימים את המתנות ליום קריאת המגילה, אֲבָל

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים קיג, קיד.....ג

ג) מאמר ד"ה ומקנה רב
ש"פ מטות-מסעי, מבה"ח מנחם אב, ה'תש"כ ..... ה

ד) שיחת יום א' פרשת מטות,
ט"ו תמוז, ה'תשי"ז ..... טו

ה) לקוטי שיחות – פרשת מטות
(בלה"ק) כרך יג ..... יח

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כא

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות ..... כג

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת מטות .....כד

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות ..... נא

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת מטות..... נב

יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות ..... ס

יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... סב

שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:

יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מטות..... סה

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מטות ..... פד

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת מטות..... צא

טז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק טז, תהלים פרק קכה-קכו .....צד

יז) משניות – מסכת ערכין
ביאור קהתי..... צו

יח) עין יעקב מסכת יומא.....קה

יט) מסכת מגילה עם ביאורים
מדף ב עד דף ח.....קו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קלד

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קלד

כב) תורה אור
אדמו"ר הזקן .....קלה

כג) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי .....קלו

כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" .....קלז

כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש .....קלז

כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב.....קלח

כז) ספר המאמרים – קונטרסים חלק א'
אדמו"ר מוהריי"צ.....קלח

כח) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ.....קלט

כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ .....קלט

ל) הלכות בית הבחירה..... קמ

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק א .....קמב

לב) חומש לקריאה בציבור ..... קמג

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות .....קנ

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קנא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

1 **וּמִקְנֶה**[1] **צֹאן רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד גוֹ׳ וַיִּרְאוּ גוֹ׳**
2 **וְהִנֵּה הַמָּקוֹם** העבר המזרחי של הירדן **מִקְנֶה גוֹ׳** מתאים
3 למרעה צאן **וַיֹּאמְרוּ גוֹ׳** באו בבקשה למשה רבנו **יוּתַּן אֶת הָאָרֶץ**
4 **הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחוּזָּה** וזו תהיה הנחלה שלהם **אַל תַּעֲבִירֵנוּ אֶת**
5 **הַיַּרְדֵּן**[2], לעברו המערבי **וְהֵשִׁיב**
6 **לָהֶם מֹשֶׁה עַל זֶה דִּבְרֵי**
7 **תּוֹכֵחָה בְּהַזְכִּירוֹ לָהֶם אֶת**
8 **מַעֲשֵׂה הַמְּרַגְּלִים,** כפי שמסופר
9 בתורה באריכות, **וּלְבַסּוֹף אָמַר**
10 **לָהֶם**[3] משה רבנו לבני גד ולבני
11 ראובן **אִם תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי ה׳ וְגוֹ׳**
12 וילחמו יחד עם כל שאר השבטים על
13 כיבוש כל ארץ ישראל **וְנִכְבְּשָׁה**
14 **הָאָרֶץ גוֹ׳ וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת**
15 עבר הירדן המזרחי **לָכֶם לַאֲחוּזָּה.**
16 **וּמִזֶּה** מדברי התוכחה של משה רבנו
17 **מַשְׁמַע, שֶׁבַּקָּשַׁת בְּנֵי גָד וּבְנֵי**
18 **רְאוּבֵן מִצַּד־עַצְמָהּ** ללא התנאי
19 של משה רבנו שתחילה יעברו את
20 הירדן וילחמו יחד עם כל השבטים
21 **הִיא כְּעֵין טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים**
22 **שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ,** והיא
23 דבר בלתי רצוי, **וְרַק כַּאֲשֶׁר**
24 **הִסְכִּימוּ לַתְּנַאי שֶׁהִתְנָה**
25 **עִמָּהֶם מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ וַאֲנַחְנוּ**
26 **נֶחֱלַץ חוּשִׁים גוֹ׳**[4] להיות בראש
27 הלוחמים, **הָיָה זֶה עִנְיָן רָצוּי,**
28 ויש לבאר את המשמעות הפנימית של
29 הדברים על־פי חסידות.
30 **ב) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַמְבוֹאָר**
31 **בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח
32 בפסוק **וּמִקְנֶה רַב לְהַ׳צֹּאן**
33 **צֹדֶק׳**[5] **וּלְאַדְמוּ״ר מַהַר״ש**
34 **(בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ״ט**[6])
35 שם מבוארים הדין־ודברים של בני גד
36 ובני ראובן עם משה רבנו **עַל־פִּי**
37 **מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[7]
38 **בְּבֵאוּר הַטַּעַם** הפנימי לכך
39 **שֶׁהָאָבוֹת** אברהם יצחק ויעקב
40 **וְהַשְּׁבָטִים** בני יעקב אבינו **בָּחֲרוּ**

ביאור בדרך אפשר

41 **לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן** דווקא ולא במלאכה אחרת, **לְפִי שֶׁרָצוּ לִהְיוֹת**
42 **בְּהִתְבּוֹדְדוּת** לבד ובריחוק **מֵהָעוֹלָם** הגשמי והחומרי **בִּכְדֵי שֶׁיּוּכְלוּ**
43 **לַעֲבוֹד אֶת הַוְיָ׳** ללא הפרעות מצד העולם, **שֶׁהִיא** עבודת ה׳ **כְּלָלוּת**
44 **הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְלָכֵן בָּחֲרוּ** האבות והשבטים **לִהְיוֹת**
45 **רוֹעֵי צֹאן, כְּדֵי שֶׁהָעוֹלָם לֹא**
46 **יְבַלְבֵּל** לא יפריע להם מלהיות
47 שקועים בעניינים רוחניים **וְיִמְנַע**
48 **אוֹתָם מֵעֲבוֹדָתָם** הרוחנית של
49 לימוד התורה וקיום המצוות.
50 **וּמִטַּעַם זֶה** מאותה סיבה עצמה
51 **לֹא רָצוּ הַמְרַגְּלִים** ששלח משה
52 רבנו מהמדבר לארץ ישראל **לִיכָּנֵס**
53 **לָאָרֶץ**[8], **כִּי טַעֲנָתָם הָיְתָה**
54 **שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ הִיא יְרִידָה**
55 רוחנית **גְּדוֹלָה, וְיוֹתֵר טוֹב**
56 **שֶׁיִּשְׁאֲרוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁשָּׁם לֹא**
57 **הָיָה לָהֶם** עֵסֶק ומגע רצוף וקבוע
58 **עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה** שהם
59 עניינים גשמיים וחומריים והעיסוק
60 בפרנסה מטריד את האדם ומפריע לו
61 לעסוק בעבודת ה׳ כראוי, **וּבִפְרָט**
62 **שֶׁהָיוּ** אנשי דור המדבר **דּוֹר**
63 **דֵּעָה**[9], כדברי המדרש, היינו דור
64 בעל דעה רחבה ודרגה גבוהה בהשגת
65 דברים רוחניים **וְרָצוּ לַעֲסוֹק**
66 **בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִיתְּנָה אֶלָּא**
67 **לְאוֹכְלֵי הַמָּן**[10], כדברי חכמינו
68 ז״ל שהשגת התורה כראוי אפשרית
69 במצב שבו אכן אין לאדם טרדות של
70 פרנסה, והתורה ניתנה במיוחד לדור
71 המדבר שאכלו מן מהשמים ולא היה
72 להם כל טורח של חרישה וזריעה וכו׳,
73 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִשְׁאָר**

בס״ד. שבת פרשת מטות־מסעי, מברכים החודש מנחם־אב, ה׳תש״כ

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וּמִקְנֶה**[1] רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד גוֹ׳
2 וַיִּרְאוּ גוֹ׳ וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מִקְנֶה
3 גוֹ׳ וַיֹּאמְרוּ גוֹ׳ יוּתַּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ
4 לַאֲחוּזָּה אַל תַּעֲבִירֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן[2], וְהֵשִׁיב לָהֶם
5 מֹשֶׁה עַל זֶה דִּבְרֵי תוֹכֵחָה בְּהַזְכִּירוֹ לָהֶם אֶת
6 מַעֲשֵׂה הַמְּרַגְּלִים, וּלְבַסּוֹף אָמַר לָהֶם[3] אִם תֵּחָלְצוּ
7 לִפְנֵי ה׳ וְגוֹ׳ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ גוֹ׳ וְהָיְתָה הָאָרֶץ
8 הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחוּזָּה. וּמִזֶּה מַשְׁמַע, שֶׁבַּקָּשַׁת בְּנֵי
9 גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן מִצַּד־עַצְמָהּ הִיא כְּעֵין טַעֲנַת
10 הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לָאָרֶץ, וְרַק כַּאֲשֶׁר
11 הִסְכִּימוּ לַתְּנַאי שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ
12 וַאֲנַחְנוּ נֶחֱלַץ חוּשִׁים גוֹ׳[4], הָיָה זֶה עִנְיָן רָצוּי.
13 ב) **וְיוּבָן** בְּהֶקְדֵּם הַמְבוֹאָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל
14 וּמִקְנֶה רַב לְהַ׳צֹּאן צֹדֶק׳[5]
15 וּלְאַדְמוּ״ר מַהַר״ש (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ״ט[6])
16 עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[7] בְּבֵאוּר הַטַּעַם
17 שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, לְפִי
18 שֶׁרָצוּ לִהְיוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת מֵהָעוֹלָם בִּכְדֵי שֶׁיּוּכְלוּ
19 לַעֲבוֹד אֶת הַוְיָ׳, שֶׁהִיא כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה
20 וּמִצְוֹת, וְלָכֵן בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, כְּדֵי שֶׁהָעוֹלָם לֹא יְבַלְבֵּל וְיִמְנַע אוֹתָם
21 מֵעֲבוֹדָתָם. וּמִטַּעַם זֶה לֹא רָצוּ הַמְרַגְּלִים לִיכָּנֵס לָאָרֶץ[8], כִּי טַעֲנָתָם הָיְתָה
22 שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה, וְיוֹתֵר טוֹב שֶׁיִּשְׁאֲרוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁשָּׁם לֹא
23 הָיָה לָהֶם עֵסֶק עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבִפְרָט שֶׁהָיוּ דּוֹר דֵּעָה[9], וְרָצוּ לַעֲסוֹק
24 בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִיתְּנָה אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן[10], וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִשְׁאָר צָרְכֵי

---

1) תוכן חלק מהמאמר - נכלל בלקו״ש ח״ח ע׳ 189 ואילך. 2) פרשתנו (מטות) לב, א־ה. 3) שם, כ־כב. 4) שם, יז. 5) אוה״ת פרשתנו (מטות) ע׳ א׳שלט. 6) ע׳ רפא ואילך. 7) מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ קצב ואילך. וראה גם ד״ה בן פורת יוסף בתורת־חיים ויחי קב, ב ואילך. אוה״ת מקץ ח״ו תתשב, א ואילך. ד״ה ולא זכר שר המשקים תרל״ג (סה״מ תרל״ג ח״א ע׳ סג ואילך), ד״ה הנ״ל עזר״ת (סה״מ עזר״ת ע׳ קג ואילך), תרפ״ח (סה״מ תרפ״ח ע׳ כג ואילך). ד״ה ומקנה רב תשכ״א (סה״מ תשכ״א ע׳ רל ואילך). 8) ראה לקו״ת ר״פ שלח. 9) ראה ויק״ר פ״ט, א. במדב״ר פי״ט, ג. 10) מכילתא ר״פ בשלח.

ביאור בדרך אפשר

צָרְכֵי הָאָדָם שֶׁהָיוּ לָהֶם לאנשי דור המדבר **מִן הַמּוּכָן**, מבלי כל צורך במאמץ מצידם, **מַיִם מִבְּאֵרָה שֶׁל מִרְיָם**[11] מבלי שהם יצטרכו לשאוב או להביא את המים, **וּלְבוּשִׁים עַל־יְדֵי עַנְנֵי הַכָּבוֹד**[12] וחסכו מהם את הצורך להתעסק בדברים גשמיים וחומריים, **הַיְנוּ, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים דְּמָזוֹן וּלְבוּשׁ לֹא הָיוּ בְּהַגְשָׁמָה**, ומשמעות הדברים על־פי חסידות היא שבניגוד למצב שלאחרי הכניסה לארץ ואילך הרי העיסוק במזון ולבוש מחייב התעסקות עם דברים גשמיים וחומריים והדבר מגשם את האדם, הרי בדור המדבר זכו למזון ולבוש על־ידי העננים תוך כדי שהמשיכו לעסוק בעניינים רוחניים לחלוטין **וְלָכֵן לֹא רָצוּ** המרגלים **לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲסוֹק בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים כְּדֵי לְבָרְרָם**, להפריד את הטוב מתוך הרע המעורב בו ולהעלותו לקדושה, **בְּאָמְרָם שֶׁאֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא**[13], **הַיְנוּ**, ומשמעות התלונה על־פי חסידות היא שטענת המרגלים הייתה **שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁהֵם** בני ישראל שעתידים להיכנס לארץ **יְבָרְרוּ** יפרידו את הטוב מהרע **יְזַכְּכוּ** יעדנו **וְיַעֲלוּ** לקדושה **אֶת הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים** שמצד עצמם יש בהם תערובת רע והם חומריים ונחותים, **אֲפָשֶׁר** יכול **לִהְיוֹת לְהֵיפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם**, ויש חשש שבמקום שהם יביאו את עליית הדברים הגשמיים יקרה ההיפך **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה לָהֶם יְרִידָה כוּ'** בעקבות עצם המגע והעיסוק עם דברים גשמיים נחותים. **וְעַל זֶה** על חששם האמור של המרגלים שבעקבותיו טענו כי הארץ היא "אוכלת יושביה" **הָיָה הַמַּעֲנֶה לָהֶם** בדברי יהושע בן נון וכלב בן יפונה שהיו גם הן בין המרגלים אבל עמדתם היתה הפוכה משל עשרת המרגלים האחרים ובתגובה לטענות המרגלים עד כמה הכניסה לארץ לא רצוייה מבחינה רוחנית, הם טענו **טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד**[14], והמשמעות הפנימית של המענה הזה היא שבניגוד לטענת המרגלים שהעיסוק בדברים גשמיים עלול לגרום לירידה רוחנית, האמת היא **שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְתַכְלִית הָעִילּוּי** בעבודת ה', **בְּחִינַת מְאֹד מְאֹד**, עלייה ללא גבול, **הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בָּאָרֶץ** שמחייבת מגע עם דברים גשמיים, עבודה שנועדה **לְגַלּוֹת בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁבָּהּ** בארץ הגשמית, **כִּי הָעֲלִיָּה** לתכלית העילוי **הִיא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַיְרִידָה** שלאמתו של דבר היא לא מניעה ועיכוב להתעלות אלא אדרבה מהווה הכנה והקדמה לעליה, **וּבָזֶה גּוּפָא** בעניין הירידה עצמה, הנה כדי שהירידה אכן תביא את ההתעלות הרצוייה **לֹא מַסְפִּיק כְּלָלוּת יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**, אף שגם היא כשלעצמה היא ירידה גדולה ביותר, והראייה שלא די בירידה זו היא שאכן לכך המרגלים לא התנגדו **שֶׁהֲרֵי גַּם הַמְרַגְּלִים הִסְכִּימוּ עַל הַיְרִידָה** של הנשמה והאדם העובד את ה' **בְּעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה**[15], **אוֹ בְּעוֹלָם הַדִּיבּוּר**[16], כמובא בקבלה ומבואר ב'לקוטי תורה' לרבנו הזקן פרשת שלח ששורש המרגלים היה ב'עולם המחשבה' (העליונה), ולכן היו שייכים לדור המדבר הנקרא 'דור דעה' ולא רצו להיכנס לארץ ישראל שהיא מבחינת 'עולם הדיבור', והם סברו בטעות שאת כל מה שפועלים על ידי קיום המצוות במעשה אפשר לפעול על ידי מחשבה, או לכל היותר על ידי דיבור וגם זו ירידה שתביא אחריה עלייה, אך האמת היא שלא די בירידה זו **אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת הַיְרִידָה בְּעוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא** ורק קיום המצוות במעשה בפועל, באמצעות דברים גשמיים כמו ציצית מצמר ולולב ואתרוג פועלים המשכת וגילוי אלוקות בעולם, בירור וזיכוך הדברים הגשמיים והתעלות רוחנית של האדם, **וְדַוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידָה זוֹ** שהיא ירידה נוספת, גדולה מאד, מלבד עצם ירידת הנשמה לגוף, **מַגִּיעִים** לעלייה גדולה **לִבְחִינַת מְאֹד מְאֹד** עלייה ללא גבול.

וְלָכֵן, כְּשֶׁאָמְרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד שֶׁרוֹצִים לִישָׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי מִקְנֶה, בנימוק שהכניסה לארץ תהיה הפרעה ומניעה לעבודתם הרוחנית **הֲרֵי זֶה כְּעֵין טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים. אַךְ** מצד שני **עַל־יְדֵי הַתְּנַאי דְּנַחֲלֵץ חוּשִׁים** למלחמה של כל השבטים על כיבוש הארץ, **שֶׁגַּם לָהֶם** לבני גד ובני ראובן **יִהְיֶה מְסִירוּת נֶפֶשׁ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, לא פחות מאשר כל השבטים, **הִנֵּה לְאַחֲרֵי הַקְדָּמָה זוֹ** של מסירות הנפש לעניין הנחלה של הארץ הגשמית והכיבוש שהוא ההכנה לעבודת ה' עם הדברים הגשמיים והבירור והזיכוך של הגשמיות **יְכוֹלִים הֵם** בני גד ובני ראובן **לִהְיוֹת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** וכבר אין בזה דבר בלתי רצוי בדומה למרגלים.

ביאור בדרך אפשר

1 הָאָדָם שֶׁהָיוּ לָהֶם מִן הַמּוּכָן, מַיִם מִבְּאֵרָה שֶׁל
2 מִרְיָם[11], וּלְבוּשִׁים עַל־יְדֵי עַנְנֵי הַכָּבוֹד[12], הַיְנוּ,
3 שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים דְּמָזוֹן וּלְבוּשׁ לֹא הָיוּ בְּהַגְשָׁמָה,
4 וְלָכֵן לֹא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲסוֹק
5 בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים כְּדֵי לְבָרְרָם, בְּאָמְרָם שֶׁאֶרֶץ
6 אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא[13], הַיְנוּ, שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁהֵם
7 יְבָרְרוּ יְזַכְּכוּ וְיַעֲלוּ אֶת הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, אֶפְשָׁר
8 לִהְיוֹת לְהֵיפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה
9 לָהֶם יְרִידָה כוּ'. וְעַל זֶה הָיָה הַמַּעֲנֶה לָהֶם טוֹבָה
10 הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד[14], שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְתַכְלִית
11 הָעִילּוּי, בְּחִינַת מְאֹד מְאֹד, הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי
12 הָעֲבוֹדָה בָּאָרֶץ, לְגַלּוֹת בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁבָּהּ, כִּי
13 הָעֲלִיָּה הִיא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַיְרִידָה, וּבָזֶה גּוּפָא
14 לֹא מַסְפִּיק כְּלָלוּת יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ
15 הַבַּהֲמִית, שֶׁהֲרֵי גַּם הַמְרַגְּלִים הִסְכִּימוּ עַל
16 הַיְרִידָה בְּעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה[15], אוֹ בְּעוֹלָם
17 הַדִּיבּוּר[16], אֶלָּא צְרִיכָה לִהְיוֹת הַיְרִידָה בְּעוֹלָם
18 הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, וְדַוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידָה זוֹ מַגִּיעִים
19 לִבְחִינַת מְאֹד מְאֹד. וְלָכֵן, כְּשֶׁאָמְרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן
20 וּבְנֵי גָד שֶׁרוֹצִים לִישָׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת
21 רוֹעֵי מִקְנֶה, הֲרֵי זֶה כְּעֵין טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים. אַךְ
22 עַל־יְדֵי הַתְּנַאי דְּנַחֲלֵץ חוּשִׁים, שֶׁגַּם לָהֶם יִהְיֶה
23 מְסִירוּת נֶפֶשׁ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה לְאַחֲרֵי
24 הַקְדָּמָה זוֹ יְכוֹלִים הֵם לִהְיוֹת בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

שם טז, ד. 11) תענית ט, א. פרש"י חוקת כ, ב. ועוד. 12) ראה פרש"י עקב ח, ד. 13) שלח יג, לב. 14) שם יד, ז. 15) לקו"ת שלח לז, ב. לח, ב. 16) שם לז, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1046 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּלְהָבִין** זֶה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, וְגַם לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ בֵּין בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָּד לְהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרְכוּ אֵיזֶה תְּנַאי עַל זֶה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָּד שֶׁאֶצְלָם הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הַתְּנַאי דְּנַחֲלֵץ חוּשִׁים, וּבָזֶה גּוּפָא לֹא הָיָה מַסְפִּיק שֶׁיֹּאמְרוּ מֵעַצְמָם אֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חוּשִׁים, אֶלָּא הָיָה צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמַת דִּבְרֵי מוּסָר שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, וְדַוְקָא הוּא פָּעַל שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם בָּאוֹפֶן הָרָצוּי.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל שֶׁבֵּין יוֹסֵף וְהַשְּׁבָטִים, שֶׁהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן כְּמוֹ הָאָבוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף, הִנֵּה גַּם קוֹדֶם שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם לֹא הָיָה רוֹעֵה צֹאן כְּמוֹ אֶחָיו, אֶלָּא הָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִיו, וּבִפְרָט בִּירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם, הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית פּוֹטִיפַר, הִפְקִידוֹ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֶשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ[17], וְגַם בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים כְּתִיב[18] וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית הַסֹּהַר בְּיַד יוֹסֵף אֵת כָּל הָאֲסִירִים גו׳, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְאַחֲרֵי שֶׁנִּלְקַח אֶל פַּרְעֹה, שֶׁאָז נֶאֱמַר לוֹ עַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי[19], וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם[20], וְהַיְנוּ, שֶׁהָיָה תָּמִיד עָסוּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כוּ׳, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת וזאת מעלה מיוחדת של יוסף שלא הייתה באבות ובאחיו השבטים – להיות עסוק בענייני העולם הגשמי, אפילו בתור משנה־למלך של ארץ מצרים, וביחד עם זה להיות דבוק באלוקות בתכלית הדבקות.

וְזֶהוּ גַּם הפנימי הַבֵּיאוּר בְּמַה שֶּׁכָּתוּב[21] בתורה אודות פגישת יוסף ואחיו בפעם הראשונה לאחר שנמכר למצריים וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ, ומשמעות הדברים היא שיוסף היה במעמד ומצב נעלה מאחיו כך שהוא הכיר וידע את אופן העבודה שלהם אבל אחי יוסף לא היו יכולים ׳להכיר׳ ולהשיג את אופן העבודה שלו כִּי הַשְּׁבָטִים שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּהִתְבּוֹדְדוּת ניתוק והתרחקות מֵהָעוֹלָם, לֹא יָכְלוּ לְהָבִין אֲשֶׁר אִישׁ שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, יוּכַל לִהְיוֹת בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בְּדְבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת כי לפי ההבנה וההשגה שלהם ענייני העולם כן מפריעים לעבודת ה׳ ודביקות באלוקות. וּבֶאֱמֶת הִנֵּה בִּשְׁעָה שֶׁיּוֹסֵף הָיָה עוֹסֵק אפילו בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, הָיָה בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת עוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר דְּבֵקוּתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים כְּשֶׁהָיוּ בְּהִתְבּוֹדְדוּת, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְהֵם לֹא

ביאור בדרך אפשר

ההבדל בֵּין בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָּד לְהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים שלכאורה שניהם דומים בכך ששניהם רצו להיות מנותקים מענייני העולם הגשמי אבל לאמתו של דבר יש הבדל ביניהם, דבר הבא לידי ביטוי בכך שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרְכוּ אֵיזֶה תְּנַאי עַל זֶה שרק לאחר קיומו יגיעו לדרגה שבה יוכלו לעבוד את ה׳ תוך התנתקות ממגע עם דברים גשמיים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָּד שֶׁאֶצְלָם הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הַתְּנַאי דְּנַחֲלֵץ חוּשִׁים, ורק לאחר קיומו יכלו להיות רועי צאן שעובדים את ה׳ בדרגה גבוהה כאמור, וּבָזֶה גּוּפָא בקיום התנאי עצמו לֹא הָיָה מַסְפִּיק שֶׁיֹּאמְרוּ מֵעַצְמָם אֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חוּשִׁים, אף שמבחינת הוצאה וההשתתפות בכיבוש הארץ בפועל אין הבדל מה גרם להם לעשות זאת אֶלָּא הָיָה צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמַת דִּבְרֵי מוּסָר קשים וחמורים, כפי שמפורש בתורה בארוכות שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, וְדַוְקָא הוּא משה רבנו פָּעַל שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם בָּאוֹפֶן הָרָצוּי.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר מאמרי החסידות בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל של אדמו״ר הזקן, אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ ואדמו״ר מהר״ש על הפסוק ״ומקנה רב...״ הַהֶפְרֵשׁ ההבדל באופן עבודת ה׳ שֶׁבֵּין יוֹסֵף הצדיק וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ אחיו של יוסף, שֶׁהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן כְּמוֹ הָאָבוֹת, וגם הם עבדו את ה׳ תוך ניתוק מהדברים הגשמיים מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף, הִנֵּה גַּם קוֹדֶם שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם לֹא הָיָה רוֹעֵה צֹאן כְּמוֹ אֶחָיו, אֶלָּא הָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִיו, וּבִפְרָט בִּירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם, שאז התעסק עם עניינים גשמיים וארציים עוד יותר מאשר בהיותו בארץ ישראל בבית אביו, כי הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית פּוֹטִיפַר, הִפְקִידוֹ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֶשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ[17] וכדי לנהל את ענייניו של פוטיפר וביתו היה צריך להתעסק עם עניינים גשמיים, וְגַם בִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים כְּתִיב[18] וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית הַסֹּהַר בְּיַד יוֹסֵף אֵת כָּל הָאֲסִירִים גו׳, ואם כן גם בבית הסוהר לא היה יכול יוסף להינתק לגמרי מענייני העולם הזה הגשמי וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְאַחֲרֵי שֶׁנִּלְקַח אֶל פַּרְעֹה, ככל פרטי הדברים המסופרים בתורה שֶׁאָז נֶאֱמַר לוֹ עַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי[19], וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם[20], וְהַיְנוּ, שֶׁהָיָה תמיד עָסוּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כוּ׳, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת וזאת מעלה מיוחדת של יוסף שלא הייתה באבות ובאחיו השבטים – להיות עסוק בענייני העולם הגשמי, אפילו בתור משנה־למלך של ארץ מצרים, וביחד עם זה להיות דבוק באלוקות בתכלית הדבקות.

וְזֶהוּ גַּם הפנימי הַבֵּיאוּר בְּמַה שֶּׁכָּתוּב[21] בתורה אודות פגישת יוסף ואחיו בפעם הראשונה לאחר שנמכר למצריים וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ, ומשמעות הדברים היא שיוסף היה במעמד ומצב נעלה מאחיו כך שהוא הכיר וידע את אופן העבודה שלהם אבל אחי יוסף לא היו יכולים ׳להכיר׳ ולהשיג את אופן העבודה שלו כִּי הַשְּׁבָטִים שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּהִתְבּוֹדְדוּת ניתוק והתרחקות מֵהָעוֹלָם, לֹא יָכְלוּ לְהָבִין אֲשֶׁר אִישׁ שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, יוּכַל לִהְיוֹת בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בְּדְבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת כי לפי ההבנה וההשגה שלהם ענייני העולם כן מפריעים לעבודת ה׳ ודביקות באלוקות. וּבֶאֱמֶת הִנֵּה בִּשְׁעָה שֶׁיּוֹסֵף הָיָה עוֹסֵק אפילו בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, הָיָה בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת עוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר דְּבֵקוּתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים כְּשֶׁהָיוּ בְּהִתְבּוֹדְדוּת, כי היה בדרגה הרבה יותר גבוהה מהם, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְהֵם לֹא

17) וישב לט, ד. 18) שם, כב. 19) מקץ מא, מ. 20) שם, מד. 21) שם מב, ח.

ביאור בדרך אפשר

הִכִּירוּהוּ, שֶׁלֹּא הִכִּירוּ ולא היו יכולים ׳להכיר׳ ולהשיג **דַּרְגָּא נַעֲלַית כָּזוֹ בִּדְבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת.**

וּנְקוּדַת הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַשְּׁבָטִים וְגַם הָאָבוֹת הָיוּ בְּחִינַת מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה, סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כמובא בדברי הנביאים ישעיהו ויחזקאל האור האלוקי מתגלה ומאיר באופן של מרכבה, ויש בזה דרגות שונות מלמטה למעלה, החל מ"מרכבתא תתאה", מרכבה תחתונה שהיא ׳סדר השתלשלות׳, הארת והתגלות האור האלוקי הבא ויורד מדרגה לדרגה לפי סדר הדרגתי מסודר כך שכל דרגה קשורה ואחוזה בחברתה כמו טבעות של שלשלת (שרשרת) האחוזות זו בזו **שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ** בחינת המרכבה התחתונה, **יֵשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָעוֹלָם,** כי זה עניינו של ׳סדר השתלשלות׳ שבו האור האלוקי יורד מדרגה לדרגה ומעולם לעולם והולך ומתמעט ונעשה מצומצם יותר עד לעולם הזה הגשמי שבו האלוקות היא בהעלם והסתר **וְלָכֵן** בדרגה זו שבה יש לעולם תפיסת מקום וחשיבות מסויימת **הָעוֹלָם מְבַלְבֵּל** ומפריע לעבודת ה', **וְהַיְנוּ שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ** בה מאיר אור אלוקי בהגבלה ובצמצום **יֶשְׁנָם ב׳ קַוִּין, זֶה לְעוּמַת זֶה,** קו הקדושה ולעומתו קו הסטרא־אחרא **שֶׁזֶּהוּ** העובדה שיש שני קוים סותרים ומנגדים היא הסיבה לכך **שֶׁגַּם בְּיַעֲקֹב,** עם היותו **בְּחִיר הָאָבוֹת**[22], ולמרות גודל מעלתו, **כְּתִיב**[23] לגבי המאבק עם שרו של עשיו **וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ,** ולשון הכתוב שמשמעו כאילו שני הצדדים הנאבקים שווים **כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** דומים זה לזה **הַנֶּאֱבָקִים זֶה עִם זֶה כּוֹ׳ לְפִי שֶׁיֵּשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם זֶה לְגַבֵּי זֶה,** ולשרו של עשיו, מצד הסטרא אחרא, יש תפיסת מקום כלשהי לגבי יעקב שהוא בדרגה גבוהה ביותר בצד הקדושה **וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב**[24] **הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב,** וגם מלשון כתוב זה משמע כאילו מדובר בשניים שהם שווים ודומים זה לזה כיוון **שֶׁיֵּשׁ לְעֵשָׂו תְּפִיסַת מָקוֹם כּוֹ׳** ביחס ליעקב, אף על פי שעשיו הוא היפך הקדושה ויעקב הוא דרגה גבוהה ביותר בצד הקדושה.

ביאור בדרך אפשר

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף הָיָה מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ תֹּהוּ וְתִיקּוּן, שֹׁרֶשׁ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב[25], כמבואר בקבלה וחסידות ששורשו של עשו הוא מעולם ה"תוהו" ושורשו של יעקב הוא מעולם ה"תיקון" (העולמות במתכונתם הנוכחית, עם ׳סדר השתלשלות׳ הדרגתי ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים ׳עולם התיקון׳. ל׳תיקון׳ קדם ׳עולם התוהו׳ בו היו אורות מרובים וכלים מועטים, מצב שגרם ל׳שבירת הכלים׳ ו׳נפילה׳ של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה. לכן, ׳תיקון׳ מסמל התלבשות בכלים, סדר והדרגה, ואילו ׳תוהו׳ מסמל אורות ללא מדידה והגבלה והתלבשות מסודרת. ואף ש׳תוהו׳, השורש של עשיו, נעלה מ׳תיקון׳, השורש של יעקב, הכוונה הפנימית של הבריאה מתקיימת דווקא ב׳תיקון׳, וזה אחד הפירושים של תורת החסידות בפסוק שהובא לעיל – "הלא אח עשו ליעקב, ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי" – כי הכוונה והרצון הפנימיים של הקדוש ברוך הוא הם דווקא ביעקב), אלא שהדברים אמורים לגבי יעקב ועשו, שני קוים של קדושה וקליפה שעומדים זה לעומת זה באופן שיש יחס וערך ביניהם, אבל מדרגת יוסף נעלית משניהם והיא בחינה נעלית **שֶׁבָּהּ אֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לִמְצִיאוּת שֶׁל מְנַגֵּד כְּלָל,** ובה אין מקום להשוות ו׳לערוך עימות׳ בין שני הקווים **וְלָכֵן הִגֵּה בְּשָׁעָה זוֹ עַצְמָהּ שֶׁעָסַק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם** ובפועל היה עסוק וטרוד בדברים גשמיים, באותה שעה עצמה **הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת, לְפִי שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לֹא הָיוּ מְנַגְּדִים אֵלָיו כְּלָל** מאחר שלא תפסו מקום כלל, לא גרמו שום בלבול והפרעה.

וּבָזֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ חִילּוּק הבדל **בֵּין יַעֲקֹב לְיוֹסֵף**[26] גם בעניין אחר, **שֶׁיַּעֲקֹב עָשָׂה כַּמָּה סִיבּוֹת** פעולות של השתדלות **גַּשְׁמִיּוֹת כְּדֵי לִינָּצֵל מֵעֵשָׂו, וְלֹא נֶחְשַׁב לוֹ לְחֵטְא** של חסרון כלשהו באמונה ובטחון בה׳ שיושיע ויציל אותו **[וְאַף שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ**

1 כְּשֶׁהָיוּ בְּהִתְבּוֹדְדוּת, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְהֵם לֹא
2 הִכִּירוּהוּ, שֶׁלֹּא הִכִּירוּ דַּרְגָּא נַעֲלַית כָּזוֹ בִּדְבֵקוּת
3 בֶּאֱלֹקוּת. וּנְקוּדַת הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַשְּׁבָטִים וְגַם
4 הָאָבוֹת הָיוּ בְּחִינַת מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה, סֵדֶר
5 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ יֵשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם
6 לְהָעוֹלָם, וְלָכֵן הָעוֹלָם מְבַלְבֵּל, וְהַיְנוּ שֶׁבִּבְחִינָה
7 זוֹ יֶשְׁנָם ב׳ קַוִּין, זֶה לְעוּמַת זֶה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁגַּם
8 בְּיַעֲקֹב, בְּחִיר הָאָבוֹת[22], כְּתִיב[23] וַיֵּאָבֵק אִישׁ
9 עִמּוֹ, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים הַנֶּאֱבָקִים זֶה עִם זֶה כּוֹ׳ לְפִי
10 שֶׁיֵּשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם זֶה לְגַבֵּי זֶה, וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה
11 שֶׁכָּתוּב[24] הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, שֶׁיֵּשׁ לְעֵשָׂו
12 תְּפִיסַת מָקוֹם כּוֹ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף הָיָה
13 מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ תֹּהוּ
14 וְתִיקּוּן, שֹׁרֶשׁ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב[25], שֶׁבָּהּ אֵין תְּפִיסַת
15 מָקוֹם לִמְצִיאוּת שֶׁל מְנַגֵּד כְּלָל, וְלָכֵן הִגֵּה בְּשָׁעָה
16 זוֹ עַצְמָהּ שֶׁעָסַק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת
17 בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת, לְפִי שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם
18 לֹא הָיוּ מְנַגְּדִים אֵלָיו כְּלָל.
19 וּבָזֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ חִילּוּק בֵּין יַעֲקֹב
20 לְיוֹסֵף[26], שֶׁיַּעֲקֹב עָשָׂה כַּמָּה סִיבּוֹת
21 גַּשְׁמִיּוֹת כְּדֵי לִינָּצֵל מֵעֵשָׂו, וְלֹא נֶחְשַׁב לוֹ לְחֵטְא
22 [וְאַף שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[27] שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה

22) ב"ר פע"ו, א. ועוד. 23) וישלח לב, כה. 24) מלאכי א, ב. 25) ראה ד"ה עם לבן גרתי לאדה"ז - נדפס עם הגהות וכו׳ באוה"ת וישלח רלא, ב ואילך; תבא ע׳ תתרלו ואילך; קיצורים והערות לתניא ע׳ מט ואילך. ועוד. 26) בהבא לקמן - ראה מאמרי אדה"ז שם (ע׳ ר). תו"ח שם (קז, א ואילך). אוה"ת וישב ח"ו תתרחצ, סע"א ואילך. ד"ה ולא זכר שר המשקים תרל"ג (סה"מ תרל"ג ח"א ס"ע סא ואילך), ד"ה הנ"ל עזר"ת (סה"מ עזר"ת ס"ע קב ואילך), תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע׳ כב ואילך). 27) ב"ר פע"ה, יא.

ביאור בדרך אפשר

זֹ״ל[27] **שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁקָּרָא יַעֲקֹב לְעֵשָׂו אֲדוֹנִי** ונתן כבוד לעשיו, **אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, אַתָּה הִשְׁפַּלְתָּ עַצְמְךָ כּוֹ׳** וקראת לעשיו ״אדוני״ שמונה פעמים, **חַיֶּיךָ** לשון שבועה **אֲנִי מַעֲמִיד מִבָּנָיו שְׁמוֹנָה מְלָכִים קוֹדֶם לְבָנֶיךָ,** כמסופר בפרשת וישלח על מלכי אדום, צאצאי עשיו, שמלכו בארץ אדום ״לפני מלוך מלך לבני ישראל״, **מִכָּל־מָקוֹם לֹא הָיָה זֶה** ההנהגה של יעקב כלפי עשו ומה שנגזר על יעקב בעקבות זאת, לא היו **חֵטְא מַמָּשׁ** נגד רצון ה׳ **וְעוֹנֶשׁ מַמָּשׁ** ליעקב אלא עניין רוחני ייחודי], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹסֵף מָצִינוּ** בתורה **שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמַר לְשַׁר הַמַּשְׁקִים** כאשר השר עמד להשתחרר מבית הסוהר **כִּי אִם זְכַרְתַּנִי גוֹ׳ וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל פַּרְעֹה גוֹ׳**[28], **נֶעֱנַשׁ עַל זֶה לִהְיוֹת אָסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים**[29] נוספות, כי היה בכך חיסרון באמונה ובביטחון שלו בה׳ שיוציא אותו מבית הסוהר **וְכִדְאִיתָא** וכפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[30] **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[31] בתהלים בתור שבח על מי שבוטח בה׳ **וְלֹא פָּנָה אֶל רְהָבִים, שֶׁיּוֹסֵף פָּנָה אֶל מְצָרִים הַקְּרוּיִים רַהַב** ועצם הבקשה של יוסף משר המשקים שיסייע בשחרורו מבית הסוהר הייתה דבר לא רצוי עד כדי כך שבגלל זה היה אסור שנתיים נוספות.

וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא עַל זֶה, מָה הָיָה חֵטְאוֹ שֶׁל יוֹסֵף, ומה לא היה ראוי שיבקש עזרה משר המשקים **חָרֵי אִיתָא** מובא **בְּ״חוֹבַת הַלְּבָבוֹת״**[32] **שֶׁחַיָּב הָאָדָם לְבַקֵּשׁ סִיבָּה כוּ׳** ולעשות השתדלות להצליח בדרך הטבע, **וְהָרְאָיָה מִשְּׁמוּאֵל שֶׁאָמַר**[33] לקדוש ברוך הוא, כאשר נאמר לו ללכת ולמשוח את דוד למלך, **וְאֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל גוֹ׳** שהיה המלך באותה שעה ״והרגני״, **וְלֹא הָיָה נֶחְשַׁב לוֹ** לשמואל החשש מפני מה ששאול יעשה לו **לְחִסָּרוֹן בְּבִטָּחוֹן כוּ׳,** כי השתדלות בדרכי הטבע כדי להינצל מסכנה היא לא סתירה לביטחון בה׳ **וְאִם־כֵּן מֶה הָיָה חֵטְאוֹ שֶׁל יוֹסֵף** שעשה את הדבר שעשו יעקב אבינו ושמואל הנביא?

וְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן[34] **הִקְשָׁה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, דְּיַעֲקֹב אֲבִי יוֹסֵף עָשָׂה כַּמָּה סִיבּוֹת כוּ׳** ולא רק הביע חשש כמו שמואל **וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא נֶחְשַׁב לוֹ לְחֵטְא.**

1 שֶׁקָּרָא יַעֲקֹב לְעֵשָׂו אֲדוֹנִי, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, אַתָּה
2 הִשְׁפַּלְתָּ עַצְמְךָ כּוֹ׳, חַיֶּיךָ אֲנִי מַעֲמִיד מִבָּנָיו
3 שְׁמוֹנָה מְלָכִים קוֹדֶם לְבָנֶיךָ, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הָיָה
4 זֶה חֵטְא מַמָּשׁ וְעוֹנֶשׁ מַמָּשׁ], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
5 בְּיוֹסֵף מָצִינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמַר לְשַׁר הַמַּשְׁקִים כִּי אִם
6 זְכַרְתַּנִי גוֹ׳ וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל פַּרְעֹה גוֹ׳[28], נֶעֱנַשׁ עַל
7 זֶה לִהְיוֹת אָסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים[29], וְכִדְאִיתָא
8 בַּמִּדְרָשׁ[30] שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[31] וְלֹא פָּנָה אֶל
9 רְהָבִים, שֶׁיּוֹסֵף פָּנָה אֶל מִצְרִים הַקְּרוּיִים רַהַב.
10 וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא עַל זֶה, מָה הָיָה חֵטְאוֹ שֶׁל
11 יוֹסֵף, חָרֵי אִיתָא בְּ״חוֹבַת הַלְּבָבוֹת״[32] שֶׁחַיָּב
12 הָאָדָם לְבַקֵּשׁ סִיבָּה כוּ׳, וְהָרְאָיָה מִשְּׁמוּאֵל
13 שֶׁאָמַר[33] וְאֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל גוֹ׳, וְלֹא הָיָה
14 נֶחְשַׁב לוֹ לְחִסָּרוֹן בְּבִטָּחוֹן כוּ׳, וְאִם־כֵּן מֶה הָיָה
15 חֵטְאוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן[34] הִקְשָׁה בְּעוֹמֶק
16 יוֹתֵר, דְּיַעֲקֹב אֲבִי יוֹסֵף עָשָׂה כַּמָּה סִיבּוֹת כוּ׳
17 וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא נֶחְשַׁב לוֹ לְחֵטְא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
18 שֶׁבִּבְחִינַת מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת
19 מָקוֹם לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, אֲזַי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת
20 בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּכֵיוָן שֶׁהָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם בִּבְחִינָה
21 זוֹ, לָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁגַּם מִצַּד עִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה
22 מַתְאִים כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת
23 מֶרְכַּבְתָּא עִילָּאָה, שֶׁשָּׁם אֵין הָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם
24 כְּלָל, לָכֵן לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת
25 כְּלָל, וַעֲשִׂיַּת סִיבָּה בְּגַשְׁמִיּוּת בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה
26 לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם הוּא עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה כוּ׳, וְכֵיוָן
27 שֶׁיּוֹסֵף יָדַע מַדְרֵגָתוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי
28 מֵהָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי רָאָה בְּעַצְמוֹ (עוֹד קוֹדֶם שֶׁהָיָה
29 בְּבֵית הַסֹּהַר) שֶׁהֲגַם שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,
30 מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מְבַלְבֵּל אוֹתוֹ, וּמִזֶּה יָדַע
31 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבִּבְחִינַת
32 מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת
33 מָקוֹם לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, אֲזַי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת
34 בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּכֵיוָן שֶׁהָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם בִּבְחִינָה
35 זוֹ, לָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁגַּם מִצַּד עִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה
36 מַתְאִים כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת
37 מֶרְכַּבְתָּא עִילָּאָה, שֶׁשָּׁם אֵין הָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם
38 כְּלָל, לָכֵן לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת
39 כְּלָל, וַעֲשִׂיַּת סִיבָּה בְּגַשְׁמִיּוּת בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה
40 לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם הוּא עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה כוּ׳, וְכֵיוָן
41 שֶׁיּוֹסֵף יָדַע מַדְרֵגָתוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי
42 מֵהָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי רָאָה בְּעַצְמוֹ (עוֹד קוֹדֶם שֶׁהָיָה
43 בְּבֵית הַסֹּהַר) שֶׁהֲגַם שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,
44 מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מְבַלְבֵּל אוֹתוֹ, וּמִזֶּה יָדַע
45 מרכבה התחתונה (כנזכר לעיל) שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
46 תְּפִיסַת מָקוֹם לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,
47 אֲזַי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת
48 והשתדלות בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּכֵיוָן
49 שֶׁהָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם בִּבְחִינָה
50 זוֹ, לָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁגַּם מִצַּד
51 עִנְיְנֵי הָעוֹלָם יִהְיֶה מַתְאִים
52 כוּ׳ ולא תהיה סתירה בין האמונה
53 והביטחון למציאות בפועל. מַה־
54 שֶׁאֵין־כֵּן יוֹסֵף שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת
55 מֶרְכַּבְתָּא עִילָּאָה, מרכבה
56 העליונה, ובדרגה גבוהה מיעקב
57 והשבטים, שֶׁשָּׁם אֵין הָעוֹלָם
58 תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל ולכן אין שום
59 קושי להיות באמונה ובטחון בדרגה
60 הכי גבוהה אפילו אם המציאות
61 בגשמיות היא בסתירה לכך, לָכֵן לֹא
62 הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת
63 בְּגַשְׁמִיּוּת כְּלָל, וַעֲשִׂיַּת סִיבָּה
64 בְּגַשְׁמִיּוּת בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה
65 לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם הוּא עִנְיָן שֶׁל
66 יְרִידָה כוּ׳ מהדרגה הגבוהה שלו,
67 כי בכך הוא מייחס לעולם חשיבות, לא
68 כפי שראוי בהתאם למעלתו ומדרגתו,
69 וְכֵיוָן שֶׁיּוֹסֵף יָדַע מַדְרֵגָתוֹ
70 שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי
71 מֵהָעוֹלָם, ואי אפשר לומר שהיה
72 בדרגה גבוהה כל כך אבל לא היה
73 מודע לכך אלא חשב שהוא בדרגה
74 יותר נמוכה וכן ראוי שיעשה
75 השתדלות שֶׁהֲרֵי רָאָה בְּעַצְמוֹ
76 (עוֹד קוֹדֶם שֶׁהָיָה בְּבֵית
77 הַסֹּהַר, בהיותו אצל פוטיפר, וקודם
78 לכן בהיותו בבית יעקב) שֶׁהֲגַם
79 שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם וכפועל הוא טרוד ועסוק בדברים גשמיים,
80 מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מְבַלְבֵּל אוֹתוֹ ולא מפריע לו להיות דבוק

28) וישב מ, יד. 29) פרש״י ס״פ וישב - מב״ר פפ״ט, ב. 30) שם, ג. הובא בפרש״י שם. 31) תהלים מ, ה. 32) שער הבטחון פ״ז. 33) שמואל־א טז, ב. 34) במאמרי אדה״ז שם.

ביאור בדרך אפשר

באלוקות בתכלית הדבקות באותה שעה עצמה, **וּמִזֶּה יָדַע** יוסף **שֶׁהוּא** אכן **בִּבְחִינַת מֶרְכַּבְתָּא עִילָּאָה שֶׁשָּׁם אֵין הָעוֹלָם תּוֹפֵס מָקוֹם,** ולא ייתכן שלא היה מודע לדרגתו הגבוהה **לָכֵן עֲשַׂיִת סִיבָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הָיְתָה אֶצְלוֹ יְרִידָה מִמַּדְרֵגָתוֹ, וְלָכֵן נֶעֱנַשׁ עַל זֶה בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, לִהְיוֹת שְׁתֵּי שְׁנַיִם בַּבּוֹר, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה כו'.**

ד) **וּבְיאוּר** הָעִנְיָן יוּבָן עַל־פִּי מָשָׁל מֵהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שַׂר לְמֶלֶךְ, שֶׁכַּאֲשֶׁר שַׂר גָּדוֹל **נוֹתֵן מָקוֹם וְעֶרֶךְ לְאִישׁ פָּשׁוּט, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת יֵשׁ לְהָאִישׁ הַפָּשׁוּט אֵיזֶה עֶרֶךְ קְצָת אֵלָיו, דַּהֲגַם שֶׁרְחוֹק עֶרְכּוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפָּשׁוּט לְעֶרְכּוֹ שֶׁל הַשַּׂר, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה עֶרֶךְ אֵלָיו. אֲבָל כַּאֲשֶׁר מֶלֶךְ גָּדוֹל וָרָב נוֹתֵן אֵיזֶה מָקוֹם וּמְצִיאוּת לְאִישׁ הֶדְיוֹט וּשְׁפַל אֲנָשִׁים, אֵין זֶה מִצַּד הָעֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לְהָאִישׁ הַפָּשׁוּט, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי רוֹמְמוּת הַמֶּלֶךְ אֵין שׁוּם אָדָם תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל, אֶלָּא אַדְרַבָּה, מִצַּד הָאֵין־עֲרוֹךְ וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁלּוֹ דַּוְקָא, לְפִי שֶׁטֶּבַע הַמְּרוֹמָם לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אֶל הַשָּׁפֵל. ומובָן, שֶׁמְּציאוּת כָּזוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ אֵינָהּ מְצִיאוּת כְּלָל, וְכָל מְצִיאוּתָהּ הִיא רַק מַה שֶׁהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן לָהּ מְצִיאוּת, חֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁמְּצִיאוּת כָּזוֹ תְּבַלְבֵּל כו'. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁבִּבְחִינַת הָאֱלֻקוּת שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם לִמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת, שַׁיָּךְ שֶׁהָעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יְבַלְבֵּל לַעֲבוֹדַת ה', וְגַם צָרִיךְ לְהִתְחַשֵּׁב עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת אֱלֻקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, וְגַם אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת כו'. וְכמו במשל המלך המרומם לעומת האדם השפל - מאחר שלגבי יוסף הנמצא בדרגה נעלית מאד העולם לא תופס מקום, וכל מציאותו היא רק במידה שבה יוסף מצידו בוחר להתייחס אליו, אבל באמת אין לעולם כל מציאות, אכן לא יתכן שמציאות העולם תפריע לו להיות דבוק באלקות בתכלית הדביקות.

ה) **וּבָזֶה** יוּבָן גַּם מַה שֶּׁמְּסוּפָּר עַל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁבְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב כַּהֲלָכָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם מִפְּנֵי דְּבֵקוּת נַפְשׁוֹ בֶּאֱלֻקוּת, וְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה וּפָעַל שֶׁגַּם בְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה בִּיכָלְתּוֹ לְהָשִׁיב בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

ביאור בדרך אפשר

של נתינת מקום **לְפִי שֶׁטֶּבַע הַמְּרוֹמָם לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ אֶל הַשָּׁפֵל** ככתוב "כי רם ה' ושפל יראה". **וּמובָן, שֶׁמְּצִיאוּת כָּזוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ אֵינָהּ מְצִיאוּת כְּלָל,** כמו מציאותו של האדם השפל מאד לעומת המלך **וְכָל מְצִיאוּתָהּ הִיא רַק מַה שֶׁהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן לָהּ מְצִיאוּת, חֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁמְּצִיאוּת כָּזוֹ תְּבַלְבֵּל כו'** ובצורה כלשהי תהווה הפרעה למציאות המלך.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, אם האדם קשור בדרגה כזו באלוקות **שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם לִמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת, שַׁיָּךְ שֶׁהָעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם יְבַלְבֵּל לַעֲבוֹדַת ה',** ולכן האבות והשבטים רצו להיות רועי צאן שהיא מלאכה שמאפשרת להינתק מהעולם **וְגַם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת** כדי להינצל מצרה או סכנה, **לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְחַשֵּׁב גַּם עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת אֱלֻקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי,** ולגבי דרגה זו העולמות לא תופסים מקום כלל **שֶׁזּוֹ הָיְתָה מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הִנֵּה בְּמַדְרֵגָה זוֹ אֵין מְצִיאוּת הָעוֹלָם מְבַלְבֵּל כְּלָל, וְגַם אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת סִיבּוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת כו'** וכמו במשל המלך המרומם לעומת האדם השפל - מאחר שלגבי יוסף הנמצא בדרגה נעלית מאד העולם לא תופס מקום, וכל מציאותו היא רק במידה שבה יוסף מצידו בוחר להתייחס אליו, אבל באמת אין לעולם כל מציאות, אכן לא יתכן שמציאות העולם תפריע לו להיות דבוק באלקות בתכלית הדביקות.

ה) **וּבָזֶה** יוּבָן גַּם מַה שֶּׁמְּסוּפָּר עַל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁבְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב כַּהֲלָכָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם מִפְּנֵי דְּבֵקוּת נַפְשׁוֹ בֶּאֱלֻקוּת, וְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה וּפָעַל שֶׁגַּם בְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה יְכוֹל לְהָשִׁיב בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. תשובות טובות לשאלות ששאלו אותו **בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם מִפְּנֵי דְּבֵקוּת נַפְשׁוֹ בֶּאֱלֻקוּת, וְהִתְפַּלֵּל** וביקש על זה **עַל זֶה וּפָעַל** ובקשתו נענתה **שֶׁגַּם בְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה**

ביאור בדרך אפשר

בִּיכָלְתּוֹ לְהָשִׁיב בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, בְּשִׁבְיל מַה הוּצְרַךְ לְזֶה ולמה מצא לנכון לבקש שיוכל להיות בדביקות באלוקות ויחד עם זה להשיב כהלכה על השאלות בגשמיות? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁאֵין זוֹ יְרִידָה** והמענה על שאלות בגשמיות גם בליל שבת לא פגע ולא פגם כלל בגודל הדביקות שלו **אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁנִּתְעַלָּה** בעקבות תפילתו ובקשתו **בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵין הַגַּשְׁמִיּוּת סוֹתֶרֶת כְּלָל** אל הדביקות באלוקות, ושני הדברים יכולים להיות בעת ובעונה אחת. **דְּהִנֵּה, בְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ הוּא עִנְיַן עֲלִיַּת הָעוֹלָמוֹת כַּיָּדוּעַ**[35] בקבלה וחסידות שהמצב הרוחני של כל העולמות בשבת שונה מימות החול כי ביום השבת שבו הקדוש ברוך הוא שובת ממלאכת הבריאה, העולם לא במצב של "יש" ומציאות כי בששת ימי המעשה הקדוש ברוך הוא מהווה ומקיים את העולם בחיות מצומצמת כך שהנבראים מרגישים עצמם כדברים נפרדים מאלוקות, אבל בשבת יש 'שביתה' מהצמצום והעולמות מתעלים לדרגה שבה האלוקות היא בגילוי, **וְלָכֵן בִּתְחִלָּה לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב אָז** בשבת הבעל־שם־טוב **בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, כִּי הַגַּשְׁמִיּוּת הָיְתָה סוֹתֶרֶת כוּ'** לדביקות באלוקות. **אַךְ אַחַר־כָּךְ פָּעַל עִילּוּי בְּמַדְרֵיגָתוֹ בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה,** והגיע לדרגה כמו זו של יוסף הצדיק **שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַגַּשְׁמִיּוּת סוֹתֶרֶת כוּ', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ גּוּפָא** עם היותו בדרגה הנעלית עצמה **יוּכַל לְהָשִׁיב בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם** עצמם, עם היותם נחותים, **מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** הנעלית ונבדלת מענייני העולם. **וְזוֹ הָיְתָה מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[36] שכתוב בו **וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף גוֹ',** וכל הכסף של מצרים היה בניהולו ושליטתו והיה טרוד ועסוק מאד בדברים גשמיים **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁעִסְקוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לֹא הָיָה בִּסְתִירָה לְכָךְ שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָיָה בְּתַכְלִית הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת כַּנַּ"ל, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁמִּבְּחִינַת דְּבֵקוּתוֹ בֶּאֱלֹקוּת** מאותה דרגה נעלית שבה היה דבוק (מרכבה עליונה"),

1 וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, בִּשְׁבִיל מַה הוּצְרַךְ לְזֶה. אַךְ
2 הָעִנְיָן הוּא, שֶׁאֵין זוֹ יְרִידָה אֶלָּא אַדְּרַבָּה,
3 שֶׁנִּתְעַלָּה בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵין
4 הַגַּשְׁמִיּוּת סוֹתֶרֶת כְּלָל. דְּהִנֵּה, בְּלֵיל שַׁבָּת־קֹדֶשׁ
5 הוּא עִנְיַן עֲלִיַּת הָעוֹלָמוֹת כַּיָּדוּעַ[35], וְלָכֵן בִּתְחִלָּה
6 לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב אָז בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, כִּי
7 הַגַּשְׁמִיּוּת הָיְתָה סוֹתֶרֶת כוּ'. אַךְ אַחַר־כָּךְ פָּעַל
8 עִילּוּי בְּמַדְרֵיגָתוֹ בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
9 הַגַּשְׁמִיּוּת סוֹתֶרֶת כוּ', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּבְּחִינָה
10 זוֹ גּוּפָא יוּכַל לְהָשִׁיב בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַיְנוּ,
11 שֶׁיּוּמְשַׁךְ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה
12 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזוֹ הָיְתָה מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף,
13 דִּכְתִיב בֵּיהּ[36] וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף גוֹ',
14 שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁעִסְקוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לֹא הָיָה
15 בִּסְתִירָה לְכָךְ שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָיָה בְּתַכְלִית
16 הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקוּת כַּנַּ"ל, אֶלָּא עוֹד זֹאת,
17 שֶׁמִּבְּחִינַת דְּבֵקוּתוֹ בֶּאֱלֹקוּת הִמְשִׁיךְ בָּעִנְיָנִים
18 הַגַּשְׁמִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בָּהֶם הַבֵּרוּר כוּ'.
19 וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הָאָבוֹת
20 וְהַשְּׁבָטִים לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף[37], שֶׁעֲבוֹדַת
21 הַשְּׁבָטִים וְהָאָבוֹת הִיא בֵּרוּר רִאשׁוֹן, בֵּרוּר דְּשֵׁם
22 בַּ"ן, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת וּתְפִיסָא בְּדָבָר
23 הַמִּתְבָּרֵר, וּמוּבָן שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ יֵשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם
24 לָעוֹלָם, וְלָכֵן הָעוֹלָם מְבַלְבֵּל כוּ'. אַךְ עֲבוֹדָתוֹ
25 שֶׁל יוֹסֵף הִיא בֵּרוּר שֵׁנִי, בֵּרוּר דְּשֵׁם מַ"ה,
26 שֶׁנַּעֲשָׂה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא כוּ'.

ביאור בדרך אפשר

הִמְשִׁיךְ מלמעלה למטה **בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה פָּעַל בָּהֶם** בדברים הגשמיים **הַבֵּרוּר כוּ'** וזיכך אותם והעלה אותם לקדושה. **וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף**[37], **שֶׁעֲבוֹדַת הַשְּׁבָטִים וְהָאָבוֹת הִיא בֵּרוּר רִאשׁוֹן, בֵּרוּר דְּשֵׁם בַּ"ן, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת וּתְפִיסָא בְּדָבָר הַמִּתְבָּרֵר, וּמוּבָן שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ יֵשׁ תְּפִיסַת מָקוֹם לָעוֹלָם, וְלָכֵן הָעוֹלָם מְבַלְבֵּל כוּ'. אַךְ עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיא בֵּרוּר שֵׁנִי, בֵּרוּר דְּשֵׁם מַ"ה, שֶׁנַּעֲשָׂה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא כוּ'.** כלומר: שם הוי' יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי וכאשר הוא במילוי ה' היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה - הרי הוא עולה בגימטריא 52, ונקרא שם ב"ן. ואילו כאשר שם הוי' נכתב במילוי אל"ף היינו יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ"ה. ומבואר בחסידות ששם מ"ה מברר (מפריד את הטוב מן הרע ומעלה את הטוב) בדרך המשכה מלמעלה למטה, ושם ב"ן מברר בדרך העלאה מלמטה למעלה. ועוד מבואר שהבירור וההעלאה של שם ב"ן הוא בירור ראשון ואחר כך יש המשכה נוספת מלמעלה, שהיא הבירור השני, כמבואר ב'תורה אור' פרשת וישב: "אף־על־פי שנתבררו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו ית' עד שיומשך עליהם גילוי שם מ"ה דאצילות ועל ידי זה יתבררו בירור שני והוא העיקר... כי הבירור הראשון היה רק שיהיה בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ"ה לברום אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות. וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל ושתה שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בבחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה'... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש ועל דרך זה הוא בירור שני") ועל כך מבואר כאן שהבירור הראשון מחייב מגע ישיר עם ענייני העולם (כמובא לעיל מ'תורה אור' שזהו עניין הבירור על ידי

35) ראה פרי עץ חיים הקדמה לשער השבת פ"א ואילך. ובכ"מ. 36) ויגש מז, יד. 37) ראה תו"א וישב כח, א־ב.

ביאור בדרך אפשר

אכילה ושתייה) באופן שהמברר מתלבש בגשמיות ונתפס בה, וזו היתה עבודת האבות והשבטים, ואילו הבירור השני הוא בדרך ממילא, היינו התעסקות עם העניינים הגשמיים מבלי להיות נתפס בהם, וזו היתה עבודתו של יוסף.

ו) **וְהִנֵּה כְּלָלוּת הַחִילּוּק** ההבדל הכללי **בֵּין ב׳ דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדָה הַנַּ"ל,** עבודת האבות והשבטים ועבודת יוסף, **הָיָה קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה** כאשר באופן כללי עבודת ה׳ היתה בעיקר עבודה רוחנית. **אֲבָל לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, לְמִצְרַיִם יְרִדְתֶּם כו׳ יֵצֶר־הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם**[38], כמענה משה רבנו למלאכים על טענתם שמתן תורה צריך להיות למעלה (וזה לשון הגמרא: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה׳ אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב, מה כתיב בה לא יהיה לך אלוהים אחרים. בין עמים אתם שרוין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה, לא תשא. משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך. אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה, לא תרצח לא תנאף לא תגנוב. קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא שנאמר ה׳ אדונינו מה אדיר שמך וגו׳ ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב ומסר לו דבר שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות...). **הֲרֵי** לאחר מתן תורה שאז התחילה העבודה של קיום המצוות באמצעות דברים

ביאור בדרך אפשר

ו) **וְהִנֵּה כְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּין ב׳ דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדָה הַנַּ"ל, הָיָה קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה. אֲבָל לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, לְמִצְרַיִם יְרִדְתֶּם כו׳ יֵצֶר־הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם**[38], **הֲרֵי מוּבָן שֶׁהֲעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים לֶאֱלִקוּת. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר הַמְרַגְּלִים טָעֲנוּ שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וְלִהְיוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת מֵהָעוֹלָם, הָיָה זֶה הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה, כִּי לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה יֵשׁ כֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, לֹא יִהְיֶה זֶה מְנִיעָה מֵעֲבוֹדַת הַוְיָ׳. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמְרוּ שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, הִנֵּה מִצַּד־עַצְמָם לֹא הָיָה זֶה כְּפִי הַכַּוָּנָה. אַךְ עַל זֶה הוֹעִיל מַה שֶּׁאָמְרוּ וַאֲנַחְנוּ נֶחָלֵץ חוּשִׁים גו׳, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ, בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל מְציאוּתָם הִיא רַק מְצִיאוּת הָאָדוֹן**[39], **שֶׁעִנְיָן זֶה נִתְעוֹרֵר אֶצְלָם לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דַּאֲמִירַת דִּבְרֵי מוּסָר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא גִּילָה בָּהֶם בְּחִינַת הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעַל־יְדֵי הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי הֵם מַרְאִים בְּעַצְמָם שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הִתְבּוֹדְדוּת, אֶלָּא גַּם שָׁם עֲבוֹדָתָם הִיא בָּעוֹלָם, לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ** גשמיים **מוּבָן שֶׁהֲעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָם כֵּלִים לֶאֱלִקוּת** וזו הדרך לבירור העולם.

וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר הַמְרַגְּלִים טָעֲנוּ שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וְלִהְיוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת מֵהָעוֹלָם, מנותקים מהדברים הגשמיים, **הָיָה זֶה הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה** העליונה, **כִּי לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה יֵשׁ כֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** בדומה לכוח המיוחד שהיה ליוסף הצדיק לפני מתן תורה **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, לֹא יִהְיֶה זֶה מְנִיעָה מֵעֲבוֹדַת הַוְיָ׳** אלא במקום שענייני העולם יפריעו לו, הוא יתעסק בבירור שלהם ויעלה אותם לקדושה.

וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמְרוּ למשה רבנו **שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן,** וכוונתם היתה להיות מבודדים ורחוקים מגשמיות העולם **הִנֵּה מִצַּד־עַצְמָם** ולפי הכוונות והרצונות המקוריים שלהם **לֹא הָיָה זֶה כְּפִי הַכַּוָּנָה. אַךְ עַל זֶה הוֹעִיל מַה שֶּׁאָמְרוּ וַאֲנַחְנוּ נֶחָלֵץ חוּשִׁים גו׳,** להיות בראש הלוחמים יחד עם שאר השבטים **שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ,** מתוך ביטול מוחלט של כל הרצונות האישיים **בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל מְצִיאוּתָם הִיא רַק מְצִיאוּת הָאָדוֹן**[39], כמו עבד שאין לו שום עניינים משלו **שֶׁעִנְיָן זֶה** של הביטול בדרגה כזו גבוהה **נִתְעוֹרֵר אֶצְלָם לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דַּאֲמִירַת דִּבְרֵי מוּסָר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל,** המשפיע בנפשות כל בני ישראל את האמונה בה׳ ואת הביטול לאלוקות **שֶׁהוּא גִּילָה בָּהֶם בְּחִינַת הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ** ובעקבות זאת הרצון שלהם להישאר בעבר הירדן הפך להיות דבר ראוי ורצוי, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעַל־יְדֵי הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ולהילחם על כיבוש הארץ ולאפשר את נחלת בני ישראל בארץ, היפך שיטת המרגלים, **חֲרֵי הֵם מַרְאִים בְּעַצְמָם שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הִתְבּוֹדְדוּת** מענייני העולם, **אֶלָּא גַּם שָׁם** אף

---

38) שבת פח, סע"ב ואילך. וראה ד"ה וכל העם ה'ש"ת. ובכ"מ. 39) ראה ד"ה ומקנה רב (והמאמרים שלאחריו) בהמשך תרס"ו.

ביאור בדרך אפשר

שבפועל הם רועי צאן, **עַבוֹדָתָם הִיא בָּעוֹלָם,** והתוכן והכוונה של העבודה היא **לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים**[40], כדברי המדרש שתכלית הבריאה היא שהעולם הזה התחתון יהיה מקום ראוי להתגלות והשראת השכינה **אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא** בעבודה בעולם עצמה **הִנֵּה עִיקַּר עַבוֹדָתָם** של בני גד ובני ראובן **הִיא עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה כו׳**[41] יותר מאשר על ידי קיום המצוות, **כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ ב׳ סוּגִים בְּיִשְׂרָאֵל, מָארֵי תּוֹרָה** בעלי תורה (״יושבי אוהל״) **וּמָארֵי עוּבְדִין טָבִין**[42] בעלי מעשים טובים, **וּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּהִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה,** ובכל אחד יש לכלול מידה מסוימת של הסוג השני **שֶׁהֲרֵי כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** בלבד ללא מצוות ומעשים טובים **אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ**[43]**, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים**[44]**,** שֶׁהִיא צדקה וגמילות חסדים **כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת**[45]**, וְגַם אֵצֶל מָארֵי עוּבְדִין טָבִין** שעיקר עניינם מצוות ומעשים טובים **צָרִיךְ לִהְיוֹת לִימוּד הַתּוֹרָה, וְעַל־כָּל־פָּנִים פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית אוֹ פָּסוּק אֶחָד שַׁחֲרִית עַרְבִית אוֹ פָּסוּק אֶחָד עַרְבִית**[46]. **וְלָכֵן, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאָמְרוּ וַאֲנַחְנוּ נֶחְלֵץ חוּשִׁים גוֹ׳,** והוכיחו שעם היותם בעלי תורה, עבודתם כוללת גם מצוות ומעשים טובים **הָיוּ יְכוֹלִים לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בַּקָּו דְּמָארֵי תּוֹרָה כו׳** כי כבר כללו עצמם עם שאר השבטים שהם בעלי מעשים טובים. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[47] **עֶשֶׂר קְדוּשׁוֹת הֵן,** יש בעולם חלוקה של עשר דרגות ורמות שונות של קדושה **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**

1 דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[40], אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא הִנֵּה עִיקַּר
2 עַבוֹדָתָם הִיא עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה כו׳[41], כַּיָּדוּעַ
3 שֶׁיֵּשׁ ב׳ סוּגִים בְּיִשְׂרָאֵל, מָארֵי תּוֹרָה וּמָארֵי
4 עוּבְדִין טָבִין[42], וּשְׁנֵיהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת
5 בְּהִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה, שֶׁהֲרֵי כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי
6 אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ[43], אֶלָּא צָרִיךְ
7 לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים[44], שֶׁהִיא כְּלָלוּת
8 הַמִּצְוֹת[45], וְגַם אֵצֶל מָארֵי עוּבְדִין טָבִין צָרִיךְ
9 לִהְיוֹת לִימוּד הַתּוֹרָה, וְעַל־כָּל־פָּנִים פֶּרֶק אֶחָד
10 שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית אוֹ פָּסוּק אֶחָד שַׁחֲרִית
11 וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית[46]. וְלָכֵן, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאָמְרוּ
12 וַאֲנַחְנוּ נֶחְלֵץ חוּשִׁים גוֹ׳, הָיוּ יְכוֹלִים לְהִשָּׁאֵר
13 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בַּקָּו דְּמָארֵי תּוֹרָה
14 כו׳. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[47] עֶשֶׂר
15 קְדוּשׁוֹת הֵן, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִקּוּדֶשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת
16 כו׳ שֶׁמְּבִיאִין מִמֶּנָּה הָעוֹמֶר וְהַבִּכּוּרִים וּשְׁתֵּי
17 הַלֶּחֶם, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל גַּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁגַּם מִשָּׁם
18 מְבִיאִים עוֹמֶר וּבִכּוּרִים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם (כְּמוֹ מֵאֶרֶץ
19 כְּנַעַן), שֶׁעִנְיַן ג׳ דְּבָרִים אֵלּוּ הוּא הַבֵּרוּר שֶׁל
20 הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, כַּיָּדוּעַ. אַף אַף־עַל־פִּי־כֵן
21 הִנֵּה אֶרֶץ כְּנַעַן מִקּוּדֶשֶׁת מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[47], וְתַכְלִית
22 הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא,
23 וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הוּא רַק הַכָּנָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהָעִנְיָן
24 בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁבִּכְלָלוּת הִנֵּה גַּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן קָדוֹשׁ
25 לְעִנְיָן הָעוֹמֶר כו׳, מִכָּל־מָקוֹם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר,
26 בְּיַחַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נִקְרָא עֵבֶר הַיַּרְדֵּן נַחֲלָה
27 מְבוֹהֶלֶת בָּרֵאשׁוֹנָה[48], דְּנַחֲלָה מְבוֹהֶלֶת הוּא עִנְיַן
28 הַתּוֹהוּ[49], הֵיפֶךְ הַהִתְיַשְּׁבוּת דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים,
29 וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ כְּנַעַן
30 לַעֲסוֹק בְּל״ט הַמְּלָאכוֹת, הַחוֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ כו׳,

ביאור בדרך אפשר

מִקּוּדֶשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת כו׳ שֶׁמְּבִיאִין מִמֶּנָּה את קרבנות **הָעוֹמֶר וְהַבִּכּוּרִים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם,** שצריכים להיות רק מתבואה ופירות שגדלו בארץ ישראל **שֶׁבָּזֶה נִכְלָל גַּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן** נחלת בני גד ובני ראובן **שֶׁגַּם מִשָּׁם מְבִיאִים עוֹמֶר וּבִכּוּרִים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם (כְּמוֹ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן** נחלת שאר השבטים**), שֶׁעִנְיַן ג׳ דְּבָרִים אֵלּוּ הוּא הַבֵּרוּר שֶׁל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים** הלחם והפירות, **כַּיָּדוּעַ. אַף אַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות שלמעשה מותר להביא את שלושת הדברים האמורים גם מעבר הירדן, בכל זאת **הִנֵּה אֶרֶץ כְּנַעַן מִקּוּדֶשֶׁת מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן**[47]**, וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה** העליונה **הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הוּא רַק הַכָּנָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** כפי שממשיך.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁבִּכְלָלוּת הִנֵּה גַּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן קָדוֹשׁ לְעִנְיָן הָעוֹמֶר כו׳, מִכָּל־מָקוֹם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּיַחַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עצמה, **נִקְרָא עֵבֶר הַיַּרְדֵּן נַחֲלָה מְבוֹהֶלֶת בָּרֵאשׁוֹנָה**[48]**,** עליה אומר הכתוב שהיא דבר לא רצוי **דְּנַחֲלָה מְבוֹהֶלֶת** שהתקבלה בבהלה ובמהירות כהחלטה נמהרת **הוּא עִנְיַן הַתּוֹהוּ**[49]**,** עולם התוהו שבו האורות המרובים לא התיישבו בכלים והייתה ״שבירת הכלים״ **הֵיפֶךְ הַהִתְיַשְּׁבוּת דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** כאשר העולם הוא כן כלי ראוי לאור האלוקי והאור שורה ומאיר בו בהתיישבות ונקלט בו בפנימיות, **וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה** העליונה של הקדוש ברוך בבריאת העולם **הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ כְּנַעַן לַעֲסוֹק בְּל״ט הַמְּלָאכוֹת, הַחוֹרֵשׁ וְהַזּוֹרֵעַ כו׳,** בניגוד

---

40) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 41) ראה לקו״ש שבהערה 1 ע׳ 190. 42) ראה תניא אגה״ק ס״ה (קט, א). ביאורי הזהר פ׳ וישב לאדמו״ר האמצעי (כה, א־ב) ולאדמו״ר הצ״צ (ח״א ע׳ קלד). 43) יבמות קט, ב. 44) לקו״ת ויקרא ה, א. פ׳ ראה כג, ג. 45) לקו״ת פ׳ ראה שם. ובכ״מ. 46) הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג ס״ד. 47) במדב״ר פ״ז, ח. 48) משלי כ, כא. וראה במדב״ר סוף פרשתנו (פכ״ב, ט). 49) ראה ב״ר פפ״ג, א. וראה סה״מ תרל״ג ח״א ע׳ לז. סה״מ תרכ״ז ע׳ תצה־ח.

ביאור בדרך אפשר

לטענת המרגלים שרצו להישאר במדבר ולקבל את צרכיהם בלחם מן השמים וכדומה **שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְאַסְּפִים וּמְלַקְּטִים אֶת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה** שנמצאים בתוך הדברים הגשמיים, **וְכַנַּ"ל שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף גו'** כדי לברר את כל הניצוצות של מצרים, **וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לַמַּטְמוֹן הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבֹא**[50], כמאמר חכמינו ז"ל "אמר רבי חמא ברבי חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים: אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוירוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא" **הַיְנוּ**, והמשמעות הרוחנית של גילוי ה'מטמון', היינו אוצר נעלם ונסתר, לעתיד לבוא, היא **שֶׁיֵּצֵא הַסּוֹד** הטמון ונעלם **בְּגִילוּי מַמָּשׁ. וְהוּא עִנְיָן גִּילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** שכעת היא חלק הנסתר שבתורה **לֶעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[51] **יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהוּא עִנְיָן טַעֲמֵי תּוֹרָה** הצפונים והנסתרים **שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** של הדברים הגשמיים **בִּזְמַן הַגָּלוּת, יִזְכּוּ לְגִילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לֶעָתִיד־לָבֹא עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ**[52], **בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ בַּעֲגָלָא דִּידָן** במהירות (לפי המושגים) שלנו.

שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְאַסְּפִים וּמְלַקְּטִים אֶת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה, וְכַנַּ"ל שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף גו', וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לַמַּטְמוֹן הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבֹא, הַיְנוּ, שֶׁיֵּצֵא הַסּוֹד בְּגִילוּי מַמָּשׁ. וְהוּא עִנְיָן גִּילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לֶעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהוּא עִנְיָן טַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בִּזְמַן הַגָּלוּת, יִזְכּוּ לְגִילוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לֶעָתִיד־לָבֹא עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ בַּעֲגָלָא דִּידָן.

---

50) פסחים קיט, א. וראה תו"א ויגש מד, ב. שם, ד. 51) שה"ש א, ב. 52) ראה ד"ה והמשכילים יזהירו פ"ב ואילך (לעיל ע' קלד ואילך) וש"נ.

המשך ביאור למס' תענית ליום חמישי עמ' ב

הגמרא חוזרת לברר מי התנא של משנתנו: **מַנִּי** – מי הוא התנא של משנתנו, שסובר שמקרא מגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים באדר ראשון, ואילו בקריאת הפרשיות יוצאים בדיעבד. **אִי** נאמר שהוא **תַּנָּא קַמָּא** שבברייתא שמחלק בין מגילה לפרשיות, אם כן **קַשְׁיָא** שבמשנתנו מבואר שגם **מַתָּנוֹת** לאביונים לא יוצאים באדר ראשון, ותנא קמא בברייתא סובר שבכל המצוות [חוץ ממקרא מגילה] יוצאים באדר ראשון. **וְאִי** נאמר שהיא כ**רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי**, שעושים לכתחילה את כל המצוות באדר ראשון, **קַשְׁיָא נַמִּי מִקְּרָא מְגִילָּה**, שמבואר במשנתנו שלא יוצאים באדר ראשון הן במתנות לאביונים והן במגילה, ורבי אליעזר סובר שאפשר לעשותם לכתחילה באדר ראשון. **וְאִי** נאמר שהיא כ**רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, שבכל המצוות לא יוצאים באדר ראשון, ואף מקרא מגילה ומתנות לאביונים, **קַשְׁיָא סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת**, שלדעתו לא יוצאים באדר ראשון, וממשנתנו דייקו שרק מגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים בראשון, אבל ארבע פרשיות יוצאים.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** משנתנו כ**תַּנָּא קַמָּא** שבברייתא, שמגילה נוהגת רק בשני, וארבע פרשיות בדיעבד נוהגות גם בראשון, **וְתָנָא** – ושנה תנא קמא "מִקְרָא מְגִילָּה", וְכוונתו **שֶׁהוּא הַדִּין מַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא** – שמתנות לאביונים תלוי במגילה, שעיני העניים נשואות למקרא מגילה.

תירוץ נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** משנתנו כ**רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא**, שגם ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון, **וּמַתְנִיתִין** שחילקה בין אדר ראשון לשני רק לענין קריאת המגילה ומתנות לאביונים, **חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְחָכֵי קָתָנֵי** – חסרה היא ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות בה, **אֵין בֵּין "אַרְבָּעָה עָשָׂר" שֶׁבַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן לְ"אַרְבָּעָה עָשָׂר" שֶׁבַּאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִקְרָא מְגִילָּה וּמַתָּנוֹת**, ויש לדייק, **הָא לְעָנְיַן** איסור **חֲסָפֵד וְתַעֲנִית** בפורים, **זֶה וָזֶה** [–אדר ראשון ושני] **שָׁוִין. וְאִילּוּ** לענין **סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת** שאין מצוותם ביום הפורים עצמו, **לֹא מַיְירִי** כלל, וסבר התנא שמשנתנו כרבן שמעון בן גמליאל שאין יוצאים בקריאת ארבע פרשיות באדר ראשון.

מסיקה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי**, שגם מגילה וגם ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון.

נחלקו לעיל האם עיקר פורים באדר ראשון או באדר שני. הגמרא מבארת את טעמם: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – למדו דינם מאותו פסוק, שנאמר (אסתר ט כז) "לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", ומשמע שכל השנים שוים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר**, שדורשים "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה [–שנים שאינם מעוברות] עושים פורים באֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָט, אַף כָּאן בשנה מעוברת עושים באֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָט, דהיינו באדר ראשון. **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, שדורשים "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עושים פורים באֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן, אַף כָּאן עושים באֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי** שדרש לעשות באדר הסמוך לשבט, **מִסְתַּבֵּר טַעְמָא** לדרוש כך, **דְּקַיְימָא לַן אֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת** – מצוה שהגיע זמנה אין לאחרה אלא עושים אותה מיד, ולכן יש להקדים לעשות פורים באדר ראשון, וזו כוונת הפסוק "בכל שנה ושנה", **אֶלָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שדרש את הפסוק לאדר הסמוך לניסן, **מַאי טַעְמָא** לא דרש לעשות באדר ראשון מטעם אין מעבירין על המצוות.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי טָבִי, טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** משום **דִּמְסַמֵּךְ גְּאוּלָּה** של פורים **לִגְאוּלָּה** של פסח **עָדִיף** מלהקדים לעשות את המצוה מיד.

טעם נוסף: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, טַעְמָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מֵהָכָא, דִּכְתִיב "לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית"**, ותיבת "השנית" מיותרת, ללמד שבשנה מעוברת עושים פורים באדר שני שסמוך לניסן.

הגמרא מבארת מדוע צריך את שני הלימודים: **וְאִי צְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב**

בס"ד. שיחת* יום א' פ' מטות, ט"ו תמוז ה'תשי"ז

– בעת "חנוכת הבית" של מחנה־קיץ "גן ישראל", סוואַן־לייק –

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל תפלת מנחה עם ילדי המחנה וכל הנאספים. אח"כ נטל כ"ק אדמו"ר שליט"א ידיו הק' – וכן כל הנאספים – לסעודת מצוה (בתור המשך להתוועדות ימי הגאולה י"ב־י"ג תמוז). אח"כ הורה שהילדים יאמרו אתו לחיים, וינגנו ניגון].

א. הדברים שברצוני לומר עתה, הם לא רק לילדים מהמחזור הראשון, דהיינו שלשת השבועות הראשונים, אלא גם לילדים של המחזור השני והשלישי וגם לכל ילדי ישראל[1].

והנני מבקש מכל אלו שיזכרו את הדברים דלקמן, שימסרו זאת גם לילדים אחרים. וכאן ב"גן ישראל", כפי הסדר הנהוג, כל מדריך ימסור זאת בפרט לקבוצה שלו.

* * *

ב. נמצאים אנו עכשיו בימים[2] י"ב־י"ג תמוז. הם הימים שבהם נגאל הרבי[3] ממאסרו, שהי' אסור על שהפיץ תורה ומצוות.

מבלי הבט על כל הקשיים וכל ההפרעות – המשיך בעבודתו, וסוף סוף ניצח ויצא לחירות.

ענין זה מהוה לימוד לכל אחד מאתנו, שצריכים אנו לעמוד בתוקף בלימוד התורה וקיום המצוות. אפילו אם ישנם כל מיני הפרעות – אין זה צריך למנוע אותנו, וסוף סוף ננצח.

* * *

ג. בין הענינים שסיפר הרבי בהזדמנויות שונות, ישנם ריבוי ענינים הקשורים עם ילדים, ואזכיר עתה כמה מהם.

שמו של המחנה הוא – גן ישראל[4]. ישראל – הוא השם של בנ"י. כל בנ"י נקראים בשם ישראל. כך גם נקרא בפרט הראשון שגילה חסידות בעולם. שמו הי' ישראל, ונתפרסם אח"כ בשם לוואי – בעל שם טוב.

וסיפר הרבי[5]: כאשר הבעש"ט הי' ילד בן חמש שנים, צוה לו אביו: בני, אל תתיירא מאף אחד, כי אם מהקב"ה לבדו. אהוב כל יהודי בכל להב נשמתך, יהי' מי שיהי', ובאיזה אופן שיהי'.

והבעש"ט – אמר הרבי – עם שני דברים אלו, יראת השם ואהבת ישראל, עבר את כל ימי חייו בעבודתו הקדושה.

) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א באידית ובאנגלית ונדפסה בשעתה בקונטרס בפ"ע, ונשלחה לכו"כ. ואח"כ נדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ב ע' 593 ואילך (באידית), ובבטאון חב"ד חוברת טו ע' לב ואילך (בלה"ק).

וראה מכתב ז' מנחם אב שנה זו (אג"ק חט"ו ע' שיא): "מוסג"ב רשימה מהמדובר לפני ילדי מחנה הקיץ שלנו "גן ישראל", מיוסד על דברי נשיאי תורת החסידות. במשך עבודתי בכגון דא נוכחתי שאחד הדברים הקשים ביותר הוא להעתיק ענינים מתורת החסידות לשפה מובנת גם לאלו הנמצאים לעת עתה בחוצה, והרי תקופתנו היא תקופת ההפצה בעיקר להנמצאים חוצה". מכתב כ"ט מנ"א שנה זו (שם ס"ע שסט ואילך): "מוסגר בזה רשימת אחת השיחות לפני בנ"י צעירים (בגיל מחמש ושש שנים) דברים יסודיים בתורת החסידות פנימיות התורה, אלא שרבותינו נשיאנו הק' הלבישו יסודות אלו באותיות המובנות אפילו לילדים קטנים, וביחד עם זה כוללים בהם את הענין כולו, והרי צדיקים דומים לבוראם וכידוע המשל במדרש דמראות קטנות ומראות גדולות מבאר צמצום א"ס ב"ה שדוגמא זו עצמה מוכיחה שכל מה שנראה במראות הגדולות נראה ג"כ במראות הקטנות לא נעדר דבר, וה"ה בהנ"ל ובכגון דא".

בנוגע לכללות הביקור – ראה בארוכה "בנאות דשא" (קה"ת, תשנ"ג) פרק שני (ע' 43 ואילך).

1) ראה גם מכתב י"א מנ"א שנה זו (אג"ק שם ע' שטו): "מוסגר בזה העתק שיחתי לפני הילדים במחנה קיץ גן ישראל שתחת המרכז לעניני חנוך, וכהתחלתו כיוונתי בה לכל ילדי ישראל כו'".

2) ראה שו"ע (ואדה"ז) או"ח סרצ"ט ס"ו (ס"ח). משנה רפ"ק דע"ז. ועוד.

3) כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

4) ראה גם תו"מ חט"ז ע' 350.

5) ראה שיחת ח"י אלול תש"א (לקו"ד ח"ד ע' 770. סה"ש תש"א ע' 153).

---

*) ראה גם אגרות־קודש חט"ו ע' שכ. ע' שכח. ועוד.

כיון שהרבי סיפר זאת לנו, הרי זו הוראה עבורנו, כמובן גם לילדים, ששני דברים אלו צריכים להיות האור שיורה לנו את הדרך בכל ימי חיינו.

ד. ישנם כאלה, גם ילדים, ששואלים: כיצד יכולים – בתור קטנים – לפעול על עצמנו שלא להתיירא משום דבר (רק מהקב״ה לבדו)?

על כך ישנו פתגם מתלמידו של הבעש״ט (המגיד ממעזריטש)[6]: כאשר אב אוהב את בנו, הרי מבלי הבט על כך שהאב הוא חכם ומלומד יותר מהבן, מ״מ, מצמצם את עצמו לפי הבן ומתלבש בעניני קטנות, כדי לבטא את אהבתו, כך, שגם הבן יוכל להשיג את האהבה בעניני קטנות שלו.

וכן הוא בנוגע לבנ״י – שהם בניו של הקב״ה.

הקב״ה מוריד את עצמו אליהם ונותן להם כל צרכיהם, גם בענינים גשמיים וקטנים, ומגין עליהם מכל דבר. ובמילא אין מה להתיירא משום דבר בעולם.

ה. כיון שבנ״י הם בניו של הקב״ה, יכולים לבוא להרגש של גדלות עצמית (״האַלטן זיך גרויס באַ זיך״), באמרם: כיון שהנני בן לאלקה גדול כזה – יכולני לעשות כל מה שמתקבל אצלי, ואעפ״כ ימחול לי הקב״ה?

על כך סיפר הרבי[7] בשם רבינו הזקן – הראשון שגילה חסידות חב״ד בעולם – שנכדו (של רבינו הזקן), בהיותו בן שלש שנים, שאל אותו: למה כתוב[8] ״ויקרא״ באל״ף זעירא?

– (כנהוג שמתחילים ללמוד עם ילדים חומש ויקרא[9], וכך הי׳ גם אז אצל נכדו של רבינו הזקן) –

והשיב לו רבינו הזקן: בנ״י יש להם בטבע תולדותם כל מיני מעלות. ובפרט – משה רבינו. ואעפ״כ, הי׳ לו רגש של קטנות, אל״ף זעירא (לא כמו אדם הראשון שבו נכתב אל״ף רבתי[10]), ובגלל זה זכה – משה רבינו – לדרגות הכי עליונות.

הוא קיבל את התורה, גאל את בנ״י ממצרים, וגם יוציא אותם מהגלות האחרון, שזהו הגלות דעתה, אל הגאולה האמיתית והשלימה.

וזהו גם לימוד לכל בנ״י, שצריכים להרגיש את עצמם קטנים, לעשות כל מה שהקב״ה מצַוה, ולא להתחשב אם יש בזה נועם ועריבות (״געשמאַק״) או לא. וכיון שהקב״ה צוה לעשות זאת – הרי זה בודאי טוב.

ו. אמנם, ישנו היצר הרע שמפריע לאדם. על כך סיפר הרבי בשם בנו של רבינו הזקן, שנתן[11] עצה כיצד לנצח בנקל את היצר הרע.

העצה היא: להתדבר (״דורכריידן זיך״) עם עוד יהודי – אם זה חבר, המדריך, או המורה שלומד תורה עמכם – אודות המלחמה שיש לו עם היצר הרע, שאז ישנם שני יצ״ט, שתי נפש אלקית – נגד יצר הרע אחד, נפש הטבעית[12] אחת. והרי יודעים אתם שכאשר לוחמים שנים נגד אחד – מנצחים השנים.

* * *

(צוה לנגן הניגון אני מאמין. ואח״כ אמר:)

ז. בכדי להיות ראויים לקבל את כל הנ״ל – ניתנה לנו מצות התפלה.

בתפלה מבקש יהודי ופועל (״בעט און בעט אויס״) אצל הקב״ה שיתן לו כל המצטרך לו.

ולכן צריכים לדעת את פירוש המלות בתפלה, או – בנוגע לקטנים ביותר – לידע לכל־הפחות את התוכן של התפלה.

---

6) ראה או״ת ר״פ בראשית.

7) ראה סה״ש קיץ ה׳ש״ת ע׳ 68. נתבאר בארוכה בלקו״ש חי״ז בתחלתו.

8) ויקרא א, א.

9) ע״פ תנחומא צו יד. ויק״ר פ״ז, ג (בסופו). וראה כלי יקר ר״פ ויקרא. ס׳ חסידים סתתש״מ. כלבו סע״ד, הובא בש״ך יו״ד סרמ״ה סק״ח. וראה גם לקו״ש חכ״ב בתחלתו. וש״נ.

10) דברי הימים בתחלתו.

11) ראה סה״ש תרצ״ז ע׳ 210. וש״נ. ״רשימות״ חוברת ט ריש ע׳ 11 (נעתק ב״היום יום״ כ טבת). וראה גם מכתב ו׳ תמוז שנה זו (אג״ק חט״ו ריש ע׳ רסד), ובהנסמן בהערות שם.

12) ראה תו״א מקץ לח, ב. קיצורים והערות לתניא ע׳ פו ואילך. ועוד.

וכפי שהרבי סיפר[13] שאבי זקנו צוה את המלמדים שילמדו עם נכדיו הקטנים גם את פירוש המלות של התפלה. ועד כמה שהי׳ עסוק, היו הנכדים נכנסים אליו פעם בחודש, והי׳ בוחן אותם אם הם יודעים ומבינים מה שאומרים בתפלה.

ח. בתפלת שמונה עשרה, שהיא עיקר התפלה, אומרים בבקשה הראשונה: ״חננו מאתך חכמה בינה ודעת״. אנו מבקשים מהשי״ת שיתן לנו חכמה (״קלוגשאַפט״). כשיש שכל – יודעים גם את העיקר: מהי התכלית בחיים.

וכפי שהרבי סיפר[14] שסבו הסביר לילדיו (בהיותם קטנים ביותר), שכל יהודי צריך להעמיד לעצמו תכלית בחיים, תכלית נעלית יותר מאכילה, שתי׳, שינה ומשחק. תכלית שמתבטאת בקיום רצונו של הקב״ה.

ט. בכל הנ״ל ישנו כלל נוסף, שצריכים לזכרו תמיד – שזהו מה שאביו של הרבי אמר פעם[15] אל הרבי, בהיותו ילד בן ארבע, שהקב״ה נתן לאדם שני עינים, בכדי שעל המשחקים והסוכריות יסתכל בעין שמאלית, ועל יהודי – יסתכל בעין ימנית, לראות בו את המעלות.

כל זה נותן כח על הנהגה טובה, שתלכו בעילוי אחר עילוי, וכולם ירוו מכם נחת, ולכל לראש – ההורים והמלמדים שלכם.

י. התורה אומרת שהאדם נמשל לעץ השדה[16].

רואים באילן, שכל שינוי לטובה – אפילו קטן ביותר – שנעשה בהגרעין, מתבטא אח״כ בכך שהאילן יגדל יותר טוב, להיות אילן גדול וטוב, עם הרבה פירות טובים.

וכן הוא באדם: כל הטבה – אפילו קטנה – אצל ילד, מתבטאת בהטבה גדולה הרבה יותר בשנות ההתבגרות. ובפרט הטבה גדולה שנעשית בצעירותו[17].

יא. השי״ת יצליח אתכם, שתלכו בדרכים האמורים לעיל, הלוך וגדל בעילוי אחר עילוי,

ועד שבקרוב ממש ילכו לצאת אתכם לקראת משיח ולומר ״ראו גידולים שגדלתי״, אלו הם הילדים שחינכנו, והם ראויים להיות חייליו של משיח,

שיבוא בקרוב ממש, בימינו, ויוציא אותנו מהגלות, בגאולה האמיתית, אמן.

* * *

כ״ק אדמו״ר שליט״א אמר שיתן לכל אחד מהילדים ״מנחה מעריב״ (וכן עבור הילדים שיהיו במחזור השני והשלישי – ע״י המדריכים). וצוה לנגן ״כי אנו עמך״, ובעת הניגון נתן בידו הק׳ לכל אחד מהילדים והמדריכים חוברת ״תפלת מנחה ותפלת ערבית״.

אח״כ צוה לנגן ״צמאה לך נפשי״. ״אבינו מלכנו״. ״ניע זשוריצי כלאָפּצי״.

* * *

יב. כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ואמר מאמר ד״ה ברוך הגומל לחייבים טובות – המשך למאמרים הקודמים.

[לאחרי אמירת המאמר, כאשר חזרו הילדים לאולם ההתוועדות, בירך כ״ק אדמו״ר שליט״א ברכת המזון על הכוס, ולאח״ז חילק לכל הנאספים מ״כוס של ברכה״].

---

13) ראה ״רשימות״ חוברת ט ע׳ 9 (נעתק ב״היום יום״ ח טבת).

14) ראה שיחות חה״פ תש״ג (לקו״ד ח״ג תכא, א ואילך. סה״ש תש״ג ע׳ 72 ואילך). אג״ק שלו ח״ז ע׳ עב ואילך.

15) ראה שיחת שמח״ת תרצ״א (לקו״ד ח״ד תשו, ב. סה״ש תרצ״א ע׳ 158).

16) פ׳ שופטים כ, יט. וראה תענית ז, א.

17) ראה גם תו״מ ח״י ע׳ 289.

לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג

א. בפרשתנו מסופר, שלאחר שנצחו בני ישראל את מדין, והביאו את השבי ומלקוח וכו׳, ציוה הקב״ה[1] ״שא את ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה וגו׳ וחצית את המלקוח בין תופסי המלחמה היוצאים לצבא ובין כל העדה [״חציו לאלו וחציו לאלו״[2]] והרמות מכס לה׳ מאת אנשי המלחמה וגו׳ אחד נפש מחמש המאות וגו׳ ונתתה לאלעזר הכהן וגו׳ וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים וגו׳ ונתתה אותם ללוים וגו׳״ ומסיים הכתוב[3] ״ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה ה׳ את משה״.

אחר כך מפרט הכתוב סכום המלקוח של כל מין ומין, סכום המחצית של כל מין ומין השייך לתופשי המלחמה, וחשבון המכס לה׳ ממנו, ומכל מין ומין בפרטיות, וכן סכום מחצית בני ישראל מכל מין ומין, ומסיים ו״ממחצית בני ישראל את האחוז אחד מן החמשים״ - ואינו מפרט מספרם.

ולכאורה אינו מובן כלל:

למה מאריך הכתוב לפרט כל מספרים אלו - והרי דיו באמרו ״ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה ה׳ את משה״. - מאי נפקא־מינה לדעת מספר המלקוח בכלל, ושל כל מין ומין בפרט[4]? ואפילו אם נאמר שהתורה רוצה (מאיזה טעם שיהיה) להודיע כל פרטי המאורע, הרי מספיק להודיע חשבון המלקוח, ומעצמו מובן מספר המחצית השייכת לתופשי המלחמה וכמה הוא אחד מחמש מאות, וכן מספר המחצית השנית[5]?

ולאידך: אם (מצד איזה טעם) יש צורך לכתוב גם זה בפרטיות - למה לא פרט גם החשבון דאחד מן החמשים אשר ללוים?

ולהוסיף - כיון אשר קושיות אלו הן בלימוד פשוטו של מקרא, הרי היה רש״י צריך לתרצן[6]. וכמדובר כמה פעמים[7] כי דרכו של רש״י בפירושו על התורה, לבאר כל דבר הקשה בלימוד פשוטן של כתובים. ומכיון שאין רש״י מתרץ קושיות הנ״ל, הרי מזה הוכחה שבלימוד הכתובים על פי פשוטו של מקרא אין מקום לקושיות אלו.

הרמב״ן מתרץ[8]: ״הוצרך הכתוב לפרט הזה שיזכיר כמה המחצה וכמה המכס להודיע כי מן היום שלקחו המלקוח הזה עד שמנו אותו וחצו אותו והפרישו ממנו המכס ונתנוהו לאלעזר הכהן מכל המקנה הגדול הזה לא מת אף אחד וזה נס, וכן במחצית העדה ללוים״.

אבל [מלבד שעדיין קשה למה לא פירט הכתוב המכס השייך ללוים, הרי] גם על פי פשוטו של מקרא[9] ״לא עביד קודב״ה ניסא למגנא״[10] - ולמה עשה הקב״ה נס זה? ואם בשביל שלא יחסר ממון ישראל - לא מצינו עשיית נס בשביל זה, וכמה דרכים למקום שלא יחסר ממון ישראל.

ב. הביאור בזה:

אם היה כתוב בתורה רק ציווי הקב״ה ולאחרי זה ״ויעש משה וגו׳״ ותו לא - יש מקום לשאלה גדולה ודוקא על פי פשטות הענינים: על פי טבע, בשבי ומלקוח כו׳ באדם ובבהמה לא שכיח הוא כלל וכלל אשר המספר דכל מין ומין בפני עצמו — יהיה מדוייק עד כדי כך שמחציתו של כל מין בפני עצמו יחולק לקבוצות של חמשים ושל חמש מאות, בלי שיוותר עודף! ובלשון חז״ל[11] אי אפשר לצמצם[12].

---

1) לא, כו־ל.
2) פרש״י שם, כז.
3) שם, לא.
4) וכמו שלא פרט הכתוב השבי כו׳ במלחמת סיחון ועוג, אף שפשוט שגם שם הי׳ שבי (וכמובן גם מזה שרק במלחמת הכנעני החרימו הכל (חוקת כא, ג)). ואף ששם אין זה נוגע לשום ציווי, הרי גם כאן אין נוגע כלל הודעת המספר בקרא — לענין הציווי.
5) וכקושיית הרמב״ן והאוה״ח.
ומה שתי׳ האוה״ח (ש״הוא לגלות שהמכס הי׳ מלגיו כו׳״), וכן תי׳ המהרש״ל (יריעות שלמה עה״פ) על הקושיא למה מפרט מחצית בנ״י (״להודיע לנו שכבר מסר משה המחצית לכל העדה כו׳ והם הפרישו ללוים כו׳ וטובת הנאה הי׳ לה אבל לא שיקחו אנשי צבא כו׳ והטובה להם״) - אין רש״י מרמזו כלל.

6) בנוגע להקושיא למה מפרש הכתוב גם סכום דמחצה השני׳ - פירשו המפרשים (רא״ם, משכיל לדוד, דבק טוב ועוד) שזוהי כוונת רש״י במ״ש עה״פ (לא, מג) ״ותהי מחצת העדה - כך וכך״, לבאר שאין כוונת הכתוב לפרש סכום המחצה, כ״א שהוא כעין מאמר המוסגר שמחצית העדה - שהיא היתה כך וכך - לקח משה ממנו א׳ מחמישים כו׳.
- אבל גם זה צריך ביאור כי: מאמר המוסגר הזה מיותר לגמרי (וראה לקמן הערה 19).
7) ראה לקו״ש ח״י ע׳ 13 ובהנסמן שם הערה 1.
8) וראה מלבי״ם עה״פ.
9) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 124 ואילך ח״ו ע׳ 49.
10) ראה דרשת הר״ן דרוש ח׳ הקדמה הא׳. וראה שבת נג, ב. ועוד.
11) ובמכש״כ וק״ו וכו׳ מהענין שבחולין כח, ב. וש״נ.
12) להעיר מפרש״י נשא (ז, פה) למדך שהיו כלי המקדש מכוונים כו׳.

ובמילא בנדון דידן, מכיון שהציווי היה ליקח מכס אחוז אחד מחמשים מחלק בני ישראל ואחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, היה צריך להיות הוספה בהציווי מה לעשות בנוגע להעודף.

לכן מפרט הכתוב "ויהי המלקוח גו'" (כל המספרים בפרטיות) להודיע שהיה בנדון דידן דיוק נפלא בכל מספרים אלו דבכל מין בפני עצמו היה מספר מדויק[13], באופן שלקחו אחד אחוז מחמשים, ואחד - מחמש מאות מהמחצית ולא היה עודף כלל[14].

ואין לומר על זה שהוא נס היפך הטבע (כאברהם שלא נשרף בכבשן דאור כשדים וכיוצא בזה), כי אין הטבע מכריח שלא יהיו המספרים מדויקים, אבל אין זה שכיח כלל וכלל[15].

ג. אבל עדיין אינו מובן כל צרכו, דלכאורה סוף־סוף הוי מילתא דלא שכיחא כלל וכלל, ולמה קרה כן בנדון דידן?

והביאור בזה - בלשון הכתוב:

לאחרי הציווי "והרמות מכס לה' מאת אנשי המלחמה גו' אחד נפש מחמש המאות גו'" חוזר הכתוב ואומר "ממחציתם תקחו ונתתה גו'". מזה שהכתוב מדגיש "ממחציתם תקחו" - שלכאורה תיבות אלו מיותרות הן - מוכח שרצה הקב"ה[16] שה"תקחו" דאחד מחמשים או דחמש מאות - יהיה מכל המחצית - ובאם היה עודף - הרי מאותו עודף לא הייתה כל קיחה[17]!

ד. אבל עדיין אינו מובן: הקב"ה צוה לחצות את המלקוח, זאת אומרת, שצריך להיות ב' חלקים שווים; ולכאורה, מכיון שהמלקוח היה במספר גדול כמפורש בקרא, בודאי עבר משך זמן רב משהתחילו למנות ועד שגמרו המנין. ולאחרי זה - כמפורש בקרא - חצו את המלקוח ולאחרי זה - הרימו המכס מן האדם גו' - וכרגיל אי אפשר שבמשך כל זמן זה לא מת אף אחד מכל האדם והבהמה - ממספר עצום של שמונה מאות וארבעים אלף! ואם היה מת אפילו רק אחד - אין החצאין שווין, יש עודף שלא נלקח ממנו מכס וכו'.

לכן מפרט הכתוב מספר מחצית בני ישראל, להודיע שסכום חצי הב' היה בדיוק כסכום חצי הא' כי נעשה עוד ענין נפלא בלתי רגיל כלל וכלל, שלא מת אף אחד מכל האדם והבהמה - וגם בזה, כנ"ל, אין זה היפך הטבע ממש, וטעם הדבר בכדי שבני ישראל יוכלו לקיים ציווי הקב"ה, שלזה צריך להיות מחצית בני ישראל בשוה[18] למחצית אנשי הצבא[19] ושלא יהיה עודף.

לאחרי שסיפר הכתוב כל הנ"ל אין צורך לפרט האחד אחוז מחמשים (וכנ"ל, שהוא מובן מעצמו), ומודיע רק בכללות - "ויקח משה ממחצית בני ישראל את האחוז אחד מן החמשים וגו'".

ה. על דרך ההלכה יש לתרץ החילוק הנ"ל (שהכתוב מפרט מספר המכס של החצי השייך לתופשי המלחמה ולא השייך לבני ישראל):

שיטת ה"בעל הלכות גדולות" היא[20], שהחיוב ליטול המכס וכו' משלל מדין הוא במנין המצות. והרמב"ם[21] חולק עליו, ולדעתו, כיון שאינה מצוה הנוהגת לדורות אינה נמנית במנין המצות. הרמב"ן בהשגותיו מתרץ שיטת ה"בעל הלכות גדולות",

---

13) ולהעיר שגם במנין בנ"י הי' בכל פעם בכל שבט מספר המתחלק לחמשים (במדבר א, כ־מג. שם ג, כב־לד. פינחס כו, ה־נ). ולכאו' גם זה לא שכיח כלל וכלל. וצ"ע הטעם על זה, ואי משום שרי חמישים - הרי יש גם שרי עשרות ושרי מאות. ולהעיר מחמשים איש רצים לפניו (ש"ב טו, א. ועד"ז מ"ב א, ט. ועוד) - המורה על החשיבות בקבוצה כזו.

14) עפ"ז יומתק דיוק לשון הציווי "אחד נפש מחמש המאות", "אחד אחוז מן החמשים" (לא, כח. ל) – בה"א הידיעה, כי מעיקרא בהציווי רמז שישנו רק מספר שלם של חמש מאות.

15) ע"ד והאלקים אנה לידו (משפטים כא, יג).

16) ופשוט שאין מקום לשאלה בזה מאי טעמא - כמו שאין מקום לשאלה למה אחד מחמישים דוקא וכו'.

17) להעיר מל"ת להאריז"ל כאן דבמחצית בנ"י הי' המנין והרמת המכס (דלא כבאנשי הצבא, כ"א) "צריך למנות א' לא' עד שמגיע לנ"" כיון שנאמר "אחד אחוז מן החמשים". וא"כ - באם הי' עודף לא שייך בו (גמר ה)מנין.

18) ויומתק עפ"ז אריכות הכתוב (לא, מב) "וממחצית בנ"י אשר חצה משה מן האנשים הצובאים" - דלכאו' מה נוגע כאן להזכיר "האנשים הצובאים" [ומ"ש רש"י שם "וממחצית בנ"י אשר חצה משה – לעדה והוציאה להם מן האנשים הצובאים", הרי אין כוונתו לפרש הטעם למה נזכרו כאן, אלא לפרש פירוש התיבות - מחצית העדה שהוציא מן האנשים הצובאים (ראה מפרשים שם)],

כי זהו כעין הקדמה להפירוש שלאח"כ: מכיון שהי' צ"ל "אשר חצה משה מן האנשים הצובאים" שבזה מודגש שחלק בנ"י הי' צ"ל חצי (בשוה) מן החלק של האנשים הצובאים, לכן (מפרט אח"כ) ותהי מחצת העדה גו'", וכבפנים.

19) ועפ"ז י"ל דכוונת רש"י בפירושו "ותהי מחצית העדה - כך וכך" (ראה לעיל הערה 6), שאין כוונת הכתוב לספר סכום המחצה באופן של מאמר המוסגר (כפי' המפרשים - הובא בהערה הנ"ל), כ"א להגיד הסכום, ש"כך וכך הי', כי בלא"ה לא היינו יודעים אותו (וכנ"ל שמסתבר שמתבר כו"כ).

20) הובא בסהמ"צ להרמב"ם שרש ג.

ומפרש כי ה"בעל הלכות גדולות" ס"ל שתרומת מדין היא מצוה הנוהגת לדורות. ומקשה על זה בזוהר הרקיע[22], דהרי מפורש בגמרא[23] שתרומת מדין "אינה נוהגת לדורות". ומתרץ ה"נודע ביהודה"[24] שרק התרומה מחלק בני ישראל אינה נוהגת לדורות (כי לדורות - אין נותנים חלק מן השבי והמלקוח להעם היושב בבית), מה שאין כן התרומה ממחצית תופשי המלחמה נוהגת לדורות (לדעת ה"בעל הלכות גדולות" וכו'), עיין שם בארוכה.

על פי זה יש לבאר אריכות הכתוב בתרומה שלקחו מחלק יוצאי הצבא - כי זה נוגע לדורות, מה שאין כן התרומה שלקחו ממחצית בני ישראל, מכיון שאינה נוהגת לדורות, מקצר בה[25].

ו. ההוראה מענין הנ"ל (על פי פשוטו של מקרא):

עד כמה גדולה חביבות קיום המצוות על ידי בני ישראל – שכמה וכמה ענינים דלא שכיחי כלל וכלל - קרו ונעשו ובלבד שבני ישראל יקיימו מצוה בשלימותה!

ולא רק בעת קיום המצוה מסבב הקב"ה שלא יהיו בלבולים ומניעות, אלא גם לפני בוא הזמן לקיום המצוה בפועל, מסבב סיבות וכו' - בכדי שלאחרי זמן רב - יהיה קיום מצוה בשלימותה. וכבנידון דידן, שהאדם והבהמה של מדין היה כל אחד ואחד מהם במספר מדויק, במשך זמן רב לא מת אף אחד מן האדם והבהמה וכו'.

והרי מובן שבכדי שבעת מלחמת בני ישראל במדין יהיה האדם והבהמה של מדין במספר מדויק של אלפים – צריך להיות המשא ומתן של אנשי מדין, גידול מקניהם וכו' זמן רב לפני זה באופן המתאים לזה! בסגנון אחר: זמן ארוך לפני המלחמה סיבב הקב"ה כמה וכמה סיבות שיעסקו אנשי מדין במשא ומתן ויגדלו בהמותיהם באופן כזה, שבבוא הזמן, שיצטרכו בני ישראל לקיים מצות ה', בשבי ומלקוח מדין יוכלו לקיימה בשלימותה!

ומזה ההוראה לכל אחד ואחד: אין להתרשם מכל בלבול ומניעה ועיכוב, ואם לפעמים נדמה כאילו אין ביכולת לקיים מצוה כו', אל יחוש, אלא נכון יהיה לבו בטוח שהקב"ה סיבב ויסבב סיבות ועד שיוכל לקיים המצוות בשלימותן.

(משיחות שבת פרשת מטות מסעי, תשל"ב)

21) שם.
22) הובא במג"א וקנאת סופרים על ספהמ"צ שם.
23) מנחות עז, ב.
24) מהדו"ת יו"ד סוף סר"א.
25) וראה צפע"נ עה"פ עוד תי' ע"ד ההלכה.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה! זה מזמן נתקבל מכתבו אודות לימודו עם מר... שי' ובודאי ממשיך בזה וכן משתדל להמשיכו יותר בעניני חב"ד ע"י השתתפותו בהתועדות וכיו"ב הנקרא בשם הכללי, דעם ארום פון חסידות, ובטח יודיע מהתקדמות הענינים.

ובמ"ש אודות סדר לימוד, הנקודה הכללית בזה מתאים להודעת חז"ל, במקום שלבו חפץ, והרי תוה"ק רחבה מני ים, הלכה ואגדה כו' יש למצוא מקומות שלבבו של הנ"ל חפץ בהם, ובודאי למותר לבאר שעכ"פ אחד הלימודים צ"ל בתורת חסידות חב"ד אשר רחבה היא כנ"ל וגם שם ימצא ענינים שלבו חפץ, וכן לעוררו ע"ד הקריאה ולימוד בשיחות, ובטח השגת הנ"ל מספיקה די ויותר שיקראם בעצמו ורק דבר הקשה יביא לפניו ולפני כל אלו העוסקים בתורת החסידות בקביעות.

המחכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

בראשית יז, ב - ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד

קו

רמז בברכה בשעת הברית "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים" - כנגד ר"ה, יוהכ"פ, סוכות, שמיני עצרת

(הקהל מברכים בשעת הברית) כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

יש לפרש הד' דברים, ברית, תורה, חופה, מעשים טובים.

ברית, הוא בראש השנה, שאז הוא לעברך[1] בברית ה' אלקיך, ואומרים[2] זוכר הברית, והוא ע"י תקיעת שופר בפה, וברית הלשון מכוון לנגד ברית[3] המעור, ואם יש מילה בראש השנה והתוקע הוא המוהל לא ירחץ הפה מדם המציצה ויתקע בפה מלוכלך בדם מילה[4] כדי לערב מצות מילה בשופר. הרי ששייך מילה לשופר[5], ויוסף שהוא בחינת ברית המעור[6], יצא מבית האסורים בראש[7] השנה, והי' אז בן[8] ל' שנה לנגד הל' קולות דשופר, ג' פעמים תשר"ת תש"ת תר"ת. וכשם[9] שנכנס לברית כן יכנס כו', כי הכל תלוי בראש השנה, שהוא הראש[10] דכל השנה, וד"ל.

תורה, הוא ביום הכיפורים, כי לוחות שניות[11] שנתקיימו ניתנו ביום הכיפורים.

חופה, הוא בסוכות, שסכך הסוכה הוא כמו[12] חופה.

מעשים טובים, בשמיני עצרת.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר בראשית עמוד ס

בראשית יז, ז-ח - והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלהים

קז

ביאור הזוהר "כל מאן דאתגזר ירית ארעא", ומה שגלו ישראל מארצם, זהו א) למשך זמן ואח"כ ישובו, ב) ע"י החטאים נמשכת הערלה - "מילה" ר"ת "מתנה יש לה הפסק"

כל[13] מאן דאתגזר ירית ארעא כו'. דכתיב (ישעי' ס, כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ.

ספר הזהר חלק ב' דף כג ע"א

---

1) דברים כט, יא.

2) בתפלת מוסף דראש השנה "ברוך אתה ה' זוכר הברית".

3) ספר יצירה פרק ו משנה ז. וז"ל: "כרת לו ברית בין רגליו, והיא המילה, ובין עשר אצבעותיו והיא הלשון". ראה אור התורה ויקרא חלק א עמוד רב ואילך. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע חלק ב עמוד שמה. לקוטי שיחות חלק כב סוף עמוד 308.

4) ראה ט"ז או"ח הלכות ר"ה סימן תקפ"ד סק"ב וז"ל: שמעתי שהגאון הרב מהר"ר פייוויש מקראקא ז"ל הי' מל בר"ה ולא קנח פיו אחר המילה, אלא בפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר, לערב מצות מילה בשופר ע"ש.

5) "מיל"ה שופ"ר גימטריא תרע"א אדנ"י במלואו"* (לקוטי לוי יצחק כאן). [ראה בלקוטי לוי יצחק לקוטים על מחז"ל עמוד ל', דשם אדנ"י במלכות ו"אדני" אותיות "דינא", ובר"ה הוא בנין המלכות].

*) פירוש: אל"ף (111), + דל"ת (434), + נו"ן (106), + יו"ד (20) = 671, תרע"א.

6) יוסף הוא בחי' יסוד. ראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק, ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע – ראה ביאורי הזהר ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך תתשכ"א א ואילך ועוד ע"ש". עיין לקמן סימן קח. לעיל סימן כד. קה. סוף סימן ט.

7) ראש השנה יא, א.

8) בראשית מא, מו.

9) פירוש: דכמו שמברכין בברית "כשם שנכנס בברית", דהברית הוא הראש וההתחלה, וממנו נמשך תורה חופה ומעשים טובים, כן הוא ב"ראש השנה" דממנו נמשך חיות על כל השנה כולה, ראה הערה 10.

10) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על מאחז"ל עמוד לו וז"ל: החיות דכל י"ב חדשי השנה, נמשך מהב' ימים דר"ה, כידוע הטעם מה שר"ה נק' בשם ראש השנה ולא תחלת השנה, היינו שהוא כמו הראש לכל השנה, שכשם שבהראש מלובש כללות החיות הנמשך לכל הגוף, כמו"כ בר"ה נמשך החיות על כל השנה, היינו שמר"ה נמשך לכל י"ב חדשי השנה, וכמ"ש בלקו"ת בד"ה והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ע"ש.

והחיות שנמשך בר"ה על כללות השנה הוא ע"י תקיעת שופר דוקא, שע"י תק"ש עומד הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים שנמשך החיות על כללות השנה.

11) תענית כו: (שיר השירים ג, יא) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו (פרש"י: כנסת ישראל) ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה (פרש"י: זה מתן תורה, יום הכפורים שניתנו בו לוחות האחרונות), וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה בית המקדש.

12) ראה בבא בתרא עה. בעל הטורים ויקרא כב, ב. ורבינו בחיי שם כג, מג.

13) [תרגום ללה"ק] כל מי שנימול יירש ארץ ישראל כו'.

ואמר ירית כמ״ש בפסוק יירשו ארץ, ירושה דוקא, שירושה אין לה הפסק[14], כי הרי זהו ע״י מילה ומילה מאחר שנימול אין לה הפסק כי אי אפשר שיהי׳ עוד בלתי נימול ונשאר זה בו לעולם בלי הפסק, לכן כמו״כ מה שנוטל הארץ הוא בירושה שאין לו הפסק.

ומה שגלו ישראל מארצם, והרי אין זה ירושה שאין לה הפסק, הנה זהו רק למשך זמן ואח״כ ישובו.

ועוד זאת כי הרי זהו ע״י חטאים ועונות שעי״ז נמשכת הערלה וע״ד[15] הבא על ארמית ערלתו נמשכת ואינו נראה נימול עוד ח״ו.

והיינו מה שמילה ר״ת מתנה יש לה הפסק וד״ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים עמוד מו
״ראה לקוטי שיחות חלק לה פרשת לך לך שיחה (ב) עמוד 45.
תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות סימן פד״.

14) ב״ב קכט, ב. קלג, א.

15) עירובין יט, א.

המשך ביאור למס׳ תענית ליום שישי עמ׳ ב

אסון ולא מתה האשה, אז יענש בתשלום דמי ולדות, אבל אם מתה האשה מהמכה אינו חייב בתשלומין, שכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון.

דעת חכמים שדווקא כשמיתתו בבית דין פטור מתשלומים, אבל בחיוב כרת שמיתתו בידי שמים, כגון העושה מלאכה ביום הכפורים, חייב בתשלומין. ודעת רבי נחוניא בן הקנה שאף בחיוב כרת פטור מתשלומין.

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה ׳אין בין׳, משמע שהחילוק בין שבת ליום הכיפורים הוא רק באופן מיתתו, **הָא** לְעָנְיַן **תַּשְׁלוּמִין** – אם באותו מעשה שהתחייב בנפשו התחייב גם ממון לחבירו, **זֶה וָזֶה** [–יום הכיפורים ושבת] שָׁוִין שפטור מתשלומים. נמצא **דַּמְּנִי מַתְנִיתִין** – כשיטת מי סוברת משנתנו, **רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת דִּין יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדִין שַׁבָּת לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין** של ממון, **מַה שַּׁבָּת** העושה מלאכה שיש בה גם חיוב ממון, הרי הוא **מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין**, ש׳אין תשלומין במקום מיתה׳, **אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין.**

הגמרא מבארת את דין חייבי כריתות שלקו בבית דין, האם נפטרו מהכרת: **תְּנַן הָתָם** (מכות כג.), **כָּל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁהִתְרוּ** בהן עדים לחיוב מלקות, אם **לָקוּ** בבית דין **נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרִיתָתָן**, ואין בית דין של מעלה נפרעין מהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כה ג) ׳אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׳, ודורשים, שמי שנתחייב מלקות, **כֵּיוָן** [–לאחר] **שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא כְּ׳אָחִיךָ׳** ופטור מן הכרת. **דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דעה זו שחייבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתתן, דעת יחיד היא, **וְחָלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל**, וסוברין שאף אם לקה אינו נפטר מן הכרת.

אָמַר רָבָא, אָמְרֵי בֵּי רַב – תמהו בבית המדרש, מה חידש רבי יוחנן שאמר שחבריו של רבי חנניה בן גמליאל חלוקין עליו, הרי **תָּנֵינָא** – שנינו דין זה במשנתנו, **אֵין** חילוק **בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְשַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁזֶּה** [–שבת] **זְדוֹנוֹ בִּידֵי אָדָם** – בבית דין, **וְזֶה** [–יום הכיפורים] **זְדוֹנוֹ בְּהִיכָּרֵת** בידי שמים. **וְאִם אִיתָא** – אם נאמר כרבי חנניה בן גמליאל שחייבי כרת שלקו נפטרו מן הכרת, הרי **אִידִי וְאִידִי** – הן עונש שבת והן עונש יום הכיפורים שניהם **בִּידֵי אָדָם הִיא**, שאף העושה מלאכה ביום הכפורים נפטר מכרת אחר שלקה בבית דין. אלא מוכח שהתנא של משנתנו סובר שאף אם לקה אינו נפטר מן הכרת, ומה חידש רבי יוחנן.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן**, לעולם אפשר לומר שהסוברים שיש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה נפטר מן הכרת, ומה שמשנתנו סוברת שעונש יום הכיפורים הוא דווקא בידי שמים, משום **דְּהָא** [–משנתנו] **מַנִּי**, כדעת **רַבִּי יִצְחָק הִיא, דְּאָמַר שֶׁמַּלְקוֹת בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לֵיכָּא** – חייבי כרת אף שהתרו בהם למלקות אין להם חיוב מלקות. **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר**, כל **חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת** של עריות **בְּכֻלָּן הָיוּ**, כלומר שכבר נאמר על כל העריות (ויקרא יח כט) ׳וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם׳, **וְלָמָּה יָצְאַת כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ** מהכלל ונאמר בה חיוב נפרד (שם כ יז) ׳וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ וגו׳ וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם׳, הרי אחותו כבר כלולה בעריות שנזכרו שם (פרק יח) שחיובם כרת, אלא באה ללמד שצריך לְדוּנָהּ [–את אחותו] **בְּכָרֵת** דווקא **וְלֹא בְּמַלְקוֹת**, והיינו שאין בה חיוב מלקות, ומ׳אחותו׳ נלמד לכל חייבי כרת שאין בהם חיוב מלקות. וכיון שמשנתנו כרבי יצחק, לכן נאמר בה שזדון יום הכיפורים הוא רק בידי שמים. אולם הסוברים שיש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה נפטר מן הכרת.

דוחה הגמרא באופן נוסף: **רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמשנתנו סוברת כְּרַבָּנָן שחולקים על רבי יצחק, ויש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, ואף על פי כן אין ראיה ממשנתנו שרבנן חולקים על רבי חנניה, שמה שאמרה משנתנו שיום הכיפורים זדונו בידי שמים, היינו שֶׁזֶּה [–שבת] **עִיקַּר זְדוֹנוֹ בִּידֵי אָדָם** – העונש החמור והעיקרי שבו הוא בבית דין, **וְאִילּוּ זֶה** [–יום הכיפורים] **עִיקַּר זְדוֹנוֹ בְּהִיכָּרֵת** – העונש החמור והעיקרי שבו הוא בידי שמים, אך מכל מקום אם התרו בו למלקות ולקה נפטר מכרת.

המשך ביאור למס׳ תענית ליום שבת קודש עמ׳ א

נתרפאה צרעתו יתחיל למנות שבעה, **וְלֹא** צריך להמתין שיטהר **מִזּוֹבוֹ וְנִגְעוֹ.** וכשיתרפא מצרעתו יטבול טבילה ראשונה של מצורע, ויטהר גם מטומאת זיבה. ומסמיכות תיבת ׳מִזּוֹבוֹ׳ [מקצת זוב] לתיבת ׳וְסָפַר׳, **לִימֵּד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה** נקיים לפני שיטהר.

מקשה הברייתא על הלימוד השלישי: מדוע צריך לימוד שבעל שתי ראיות טעון ספירת שבעה, **וַהֲלֹא דִּין הוּא** – הרי אפשר ללמוד זאת מסברא, **אִם** הוא **מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וכי לֹא יִהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה.**

ל, ג – איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה

א. (בבא בתרא עד)[1] וז"ל ואמר רבה בר בר חנה אמר לי ההוא טייעא תא אחזי לך טורא דסיני אזלי שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי ("מן הגלות דכתיב קראי טובא בנביאים". רש"י) מי מפר לי, כי אתאי לקמי' דרבנן א"ל הוה לך למימר מופר לך, ורבה בר בר חנה סבר דילמא משבועתא דמבול קאמר ("רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' (ישעי' נד), אותה שבועה הי' רוצה להפר ויחריב את העולם במבול, ולפיכך לא רצה להפר". רש"י) ורבנן אם כן אוי לי למה ע"כ.

ואנכי לא ידעתי מאי דעתייהו דרבנן דמזלזלי ברבה בר בר חנה על דלא א"ל מופר אפילו אם הבין רבה דעל שבועת הגלות היתה הבת קול ולא על שבועתא דמבול, דדילמא הכי נקטינן דמ"ש ה' באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בו ובפרט דמוכרחין אנו לומר שכן הוא דלא שייך גבי ה' יתברך שמו שיתיר נדרו ושבועתו דהא היתר נדרים הוא על ידי פתח שנתחרט עתה כגון המודר מחבירו או מבית ונעשה חבירו סופר והבית בית המדרש בזה מוצא הנודר פתח פתוח לפניו ולומר אם היית יודע שנעשה סופר או בית המדרש היית נודר, אמנם לגבי יתברך לא שייך לומר הכי אם היית יודע כך וכך דהא הכל גלוי לפניו, ומגיד מראשית אחרית וכמ"ש הרב יפת תואר ז"ל בפרשת צו דף ס"ב ע"ד ע"ש.

ואם כן יש לומר דמשום הכי לא אמר רבה בר בר חנה מופר לך דלגבי' יתברך לא שייך זה, ומה שאמר הבת קול מי מפר לי הכי פירושו מי ומי יוכל להפר לי, וכמו כן כתב הרב אהבת עולם ז"ל לדעתו ולדרכו אשר דרך י"ש בדף ג"ן יעויין שם, א"כ צ"ע אמאי אמרו לי' רבנן הו"ל מופר ולא עוד אלא שדברו אליו קשות אחר שרגלים לדבר לומר שפי' פ' באפי נשבעתי ולא הדרנא בי והראי' שלא באו לארץ ישראל הנקרא מנוחה ואי בעולם הבא משתעי קרא כדקאמר ר"י הא אמר רבי עקיבא אין להם חלק לעולם הבא וכאמור.

ובשלמא אם אמת הדבר שיש לדור המדבר חלק לעולם הבא אז ודאי היינו אומרים שפירוש באפי נשבעתי היינו והדרנא בי וכמ"ש ר' יהושע, אמנם כל עוד שלא ידענו אם יש להם לדור המדבר חלק לעולם הבא אז לא נימא דפי' הפ' הוא ולא הדרנא ואין להם חלק לעולם הבא, אם כן מהיכן נשמע להו לרבנן בודאי שלגבי' ית' שייך התרה גם כן ופי' הפ' הוא והדרנא בי ועל זה הקשה לרבה וזלזל בו למה לא אמר מופר לך.

ואפשר לומר לע"ד דודאי הדין עמהם עם רבנן לדבר אליו קשות למה לא אמר מופר לך, דגם לגבי' יתברך שייך התרה, והראי' שכן כתיב באפי נשבעתי אם יבואון אל מנוחתי זו עולם הבא, ועם כל זה באו דור המדבר לעולם הבא ואם כן ודאי דפירוש נשבעתי והדרנא בי כדקאמר ר"י דהא קודם שספר להם רבה האי עובדא דטורא דסיני סיפר להם מעשה דא"ל ההוא טייעא תא ואחזי לן מתי מדבר[2] אזלי ואחזיתי להו ודמו כמאן דמבסמי יע"ש, ואחר כך סיפר להם הא דטורא דסיני דשמע בת קול אומרת מי מפר לי יע"ש, דסמוכים אהדדי, וכתבו התוס' ז"ל כמאן דמבסמי משמע מכאן כמ"ד בפרק חלק שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא יע"ש.

ולפי זה אחר שספר להם דראה למיתי מדבר ודמו כמאן דמבסמי והיינו שיש להם חלק לעולם הבא ותיכף א"ל ששמע בת קול אומר מי מפר לי הטיב חרה אפם באומרם למה לא אמר מופר לך, דהא מוכרח לומר דגם לגבי' יתברך שייך התרה וקרא כתיב בהדיא באפי נשבעתי שפי' והדרנא בי, דאם באמת הוא ולא הדרנא בי קשה למה דמו דור המדבר פניהם כמבסמי ללמד שיש להם חלק לעולם הבא[3], והא נשבע ה' שלא יבואו אל מנוחתו היינו לעולם הבא דבהכי משתעי קרא, אמנם אחר שיש להם חלק לעולם הבא ודאי דהתיר לשבועתו ואם כן אמאי לא אמר מופר לך, ואם לא הי' מספר להם מה שראה לדור המדבר כמבסמי בודאי דלא היו מזלזלים בו באומרם הו"ל לומר מופר לך דדילמא לא שייך התרה גבי ה', ומה שאמר באפי נשבעתי היינו ולא הדרנא בי מדלא באו לארץ ישראל ואם בעולם הבא איירי קרא הייתי אומר שאין להם חלק לעולם הבא כרבי עקיבא.

ברם כששמעו ממנו מעשה שהי' פני מיתי מדבר כמבסמי דהיינו כמאן דאמר שיש להם חלק לעולם הבא, מצאו מקום לומר לו כפי דבריך ומה שראו עיניך הי' לך לומר מופר לך שפי' באפי נשבעתי היינו והדרנא בי.

ואם כן מה שאמר הבת קול מי מפר לי אין לומר שפי' מי יוכל להפר ולהגדיל האוי קאמר הכי, לומר אוי כי נשבעתי ואיני יכול שיפירו לי, אלא פירוש מי מפר הוא הלואי יפרו לי, דגם לגבי' יתברך שייך התרה והראי' שדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא הגם כי נשבע ה' שלא יבואו לעולם הבא, אם כן זאת אומרת שפירוש באפי נשבעתי והדרנא בי ולפי זה הוה לי' לומר מופר לך.

טירת כסף

ג. (פסוק ג' סימן ל') "ככל" "היוצא" "מפיו" "יעשה" הכוונה אפשר ככל היוצא מפיו של הקב"ה כמו שפירש רש"י על פסוק (ירושלמי סנהדרין טז, ב – פרק ג הלכה ה) אני פי מלך שמור, מלכו של עולם. משום הכי מפרש הרמז בראשי-תיבות (תהלים לג, ח) "ייראו "מד' "כל "הארץ, ואז מפרש הרמז בראשי-תיבות "מארבע "כנפות "הארץ "יקבץ, כי הקץ תלוי בתשובה, וגם מפרש הרמז בסופי-תיבות "ויביאו "את "המנחה "לד', היפך (ישעי' נ, א) בפשעכם שולחה אמכם, מלכות מכונה מנחה.

מקרי דרדקי

---

1) **דרבה בר בר חנה (בבא בתרא עד)**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מטות סימן ח, ובהנסמן שם.

2) **סיפר להם מעשה .. תא ואחזי לן מתי מדבר וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח סימן קא, ובהנסמן שם. (פרשת מטות סימן יז).

3) **דור המדבר .. יש להם חלק לעולם הבא**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח, במפתחות ערך "דור המדבר – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא", עמוד 590.

◆ יום ראשון ט"ו תמוז ◆

ל (ב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:**

ב **וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם רֵישֵׁי שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַּקִּיד יְיָ:**

רש"י◄ **רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת•** חָלַק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים לְלַמְּדָם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִנַּיִן שֶׁאַף שְׁאָר הַדִּבְרוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד): "וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּמָה רָאָה לְאָמְרָהּ כָּאן? לִמֵּד, שֶׁהַפָּרַת נְדָרִים בְּיָחִיד מֵמְחָה, וְאִם אֵין יָחִיד מֵמְחָה - מֵפֵר בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. (ב"ב קכ) אוֹ יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לַנְּשִׂיאִים בִּלְבַד? נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר", וְנֶאֱמַר בִּשְׁחוּטֵי חוּץ (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן נֶאֱמְרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ'" אַף זוֹ נֶאֱמְרָה לְכֻלָּן. **זֶה הַדָּבָר•** (ספרי) מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא (שמות יא) בְּ"כֹה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה". וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּ"כֹה אָמַר ה'", מוּסָף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּלָשׁוֹן "זֶה הַדָּבָר" (ספרי. נדרים עז). דָּבָר אַחֵר: זֶה הַדָּבָר - מִעוּט הוּא, לוֹמַר שֶׁהֶחָכָם בְּלִשּׁוֹן "הַתָּרָה", וּכַעַל (וְאָב) בְּלִשּׁוֹן "הֲפָרָה" כְּלִשּׁוֹן הַכָּתוּב כָּאן, וְאִם חִלְּפוּ - אֵין מֵתָּר וְאֵין מוּפָר.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ב) רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת. פְּרָשָׁה זוֹ אֲמָרָהּ מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְלַמְּדָם אֶת דִּינֵי הֲפָרַת נְדָרִים, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל', אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁלִּימֵּד רַק אֶת רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁ**חָלַק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים לְלַמְּדָם תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִנַּיִן שֶׁאַף שְׁאָר הַדִּבְרוֹת כֵּן** – שֶׁבְּכָל שְׁאָר הַדִּיבּוּרִים שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר תְּחִילָּה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וְאַחַר־כָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל? **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות לד, לב) **'וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשִׂיאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׁוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'** [כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוֹסֵר לְיִשְׂרָאֵל אֶת דְּבַר ה', הָיוּ נִכְנָסִים לְפָנָיו תְּחִילָּה אַהֲרֹן וְהַנְּשִׂיאִים, וְאַחַר־כָּךְ כָּל יִשְׂרָאֵל; וְכָךְ הָיָה תָּמִיד סֵדֶר הַלִּימּוּד שֶׁל מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל (ראה רש"י שם)]. **וּמָה רָאָה לְאָמְרָהּ כָּאן** – מֵאַחַר שֶׁכָּל דִּבְרֵי מֹשֶׁה נֶאֱמְרוּ לַנְּשִׂיאִים תְּחִילָּה, לָמָּה הִדְגִּישׁ הַכָּתוּב בִּמְיוּחָד בְּפָרָשָׁה זוֹ כִּי מֹשֶׁה אֲמָרָהּ לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת? אֶלָּא בְּכָךְ **לִמֵּד** הַכָּתוּב **שֶׁהַפָּרַת נְדָרִים בְּיָחִיד מוּמְחֶה** – חָכָם הַבָּקִי בְּהֲלָכוֹת נְדָרִים מַתִּיר לְבַדּוֹ אֶת הַנֶּדֶר, וּלְפִיכָךְ הִזְכִּיר כָּאן הַכָּתוּב שֶׁמֹּשֶׁה אֲמָרָהּ בִּמְיוּחָד לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת; **וְאִם אֵין** מָצוּי **יָחִיד מוּמְחֶה** כְּדֵי לְהַתִּיר אֶת הַנֶּדֶר, **מֵפֵר** אֶת הַנֶּדֶר **בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת** – שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בְּקִיאִים, שֶׁהֲרֵי גַּם לְכָל יִשְׂרָאֵל לִימֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּינֵי הַתָּרַת נְדָרִים. וּמִנַּיִן שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ אֲמָרָהּ מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל, **אוֹ יָכוֹל** – שֶׁמָּא אֶפְשָׁר לוֹמַר, **שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לַנְּשִׂיאִים בִּלְבַד,** שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל', וּמִנַּיִן אִם כֵּן שֶׁאַף שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת יְכוֹלִים לְהַתִּיר אֶת הַנֶּדֶר? **נֶאֱמַר כָּאן** לְגַבֵּי הֲפָרַת נְדָרִים **'זֶה הַדָּבָר', וְנֶאֱמַר בִּשְׁחוּטֵי־חוּץ 'זֶה הַדָּבָר'** (ויקרא יז, ב) [שְׁחוּטֵי־חוּץ = אֲזָהֲרַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁחוֹט אוֹ לְהַעֲלוֹת קָרְבָּן מִחוּץ לַמָּקוֹם הַמְיוּעָד לְכָךְ], מִכָּךְ אָנוּ לְמֵדִים גְּזֵירָה־שָׁוָה לְהַשְׁוּתָם זֶה לָזֶה: **מַה לְּהַלָּן** – כְּשֵׁם שֶׁפָּרָשַׁת שְׁחוּטֵי חוּץ **נֶאֱמְרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן** וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר', **אַף** פָּרָשָׁה **זוֹ** שֶׁל הֲפָרַת נְדָרִים **נֶאֱמְרָה לְכוּלָּן.** וּמִכָּךְ אָנוּ לְמֵדִים שֶׁאִם אֵין בִּנְמְצָא מוּמְחֶה לְהַתִּיר אֶת הַנֶּדֶר, מַתִּירִים אֶת הַנֶּדֶר עַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים רְגִילִים (ספרי, נדרים עח.) (הזכרון):

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. לָשׁוֹן זֶה מוֹרֶה עַל דַּרְגַּת נְבוּאָתוֹ הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁהָיְתָה יְתֵירָה מִכָּל שְׁאָר הַנְּבִיאִים. שֶׁכֵּן מָצִינוּ כִּי **מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא** בִּנְבוּאַת מַכַּת בְּכוֹרוֹת **בְּלָשׁוֹן 'כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה'** (שמות יא, ד)**, וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּלָשׁוֹן 'כֹּה אָמַר ה'',** וְלָשׁוֹן זֶה שֶׁל 'כֹּה אָמַר' שֶׁמָּצִינוּ גַּם אֵצֶל שְׁאָר הַנְּבִיאִים מַשְׁמָעוֹ 'כְּעִנְיָן הַזֶּה אָמַר', שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא תֵּיאוּר דְּבַר ה'; אוּלָם **מוּסָף** (מְרוּבֶּה, גָּדוֹל) **עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה** בְּדַרְגַּת נְבוּאָתוֹ **שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּלָשׁוֹן 'זֶה הַדָּבָר',** הַמּוֹרֶה כִּי רָאָה אֶת דְּבַר ה' בְּאוֹפֶן שֶׁאֶפְשָׁר לְהַצְבִּיעַ עָלָיו וְלוֹמַר 'זֶה הַדָּבָר' (רא"ם).

דָּבָר אַחֵר דָּרְשׁוּ חז"ל מִלָּשׁוֹן זֶה, כִּי **'זֶה הַדָּבָר' מִיעוּט הוּא,** שֶׁהַדִּינִים הַכְּתוּבִים בְּפָרָשָׁה זוֹ נוֹהֲגִים רַק בָּאוֹפֶן הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה. וּבָא הַכָּתוּב **לוֹמַר, שֶׁהֶחָכָם** מְבַטֵּל אֶת הַנֶּדֶר **בִּלְשׁוֹן הַתָּרָה** (מוּתָּר לְךָ), **וּבַעַל** מְבַטֵּל אֶת נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ **בִּלְשׁוֹן הֲפָרָה** (מוּפָר לְךָ), **כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב כָּאן** לְגַבֵּי הֲפָרַת הַבַּעַל 'וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ' (להלן פסוק ט). **וְאִם חִלְּפוּ** – שֶׁאָמַר הֶחָכָם 'מוּפָר לְךָ', אוֹ שֶׁאָמַר הַבַּעַל 'מוּתָּר לָךְ', **אֵין מוּתָּר וְאֵין מוּפָר.** וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁהֶחָכָם עַל יְדֵי חֲרָטַת הַנּוֹדֵר הֲרֵי הוּא עוֹקֵר וּמְבַטֵּל אֶת הַנֶּדֶר לְמַפְרֵעַ, וּמַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן 'הַתָּרָה' הִיא שֶׁמַּתִּיר אֶת הַנֶּדֶר לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא הָיָה אָסוּר מִתְּחִילָּתוֹ. וְאִילּוּ הַבַּעַל אֵינוֹ מְבַטֵּל אֶת הַנֶּדֶר אֶלָּא מִכָּאן וּלְהַבָּא, וּמַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן 'הֲפָרָה' הִיא שֶׁמֵּפֵר וּמוֹנֵעַ אֶת קִיּוּם הַנֶּדֶר מֵאוֹתָהּ שָׁעָה וְאֵילָךְ (ספרי, נדרים עז) (ר"ן שם, רא"ם, גר"א): תורה ג

(ג) אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃

ג גְּבַר אֲרֵי יִדַּר נִדֶּר קֳדָם יְיָ אוֹ יְקַיֵּם קְיָם לְמֵסַר אֵסָר עַל נַפְשֵׁהּ לָא יְבַטֵּל פִּתְגָּמֵהּ כְּכֹל דְּיִפּוֹק מִפּוּמֵהּ יַעְבֵּד׃

רש"י◄ **נֶדֶר •** הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קוֹנָם, שֶׁלֹּא אוֹכַל אוֹ שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלוֹת, אֲנִי קוֹרֵא עָלָיו "כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה"? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר" - לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר. **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ •** כְּמוֹ "לֹא יְחַלֵּל דְּבָרוֹ", לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֵלִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג)

הַהֶפְרֵשׁ (הָעִיקָּרִי) שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לַעֲבוֹדָתָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא בָּזֶה, שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, שֶׁהֲרֵי הָיוּ נִיזּוֹנִים שָׁם בְּ"לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם" - מָן, וְשָׁתוּ מַיִם מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְגַם לֹא הָיָה לָהֶם לְהִתְעַסֵּק בְּאַסְפָּקַת לְבוּשִׁים, כִּי בִּגְדֵיהֶם גָּדְלוּ עִמָּהֶם; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּצְרְכוּ לַעֲסוֹק בִּמְלֶאכֶת הַחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְכוּ' - וְדַוְקָא עֲבוֹדָה זוֹ הִיא, כַּנַ"ל, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה: לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה **בַּתַּחְתּוֹנִים**.

וְלָכֵן כְּשֶׁעָמְדוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהִתְעַסֵּק בָּהּ בַּעֲבוֹדָה זוּ, נֶאֱמְרָה לָהֶם פָּרָשַׁת **הַפָּרָת** נְדָרִים, שֶׁגַּם תּוֹכְנָהּ הִיא הָעֲבוֹדָה עִם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים כַּנַ"ל.

אָמְנָם מִכֵּיוָן שֶׁבִּפּוֹעַל כָּתוּב גַּם בְּפָרָשָׁה זוּ עֶצֶם הַדִּין שֶׁל נְדָרִים - וְגַם זֶה נֶאֱמַר לָהֶם סָמוּךְ לִכְנִיסָתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהִתְעַסְּקוּתָם בְּהָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים - מוּבָן שֶׁגַּם בָּזֶה יֵשׁ הוֹרָאָה בְּאוֹפֶן הָעֲבוֹדָה הַלָּזוּ:

נְקוּדַת עִנְיַן נְדָרִים הוּא "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" - הֵינוּ שֶׁ"לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חוּלִין" - וְזֶהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בְּהָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, לִפְעוֹל שֶׁגַּם "דְּבָרָיו" הַגַּשְׁמִיִּים לֹא יִהְיוּ "חוּלִין", אֶלָּא לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם קְדוּשָׁה.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהוֹרָאָה זוֹ נִרְמֶזֶת בְּעִנְיַן **הַנְּדָרִים** עַצְמָם, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלְּ**כָל אֶחָד וְאֶחָד** יֶשְׁנוֹ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה זוֹ, גַּם לְמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְדַרְגַּת **הַפָּרַת** נְדָרִים, וְהַטַּעַם עַל זֶה כָּתוּב לְהַלָּן: "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ" - כִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּדוּגְמַת "אִשְׁתּוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּ"בִתּוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וּבְוַדַּאי שֶׁהַקָּבָּ"ה נוֹתֵן לוֹ הַכֹּחַ לִפְעוֹל עֲבוֹדָה זוֹ, וּלְמַלְאוֹת רְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.

(ד) וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃

ד וְאִתְּתָא אֲרֵי תִדַּר נִדֶּר קֳדָם יְיָ וְתֵסַר אֵסַר בְּבֵית אָבוּהָא בְּרַבְיוּתָהָא׃

רש"י◄ **בְּבֵית אָבִיהָ •** (ספרי) בִּרְשׁוּת אָבִיהָ וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּבֵיתוֹ. **בִּנְעֻרֶיהָ •** וְלֹא קְטַנָּה וְלֹא בּוֹגֶרֶת, שֶׁהַקְּטַנָּה אֵין נִדְרָהּ נֶדֶר, וְהַבּוֹגֶרֶת אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָבִיהָ לְהָפֵר נִדָּרֶיהָ. וְאֵי זוֹ הִיא קְטַנָּה? (נדה מ"ה ב) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: בַּת י"א שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדָּרֶיהָ נִבְדָּקִין: אִם יָדְעָה לְשֵׁם־מִי נָדְרָה וּלְשֵׁם־מִי הִקְדִּישָׁה - נִדְרָהּ נֶדֶר. בַּת י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד אֵינָהּ צְרִיכָה לְהִבָּדֵק.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ג) נֶדֶר. הָאוֹסֵר דָּבָר עַל עַצְמוֹ בְּלָשׁוֹן שֶׁל נֶדֶר, כְּגוֹן **הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי עָלַי קוֹנָם **שֶׁלֹּא אוֹכַל** מֵאֲכָל זֶה, **אוֹ שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי',** לְפִי שֶׁ'קוֹנָם' הוּא כִּינּוּי לְקָרְבָּן, וּכְלוֹמַר: דָּבָר זֶה יְהֵא אָסוּר עָלַי כְּהֶקְדֵּשׁ. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב 'לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ'? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה', וּמִלָּשׁוֹן זֶה **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁ**אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלוֹת אֲנִי קוֹרֵא עָלָיו** אֶת הֶמְשֵׁךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב **'כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה',** וְעָלָיו לְקַיֵּים אֶת נִדְרוֹ וְלֶאֱכוֹל נְבֵלוֹת – **תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֶאְסֹר אִסָּר',** שֶׁאֵין נֶדֶר וּשְׁבוּעָה חָלִים אֶלָּא **לֶאְסוֹר אֶת הַמּוּתָּר וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר.** וּכְלוֹמַר: לֶאֱסוֹר עַל עַצְמוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה מוּתָּר (ספרי) (גר"א, עמק הנצי"ב):

לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ. 'יַחֵל' הוּא לְשׁוֹן 'חִילּוּל', וַהֲרֵי הוּא **כְּמוֹ 'לֹא יְחַלֵּל דְּבָרוֹ'.** וּכְלוֹמַר, **לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרוֹ חוּלִין,** אֶלָּא יִשְׁמוֹר עַל מוֹצָא פִּיו כְּדָבָר קָדוֹשׁ. שֶׁכֵּן לְשׁוֹן 'חִילּוּל' מַשְׁמָעוֹ: הִתְנַהֲגוּת בְּדָבָר קָדוֹשׁ כְּאִילּוּ הוּא דְּבַר חוּלִין (ספרי) (רא"ם); תורה ד

(ד) בְּבֵית אָבִיהָ. אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהָאָב מֵפֵר אֶת נִדְרֵי בִּתּוֹ רַק כְּשֶׁהִיא נִמְצֵאת בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא כְּלוֹמַר בְּעוֹד הַבַּת **בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ בְּבֵיתוֹ** (ספרי)**:**

בִּנְעֻרֶיהָ. הַכָּתוּב מְלַמֵּד שֶׁאֵין הָאָב מֵפֵר אֶת נִדְרֵי בִּתּוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, **וְלֹא קְטַנָּה וְלֹא בּוֹגֶרֶת.** כִּי הַקְּטַנָּה אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, אֵין הָאָב מֵפֵר אֶת נִדְרֶיהָ, לְפִי **שֶׁהַקְּטַנָּה אֵין נִדְרָהּ נֶדֶר,** וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר 'בִּנְעֻרֶיהָ'; **וְהַבּוֹגֶרֶת אֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָבִיהָ לְהָפֵר נִדָּרֶיהָ,** וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר 'בְּבֵית אָבִיהָ'. וְאָמְנָם לְעִנְיַן שְׁאָר דִּינֵי הַתּוֹרָה נֶחְשֶׁבֶת 'קְטַנָּה' עַד שֶׁיִּמְלְאוּ לָהּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנִים, וּמִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים נִקְרֵאת 'נַעֲרָה'.

(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

ה וְיִשְׁמַע אָבוּהָא יָת נִדְרַהּ וְאֵסָרַהּ די אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אָבוּהָא וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אִסָּרֵי די אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן:

(ו) וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ:

ו וְאִם אַעְדִּי אָבוּהָא יָתַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע כָּל נִדְרָהָא וֶאֱסָרָהָא די אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵק לַהּ אֲרֵי אַעְדִּי אָבוּהָא יָתַהּ:

רש"י◄ **וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ•** אִם מָנַע אוֹתָהּ מִן הַנֶּדֶר, כְּלוֹמַר שֶׁהֵפֵר לָהּ. "הָנָאָה" זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר", הֲוֵי אוֹמֵר: "הָנָאָה" זוֹ הֲפָרָה. וּפְשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן מְנִיעָה וַהֲסָרָה; וְכֵן (לקמן לב): "וְלָמָּה תְּנִיאוּן", וְכֵן (תהילים קמא): "שָׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי", וְכֵן (לעיל יד): "וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי" - אֶת אֲשֶׁר סַרְתֶּם מֵעָלַי. **וַה' יִסְלַח־לָהּ•** בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה וְעוֹבֶרֶת עַל נִדְרָהּ וְשׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים, זוֹ הִיא שֶׁצְּרִיכָה סְלִיחָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מוּפָר. וְאִם הַמּוּפָרִים צְרִיכִים סְלִיחָה, קַל־וָחֹמֶר לְשֶׁאֵינָן מוּפָרִים (ספרי)•

(ז) וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ:

ז וְאִם מֵהֲוָה תֶהֱוֵי לִגְבַר וְנִדְרָהָא עֲלַהּ אוֹ פֵּרוּשׁ סִפְוָתָהָא די אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אוּלָם כָּאן דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר 'בִּנְעוּרֶיהָ', לְלַמֵּד שֶׁאַף קְטַנָּה הַסְּמוּכָה לִימֵי נְעוּרֶיהָ מֵפֵר הָאָב אֶת נְדָרֶיהָ, **וְאֵי זוֹ הִיא קְטַנָּה** שֶׁהָאָב מֵפֵר אֶת נְדָרֶיהָ? **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ:** (נדה מה:) **בַּת י"א שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדְרֶיהָ נִבְדָּקִין – אִם יָדְעָה לְשֵׁם מִי נָדְרָה וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישָׁהּ, נִדְרָהּ נֶדֶר,** וְאָבִיהָ מֵפֵר אֶת נְדָרֶיהָ; **בַּת י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד אֵינָהּ צְרִיכָה לִיבָּדֵק** אִם הִיא יוֹדַעַת לְשֵׁם מִי נָדְרָה, אֶלָּא כָּל נְדָרֶיהָ קַיְּימִים. וְהָאָב מֵפֵר אֶת נְדָרֶיהָ עַד שֶׁיִּמְלְאוּ לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים וּמֶחֱצָה, וְאָז הֲרֵי הִיא 'בּוֹגֶרֶת' שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָבִיהָ (משב"ל): תורה ה

(ו) וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אוֹתָהּ. כְּלוֹמַר, **אִם מָנַע אוֹתָהּ מִן הַנֶּדֶר,** אַךְ אֵין פֵּירוּשׁוֹ שֶׁמָּנַע בַּעֲדָהּ מִלִּנְדּוֹר, אֶלָּא **כְּלוֹמַר שֶׁהֵפֵר לָהּ** אֶת נִדְרָהּ. שֶׁכֵּן אָמְנָם מִלְּשׁוֹן **'הָנָאָה' זוֹ** הָאֲמוּרָה כָּאן עֲדַיִין **אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא,** שֶׁכֵּן יִתְּכֵן לְפָרְשׁוֹ שֶׁמִּתְּחִילָּה מָנַע בַּעֲדָהּ מִלִּנְדּוֹר, אַךְ **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** לְהַלָּן (פסוק ט) לְגַבֵּי הֲפָרַת הַבַּעַל אֶת נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ: **'וְאִם בְּיוֹם שְׁמוֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר', הֲוֵי אוֹמֵר הֲנָאָה זוֹ הֲפָרָה הִיא,** שֶׁאַחַר שֶׁנָּדְרָה הוּא מוֹנֵעַ מִמֶּנָּה לְקַיֵּים אֶת הַנֶּדֶר וְאוֹמֵר לָהּ 'מוּפָר לָךְ'. **וְאוּלָם פְּשׁוּטוֹ** שֶׁל 'הֵנִיא' הוּא **לְשׁוֹן מְנִיעָה וַהֲסָרָה.** אֶלָּא שֶׁמִּתּוֹךְ לְשׁוֹן הַכָּתוּב הַנֶּאֱמָר לְהַלָּן לָמַדְנוּ שֶׁהָאָב מוֹנֵעַ אֶת קִיּוּם הַנֶּדֶר עַל־יְדֵי הֲפָרָה. **וְכֵן** מָצִינוּ לְשׁוֹן זֶה בְּכַמָּה מִקְרָאוֹת בְּמַשְׁמָעוּת זוֹ, כְּמוֹ: **'וְלָמָּה תְּנִיאוּן** אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל הָאָרֶץ' (לקמן לב, ז) [מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁבִּיקְשׁוּ לְקַבֵּל אֶת נַחֲלָתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וְלָמָּה תְּסִירוּ וְתִמְנְעוּ אֶת לֵב אֲחֵיכֶם מִלַּחְפּוֹץ לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ (ראה רש"י שם)]. **וְכֵן: 'שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל יָנִי רֹאשִׁי'** (תהלים קמא, ה) [מִדִּבְרֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ: עַל יְדֵי תּוֹכַחַת הַצַּדִּיק לֹא יָסִיר וְיִמְנַע בַּעֲדִי שֶׁמֶן הַמַּלְכוּת שֶׁנִּמְשַׁח בְּרֹאשִׁי מִלִּלְחוֹם בָּרְשָׁעִים (רש"י שם)]. **וְכֵן: 'וִידַעְתֶּם אֶת תְּנוּאָתִי'** (לעיל יד, לד) הַנֶּאֱמָר עַל עָנְשָׁם שֶׁל דּוֹר הַמִּדְבָּר לְאַחַר חֵטְא הַמְּרַגְּלִים, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: וְעַתָּה תֵּדְעוּ **אֵת אֲשֶׁר** נִגְרַם לָכֶם מִמַּה שֶׁ**סַרְתֶּם מֵעָלַי** (משמה"ק):

וַה' יִסְלַח לָהּ. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ עַל נֶדֶר שֶׁכִּבֵּר הוּפַר 'וַה' יִסְלַח לָהּ' [**א.** לְגַבֵּי נַעֲרָה בְּבֵית אָבִיהָ שֶׁהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ (בפסוקנו). **ב.** בְּנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה שֶׁהֵפֵרוּ לָהּ אָבִיהָ וּבַעְלָהּ בְּיַחַד (פסוק ט). **ג.** בְּאִשָּׁה נְשׂוּאָה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ (פסוק יג)]. **וּבַמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** אִם בְּאִשָּׁה שֶׁעָבְרָה עַל הַנֶּדֶר מֵאַחַר שֶׁיָּדְעָה שֶׁהֵפֵרוּ לָהּ אֶת נִדְרָהּ, הֲרֵי מוּתָּר לָהּ לַעֲבוֹר עָלָיו לְכַתְּחִילָּה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה שׁוּם סְלִיחָה וְכַפָּרָה? אֶלָּא הַכָּתוּב מְדַבֵּר **בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר** – שֶׁקִּיבְּלָה עַל עַצְמָהּ בְּנֶדֶר לִהְיוֹת נְזִירָה, **וְשָׁמַע בַּעְלָהּ (ס"א: אָבִיהָ) וְהֵפֵר לָהּ** אֶת נֶדֶר נְזִירוּתָהּ, **וְהִיא לֹא יָדְעָה** שֶׁהֵפֵר לָהּ, **וְעוֹבֶרֶת עַל נִדְרָהּ וְשׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לְמֵתִים – זוֹ הִיא שֶׁצְּרִיכָה סְלִיחָה, וְאַף־עַל־פִּי** שֶׁעָבְרָה עַל הַנֶּדֶר כְּ**שֶׁהוּא** כְּבָר **מוּפָר,** וּבְפוֹעֵל לֹא עָבְרָה עַל אִיסּוּר, מִכָּל מָקוֹם צְרִיכָה סְלִיחָה הוֹאִיל וְהִיא עָבְרָה עַל הַנֶּדֶר בְּכִוּנַת אִיסּוּר. **וּמִכָּה** לְמַדְנוּ עַל חוֹמֶר הַנְּדָרִים, שֶׁכֵּן **אִם** הָעוֹבְרִים עַל הַנְּדָרִים **הַמּוּפָרִים צְרִיכִים סְלִיחָה, קַל־וָחוֹמֶר לְ**עוֹבְרִים בְּשׁוֹגֵג עַל נְדָרִים **שֶׁאֵינָן מוּפָרִים,** שֶׁחֶטְאָם גָּדוֹל מְאוֹד וּזְקוּקִים לִסְלִיחָה (ספרי, נזיר כג.) (משב"ל): תורה ז

רש"י◄ **וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ•** (נדרים סז) **זוֹ אֲרוּסָה**; **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׂוּאָה?** כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה", חֲרֵי נְשׂוּאָה אֲמוּרָה, וְכָאן בַּאֲרוּסָה; וּבָא לַחֲלֹק בָּהּ, שֶׁאָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. הֵפֵר הָאָב וְלֹא הֵפֵר הַבַּעַל, אוֹ הֵפֵר הַבַּעַל וְלֹא הֵפֵר הָאָב, חֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּפָר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קַיֵּם אֶחָד מֵהֶם. **וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ•** שֶׁנָּדְרָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְלֹא שָׁמַע בָּהֶן אָבִיהָ וְלֹא הוּפְרוּ וְלֹא הוּקְמוּ.

(ח) **וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ:**

ח וְיִשְׁמַע בַּעֲלַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע וְיִשְׁתּוֹק לַהּ וִיקוּמוּן נִדְרָהָא וֶאֱסָרָהָא דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן:

רש"י◄ **וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְגוֹ'•** חֲרֵי לְךָ, שֶׁאִם קַיֵּם הַבַּעַל, שֶׁהוּא קַיָּם.

(ט) **וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:**

ט וְאִם בְּיוֹמָא דִשְׁמַע בַּעֲלַהּ אַעְדִּי יָתַהּ וּבַטַּל יָת נִדְרָהָא דִּי עֲלַהּ וְיָת פֵּרוּשׁ סִפְוָתָהָא דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבָק לַהּ:

רש"י◄ **וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ•** יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא הֵפֵר הָאָב? תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּנְעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ" - כָּל שֶׁבִּנְעוּרֶיהָ בִּרְשׁוּת אָבִיהָ הִיא (קידושין יג).

(י) **וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ:**

י וּנְדַר אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא כֹּל דִּי אֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּם עֲלַהּ:

רש"י◄ **כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ•** לְפִי שֶׁאֵינָהּ לֹא בִּרְשׁוּת אָב וְלֹא בִּרְשׁוּת בַּעַל; וּבְאַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים סז) אֲבָל אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין - מֵת הַבַּעַל, נִתְרוֹקְנָה וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ז) וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ. זוֹ אֲרוּסָה – נַעֲרָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְבַעְלָהּ וַעֲדַיִין לֹא נִשְׂאָה לוֹ בְּחוּפָּה. וּמִנַּיִן שֶׁבְּנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, **אוֹ אֵינוֹ** – שֶׁמָּא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר **אֶלָּא בִּנְשׂוּאָה** שֶׁכְּבָר נִכְנְסָה לַחוּפָּה? **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** לְהַלָּן (פסוק יא) **'וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה'**, וּכְלוֹמַר: וְאִם נְדָרָה הָאִשָּׁה כְּשֶׁהִיא כְּבָר נִמְצֵאת בְּבֵית בַּעְלָהּ, **חֲרֵי נְשׂוּאָה** כְּבָר **אָמוּר** שָׁם; **וּמֵעַתָּה** עָלֵינוּ לוֹמַר כִּי **כָּאן** מְדַבֵּר הַכָּתוּב **בַּאֲרוּסָה. וּבְכָךְ** שֶׁנֶּאֱמַר דִּין הָאֲרוּסָה בְּנִפְרָד, **בָּא** הַכָּתוּב **לַחֲלוֹק בָּהּ** – לוֹמַר שֶׁדִּינָהּ חָלוּק מִדִּין הַנְּשׂוּאָה שֶׁבַּעְלָהּ לְבַדּוֹ מֵפֵר אֶת נִדְרָהּ, אֶלָּא דִּין הָאֲרוּסָה הוּא, **שֶׁאָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין** יַחַד אֶת **נִדְרֶיהָ.** וְאִם **הֵפֵר הָאָב** אֶת הַנֶּדֶר **וְלֹא הֵפֵר הַבַּעַל, אוֹ הֵפֵר הַבַּעַל וְלֹא הֵפֵר הָאָב, חֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּפָר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שֶׁאֵין הַנֶּדֶר מוּפָר **אִם קַיֵּים** אוֹתוֹ **אֶחָד מֵהֶם** [שֶׁאָמַר שֶׁרְצוֹנוֹ בְּקִיּוּם הַנֶּדֶר], כִּי אֵין הַנֶּדֶר מוּפָר אֶלָּא בַּהֲפָרַת שְׁנֵיהֶם יַחַד (ספרי, נדרים סז.):

וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ. לָשׁוֹן זֶה 'וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ' מוֹרֶה שֶׁבִּשְׁעַת אֵירוּסֶיהָ כְּבָר הָיוּ נְדָרֶיהָ עָלֶיהָ; וְהַכָּתוּב מְדַבֵּר כְּ**שֶׁנָּדְרָה בְּבֵית אָבִיהָ** קוֹדֶם אֵירוּסֶיהָ, **וְלֹא שָׁמַע בָּהֶן אָבִיהָ, וּלְכָךְ לֹא הוּפְרוּ וְלֹא הוּקְמוּ** הַנְּדָרִים, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְבָּרְרָה דַּעַת אָבִיהָ עֲלֵיהֶם, וּמִלַּמֵּד הַכָּתוּב כִּי מֵעַתָּה תְּלוּיִים הַנְּדָרִים גַּם בַּבַּעַל לְהָפֵר אוֹ לְקַיֵּים אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק הַבָּא (עיין ספרי) (בא"ל): תורה ח

(ח) וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ **וְגוֹ'. חֲרֵי לְךָ** מִכָּאן **שֶׁאִם קַיֵּים הַבַּעַל** אֶת הַנֶּדֶר שֶׁנָּדְרָה לִפְנֵי אֵירוּסֶיהָ, וְלֹא שָׁמַע מִמֶּנּוּ אָבִיהָ, **שֶׁהוּא** נֶדֶר **קַיָּים** אֲפִילּוּ אִם עַתָּה יָפֵר אוֹתוֹ אָבִיהָ (משכ"ל): תורה ט

(ט) וְאִם בְּיוֹם שְׁמוֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ. מִלְּשׁוֹן זֶה **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁנִּדְרֵי נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה הֲרֵיהֶם מוּפָרִים עַל יְדֵי הַבַּעַל לְבַדּוֹ, **אֲפִילּוּ לֹא הֵפֵר** אוֹתָם **הָאָב – תַּלְמוּד לוֹמַר** לְהַלָּן (פסוק יז) 'בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ **בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ'**, לְלַמֵּד שֶׁ**כֹּל שֶׁבִּנְעוּרֶיהָ** – כָּל זְמַן שֶׁהִיא בִּימֵי נְעוּרֶיהָ, עֲדַיִין **בִּרְשׁוּת אָבִיהָ הִיא** גַּם לְאַחַר אֵירוּסֶיהָ, וּזְקוּקָה הִיא גַּם לַהֲפָרַת הָאָב (ספרי): תורה י

(י) כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ. מֵאַחַר שֶׁאֵין מִי שֶׁיָּפֵר אֶת נִדְרֵי הָאַלְמָנָה וְהַגְּרוּשָׁה, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ לֹא בִּרְשׁוּת אָב,** הוֹאִיל וּכְבָר נִשְׂאָה וְיָצְאָה מֵרְשׁוּתוֹ, **וְלֹא בִּרְשׁוּת בַּעַל,** הוֹאִיל וּמֵת בַּעְלָהּ אוֹ גֵּירְשָׁהּ. **וּבְאַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲבָל אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין,** הוֹאִיל וְאֲרוּסָה עֲדַיִין בִּרְשׁוּת אָבִיהָ הִיא [שֶׁהֲרֵי הָאָב מֵפֵר אֶת נִדְרֶיהָ יַחַד עִם הָאָרוּס], לְפִיכָךְ מִשֶּׁמֵּת **הַבַּעַל, נִתְרוֹקְנָה** רְשׁוּתוֹ שֶׁל הַבַּעַל עָלֶיהָ, **וְחָזְרָה** רְשׁוּת זוֹ **לִרְשׁוּת הָאָב,** וּמֵעַתָּה מֵפֵר הָאָב אֶת נִדְרֶיהָ לְבַדּוֹ כָּל יְמֵי נַעֲרוּתָהּ (נדרים ע.): תורה יא

(יא) וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה:

יא וְאִם בֵּית בַּעֲלַהּ נָדְרַת אוֹ אֲסָרַת אִסָּר עַל נַפְשַׁהּ בְּקִיּוּם:

רש"י◄ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה • בִּנְשׂוּאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יב) וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

יב וְיִשְׁמַע בַּעֲלַהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ לָא אַעְדִּי יָתַהּ וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אִסָּר דִּי אַסָּרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן:

(יג) וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֵפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

יג וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּל יָתְהוֹן בַּעֲלַהּ בְּיוֹמָא דִּי שְׁמַע כָּל אַפָּקוּת סִפְוָתָהָא לְנִדְרָהָא וּלְאֵסַר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן בַּעֲלַהּ בַּטְּלִנּוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֶק לַהּ:

(יד) כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ:

יד כָּל נְדַר וְכָל קִיּוּמַת אֵסָר לְסַגָּפָא נְפָשׁ בַּעֲלַהּ יְקַיְּמִנּוּן וּבַעֲלַהּ יְבַטְּלִנּוּן:

רש"י◄ כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר וְגוֹ' • לְפִי שֶׁאָמַר שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר, יָכוֹל כָּל נְדָרִים בְּמַשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעַנֹּת נָפֶשׁ" - אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא נִדְרֵי עִנּוּי נֶפֶשׁ בִּלְבַד. וְהֵם מְפֹרָשִׁים בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (דף עט).

(טו) וְאִם־הָחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ:

טו וְאִם מִשְׁתַּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעֲלַהּ מִיּוֹם לְיוֹם וִיקַיֵּם יָת כָּל נִדְרָהָא אוֹ יָת כָּל אֱסָרָהָא דִּי עֲלַהּ יְקַיֵּם יָתְהוֹן אֲרֵי שְׁתֵק לַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמָע:

רש"י◄ מִיּוֹם אֶל־יוֹם • שֶׁלֹּא תֹּאמַר מֵעֵת לְעֵת, לָכֵן נֶאֱמַר "מִיּוֹם אֶל־יוֹם" - לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחֱשַׂךְ.

(טז) וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ:

טז וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּל יָתְהוֹן בָּתַר דִּשְׁמָע וִיקַבֵּל יָת חוֹבַהּ:

רש"י◄ אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ • אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע וְקִיֵּם, שֶׁאָמַר: "אֶפְשִׁי בוֹ" וְחָזַר וְהֵפֵר לָהּ אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם. וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ • הוּא נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ. לָמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁהַגּוֹרֵם תַּקָּלָה לַחֲבֵרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחְתָּיו לְכָל עוֹנְשִׁין.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יא) וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה. כְּלוֹמַר, וְאִם נָדְרָה הָאִשָּׁה כְּשֶׁהִיא כְּבָר נִמְצֵאת בְּבֵית בַּעְלָהּ. וַהֲרֵי שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ **בִּנְשׂוּאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר** (ראה רש"י לעיל פסוק ז): תורה יב

(יד) כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבוּעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ וְגוֹ'. הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר אֶת נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, וּמַה בָּא כָּתוּב זֶה לְלַמְּדֵנוּ? **לְפִי** שֶׁמִּתּוֹךְ מַה **שֶׁאָמַר** הַכָּתוּב לְמַעְלָה **שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר** אֶת נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, **יָכוֹל** הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁ**כָּל נְדָרִים בַּמַּשְׁמָע – תַּלְמוּד לוֹמַר** 'לְעַנֹּת נָפֶשׁ', לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבַּעַל **אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא נִדְרֵי עִנּוּי־נֶפֶשׁ בִּלְבַד,** שֶׁקִּיּוּמָם גּוֹרֵם צַעַר וְסֵבֶל לָאִשָּׁה, **וְהֵם מְפֹרָשִׁים בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים** (דף עט.) אֵלּוּ נִדְרִים יֵשׁ בָּהֶם עִינּוּי נֶפֶשׁ: תורה טו

(טו) מִיּוֹם אֶל יוֹם. כְּדֵי **שֶׁלֹּא תֹּאמַר** שֶׁכַּוָּנוֹת הַכָּתוּב 'בְּיוֹם שָׁמְעוֹ' הִיא, שֶׁנִּיתָּן לְהָפֵר אֶת הַנֶּדֶר **מֵעֵת לְעֵת** – מִשְׁעַת הַשְּׁמִיעָה עַל הַנֶּדֶר עַד לַמָּחֳרָת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כַּעֲבוֹר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, **לָכֵן נֶאֱמַר 'מִיּוֹם אֶל יוֹם', לְלַמְּדֵךְ שֶׁאֵין מֵפֵר** אֶת הַנֶּדֶר **אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׂךְ,** וּכְלוֹמַר, מִסּוֹף הַיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִיעָה, עַד סוֹף יוֹם הַשְּׁמִיעָה. וְנִמְצָא, שֶׁאִם נָדְרָה בִּתְחִילַת הַיְּמָמָה, מֵפֵר כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו עַד סוֹף הַיְּמָמָה, אֲבָל אִם נָדְרָה בְּסוֹף הַיְּמָמָה, אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא בִּזְמַן מוּעָט עַד שֶׁחֲשֵׁכָה (נדרים עו:) (ר"ן שם): תורה טז

(טז) אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ. אֵין פֵּירוּשׁוֹ אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע הַבַּעַל וְהֶחֱרִישׁ, שֶׁהֲרֵי בְּאוֹפֶן זֶה יָכוֹל עֲדַיִין לְהָפֵר בְּמֶשֶׁךְ כָּל יוֹם הַשְּׁמִיעָה, אֶלָּא כְּלוֹמַר: **אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע** מִן הַנֶּדֶר **וְקִיֵּם** אוֹתוֹ, **שֶׁאָמַר 'אֶפְשִׁי בוֹ'** – רְצוֹנִי בְּקִיּוּם הַנֶּדֶר, **וּבְאוֹפֶן** זֶה אִם **חָזַר וְהֵפֵר לָהּ**

(יז) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

יז אִלֵּין קְיָמַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בֵּין גְּבַר לְאִתְּתֵהּ בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּהּ בְּרַבְיוּתָהָא בֵּית אָבוּהָא:

◆ יום שני ט"ז תמוז ◆

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ:

ב אִתְּפְרַע פֻּרְעָנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מִדְיָנָאֵי בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ לְעַמָּךְ:

רש"י◄ מֵאֵת הַמִּדְיָנִים • וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים, שֶׁהַמּוֹאָבִים נִכְנְסוּ לַדָּבָר מֵחֲמַת יִרְאָה, שֶׁהָיוּ יְרֵאִים מֵהֶם שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹלְלִים אוֹתָם, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא (דברים ב): "אַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה", אֲבָל מִדְיָנִים נִתְעַבְּרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוּת הַמּוֹאָבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן:

ג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם עַמָּא לְמֵימַר זְרִיזוּ מִנְּכוֹן גֻּבְרִין לְחֵילָא וִיהוֹן עַל מִדְיָן לְמֵיהַב פֻּרְעָנוּת דִּין עַמָּא דַיְיָ בְּמִדְיָן:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ' • (ספרי) אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁמַע שְׁמִיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּדָּבָר, עָשָׂה בְּשִׂמְחָה וְלֹא אִחֵר. הֵחָלְצוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן חֲלוּצֵי צָבָא מְזֻיָּנִים. אֲנָשִׁים • צַדִּיקִים, וְכֵן (שמות טז): "בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים", וְכֵן (דברים א): "אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים". נִקְמַת־ה' • שֶׁהָעוֹמֵד כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ עוֹמֵד כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אֲפִילּוּ בּוֹ בַּיּוֹם אֵין הַנֶּדֶר מוּפָּר (ספרי) (גו"א):

וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ. כְּלוֹמַר, מֵאַחַר שֶׁהֵפֵר הַבַּעַל אֶת הַנֶּדֶר אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר קִיְּמוֹ, וְהָאִשָּׁה חוֹשֶׁבֶת לְתָמָּה שֶׁהַנֶּדֶר מוּפָּר וּמְחֻלָּלֶת אוֹתוֹ, לְפִיכָךְ הוּא נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ לְהֵעָנֵשׁ עַל חִילּוּל הַנֶּדֶר כְּאִילּוּ הוּא חִלְּלוֹ. וְלָמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁהַגּוֹרֵם תַּקָּלָה לַחֲבֵירוֹ, וּמַחְטִיאוֹ לַעֲבוֹר עֲבֵירָה בְּאוֹנֶס, הֲרֵי הוּא נִכְנָס תַּחְתָּיו לְכָל עוֹנְשִׁין (ספרי) (רמב"ן): תורה יז

לא (ב) מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּדְיָנִים הֶחֱטִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְנוּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה, לְכָךְ נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְהִנָּקֵם מֵהֶם (ראה לעיל כה, יז־יח). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַמּוֹאָבִים עָשׂוּ כֵּן, וְאַף שֶׁכָּרוּ וְהֵבִיאוּ אֶת בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ לָהֶם עֵצָה זוֹ, מִכָּל מָקוֹם צִיָּה הקב"ה לְהִנָּקֵם רַק מֵאֵת הַמִּדְיָנִים וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים. לְפִי שֶׁהַמּוֹאָבִים נִכְנְסוּ לַדָּבָר רַק מֵחֲמַת יִרְאָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּאַחַר שֶׁהִכּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי הָיוּ הַמּוֹאָבִים יְרֵאִים מֵהֶם שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹלְלִים אוֹתָם – שֶׁיִּקְחוּ מֵהֶם אֶת שְׁלָלָם [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כב, ג־ד) 'וַיָּרָא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לֶאֱמֹרִי; וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב הוּא וגו'; וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן, עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ']; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱסַר עַל יִשְׂרָאֵל לְהִלָּחֵם עִם מוֹאָב, מִכָּל מָקוֹם חָשְׁשׁוּ שֶׁיָּרְעוּ לָהֶם וְיִקְחוּ אֶת רְכוּשָׁם, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר עַל מוֹאָב אֶלָּא 'וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה' (דברים ב, ט), וַהֲרֵי שֶׁלֹּא הוּזְהָרוּ רַק שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עִמָּם מִלְחָמָה, אַף לְהִתְגָּרוֹת בָּהֶם כְּדֵי לָקַחַת אֶת רְכוּשָׁם מוּתָּר; אֲבָל מִדְיָנִים נִתְעַבְּרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם, שֶׁכֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ כְּלָל סָמוּךְ לְאַרְצָם, וְלֹא עָשׂוּ אֶת מַעֲשֵׂיהֶם אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר: כָּךְ אָמַר הקב"ה לְמֹשֶׁה, אַל תַּעֲלֶה בְּדַעְתְּךָ לְהִלָּחֵם עִם עַמּוֹן וּמוֹאָב, מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְּרִידוֹת (גוֹזָלוֹת) טוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם בֶּעָתִיד, וְהֵן: רוּת הַמּוֹאָבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית, שֶׁנִּתְגַּיְּירוּ וְהָיוּ נָשִׁים צַדְּקָנִיּוֹת, וּמֵהֶן יָצְאָה שׁוּשֶׁלֶת מַלְכֵי יְהוּדָה (בבא־קמא לח:)

(רש"י שם, מנח"י): תורה ג

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ וְגוֹ'. לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁמַע מִפִּי הקב"ה שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָה בַּדָּבָר, וְתִתְעַכֵּב עַד אַחֲרֵי מִלְחֶמֶת מִדְיָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ב) 'נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ', אַף־עַל־פִּי־כֵן עָשָׂה אֶת דְּבַר ה' בְּשִׂמְחָה וְזֵרֵז אֶת הָעָם לָצֵאת בַּמִּלְחָמָה עַל מִדְיָן [שֶׁכֵּן אָמַר לָהֶם 'הֵחָלְצוּ', שֶׁהוּא לְשׁוֹן זְרִיזוּת (ראה רש"י בדיבור הבא)], וְלֹא אֵיחֵר לְקַיֵּים אֶת דְּבַר ה' כְּדֵי לְעַכֵּב אֶת מִיתָתוֹ (ספרי) (משמה"ק):

הֵחָלְצוּ. לְשׁוֹן זְרִיזוּת הוּא, כְּתַרְגּוּמוֹ בְּאוּנְקְלוֹס: 'זְרִיזוּ'. וּלְשׁוֹן 'חֲלוּצֵי צָבָא' הַנֶּאֱמָר לְהַלָּן (לא, ה), פֵּירוּשׁוֹ: אַנְשֵׁי צָבָא מְזֻיָּנִים – חֲגוּרִים בִּכְלֵי זַיִן, מוּכָנִים וּמְזוֹרָזִים לַמִּלְחָמָה (משמה"ק):

אֲנָשִׁים. מַדּוּעַ הוּצְרַךְ לוֹמַר זֹאת, וַהֲלֹא אֵין צוֹרֶךְ לְמַעֵט אֶת הַנָּשִׁים, שֶׁהֲרֵי אֵין דַּרְכָּן לָצֵאת בַּמִّלְחָמָה? אֶלָּא 'אֲנָשִׁים' פֵּירוּשׁוֹ: צַדִּיקִים, שֶׁכֵּן 'אִישׁ' הוּא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: 'כֻּלָּם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שֶׁהֶעוֹמֵד כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ עוֹמֵד כְּנֶגֶד הקב"ה (לא, ג) בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים מֵבִיא רש"י עִנְיָן זֶה - בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (טו, ז) וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (י, לה), וְשָׁם מֵבִיא רְאָיָה לְכָךְ מִפְּסוּק (תְּהִלִּים פג, ג-ד): כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד. וְאִלּוּ כָּאן אֵינוֹ מֵבִיא רְאָיָה לִדְבָרָיו. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ - כָּאן הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב נִקְמַת **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** . . . נִקְמַת **ה'** (פְּסוּקִים ב-ג), וְאֵין צֹרֶךְ בִּרְאָיָה מִמָּקוֹם אַחֵר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ כְּתִיב רַק 'קָמֶיךָ', 'מְשַׂנְאֶיךָ', וְתוּ לֹא.

(ד) אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא:

ד אַלְפָא לְשִׁבְטָא אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְכֹל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּחוּן לְחֵילָא:

רש"י◄ **לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל•** (ספרי) לְרַבּוֹת שֵׁבֶט לֵוִי.

(ה) וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא:

ה וְאִתְבְּחָרוּ מֵאַלְפֵיָא דְיִשְׂרָאֵל אַלְפָא לְשִׁבְטָא תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי חֵילָא:

רש"י◄ **וַיִּמָּסְרוּ•** לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָן שֶׁל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּמִיתָתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר? (שמות טז): "עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי", וּמִשֶּׁשָּׁמְעוּ שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה תְּלוּיָה בְּנִקְמַת מִדְיָן, לֹא רָצוּ לָלֶכֶת עַד שֶׁנִּמְסְרוּ עַל כָּרְחָן.

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ:

ו וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא יָתְהוֹן וְיָת פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְחֵילָא וּמָנֵי דְקוּדְשָׁא וַחֲצַצְרַת יַבֵּבְתָּא בִּידֵהּ:

רש"י◄ **אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס•** מַגִּיד, שֶׁהָיָה פִּינְחָס שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וּמִפְּנֵי מָה הָלַךְ פִּינְחָס, וְלֹא הָלַךְ אֶלְעָזָר? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמִּצְוָה, שֶׁהָרַג כָּזְבִּי בַּת צוּר, יִגְמֹר. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָלַךְ לִנְקֹם נִקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "וְהַמִּדְנִים מָכְרוּ אֹתוֹ" (סוטה מ). וּמִנַּיִן שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשֶּׁל יוֹסֵף?

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה' (במדבר יג, ג. ראה רש"י שם)]. **וְכֵן** הוּא בְּכָל לְשׁוֹן 'אֲנָשִׁים' שֶׁבַּמִּקְרָא, כְּמוֹ: **'בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים'** (שמות יז, ט) הָאָמוּר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לִבְחוֹר צַדִּיקִים וְיִרְאֵי־חֵטְא לְהִלָּחֵם בַּמִּלְחָמָה (ראה רש"י שם). **וְכֵן:** 'הָבוּ לָכֶם **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים'** (דברים א, טו) הָאָמוּר עַל מִינּוּי הַדַּיָּנִים, שֶׁאַף שָׁם מִתְפָּרֵשׁ לְשׁוֹן 'אֲנָשִׁים' – צַדִּיקִים (ראה רש"י שם) (קצו"מנ):

נִקְמַת ה'. לֹא נֶאֱמַר כָּאן 'נִקְמַתְכֶם', כַּלָּשׁוֹן שֶׁצִּוָּה הקב"ה לְמֹשֶׁה (בפסוק הקודם): 'נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים', אֶלָּא נֶאֱמַר 'נִקְמַת ה'', לְלַמְּדֵנוּ **שֶׁהָעוֹמֵד** לְהִלָּחֵם **כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל,** נֶחְשָׁב **כְּאִילּוּ עוֹמֵד** וְנִלְחָם **כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** (קצו"מנ): תורה ד

(ד) לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל. לְשׁוֹן זֶה בָּא **לְרַבּוֹת** אֶת **שֵׁבֶט לֵוִי,** שֶׁאַף הֵם יִטְּלוּ חֵלֶק בְּמִלְחֶמֶת זוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ לְהִלָּחֵם בִּשְׁאָר הַמִּלְחָמוֹת, וְאַף לֹא בְּמִלְחֶמֶת כִּיבּוּשׁ הָאָרֶץ (ספרי) (נח"י): תורה ה

(ה) וַיִּמָּסְרוּ. לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא, שֶׁמִּשֶּׁמְעוּ שֶׁנִּמְסְרוּ בִּידֵי אֲחֵרִים, וְלֹא מָסְרוּ אֶת עַצְמָם מֵרְצוֹנָם לַמִּלְחָמָה; **לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָן שֶׁל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל,** שֶׁכֵּן **עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ** יִשְׂרָאֵל **בְּמִיתָתוֹ** שֶׁל מֹשֶׁה **מַה הוּא אוֹמֵר – 'עוֹד מְעַט וּסְקָלוּנִי'** (שמות יז, ד) [כַּאֲשֶׁר הִתְלוֹנֵן הָעָם בִּרְפִידִים עַל מֹשֶׁה כִּי לֹא הָיוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת, צָעַק מֹשֶׁה אֶל ה': 'מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה, אִם לֹא אָבִיא לָהֶם מַיִם עוֹד מְעַט, וּסְקָלוּנִי'], וַהֲרֵי שֶׁבִּשְׁעַת כַּעְסָם לֹא חָשְׁשׁוּ לְחַיָּיו שֶׁל מֹשֶׁה; **וְאִילּוּ עַתָּה מִשֶּׁשָּׁמְעוּ שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה תְּלוּיָה בִּנְקִמַת מִדְיָן – לֹא רָצוּ לָלֶכֶת** לַמִّלְחָמָה **עַד שֶׁנִּמְסְרוּ עַל־כָּרְחָן** (ספרי): תורה ו

(ו) אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס. אַחַר שֶׁכִּבֵּר נֶאֱמַר בְּתִחִילָּה 'וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה', חָזַר הַכָּתוּב וְאָמַר 'אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן', כְּדֵי לְהַזְכִּיר אֶת פִּינְחָס בִּמְיוּחָד, בְּכָךְ **מַגִּיד** הַכָּתוּב **שֶׁהָיָה פִּינְחָס שָׁקוּל כְּנֶגֶד כּוּלָּם** – שֶׁהָיָה חָשׁוּב בְּצִדְקוּתוֹ כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי הַצָּבָא שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁים צַדִּיקִים (ראה רש"י לעיל פסוק ג), וּלְפִיכָךְ שִׁלְּחוֹ מֹשֶׁה לַמִּלְחָמָה (ספרי) (בא"ר, משמה"ק).

וּמִפְּנֵי מָה הָלַךְ פִּינְחָס לְהִלָּחֵם בְּמִדְיָן, **וְלֹא הָלַךְ אֶלְעָזָר** אָבִיו, שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וּמוּפְלָג בְּצִדְקָתוֹ יוֹתֵר מִכּוּלָּם? **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמִּצְוָה, שֶׁהָרַג** אֶת **כָּזְבִּי**

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז): "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל" - מִזֶּרַע יִתְרוֹ שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ. (סוטה מג) דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה. **וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ•** זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שֶׁהָיָה בִּלְעָם עִמָּהֶם וּמַפְרִיחַ מַלְכֵי מִדְיָן בִּכְשָׁפִים וְהוּא עַצְמוֹ פּוֹרֵחַ עִמָּהֶם, הֶרְאָה לָהֶם אֶת הַצִּיץ שֶׁהַשֵּׁם חָקוּק בּוֹ וְהֵם נוֹפְלִים, לָכֵן נֶאֱמַר: "עַל־חַלְלֵיהֶם" בְּמַלְכֵי מִדְיָן, שֶׁנּוֹפְלִים עַל הַחֲלָלִים מִן הָאַוִּיר, וְכֵן בְּבִלְעָם כְּתִיב: "אֶל־חַלְלֵיהֶם" בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יג). **בְּיָדוֹ•** בִּרְשׁוּתוֹ; וְכֵן (במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ".

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר:

ז וְאִתְחַיָּלוּ עַל מִדְיָן כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ח) וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב:

ח וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קְטָלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רֶבַע חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר קְטָלוּ בְּחַרְבָּא:

רש"י◄ **חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן•** וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה מָנָה הַכָּתוּב, לָמָּה הֵזְקַק לוֹמַר "חֲמֵשֶׁת"? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּם בָּעֵצָה וְהֵשְׁווּ כֻּלָּם בַּפֶּרְעָנוּת. בִּלְעָם הָלַךְ שָׁם לִטֹּל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ, (ספרי) וְיָצָא מִמִּדְיָן לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וּמַשִּׂיאָן עֵצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהֵיִיתֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא לֹא

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בת צור, הוּא יֵלֵךְ **וְיִגְמוֹר** אֶת הַמִּצְוָה לִנְקוֹם בְּכָל הַמִּדְיָנִים (תנחומא). **דָּבָר אַחֵר:** לְכָךְ הָלַךְ פִּינְחָס דַּוְוָקָא, לְפִי **שֶׁהָלַךְ לִנְקוֹם נִקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אִמּוֹ,** שֶׁמְּכָרוּהוּ הַמִּדְיָנִים לְעֶבֶד, כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית לז, לו) **'וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אוֹתוֹ** אֶל מִצְרָיִם'. **וּמִנַּיִן שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשֶּׁל יוֹסֵף? שֶׁנֶּאֱמַר** 'וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ **מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל** לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס' (שמות ו, כה), וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים אֶת הַשֵּׁם 'פּוּטִיאֵל' מִלְּשׁוֹן 'פִּטּוּם לָאֵל', וְכֵן מִלְּשׁוֹן 'פִּטְפוּט' (זְלִזּוּל), וְכִינּוּיִים הֵם שֶׁנִּרְמָז בָּהֶם יִחוּסֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ, אֶחָד מִצַּד הָאָב וְאֶחָד מִצַּד הָאֵם, שֶׁהָיְתָה **מִזֶּרַע יִתְרוֹ שֶׁפִּיטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה** [בְּטֶרֶם נִתְגַּיֵּר, הָיָה יִתְרוֹ נוֹהֵג לְפַטֵּם (לְהַאֲכִיל וּלְהַשְׁמִין) עֶגְלֵי בָקָר וּלְהַקְרִיבָם לַעֲבוֹדָה־זָרָה], **וְכֵן הָיְתָה מִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ** – שֶׁזִּלְזֵל בְּיִצְרוֹ וְכָבַשׁ אוֹתוֹ בְּמַעֲשֵׂה פוֹטִיפַר (ראה בראשית לט, ז) (ספרי, סוטה מג.). **דָּבָר אַחֵר:** לְכָךְ הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה וְלֹא אֶלְעָזָר אָבִיו, לְפִי **שֶׁפִּינְחָס הָיָה** הַכֹּהֵן שֶׁנִּבְחַר בְּמִלְחָמָה זוֹ לִהְיוֹת **מְשׁוּחַ מִלְחָמָה** – הַכֹּהֵן שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְנִתְמַנָּה לְדַבֵּר אֶל הָעָם לִפְנֵי יְצִיאָתָם לַמִּלְחָמָה אֶת דִּבְרֵי הַחִיזּוּק הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה (דברים כ, ג-ד), כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת לִבָּם. אֲבָל אֶלְעָזָר אָבִיו לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְמַנּוֹת כְּמִשּׁוּחַ מִלְחָמָה, לְפִי שֶׁכֹּהֵן־גָּדוֹל אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה (סוטה מג.) (מהרש"א, משמה"ק):

וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ. זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'קוֹדֶשׁ' [בָּאָרוֹן נֶאֱמַר: 'וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ' (לעיל ג, כ), וּבַצִּיץ נֶאֱמַר: 'וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַה'' (שמות כח, לו)]. אֶת הָאָרוֹן נָטַל עִמּוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהָיוּ לוֹקְחִים עִמָּהֶם אֶת הָאָרוֹן בְּכָל הַמִּלְחָמוֹת (ראה רש"י לעיל י, לג); וְאֶת הַצִּיץ נָטַל פִּינְחָס עִמּוֹ, לְפִי **שֶׁהָיָה בִּלְעָם עִמָּהֶם וּמַפְרִיחַ** אֶת **מַלְכֵי מִדְיָן בִּכְשָׁפִים** לְאַוִּיר הַשָּׁמַיִם, **וְגַם הוּא עַצְמוֹ** הָיָה **פּוֹרֵחַ עִמָּהֶם,** כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהָרְגָם – **הֶרְאָה לָהֶם** פִּינְחָס **אֶת הַצִּיץ שֶׁהַשֵּׁם** הַמְפוֹרָשׁ **חָקוּק בּוֹ, וְהֵם נוֹפְלִים** עַל הָאָרֶץ, וְכָךְ הָרְגוּ אוֹתָם. **וּלְכָךְ נֶאֱמַר 'עַל חַלְלֵיהֶם' בְּמַלְכֵי מִדְיָן** – 'וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם' (לקמן פסוק ח), כְּדֵי לְרַמְּזוֹ שֶׁהָרְגוּ אוֹתָם אַחֲרֵי שֶׁהָיוּ **נוֹפְלִים עַל הַחֲלָלִים מִן הָאַוִּיר, וְכֵן בְּבִלְעָם כָּתוּב** 'וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הִקּוֹסֵם הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב **אֶל חַלְלֵיהֶם' בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ** (יג, כב), כִּי אַף אוֹתוֹ הָרְגוּ אַחֲרֵי שֶׁנָּפַל עַל הַהֲרוּגִים מִן הָאַוִּיר (תנחומא) (רא"ם, קצו"מ): **בְּיָדוֹ.** לֹא שֶׁהָיוּ הָאָרוֹן וְהַצִּיץ וְהַחֲצוֹצְרוֹת בְּיָדוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא 'בְּיָדוֹ' הָאָמוּר כָּאן פֵּירוּשוֹ **בִּרְשׁוּתוֹ. וְכֵן** מְצִינוּ לָשׁוֹן זֶה בְּסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמוֹרִי שֶׁכָּבַשׁ אֶת אַרְצוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כא, כו) **'וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ',** וּכְלוֹמַר: מֵרְשׁוּתוֹ (ספרי): תורה ז

(ח) חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן. וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה מָנָה הַכָּתוּב, וּלְמָה הוּזְקַק לַחֲזוֹר **וְלוֹמַר 'חֲמֵשֶׁת'? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁשָּׁווּ כוּלָּם בָּעֵצָה** הָרָעָה לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, **וּלְפִיכָךְ הֶשְׁווּ כוּלָּם בַּפּוּרְעָנוּת** לְהָרְגָם כְּאֶחָד (ספרי). וְאֵיךְ הָיָה בִּלְעָם בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה בְּמִדְיָן, וַהֲלֹא נֶאֱמַר בְּסוֹף פָּרָשַׁת בָּלָק (לעיל כד, כה) 'וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ', וַהֲרֵי שֶׁלְּאַחַר שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל שָׁב אֶל מְקוֹמוֹ בַּאֲרָם נַהֲרַיִם? אֶלָּא **בִּלְעָם הָלַךְ שָׁם** (לְמִדְיָן) כְּדֵי **לִיטּוֹל** מֵהֶם **שְׂכַר** עֲבוּר **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף** הַהֲרוּגִים **שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ** לְהַחֲטִיא אוֹתָם בִּזְנוּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה (סנהדרין קו.). וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע בִּלְעָם שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לַמִּלְחָמָה עַל מִדְיָן, הָלַךְ **וְיָצָא מִמִּדְיָן לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וּמַשִּׂיאָן עֵצָה רָעָה** שֶׁיַּחְזְרוּ בָּהֶם מִכַּוָּנָתָם לְהִלָּחֵם בַּמִּדְיָנִים, **אָמַר לָהֶם: 'אִם כְּשֶׁהֵיִיתֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא לֹא יְכָלְתֶּם לָהֶם, וְעַכְשָׁיו בִּי"ב אֶלֶף אַתֶּם בָּאִים**

יְכָלְתֶּם לָהֶם, וַעֲכַשָׁו בִּי"ב אֶלֶף אַתֶּם בָּאִים לְהִלָּחֵם? נָתְנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ מָשְׁלָם וְלֹא קִפְּחוּהוּ. **בֶּחָרֶב** • הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱלִיף אֱמָנוּתוֹ בְּאֱמָנוּתָם, שֶׁאֵין נוֹצְחִים אֶלָּא בְּפִיהֶם עַל־יְדֵי תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה, וּבָא הוּא וְתָפַשׂ אֱמָנוּתָם לְקַלְקֵל בְּפִיו, אַף הֵם בָּאוּ עָלָיו וְהֶחֱלִיפוּ אֱמָנוּתָם בְּאֱמָנוּת הָאֻמּוֹת שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז): "וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה".

(ט) וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ:

ט וּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת נְשֵׁי מִדְיָן וְיָת טַפְּלְהוֹן וְיָת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיָת כָּל גֵּיתֵיהוֹן וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן בְּזוֹ:

(י) וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ:

י וְיָת כָּל קִרְוֵיהוֹן בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן וְיָת כָּל בֵּית סִגְדַתְהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוּרָא:

רש"י◄ **טִירֹתָם** • מְקוֹם פַּלְטֵרִין שֶׁלָּהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מוֹשַׁב כּוֹמְרִים יוֹדְעֵי חֲקִיקָתָם. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן מוֹשַׁב שָׂרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמְּתוּרְגָּם "סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים" - "טוּרְנֵי פְּלִשְׁתָּאֵי".

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

יא וּשְׁבוּ יָת כָּל עֲדָאָה וְיָת כָּל דְּבַרְתָּא בְּאֱנָשָׁא וּבְבְעִירָא:

רש"י◄ **וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגוֹ'** • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים, וְלֹא נֶחְשְׁדוּ עַל הַגְּזֵל לִשְׁלֹחַ יָד בַּבְּזָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְגוֹ'", וַעֲלֵיהֶם מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה "שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים וְגוֹ'", אַף אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁבָּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים. **שָׁלָל** • הוּא בִּזַּת מִטַּלְטְלִין שֶׁל מַלְבּוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין. **בַּז** • הוּא בִּזַּת מִטַּלְטְלִין, שֶׁאֵינָם תַּכְשִׁיטִין. **מַלְקוֹחַ** • אָדָם וּבְהֵמָה. וּבְמָקוֹם שֶׁכָּתוּב "שְׁבִי" אֵצֶל "מַלְקוֹחַ": "שְׁבִי" - בָּאָדָם, וּ"מַלְקוֹחַ" - בַּבְּהֵמָה.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לְהִלָּחֵם'?! לְפִיכָךְ **נָתְנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם** – שִׁלְּמוּ לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ הַמַּגִּיעַ לוֹ בִּשְׁלֵימוּת, **וְלֹא קִפְּחוּהוּ** לֹא מָנְעוּ מִמֶּנּוּ אֶת גְּמוּלוֹ, וְהָרְגוּ גַּם אוֹתוֹ כְּמַלְכֵי מִדְיָן, עַל אַף שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לִנְקוֹם בַּמִּדְיָנִים (ספרי) (גר"א):

בֶּחָרֶב. מָה רָאָה הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהָרְגוּ אֶת בִּלְעָם בַּחֶרֶב? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכְּשֵׁם שֶׁ**הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱלִיף אוּמָּנוּתוֹ בְּאוּמָּנוּתָם** שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמוֹת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל **אֵין נוֹשְׁעִים** מֵאוֹיְבֵיהֶם **אֶלָּא בְּפִיהֶם עַל־יְדֵי תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה** מֵאֵת ה', **וּבָא הוּא וְתָפַשׂ אוּמָּנוּתָם לְקַלְקֵל בְּפִיו – אַף הֵם בָּאוּ עָלָיו** לְהָרְגוֹ בַּחֶרֶב **וְהֶחֱלִיפוּ אוּמָּנוּתָם בְּאוּמָּנוּת הָאוּמּוֹת שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב,** כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב לְעֵשָׂו (בראשית כז, מ) **'וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה'.** וּלְפִיכָךְ מְנוּקֶדֶת הָאוֹת בְּי"ת שֶׁל 'בֶּחָרֶב' בְּסֶגּוֹ"ל, כְּשֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם הֵ"א הַיְדִיעָה, וּכְלוֹמַר: בַּחֶרֶב הַיְדוּעָה הָרָגוּהוּ (נח"י, לשר"ח): תורה ט

(י) טִירֹתָם. 'טִירָה' הוּא מִלְּשׁוֹן נְטִירָה – שְׁמִירָה, וּכְלוֹמַר **מְקוֹם נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מוֹשַׁב כּוֹמְרִים יוֹדְעֵי חֲקִיקָתָם** – בֵּית מוֹשָׁבָם שֶׁל הַכּוֹמְרִים הַמְשַׁמְּרִים אֶת חֲקִיקָתָם וְנִימוּסֵיהֶם. **דָּבָר אַחֵר:** 'טִירָה' הוּא מִלְּשׁוֹן שְׂרָרָה, **לְשׁוֹן מוֹשַׁב שָׂרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמְּתוּרְגָּם 'סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים'** (יהושע יג, ג) – **'טוּרְנֵי פְּלִשְׁתָּאֵי'** [שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים] (במ"ח): תורה יא

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְגוֹ'. בְּלְשׁוֹן זֶה **מַגִּיד** הַכָּתוּב **שֶׁהָיוּ** אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה **כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים, וְלֹא נֶחְשְׁדוּ עַל הַגְּזֵל לִשְׁלוֹחַ יָד בַּבְּזָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** 'וַיִּקְחוּ **אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְגוֹ'**, וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה', הֲרֵי הִדְגִּישׁ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִשְׁאִירוּ בְּיָדָם מְאוּמָה מִן הַשָּׁלָל אֶלָּא הֱבִיאוּהוּ בִּשְׁלֵמוּת לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר וְהָעֵדָה. **וַעֲלֵיהֶם** (עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה) **מְפוֹרָשׁ בְּקַבָּלָה** [=בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁקִּבְּלוּ נְבוּאָתָם מֵאֵת ה'] (שיר־השירים ו, ו) **'שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים** שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם' [אַף הַשִּׁינַּיִם שֶׁהֵם גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִים לְעֵדֶר רְחֵלִים רְחוּצִים שֶׁאֵין פֶּגֶם בְּמַרְאֵהוּ שֶׁל אַף אֶחָד מֵהֶם], שֶׁהֵם דִּבְרֵי שֶׁבַח הָאֲמוּרִים אֶל יִשְׂרָאֵל – **אַף אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁבָּךְ כּוּלָּם צַדִּיקִים,** וְלֹא הוֹרוּ הֵיתֵר לְעַצְמָם לִיטּוֹל מִן הַשָּׁלָל (בא"ר):

שָׁלָל. בְּאַרְבָּעָה שֵׁמוֹת כִּינָּה הַכָּתוּב אֶת הָרְכוּשׁ שֶׁלָּקְחוּ מִן הַמִּדְיָנִים: 'שָׁלָל', 'מַלְקוֹחַ' (שהחכרו בפסוקנו ולהלן), 'שְׁבִי' (בפסוק הבא), וּ'בֶז' (להלן פסוק לב). וּבַמָּה נִבְדָּלִים הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ? שָׁלָל – **הֵן מִטַּלְטְלִין שֶׁל מַלְבּוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין,** שֶׁהֵם דְּבָרִים יְקָרִי עֶרֶךְ וְאֵין בָּהֶם רוּחַ חַיִּים. כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ לְשׁוֹן 'שָׁלָל' הָאָמוּר עַל מַלְבּוּשִׁים וְכֵן עַל תַּכְשִׁיטִים: 'וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל' (דברי הימים־ב כח, טו), 'וּתְנוּ לִי אִישׁ נֶזֶם שְׁלָלוֹ' (שופטים ח, כד): **כָּזוּ. הוּא בִּיזַּת מִטַּלְטְלִין שֶׁאֵינָם תַּכְשִׁיט,** וְאֵינָם חֲשׁוּבִים וִיקָרִים כְּמוֹ 'שָׁלָל' [וּדְבָרִים אֵלּוּ בָּזוּז אַנְשֵׁי הַצָּבָא לְעַצְמָם (ראה רש"י להלן פסוק לב)]: **מַלְקוֹחַ.** כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר 'מַלְקוֹחַ' לְבַדּוֹ (כמו בפסוקנו), הֲרֵיהוּ מְשַׁמֵּשׁ כְּשֵׁם כְּלָלִי לְכָל בַּעֲלֵי הַחַיִּים הִנְלָקְחִים מִבַּעְלֵיהֶם בְּיָד חֲזָקָה, הֵן **אָדָם וְהֵן בְּהֵמָה. וּבְמָקוֹם שֶׁכָּתוּב 'שְׁבִי' אֵצֶל 'מַלְקוֹחַ'** (כמו בפסוק הבא), מִתְפָּרֵשׁ לְשׁוֹן **'שְׁבִי' בָּאָדָם,** וּלְשׁוֹן **'מַלְקוֹחַ' בַּבְּהֵמָה** (לש"ר): תורה יב

(יב) וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ: ס

יב וְאַיְתִיוּ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שִׁבְיָא וְיָת דְּבַרְתָּא וְיָת עֲדָאָה לְמַשְׁרִיתָא לְמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב דִּי עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ:

◆ יום שלישי י"ז תמוז ◆

(יג) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה:

יג וּנְפָקוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְכָל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְקַדְמוּתְהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן • לְפִי שֶׁרָאוּ אֶת נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לַחֲטֹף מִן הַבִּזָּה.

(יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה:

יד וּרְגִיז מֹשֶׁה עַל דְּמְמַנָּן עַל חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפִין וְרַבְּנֵי מָאוָתָא דַּאֲתוֹ מֵחֵיל קְרָבָא:

רש"י◄ וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל • מְמַנִּים עַל הַחַיִל; לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל סִרְחוֹן הַדּוֹר תָּלוּי בַּגְּדוֹלִים, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדָם לִמְחוֹת.

(טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּתֶם כָּל־נְקֵבָה:

טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הֲקַיֵּמְתּוּן כָּל נֻקְבָא:

(טז) הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה:

טז הָא אִנּוּן הֲוָאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲצַת בִּלְעָם לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵסֶק פְּעוֹר וַהֲוַת מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא דַּיְיָ:

רש"י◄ הֵן הֵנָּה • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ מַכִּירִין אוֹתָן: זוֹ הִיא שֶׁנִּכְשַׁל פְּלוֹנִי בָּהּ. **בִּדְבַר בִּלְעָם** • אָמַר לָהֶם: אַפִּלּוּ אַתֶּם מַכְנִיסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֻמּוֹת) שֶׁבָּעוֹלָם, אֵין אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם; שֶׁמָּא מְרֻבִּים אַתֶּם מִן הַמִּצְרִים שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר? בּוֹאוּ וְאַשִּׁיאֲכֶם עֵצָה: אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּ'חֵלֶק' וּבַ'סִּפְרֵי'.

(יז) וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ:

יז וּכְעַן קְטוּלוּ כָל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל אִתְּתָא דִּידַעַת גְּבַר לְמִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא קְטוּלוּ:

רש"י◄ וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ • (יבמות ס) רְאוּיָה לְהִבָּעֵל אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. (יבמות סו) וְלִפְנֵי הַצִּיץ הֶעֱבִירוּם,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יג) וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וגו'. **לִפְנֵי שֶׁרָאוּ אֶת נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לַחֲטוֹף מִן הַבִּזָּה,** לְכָךְ יָצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים לִמְחוֹת בְּנֶגְדָּם וּלְמָנְעָם מִכָּךְ (ספר"י: תורה יד

(יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל. כְּלוֹמַר, עַל **הַמְמוּנִים עַל הֶחָיִל.** וְלֹא קָצַף מֹשֶׁה עַל אַנְשֵׁי הַחַיִל, אֶלָּא עַל הַמְמוּנִים עֲלֵיהֶם, **לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל סִרְחוֹן־הַדּוֹר תָּלוּי בַּגְּדוֹלִים, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדָם לִמְחוֹת** וְאֵינָם מוֹחִים (ספר"י: תורה טו

(טז) הֵן הֵנָּה. כְּלוֹמַר, הֲרֵי הֵן אֵלּוּ שֶׁחָטְאוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְהַדְגָּשֵׁת לָשׁוֹן זֶה **מַגִּיד** הַכָּתוּב **שֶׁהָיוּ** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **מַכִּירִים אוֹתָן,** וּמַצְבִּיעִים עֲלֵיהֶם וְאוֹמְרִים: **'זוֹ הִיא שֶׁנִּכְשַׁל פְּלוֹנִי בָּהּ'** (בא"י):

בִּדְבַר בִּלְעָם. כְּלוֹמַר, בַּעֲצַת בִּלְעָם לְשָׁרֵי מוֹאָב וּמִדְיָן. וְכָךְ **אָמַר לָהֶם** בִּלְעָם: בְּדַרְכֵי מִלְחָמָה לֹא תוּכְלוּ לְנַצְּחָם, שֶׁכֵּן **אֲפִילּוּ אַתֶּם מַכְנִיסִין כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א: הָאוּמּוֹת) שֶׁבָּעוֹלָם** לְמִלְחָמָה עַל יִשְׂרָאֵל, **אֵין אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם;** וְכִי **שֶׁמָּא מְרוּבִּים אַתֶּם מִן הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר** (שמות יד, ז), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא יָכְלוּ עַל יִשְׂרָאֵל?! אֶלָּא **בּוֹאוּ וְאַשִּׁיאֲכֶם עֵצָה** אֵיךְ לְנַצְּחָם: **אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק 'חֵלֶק'** שֶׁבְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קו.) **וּבְסִפְרֵי** [שֶׁהִצִּיעַ לָהֶם אֵיךְ לְפַתּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּשֵׁל בִּזְנוּת, כְּדֵי שֶׁיְּסַלֵּק הקב"ה אֶת שְׁכִינָתוֹ מִבֵּינֵיהֶם]: תורה יז

(יז) וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ. אֵין

וְהָרְאוּיָה לְהִבָּעֵל פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הֲרֹגוּ • (ספרי) לָמָּה חָזַר וְאָמַר? לְהַפְסִיק הָעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁאִם אֲנִי קוֹרֵא: "הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ... וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים וְגוֹ'", אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לַהֲרֹג (וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת) עִם הַזְּכָרִים אוֹ לְהַחֲיוֹת עִם הַטָּף? לְכָךְ נֶאֱמַר "הֲרֹגוּ".

(יח) וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם:

יח וְכֹל טַפְּלָא בִּנְשַׁיָּא דִּי לָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְּכוּרָא קַיְּימוּ לְכוֹן:

(יט) וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם:

יט וְאַתּוּן שְׁרוּ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין כֹּל דִּי קְטַל נַפְשָׁא וְכֹל דִּי קָרֵב בְּקָטִילָא תַּדּוּן עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן:

רש"י ◄ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָעֲזָרָה. כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ • (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמֻּדְךָ הַכָּתוּב: שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת, כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ. אוֹ יָכוֹל אֲפִילּוּ זָרָק בּוֹ חֵץ וַהֲרָגוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל", מַקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגֵעַ, מַה נוֹגֵעַ עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ, אַף הוֹרֵג עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ. תִּתְחַטְּאוּ • בְּמֵי נִדָּה כְּדִין שְׁאָר טְמֵאֵי מֵתִים, שֶׁאַף לְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים (יבמות סא) קִבְרֵי עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד): "וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִים

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

הַכַּוָּנָה דַּוְוקָא לְמִי שֶׁנִּבְעֲלָה בְּפוֹעַל [שֶׁאִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין אִשָּׁה לְטַף, אֶלָּא בֵּין בַּטַּף וּבֵין בַּנָּשִׁים הֶבְדֵּל הוּא בֵּין אֵלּוּ שֶׁנִּבְעֲלוּ לְבֵין אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְעֲלוּ], אֶלָּא 'אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ' הִיא **הָרְאוּיָה לִיבָּעֵל אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה.** וּמֵהֵיכָן יָדְעוּ דָּבָר זֶה עַל שְׁבוּיוֹת מִדְּיָן? **לִפְנֵי הַצִּיץ** שֶׁעַל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל **הֶעֱבִירוּם, וְהָרְאוּיָה לִיבָּעֵל** הָיוּ **פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת** – מַחֲוִירוֹת וְהוֹפְכוֹת לִירוּקוֹת (יבמות ס) (הזכרון):

הֲרֹגוּ. וַהֲלֹא פָּתַח הַכָּתוּב וְאָמַר 'וְעַתָּה הִרְגוּ וגו'', **וְלָמָּה חָזַר וְאָמַר** 'הֲרֹגוּ'? כְּדֵי **לְהַפְסִיק הָעִנְיָן,** בֵּין הָאָמוּר בְּפָסוּק זֶה לָאָמוּר בַּפָּסוּק הַבָּא, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** כְּלוֹמַר, **שֶׁאִם אֲנִי קוֹרֵא** אֶת שְׁנֵי הַפְּסוּקִים יַחַד בְּלִי תֵּיבַת 'הֲרֹגוּ' – **'הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים** אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם', הֲרֵי **אֵינִי יוֹדֵעַ** מַה דִּינָם שֶׁל כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ, **אִם** צָרִיךְ **לַהֲרוֹג** אוֹתָם **עִם הַזְּכָרִים** [וּכְלוֹמַר: הִרְגוּ כָּל זָכָר וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ, וְאִילּוּ הַטַּף בַּנָּשִׁים תְּחַיּוּ], **אוֹ שֶׁיֵּשׁ לְהַחֲיוֹת** אוֹתָם **עִם הַטַּף** [וּכְלוֹמַר: הִרְגוּ כָּל זָכָר, וְאִילּוּ כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ וְהַטַּף בַּנָּשִׁים תְּחַיּוּ], **לְכָךְ נֶאֱמַר 'הֲרֹגוּ'** בִּמְיוּחָד עַל נָשִׁים אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ לְהָרְגָן כְּמוֹ הַזְּכָרִים (ספרי): תורה יח

(יט) מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. 'מַחֲנֶה' הָאָמוּר כָּאן הוּא מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהִזְהִירָם **שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָעֲזָרָה** (חֲצַר הַמִּשְׁכָּן). שֶׁהֲרֵי טְמֵא־מֵת אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּחַ אֶלָּא מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה בִּלְבָד, וּמוּתָּר לוֹ לְהִכָּנֵס לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְאַף לְמַחֲנֵה לְוִיָּה (בא"ר): **כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ.** מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב 'כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל' מַשְׁמַע שֶׁהַהוֹרֵג נֶפֶשׁ טְמֵא אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וּבַמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְלִמֻּדְךָ הַכָּתוּב, שֶׁהַכְּלִי** שֶׁהָרְגוּ בּוֹ **מְטַמֵּא אָדָם** הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, **בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת** – כְּשֶׁנָּגַע בַּכְּלִי בְּעוֹדוֹ מְחוּבָּר אֶל הַמֵּת, וְנָחְשָׁב **כְּאִילּוּ** הָאָדָם **נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ.** וּמְלַמֵּד הַכָּתוּב שֶׁהָאָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּכְּלִי אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּאִילּוּ נָגַע בְּאַב־הַטּוּמְאָה וְהֲרֵיהוּ רִאשׁוֹן לְטוּמְאָה, אֶלָּא נַעֲשָׂה אַב־הַטּוּמְאָה בְּעַצְמוֹ שֶׁטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְטָעוּן הַזָּיַת אֵפֶר פָּרָה. וּמִנַּיִן שֶׁדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁנּוֹגֵעַ בַּכְּלִי בְּעוֹדוֹ מְחוּבָּר אֶל הַמֵּת, **אוֹ יָכוֹל** – שֶׁמָּא אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ**אֲפִילּוּ זָרָק בּוֹ חֵץ וַהֲרָגוֹ,** הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הוֹרֵג נֶפֶשׁ הָאָמוּר כָּאן, וְנַעֲשָׂה אַב הַטּוּמְאָה אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בַּחֵץ בְּשָׁעַת חִיבּוּרוֹ עִם הַמֵּת? **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ **וְכֹל נוֹגֵעַ בֶּחָלָל', הַקִּישׁ** הַכָּתוּב **הוֹרֵג לְנוֹגֵעַ – מַה 'נוֹגֵעַ'** בַּמֵּת נִטְמָא **עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ** – שֶׁבְּשָׁעַת נְגִיעָתוֹ הֲרֵיהוּ מְחוּבָּר אֶל הַמֵּת, **אַף 'הוֹרֵג'** אֵינוֹ נִטְמָא אֶלָּא **עַל־יְדֵי חִבּוּרוֹ** לַמֵּת עַל יְדֵי הַכְּלִי שֶׁהָרְגוּ בּוֹ. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ כְּלִי שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת חִיבּוּרוֹ לַמֵּת, נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן לְטוּמְאָה שֶׁאֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא בְּאוֹתוֹ יוֹם עַד הָעֶרֶב, וְנִטְהָר עַל יְדֵי טְבִילָה בְּמִקְוֶה (ספרי) (בא"ר):

תִּתְחַטְּאוּ. כְּלוֹמַר, טַהֲרוּ עַצְמְכֶם **בְּמֵי־נִדָּה** – עַל יְדֵי הַזָּאַת מַיִם שֶׁעֵירְבוּ בָּהֶם אֵפֶר פָּרָה אֲדוּמָּה (ראה רש"י לעיל יט, ט), **כְּדִין שְׁאָר טְמֵאֵי־מֵתִים,** שֶׁנִּטְהָרִים עַל יְדֵי מַיִם שֶׁעֵירְבוּ בָּהֶם אֵפֶר פָּרָה אֲדוּמָּה שֶׁמַּזִּים עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְהוּצְרְכוּ לְהִטַּהֵר אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת מִן הַגּוֹיִים, **שֶׁאַף לְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים** שֶׁ**קִּבְרֵי גּוֹיִם אֵינָם מְטַמְּאִין בְּ**טוּמְאַת **אֹהֶל,** וְהַמַּאֲהִיל עֲלֵיהֶם אֵינוֹ נִטְמָא, לְפִי **שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל לד, לא) **'וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם'** [דִּבְרֵי הַקב"ה לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם שֶׁנִּמְשָׁלִים לְצֹאנִי שֶׁאֲנִי רוֹעֶה אוֹתָם, נֶחְשָׁבִים כְּאָדָם וְאֵינְכֶם כִּבְהֵמוֹת בְּעֵינַי], וְדָרְשׁוּ מִלְּשׁוֹן זֶה שֶׁבָּא לְמַעֵט:

אָדָם וְאֵין עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים קְרוּיִן אָדָם, מוֹדֶה הוּא שֶׁהָעוֹבְדֵי גִּילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אָדָם אֶלָּא אֵצֶל טֻמְאַת אֹהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל". **אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם•** לֹא שֶׁהַנָּכְרִים מְקַבְּלִין טֻמְאָה וּצְרִיכִין הַזָּאָה, אֶלָּא מָה אַתֶּם בְּנֵי־בְרִית, אַף שְׁבִיכֶם, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַבְּרִית וְיִטָּמְאוּ, צְרִיכִין הַזָּאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל טֻמְאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמְדָךְ הַכָּתוּב שֶׁהַכְּלִי מְטַמֵּא אָדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת כְּאִלּוּ נָגַע בַּמֵּת עַצְמוֹ (לא, יט) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בַּפְּסוּק נֶאֱמַר כָּל הוֹרֵג נָפֶשׁ, וּבִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מַשְׁמַע שֶׁהַכַּוָּנָה הֵן בַּחֶרֶב וְהֵן בְּחֵץ? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל הוֹרֵג נָפֶשׁ מַשְׁמַע, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אָדָם נִטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, הֵינוּ שֶׁהַטֻּמְאָה אֵינָהּ קְשׁוּרָה לִנְגִיעָה בְּמֵת אוֹ עִם הִמָּצְאוּת בְּאֹהֶל הַמֵּת, אֶלָּא עָצָם מַעֲשֵׂה הַהֲרִיגָה מְטַמֵּא. וּלְפִי זֶה קָשֶׁה: מִכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ כָּאן גֶּדֶר חָדָשׁ שֶׁל טֻמְאַת מֵת, מַדּוּעַ לֹא נִזְכַּר דִּין זֶה לְעֵיל בְּפָרָשַׁת חֻקַּת (יט, א וְאֵילָךְ), שֶׁם נֶאֱמְרוּ כָּל דִּינֵי טֻמְאַת מֵת? וְעַל זֶה מִתֹּרֶץ שֶׁהַטֻּמְאָה הִיא פֹּרֶט בְּטֻמְאַת **מַגָּע**, עָלֶיהָ כְּבָר לָמַדְנוּ לְעֵיל, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶטֶת וּמְחַדֶּשֶׁת כָּאן, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בִּכְלִי הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בַּמֵּת עַצְמוֹ.

(כ) וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטָּאוּ׃ ס

כ וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מַן דִּמְשַׁךְ וְכָל עוֹבַד מְעַזֵּי וְכָל מַן דְּעָא תַּדּוּן עֲלוֹהִי׃

רש"י◄ **וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים•** (ת"כ) לְהָבִיא כְּלֵי הַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם וְהָעֲצָמוֹת.

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָّבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

כא וַאֲמַר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְגַבְרֵי חֵילָא דַּאֲתוֹ לְקָרְבָא דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁבָּא מֹשֶׁה לִכְלָל כַּעַס, בָּא לִכְלָל טָעוּת, שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת גִּעוּלֵי נָכְרִים, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י): "וַיִּקְצֹף (מֹשֶׁה) עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר" - בָּא לִכְלָל כַּעַס, בָּא לִכְלָל טָעוּת, וְכֵן (במדבר כ) בְּ"שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים": "וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע" - עַל־יְדֵי הַכַּעַס טָעָה. **אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'•** (ספרי) תְּלָה הַהוֹרָאָה בְּרַבּוֹ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אַתֶּם (יִשְׂרָאֵל) **קְרוּיִם 'אָדָם' וְאֵין גּוֹיִם קְרוּיִין 'אָדָם'**; מִכָּל מָקוֹם **מוֹדֶה הוּא שֶׁהַגּוֹיִם מְטַמְּאִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'אָדָם' אֶלָּא אֵצֶל טוּמְאַת אֹהָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (לעיל יט, יד) **'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל'**, וְ'אָדָם' אֵינוֹ אָמוּר אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, וּלְפִיכָךְ אֵין מֵתֵי הַגּוֹיִם מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל, אֲבָל בְּטוּמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא לֹא נֶאֱמַר 'אָדָם' אֶלָּא 'הַנּוֹגֵעַ בַּעֲצָם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר' (יבמות סא.) (רש"י שם):

אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם. לֹא בָּא הַכָּתוּב לוֹמַר **שֶׁהַגּוֹיִם מְקַבְּלִין טוּמְאָה** וּלְפִיכָךְ **צְרִיכִין** הַנִּשְׁבִּים **הַזָּאָה** כְּדֵי לְטַהֵר אוֹתָם, **אֶלָּא** בָּא הַכָּתוּב לְהַקִּישׁ 'אַתֶּם' לִ'שְׁבִיכֶם', **מָה אַתֶּם בְּנֵי בְרִית, אַף שְׁבִיכֶם כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַבְּרִית וְיִטָּמְאוּ, צְרִיכִין הַזָּאָה.** וְרַק עַל טוּמְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ לְאַחַר בּוֹאָם לִבְרִית צְרִיכִים הֵם לְהִטַּהֵר, וְלֹא עַל מַה שֶּׁנִּטְמְאוּ קוֹדֶם לָכֵן (ספרי) (ב"ב): תורה כ

(כ) וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים. מִפְּנֵי מָה הוּצְרַךְ לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מִן הָעִזִּים מְקַבְּלִים טוּמְאָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'וְכָל כְּלִי עוֹר', שֶׁכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר בַּעֲלֵי חַיִּים מְקַבְּלִים טוּמְאָה? אֶלָּא **לְהָבִיא** (לְרַבּוֹת) כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מִן הָעִזִּים עַצְמָם, כְּגוֹן **כְּלֵי הַקְּרָנַיִם, וְהַטְּלָפַיִם** – הָעֲשׂוּיִים מִפַּרְסוֹת הָרַגְלַיִם, **וְשֶׁל** שְׁאָר **הָעֲצָמוֹת,** שֶׁאַף כֵּלִים אֵלּוּ מְקַבְּלִים טוּמְאָה (חולין כה:) (רש"י שם): תורה כא

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ'. מַה נִּשְׁתַּנְּתָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאֶלְעָזָר אֲמָרָהּ, וְלֹא אֲמָרָהּ מֹשֶׁה כְּדֶרֶךְ שֶׁלִּמֵּד אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה? **לְפִי שֶׁבָּא מֹשֶׁה לִכְלַל כַּעַס,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יד) 'וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל', לָכֵן **בָּא לִכְלַל טָעוּת, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה** הֵימֶנּוּ גְּדוּלַּת חָכְמָתוֹ לְפִי שָׁעָה, **וְנִתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת גִּיעוּלֵי גוֹיִם** – הִלְכוֹת הַכְשָׁרַת הַכֵּלִים שֶׁבִּישְׁלוּ בָּהֶם הַגּוֹיִים מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וְנִבְלַע בָּהֶם טַעַם אִיסּוּר [גִּיעוּל' הוּא לְשׁוֹן פְּלִיטָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר חוֹרְרִים וּמְבַשְּׁלִים בְּכֵלִים אֵלּוּ נִפְלָט טַעַם הָאִיסּוּר הַבָּלוּעַ בָּהֶם לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל], וּלְפִיכָךְ הוּצְרַךְ אֶלְעָזָר לְלַמֵּד אֶת הַהֲלָכוֹת הַלָּלוּ תַּחַת מֹשֶׁה. **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא** שֶׁנִּתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֹּשֶׁה מֵחֲמַת כַּעְסוֹ, **בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים,** יוֹם חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא י, טז) **'וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר'** [בְּרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ נִיסָן יוֹם חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן, מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּנֵי אַהֲרֹן,

(כב) אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת:

כב בְּרַם יָת דַּהֲבָא וְיָת כַּסְפָּא יָת נְחָשְׁתָּא יָת פַּרְזְלָא יָת אֲבָצָא וְיָת אַבְרָא:

רש"י◄ אַךְ אֶת־הַזָּהָב וגו' • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָכֶם אֶלָּא עַל הִלְכוֹת טֻמְאָה, עוֹד יֵשׁ לְהַזְהִיר לָכֶם עַל הִלְכוֹת גִּעוּל. וְ"אַךְ" לְשׁוֹן מִעוּט, כְּלוֹמַר מִמֵּעָטִין אַתֶּם מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֵּלִים אֲפִלּוּ לְאַחַר טָהֳרָתָן מִטֻּמְאַת הַמֵּת עַד שֶׁיִּטְּהֲרוּ מִבְּלִיעַת אִסּוּר נְבֵלוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: "אַךְ אֶת־הַזָּהָב" לוֹמַר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר חֲלֻדָּה שֶׁלּוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגְעִילֶנּוּ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אַךְ", שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲלֻדָּה, אַךְ הַמַּתֶּכֶת יִהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא.

(כג) כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם:

כג כָּל מִדַּעַם דְּמִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעֲבִרוּנֵהּ בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בְּרַם בְּמֵי אַדְיוּתָא יִתַּדֵּי וְכֹל דִּי לָא מִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעֲבְרֻנֵהּ בְּמַיָּא:

רש"י◄ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ • לְבַשֵּׁל בּוֹ כְּלוּם. תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ • (ע"ז ב) כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ - הַגְעָלָתוֹ, מַה שֶּׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי חַמִּין, יַגְעִילֶנּוּ בְּחַמִּין, וּמַה שֶּׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי צָלִי, כְּגוֹן הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה, יְלַבְּנֶנּוּ בָּאוּר. אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא • לְפִי פְּשׁוּטוֹ "חִטּוּי" זֶה לְטַהֲרוֹ מִטֻּמְאַת מֵת. אָמַר לָהֶם: צְרִיכִין הַכֵּלִים

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

וְהָיוּ אֲחֵיהֶם אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר אוֹנְנִים, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת הַקָּרְבָּנוֹת לִכְבוֹד חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְאֶת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ, וּכְשֶׁנּוֹדַע לְמֹשֶׁה שֶׁשָּׂרְפוּ אֶת קָרְבַּן הַמּוּסָף שֶׁל רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ, כַּעַס עֲלֵיהֶם וְאָמַר: 'מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲכַלְתֶּם אֶת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבָּאוּ לִכְבוֹד חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים], שֶׁלְּפִי שֶׁ**בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת,** וְנִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲהֲלָכָה שֶׁאוֹנֵן אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל בַּקָּדְשִׁים [וְרַק 'קָדְשֵׁי שָׁעָה' שֶׁהֵם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ לִכְבוֹד חֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לְצוֹרֶךְ אוֹתָהּ שָׁעָה, אוֹתָם הוּתַּר לָהֶם לֶאֱכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ אוֹנְנִים. אֲבָל 'קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת', שֶׁהֵם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעֲתִידִים לְהַקְרִיב בְּכָל הַדּוֹרוֹת, וּכְגוֹן קָרְבַּן הַמּוּסָף שֶׁל רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ, לֹא הוּתַּר לָהֶם לְאָכְלָם בַּאֲנִינוּת]. **וְכֵן** אֵירַע לְמֹשֶׁה **בְּ**מַעֲשֶׂה מִי מְרִיבָה, שֶׁכָּעַס וְאָמַר: '**שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים** הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם' (לעיל כ, י) [כַּאֲשֶׁר צִיְּוָה הקב"ה לְדַבֵּר אֶל הַסֶּלַע וְיוֹצִיא לָהֶם מַיִם, חִיפְּשׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַסֶּלַע, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם 'מַה לָּכֶם מֵאֵיזֶה סֶלַע תּוֹצִיאוּ לָנוּ מַיִם', וְכָעַס עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וְאָמַר 'הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה שֶׁלֹּא נִצְטַוֵּינוּ עָלָיו נוֹצִיא לָכֶם מַיִם' (רש"י שם)], וְאַחַר כָּךְ נֶאֱמַר (שם פסוק

יא) 'וַיַּךְ **אֶת הַסֶּלַע'** – שֶׁ**עַל־יְדֵי הַכַּעַס טָעָה,** וְלֹא דִּיבֵּר אֶל הַסֶּלַע אֶלָּא הִכָּהוּ (ספרי) (מפרשים):

אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה **תָּלָה** אֶלְעָזָר אֶת **הַהוֹרָאָה בְּרַבּוֹ,** כְּאִילּוּ הוּא שְׁלָחוֹ לְהוֹרוֹת לָהֶם כֵּן, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הַהֲלָכָה (עיין ספרי) (משכ"ל): תורה כב

(כב) אַךְ אֶת הַזָּהָב וגו'. פָּתַח אֶלְעָזָר אֶת דְּבָרָיו בִּלְשׁוֹן 'אַךְ' הַמּוֹרֶה עַל מִיעוּט, לְפִי שֶׁהֵם הֶמְשֵׁךְ לְדִבְרֵי מֹשֶׁה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה, שֶׁהִזְהִירָם לְטַהֵר אֶת הַכֵּלִים מִטּוּמְאַת־מֵת, וְכָךְ אָמַר לָהֶם: **אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָכֶם מֹשֶׁה אֶלָּא עַל הִלְכוֹת טוּמְאָה, עוֹד יֵשׁ לְהַזְהִיר לָכֶם עַל הִלְכוֹת גִּיעוּל** הַכֵּלִים. **וְ'אַךְ' לְשׁוֹן מִיעוּט** הוּא, **כְּלוֹמַר, מִמֵּעָטִין אַתֶּם מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֵּלִים אֲפִילּוּ לְאַחַר טָהֳרָתָן מִטּוּמְאַת הַמֵּת עַד שֶׁיִּטְּהֲרוּ מִבְּלִיעַת אִיסּוּר נְבֵלוֹת** – גַּם אַחַר שֶׁתְּקַיְּימוּ אֶת דִּבְרֵי מֹשֶׁה וּתְטַהֲרוּ אֶת הַכֵּלִים מִטּוּמְאַת מֵת, עֲדַיִּין מְנוּעִים אַתֶּם מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עַד שֶׁתַּכְשִׁירוּ אוֹתָם מִן הָאִיסּוּר הַבָּלוּעַ בָּהֶם. **וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ** (ספרי זוטא), כִּי בִּלְשׁוֹן **'אַךְ אֶת הַזָּהָב'** בָּא הַכָּתוּב **לוֹמַר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר חֲלוּדָה שֶׁלּוֹ קוֹדֶם שֶׁיַּגְעִילֶנּוּ** – לִפְנֵי הַהַגְעָלָה יֵשׁ לְנַקּוֹת אֶת הַכֵּלִי מִכָּל לִכְלוּךְ וְחֲלוּדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַמָּשׁוּת; **וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'אַךְ' – שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲלוּדָה, אַךְ הַמַּתֶּכֶת יִהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא,** וּכְלוֹמַר: 'רַק אֶת הַזָּהָב לְבַדּוֹ תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ', וְלֹא אֶת מַה שֶּׁדָּבוּק עָלָיו, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁוּת שֶׁל אִיסּוּר, וְאֵין הַהַגְעָלָה מוֹעֶלֶת לְאִיסּוּר מַמָּשִׁי שֶׁהוּא בָּעֵין, אֶלָּא לְהַפְלִיט אֶת הַבָּלוּעַ בַּכֵּלִים (בא"י, מפרשים): תורה כג

(כג) כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ. מִקְרָא קָצָר הוּא, וְכַוָּנַת הַכָּתוּב הִיא: כָּל כְּלִי שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁוּ בּוֹ בָּאֵשׁ כְּדֵי **לְבַשֵּׁל בּוֹ כְּלוּם** (כָּל דָּבָר שֶׁהוּא). שֶׁכֵּן אִם לֹא בִּישְׁלוּ בּוֹ לֹא בָּלַע שׁוּם אִיסּוּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר כְּלָל (רא"ם):

תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ. כָּל כְּלִי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בָּאֵשׁ, **כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ** – כָּךְ הִיא דֶּרֶךְ **הַגְעָלָתוֹ. מִי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי חַמִּין** – כְּלִי שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ בְּמַיִם רוֹתְחִים עַל הָאֵשׁ, **יַגְעִילֶנּוּ בְּחַמִּין** – בְּמַיִם רוֹתְחִים, **וּמִי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי צָלִי** – שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ עַל־יְדֵי הָאֵשׁ עַצְמָהּ, **כְּגוֹן הַשַּׁפּוּד** שֶׁתּוֹחֲבִים בּוֹ אֶת בְּשַׂר הַצָּלִי, **וְהָאַסְכָּלָה** – הַכְּלִי שֶׁעָלָיו צוֹלִים אֶת הַבָּשָׂר, **יְלַבְּנוּ בָאוּר** – יְחַמֵּם אֶת הַכְּלִי בָּאֵשׁ עַד שֶׁהוּא מִתְלַהֵט וְנִיצוֹצוֹת נִיתָּזִים מִמֶּנּוּ (עבודה־זרה עה:):

אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא. לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, 'מֵי נִדָּה' הֵם מַיִם שֶׁעֵירְבוּ בָּהֶם אֵפֶר פָּרָה אֲדוּמָּה, **וְחִטּוּי זֶה** שֶׁל הַזָּאַת אֵפֶר פָּרָה, הוּא כְּדֵי **לְטַהֲרוֹ מִטּוּמְאַת־מֵת** שֶׁיֵּשׁ בַּכְּלִי, וּכְדֶרֶךְ כָּל טְמֵא־מֵת שֶׁנִּטְהָר בְּהַזָּאַת אֵפֶר פָּרָה. וְכָךְ **אָמַר**

גִּעוּל לְטַהֲרָם מִן הָאִסּוּר, וְחִטּוּי לְטַהֲרָן מִן הַטֻּמְאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן, שֶׁאַף לְהַכְשִׁירָן מִן הָאִסּוּר הִטְעִין טְבִילָה לִכְלֵי מַתֶּכֶת, וּמֵי נִדָּה הַכְּתוּבִין כָּאן, דָּרְשׁוּ - מַיִם הָרְאוּיִם לִטְבֹּל בָּהֶם נִדָּה. וְכַמָּה הֵם? אַרְבָּעִים סְאָה. **וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ** • כָּל דָּבָר שֶׁאֵין תַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי הָאוּר, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁתַּשְׁמִישָׁן בְּצוֹנֵן וְלֹא בָּלְעוּ אִסּוּר. **תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם** • מַטְבִּילוֹ וְדַיּוֹ, וְדַוְקָא כְּלֵי מַתֶּכֶת.

(כד) **וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ס**

כד וּתְחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְתִדְכּוּן וּבָתַר כֵּן תֵּעֲלוּן לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י ◄ **אֶל־הַמַּחֲנֶה** • לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵין טְמֵא מֵת טָעוּן שִׁלּוּחַ מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה וּמִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב
אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם:
י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי
אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים
וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת
הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הַדֶּס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לָהֶם: צְרִיכִין הַכֵּלִים גִּיעוּל כְּדֵי **לְטַהֲרָם מִן הָאִיסּוּר** הַבָּלוּעַ בָּהֶם, **וּבְנוֹסָף** לְכָךְ צְרִיכִים הֵם גַּם **חִטּוּי** (טָהֳרָה, בְּהַזָּאַת אֵפֶר פָּרָה) כְּדֵי **לְטַהֲרָן מִן הַטּוּמְאָה. וְ**אוּלָם **רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן, שֶׁאַף לְהַכְשִׁירָן מִן הָאִיסּוּר הִטְעִין טְבִילָה לִכְלֵי־מַתֶּכֶת,** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ בְּטוּמְאַת־מֵת. וְאַף כֵּלִים חֲדָשִׁים שֶׁל גּוֹי, שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, חַיָּיבִים טְבִילָה כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹנֶה אוֹתָם, לְפִי שֶׁיְּצָאוּ מִטּוּמְאַת גּוֹי וְנִכְנְסוּ לִקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל. **וּ'מֵי נִדָּה' הַכְּתוּבִין כָּאן דָּרְשׁוּ** חֲכָמִים, שֶׁהֵם **מַיִם הָרְאוּיִם לִטְבֹּל בָּהֶם נִדָּה. וְכַמָּה הֵם** שִׁעוּר מַיִם אֵלּוּ? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ **אַרְבָּעִים סְאָה** מַיִם (עבודה־זרה עה:) (ריטב"א שם, הזכרון): **וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ.** כְּלוֹמַר, **כָּל דָּבָר שֶׁאֵין תַּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי הָאוּר** (הָאֵשׁ), **כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת** (כַּדִּים) **וּצְלוֹחִיּוֹת** (בַּקְבּוּקִים) **שֶׁתַּשְׁמִישָׁן בְּצוֹנֵן,** וּלְפִיכָךְ **לֹא בָּלְעוּ אִיסּוּר,** מִשּׁוּם שֶׁאֵין טַעַם שֶׁל מַאֲכָל נִבְלָע בִּכְלִי אֶלָּא אִם הוּא חַם: **תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם.** כְּלוֹמַר, אֵין צְרִיכִים הַגְּעָלָה, אֶלָּא **מַטְבִּילָן** בְּמִקְוֶה כְּדֵי לְהַכְנִיסָם לִקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל, **וְדַיּוֹ. וְדַוְקָא כְּלֵי־מַתֶּכֶת** טְעוּנִים טְבִילָה, אֲבָל כְּלֵי־עֵץ וּכְלֵי־חֶרֶס אֵינָם טְעוּנִים טְבִילָה, לְפִי שֶׁלֹּא הוּזְכְּרוּ כָּאן אֶלָּא כְּלֵי־מַתֶּכֶת (עבודה־זרה עה:): תורה כד

(כד) אֶל הַמַּחֲנֶה. לְמַחֲנֵה־שְׁכִינָה. שֶׁהָרֵי טְמֵאֵי־מֵתִים הָיוּ, **וְאֵין טְמֵא־מֵת טָעוּן שִׁילּוּחַ מִמַּחֲנֵה־לְוִיָּה וּמִמַּחֲנֵה־יִשְׂרָאֵל,** אֶלָּא מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה בִּלְבָד: תורה כה

צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ
שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל
יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר
יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד
וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ
וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים
אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה
יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם
עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת
בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וְיַלְדוֹת מְשַׂחֲקִים
בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי
יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ
מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים
בֶּאֱמֶת וּבְצְדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם
שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח
אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי
אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל
כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּהְיִיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר
זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ ׀ אֶת־רֵעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם

הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ׃ כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת׃ כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי׃ כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם׃

◆ יום רביעי י"ח תמוז ◆

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כו) שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה׃

כו קַבֵּל יָת חוּשְׁבַּן דַּבְרַת שַׁבְיָא בְּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא אַתְּ וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְרֵישֵׁי אֲבָהַת כְּנִשְׁתָּא׃

רש"י◄ שָׂא אֵת רֹאשׁ • קַח אֶת הַחֶשְׁבּוֹן.

(כז) וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה׃

כז וּתְפַלֵּג יָת דְּבַרְתָּא בֵּין גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא וּבֵין כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

רש"י◄ וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה וְגוֹ' • חֲצִיוֹ לְאֵלּוּ וְחֲצִיוֹ לְאֵלּוּ.

(כח) וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחָמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן׃

כח וְתַפְרֵשׁ נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא חַד נַפְשָׁא מֵחֲמֵשׁ מְאָה מִן אֱנָשָׁא וּמִן תּוֹרֵי וּמִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 110 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֶחָד מֵחָמֵשׁ מֵאוֹת בְּדִיּוּק

וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה . . אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחָמֵשׁ הַמֵּאוֹת (לא, כח)

בְּפֵרוּשָׁתֵנוּ מִסְפָּר שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה לְמֹשֶׁה לְחַלֵּק אֶת הַמַּלְקוֹחַ לִשְׁנֵי חֲלָקִים, מַחֲצִית לָתֵת לְאַנְשֵׁי הַצָּבָא וּמַחֲצִית לְכָל הָעֵדָה, וּלְהַפְרִישׁ מֶכֶס לַה' - אֶחָד מֵחָמֵשׁ מֵאוֹת מֵחֵלֶק אַנְשֵׁי הַצָּבָא, וְאֶחָד מֵחָמֵשׁים מִמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה. לְאַחַ"ז מְפָרֵט הַכָּתוּב כַּמָּה הָיָה סְכוּם מַחֲצִית הַמַּלְקוֹחַ, וְכַמָּה הָיָה סְכוּם אֶחָד מֵחָמֵשׁ מֵאוֹת שֶׁהִפְרִישׁוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא.

וְהִקְשָׁה הָ'אוֹר הַחַיִּים' הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "צל"ד לָמָּה הֶאֱרִיךְ כָּל כָּךְ בִּפְרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל כָּל הַבָּא לִמְנוֹת לֵידַע כִּי כָּךְ יַעֲלֶה לְמָחֳצָה וְכֵן יַעֲלֶה לַמֶּכֶס וְגוֹ', גַּם בְּעִנְיַן מָחֲצַת הָעֵדָה . . דֵּן אָנֹכִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ". וְכֵן הִקְשׁוּ הָרַמְבַּ"ן וְעוֹד מְפָרְשִׁים, וְתֵרְצוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לְתָרֵץ, דְּבָזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב תְּמִי' אֶפְשָׁרִית, וְהִיא: אִלּוּלֵא הַמְּפֹרָשׁ בַּכָּתוּב, הָרֵי בְּפַשְׁטוּת לֹא מִסְתַּבֵּר כְּלָל, שֶׁהַשְּׁבִי וְהַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה מִסְפָּרָם יַעֲלֶה לְמִסְפָּר מְדֻיָּק עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמַּחֲצִיתוֹ יְחֻלַּק לִקְבוּצוֹת שֶׁל חֲמֵשִׁים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כו) שָׂא אֵת רֹאשׁ. לְשׁוֹן 'רֹאשׁ' פֵּירוּשׁוֹ 'סְכוּם הַחֶשְׁבּוֹן הַכּוֹלֵל', וְ'שָׂא' הוּא לְשׁוֹן קַבָּלָה, וּכְלוֹמַר: **קַח אֶת הַחֶשְׁבּוֹן** שֶׁל הַמַּלְקוֹחַ [כְּמוֹ 'כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (שמות ל, יב), שֶׁפֵּירוּשׁוֹ: כַּאֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ לְקַבֵּל אֶת סְכוּם הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] (רא"ם); תורה כז

(כז) וְחָצִיתָ אֶת הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תּוֹפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה וְגוֹ' וּבֵין כָּל הָעֵדָה. כְּלוֹמַר, חַלְּקֵהוּ לִשְׁנֵי חֲלָקִים שָׁוִים, **חֲצִיוֹ לְאֵלּוּ וְחֲצִיוֹ לְאֵלּוּ:** תורה כח

בְּדִיּוּק, בְּלִי שֶׁיִּוָּתֵר עֹדֶף, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (חולין כח, ב ועוד) "אֵי־אֶפְשַׁר לְצַמְצֵם". וְאִם כֵּן קָשֶׁה, לָמָּה לֹא צִוָּה הַקָּבָּ"ה מַה לַּעֲשׂוֹת עִם הָעֹדֶף?

וְלָכֵן מְפָרֵט הַכָּתוּב אֶת כָּל הַמִּסְפָּרִים בִּפְרָטִיּוּת, לְהוֹדִיעַ שֶׁבַּנִּדּוֹ"ד אָכֵן הָיָה לְכָל מִין בִּפְ"עַ מִסְפָּר מְדֻיָּק, וְלֹא נִשְׁאַר עֹדֶף. [וְהָא דְּלֹא פֵּרֵט כַּמָּה הָיָה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, כִּי אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב שֶׁלֹּא הָיָה עֹדֶף כְּשֶׁחִלְקוּ לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁגַּם בַּחֲמִשִּׁים הָיָה כֵּן].

(כט) מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה:

כט מִפַּלְגוּתְהוֹן תִּסְּבוּן וְתִיהַב לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

(ל) וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ׀ אֶחָד ׀ אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:

ל וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּסַּב חַד דְּאִתַּחַד מִן חַמְשִׁין מִן אֱנָשָׁא מִן תּוֹרֵי מִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא מִכָּל בְּעִירָא וְתִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי נָטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ:

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

לא וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(לב) וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים:

לב וַהֲוָה דְּבַרְתָּא שְׁאָר בִּזָּא דִי בְזוֹ עַמָּא דִי נְפָקוּ לְחֵילָא עָנָא שִׁית מְאָה וְשַׁבְעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין:

רש"י◄ וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז • לְפִי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהָרִים מֶכֶס מִן הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא מִן הַמַּלְקוֹחַ, כָּתַב אֶת הַלָּשׁוֹן הַזֶּה: וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ, שֶׁבָּא לִכְלָל חֲלֻקָּה וְלִכְלָל מֶכֶס, שֶׁהָיָה עוֹדֵף עַל בַּז הַמִּטַּלְטְלִין אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא אִישׁ לוֹ, וְלֹא בָּא לִכְלָל חֲלֻקָּה, מִסְפַּר הַצֹּאן וְגוֹ'•

(לג) וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף:

לג וְתוֹרֵי שַׁבְעִין וּתְרֵין אַלְפִין:

(לד) וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף:

לד וַחֲמָרֵי שִׁתִּין וְחַד אַלְפִין:

(לה) וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף:

לה וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא מִן נְשַׁיָּא דִי לָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא כָּל נַפְשָׁתָא תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין:

(לו) וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

לו וַהֲוַת פַּלְגוּתָא חֶלַק גֻּבְרַיָּא דִי נְפָקוּ לְחֵילָא מִנְיַן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לב) וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא וגו'. 'מַלְקוֹחַ' הֵם בַּעֲלֵי הַחַיִּים שֶׁלָּקְחוּ מֵהֶם, וּ'בָז' הוּא בִּזַּת הַמִּטַּלְטְלִים (ראה רש"י לעיל פסוק יא). **וּלְפִי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהָרִים מֶכֶס מִן** הַבָּז, שֶׁהֵם **הַמִּטַּלְטְלִין, אֶלָּא מִן הַמַּלְקוֹחַ,** לְכָךְ **כָּתַב אֶת הַלָּשׁוֹן הַזֶּה.** וְכָךְ מִתְפָּרֵשׁ הַכָּתוּב: **וַיְהִי** חֶשְׁבּוֹן **הַמַּלְקוֹחַ שֶׁבָּא לִכְלָל חֲלוּקָה וְלִכְלָל מֶכֶס** – הַמְיוּעָד לְהִתְחַלֵּק בֵּין אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וּשְׁאָר כָּל הָעֵדָה, וְלִיטּוֹל מֵהֶם מֶכֶס לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם, **שֶׁמַּלְקוֹחַ** זֶה **הָיָה עוֹדֵף עַל בַּז הַמִּטַּלְטְלִין אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא אִישׁ לוֹ וְלֹא בָא לִכְלָל חֲלוּקָה;** וְהַכָּתוּב הוֹלֵךְ וּמְפָרֵט אֶת הַחֶשְׁבּוֹן – **מִסְפַּר הַצֹּאן וְגוֹ'.** וּכְלוֹמַר, כָּךְ הָיָה חֶשְׁבּוֹן הַמַּלְקוֹח שֶׁל בַּעֲלֵי הַחַיִּים, שֶׁהוּא מִלְּבַד הַבַּז שֶׁאוֹתוֹ בָּזְזוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא לְעַצְמָם (רא"ם): תורה לג

(לז) וַיְהִי הַמֻּכָּס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים׃

לז וַהֲוָה נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן עָנָא שִׁית מְאָה שַׁבְעִין וְחָמֵשׁ׃

(לח) וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים׃

לח וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שַׁבְעִין וּתְרֵין׃

(לט) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים׃

לט וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁתִּין וְחָד׃

(מ) וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ׃

מ וְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ תְּלָתִין וּתְרֵין נַפְשִׁין׃

(מא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

מא וִיהַב מֹשֶׁה יָת נְסִיב אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא כְּמָא די פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

◆ יום חמישי י"ט תמוז ◆

(מב) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים׃

מב וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל די פְּלַג מֹשֶׁה מִן גֻּבְרַיָּא די נְפָקוּ לְחֵילָא׃

רש"י◄ וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה• לְעֵדָה וְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים.

(מג) וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

מג וַהֲוַת פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

רש"י◄ וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה• כָּךְ וְכָךְ.

(מד) וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף׃

מד וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין׃

(מה) וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

מה וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(מו) וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף׃

מו וְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין׃

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחֻז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

מז וּנְסִיב מֹשֶׁה מִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דְּאִתַּחַד חַד מִן חַמְשִׁין מִן אֱנָשָׁא וּמִן בְּעִירָא וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי נָטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ כְּמָא די פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(מב־מז) וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים. מִקְרָא זֶה כִּכְתָבוֹ אֵינוֹ מְבוֹאָר, שֶׁכֵּן מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁחִילֵק לְחֲצִי אֶת מַחֲצִית הַשֶּׁלֶל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ כֵן לֹא סִיֵּים הַכָּתוּב אֶת דְּבָרוֹ, וְלֹא פֵּירַשׁ מָה עָשׂוּ עִם מַחֲצִית זוֹ. אֶלָּא מִקְרָא קָצָר הוּא, וְאֵינוֹ מִתְפָּרֵשׁ לְעַצְמוֹ, אֶלָּא נִמְשָׁךְ הוּא לַפְּסוּקִים הַבָּאִים, וְכָךְ פֵּירוּשוֹ: וּמִמַּחֲצִית הַשֶּׁלֶל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הַחֵצִי אֲשֶׁר חִילֵק מֹשֶׁה **לָעֵדָה, וְהוֹצִיאָהּ לָהֶם מִן**

(מח) וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִּים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃

מח וְקָרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה דִּי מְמַנַּן עַל אַלְפֵי חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפִין וְרַבְּנֵי מָאוָתָא׃

רש"י◄ **הַפְּקֻדִים** • הַמְמֻנִּים.

(מט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ׃

מט וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָּיךָ קַבִּילוּ יָת חֵשְׁבַּן גַּבְּרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּי עִמָּנָא וְלָא שְׁגָא מִנָּנָא אֱנָשׁ׃

רש"י◄ **וְלֹא־נִפְקַד** • וְלֹא נֶחְסַר, וְתַרְגּוּמוֹ "וְלָא שְׁגָא", אַף הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי "חִסָּרוֹן", כְּמוֹ (בראשית לא) : "אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה" תַּרְגּוּמוֹ: "דַּהֲוַת שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא", וְכֵן (שמואל א כ) : כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ" - יֶחְסַר מְקוֹם מוֹשָׁבֶךָ, אִישׁ הָרָגִיל לֵישֵׁב שָׁם, וְכֵן (שם כ) : "וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד" - נֶחְסַר מְקוֹמוֹ וְאֵין אִישׁ יוֹשֵׁב שָׁם.

(נ) וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

נ וְקָרֵבְנָא יָת קֻרְבָּנָא דַּיְיָ גְּבַר דְּאַשְׁכַּח מַן דְּדָהָב שִׁרִין וְשִׁבְּכִין עִזְקָן קַדְּשִׁין וּמָחוֹךְ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתָנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אֶצְעָדָה** • אֵלּוּ צְמִידִים שֶׁל רֶגֶל. **וְצָמִיד** • שֶׁל יָד. **עָגִיל** • נִזְמֵי אֹזֶן. **וְכוּמָז** • דְּפוּס שֶׁל בֵּית הָרֶחֶם, לְכַפֵּר עַל הִרְהוּר הַלֵּב שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן.

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה׃

נא וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִנְּהוֹן כָּל מַן דְּעוֹבָדָא׃

(נב) וַיְהִי ׀ כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃

נב וַהֲוָה כָּל דְּהַב אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַפְרִישׁוּ קֳדָם יְיָ שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סִלְעִין מִן רַבְּנֵי אַלְפִין וּמִן רַבְּנֵי מָאוָתָא׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

הָאֲנָשִׁים הַצּוֹבְאִים – שֶׁחִילֵק וְהוֹצִיא מֵחֲצִית זוֹ מִן הַשָּׁלָל שֶׁל אַנְשֵׁי הַצָּבָא עֲבוּר הָעֵדָה. וְהַכָּתוּב מְפָרֵט בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים (מג־מו) כַּמָּה הָיְתָה מֵחֲצִית זוֹ – **וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה. כָּךְ וְכָךְ.** וְאַחַר־כָּךְ (בפסוק מז) חוֹזֵר הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ מָה עָשׂוּ עִם מֵחֲצִית זוֹ – **וַיִּקַּח מֹשֶׁה** מִמַּחֲצִת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָחֻז אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים **וגו'.** וּכְלוֹמַר: 'וּמִמַּחֲצִית הַשָּׁלָל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – אֲשֶׁר זֶה הָיָה מִסְפָּרוֹ – לָקַח מֹשֶׁה אָחוּז אֶחָד מִן הַחֲמִישִׁים וַיִּתֵּן אוֹתָם לַלְוִיִּים' (הזכרון, רא"ם, בא"ע): תורה מח

(מח) הַפְּקֻדִים. לְשׁוֹן 'פְּקוּדִים' הָאָמוּר כָּאן פֵּירוּשׁוֹ **הַמְמוּנִים.** וְאֵין פֵּירוּשׁוֹ 'הַמְנוּיִים' מִלְּשׁוֹן 'מִנְיָן וּסְפִירָה' כְּמַשְׁמָעוּתוֹ בְּכָל מָקוֹם (בא"ע): תורה מט

(מט) וְלֹא נִפְקַד. לְשׁוֹן חִסָּרוֹן הוּא, וּכְלוֹמַר: **לֹא נֶחְסַר** מֵאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה, וְלֹא מֵת אַף אֶחָד מֵהֶם בַּמִּלְחָמָה. **וְתַרְגּוּמוֹ** בְּאוּנְקְלוֹס: **'וְלָא שְׁגָא' אַף הוּא** מַשְׁמָעוֹ **בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי 'חִסָּרוֹן',** כְּמוֹ: **'אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה'** (בראשית לא, לט), שֶׁ**תַּרְגּוּמוֹ** בְּאוּנְקְלוֹס הוּא: **'דַּהֲוַת שַׁגְיָא מִמִּנְיָנָא** מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ' – מַה שֶּׁהָיָה חָסֵר מִן הַמִּנְיָן מִמֶּנִּי הָיִיתָ תּוֹבֵעַ אוֹתָהּ [דִּבְרֵי יַעֲקֹב אֶל לָבָן לְאַחַר שֶׁבָּרַח מִמֶּנּוּ: הֲלֹא אֲנִי הָיִיתִי נוֹשֵׂא בְּאַחֲרָיוּת צֹאנְךָ, שֶׁאִם חָסְרָה הַצֹּאן מִמִּנְיָנָהּ, מִמֶּנִּי הָיִיתָ תּוֹבֵעַ לְשַׁלֵּם אֶת חֶסְרוֹנָהּ]. **וְכֵן** מָצִינוּ בַּמִּקְרָא לְשׁוֹן 'פְּקֹד' בְּמַשְׁמָעוּת חִסָּרוֹן, כְּמוֹ: **'כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ'** (שמואל־א כ, יח) [דִּבְרֵי יוֹנָתָן אֶל דָּוִד כַּאֲשֶׁר בָּרַח מִשָּׁאוּל הַמֶּלֶךְ: מָחָר בִּסְעוּדַת רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ תִּזָּכֵר אֵצֶל הַמֶּלֶךְ, כִּי יִפָּקֵד מְקוֹם מוֹשָׁבְךָ כַּאֲשֶׁר לֹא תָבוֹא לִסְעוּדָתוֹ], וּכְלוֹמַר: **יֶחְסַר מְקוֹם מוֹשָׁבֶךָ** מִן הָ**אִישׁ הָרָגִיל לֵישֵׁב שָׁם. וְכֵן** נֶאֱמַר לְהַלָּן שָׁם (פסוק כה) **'וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד'** – שֶׁהָיָה **נֶחְסַר מְקוֹמוֹ** שֶׁל דָּוִד **וְאֵין אִישׁ יוֹשֵׁב שָׁם:** תורה נ

(נ) אֶצְעָדָה. אֵלּוּ צְמִידִים שֶׁל רֶגֶל, וְהוּא מִלְּשׁוֹן 'צַעַד':

וְצָמִיד. אֵלּוּ צְמִידִים **שֶׁל יָד.** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, כב) 'וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדֶיהָ':

עָגִיל. אֵלּוּ **נִזְמֵי אוֹזֶן.** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, יב) 'וְעָגִילִים עַל אָזְנָיִךְ':

וְכוּמָז. הוּא תַּכְשִׁיט בְּצוּרַת **דְּפוּס שֶׁל בֵּית־הָרֶחֶם.** וּלְפִיכָךְ הֵבִיאוּ תַּכְשִׁיטִים אֵלּוּ לִפְנֵי ה', כְּדֵי **לְכַפֵּר** לָהֶם **עַל הַרְהוּר הַלֵּב שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן,** שֶׁנִּכְשְׁלוּ בָּהֶם בַּמִּלְחָמָה מֵחֲמַת תַּכְשִׁיטִים אֵלּוּ (שבת סד.) (מהרש"א): תורה נא

(נג) אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ׃

נג גַּבְרֵי דְּחֵילָא בָּזוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁה׃

(נד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה׃ פ

נד וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִן רַבָּנֵי אַלְפִין וּמְאָוָתָא וְאַיְתִיוּ יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דְּכַרְנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ׃

◆ יום שישי כ׳ תמוז ◆

לב (א) וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מִקְנֶה׃

א וּבְעִיר סַגִּי הֲוָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד תַּקִּיף לַחֲדָא וַחֲזוֹ יָת אֲרַע יַעְזֵר וְיָת אֲרַע גִּלְעָד וְהָא אַתְרָא אֲתַר כְּשַׁר לְבֵית בְּעִיר׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ׳ 18)

וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד (לב, א) אִיתָא בִּסְפָרִים שֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁבָטִים הַלָּלוּ חִבְּבוּ אֶת הַמָּן וְלֹא אָכְלוּ מַאֲכָלִים אֲחֵרִים, וּלְפִיכָךְ לֹא שָׁחֲטוּ אֶת צֹאנָם וּבְקָרָם, כַּשְּׁבָטִים הָאֲחֵרִים, וְכָךְ הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רַב. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין הַסִּבָּה (חִבַּת הַמָּן) לַמְּסוֹבָב (הָרְצוֹן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, שֶׁהוּא מְקוֹם מִקְנֶה). דְּהִנֵּה, מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁבְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲסֹק בְּמִקְנֶה מִשּׁוּם שֶׁבַּעֲבוֹדַת מִרְעֶה הַצֹּאן אֵין טָרְדוֹת, וּבְעִסּוּק זֶה יוּכְלוּ תָּמִיד לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לַהקב״ה. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁחִבַּת הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, הֵבִיאָה לְכָךְ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲסֹק בְּעִנְיָנִים אַרְצִיִּים.

(ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר׃

ב וַאֲתוֹ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּלְרַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר׃

(ג) עֲטָרוֹת וְדִיבֹן יַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׁבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן׃

ג מַכְלֻלְתָּא וּמַלְבֻּשְׁתָּא וְכוּמְרִין וּבֵית נִמְרִין וּבֵית חֶשְׁבָּנָא וּבַעֲלֵי דְבָבָא (וְכִימָא) וְסִיעַת בֵּית קְבַרְתָּא דְּמֹשֶׁה וּבְעוֹן׃

רש״י◄ עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְגוֹ׳ • מֵאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הָיוּ•

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה׃ ס

ד אַרְעָא דִּי מְחָא יְיָ יָת יָתְבָהָא קֳדָם כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל אֲרַע כָּשְׁרָא לְבֵית בְּעִיר הִיא וּלְעַבְדָּיךְ אִית בְּעִיר׃

(ה) וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן׃

ה וַאֲמָרוּ אִם אַשְׁכַּחְנָא רַחֲמִין בְּעֵינָיְךָ תִּתְיְהִיב יָת אַרְעָא הָדָא לְעַבְדָּיךָ לְאַחֲסָנָא לָא תְעַבְרִנָּנָא יָת יַרְדְּנָא׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה בלקו״ש ח״ח עמ׳ 186 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

טַעַם רְצוֹנָם דִּבְנֵי גָד וּרְאוּבֵן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ . . אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַّרְדֵּן: (לב, ה)

בַּחֲסִידוּת מְבֹאָר, שֶׁהַטַּעַם שֶׁחָפְצוּ בְּנֵי גָד וּרְאוּבֵן לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלַעֲסֹק בְּמִקְנֶה הוּא, הֱיוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ אֵין רִבּוּי הַטָּרְדָה, וְיוּכְלוּ לְהִתְקַשֵּׁר וּלְהִדָּבֵק בֶּאֱלֹקוּת בְּאֵין מַפְרִיעַ. וּבְדֶגְמַת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים שֶׁהָיוּ רוֹעֵי צֹאן מִטַּעַם הַנַּ״ל.

וְלָכֵן הִשְׁוָה מֹשֶׁה אֶת בַּקָּשָׁתָם, לְחֵטְא הַמְרַגְּלִים, "כֹּה עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אוֹתָם וְגוֹ׳, הֵיְינוּ, שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא בִּלְתִּי רְצוּיָה, דְּקֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה נִתְּנַת מָקוֹם לְהַנְהָגָה זוֹ שֶׁל פְּרִישׁוּת מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, אֲבָל לְאַחַר מַ״ת - שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁל מַ״ת הִיא לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֵאלוֹקוּת - צְרִיכִים לְהִתְעַסֵּק עִם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

לב (ג) עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְגוֹ׳. עָרִים אֵלּוּ **מֵאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הָיוּ,** שֶׁיִּשְׂרָאֵל הִכּוּ וְכָבְשׁוּ אוֹתָם מִיָּדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כא, ל) ׳וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד דִּיבוֹן וגו׳״ (קצר״מ); תורה ד

וְע"ז הָיָה מַעֲנָה בְּנֵי גָּד וּרְאוּבֵן, וּבְהַקְדִּים:

הֵן אֱמֶת שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא הַמִּשְׁכַּת הָעַצְמוּת לְמַטָּה, "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", אַךְ בְּכָל זֹאת יֵשׁ צֹרֶךְ בְּ'מְאִירֵי תּוֹרָה' שֶׁעִקַּר עִסְקָם הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם מְאִירִים אֶת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַ'מְּאִירֵי עוֹבְדִין טָבִין', וְעַל יָדָם הַמִּשְׁכַּת הָעַצְמוּת הִיא בְּגִלּוּי.

וְלָכֵן בִּקְּשׁוּ שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ **הֵם** בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְעַסֵּק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, כִּי כְּדֵי לְהַשְׂלִים הַכַּוָּנָה יֵשׁ צֹרֶךְ גַּם בְּמָאוֹרֵי תּוֹרָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמְרַגְּלִים שֶׁרָצוּ **שֶׁכָּל** יִשְׂרָאֵל יִשָּׁאֲרוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁזֶּה הֵפֶךְ הַכַּוָּנָה.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאֲחֵיכוֹן יֵעֲלוּן לְקָרְבָא וְאַתּוּן תֵּיתְבוּן הָכָא:

רש"י◄ **הַאַחֵיכֶם • לְשׁוֹן תְּמִיהָה הוּא.**

(ז) וְלָמָּה תְנִיאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

ז וּלְמָא תּוֹנוּן יָת לִבָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמֶעְבַּר לְאַרְעָא דִיהַב לְהוֹן יְיָ:

רש"י◄ **וְלָמָּה תְנִיאוּן • פָּסִירוּ וְתִמְנְעוּ לִבָּם מֵעֲבֹר, שֶׁיִּהְיוּ סְבוּרִים שֶׁאַתֶּם יְרֵאִים לַעֲבֹר מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה וְחוֹזֵק הֶעָרִים וְהָעָם.**

(ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:

ח כְּדֵין עֲבָדוּ אֲבָהַתְכוֹן כַּד שְׁלָחִית יָתְהוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא:

רש"י◄ **מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ • כָּךְ שְׁמָהּ, וּשְׁנֵי קָדֵשׁ הָיוּ.**

(ט) וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּול וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

ט וּסְלִיקוּ עַד נַחְלָא דְאִתְכָּלָא וַחֲזוֹ יָת אַרְעָא וְאוֹנִיוּ יָת לִבָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלָא לְמֵעַל לְאַרְעָא דִיהַב לְהוֹן יְיָ:

(י) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:

י וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא וְקַיֵּים לְמֵימָר:

(יא) אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי:

יא אִם יֶחֱזוּן גֻּבְרַיָּא דִסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא יָת אַרְעָא דִי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֲרֵי לָא אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחַלְתִּי:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ו) הַאַחֵיכֶם. לְשׁוֹן תְּמִיהָה הוּא, וּכְלוֹמַר: וְכִי אֲחֵיכֶם לְבַדָּם יֵצְאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה?: תורה ז

(ז) וְלָמָּה תְנִיאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל הָאָרֶץ וגו׳. 'תְּנִיאוּן' הוּא לְשׁוֹן מְנִיעָה וַהֲסָרָה (ראה רש"י לעיל ל, ו). וּכְלוֹמַר: וְלָמָּה **תָּסִירוּ וְתַמְנִיעוּ** אֶת **לִבָּם מֵעֲבוֹר** אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ, **שֶׁכַּאֲשֶׁר** תֵּשְׁבוּ פֹּה וְלֹא תֵּצְאוּ לַמִּלְחָמָה, **יִהְיוּ** אֲחֵיכֶם **סְבוּרִים שֶׁאַתֶּם יְרֵאִים לַעֲבוֹר** אֶל הָאָרֶץ **מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה וְחוֹזֶק הָעָרִים וְהָעָם,** וְאַף הֵם לֹא יַחְפְּצוּ לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ: תורה ח

(ח) מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ. מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר גַּם 'קָדֵשׁ' סְתָם, אַךְ אֵין זֶה אוֹתוֹ מָקוֹם [וּכְלוֹמַר: 'קָדֵשׁ שֶׁל בַּרְנֵעַ' – מָקוֹם בְּקָדֵשׁ הַשַּׁיָּךְ לְבַרְנֵעַ], אֶלָּא מָקוֹם אַחֵר הוּא, **וְכָךְ שְׁמָהּ** – 'קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ'. **וּשְׁתֵּי 'קָדֵשׁ' הָיוּ** – אַחַת 'קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ' אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר פָּארָן, וְהִיא הָאֲמוּרָה כָּאן. וְהַשֵּׁנִיָּה 'קָדֵשׁ' אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר צִין, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת מִסְעֵי (לקמן לג, לו) 'וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר צִן הִיא קָדֵשׁ', וְשָׁם מֵתָה מִרְיָם וְאֵירַע מַעֲשֵׂה מֵי מְרִיבָה (רא"ם, גר"א): תורה ט

(יב) בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְּאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:

יב אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן אֲרֵי אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחַלְתָּא דַיְיָ:

רש״י◄ **הַקְּנִזִּי•** (סוטה יא) חוֹרְגוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה, וְיָלְדָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עָתְנִיאֵל.

(יג) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה:

יג וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל וְטָרְדִנּוּן בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּסַף כָּל דָּרָא דַּעֲבִיד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **וַיְנִעֵם•** וַיְטַלְטְלֵם, מִן ״נָע וָנָד״ (ס״א וְטִלְטְלָם בְּנָע וָנָד).

(יד) וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

יד וְהָא קַמְתּוּן חֵלַף אֲבָהַתְכוֹן תַּלְמִידֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא לְאוֹסָפָא עוֹד עַל תְּקוֹף רָגְזָא דַיְיָ לְיִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **לִסְפּוֹת•** כְּמוֹ (ישעיה כט): ״סְפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה״ (ירמיה ז): ״עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ וְגוֹ׳״ לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת.

(טו) כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

טו אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר דַּחַלְתֵּהּ וְיוֹסֵף עוֹד לְאַחֲרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא וּתְחַבְּלוּן לְכָל עַמָּא הָדֵין:

(טז) וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ:

טז וְקָרִיבוּ לְוָתֵהּ וַאֲמָרוּ חַטְרִין דְּעָן נִבְנֵי לִבְעִירָנָא הָכָא וְקִרְוִין לְטַפְּלָנָא:

רש״י◄ **נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה•** חָסִים הָיוּ עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הָעִקָּר - עִקָּר, וְהַטָּפֵל - טָפֵל. בְּנוּ לָכֶם תְּחִלָּה עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחַר־כָּךְ גְּדֵרוֹת לְצֹאנְכֶם.

(יז) וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשׁוּשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

יז וַאֲנַחְנָא נִזְדָּרֵז מַבְעִין קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נְעֵלְנוּן לְאַתְרֵיהוֹן וְיֵתְבוּן טַפְּלָנָא בְּקִרְוִין כְּרִיכַן מִן קֳדָם יָתְבֵי אַרְעָא:

רש״י◄ **וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשׁוּשִׁים•** נִזְדַּיֵּן מְהֵירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): ״מַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז״, (שם ה): ״יְמַהֵר יָחִישָׁה״.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(יב) הַקְּנִזִּי. כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה נִקְרָא ׳הַקְּנִזִּי׳, לְפִי שֶׁבְּנוֹ **חוֹרְגוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה** – בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל קְנַז הָיָה, שֶׁאַחַר שֶׁאִמּוֹ יְלָדָתוֹ מִיפֶּנֶּה הָלְכָה וְנִשֵּׂאת לִקְנַז, **וְיָלְדָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עָתְנִיאֵל.** וּלְפִיכָךְ עַל עָתְנִיאֵל נֶאֱמַר (יהושע טו, יז) ׳עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב׳, וְאִילּוּ עַל כָּלֵב לֹא נֶאֱמַר ׳בֶּן קְנַז׳ אֶלָּא ׳הַקְּנִזִּי׳, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּנוֹ מַמָּשׁ אֶלָּא נִתְגַּדֵּל אֶצְלוֹ בִּלְבָד (סוטה יא) (רש״י שם): תורה יג

(יג) וַיְנִיעֵם. כְּלוֹמַר, **וַיְטַלְטֵלֵם** מִמְּקוֹם לְמָקוֹם בַּמִּדְבָּר. וְהוּא **מִן** הַלָּשׁוֹן **׳נָע וָנָד׳** (בראשית ד, יב) [עָנְשׁוֹ שֶׁל קַיִן עַל הֲרִיגַת הֶבֶל אָחִיו, לְהִטַּלְטֵל וְלִנְדּוֹד מִמְּקוֹם לְמָקוֹם]: תורה יד

(יד) לִסְפּוֹת. אֵינוֹ לְשׁוֹן הַשְׁמָדָה וְכִלְיוֹן [כְּמוֹ: ׳הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע׳ (בראשית יח, כג)], אֶלָּא לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, **כְּמוֹ: ׳סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה׳** (ישעיה כט, א) [לְאַחַר שֶׁבָּטְלוּ הַקָּרְבָּנוֹת הַמְכַפְּרִים, הֲרֵי שֶׁהָעֲוֹנוֹת שֶׁל כָּל שָׁנָה הוֹלְכִים וּמִתּוֹסְפִים עַל עֲוֹנוֹת הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת]. וְכֵן: **׳עוֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ** עַל זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר׳ (ירמיה ז, כא) [מַאַחַר שֶׁאֵין הקב״ה חָפֵץ בְּקָרְבָּנוֹתֵיכֶם, מוּטָב שֶׁתּוֹסִיפוּ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם עַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם, לְהַקְרִיב גַּם אוֹתָם בְּתוֹרַת שְׁלָמִים שֶׁהֵם נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים, וְלָמָּה תַּפְסִידוּ אֶת הַבָּשָׂר]. הֲרֵי שֶׁמְּצִינוּ שׁוֹרֶשׁ זֶה שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ הוּא **לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת** (בא״ר): תורה טו

(טז) נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה. בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן **חָסִים הָיוּ עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, שֶׁכֵּן הִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם,** וְאָמְרוּ תְּחִילָּה ׳גְּדֵרוֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ׳ וְאַחַר־כָּךְ ׳וְעָרִים לְטַפֵּנוּ׳. **אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן** יֵשׁ לִנְהוֹג, אֶלָּא **עֲשׂוּ** אֶת **הָעִיקָּר עִיקָּר וְהַטָּפֵל טָפֵל, בְּנוּ לָכֶם תְּחִלָּה עָרִים לְטַפְּכֶם, וְאַחַר־כֵּן גְּדֵרוֹת לְצֹאנְכֶם,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה (לקמן פסוק כד) ׳בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹאנְכֶם׳ (תנחומא): תורה יז

(יז) וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשׁוּשִׁים. ׳חֲשׁוּשִׁים׳ הוּא לְשׁוֹן מְהִירוּת, וּכְלוֹמַר: **נִזְדַּיֵּן (ס״א: נִזְדָּרֵז) מְהֵירִים. כְּמוֹ: ׳מַהֵר שָׁלָל חָשׁ**

לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל• בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת, מִתּוֹךְ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּגָד (דברים לג): "וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד". וְאַף מֹשֶׁה חָזַר וּפֵרֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (שם ג): "וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא וְגוֹ' חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל". וּבִירִיחוֹ כְּתִיב (יהושע ו): "וְהֶחָלוּץ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם". זֶה רְאוּבֵן וְגָד שֶׁקִּיְּמוּ תְּנָאָם. **וְיָשַׁב טַפֵּנוּ•** בְּעוֹדֵנוּ אֵצֶל אַחֵינוּ. **בְּעָרֵי הַמִּבְצָר•** שֶׁנִּבְנָה עַכְשָׁו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 279)

וְאַף מֹשֶׁה חָזַר וּפֵרֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרש"י הוּקְשָׁה, מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּמַעֲנֵה מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁיֵּלְכוּ רִאשׁוֹנִים, בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת? וְעַל זֶה מֵבִיא שֶׁבְּפָרָשַׁת דְּבָרִים פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה אֶת דְּבָרָיו, שֶׁמַּה שֶׁאָמַר לָהֶם אִם תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי **ה'** לַמִּלְחָמָה (פָּסוּק כ) הִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיֵּלְכוּ רִאשׁוֹנִים - חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי **אַחֵיכֶם**.

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

יח לָא נְתוּב לְבֵיתָנָא עַד דְּיַחְסְנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסַנְתֵּהּ:

(יט) כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה: פ

יט אֲרֵי לָא נַחְסִין עִמְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא וּלְהָלָא אֲרֵי קַבֵּלְנָא אַחֲסַנְתָּנָא לָנָא מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא מַדִּינְחָא:

רש"י◄ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְגוֹ'• בָּעֵבֶר הַמַּעֲרָבִי. כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ• כְּבָר קִבַּלְנוּהָ בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִי.

◆ שבת קודש כ"א תמוז ◆

(כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה:

כ וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אִם תַּעְבְּדוּן יָת פִּתְגָמָא הָדֵין אִם תִּזְדָּרְזוּן קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְקְרָבָא:

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַّרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו:

כא וַיַּעְבֵּר לְכוֹן כָּל דִּמְזָרֵז יָת יַרְדְּנָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ עַד דִּיתָרֵךְ יָת בַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי מִן קֳדָמוֹהִי:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בז' (ישעיה ח, ג) [דְּבַר ה' לִישַׁעְיָהוּ שֶׁיִּקְרָא כֵּן לִבְנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ, כִּי בִּמְהֵרָה יָבוֹאוּ סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לִשְׁלוֹל וְלִבְזוֹז אֶת יִשְׂרָאֵל], וְכֵן: **'יִמַּהֵר יָחִישָׁה'** (שם ה, יט) [הַמְלַגְלְגִים עַל נְבוּאוֹת הַפּוּרְעָנוּת הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁיִּמַּהֵר וְיָחִישׁ לְהָבִיא אֶת הַפּוּרְעָנוּת לִרְאוֹת אִם יֵאָמְנוּ דִּבְרֵי הַנָּבִיא]:

לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, נִתְיַיצֵּב בַּמִּלְחָמָה **בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת** – לִילֵךְ בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּדִים, הַפּוּגְשִׁים רִאשׁוֹנִים אֶת הָאוֹיֵב. וְקִיבְּלוּ עַל עַצְמָם כֵּן **מִתּוֹךְ שֶׁגִּבּוֹרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּגָד** (דברים לג, כ) **'וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד'** [גְּבוּרָתָם שֶׁל בְּנֵי גָד הָיְתָה נִיכֶּרֶת עַל חֵלְקֵי הָאוֹיֵב שֶׁנֶּהֱרְגוּ עַל יָדָם, שֶׁהָיוּ חוֹתְכִים אֶת הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אֶחָת].

וְאַף מֹשֶׁה חָזַר וּפֵרֵשׁ לָהֶם הִתְחַיְּבוּת זוֹ לִילֵךְ בְּרֹאשׁ הַלּוֹחֲמִים, **בְּפָרָשַׁת 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים'** (דברים ג, יח) **'וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא וְגוֹ' חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי חָיִל'. וּבְמִלְחֶמֶת יְרִיחוֹ כְּתִיב** (יהושע ו, יג) **'וְהֶחָלוּץ הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם'** – **זֶה** שֵׁבֶט **רְאוּבֵן וְגָד שֶׁקִּיְּימוּ תְּנָאָם** לְהִתְיַיצֵּב בְּרָאשֵׁי הַלּוֹחֲמִים:

וְיָשַׁב טַפֵּנוּ. כְּלוֹמַר, **בְּעוֹדֵנוּ** בַּמִּלְחָמָה **אֵצֶל אַחֵינוּ** יֵשֵׁב הַטַּף בְּעָרֵי הַמִּבְצָר: **בְּעָרֵי הַמִּבְצָר.** בְּעָרִים בְּצוּרוֹת **שֶׁנִּבְנָה עַכְשָׁיו** עֲבוּר הַטַּף, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (פסוק טז) 'וְעָרִים לְטַפֵּנוּ': תורה יח

(יט) מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה. כְּלוֹמַר, **בָּעֵבֶר הַמַּעֲרָבִי** שֶׁל הַיַּרְדֵּן. וּלְפִי שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִי שֶׁל הַיַּרְדֵּן, לְכָךְ נִקְרָא הָעֵבֶר הַשֵּׁנִי 'עֵבֶר הַיַּרְדֵּן' סְתָם (גו"א):

כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה. לְשׁוֹן עָבָר הוּא, וּכְלוֹמַר: **כְּבָר קִבַּלְנוּהָ בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִי** [תֵּיבַת 'בָּאָה' עֲשׂוּיָה לְהִתְפָּרֵשׁ בִּשְׁנֵי אֳפָנִים: יֵשׁ שֶׁהִיא מִתְפָּרֶשֶׁת בִּלְשׁוֹן עָבָר (בָּאָה וְהִגִּיעָה זֶה מִכְּבָר), וְיֵשׁ שֶׁהִיא מִתְפָּרֶשֶׁת בִּלְשׁוֹן הוֹוֶה (בָּאָה וּמַגִּיעָה עַתָּה). וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ בְּכָל מָקוֹם עַל פֵּירוּשָׁהּ: כַּאֲשֶׁר טַעַם הַמִּקְרָא הוּא עַל הַבֵּי"ת בְּגוֹן תֵּיבַת 'בָּאָה' הָאֲמוּרָה כָּאן, הֲרֵי זֶה לְשׁוֹן עָבָר, וּכְשֶׁהַטַּעַם הוּא עַל הָאָל"ף הֲרֵי זֶה לְשׁוֹן הוֹוֶה (ראה רש"י בראשית טו, יז)] (אמ"ש): תורה כ

(כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה:

כב וְתִתְכְּבֵשׁ אַרְעָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ וּבָתַר כֵּן תְּתוּבוּן וּתְהוֹן זַכָּאִין מִן קֳדָם יְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וּתְהֵי אַרְעָא הָדָא לְכוֹן לְאַחֲסָנָא קֳדָם יְיָ:

(כג) וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וִדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם:

כג וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן הָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ וּדְעוּ חוֹבַתְכוֹן דִּי תַשְׁכַּח יָתְכוֹן:

(כד) בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

כד בְּנוּ לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְלְכוֹן וְחַטְרִין לְעַנְכוֹן וּדְיִפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעַבְּדוּן:

רש"י◄ **לְצֹנַאכֶם** • תֵּבָה זוֹ מִגְּזֵרַת (תהלים ח): "צֹנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם", שֶׁאֵין בּוֹ אָלֶ"ף מַפְסִיק בֵּין נו"ן לְצָד"י. וְאָלֶ"ף שֶׁבָּא כָּאן אַחַר הַנּו"ן, בִּמְקוֹם הֵ"א שֶׁל צֹנָה הוּא, מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן. **וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ** • לְגָבֹהַּ, שֶׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר לַמִּלְחָמָה עַד כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק; שֶׁמֹּשֶׁה לֹא בִּקֵּשׁ מֵהֶם אֶלָּא "וְנִכְבְּשָׁה ... וְאַחַר תָּשֻׁבוּ", וְהֵם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם "עַד הִתְנַחֵל", חֲרֵי הוֹסִיפוּ לְהִתְעַכֵּב שֶׁבַע שֶׁחִלְּקוּ וְכֵן עָשׂוּ.

(כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה:

כה וַאֲמָרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמֵימָר עַבְדָּיךָ יַעְבְּדוּן כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְפַקֵּד:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד** • כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד.

(כו) טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד:

כו טַפְלָנָא נְשָׁנָא גֵיתָנָא וְכָל בְּעִירָנָא יְהוֹן תַּמָּן בְּקִרְוֵי גִלְעָד:

(כז) וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר:

כז וְעַבְדָּיךָ יַעְבְּרוּן כָּל מְזָרֵז חֵילָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְקָרְבָא כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְמַלֵּל:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כד) לְצֹנַאכֶם. בְּשׁוֹרֶשׁ תֵּיבַת 'צֹאן' בָּאָה הָאוֹת אָלֶ"ף קוֹדֶם הַנּו"ן, וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר 'צֹאנְכֶם', אוּלָם כָּאן נֶאֱמַר 'צֹנְאֲכֶם' כְּשֶׁהָאָלֶ"ף הִיא אַחַר הַנּו"ן, לְפִי שֶׁ**תֵּיבָה זוֹ** אֵינָהּ מִשּׁוֹרֶשׁ 'צֹאן', אֶלָּא הִיא **מִגְּזֵרַת 'צֹנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם'** (תהלים ח, ח) [אֶת כָּל הַצֹּאן וְהַבָּקָר הִכְנִיעַ הקב"ה תַּחַת הָאָדָם], **שֶׁאֵין בּוֹ אָלֶ"ף מַפְסִיק בֵּין נו"ן לְצָד"י, וְאָלֶ"ף שֶׁבָּא כָּאן** (בְּתֵיבַת 'לְצֹנַאכֶם') **אַחַר הַנּו"ן, בִּמְקוֹם הֵ"א שֶׁל 'צֹנָה' הוּא,** וּכְאִילּוּ נֶאֱמַר 'לְצֹנַהֲכֶם'. וּשְׁנֵי שָׁרָשִׁים דּוֹמִים הֵם הַמְשַׁמְּשִׁים לְעִנְיָן אֶחָד: 'צֹאן' וְ'צֹנָה'. **מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן:**

וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. לָשׁוֹן זֶה לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל הַתְּנַאי שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּכִיבּוּשׁ הָאָרֶץ, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁקִּיבְּלוּ עַל עַצְמָם בְּנֶדֶר שַׁיָּךְ לָשׁוֹן זֶה. וְכָךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: מִלְּבַד הַתְּנַאי שֶׁהִתְחַיַּבְתֶּם לְקַיֵּים, גַּם הַנֶּדֶר שֶׁיָּצָא מִפִּיכֶם תְּקַיְּימוּ **לַגְּבוֹהַּ** – לְהקב"ה. וְהוּא הַנֶּדֶר **שֶׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם לַעֲבוֹר** אֶת הַיַּרְדֵּן **לַמִּלְחָמָה עַד** גְּמַר **כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק** הָאָרֶץ. **שֶׁמֹּשֶׁה לֹא בִּקֵּשׁ מֵהֶם אֶלָּא 'וְנִכְבְּשָׁה** הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' **וְאַחַר תָּשׁוּבוּ'** (לעיל פסוק כב), וְעַל כָּךְ הִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁעַל מְנָת כֵּן יְקַבְּלוּ אֶת נַחֲלָתָם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, **וְאִילּוּ הֵם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם** 'לֹא נָשׁוּב אֶל בָּתֵּינוּ **עַד הִתְנַחֵל** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ' (לעיל פסוק יח) – **חֲרֵי הוֹסִיפוּ** לְקַבֵּל עַל עַצְמָם בְּנֶדֶר **לְהִתְעַכֵּב** בָּאָרֶץ **שֶׁבַע** שָׁנִים נוֹסָפוֹת, שֶׁהוּא מֶשֶׁךְ הַזְּמַן **שֶׁחִלְּקוּ** אֶת הָאָרֶץ. **וְכֵן עָשׂוּ** בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְאַחַר חֲלוּקַת הָאָרֶץ (יהושע כב, א-ג) 'אָז יִקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: אַתֶּם שְׁמַרְתֶּם אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה וגו', לֹא עֲזַבְתֶּם אֶת אֲחֵיכֶם זֶה יָמִים רַבִּים עַד הַיּוֹם הַזֶּה' (גו"א): תורה כה

(כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד. לֹא נֶאֱמַר 'וַיֹּאמְרוּ' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֶלָּא 'וַיֹּאמֶר' בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְלַמֵּד שֶׁ**כֻּלָּם כְּאִישׁ אֶחָד** אָמְרוּ כֵּן, כְּשֶׁהֵם מְאוּחָדִים בִּרְצוֹנָם לְהִלָּחֵם בְּכִיבּוּשׁ הָאָרֶץ (במ"ח): תורה כו

(כח) וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אָבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כח וּפַקִּיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי אֲבָהַת שִׁבְטַיָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַיְצַו לָהֶם** • כְּמוֹ עֲלֵיהֶם, וְעַל תְּנָאָם מִנָּה אֶלְעָזָר וִיהוֹשֻׁעַ. כְּמוֹ (שמות יד): "ה' יִלָּחֵם לָכֶם".

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה:

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם יַעְבְּרוּן בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן עִמְּכוֹן יָת יַרְדְּנָא כָּל דִּמְזַרֵז לְקָרְבָא קֳדָם יְיָ וְתִתְכְּבַשׁ אַרְעָא קֳדָמֵיכוֹן וְתִתְּנוּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דְּגִלְעָד לְאַחֲסָנָא:

(ל) וְאִם־לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ל וְאִם לָא יַעְבְּרוּן מְזָרְזִין עִמְּכוֹן וְיַחְסְנוּן בֵּינֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן:

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה:

לא וַאֲתִיבוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֵימָר יָת דִּי מַלִּיל יְיָ לְעַבְדָּיךְ כֵּן נַעְבֵּד:

(לב) נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

לב נַחְנָא נְעִבַר מְזָרְזִין קֳדָם עַמָּא דַיְיָ לְאַרְעָא דְּכְנָעַן וְעִמָּנָא אֲחוּדַת אַחֲסַנְתָּנָא מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא:

רש"י◄ **וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ** • כְּלוֹמַר, בְּיָדֵינוּ וּבִרְשׁוּתֵנוּ תִּהְי אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה.

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב:

לג וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף יָת מַלְכָּוּת סִיחוֹן מַלְכָּא דַאֲמוֹרָאָה וְיָת מַלְכָּוּת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן אַרְעָא לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמִין קִרְוֵי אַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נ"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 210 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

יְרוּשַׁת הָאָרֶץ עַ"י מֹשֶׁה רַבֵּנוּ

וַיִּתֵּן לָהֶם | מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי | שֵׁבֶט | מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן . . וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג גו'. (מטות לב, לג)

אי' בִּירוּשַׁלְמִי (בכורים פ"א ה"ח) "חֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה לֹא נָטְלוּ מֵעַצְמָן". וּב'פְּנֵי מֹשֶׁה' שָׁם מְפָרֵשׁ: "דְּוַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה כְּתִיב, וְהֵן לֹא בָּחֲרוּ מֵעַצְמָן בִּתְחִלָּה כְּמוֹ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד".

וְקָשֶׁה, דַּהֲרֵי זֶה שֶׁבִּקְּשׁוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֲחוּזָה מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן לֹא הָיָ' לִרְצוֹן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְעַד שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָם לַמְּרַגְּלִים, וְא"כ, מַדּוּעַ נָתַן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מֵעַצְמוֹ לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה שֶׁ"לֹא בָּחֲרוּ מֵעַצְמָן" אֲחוּזָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן?

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כח) וַיְצַו לָהֶם. 'לָהֶם' הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ מִתְפָּרֵשׁ כִּשְׁאָר 'לָהֶם' שֶׁבַּמִּקְרָא, שֶׁהֲרֵי לֹא צִיּוָּה אֶת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, אֶלָּא פֵּירוּשׁוֹ **כְּמוֹ 'עֲלֵיהֶם'. וּכְלוֹמַר, עַל** קִיּוּם **תְּנָאָם** שֶׁל בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן **מִנָּה** אֶת **אֶלְעָזָר וִיהוֹשֻׁעַ.** וּכְדוּגְמַת 'לָהֶם' הָאָמוּר כָּאן שֶׁמּוּבָנוֹ 'בִּשְׁבִילָם', כֵּן מְצִינוּ גַּם בְּתֵיבַת 'לָכֶם', **כְּמוֹ: 'ה' יִלָּחֵם לָכֶם'** (שמות יד, יד) [דִּבְרֵי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל עַל יַם־סוּף בִּרְאוֹתָם אֶת הַמִּצְרִים רוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ה' יִלָּחֵם לְמַעַנְכֶם עִם הַמִּצְרִים (ראה רש"י שם)] (גו"א): תורה כט

(לב) וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. **כְּלוֹמַר, בְּיָדֵנוּ וּבִרְשׁוּתֵנוּ תִּהְי אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה** שֶׁל הַיַּרְדֵּן שֶׁאָנוּ עוֹמְדִים בּוֹ עַתָּה. אֲבָל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי לֹא נְבַקֵּשׁ לְקַבֵּל עוֹד נַחֲלָה (רא"ם): תורה לג

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּטַעַם הַדָּבָר, דְּהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הָעִקָּרִיִּים הַשַּׁיָּכִים לְעַם יִשְׂרָאֵל נִפְעֲלוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְמוֹ הַתּוֹרָה שֶׁ"מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי" (אבות פ"א מ"א), וְעַד שֶׁ"אֲפִי' מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְהוֹרוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ כְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי" (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), וּכְמוֹ כֵן בְּנוֹגֵעַ לִגְאוּלַת יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ חַז"ל "מֹשֶׁה הוּא גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן" (ראה שמו"ר פ"ב, ו. דב"ר ספ"ט. ועוד).

וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לִירוּשַׁת הָאָרֶץ, דְּאִיתָא בְּב"ב (נו, א) "כָּל שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר", וּמְפָרֵשׁ הַ'צְּפְנַת פַּעְנֵחַ' (ראה צפע"נ המלוקט עה"ת ברכה לד, א) "דְּהוּא קִדֵּשׁ בְּרִאי' שֶׁלּוֹ הָאֲוִיר", וְהַיְנוּ דִּירֻשַׁת וּקְדֻשַּׁת הָאָרֶץ הָיְתָה גַּ"כ עַל יְדֵי מֹשֶׁה. וְהִנֵּה לְעָתִ"ל "יַרְחִיב ה"א אֶת גְּבוּלְךָ" (פ' ראה יב, כ. שופטים יט, ח) וְיֵירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת אֶרֶץ קֵינִי קְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי (ספרי ראה שם. רש"י שופטים שם. ב"ר ספמ"ד. ועוד), וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּכֵן נָתַן מֹשֶׁה לִבְנֵי מְנַשֶּׁה (שֶׁ"יּוֹסֵף חִבֵּב אֶת הָאָרֶץ" (פירש"י פנחס כז, א)) חֵלֶק בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדֵי שֶׁגַּם יְרוּשַׁת הַחֵלֶק שֶׁמֵּעֵבֶר לַיַּרְדֵּן לָעָתִיד לָבֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

(לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֵת עֲרֹעֵר:

לד וּבְנוּ בְּנֵי גָד יָת דִּיבוֹן וְיָת עֲטָרוֹת וְיָת עֲרֹעֵר:

(לה) וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה:

לה וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן וְיָת יַעְזֵר וְרָמָתָא:

(לו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן:

לו וְיָת בֵּית נִמְרָה וְיָת בֵּית הָרָן קִרְוִין בְּרִיכַן וְחַטְרִין דְּעָן:

רש"י◄ עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן• זֶה סוֹף הַפָּסוּק מוּסָב עַל תְּחִלַּת הָעִנְיָן: "וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד" אֶת־הֶעָרִים הַלָּלוּ לִהְיוֹת "עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן".

(לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֶת קִרְיָתָיִם:

לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוּ יָת חֶשְׁבּוֹן וְיָת אֶלְעָלֵא וְיָת קִרְיָתָיִם:

(לח) וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:

לח וְיָת נְבוֹ וְיָת בַּעַל מְעוֹן מַקְפַּן שְׁמָהָן וְיָת שִׂבְמָה וּקְרוֹ בִשְׁמָהָן יָת שְׁמָהַת קִרְוַיָּא דִּי בְנוֹ:

רש"י◄ וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם• נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן - שְׁמוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים הֵם, וְהָיוּ הָאֱמוֹרִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלָּהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הֵסַבּוּ אֶת שְׁמָם לְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים, וְזֶהוּ "מוּסַבֹּת שֵׁם" - נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן מוּסַבּוֹת לְשֵׁם אַחֵר. וְאֶת־שִׂבְמָה• בָּנוּ שִׂבְמָה, (ס"א בִּשְׂמָה וְעַיֵּן רַמְבַּ"ן) וְהִיא שְׁכֶם הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה.

(לט) וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:

לט וַאֲזָלוּ בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְגִלְעָד וְכִבְשׁוּהָ וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי בַהּ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לו) עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן. אֵין זֶה דָּבָר נוֹסָף שֶׁמִּלְּבַד כָּל הֶעָרִים הַמּוּזְכָּרוֹת כָּאן גַּם בָּנוּ עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן, אֶלָּא **זֶה סוֹף הַפָּסוּק מוּסָב עַל תְּחִלַּת הָעִנְיָן** (פסוק לד), וְעַל כָּל הֶעָרִים הַמּוּזְכָּרוֹת בִּפְסוּקִים אֵלּוּ, וּכְלוֹמַר: **וַיִּבְנוּ בְּנֵי־גָד אֶת** כָּל **הֶעָרִים הַלָּלוּ לִהְיוֹת עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן.** וַהֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ נֶאֱמַר 'לְעָרֵי מִבְצָר' (לש"ר): תורה לז

(לח) וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן מוּסַבּוֹת שֵׁם. נְבוֹ וּבַעַל־מְעוֹן שְׁמוֹת עֲבוֹדָה־זָרָה הֵם [כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בַּמִּקְרָא: 'כָּרַע בֵּל קֹרַס נְבוֹ' (ישעיה מו, א), וְכֵן: 'וַיַּעַזְבוּ אֶת ה' וַיַּעַבְדוּ לַבַּעַל' (שופטים ב, יג)], **וְהָיוּ הָאֱמוֹרִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הֵסַבּוּ** (הֶחֱלִיפוּ) **אֶת שְׁמָם לְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים,** לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דברים יב, ג) 'וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם'. **וְזֶהוּ** שֶׁנֶּאֱמַר **'מוּסַבּוֹת שֵׁם'** עַל עָרִים אֵלּוּ דַּוְוקָא, כְּלוֹמַר: **נְבוֹ וּבַעַל־מְעוֹן** הָיוּ **מוּסַבּוֹת לְשֵׁם אַחֵר** (הזכרון):

וְאֶת שִׂבְמָה. אֵינוֹ מוּסָב עַל הַנֶּאֱמָר קוֹדֶם, שֶׁגַּם שִׂבְמָה הָיְתָה 'מוּסֶבֶת שֵׁם', אֶלָּא הוּא מוּסָב עַל תְּחִילַּת הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם, וּכְלוֹמַר: 'וְכֵן **בָּנוּ** אֶת **שִׂבְמָה'.** **וְהִיא 'שְׁכֶם' הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה** (פסוק ג), וַהֲרֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה מוּסֶבֶת שֵׁם (גר"א): תורה לט

רס"י◄ **וַיּוֹרֶשׁ•** כְּתַרְגּוּמוֹ וְתָרִיךְ, שֶׁתֵּבֵת רֵישׁ מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי חֲלֵקוֹת: לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה וּלְשׁוֹן הוֹרָשָׁה, שֶׁהוּא טֵרוּד וְתֵרוּךְ.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃

מ וַיִּהַב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד לְמָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה וִיתֵב בַּהּ׃

(מא) וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר׃

מא וְיָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲזַל וּכְבַשׁ יָת כַּפְרָנֵיהוֹן וּקְרָא יָתְהֶן כַּפְרָנֵי יָאִיר׃

רס"י◄ **חַוֹּתֵיהֶם•** כַּפְרָנֵיהוֹן. **וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר•** לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קְרָאָם בִּשְׁמוֹ לְזִכָּרוֹן.

(מב) וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ׃

מב וְנֹבַח אֲזַל וּכְבַשׁ יָת קְנָת וְיָת כַּפְרָנָהָא וּקְרָא לַהּ נֹבַח בִּשְׁמֵהּ׃ פ פ פ

רס"י◄ **וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח•** ׳לָהּ׳ אֵינוֹ מַפִּיק הֵ"א, וְרָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם לָהּ שֵׁם זֶה, לְפִיכָךְ הוּא רָפֶה, שֶׁמַּשְׁמָעוּת מִדְרָשׁוֹ כְּמוֹ ׳לֹא׳. וּתְמֵהַנִי מַה יִּדְרֹשׁ בִּשְׁתֵּי תֵּבוֹת הַדּוֹמוֹת לָהּ (רות ב): "וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז", (זכריה ה) "לִבְנוֹת־לָהּ בַּיִת":

קי"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' קמח

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לט) וַיּוֹרֶשׁ. פֵּירוּשׁוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ בְּאוּנְקְלוֹס: **׳וְתָרִיךְ׳** – וְיִגְרֵשׁ. **שֶׁתֵּיבֹת ׳יָרֹשׁ׳ מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי מַחֲלָקוֹת** – שְׁתֵּי גִּזְרוֹת חֲלוּקוֹת בְּמַשְׁמָעוּתָן: **לְשׁוֹן ׳יְרֻשָּׁה׳** שֶׁהוּא מְתוּרְגָּם ׳יָרֶתָא׳, **וּלְשׁוֹן ׳הוֹרָשָׁה׳ שֶׁהוּא** מְתוּרְגָּם בְּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גֵּירוּשׁ – **׳טֵירוּד׳ וְ׳תֵירוּךְ׳:** תורה מ

(מא) חַוֹּתֵיהֶם. פֵּירוּשׁוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ בְּאוּנְקְלוֹס: **׳כַּפְרָנֵיהוֹן׳,** שֶׁהֵם כְּפָרִים קְטַנִּים וְאֵינָם מוּקָפִים חוֹמָה (נתינה לגר): **וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר. לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים** [שֶׁהֲרֵי בְּמִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לעיל פרק כו) אֵין מוּזְכָּרִים בְּנֵי יָאִיר בֵּין מִשְׁפְּחוֹת בְּנֵי מְנַשֶּׁה, אֶלָּא בְּנֵי מָכִיר בִּלְבָד], לְכָךְ **קְרָאָם בִּשְׁמוֹ לְזִכָּרוֹן** (לש"ר): תורה מב

(מב) וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח. ׳לָהּ׳ אֵינוֹ מַפִּיק הֵ"א – הָאוֹת הֵ"א אֵינָהּ דְּגוּשָׁה, שֶׁאֵין מוֹצִיאִים אוֹתָהּ בַּפֶּה, וְאֵינָהּ מְרֻגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא. **וְרָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן,** כִּי טַעַם הַדָּבָר הוּא, שֶׁלְּפִי שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּים לָהּ שֵׁם זֶה [שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ אוֹתָם מוּזְכָּרִים בִּשְׁמָם הַקּוֹדֵם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברי־הימים־א ב, כג) ׳וַיִּקַּח גְּשׁוּר וַאֲרָם אֶת חַוֹּת יָאִיר מֵאִתָּם אֶת קְנָת וְאֶת בְּנֹתֶיהָ׳], **לְפִיכָךְ הוּא רָפֶה, שֶׁמַּשְׁמָעוּת מִדְרָשׁוֹ** הוּא **כְּמוֹ ׳לֹא׳.** אַךְ רש"י תמה עַל פֵּירוּשׁוֹ: **וּתְמֵהַנִי מַה יִּדְרוֹשׁ בִּשְׁתֵּי תֵּיבוֹת הַדּוֹמוֹת לָהּ,** שֶׁהֵם בְּלֹא מַפִּיק הֵ"א: **׳וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז׳** (רות ב, יד), וְכֵן **׳לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת׳** (זכריה ה, יא), שֶׁבָּהֶן אֵין מָקוֹם לִדְרוֹשׁ וּלְפָרֵשׁ כֵּן: חסלת פרשת מטות

אגרות קודש

[תמוז תשי"ז]

... במש"כ שרצוני שבכל בכנ"ס חסידיים יפוצו המעינות - פשוט שלא דק כלל וכלל, כי עז חפצי ותשוקתי שנזכה לראות ב"ב ממש קיום היעוד שבכל בכנ"ס בנ"י מבלי הבדל כלל ילמדו פנימיות התורה. ומקרא מלא הוא, ופס"ד **מפורש** (רמב"ם יסוה"ת פ"ב ה"ב: **ויראה** מהן חכ' שאין לה ערך כו' **לידע השם הגדול** כו'. ויעוין רפ"ה מח"פ להרמב"ם ביאור ההלכה שהועתקה גם בטושו"ע או"ח סרל"א. דברים נפלאים ומבוארים בהחלט).

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו תמוז מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום רביעי - י"ח תמוז** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז תמוז מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום חמישי - י"ט תמוז** מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז תמוז מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום שישי - כ' תמוז** מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א תמוז פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, אכן כל זה... עד עמ' 184, הלכות תענית:

אָכֵן – ברם, **כָּל זֶה**[4] **בְּאָדָם חָזָק וּבְרִיא, שֶׁאֵין רִבּוּי הַצּוֹמוֹת מַזִּיק לוֹ כְּלָל לִבְרִיאוּת גּוּפוֹ, וּכְמוֹ בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים** – כשהגופים היו חזקים ובריאים, וריבוי תעניות לא הזיק, הם היו צריכים לצום כל הצומות האמורים, **אֲבָל מִי שֶׁרִּבּוּי הַצּוֹמוֹת מַזִּיק לוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיּוּכַל לָבֹא לִידֵי חֹלִי אוֹ מִיחוּשׁ חַם־וְשָׁלוֹם,** – על ידי הצומות, **כְּמוֹ בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה** – שהאנשים חלשים, וריבוי תעניות עלול להזיק להם, **אָסוּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת אֲפִלּוּ עַל** – חטאים שעונשם כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן** – שאסור לו להרבות בתעניות, **עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת, אֶלָּא כְּפִי אֲשֶׁר יְשַׁעֵר בְּנַפְשׁוֹ שֶׁבְּוַדַּאי לֹא יַזִּיק לוֹ כְּלָל. כִּי אֲפִלּוּ בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, בִּימֵי תַּנָּאִים וֶאֱמוֹרָאִים** – **לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין בְּכָהֵאי גַּוְנָא,** – באופן כזה, על חטאים, **אֶלָּא הַבְּרִיאִים, דְּמָצוּ לְצַעֲוֹרֵי נַפְשַׁיְיהוּ;** – שבכוחם לצער את עצמם, **וְדֶלָא מָצֵי לְצַעֲוֹרֵי נַפְשֵׁיהּ** – מי שאין בכוחו לצער את נפשו, **וּמִתְעַנֶּה - נִקְרָא "חוֹטֵא" בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא** – ראשון, **דְּתַעֲנִית**[5], **וַאֲפִלּוּ מִתְעַנֶּה עַל עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם,** – שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דאמר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל ידי כך עוונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו, **וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא** – כפי שמוצאים ראשון, **דִּזְבָחִים**[6], **שֶׁאֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב עֲשֵׂה וְכוּ'.** – הרי שתמיד ישנו ענין של עוונות בתענית, ובכל זאת אומרים, שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם נקרא חוטא. **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִי שֶׁהוּא בַּעַל תּוֹרָה,** – וצם למרות שאין בכוחו לצער את עצמו, **שֶׁחוֹטֵא** – במה שהוא צם, **וְנֶעֱנָשׁ בְּכִפְלַיִם, כִּי מֵחֲמַת חֲלִישׁוּת הַתַּעֲנִית לֹא יוּכַל לַעֲסֹק בָּהּ** – בתורה, **כָּרָאוּי** – ויש לו עונש כפול, א) על הצום, ב) על ביטול תורה. **אֶלָּא מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ?** – מהי תקנתו של אותו אדם? – כיצד יהיה לו ענין הכפרה כדי להיות "נרצה" לפני הקב"ה כמו לפני החטא? – הרי זה, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[7]: **"וַחֲטָאָךְ בְּצִדְקָה פְּרֹק";** – כלומר, שיתן צדקה כתמורה על התעניות שהיה עליו לצום על חטאיו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים, לִתֵּן** – לתת, **בְּעַד כָּל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁל תְּשׁוּבָה עֵרֶךְ ח"י גְּדוֹלִים פּוֹלִישׁ**[8] **וְכוּ', וְהֶעָשִׁיר יוֹסִיף לְפִי עָשְׁרוֹ וְכוּ',** – ויתן סכומים גדולים יותר עבור כל יום של תענית־תשובה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ'מָּגֵן אַבְרָהָם' הִלְכוֹת תַּעֲנִית**[9]**:**

אגרת התשובה

אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה. אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת. אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפי' בדורות הראשונים בימי תנאים ואמוראים לא היו מתענין בכה"ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשייהו ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא בגמ' פ"ק דתענית. ואפי' מתענה על עבירות שבידו כדפרש"י שם וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וכו'. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. אלא מאי תקנתי' כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית:

יום שני ט"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, ומ"מ כל... עד עמ' צג, וחפץ בהצדקה:

וּמִכָּל־מָקוֹם, – למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם לצער את עצמו, יש להמיר את תעניות התשובה במתן צדקה, בכל זאת **כָּל בַּעַל נֶפֶשׁ הֶחָפֵץ קִרְבַת ה', לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ**[10] **לְהָשִׁיבָהּ** – את הנפש, **אֶל ה'** בְּתְשׁוּבָה מְעֻלָּה מִן

אגרת התשובה

ומ"מ כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר.

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גו"נ סי' ד". **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". **6.** ז, א. ראה רש"י שם. **7.** דניאל ד, כד. **8.** ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. **9.** או"ח סתקס"ח סקי"ב ובהנסמן שם. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ בכיו"ב מובא השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת".

הַמֻּבְחָר - יַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לְהַשְׁלִים עַל־כָּל־פָּנִים פַּעַם אַחַת כָּל יְמֵי חַיָּיו מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת לְכָל עָוֹן וְעָוֹן מֵעֲוֹנוֹת הַחֲמוּרִים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתָה עַל־כָּל־פָּנִים, – על כל פנים, על העוונות שחייבים עליהם מיתה – ישלים את מספר הצומות הנדרשים על אותו עוון, **וַאֲפִלּוּ** – אם חיוב המיתה על אותו עוון, הוא **בִּידֵי שָׁמַיִם בִּלְבַד,** – ולא מיתה בידי אדם – ישלים על אותם עוונות – על כל פנים – את מספר הצומות הנדרשים על אותו עוון. **כְּגוֹן לְהוֹצָאוֹת זֶרַע לְבַטָּלָה** – ישלים, **פ"ד** – שמונים וארבעה **צוֹמוֹת פַּעַם אַחַת בִּימֵי חַיָּיו. וְיָכוֹל לְדַחוֹתָן** את הצומות, **לַיָּמִים הַקְּצָרִים בְּחֹרֶף, וְיִתְעַנֶּה כְּעֶשֶׂר תַּעֲנִיּוֹת עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּחֹרֶף אֶחָד, אוֹ פָּחוֹת,** – מעשרה תעניות, **וְיִגְמֹר מִסְפַּר הַפ"ד צוֹמוֹת בְּט' שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר כְּפִי כֹּחוֹ** – אם יש לו יותר כוח, הוא יכול לעשות זאת בתקופה קצרה יותר, ואם כוחו חלוש – בתקופה ארוכה יותר, (**וְגַם יָכוֹל לֶאֱכוֹל מְעַט כְּג' שָׁעוֹת לִפְנֵי נֵץ הַחַמָּה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶחְשָׁב לְתַעֲנִית אִם הִתְּנָה כֵּן**). – למרות שאכל שלוש שעות לפני נץ החמה, נחשב לו אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו[11]. **וּלְתַשְׁלוּם** – וכדי להשלים, **רנ"כ** – מאתים חמשים ושנים **צוֹמוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שהם שלש פעמים שמונים וארבע, כפי ההכרעה המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת מספר הצומות על כל חטא, גם אם חטא אותו חטא הרבה פעמים, לבין אלה הסבורים שעל כל פעם שחטא, יש לצום אותו מספר צומות – **יִתְעַנֶּה עוֹד ד' פְּעָמִים פ"ד עַד אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם בִּלְבַד, דְּמִיחְשַׁב גַּם כֵּן תַּעֲנִית בַּיְרוּשַׁלְמִי**[12], – בתלמוד ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות היום, לתענית, **וּב'** – ושני **חֲצָאֵי יוֹם נֶחְשָׁבִים לוֹ לְיוֹם אֶחָד לְעִנְיָן זֶה.** – של מספר הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, **וְכֵן לִשְׁאָר עֲוֹנוֹת כְּיוֹצֵא בָּהֶן,** – לעיל דיבר אודות עוונות שחייבים עליהם מיתה בידי שמים (על כל פנים), שיחמיר בהם על עצמו להשלים את מספר הצומות האמורים. וכעת אומר רבנו הזקן, שגם עוונות שאין עליהם חיוב מיתה, אלא שיש בהם ה"חומר" של עוונות שחייבים עליהם מיתה (בכך הם "כיוצא בהן", דומים לעוונות שיש עליהם חיוב מיתה), כפי שהוא מזכיר למשל להלן בפרק ז' הדברים שהם **ממש** כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם עליהם יחמיר על עצמו לצום על כל פנים פעם אחת את מספר הצומות הנדרש על אותו חטא, **אֲשֶׁר כָּל "לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ", וְחָפֵץ בְּהִצְּדְּקָה:**[13] – שתתוקן ותהיה צודקת.

אגרת התשובה

יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחותן לימים הקצרים בחורף ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות בט' שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה כן) ולתשלום רנ"ב צומות כנ"ל יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר חצות היום בלבד דמיחשב ג"כ תענית בירושלמי. וב' חצאי יום נחשבים לו ליום א' לענין זה. וכן לשאר עונות כיוצא בהן אשר כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה:

יום שלישי י"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צג, אכן מספר... עד עמ' 186, כי לא תמנו):

אָכֵן, מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת הָעוֹדְפִים עַל רנ"ב – לגבי החטא של הוצאת זרע לבטלה, **וּכְהַאי גַּוְנָא,** – מספר הצומות שמעל לשלש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, **שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת, כדי לָחוּשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים לְהִתְעַנּוֹת מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת שֶׁעַל כָּל חֵטְא וְחֵטְא כְּפִי מִסְפַּר הַפְּעָמִים שֶׁחָטָא כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – הנה, יתרת צומות אלה, **יִפְדֶּה כֻּלָּן בִּצְדָקָה עֶרֶךְ ח"י** – שמונה עשר, **גְּדוֹלִים פּוֹלִישׁ בְּעַד כָּל יוֹם.** – שהיה עליו לצום, **וְכֵן שְׁאָר כָּל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן מִיתָה, וַאֲפִלּוּ עַל בִּטּוּל מִצְוַת־עֲשֵׂה דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – מצות־עשה מן התורה או מצות־עשה של רבנן, **וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם,** – ועל ביטול מצות־עשה של תלמוד תורה השקולה כנגד כל שאר

אגרת התשובה

אכן מספר הצומות העודפי' על רנ"ב וכה"ג שהיה צריך להתענות לחוש לדעת המחמירי' להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא כנ"ל. יפדה כולן בצדקה ערך ח"י ג"פ בעד כל יום. וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה ואפי' על ביטול מ"ע דאוריי' ודרבנן ות"ת כנגד כולם כפי המספר המפורש בתיקוני

---

11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. **12.** נדרים פ"ח ה"א. **13.** ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד

המצוות, מספר הצומות שעליו לצום, הוא – **כְּפִי הַמִּסְפָּר הַמְפֹרָשׁ בִּתְקוּנֵי הַתְּשׁוּבָה מֵהָאַר"י זַ"ל (וְרֻבָּם נִזְכָּרִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים בְּמַסֶּכֶת הַתְּשׁוּבָה) - הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל יִפְדֶּה בִּצְדָקָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בערך של שמונה עשר "גדולים פוליש" תמורת כל יום של צום, **אִי לָא מְצִי לְצַעֲוֹרֵי נַפְשֵׁיהּ** – אם קשה לו לצער את נפשו – יפדה את הצומות בצדקה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שבדורותינו החלושים האלה, אי אפשר לאדם לצער את עצמו, ועליו לפדות תעניות **אלו** בצדקה. **וְאַף שֶׁיַּעֲלֶה** – פדיית ימי הצום, **לְסַךְ מְסֵיָם** – לסכומים גדולים, **אֵין לָחוּשׁ מִשּׁוּם** – אל לו לחשוש למה שאמרו רבותינו ז"ל[14]: **"אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֻמֶּשׁ",** – ואילו כאן יכול הסכום להגיע ליותר מחומש, אף־על־פי־כן אל לו לחשוש, מפני – **דְּלָא מִקְרֵי בִּזְבּוּז בִּכְהַאי גַּוְנָא,** – אין זה נקרא בזבוז במקרה זה, כשהוא נותן את הכסף כפדיון הצומות שהיה עליו לצום, **מֵאַחַר שֶׁעוֹשֶׂה לִפְדּוֹת נַפְשׁוֹ מִתַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים, וְלָא גָּרְעָא** – ואין זה גרוע, **מֵרְפוּאַת הַגּוּף וּשְׁאָר צְרָכָיו.** – בהן מבזבז האדם יותר מחומש של רכושו. **וּלְפִי שֶׁמִּסְפַּר הַצּוֹמוֹת הַמֻּזְכָּרִים בְּתִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה** – של האריז"ל, **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל רַבּוּ בִּמְאֹד מְאֹד, לָכֵן נָהֲגוּ עַכְשָׁו כָּל הַחֲרֵדִים לִדְבַר ה', לְהַרְבּוֹת מְאֹד מְאֹד בִּצְדָקָה,** – כדי לפדות הצומות שהם חושבים שמוטל עליהם לצום, וזאת – **מֵחֲמַת חֲלִישׁוּת הַדּוֹר, דְּלָא מָצוּ לְצַעֲוֹרֵי נַפְשָׁם כְּלֵי הַאי** – שאינם יכולים לצער את נפשם כל כך ולצום – לכן הם מרבים בצדקה כתמורה לריבוי הצומות, **(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק[15]: "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ"):** – מפרש להלן ב"אגרת הקדש" סימן י', מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו שלמים, אלא יש לנו חטאים ועוונות לתקן, עלינו להזדקק לא **לסתם** צדקה וחסד **מוגבלים,** אלא ל"חסד ה'", לצדקה וחסד בלתי מוגבלים, כמדת החסד והצדקה של הקב"ה שאינם מוגבלים.

אגרת התשובה

התשובה מהאר"י ז"ל (ורובם נזכרים במשנת חסידים במס' התשובה) הכל כאשר לכל יפדה בצדקה כנ"ל אי לא מצי לצעורי נפשי' כנ"ל. ואף שיעלה לסך מסויים אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש. דלא מקרי בזבוז בכה"ג מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסיגופים. ולא גרעא מרפואת הגוף ושאר צרכיו. ולפי שמספר הצומות המוזכרי' בתקוני תשובה הנ"ל רבו במאד מאד לכן נהגו עכשיו כל החרדים לדבר ה' להרבות מאד מאד בצדקה. מחמת חלישות הדור דלא מצו לצעורי נפשם כולי האי (וכמ"ש במ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו):

יום רביעי י"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, פרק ד. ואולם... עד עמ' 186, בנעימים.

פֶּרֶק ד. וְאוּלָם, כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, – בענין התעניות הבאות בשייכות לענין התשובה, ואלו תעניות יש להחמיר לצום אותן בפועל ואלו שיש לפדות בצדקה, **הוּא לִגְמַר הַכַּפָּרָה וּמֵרוּק הַנֶּפֶשׁ לַה'** – כל זה בא **אַחַר הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[1] **מֵהַגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דִּזְבָחִים,** – פרק ראשון במסכת זבחים, **דְּעוֹלָה** – קרבן עולה שהיו מביאים על מצות־עשה, אחרי התשובה, **דּוֹרוֹן הִיא לְאַחַר שֶׁרָצָה הַפַּרְקְלִיט וְכוּ'.** – אז מביאים דורון כדי להיות רצוי וחביב בפני המלך נגדו חטא, כך גם התעניות (או הצדקה) האמורות, הן כאמצעי להיות שוב רצוי וחביב לפני הקב"ה. **אָמְנָם הַתְּחָלַת מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה וְעִקָּרָהּ, לָשׁוּב עַד ה'** – כפי שיסביר להלן, הכוונה היא עד שיחזור שם הוי' שבישראל לשלימותו, **בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם, הַהֶכְרֵחַ לְבָאֵר** – זאת **הֵיטֵב בְּהַרְחָבַת הַבֵּאוּר, בְּהַקְדִּים** – לאחר הקדמת, **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[2] בְּבֵאוּר מִלַּת "תְּשׁוּבָה" עַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד** – ביאורה של המלה "תשובה" על פי דרך הסוד, הוא: **"תָּשׁוּב ה'",** – שהאות ה' משם הוי' תוחזר ותהיה מאוחדת עם המדריגה שלמעלה ממנה, אתה היתה מאוחדת לפני כן, **ה' תַּתָּאָה - "תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה",** – הה' התחתונה שבשם הוי', כלומר, הה' האחרונה שבשם הוי' (י' ה' ו' ה'), כשהיא מוחזרת אל האות וא"ו של שם הוי', זה נקרא "תשובה תתאה" – המדריגה התחתונה שבתשובה, **ה' עִלָּאָה - "תְּשׁוּבָה עִלָּאָה".** – הה' הראשונה שבשם הוי' כשהיא מוחזרת אל האות יו"ד שבשם הוי', זה נקרא "תשובה עילאה" –

אגרת התשובה

פרק ד ואולם כל הנ"ל הוא לגמר הכפרה ומירוק הנפש לה' אחר התשובה כמ"ש לעיל מהגמ' פ"ק דזבחים דעולה דורון היא לאחר שריצה הפרקליט וכו'. אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה לשוב עד ה' באמת ובלב שלם. ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור. בהקדים מ"ש בזוה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה'. ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה.

1176 ואילך. **14.** כתובות נ, א. **15.** איכה ג, כב. **1.** רפ"ב. וראה לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 401 הערה 12 ובשולי הגליון. **2.** ח"ג קכב, א.

תשובה עליונה, המדריגה העליונה שבתשובה. **וְגַם** – צריך להקדים, **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ בִּקְצַת מְקוֹמוֹת**[3], **שֶׁאֵין תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת לְפוֹגֵם בְּרִיתוֹ וּמוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה, וְהוּא** – מה שאומר **באותם** מקומות בזהר, שאין תשובה מועילה על חטא זה, הרי זה **דָּבָר תָּמוּהַּ מְאֹד, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר עוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה**[4], – שגם תשובה לא תועיל, **וַאֲפִלּוּ** – העבירות החמורות ביותר של **עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וְכוּ'**. – שיש בהם החומרה המיוחדת של "יהרג ואל יעבור", שעל האדם ליהרג ובלבד שלא יעבור עבירות אלה, ובכל זאת מועילה בהם תשובה. כיצד, איפוא, אומר בזוהר הקדוש, שעל חטא פגם הברית והוצאת זרע לבטלה, אין תשובה מועילה? **וּפֵרַשׁ בְּ'רֵאשִׁית חָכְמָה'**[5], **שֶׁכַּוָּנַת הַזֹּהַר** – היא: **שֶׁאֵין מוֹעֶלֶת** – על חטא זה, **תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה כִּי־אִם תְּשׁוּבָה עִלָּאָה וְכוּ'**. – לכך מתכוון הזהר, שתשובה **סתם**, שהיא "תשובה תתאה" אין בה מן המועיל, אך המדריגה העליונה יותר של תשובה, "תשובה עילאה" – מועילה לחטא זה. **הִנֵּה לְהָבִין זֹאת** – לפחות, **מְעַט מִזְּעִיר**[6], – מעט מן המקצת, **צָרִיךְ לְהַקְדִּים מַה שֶּׁמְּבֹאָר מֵהַכָּתוּב וּמִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה עִנְיַן הַכָּרַת וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם,** – באיזה אופן בוצע עונש כרת ועונש מיתה בידי שמים: **כְּשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת** - **הָיָה מֵת מַמָּשׁ**[7] **קֹדֶם** – לפני מלאת לחוטא, **חֲמִשִּׁים שָׁנָה**[8], **וּבְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם** – כשאחד עובר עבירה שעונשה מיתה בידי שמים, היה **מֵת מַמָּשׁ** – לא מיתה רוחנית של הנפש, אלא מיתה גשמית של הגוף – **קֹדֶם** – לפני שמלאו לו **שִׁשִּׁים שָׁנָה**[9], **כַּחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר הַנָּבִיא בִּירְמְיָה**[10] – שאמר נבואת שקר, **והקב"ה** אמר לו "הנני משלחך מעל פני האדמה גו'", ובתור עונש מת **ממש**[11], (**וְלִפְעָמִים גַּם בְּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם נִפְרָעִין לְאַלְתָּר,** – נענשים מיד, **כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֵר וְאוֹנָן**). – שהיו חייבים מיתה בידי שמים **(הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: ראה לעיל ספ"א), על החטא שחטאו, ועונשם בא עליהם **מיד**. על־כל־פנים, כפי שמוצאים אנו בפסוקים ובמאמרי חכמינו ז"ל, הרי בכרת ובמיתה בידי שמים, שמי שהיה חייב בהם, מת בפועל ממש, **לפני** שמלאו לו חמשים או ששים שנה, ומתעוררת השאלה: **וַהֲרֵי נִמְצָאוּ בְּכָל דּוֹר כַּמָּה וְכַמָּה חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת,** – ובכל זאת, **וְהֶאֱרִיכוּ יְמֵיהֶם (וּשְׁנֵיהֶם) [וּשְׁנוֹתֵיהֶם] בַּנְּעִימִים**[12]**?**

אגרת התשובה

וגם מ"ש בזוה"ק בקצת מקומות שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל. והוא דבר תמוה מאד שאין לך דבר עומד בפני התשובה ואפי' ע"ז וג"ע וכו'. ופי' בר"ח שכונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה וכו'. הנה להבין זאת מעט מזעיר צריך להקדים מה שמבואר מהכתוב ומדברי רז"ל ענין הכרת ומיתה בידי שמים כשעבר עבירה שחייבי' עלי' כרת הי' מת ממש קודם חמשים שנה. ובמיתה בידי שמים מת ממש קודם ששים שנה כחנניה בן עזור הנביא בירמי' (ולפעמי' גם במיתה בידי שמים נפרעין לאלתר כמו שמצינו בער ואונן) והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם (ושניהם) [ושנותיהם] בנעימים.

---

3. זח"א ס, א. ריט, ב. זח"ב ריד, ב. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם תשובה ספ"ג. ע"פ ירושלמי פאה פ"א, א. ובז"ח ס"פ בראשית". **5.** שער הקדושה פי"ד. **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רי"ל: מעט (בכמות) מזעיר (באיכות) – משא"כ בל' מעט מן המעט וכיו"ב)". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי שולל דעת הרמב"ן ס"פ אחרי". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כירוש' ביכורים רפ"ב – כפי' תוד"ה כרת שבת כה, סע"א". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל". – בנוגע לכרת (בהערה 7). **10.** פכ"ח. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) הרי דינו מיתה בידי אדם (סנה' פט, א). 2) לא נתפרש בכלל בן כמה שנים הי'. וי"ל דהראי' היא דמיתה ביד"ש מת ממש (דזהו חידוש אדה"ז כאן) וכמש"נ בחנני' כה אמר ה' הנני משלחך (**ביד"ש**) מעל פני האדמה השנה אתה מת גו' וימת חנני' גו'. ועפ"ז מובן הבא בחצע"ג תיכף לאח"ז "ולפעמים גם במיתה ביד"ש נפרעין לאלתר" - מהי 1) השייכות לכאן, 2) פי' "גם" - וע"פ הנ"ל: מתרץ, - דלכאורה ענין דחנני' אינו דומה ליד"ש דנדו"ד שהרי מיתתו ביד"א (ובזה - פשיטא שהכוונה מת ממש) ומיתתו **בפועל** באה תחת זה. וע"ז מתרץ "**בירמי'**" - דאף שדינו מיתה ביד"א **כבש"ס - לא** דנוהו ע"ז, כ"א כמסופר **בירמי': הבטחת** מת גו' **לכן** גו' - עונש מה' (לא תמורת יד"א) על **שהבטיח** כו' ומת ממש. וא"ת הרי מת לאלתר - לפעמים גם כו'. בהמשך להנ"ל יל"פ גם ההדגשה **הנביא** - לא רק שלא דנוהו **בפועל** ביד"א, אלא **שאא"פ** הי' לדונו למיתה ביד"א (ובמילא - אין מקום לענשו תמורת זה), כי המדובר בחנני' **הנביא** (היינו שנביא אמת הי'. וכ"כ בירוש' סנהדרין פי"א ה"ה. ורק לאחרי שיעברו **שנתיים** ולא תתקיים **הבטחתו** אפשר לדונו ביד"א". - ראה שיעורים בספר התניא עמוד 1188 ואילך. **12.** על השאלה: מה מציין רבנו הזקן בקושיא, בהוסיפו המלה "**בנעימים**" ("שהאריכו ימיהם ושנותיהם **בנעימים**") - ענה הרבי שליט"א: "שאאל"פ (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' מתו בל' "הכתוב" (שמות ד, יט) ו"בדברי רז"ל" (הובא בפרש"י עה"ת שם)".

יום חמישי י"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 186, אך הענין יובן... עד עמ' צד, החי' וכו'.

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב[13]: "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ וְכוּ'", – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם חֵלֶק הוּי', הֵם חֵלֶק מִשֵּׁם הַוָּיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, כְּדִכְתִיב: – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", – כְּתוּב כָּאן הֲרֵי "וִיפַח", וּמֵאַן דְּנָפַח מִתּוֹכוֹ נָפַח[15] וְכוּ'[16]. – הַנּוֹפֵחַ, נוֹפֵחַ מִתּוֹכִיּוֹתוֹ וּמִפְּנִימִיּוֹתוֹ, כָּךְ, שֶׁהַנִּשְׁמָה עֲלִיָּה כְּתוּב "וִיפַח", הִיא מִפְּנִימִיּוֹת הָאַלְקוּת, וְהִיא שָׁם הוּי', כְּפִי שִׁיסְבִּיר מִיַּד לְהַלָּן; וְאַף שֶׁאֵין לוֹ – לְהַקְבָּ"ה, דְּמוּת הַגּוּף וְכוּ'[17] חַס־וְשָׁלוֹם, – כִּיצַד, אֵיפוֹא, מִתְּאִים לוֹמַר עַל כָּךְ "וִיפַח", וְשֵׁעֵם יִשְׂרָאֵל הֵם חֵלֶק מִהַקְבָּ"ה? אַךְ דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[18], כִּי כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ וְהֶבְדֵּל גָּדוֹל בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, בֵּין הַהֶבֶל שֶׁיּוֹצֵא מִפִּיו בְּדִבּוּרוֹ לַהֶבֶל הַיּוֹצֵא עַל יְדֵי נְפִיחָה, שֶׁבַּהֶבֶל שֶׁבַּיּוֹצֵא בְּדִבּוּרוֹ מְלֻבָּשׁ בּוֹ כֹּחַ וְחִיּוּת מְעַט מִזְעִיר, – מֵעַט מִן הַקְּצָת, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת מִנֶּפֶשׁ הַחַיָּה שֶׁבְּקִרְבּוֹ, אֲבָל בַּיּוֹצֵא בְּכֹחַ הַנּוֹפֵחַ, דְּמוּתוֹ נָפַח, מְלֻבָּשׁ בּוֹ – בְּאוֹתוֹ הֶבֶל, כֹּחַ וְחִיּוּת פְּנִימִית מִבְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה וְכוּ' – הֲרֵי כְּפִי שֶׁהַדִּבּוּר הוּא בָּאָדָם, שֶׁקַּיָּים הֶבְדֵּל בֵּין דִּיבּוּר לְבֵין נְפִיחָה, שֶׁהַהֶבֶל שֶׁבַּדִּיבּוּר הוּא חִיצוֹנִיּוּת, וְהַהֶבֶל שֶׁבְּנְפִיחָה הוּא פְּנִימִיּוּת

אגרת התשובה

אך הענין יובן עפ"י מ"ש כי חלק ה' עמו וכו' חלק משם הוי' ב"ה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח וכו'. ואף שאין לו דמות הגוף וכו' ח"ו. אך דברה תורה כלשון בנ"א. כי כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון עד"מ בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו להבל היוצא ע"י נפיחה. שביוצא בדיבורו מלובש בו כח וחיות מעט מזעיר והוא בחי' חיצוניות מנפש החיה שבקרבו. אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח מלובש בו כח וחיות פנימי' מבחי' הנפש החיה וכו'.

יום שישי כ' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, ככה ממש עד"מ... עד עמ' צד, מבחי' האותיות.

כָּכָה מַמָּשׁ עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּבְדִּיל הַבְדָּלוֹת לְאֵין קֵץ, יֵשׁ הֶפְרֵשׁ עָצוּם מְאֹד לְמַעְלָה, בֵּין כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם, וַאֲפִלּוּ הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּבְרְאוּ מֵאֵין לְיֵשׁ, – שֶׁלְּפָנֵי הַבְּרֵאם לֹא הָיוּ קַיָּמִים כְּלָל, וּלְאַחַר מִכָּן הֵם קַיָּמִים, וְחַיִּים וְקַיָּמִים, מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, וּבְחִינָה זוֹ – שֶׁל שֶׁפַע וְחִיּוּת, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "רוּחַ פִּיו" עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, – כְּמוֹ רוּחַ הַפֶּה שֶׁיּוֹצֵא מֵהָאָדָם בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "וּבְרוּחַ פִּיו – נִבְרָאוּ, כָּל צְבָאָם", וְהִיא בְּחִינַת חַיּוּת הַמְלֻבָּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת (שֶׁהֵן – הָאוֹתִיּוֹת, בְּחִינַת כֵּלִים וְהַמְשָׁכוֹת וְכוּ', – מֵהַחִיּוּת הָאַלְקִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – סֵפֶר הַ"תַּנְיָא", חֵלֶק ב – "שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה", פֶּרֶק יא); וּבֵין נִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁנִּמְשְׁכָה תְּחִלָּה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע שֶׁמַּשְׁפִּיעַ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: – לְגַבֵּי הַנִּשְׁמָה, הַלָּשׁוֹן "וַיִּפַּח וְגוֹ'", – שֶׁכַּאֲמוֹר לְעֵיל, מוֹרֶה הַמִּלָּה "וִיפַח" עַל פְּנִימִיּוּת הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע. שֶׁכָּן, הַנּוֹפֵחַ – נוֹפֵחַ מִתּוֹכוֹ וּמִפְּנִימִיּוּתוֹ, הֲרֵי שֶׁהַנִّשְׁמָה נִמְשְׁכָה תְּחִלָּה מִפְּנִימִיּוּת הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע שֶׁל אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. אֶלָּא, שֶׁלְּאַחַר מִכָּן, בְּגִלּוּל כְּנִיסַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף – וְאַחַר־כָּךְ יֵרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה, גַּם כֵּן, עַל יְדֵי בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת – כְּפִי שֶׁהַדִּבּוּר בְּמַלְאָכִים הַמִּתְהַוִּים מֵאוֹתִיּוֹת, אֶלָּא שֶׁכָּאן הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּמַאֲמָר: "נַעֲשֶׂה אָדָם וְכוּ'"[20], – מִהֵן נִבְרָא הָאָדָם, כְּדֵי לְהִתְלַבֵּשׁ – הַנִּשְׁמָה, בַּגּוּף – הָאָדָם, שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן. – הֲרֵי שֶׁהַנִּשְׁמָה נִמְשְׁכָה תְּחִלָּה, מִפְּנִימִיּוּת הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע, וְרַק מִפַּאת

אגרת התשובה

ככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ. יש הפרש עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים ואפי' המלאכי' שנבראו מאין ליש וחיים וקיימי' מבחי' חיצוניות החיות והשפע שמשפיע א"ס ב"ה להחיות העולמות ובחי' זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם והיא בחי' חיות המלובשת באותיות שבעשרה מאמרות (שהן בחי' כלים והמשכות וכו' כמ"ש בלק"א ח"ב פי"א). ובין נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימי' החיות והשפע שמשפיע א"ס ב"ה כמ"ש ויפח וכו' ואח"כ ירדה בסתר המדרגה ג"כ ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז

---

13. האזינו לב, ט. **14.** בראשית ב, ז. **15.** הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להמשך בזה ח"א רפ"ב". **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכו' – ולא גוף – שיר יגדל. וראה לקו"ת לג"פ בתחלתו". **18.** ברכות לא, ב. **19.** תהלים לג, ו. **20.** בראשית א, כו.

התלבשותה בגוף, נמשכה על ידי בחינת האותיות, שהן בחינה של חיצוניות. הרי שההבדל בין מלאכים לנשמות הוא, שנשמות הן מפנימיות האלקות, היא שם הוי' (כפי שיוסבר להלן), ומלאכים הם מבחינה של חיצוניות – שם אלקים. **וְלָכֵן נִקְרְאוּ הַמַּלְאָכִים בְּשֵׁם "אֱלֹקִים" בַּכָּתוּב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[21]: "כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם** [הוא[22]] **אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים גו'"**[23], – האלוה של המלאכים, "הודו **לֵאלֹקֵי הָאֱלֹקִים גו'"**[24], – של המלאכים, "**וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹקִים לְהִתְיַצֵּב גו'"**[25], – המלאכים באו להתייצב לפני הקב"ה, הרי שהמלאכים נקראים בשם "אלקים". **לְפִי שֶׁיְּנִיקַת חִיּוּתָם** – של המלאכים, **הִיא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת** – האלקות, **שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת לְבַד, וְשֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי שֵׁם הַוָּי"ה בָּרוּךְ־הוּא. אֲבָל נִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁהִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַחִיּוּת,** – האלקית, **הִיא חֵלֶק מִשֵּׁם הַוָּי"ה בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם הַוָּי"ה מוֹרֶה עַל פְּנִימִיּוּת הַחִיּוּת, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת.**

אגרת התשובה

התחתון. ולכן נקראו המלאכי' בשם אלקים בכתוב וכמ"ש כי ה' אלקיכם אלקי האלקי' כו' הודו לאלקי האלקי' כו' ויבאו בני האלקי' להתייצב כו'. לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצוניות שהיא בחי' האותיות לבד ושם אלקים הוא בחי' חיצוניות לגבי שם הוי' ב"ה. אבל נשמת האדם שהיא מבחי' פנימי' החיות היא חלק שם הוי' ב"ה. כי שם הוי' מורה על פנימי' החיות שהיא למעלה מעלה מבחי' האותיות.

יום שבת קודש כ"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צד, וביאור הענין... עד עמ' צה, שם הוי' וכו':

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, – איזה ענין יש בנשמה, שבו נראה שהיא חלק משם הוי' – כלומר, שאותם בחינות וענינים שישנם בשם הוי', ישנם גם ב"חלק" זה – בנשמה? רבנו הזקן מסביר להלן, שבשם הוי' נכללות עשר הספירות, ובמקביל ישנם בנשמה עשרה כוחות שהם כמו עשר הספירות: **כַּנּוֹדַע מִמַּאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** – ב"פתח אליהו" שבהקדמת תקוני זהר: "**אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת** – אתה הוא זה שהוצאת, האצלת, **עֲשַׂר תִּקּוּנִין,** – עשרה תיקונים, **וְקָרֵינָן לְהוֹן** – וקוראים להם, **עֲשַׂר סְפִירָן,** – עשר ספירות, **לְאַנְהָגָא בְּהוֹן עָלְמִין סְתִימִין וְכוּ',** – להנהיג בהם עולמות סתומים (נעלמים) שאינם מתגלים, ועולמות גלויים וכו'[26], **אַנְתְּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא,** – אתה חכם, אתה בעל החכמה, אבל לא בחכמה הידועה לנבראים, **אַנְתְּ מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא וְכוּ'".** – אתה מבין, אתה בעל כוח הבינה, אבל לא בבינה הידועה לנבראים, וכך הלאה, כל עשר הספירות, **וְכָל הַי' סְפִירוֹת נִכְלָלוֹת וְנִרְמָזוֹת בְּשֵׁם הַוָּי"ה בָּרוּךְ־הוּא. כִּי הַיּוּ"ד,** – של שם הוי', **שֶׁהִיא בְּחִינַת נְקֻדָּה לְבַד,** – האות יו"ד מורכבת מנקודה בלבד בלי התפשטות באורך ורוחב, **מְרַמֶּזֶת לְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – ספירת החכמה, **שֶׁהִיא** – בחינת וספירת החכמה, היא **בְּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר קֹדֶם** – לפני, **שֶׁבָּאָה לִבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת וְגִלּוּי הַהַשָּׂגָה וְהַהֲבָנָה (וְהַקּוּץ שֶׁעַל**[27] **הַיּוּ"ד רוֹמֵז לִבְחִינַת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** – בחינת כתר, **שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגַת בְּחִינַת חָכְמָה עֶלְאָה, כַּנּוֹדַע). וְאַחַר שֶׁבָּאָה לִבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת וְגִלּוּי הַהַשָּׂגָה וְהַהֲבָנָה לְעָלְמִין סְתִימִין** – לעולמות סתומים –

אגרת התשובה

וביאור הענין

כנודע ממאמר אליהו אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין וכו'. אנת חכים ולא בחכמה ידיעא אנת מבין ולא בבינה ידיעא וכו'. וכל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה. כי היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין

---

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג' פסוקים. וי"ל כנגד ג' דרגות מלאכים – דבי"ע: הקרובה לדרגת הנשמות שכולם עלו במח' (ח"א רפ"ב) בריאה. וכל' פסוק הא' "ה' אלקיכם (דנשמות) אלקי האלקים (מלאכים), למטה מזה – לא נזכר לא ה' ולא אלקיכם, כ"א (פסוק הב') אלהאל"ק. וי"ל יצירה, למטה מזה (פסוק הג') בני (ונמשכים מ)האלקים להתייצב גו' (דין עניני עוה"ז וסיפורם "משוט בארץ") וי"ל עשי'". **22.** המלה "הוא" נוסף על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכך כתוב בפסוק. **23.** עקב י, יז. **24.** תהלים קלו, ב. **25.** איוב א, ו. **26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה סתירה להנ"ל דהוי' למע' מעלה מבחי' האותיות וכאן "לאנהגא בהון עלמין" ומתורץ במש"כ לקמן "ולא בחכמה ידיעא . . ולא בבינה ידיעא". אותיות ה"ה מודיעים ומגלים (כדלעיל בח"ב בכ"מ) – ולכן התחלת "לאנהגא" היא דעלמין סתימין (לא ידיעא)". **27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מדייק "שעל" – כי יש קוץ למטה מעצם היו"ד ורומז לענין אחר".

כשהיא במדריגה שהעולמות הסתומים יכולים "לתפוס" אותה בהשגה והבנה, שהיא מדריגת וספירת הבינה, **נִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת** – בחינת וספירת בינה, **בְּאוֹת הֵ"א,** – של שם הוי', שֶׁיֵּשׁ לָהּ – לאות ה', **בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת לָרֹחַב, הַמּוֹרֶה וּמְרַמֵּז עַל הַרְחָבַת הַבִּאוּר וְהַהֲבָנָה,** – ענינה של "בינה", **וְגַם לְאָרֶךְ,** – לאות ה' גם התפשטות לאורך, **הַמּוֹרֶה עַל בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה וְהַהַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְעָלְמִין סְתִימִין.** – לעולמות סתומים (נעלמים) – שנמשכת ויורדת אליהם השפעה מספירת הבינה, שתהיה להם השגה והבנה באלקות. **וְאַחַר כָּךְ, כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת הַמְשָׁכָה וְהַשְׁפָּעָה זוֹ יוֹתֵר לְמַטָּה לְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין,** – לעולמות הגלויים, **וּכְמוֹ** – למשל, **הָאָדָם שֶׁרוּצָה**[28] **לְגַלּוֹת חָכְמָתוֹ לַאֲחֵרִים עַל יְדֵי דִּבּוּרוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל - נִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת הַמְשָׁכָה זוֹ בְּאוֹתִיּוֹת** ו"ה – של שם הוי', **כִּי הָוֶי"ו מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** – כציור האות ו' בכתב בגשמיות, קו מלמעלה למטה, **וְגַם** – מטעם נוסף יש לכך שייכות לאות ו', שכן **הַמְשָׁכָה זוֹ** – הנמשכת ל"עלמין דאתגליין", **הִיא עַל יְדֵי מִדַּת חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ** – של הקב"ה, **וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, הַנִּכְלָלוֹת בְּדֶרֶךְ כְּלָל בְּמִסְפַּר שֵׁשׁ,** – כמספר האות ו', **שֶׁכָּפְסוּק**[29]**: "לֵךְ ה' הַגְּדֻלָּה וְכוּ' עַד "לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְכוּ'", וְלֹא "עַד" בִּכְלָל.** – בחינת "לך ה' הממלכה" איננה בכלל המדות, **כִּי מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דִּבֵּר ה'",** – ענין של דיבור, ולא מדה כמו שאר המדות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30]**: "בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן",** – וכך, בחינת מלכות למעלה, היא ענין של דיבור, **וְנִכְלֶלֶת וְנִרְמֶזֶת** – מדת המלכות, **בְּאוֹת הֵ"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם הָוֶי"ה,** – כיצד מרמזת האות ה' על בחינת המלכות? – **כִּי פְּנִימִיּוּת וּמְקוֹר הַדִּבּוּר, הוּא הַהֶבֶל הָעוֹלֶה מִן הַלֵּב וּמִתְחַלֵּק לְה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה: אחה"ע מֵהַגָּרוֹן וְכוּ',** – הרי שפנימיות הדיבור, היא הענין של **הבל, וְגַם הָבְרַת הַהֵ"א הִיא בְּחִינַת הֶבֶל לְבַד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[31]**: "אָתָא קַלִּילָא דְּלֵית בָּהּ מִשָּׁא".** – אות קלה שאין אפשרות למשש אותה, היא הבל בלבד. לכן מרמזת האות ה' על בחינת מלכות ודיבור שפנימיותו הוא ענין ההבל. **וְאַף שֶׁאֵין לוֹ** – להקב"ה, **דְּמוּת הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם,** – כיצד, איפוא, מתאים לייחס למעלה הבדל מאותיות שיש בהן ממשות לאות שאין בה ממשות? – **אַךְ דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** – באדם קיים הרי הבדל כזה, כך גם למעלה מציינים הבדל זה. שכן, ברוחניות הענינים יש גם למעלה הבדל בין האות ה' לבין שאר האותיות. **בְּשִׁגְּנַם,** – וכן מטעם נוסף מתאים המשל – אף שאין לו דמות הגוף חס־ושלום, **שֶׁגַּם "דִּבַּר ה'"** – מורכב בביכול, **מכ"ב אוֹתִיּוֹת, הַמִּתְחַלְּקוֹת לְה' חֶלְקֵי הַמּוֹצָאוֹת,** – מהן באות האותיות שלמטה, **וּבָהֶן נִבְרָא כָּל הַיְצוּר** – כל הנבראים, **(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב** – "שער היחוד והאמונה" **פֶּרֶק יא, בֵּאוּר עִנְיַן אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ).** – על כל פנים, הסביר כאן רבנו הזקן, איך כל עשר הספירות נכללות ונרמזות בשם הוי'. – להלן יסביר, איך גם בנשמה, להבדיל, שהיא חלק משם הוי', ישנם עשר בחינות וכוחות, שענינם דומה לעשר הספירות. **וְכָכָה מִמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּבְדִּיל הַבְדָּלוֹת לְאֵין קֵץ,** – בין ה"למעלה" לבין נשמה שהיא נברא, כך הדבר גם **בְּנִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּמִתּוֹכֵיהּ נָפַח** – על כך כתוב הלשון "ויפח", המורה שהיא באה מפנימיות האלקות. שכן, הקב"ה נופח את הנשמה מתוכיותו ומפנימיותו, הרי ביוון שהנשמה היא מפנימיות האלקות, הוא שם הוי', הרי כשם שבשם הוי' ישנן עשר ספירות, כך גם בנשמה: **יֵשׁ בָּהּ** – בנשמה **בְּחִינַת שֵׂכֶל הַנֶּעְלָם,** – בחינת וכוח החכמה, **הַמְרֻמָּז בְּאוֹת יו"ד,** – שהרי כשם שהאות יו"ד היא בלי התפשטות של אורך ורוחב (היא נקודה בלבד), כך גם כוח ובחינת החכמה, הוא כוח שאין בו עדיין שום התפשטות של שכל והשגה, אלא זאת בלבד, **שֶׁבְּכֹחוֹ לָצֵאת אֶל הַגִּלּוּי, לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** – מלמעלה לתחתון, שכן **הַנִּמְשָׁכָה וְהַיּוֹרֶדֶת לְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין, הִיא עַל יְדֵי מִדַּת חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ** – הנמשכת ל"עלמין דאתגליין", **הִיא עַל יְדֵי מִדַּת הַמְשָׁכָה זוֹ** – הנמשכת ל"עלמין דאתגליין", **וְהַבְנָה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין. ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין. וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו עד"מ. נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה. וגם המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש שבפסוק לך ה' הגדולה וכו' עד לך ה' הממלכה וכו' ולא עד בכלל. כי מדת מלכותו ית' נק' בשם דבר ה' כמ"ש באשר דבר מלך שלטון ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי'. כי פנימי' ומקור הדיבור הוא ההבל העולה מן הלב ומתחלק לה' מוצאות הפה אחה"ע מהגרון וכו'. וגם הברת הה"א היא בחי' הבל לבד כמ"ש אתא קלילא דלית בה מששא. ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו. אך דברה תורה כלשון בני אדם. בשגם שגם דבר ה' כ"ב אותיות המתחלקות לה' חלקי המוצאות ובהן נברא כל היצור (וכמ"ש בלק"א ח"ב פי"א ביאור ענין אותיות אלו). וככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ בנשמת האדם שהיא בחי' נפש האלקי' דמתוכיה נפח יש בה בחי' שכל הנעלם המרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין**

אגרת התשובה

סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין. ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין. וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו עד"מ. נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה. וגם המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש שבפסוק לך ה' הגדולה וכו' עד לך ה' הממלכה וכו' ולא עד בכלל. כי מדת מלכותו ית' נק' בשם דבר ה' כמ"ש באשר דבר מלך שלטון ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי'. כי פנימי' ומקור הדיבור הוא ההבל העולה מן הלב ומתחלק לה' מוצאות הפה אחה"ע מהגרון וכו'. וגם הברת הה"א היא בחי' הבל לבד כמ"ש אתא קלילא דלית בה מששא. ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו. אך דברה תורה כלשון בני אדם. בשגם שגם דבר ה' כ"ב אותיות המתחלקות לה' חלקי המוצאות ובהן נברא כל היצור (וכמ"ש בלק"א ח"ב פי"א ביאור ענין אותיות אלו). וככה ממש עד"מ המבדיל הבדלות לאין קץ בנשמת האדם שהיא בחי' נפש האלקי' דמתוכיה נפח יש בה בחי' שכל הנעלם המרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין

---

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף שרוצה במדת חסדו וטובו דלקמן". **29.** דברי הימים א. כט, יא. **30.** קהלת ח, ד. **31.** נוסח "אקדמות".

באמיתת יחודו, **וּבְגֻדְלָתוֹ וְכוּ'**, כָּל חַד וְחַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵהּ, – כל אחד ואחד לפי שיעורו, **לְפִי רֹחַב שִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ.** – עד כדי כך הוא מבין אמיתת גדלותו של הקב"ה. עצם הכוח, ש"יונח" בו ענין אמיתת וגדלות הקב"ה, זהו כוח החכמה, עליו מרמזת האות יו"ד. **וּכְפִי אֲשֶׁר מַעֲמִיק שִׂכְלוֹ וּמַרְחִיב דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזַי מְרֻמֶּזֶת בִּינָתוֹ** – כוח הבינה, **בְּאוֹת הֵ"א, שֶׁיֵּשׁ לָהּ רֹחַב,** – המרמז על רוחב ההבנה, **וְגַם אֹרֶךְ,** – לאות ה"א יש גם אורך, **הַמּוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** – כדי **לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּגֻדְלַת ה' אַהֲבָה וְיִרְאָה וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן** – שאר המדות הנקראות "תולדות" ו"ענפים" של אהבה ויראה, **בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ,** – כך הדבר בתחילת הולדת המדות, כשהן ישנן במוח ובתעלומות הלב בלבד. אבל, באופן גלוי אין הוא מרגיש עדיין אהבה או יראה בלבו, **וְאַחַר כָּךְ** – יביא להולדת המדות **בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת לִבּוֹ.** ענין זה, שיורד מהשכל וההבנה להיות ענין של מדות – זו הרי ירידה מלמעלה למטה (שכן, שכל הוא הרי למעלה ממדות), על כך מורה האורך שבאות ה"א, על הירידה מלמעלה למטה, שמהשכל יתהוו מדות. **וּמִזֶּה** – מהמדות אהבה ויראה וכו', **נִמְשָׁכָה עֲבוֹדָה הָאֲמִתִּית בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּקוֹל וְדִבּוּר אוֹ מַעֲשֶׂה,** – לקיים מצוות במעשה, העבודה האמיתית בלימוד תורה וקיום מצוות, היא הרי כשזה בא מתוך אהבת ה' ויראת ה' שלו (כפי שהוסבר בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), וכשזה יורד למטה ומתבטא בלימוד תורה ובקיום מצוות בדיבור ובמעשה, הרי הֵן **אוֹתִיּוֹת וָא"ו הֵ"א וְכוּ'.** – שכן, האות וא"ו היא ענין הקול והדיבור, והאות ה"א היא ענין המעשה. **וְגַם הַהִתְבּוֹנְנוּת לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתָּתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, נִמְשָׁכָה גַּם כֵּן מֵהַתּוֹרָה,** – שכן, עליו הרי ללמוד בתורה ענינים שיביאו אותו להבנת אמיתת וגדלות הקב"ה, **דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקָא,** – תורה באה מחכמה, **הִיא בְּחִינַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הָוָי"ה וְכוּ':**

אגרת התשובה

ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו וכו' כל חד וחד לפום שיעורא דילי' לפי רוחב שכלו ובינתו. וכפי אשר מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו ית' אזי מרומזת בינתו באות ה"א שיש לה רוחב וגם אורך המורה ההמשכה מלמעלה למטה להוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה' אהבה ויראה ותולדותיהן במוחו ותעלומות לבו ואח"כ בבחי' התגלות לבו. ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה הן אותיות וא"ו ה"א וכו'. וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' נמשכה ג"כ מהתורה דאורייתא מחכמה נפקא היא בחי' יו"ד של שם הוי' וכו':

המשך ביאור למס' תענית ליום שבת קודש עמ' ב

מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אֶלָּא תִּגְלַחַת וְצִפָּרִים, ומבואר שטהור מתוך הסגר אינו חייב בהם.

משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא יד ג) 'וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת', ואחר כך כתוב דין הבאת צפרים וגילוח שערו, ומשמע שרק מִי שֶׁטּוּמאת צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה **בִּרְפוּאוֹת** – שיתרפא מצרעתו, והיינו מצורע מוחלט, הוא טעון תגלחת וצפרים, **יָצָא זֶה** – מצורע מוסגר, **שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בִּרְפוּאוֹת אֶלָּא בְּיָמִים,** שאינו חייב בתגלחת וצפרים.

משנה

אֵין חִילּוּק בֵּין סְפָרִים [–תורה נביאים וכתובים] **לִתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אֶלָּא** לענין **שֶׁהַסְּפָרִים נִכְתָּבִין בְּכָל לָשׁוֹן** מלשונות האומות, ובכל לשון יש בהן קדושה, ואילו **תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת אֵינָן נִכְתָּבוֹת אֶלָּא** בלשון **אַשּׁוּרִית** – לשון הקודש. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף בַּסְּפָרִים לֹא הֵתִּירוּ חכמים שֶׁיִּכָּתְבוּ** בכל לשון **אֶלָּא** בלשון **יְוָנִית.**

גמרא

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה משמע שהחילוק הוא רק באיזה לשון נכתבים, **הָא** לענין ההלכה שאת העורות יש **לְתוֹפְרָן** אחת לחברתה דווקא **בְּגִידִין** של בהמה, ולא בחוט אחר, **וְכֵן** מה שגזרו על ספרי הקודש **לְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** הנוגעות בהם שידיו שניות לטומאה לטמאות תרומה, **זֶה וָזֶה** [–ספרי קודש ותפילין ומזוזות] **שָׁוִין.**

שנינו במשנה: **וּסְפָרִים נִכְתָּבִין בְּכָל לָשׁוֹן וכו'.** מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהוּ,** שנינו בברייתא לגבי כתיבת ספרי הקודש, **מִקְרָא** – פסוקים הכתובים בלשון הקודש, **שֶׁכְּתָבוֹ** בלשון **תַּרְגּוּם** – ארמית, **וְכֵן** פסוקים הכתובים בלשון **תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ מִקְרָא** – בלשון המקרא. **וְכֵן** אם לא שינה את הלשון אלא את הכתב [–גופן של האותיות], דהיינו במקום לכתוב כתב אשורית כתב **כְּתָב עִבְרִי** – כתב של יושבי עבר הנהר, אין הספר קדוש בקדושת כתבי הקודש **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ** בלשון הפסוק, **וּבִכְתָב אַשּׁוּרִית** [ולא בכתב עברי], **עַל הַסֵּפֶר** – על קלף העשוי מעור בהמה [ולא על נייר או דבר אחר], **וּבְדָיוֹ,** ולא בשאר מיני צבעים. ומבואר בברייתא שיש לכתוב דווקא בלשון הקודש, וקשה, שבמשנה שנינו שהספרים נכתבים בכל לשון.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא,**

יום ראשון

יום ראשון — **טו תמוז** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אכן כל . . . 184 תענית.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמַּאֲמָרָיו: בְּתַעֲנוּג נַפְשִׁי עַל אֶלְקוּת יָכוֹל לִהְיוֹת מִזֶּה שֶׁמְּנוּנִית בַּגּוּף. אוֹמְרִים עַל הָרַב נָחוּם מִטְשֶׁרְנָאבִיל, שֶׁהָיָה שָׁמֵן בְּגוּפוֹ מֵעֲנַיַּת ״אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא״.

יום שני

יום שני — **טז תמוז** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, שני עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: ומ״מ . . . צג בהצדקה.

אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – אֵין לְשַׁעֵר.

הָרַב הַמַּגִּיד אָמַר: הַלְוַאי הָיוּ נוֹשְׁקִים הַסֵּפֶר תּוֹרָה בְּאוֹתָהּ הָאַהֲבָה שֶׁהָיָה מוֹרִי מְנַשֵּׁק אֶת הַיְלָדִים בְּהוֹלִיכוֹ אוֹתָם אֶל הַ״חֶדֶר״ כְּשֶׁהָיָה ״בַּאהֶעֶלְפֶעֶר״ [=״עוֹזֵר (לַמְּלַמֵּד)״].

יום שלישי

יום שלישי — **יז תמוז** — ה׳תש״ג

תַּעֲנִית. סְלִיחוֹת. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

שיעורים. חומש: פנחס, שלישי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: אכן מספר . . . לא תמנו.

חִלּוּק [=הַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּין] לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְלוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת:

בַּלֻּחוֹת עַצְמָן – הָרִאשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים, הַשְּׁנִיּוֹת פְּסָל לְךָ. הַמִּכְתָּב – חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת, שֶׁכִּדְרָשַׁת רַז״ל עֵירוּבִין (נד, א) הוּא רַק בַּלֻּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. בְּמַצָּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – בַּלֻּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת צַדִּיקִים, כְּשֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זְהֲמָתָן, בַּשְּׁנִיּוֹת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה. בְּמַצָּלַת מֹשֶׁה – בְּמַתַּן תּוֹרָה נִתָּן לְמֹשֶׁה אֶלֶף אוֹרוֹת בְּמַתְּנָה, וּבְחֵטְא הָעֵגֶל נִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא חָזְרוּ בְּלוּחוֹת שְׁנִיּוֹת (רַק בְּשַׁבָּת נוֹתְנִים לוֹ, כִּדְאִיתָא [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב] בִּפְרִי עֵץ חַיִּים) . מַעֲלַת לוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁנִּתָּן גַּם כֵּן הֲלָכוֹת מִדְרָשׁ אַגָּדוֹת כו׳, כִּפְלַיִם לְתוֹשִׁיָּה כִּדְאִיתָא [כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא] בִּשמ״ר מ״ו [בְּמִדְרָשׁ שְׁמוֹת רַבָּה תְּחִלַּת פָּרָשָׁה מו], וְקִירוּן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה.

יום רביעי

יום רביעי — **יח תמוז** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, רביעי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק ד. ואולם . . . בנעימים.

דער אלטער רבי האָט געזאָגט אויף ר׳ משה ווילענקער: משה האָט מוחין דגדלות, און אין די צען יאָר וואס ער האָט געהאָרעוועט, האָט ער אויסגעהאָרעוועט מוחין רחבים.

דריי יאָר האָט ר׳ משה ווילענקער זיך מכין געווען צו יחידות באם אלטען רבי׳ן, און נאָכדעם איז ער געבליבען זיבען יאָר אין ליאזנא אויף ברייגגען די יחידות אין עבודה בפועל.

אַדְמו״ר הַזָּקֵן הִתְבַּטֵּא עַל ר׳ מֹשֶׁה וִוילֶענְקער: לְמֹשֶׁה יֵשׁ מוֹחִין דְּגַדְלוּת, וּבְעֶשֶׂר הַשָּׁנִים שֶׁהִתְיַגֵּעַ הוּא יָגֵעַ [=הִשִּׂיג] מוֹחִין רְחָבִים.

שָׁלֹשׁ שָׁנִים הֵכִין ר׳ מֹשֶׁה וִוילֶענְקער אֶת עַצְמוֹ לִיחִידוּת אֵצֶל אַדְמו״ר הַזָּקֵן, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַר שֶׁבַע שָׁנִים בְּלִיאָזְנָא כְּדֵי לְיַשֵּׁם אֶת הַיִּחִידוּת בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל.

יום חמישי

יום חמישי — יט תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, חמישי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: אך הענין . . . צד החי׳ וכו׳.

מֵהַנְהָגוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] כְּשֶׁנָּסַע מִבֵּיתוֹ, אַף שֶׁנִּשְׁאַר בְּמָקוֹם אֶחָד כַּמָּה חֳדָשִׁים, הָיָה אוֹמֵר בְּכָל יוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ – בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת.

יום שישי

יום שישי — כ תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש״י.
תהלים: צז־קד.
תניא: ככה ממש . . . צד האותיות.

שלשה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיות הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה ורק בחסדי השי״ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – ג–טליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ״ל.

שְׁלֹשָׁה מִינֵי הִתְבּוֹנְנוּת הֵם: א) הִתְבּוֹנְנוּת לִמּוּדִית, אַחַר שֶׁמֵּבִין הָעִנְיָן עַל בֵּרְיוֹ, הוּא מִתְבּוֹנֵן בְּעֹמֶק הָעִנְיָן הַהוּא, עַד שֶׁהַשִּׂכְלִי מֵאִיר אֶצְלוֹ. ב) שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה, עִנְיָנָהּ הַרְגֵּשׁ חִיּוּת הָעִנְיָן שֶׁלָּמַד, וְלֹא הַרְגֵּשׁ הַשִּׂכְלִי כְּמוֹ בְּהִתְבּוֹנְנוּת לִמּוּדִית. ג) שֶׁבַּתְּפִלָּה, עִנְיָנָהּ הַרְגֵּשׁ הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּהָעִנְיָן שֶׁלָּמַד. שְׁלֹשׁ אֵלֶּה הֵם שְׁלִיבוֹת סֻלָּם הַהַרְגָּשָׁה, וְרַק בְּחַסְדֵי ה׳ יִתְבָּרֵךְ עִמָּנוּ מַרְגִּישִׁים לִפְעָמִים – דֶּערְהֶערְט מֶען [=קוֹלְטִים] – אֱלֹקוּת בְּלִי שׁוּם עֲבוֹדָה כְּלָל, וְהוּא מִפְּנֵי מַעֲלַת הָעַצְמוּת שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה, אֲבָל מִצַּד הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּכֹחַ עַצְמוֹ מֻכְרָחִים שָׁלֹשׁ הַנַּ״ל.

שבת קודש

שבת — כא תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: וביאור הענין . . . הוי׳ כו׳.

אֵין מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָנוּ בֵּין הַמְּצָרִים וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

כְּתִיב ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם״, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל תּוֹכִיּוּת נְקֻדַּת פְּנִימִית לְבָבוֹ הוּא מִקְדָּשׁ לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהִנֵּה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת וְהַשְּׁמוּם, קָדוֹשׁ הוּא. וְכִדְאִיתָא בִּשְׁמוֹת רַבָּה פֶּרֶק ב׳, ״אָמַר רַבִּי אָחָא, לְעוֹלָם אֵין הַשְּׁכִינָה זָזָה מִכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי״. וְכָל עִנְיַן הַשְּׁמוּם הוּא בְּהַבְּנָיִנִים, וְכֵן הוּא גַּם בַּמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהַיְסוֹד הוּא שָׁלֵם זָךְ וְטָהוֹר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר״, וְאִיתָא [וַיֶּשְׁנוּ] בְּמִדְרָשׁ רַבָּה ״אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַמִּצְוֹת וְלִבִּי עֵר לִגְמִילוּת חֲסָדִים, אֲנִי יְשֵׁנָה מִן הַצְּדָקוֹת וְלִבִּי עֵר לַעֲשׂוֹתָן״, דְּכָל עִנְיַן הַשְּׁמוּם, רַחֲמָנָא לִצְלָן, שֶׁיֵּשְׁנוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא רַק בְּדֶרֶגְמַת הַבְּנָיִנִים שֶׁמִּחוּץ לְהַיְסוֹד, אֲבָל הַיְסוֹד דְּמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ.

מעשר בהמה בזמן הזה

יום ראשון ט"ו תמוז ה'תשע"ד

הלכות בכורות פרק ו, הלכה ב: מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג. בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ לְעַשֵּׂר בְּהֵמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְתִקְּנוּ שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכְלֵהוּ תָּמִים וְנִמְצָא בָּא לִידֵי אִסּוּר כָּרֵת.

לכאורה ההלכה מבוססת על הכלל 'יש כח ביד חכמים לבטל מצוה מהתורה בשב־ואל־תעשה' (כלומר: ביטול פעולה שקיומה מחויב מן התורה, אך לא עשיית פעולה האסורה מהתורה).

ויש לעיין בזה:

מבואר בגמרא שחז"ל ביטלו מצות תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת מחשש שמא יטלטלו את השופר ברשות הרבים ויעברו על איסור תורה. והנה, נחלקו בית שמאי ובית הלל האם איסור טלטול נוהג גם ביום טוב ולכאורה, לדעת בית שמאי שהאיסור נוהג אף ביום טוב מדוע אסרו לתקוע רק בשבת והרי אף כשראש השנה חל בחול יש לאסור את התקיעות שמא יעבור על איסור טלטול ביום טוב?

ומבאר ה'טורי אבן' (ר"ה כט, ב ד"ה גזרה):

בכוחם של חכמים לבטל מצוה מהתורה באופן מקרי אך לא לבטלה לחלוטין, ולכן אפשר לבטל תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, כי המצוה תתקיים בשנים שבהן חל בחול, אך אין לבטל מצות שופר לחלוטין. ולפי זה מקשה: איך ביטלו חז"ל לחלוטין מעשר בהמה בזמן הזה?

ומיישב:

אמנם בזמנינו בטלה המצווה, אין זה ביטול גמור שהרי כשיבנה המקדש יחזור הדין לעיקרו, כמו שהיה קודם החורבן.

אך יש שכתבו שאין כוח ביד חכמים לבטל מצוה אפילו לתקופה מסוימת (אלא רק באופן מקרי), אלא שכאן אין עקירת חיוב מהתורה, כי בלאו הכי אין לנו כוהנים מיוחסים שהם מזרע אהרן בוודאי ולא נתערבו במשפחתם חללים הפוסלים אותם מהכהונה, ומאחר ומעשר בהמה ניתן לכהן, ממילא בטלה חובת המצוה בזמן הזה, ואין בתקנת חז"ל משום עקירת חובה מהתורה (דרכי ההוראה למהר"צ חיות ח"ב סי' ב).

בין מעשר בהמה להקדש

יום שני ט"ז תמוז ה'תשע"ד

הלכות בכורות פרק ח, הלכה ב: הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ וְטָעָה, בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאֶחָד עָשָׂר, אֵין מְקַדֵּשׁ אֶלָּא הָעַשְּׂרִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד, אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי.

לדעת המהרי"ט (ח"א סי קכז) אי אפשר להקדיש על ידי שליח כי 'מילי לא מימסרן לשליח' (גיטין סו, ב). כלומר, העברת מילים ללא מעשה אין בה דין שליחות.

והקשו האחרונים (מחנה אפרים, שלוחין ושותפין סי' ז. בית מאיר סי קד ס"ד): מבואר ברש"י (גיטין שם ד"ה אי) ש'מילי לא מימסרן לשליח' היינו שהשליח הראשון לא יכול להעביר לשליח שני שליחות של 'מילים', ואם כן שליח ראשון כן יכול להעביר 'מילים'!

ועוד הקשו מהרמב"ם כאן שהעושה שליח להפריש מעשר בהמה וטעה וגרם הפסד למשלח אין השליחות חלה, ומשמע שאם השליח יעשה בהתאם לדעת המשלח כן תחול השליחות, אף שאין כאן מעשה אלא 'מילים'!

ומבאר הגר"י ענגל (לקח טוב כלל א, בעניני שליחות):

הכלל 'מילי לא מימסרן לשליח' נאמר רק כאשר המילים הנמסרות לשליח צריכות לפעול פעולה, כי אין בכוח השליח לעשות מהמלים מעשה, ולכן סובר המהרי"ט שאי אפשר להקדיש על ידי שליח כי אין בכוח אמירתו של השליח להחיל קדושה, מה שאין כן במעשר בהמה – קדושתו חלה מאליה, לא על ידי האמירה, והדיבור הוא רק לצורך מנין הבהמות, כמובא לעיל (פ"ז, ה"א). ואמירה כזו כן יכולה להימסר לשליח.

ואת הקושיא שמדברי רש"י ניתן להבין ש'מילים' אינן נמסרות לשליח רק משליח ראשון לשליח שני – יש ליישב כך: שליח ראשון אינו יכול למנות שליח שני ל'מילים' כיון שהשליח השני לא יוכל להפוך את ה'מילים' שקיבל ורוצה למסור למעשה. ושלכן, כשם שאין השליח הראשון יכול להעביר לשליח השני את ה'מילים' לצורך החלת המעשה, כך אין בכוחו של השליח הראשון להחיל את קדושת ההקדש על ידי ה'מילים' שקיבל.

מדוע חייב השוחט חטאת בשבת לע"ז?

יום שלישי י"ז תמוז ה'תשע"ד

הלכות שגגות פרק ד, הלכה א: הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה – חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה... הָיְתָה חַטַּאת הָעוֹף... חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת.

הקשה ה'כרתי ופלתי' (סי' סב, פלתי סק"ב):

הגמרא (פסחים עג, א) שואלת מדוע השוחט חטאת בשבת חוץ לעזרה חייב משום חילול שבת והרי הוא מקלקל בחבורה, ורק כש'מתקן' לאכילה חייב השוחט בשבת, וכאן החטאת אסורה באכילה? ומבארת: "שמוציאו מידי אבר מן החי", כי גם לבני נח אבר מן החי אסור באכילה ונמצא שהשחיטה 'מתקנת' חטאת זו לבן נח, שתהא ראויה לו לאכילה (רש"י שם ד"ה מידי).

והנה, לדעת הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט הי"א) בן נח אינו מוזהר על אבר מן החי מן העוף, ואם כן מדוע חייב בחטאת העוף משום חילול שבת, הרי גם ללא השחיטה לא היה העוף אסור לבן נח, ומה 'תיקון' יש כאן?

ותירץ:

לדעת הרמב"ם, ה'תיקון' בשחיטת חטאת העוף בשבת אינו לבן נח (כפי שפירש רש"י) אלא לישראל, כי אף שגם לאחר השחיטה החטאת אסורה לו באכילה - אינו דומה איסור אכילת החטאת לאיסור אכילת אבר מן החי: באכילת חטאת לוקה אם יאכל כזית בשר, והגידים והעצמות אינם מצטרפים, ואילו באכילת אבר מן החי לוקה גם באכילת משהו בשר (והגידים והעצמות משלימים לכזית). וזהו ה'תיקון' שבשחיטה: לפני השחיטה היה לוקה על אכילת משהו מהבשר ועתה לא ילקה על אכילה זו, גם אם הגידים והעצמות ישלימו לשיעור כזית.

ובספר 'מי נפתוח' (פרפר ג סק"ג) ביאר: ה'תיקון' שנעשה על ידי השחיטה הוא שעל ידה העוף יוצא מטומאת נבלת עוף טהור. ואף שכתב רש"י (שם ד"ה מה) שאין השחיטה מועילה לענין טומאה שהרי בהמה שהוקרבה לעבודה זרה מטמאה כנבילה – אבל טומאת נבלת עוף טהור חמורה יותר, שמטמאה באכילה גם ללא מגע האדם (כגון שתחבו אותה לבית הבליעה שלו) וטומאת עבודה זרה אינה מטמאה אלא במגע. ונמצא שהשחיטה 'תיקנה' את העוף בהוצאתו מידי טומאת נבילה.

והגר"י אלחנן (באר יצחק' סו"ס יט, בשם בנו) נקט בדעת הרמב"ם שהשחיטה 'מתקנת' לבן נח, ומבאר על פי דברי ה'כסף משנה' (הל' מלכים שם) בשיטת הרמב"ם שאמנם אין בן נח נענש על אבר מן החי מן העוף, אבל יש עליו איסור, ואם כן השחיטה הועילה שיהא מותר לו לאכול מחטאת העוף השחוטה.

מעשה ללא כוונה

יום רביעי י"ח תמוז ה'תשע"ד

הלכות שגגות פרק ז, הלכה יא: הַמִּתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתִיכָה, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ – פָּטוּר מִן הַחַטָּאת.

בגמרא (שבת עג, א) יש שתי הלכות: א) 'נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר', ובזה פטור לכל הדעות, כי התכוון לפעולה של היתר (הגבהה) ולא לפעולת איסור (חיתוך). ב) 'נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר', ובדין זה נחלקו אמוראים, כי מצד אחד התכוון לפעולת חיתוך האסורה אך מצד שני לא התכוון לחיתוך אסור אלא לחיתוך של דבר תלוש המותר.

ובדעת הרמב"ם יש לעיין: כאן כתב 'המתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, אע"פ שנתכוין לחתיכה, הואיל ולא עשה מחשבתו פטור מן החטאת', הרי שגם המתכוון לפעולת חיתוך פטור, אך לעיל (פ"ב ה"ז) כתב 'נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כוונה לחתיכתו פטור', הרי שרק אם לא התכוון כלל לחתיכה אלא להגבהה פטור!

ויש לחלק:

לעיל מדובר שהתכוון להגביה חתיכה מסוימת אלא שסבור היה שהיא תלושה והתברר שהיתה מחוברת, ונמצא שהמעשה נעשה בדבר שאליו התכוון אלא שטעה במצבו של הדבר, ואילו כאן מדובר שהתכוון לחתוך דבר אחד וחתך דבר אחר שלא התכוון אליו כלל.

ולכן לעיל פטור רק אם לא התכוון כלל לחתיכה אלא להגבהה, משום שלא נתקיימה מחשבתו, אך אם התכוון לחתוך, אף שסבר שהוא תלוש ונמצא שהיה מחובר, חייב כי מכל מקום מחשבתו התקיימה. אך אצלנו פטור גם כאשר התכוון לפעולת חיתוך, כי מחשבתו לא התקיימה כלל שהרי התכוון לחפץ אחד והפעולה נעשתה בחפץ אחר.

(צל"ח שבת עב, ב, ערוך לנר כריתות יט, ב)

האם בהקרבת קרבן אשם נדרשת ידיעת החטא?

יום חמישי י"ט תמוז ה'תשע"ד

הלכות שגגות פרק ט, הלכה י: כָּל הַמְחֻיָּב אָשָׁם וַדַּאי צָרִיךְ שֶׁיּוּדַע לוֹ חֶטְאוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּדַע לוֹ וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב – אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ.

לדעת רבי טרפון (כריתות כב, א, לפירוש רש"י שבת עא, ב, בד"ה למ"ד אשם) יכול אדם להביא אשם וודאי אף שלא נודע לו חטאו בעת ההקרבה ואינו דומה לחטאת שאינה מכפרת עד שיוודע החטא, ולדעת רבי עקיבא גם באשם צריך ידיעת החטא בעת ההקרבה. ופסק הרמב"ם כדעת רבי עקיבא (כסף משנה).

והנה, מובא ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' א ס"ד) שלאחר קריאת פרשת העולה בכל יום אומרים: 'יהי רצון מלפניך שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה', וכן אחר פרשת המנחה והשלמים, מפני שהם באים נדבה.

והוסיף ה'מגן אברהם' (שם סקי"א) על פי דברי הב"ח, שגם לאחר אמירת פרשת אשם יש לומר כן, ואף שאינו בא נדבה אלא על החטא ואם לא נתחייב בו הרי זה כמקריב חולין בעזרה, כי יש לומר זאת 'על תנאי' 'אם נתחייבתי אשם, יהי רצון מלפניך...', ואם לא נתחייב בו "אין קריאתו חשובה כהקרבה כלל, והרי הוא כקורא בתורה". אך לאחר פרשת חטאת לא יאמר כלום "לפי שאם אין הוא יודע בבירור שעבר עבירה שחייבין עליה חטאת, אינו יכול להביא קרבן... ואם הביא אינו מתכפר לו" (ש"ע אדה"ז שם סט"ו).

והקשה ה'אליה רבה' (א"ח שם סקי"ג): איך אפשר לומר "יהי רצון..." לאחר פרשת אשם והרי כתב הרמב"ם כאן שאם הקריב האשם קודם שנודע לו החטא אינו עולה לו?

והאחרונים (דגול מרבבה, מחצית השקל א"ח שם) הצדיקו את דברי ה'מגן אברהם':

ה'טור' (א"ח שם) הוא שחילק שאחר פרשת אשם יאמר 'יהי רצון' ולאחר פרשת חטאת לא יאמר. וה'מגן אברהם' בא לבאר את ההבדל בין שני הקרבנות. וגם מדברי הגמרא יוצא שלהקרבת האשם אין צורך בידיעת החטא. וכבר הקשו התוספות (שבת שם ד"ה מאן) על רש"י מהמפורש במשנה (כריתות שם) שגם לרבי עקיבא יכול לפעמים להביא אשם מעילות לפני שנודע לו בוודאות שמעל. וכך מבאר רבא בהמשך הגמרא (שם), שמדברי שניהם (רבי טרפון ורבי עקיבא) למדנו שכדי להביא קרבן אשם לא צריך ידיעה וודאית בשעת ההקרבה. ואדרבה, "צריך טעם להרמב"ם למה פסק דבעי ידיעה תחילה" (לשון המחה"ש)?

וגם אדמו"ר הזקן בשולחנו (א"ח סי' א סט"ו) כתב כדברי ה'מגן אברהם', לומר אחר פרשת האשם 'יהי רצון' בלשון של תנאי (ואחר קרבנות נדבה - בלא תנאי), אבל אחר פרשת חטאת לא יאמר כיון שאינו יכול להקריבה "אם אין הוא יודע בבירור שעבר עבירה שחייבין עליה חטאת" (אבל בסידורו לא הביא אדה"ז אמירות אלו כלל).

מתי שבט אחד נקרא 'קהל'? יום שישי כ' תמוז ה'תשע"ד

הלכות שגגות פרק יב, הלכה א: שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בעבודה זרה – מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים... שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל — כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קָרוּי קָהָל.

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל מברך 'שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'. ומברכים רק על נס שנעשה לכל ישראל או לרובם, אבל לא על מקום שנעשה בו נס ליחיד ואף אם נעשה הנס לשבט אחד או שניים אין מברכים (שו"ע א"ח סי' ריח סע' א.ב).

והקשה הב"ח (שם ד"ה ופלוגתא):

בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) דין זה של ברכה על נס שנעשה לשבט יחיד תלוי במחלוקת תנאים – לפי הדעה שכל שבט ושבט נקרא 'קהל' צריך לברך, ולפי הדעה שרק כל השבטים יחד נקראים 'קהל' אין צריך לברך.

וכיון שהרמב"ם פסק (כאן) ש'כל שבט ושבט קרוי קהל', ולכן כאשר בית דין שגגו בהוראתם ועשו הקהל על פיהם צריכים להביא קרבן על כל שבט ושבט, מדוע נפסק ב'שלחן ערוך' שאין לברך על נס שנעשה לשבט אחד, והרי אם אנו אומרים ש'כל שבט ושבט קרוי קהל', אזי צריך לברך גם על נס שנעשה לשבט אחד?

ואמנם, כתב ה'מראה פנים' (ירושלמי שם) שלדעת הרמב"ם יש לברך גם על נס שנעשה לשבט אחד מן השבטים כיון שנקרא 'קהל'.

אך מדברי ה'מגן אברהם' (א"ח שם סק"ג) יוצא שגם לדעת הרמב"ם אין מברכים על נס שנעשה לשבט אחד, כי הכלל ש'כל שבט ושבט קרוי קהל' נאמר רק לענין הוראת בית דין, שם נאמר במפורש "והקריבו הקהל", אבל לענין ברכה על מקום שנעשה בו נס לא נאמר 'קהל', ולכן אין לברך על נס שנעשה לשבט אחד.

ועוד: הלכה זו שהרואה מקום שנעשו בו נסים צריך לברך, נלמדת מיתרו (ברכות נד, א) שאמר "ברוך ה' אשר הציל אתכם" ושם הרי היה הנס לכל ישראל ולא לשבט אחד בלבד (נחל אשכול, הל' ברכות הודאה סק"י).

בין עולת ראיה לעולת יולדת שבת קודש כ"א תמוז ה'תשע"ד

הלכות מחוסרי כפרה פרק א, הלכה יג: הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה — יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן.

יולדת שמתה לפני שהביאה את עולתה, לדעת שמואל אם הקדישה את הקרבן בחייה, מביאים היורשים את קרבנה, ואם לא הקדישה בחייה, אינם חייבים להביא. אך לדעת רבי יוחנן גם אם לא הקדישה בחייה, חייבים יורשיה להביא עולתה מהנכסים שירשו ממנה, כי נכסיה נשתעבדו לטובת הקרבן (קדושין יג, ב). ופסק הרמב"ם כדעת רבי יוחנן (כסף משנה).

ובהלכות חגיגה (פ"א ה"י) כתב הרמב"ם "המפריש עולת ראייתו ומת, יורשין חייבין להביאה". והקשה ה'לחם משנה' (שם): לדעת הירושלמי עולת ראיה דומה לעולת יולדת, ובעולת יולדת כתב הרמב"ם שיביאו היורשים עולתה אף על פי שלא הפרישה אותה מחיים, ומדוע בעולת ראיה חייבים היורשים להביאה רק אם הפרישוה הבעלים מחיים?

מבאר ה'מים חיים' (להפר"ח, הל' חגיגה שם):

מן התורה שעבוד נכסים הוא רק בקרקעות (ומתקנת הגאונים גובה בעל חוב גם ממטלטלים) (הל' מלוה ולוה פי"א ה"ז והי"א). ואם כן היורשים מביאים את עולת היולדת מנכסים שהורישה, כי מדובר שהורישה קרקע, ולכן אף "שלא הפרישה אותה מחיים, כבר נשתעבדו נכסיה בקרבן", מה שאין כן בעולת ראיה, כיון שרוב בני אדם אינם מורישים אלא מטלטלים, הרי רק אם הפריש עולתו מחיים חייבים היורשים להביאה.

וה'מנחת חינוך' (מצוה תצ) מחלק בין עולת יולדת לעולת ראיה:

יולדת מתחייבת במלאות ימי טהרה להביא קרבן עולה (בנוסף לחטאת), ומיד משתעבדים נכסיה לקרבן ומהם צריכים יורשיה להקריב עולתה. מה שאין כן העולה לרגל שמת ביום טוב קודם שהגיע זמן הקרבת העולה (עלות השחר) נפטר מהבאת עולת ראיה, וכיון שלא חלה עליו חובת ההקרבה אין נכסיו משתעבדים, וממילא אין חובה על היורשים להביאה אלא אם כן הפריש עולתו בחייו.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ו־כ"א תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ט"ו תמוז ה'תשע"ד

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

פֶּרֶק ה

א. רָחֵל שֶׁלֹּא בִּכְּרָה [לא ילדה מעולם], וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - אֲפִלּוּ יָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא קָדַם אֶחָד; הוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה יָצָא רִאשׁוֹן - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי - סָפֵק הוּא, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן אִם יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הֲרֵי הַזָּכָר סָפֵק, שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצְאַת תְּחִלָּה; לְפִיכָךְ אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

ב. שְׁתֵּי רְחֵלוֹת שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ [יחד] שְׁנֵי זְכָרִים - שְׁנֵיהֶם לַכֹּהֵן [ולא נאמר שאחת ילדה את שניהם]; זָכָר וּנְקֵבָה, הַזָּכָר לַכֹּהֵן. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר; וְאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁזֶּה הַזָּכָר הַחַי, סְפֵק בְּכוֹר הוּא, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - הֲרֵי הַזְּכָרִים סְפֵק בְּכוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַזָּכָר; לְפִיכָךְ, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם - שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן, וְכָל אֶחָד מֵהֶם סְפֵק בְּכוֹר; הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי, סְפֵק הוּא. וְכֵן אִם יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַזָּכָר, סְפֵק בְּכוֹר הוּא.

ג. כָּל בְּכוֹר שֶׁהוּא סָפֵק - דִּינוֹ שֶׁיִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תִּפְּשׂוֹ הַכֹּהֵן, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ, אֲבָל אֵינוֹ מַקְרִיבוֹ - שֶׁאֵין מַקְרִיב לְעוֹלָם אֶלָּא בְּכוֹר וַדַּאי, שֶׁמָּא יִשְׁחֹט חֵלִין בָּעֲזָרָה.

ד. מִי שֶׁהָיָה בְּעֶדְרוֹ מְבַכְּרוֹת וְשֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת, וְיָלְדוּ וְאֵין שָׁם אָדָם, וְנִכְנַס וּמָצָא אֶת הַמְבַכְּרוֹת מְנִיקוֹת נְקֵבוֹת, וְאֶת שֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת מְנִיקוֹת זְכָרִים - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, וּבְנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ; אֶלָּא הֲרֵי הַדָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ, שֶׁכָּל אַחַת מְנִיקָה בְּנָהּ.

ה. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁנֵי זְכָרִים אֵצֶל רוֹעֶה, הָאֶחָד בְּכוֹר וְהַשֵּׁנִי פָּשׁוּט, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - מַנִּיחַ הָרוֹעֶה הַשֵּׁנִי בֵּינֵיהֶן וּמִסְתַּלֵּק; וַהֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר, וּשְׁנֵיהֶן חוֹלְקִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ.

ו. הִפְקִיד בְּכוֹר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הַבַּיִת עִם פָּשׁוּט שֶׁלּוֹ, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה; וַהֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ רוֹעֶה כֹּהֵן שֶׁהִנִּיחַ בְּכוֹרוֹ בַּחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, עִם פָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה; אֶלָּא הֲרֵי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ מִחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, אֶלָּא בְּרְאָיָה - שֶׁהֲרֵי מִדַּעַת בַּעַל הַבְּכוֹר הִנִּיחוֹ עִם הַפָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ז. לֹא נָחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת; לְפִיכָךְ, נֶאֱמָן הַיִּשְׂרְאֵלִי לוֹמַר: ״זֶה סָפֵק בְּכוֹר הוּא״, וְרוֹאִין לוֹ מוּמוֹ, וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ.

ח. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִין וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁהֲרֵי לֹא יָצְאוּ לְחֻלִּין לְכָל דָּבָר - מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּגִּזָּה וַעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית [- תמורתם], הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: ״וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה״, וְלֹא לִסְחוֹרָה, וְאִם תִּהְיֶה חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה - הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּכֵּר בַּבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי יָצָא מִתּוֹרַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה; וְכֵן בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּתְּרוּמוֹת. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּבְּכוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמַּתָּר לְמָכְרָם עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. לָקַח [קנה] בְּכוֹר לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ, אוֹ לֶרֶגֶל [לאוכלו בחג], וְלֹא צָרַךְ לוֹ - מֻתָּר לְמָכְרוֹ.

יא. אֵין שָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל שָׁמִין לָהֶן בְּכוֹרוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. וְשָׁמִין בְּכוֹרוֹת תְּמִימִין לְכֹהֲנִים בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהֵן עוֹמְדִין לְהֵאָכֵל בְּמוּמָן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁשָּׁמִין לָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין.

פֶּרֶק ו

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ לָאָדָם, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּבָקָר וְצֹאן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וגו׳״.

ב. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין; וְנוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ לַעֲשֵׂר בְּהֵמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, וְתִקְּנוּ שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכְלוּהוּ תְּמִים, וְנִמְצָא בָּא לִידֵי אִסּוּר כָּרֵת שֶׁהוּא שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם עָבַר וְעִשֵּׂר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ.

ג. הַכֹּל חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים.

ד. וְדִין מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה, וְזוֹרְקִין דָּמוֹ זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד [בסיס המזבח], וּמַקְטִירִין אֲמוּרָיו [אבריו]; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים בִּירוּשָׁלַיִם, כִּשְׁאָר

קָדָשִׁים קַלִּים. וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם, אֶלָּא כֵּלוֹ לַבְּעָלִים, כְּפֶסַח. וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם - בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם, בֵּין שֶׁהִפְרִישוֹ בִּתְחִלָּה בְּמוּמוֹ - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל בְּכָל מָקוֹם.

ה. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה - אָסוּר לִמְכֹּר אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּמִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יִגָּאֵל"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל" - אַף אִסּוּר מְכִירָה בִּכְלָלוֹ, שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל וְאֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמּוֹכֵר מַעֲשֵׂר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ; וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה - כְּמוֹכֵר חֲרָמֵי כֹּהֲנִים שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ, וּכְמוֹכֵר יְפַת תֹּאַר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר אוֹתוֹ בַּעַל מוּם, וַאֲפִלּוּ שֶׁחוּט - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנּוּ חַי; לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹקְלִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה בַּמַּעֲשֵׂר [- לא חולקים במשקל], כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹקְלִין בַּבְּכוֹר - מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמוֹכֵר.

ז. וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ [מפני מומו], מֻתָּר לִמְכְּרוֹ כְּדַרְכּוֹ; מִפְּנֵי הַשֵּׁב אֲבֵדָה לְיתוֹמִים, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו.

ח. מַעֲשֵׂר שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ - מֻתָּר לִמְכֹּר חֶלְבּוֹ וְגִידָיו וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹתָיו, וְלֹא אָסְרוּ לִמְכֹּר אֶלָּא בְּשָׂרוֹ בִּלְבַד. וְאִם הִבְלִיעַ [כלל] דְּמֵי הַבָּשָׂר בְּדְמֵי הָעוֹר וְהַחֵלֶב וְהַגִּידִין, וּמָכַר הַכֹּל בְּהַבְלָעָה - מֻתָּר; וְאִם הָיוּ דְּמֵי הָעַצְמוֹת יְקָרִים, וְהִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בְּדְמֵי הָעַצְמוֹת - מֻתָּר.

ט. הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר, לוֹמַר: 'מוּם זֶה מֵאֵלּוּ בָּא, וְלֹא נַעֲשָׂה לְדַעַת' [בכוונה]; אֲפִלּוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר, נֶאֱמָנִין עַל הַמַּעֲשֵׂר. וְרוֹאֶה אָדָם מוּמֵי מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ, וּמַתִּירוֹ - אִם הָיָה מֻמְחֶה; שֶׁאִם יִרְצֶה, יַטִּיל מוּם בְּכָל עֶדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֵׂר, וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר בַּעַל מוּם מִתְּחִלָּתוֹ.

י. הַלּוֹקֵחַ [קונה] טְלָאִים שֶׁנּוֹלְדוּ בְּשָׁנָה זוֹ, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר; עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים, וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים, וְעֵרְבוּ אוֹתָן, וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי הַמֵּאתַיִם פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר, שֶׁכָּל טָלֶה מֵהֶן כְּמָכוּר. וְכֵן הָאַחִים שֶׁיָּרְשׁוּ טְלָאִים מֵאֲבִיהֶן, הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. אֲבָל הַנּוֹלָדִין לָהֶן בְּשֻׁתָּפוּת לְאַחַר מִכָּאן מֵאֵלּוּ הַבְּהֵמוֹת, בֵּין לַשֻּׁתָּפִין בֵּין לָאַחִים - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר. וְכֵן אִם הָיוּ שֻׁתָּפִין בְּמָעוֹת, וְקָנוּ בְּהֵמוֹת מִמְּעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְהָאַחִים שֶׁקָּנוּ בְּהֵמוֹת מִמְּעוֹת הַיֵּרֻשָּׁה - הֲרֵי הַנּוֹלָדִין מֵהֶן לְאַחַר מִכָּאן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתָן נוֹלְדוּ, וַהֲרֵי הֵן כְּאִישׁ אֶחָד. חָלְקוּ הָאַחִים וְהַשֻּׁתָּפִין אַחַר שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן הַבְּהֵמוֹת בִּרְשׁוּתָן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָלְקוּ - נַעֲשׂוּ הַכֹּל לְקוּחִין [כדין קונים], וְהַלָּקוּחַ פָּטוּר; וּכְשֶׁחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וַעֲדַיִן לֹא יָלְדוּ לָהֶן בִּרְשׁוּתָן אַחַר שִׁתּוּף זֶה הַשֵּׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים, וּטְלָאִים כְּנֶגֶד טְלָאִים, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה - הַכֹּל פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר, וַהֲרֵי הֵם כִּלְקוּחִין.

יא. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים, וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ הַבְּהֵמוֹת לְקוּחִין; אֲבָל אִם חָלְקוּ הַבְּהֵמוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

יב. הַלּוֹקֵחַ עֲשָׂרָה עֲבָרִין בִּמְעֵי אִמָּן - כֻּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלְדוּ.

יג. כֹּהֵן שֶׁנָּפְלוּ לוֹ [שקיבל] עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֶזֶל הַגֵּר [שמת, ואין לו יורשים], פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר - שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה, מַתָּנוֹת הֵן; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר.

יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר - בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין, וְכָל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ; חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם [שאביו ואמו לא ממין אחד], וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי], וּמְחֻסַּר זְמַן [- תוך ז' ימים מלידתו] - שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן הַיָּתוֹם שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ, אוֹ נִשְׁחֲטָה עִם לִדָּתוֹ - אֵינוֹ מִתְעַשֵּׂר. וּדְבָרִים אֵלּוּ, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] הֵן.

טו. אֵין הַלָּקוּחַ פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן נִלְקַח אַחַר שֶׁנִּרְאָה [שהיה ראוי] לְהִתְעַשֵּׂר. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ טְלָאִים בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה - כְּשֶׁיִּגִּיעַ זְמַנָּן, חַיָּב לְעַשְּׂרָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין מְחֻסַּר זְמַן רָאוּי לְהִתְעַשֵּׂר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלָּקַח עֲבָרִין, וְנוֹלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ.

טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סָפֵק אִם בַּת מַעֲשֵׂר הִיא אוֹ אֵינָהּ בַּת מַעֲשֵׂר - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר; לְפִיכָךְ, טְלָאִים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יָתוֹם אוֹ לָקוּחַ [קנוי] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק הוּא.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים, וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, הָיוּ לוֹ מֵאָה, וְהִפְרִישׁ עֲשָׂרָה לְמַעֲשֵׂר - אֵין אֵלּוּ מַעֲשֵׂר. אֶלָּא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס כָּל הַטְּלָאִים אוֹ כָּל הָעֲגָלִים לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ שְׁנַיִם כְּאֶחָד, וּמַעֲמִיד אִמּוֹתֵיהֶם מִבַּחוּץ, וְהֵן גּוֹעוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַטְּלָאִים קוֹלָן וְיֵצְאוּ מִן הַדִּיר לִקְרָאתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" - עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵעַצְמוֹ, וְלֹא שֶׁיּוֹצִיאוֹ בְּיָדוֹ. וּכְשֶׁיֵּצְאוּ מִן הַדִּיר זֶה אַחַר זֶה, מַתְחִיל וּמוֹנֶן בְּשֵׁבֶט [מקל רועים]: אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה; וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי - בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין תְּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא [צובעו באדום], וְאוֹמֵר: 'הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר'. לֹא סִקְרוֹ בְּסִקְרָא, וְלֹא מְנָנָן בְּשֵׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָנָן רְבוּצִין אוֹ עוֹמְדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר; הוֹאִיל וּמְנָנָן עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, וְקִדֵּשׁ עֲשִׂירִי - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר.

ב. אֵין צָרִיךְ לְצָרֵף כָּל בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בִּרְשׁוּתוֹ לְדִיר אֶחָד, אֶלָּא מְצָרֵף כָּל עֵדֶר וְעֵדֶר לְבַדּוֹ; הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, וַחֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעַכּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין, וְכֻלָּן

פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכַמָּה יִהְיֶה בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ, וְיִצְטָרְפוּ? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל.

ג. הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֲדָרִים, וּבֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין. כֵּיצַד? הָיוּ תִּשְׁעָה מִכָּאן, וְתִשְׁעָה מִכָּאן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין וְנִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ד. אֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַצֹּאן עַל הַבָּקָר, וְלֹא מִן הַבָּקָר עַל הַצֹּאן; אֲבָל מְעַשְּׂרִין מִן הַכְּבָשִׂים עַל הָעִזִּים, וּמִן הָעִזִּים עַל הַכְּבָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן", כָּל מַשְׁמַע צֹאן - אֶחָד; שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים "שֶׂה", וַהֲרֵי הֵם כְּמִין אֶחָד.

ה. אֵין מְעַשְּׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זוֹ עַל הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין בְּזֶרַע הָאָרֶץ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר: "הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה". וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁאִם עִשֵּׂר בְּהֵמָה מִשָּׁנָה עַל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי חֲמִרַת הַקָּדָשִׁים; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁיִּהְיֶה שָׁנָה שָׁנָה.

ו. כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל - מִצְטָרְפִין, וּמְעַשְּׂרִין מֵאֵלּוּ עַל אֵלּוּ. נוֹלְדוּ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל, וַחֲמִשָּׁה בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - אֵין מִצְטָרְפִין; יָלְדוּ הַוְלָדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן, הֲרֵי הִיא וּבִתָּהּ נִכְנָסוֹת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ז. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלָדִים כְּמוֹ הַטֶּבֶל [תבואה שאינה מעושרת], שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּתְעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ. אֶלָּא מֻתָּר לִמְכֹּר וְלִשְׁחֹט כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיִּעַשֵּׂר; וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ, וְיֵאָכֵל כְּהִלְכָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ח. קָבְעוּ חֲכָמִים שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים בַּשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּמִשֶּׁיַּגִּיעַ זְמַן מֵהֶן - אָסוּר לוֹ לִמְכֹּר אוֹ לִשְׁחֹט עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; וְאִם שָׁחַט, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁלֹשָׁה זְמַנִּים: בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם הַפֶּסַח, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם עֲצֶרֶת [שבועות], וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם הֶחָג; וְכָל זְמַן מֵאֵלּוּ, נִקְרָא "גֹּרֶן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַגְּרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - בְּיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אָדָר, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר, וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֱלוּל. וְלָמָּה קָבְעוּ הַגְּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלּוּ? כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶנָה הַבְּהֵמוֹת מְצוּיוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְכֹּר קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, הָיוּ נִמְנָעִים לִמְכֹּר, עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ וְיַעֲשׂוּ הַמִּצְוָה.

ט. הִכְנִיס כָּל הַצֹּאן אוֹ כָּל הַבָּקָר לַדִּיר, וְהִתְחִיל לִמְנוֹת וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - הֲרֵי זֶה מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר [של שנה זו]; וְהֵן מִצְטָרְפִין לָאֵלּוּ שֶׁיִּוָּלְדוּ, וְיִתְעַשְּׂרוּ הַכֹּל בְּגֹרֶן אֶחָד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵלּוּ יִשָּׁאֲרוּ בַּמִּנְיָן, חַיָּב לְהַכְנִיס הַכֹּל לַדִּיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשָּׁאֵר.

יום שני ט"ז תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ח

א. הַמַּכְנִיס צֹאן לַדִּיר, וְהִתְחִילוּ לָצֵאת אֶחָד אֶחָד, וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן, וְקָרָא לַשְּׁמִינִי אוֹ לְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ "עֲשִׂירִי", אוֹ שֶׁקָּרָא לַשְּׁנַיִם עָשָׂר אוֹ לְשֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ "עֲשִׂירִי" - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ; אֲבָל אִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי אוֹ לָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - נִתְקַדְּשׁוּ. וְדָבָר זֶה, מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו] נִשְׁמָע, שֶׁהַטָּעוּת מְקַדֶּשֶׁת בְּמַעֲשֵׂר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא שֶׁלְּפָנֶיהָן וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָן. אֲפִלּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְלָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי", וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי", בֵּין בְּטָעוּת בֵּין בְּכַוָּנָה - שְׁלָשְׁתָּן מְקַדְּשִׁין.

ב. וְהֵיאַךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי - אֵינוֹ קָרֵב, אֶלָּא נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ [כשיפול בו מום]; וְהָעֲשִׂירִי, מַעֲשֵׂר. וְהָאַחַד עָשָׂר - יִקְרַב שְׁלָמִים, וְטָעוּן נְסָכִים כִּשְׁלָמִים; וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה [אם מחליפו באחר, אינו מתקדש], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּתְמוּרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹנֶה הוּא בַּעַל הַבְּהֵמוֹת. אֲבָל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ, וְטָעָה בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאַחַד עָשָׂר - אֵין מִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד, אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי.

ג. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם קָרָא לָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי", נִתְקַדֵּשׁ - כְּשֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי "תְּשִׁיעִי". אֲבָל אִם קָרָא לָעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְקָרָא אַחֲרָיו לָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אַחַד עָשָׂר; שֶׁהֲרֵי הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, לֹא עָקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" מֵעָלָיו. וַאֲפִלּוּ יָצָא הָעֲשִׂירִי, וְלֹא קְרָאָהוּ, לֹא "עֲשִׂירִי" וְלֹא "אַחַד עָשָׂר", אֶלָּא שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אַחַד עָשָׂר, וּקְרָאָהוּ "עֲשִׂירִי" - לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי, מֵעַצְמוֹ יִתְקַדֵּשׁ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ "עֲשִׂירִי", הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" מֵעָלָיו, אֵין אַחַד עָשָׂר מְקַדֵּשׁ.

ד. יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאֶחָד - בֵּין שֶׁקָּרָא שְׁנֵיהֶן "תְּשִׁיעִי", בֵּין שֶׁקְּרָאָן "עֲשִׂירִי" - שְׁנֵיהֶן מְקַדְּשִׁין; וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן, וְאֵינָן קְרֵבִין. וְכֵן אִם יָצָא עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר כְּאֶחָד - אִם קְרָאָן "עֲשִׂירִי" - הֲרֵי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, וְהֵן כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּמוּמָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; וְאִם קְרָאָן "אַחַד עָשָׂר" - הֲרֵי הָעֲשִׂירִי מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן.

ה. הִתְחִיל לִמְנוֹת, וְיָצְאוּ תְּחִלָּה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זוּג זוּג, וּמְקַדֵּשׁ זוּג עֲשִׂירִי; וְכֵן אִם מָנָיָן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּכָל פַּעַם וָפַעַם, אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מְקַדֵּשׁ הַכַּת הָעֲשִׂירִית.

ו. יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה שְׁנַיִם, וְקָרָא אוֹתָן "אֶחָד", וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי

שֶׁיָּצָא אַחֲרֵיהֶן ׳שֵׁנִי׳, וּמָנָה כְּדַרְכּוֹ אֶחָד אֶחָד - הֲרֵי הַתְּשִׁיעִי וְהָעֲשִׂירִי מְקֻדָּשִׁין, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן: הַתְּשִׁיעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה; וְזֶה שֶׁקָּרְאוֹ ׳עֲשִׂירִי׳ - הוּא אַחַד עָשָׂר, וְהַקּוֹרֵא לְאַחַד עָשָׂר ׳עֲשִׂירִי׳, נִתְקַדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. מִנְיָן לְמַפְרֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן וְאָמַר ׳עֲשָׂרָה׳, וְיָצָא שֵׁנִי וְאָמַר ׳תִּשְׁעָה׳, עַד שֶׁיָּצָא הָעֲשִׂירִי וּמָנָה ׳אֶחָד׳ - הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו יִתְקַדֵּשׁ.

ח. קָרָא לַתְּשִׁיעִי ׳עֲשִׂירִי׳, וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ, וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בַּדִּיר - מַעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא בֵּרְרוֹ [קידשו]; שֶׁהָעֲשִׂירִי, מֵאֵלָיו מִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר, הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ; וְכָל הַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלָּהֶן לִקָּרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיָּצָא - שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר [- שהיו ראויים להיות פטורים].

ט. הִכְנִיס עֲשָׂרָה טְלָאִים לַדִּיר, וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וּמֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין - מוֹנֶה וּמַשְׁלִים כְּדַרְכּוֹ וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עַתָּה חַיִּים אֶלָּא תִּשְׁעָה.

י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר פּוֹטֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר - מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר, עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לַאֲחֵרִים. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים, וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וְיָצְאוּ אַרְבָּעָה, וּמָנָה אוֹתָן בְּפֶתַח זֶה, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה וּמָנָה אוֹתָן מִפֶּתַח אַחֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר - אִם יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בוֹ הַשִּׁשָּׁה - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד, וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָן הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִפֶּתַח רִאשׁוֹן, מִנְיָן הָרָאוּי פָּטָרָן. וְאִם יָצְאוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בוֹ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה - הֲרֵי אוֹתָם הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בַּתְּחִלָּה, וְאוֹתָם הַשִּׁשָּׁה שֶׁיָּצְאוּ אַחֲרֵיהֶם בְּפֶתַח שֵׁנִי, פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִמְנָה מִנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שָׁם בַּדִּיר אֲחֵרִים לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן וּלְעַשֵּׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ מִנְיָן הָרָאוּי, לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר. יָצְאוּ אַרְבָּעָה מִפֶּתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שֵׁנִי, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם שִׁשָּׁה - אִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי הַפְּתָחִים - נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד מַעֲשֵׂר, וְכֻלָּן פְּטוּרִין. וְאִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה בִּשְׁנֵי הַפְּתָחִים - הֲרֵי הַשִּׁשָּׁה מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִכָּאן וּמִכָּאן פְּטוּרִין; שֶׁכָּל אַרְבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשָׂרָה וּלְעַשֵּׂר, שֶׁהֲרֵי שִׁשָּׁה הָיוּ שָׁם נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

יא. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה, וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שֵׁנִי - נוֹטֵל הָאֶחָד לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָם הַתִּשְׁעָה נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי.

יב. הָיָה מוֹנֶה, וְהוֹצִיא הַטָּלֶה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ מִן הַדִּיר וְחָזַר - הֲרֵי הוּא כְּמִנוּי לְכָל דָּבָר.

יג. הָיָה מוֹנֶה, וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ, אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵילֵי שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים מִנְיָנוֹ אַחַר כָּךְ.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצְאִין אֶחָד אֶחָד, וּמִקַּדֵּשׁ עֲשִׂירִי, וְקָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם סָפֵק אִם הוּא הַמְּנוּי שֶׁקָּפַץ אוֹ אַחֵר, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין.

טו. קָפַץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִיִּים לְתוֹךְ הַדִּיר - כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא ׳אָשָׁם תָּלוּי׳; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא אָשָׁם עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא ׳אָשָׁם וַדַּאי׳; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת; אִם הָיָה עָשִׁיר - בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא ׳קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד׳; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל הָעוֹבֵר בִּשְׁגָגָה עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת, וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא שֶׁיַּקְרִיב חַטָּאתוֹ עַל שִׁגְגָתוֹ.

ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת - חוּץ מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת, מְגַדֵּף [את ה׳] וּמְבַטֵּל מִילָה וְקָרְבַּן פֶּסַח; הַפֶּסַח וְהַמִּילָה - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאֵין מְבִיאִין חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַחַת מִמִּצְוֹת ה׳ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה״; וְהַמְגַדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: ״לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה״, יָצָא מְגַדֵּף, שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ, הַמִּקַּבֵּל עָלָיו עֲבוֹדָה זָרָה בֶּאֱלוֹהַּ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיָה מֵזִיד נִסְקָל - אִם קִבֵּל בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: ״בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת וְכוּ׳״.

ג. כָּל כְּרֵתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשָּׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת שֶׁבֵּאַרְנוּ - אִם עָבַר הַיָּחִיד עַל אַחַת מֵהֶן בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה; חוּץ מִטֻּמְא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְטֻמְא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חַטָּאת קְבוּעָה, אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. חַטָּאת קְבוּעָה, הִיא הַבָּאָה מִן הַבְּהֵמָה בִּלְבַד. וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ; אֶלָּא אִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא עוֹף, אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה [- מנחה], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַבָּא עַל אִמּוֹ, (ב) וְהַבָּא

עַל אֵם אִשְׁתּוֹ, (ג) וְהַבָּא עַל אֵם אִמָּהּ, (ד) וְהַבָּא עַל אֵם אָבִיהָ, (ה) הַבָּא עַל בִּתּוֹ, (ו) וְהַבָּא עַל בַּת בִּתּוֹ, (ז) וְהַבָּא עַל בַּת בְּנוֹ, (ח) וְהַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ, (ט) וְהַבָּא עַל בַּת בִּתָּהּ, (י) וְהַבָּא עַל בַּת בְּנָהּ, (יא) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, (יב) וְהַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אִשֶּׁת אָבִיו, (יג) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו, (יד) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ, (טו) וְהַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, (טז) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת אָבִיו, (יז) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת אֲחִי אָבִיו, (יח) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת בְּנוֹ, (יט) וְהַבָּא עַל אִשֶּׁת אָחִיו, (כ) וְהַבָּא עַל אֶשֶׁת אִישׁ, (כא) וְהַבָּא עַל הַנִּדָּה, (כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכוּר, (כג) הַבָּא עַל אָבִיו, (כד) הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו, (כה) הַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, (כו) הָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ; נִמְצְאוּ כָּל כְּרֻתוֹת שֶׁבָּעֲרָיוֹת, שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים. וּבִשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּמַעֲשֶׂה, (ב) הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ [אביו מעבירו באש לשם ע"ז אך אינו שורפו], (ג) בַּעַל אוֹב [מין כישוף], (ד) בַּעַל יִדְּעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה [מין כישוף], (ה) הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, (ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ז) הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ח) הָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח, (ט) הָאוֹכֵל חֵלֶב, (י) הָאוֹכֵל דָּם, (יא) הָאוֹכֵל נוֹתָר [קרבן שעבר זמנו], (יב) הָאוֹכֵל פִּגּוּל [קרבן שנפסל במחשבת חוץ לזמנו], (יג) הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה, (יד) הַמַּעֲלֶה קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה, (טו) הַמְפַסֵּם [עושה] אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה [עבורו], (טז) הַמְפַסֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת [עבורו], (יז) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים עֲבֵרוֹת שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיא הַשּׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגַג - מְבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח לְךָ'; בֵּין שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט, אוֹ מֶלֶךְ, אוֹ כֹּהֵן מָשִׁיחַ [כהן גדול, בזמן שמונה על ידי משיחת שמן המשחה -] - הַכֹּל שָׁוִין בְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה. אֲבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְּׁאָר הַשְּׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים - אִם הָיָה הֶדְיוֹט - מְבִיא שְׂעִירַת עִזִּים, אוֹ נְקֵבָה מִן הַכְּבָשִׂים; וְזוֹ הִיא חַטָּאת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת 'וַיִּקְרָא'. וְאִם הַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מְבִיא שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ - הוּא מֵבִיא פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שָׁם.

ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ, אוֹ מְרֻבִּין - שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה לָכֶם, לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה". כֵּיצַד? אַנְשֵׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדָמוּ שֶׁהַיּוֹם חֹל, וַהֲרֵי הוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכֻלָּן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, כְּבָשׂוֹת אוֹ שְׂעִירוֹת; וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כֻּלָּן וְהִקְטִירוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹבְדִים מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת.

פֶּרֶק ב

א. אֵין אָדָם חַיָּב חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם שָׁגַג בַּתְּחִלָּה וְהֵזִיד בַּסּוֹף, אוֹ הֵזִיד בַּתְּחִלָּה וְשָׁגַג בַּסּוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת [כגון: מרשות היחיד לרשות הרבים], עָקַר [מרשות היחיד] בְּזָדוֹן וְהִנִּיחַ [ברשות הרבים] בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָקַר בִּשְׁגָגָה וְהִנִּיחַ בְּזָדוֹן - פָּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲקֹר בִּשְׁגָגָה וְיַנִּיחַ בִּשְׁגָגָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. עָבַר עֲבֵרָה, וְיָדַע שֶׁהִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה [- אסורה], אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זוֹ שְׁגָגָה, וּמֵבִיא חַטָּאת; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא בְּכָרֵת, וְשָׁגַג בַּקָּרְבָּן, וְלֹא יָדַע אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, אִם לָאו - הֲרֵי זֶה מֵזִיד; שֶׁשִּׁגְגַת קָרְבָּן, אֵינָהּ שְׁגָגָה בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.

ג. מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל [- איזה] חֵטְא שֶׁחָטָא - אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ", עַד שֶׁיֵּדַע הַחֵטְא שֶׁחָטָא בּוֹ. כֵּיצַד? חֵלֶב וְנוֹתָר [- מן הקרבן אחר זמן אכילתו] לְפָנָיו, וְאָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה אָכַל, אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְשָׁגַג וּבָא עַל אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן בָּעַל, שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָנָיו, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן עָשָׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת.

ד. חָטָא, וְנוֹדַע לוֹ חֶטְאוֹ, וְחָזַר וּשְׁכָחוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטָּאת לְשֵׁם מַה שֶּׁהוּא [- אומר שיהיה עבור איזה חטא שחטא], וְתֹאכַל כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת.

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם [איסור] אֶחָד מֵהֶן, וְהֵן שְׁנֵי גּוּפִין - חַיָּב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נִדּוֹת, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא; שְׁתֵּי אַחְיוֹתָיו, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי יָדַע עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לִשְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת שֶׁכִּבָּה אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ גֵר הִיא, אוֹ לִשְׁנֵי תַּמְחוּיִין [קערות] שֶׁל חֵלֶב שֶׁאָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵיזֶה תַּמְחוּי אָכַל - שֶׁהוּא חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל הַמְחַיֵּב חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה] עַל שִׁגְגָתוֹ, וְעָשָׂה בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁחָטָא - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה חֵטְא הוּא, הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. כֵּיצַד? תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְגָדַל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָּתָם, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְאָכַל חֵלֶב וָדָם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרְאֵלִי, וּמְצַוֶּה עַל כָּל אֵלּוּ, חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת עַל כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא כַּוָּנָה בַּעֲרָיוֹת, אוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - חַיָּב חַטָּאת; וּבְשַׁבָּת, פָּטוּר מֵחַטָּאת. כֵּיצַד? הָיָה מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה, וּבְעָלָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה לִבְעִילָה, וַהֲרֵי הִיא עֲרָוָה עָלָיו; דְּמָה שֶׁזֶּה שֶׁבְּפִיו רֹק הוּא, וּבְלָעוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁם אֲכִילָה בָּעוֹלָם, וַהֲרֵי הוּא חֵלֶב - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. נִתְכַּוֵּן [בשבת] לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתֵּלוּשׁ, וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר בְּלֹא כַּוָּנָה לַחֲתִיכָתוֹ - פָּטוּר; מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ.

ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹות, וּבִכְלַל עֲשִׂיָּתָהּ נַעֲשֵׂית עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, בִּשְׁגָגָה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בִּרְשׁוּת. כֵּיצַד? הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ [אשת אחיו שמת בלא בנים], וַהֲרֵי הִיא נִדָּה, וְהוּא לֹא יָדַע - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ, וַהֲרֵי הִיא נִדָּה - חַיָּב חַטָּאת: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שְׁאָלָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִבְעֹל; אֲבָל יְבִמְתּוֹ, אֵינוֹ רָגִיל בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל לָהּ. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּשַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת, וְשָׁכַח, וּמָל שְׁנֵיהֶם בְּשַׁבָּת - פָּטוּר מֵחַטָּאת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָזֶה רְשׁוּת לָמוּל אֶחָד מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָה הִיא אֶצְלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה; אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין, הוֹאִיל וּזְמַנּוֹ בָּהוּל, אֵינוֹ מְדַקְדֵּק. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל בְּשַׁבָּת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמוּלוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת.

ט. אֵמָן [מוהל מומחה] שֶׁבָּא לָמוּל לִפְנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְאָמְרוּ לוֹ: 'לֹא נִשְׁאַר פְּנַאי בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁתָּמוּל, וְאִם תַּתְחִיל לָמוּל לֹא תַּשְׁלִים עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצֵאתָ חוֹבֵל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה', וְאָמַר: 'רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז, וּבְמְהֵרָה אָמוּל' - אִם לֹא הִשְׁלִים אֶלָּא עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, שֶׁחֲרֵי הִתְרוּ בּוֹ.

י. הַמּוֹצִיא [מרשות היחיד לרשות הרבים] אֶת הַלּוּלָב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת [- בזמן המקדש, שהיו נוטלין גם בשבת], כְּדֵי לָצֵאת בּוֹ [חובת המצוה], וְהֶעֱבִירוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּת הוֹצִיא. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר כֵּן שֶׁמָּשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶן [מהשותפות בו] אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִטְמְאוּ קֹדֶם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה בַּסֵּתֶר, כְּגוֹן נָקוּב מֵעַיִם אוֹ רֵאָה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת; אֲבָל אִם נִמְצָא בַּעַל מוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה גְּלוּיָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. שָׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ [- לשם קרבן אחר] בְּטָעוּת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

יב. שָׁחַט זְבָחִים אֲחֵרִים לְשֵׁם פֶּסַח בְּטָעוּת - אִם רְאוּיִין הֵם לְקָרְבַּן פֶּסַח - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת; אִם אֵינָם רְאוּיִין, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְקֵבָה אוֹ בֶּן שְׁתַּיִם - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְמִצְוַת הַפֶּסַח. וְכֵן אִם שָׁגַג וּשְׁחָטוֹ בְּשַׁבָּת [- לשם] שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו [אנשים שלא יכולים לאכול כגון חולים], אוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו [בעליו], אוֹ לַעֲרֵלִים, אוֹ לִטְמֵאִים - חַיָּב חַטָּאת. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו, לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו, לְמוּלִים וְלַעֲרֵלִים, לִטְמֵאִים וְלִטְהוֹרִים - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הַפֶּסַח כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, וַיְקַטֵּיר אִמּוּרִין [האברים] לָעֶרֶב; וְכֵן אִם שָׁחַט יָתֵר עַל חוֹבַת הַיּוֹם, חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת.

יד. שָׁחַט קָרְבְּנוֹת יָחִיד שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, בְּשַׁבָּת בִּשְׁגָגָה - חַיָּב חַטָּאת, וְהַבָּשָׂר מֵתָר בַּהֲנָאָה. וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַדָּם [על המזבח]; וְאִם עָבַר וְזָרַק דָּמָן לִשְׁמָן, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וַיְקַטֵּיר אִמּוּרִין לָעֶרֶב; וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְיָבִיא הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ.

טו. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר, אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין חַטָּאת בֵּין עוֹלָה, וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם - אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחֹט', לְכַתְּחִלָּה. אֲבָל אִם שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הַכְּחוּשָׁה - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת. [אם] נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה בְּעֵת שֶׁשָּׁחַט הַכְּחוּשָׁה, וְלֹא לָזֶה נִתְכַּוֵּן - הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה הָאַחֲרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ, חֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת. וְכֵן הַפּוֹרֵס מְצוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם בִּשְׁגָגָה, וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים - בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק, בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע - הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק, חֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו בְּלֵילֵי הַפֶּסַח צָלִי שֶׁל פֶּסַח, וְנוֹתָר מִן הַקָּדָשִׁים, וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל צָלִי שֶׁהִיא מִצְוָה, וְשָׁגַג וְאָכַל הַנּוֹתָר - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, שֶׁחֲרֵי לֹא עָשָׂה מִצְוָה בַּאֲכִילָה זוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שלישי י"ז תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁחָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה], וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ, אֶלָּא אָמְרוּ: 'אָנוּ רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה' - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת; הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר: 'מֵזִיד הָיִיתִי', יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶם 'לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי', נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר: 'לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּזָדוֹן', שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים.

ב. שָׁתַק, וְלֹא הִפְלִיג [- לא הכחיש] אֶת הָעֵדִים - אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה אַחַת [- שפסולה לעדות]: 'אָכַלְתָּ חֵלֶב', אוֹ 'עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת', וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת. אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: 'חֵלֶב הוּא זֶה', וְשָׁתַק, וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל, אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹ' עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב,

פְּסוּלָה. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא, (לא) כִּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אָבִיו, וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחֻיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם.

ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בִּדְמֵי חֶצְיָהּ לַחֵטְא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ.

ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה.

ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - זוֹ תִּשָּׁחֵט לְשֵׁם הַחֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמְשַׁמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא [ברבים] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל; וְהַמְשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה מִשְּׁאָר עֲבֵרוֹת - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ הַחֵטְא. כֵּיצַד? מְשַׁמֵּד לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁאָכַל חֵלֶב בִּשְׁגָגָה, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיֵּחָזֵר בִּתְשׁוּבָה. אֲפִלּוּ הָיָה מְשַׁמֵּד לֶאֱכֹל חֵלֶב לְתֹאֲבוֹן [- לתאווה ולא בשביל להכעיס], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמָּן, וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתֹאֲבוֹן - הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּד. הָיָה מְשַׁמֵּד לֶאֱכֹל חֵלֶב, וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. מִי שֶׁשָּׁגַג וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּמֵּד וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה [נרפא] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקָּרְבָּן בֵּינְתַּיִם, הֲרֵי חָזַר וְנִרְאָה [נהיה ראוי להקרבה]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; לְפִיכָךְ, יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר וְנִתְרַפֵּא, יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ - כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ, יִקְרַב.

ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים; וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין [שמסתפקים האם חטאו] פְּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" - כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה', נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה - פָּטוּר מֵאֲשָׁם תָּלוּי; שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע [ספק עברה] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא אִם כֵּן לֹא כִּפֵּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם מְכַפְּרִין, אֶלָּא עַל הַשָּׁבִים הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל הַמְבַעֵט בָּהֶם, אֵינָם מְכַפְּרִין לוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אָשָׁמוֹ, וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ, שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין - אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ. וּכְשֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ, צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא מְבַעֵט בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ; וּכְשֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב בּוֹ.

יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה - חוּץ מֵאֲשַׁם נָזִיר. סְפֵק נָזִיר, וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, וּסְפֵק שׁוֹטָה - כֻּלָּן מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם, וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא לֵהָרֵג מִבֵּית דִּין - אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ [שחוט], מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזָּרֵק הַדָּם, וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזֶּבַח, אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו.

פֶּרֶק ד

א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד [- שלא ידע על איסורם], חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; אֲפִלּוּ עָשָׂה הַשָּׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ בְּעֶלֶם אֶחָד, מֵבִיא שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים חַטָּאוֹת. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה [- שכולל כמה איסורים], חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם - וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ הָאִסּוּרִין כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת, אוֹ אִסּוּר מוֹסִיף [- יבאר], אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹמֵר: 'בִּגְמַר זְבִיחָה [שחיטה] הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ' [- לעבודה זרה]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ - מִשֶּׁיִּשְׁחֹט בָּהּ מְעַט לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, תֵּאָסֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחֹט שְׁנַיִם [קנה ושט] אוֹ רֹב שְׁנַיִם; וְנִמְצָא, כְּשֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, שָׁחַט בְּהֵמָה הָאֲסוּרָה לְקָרְבָּן, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. הָיְתָה חַטַּאת הָעוֹף, וְהָיָה חֲצִי הַקָּנֶה שָׁלֵם פָּגוּם [שחוט], וְהוֹסִיף בּוֹ כָּל שֶׁהוּא בְּשַׁבָּת לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִים כְּאַחַת. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו, הַקָּיָם [החי], כְּשֶׁהִיא נִדָּה - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח - וְהֵם שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִים כְּאַחַת; וּמִשּׁוּם נִדָּה - שֶׁהוּא אִסּוּר מוֹסִיף [נוסף], שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנִּתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר זֶה לְבַעְלָהּ, נוֹסֵף לִיבָמָהּ [אח בעלה]. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָזֶה. הַבָּא עַל אָבִיו, חַיָּב שְׁתַּיִם - מִשּׁוּם "עֶרְוַת אָבִיךָ.. לֹא תְגַלֶּה", וּמִשּׁוּם "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב". וְכֵן הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם - שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". הַבָּא עַל הַזְּכוּר, וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" - הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב, שֵׁם

מתוך מהדורת חזק

אֶחָד הוּא. וְכֵן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה, וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. עָשׂוּ הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב בְּבְהֵמָה וּזְכוּר, כִּבְעִילָה אַחַת.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל בְּעִילָה אַחַת, וְחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת. כֵּיצַד? יַעֲקֹב הָיְתָה לוֹ בַּת מִזִּלְפָּה וּשְׁמָהּ תִּמְנַע; נָשָׂא לָבָן תִּמְנַע, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת, וּשְׁמָהּ סֶרַח, וְאֵין לְלָבָן בַּת אֶלָּא רָחֵל לְבַדָּהּ. נִמְצָאת סֶרַח בַּת בַּת יַעֲקֹב, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ מֵאֲבִיהָ; וְהֵם שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת. נִשֵּׂאת סֶרַח לְרְאוּבֵן, וְנֶאֱסְרָה עַל שְׁאָר בְּנֵי יַעֲקֹב; נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב, וַהֲרֵי הִיא כַּלָּתוֹ. מֵת רְאוּבֵן, אוֹ גֵּרַשׁ, וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לַאֲחִי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אַחֵי יַעֲקֹב, נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ אִסּוּר אֵשֶׁת אָחִיו. מֵת אוֹ גֵּרַשׁ, וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לְיִשְׁמָעֵאל - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אַחֵי יִשְׁמָעֵאל, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו. מֵת יִשְׁמָעֵאל, וְנָפְלָה לִיבּוּם לִפְנֵי יִצְחָק, וְעָבַר יִצְחָק וְיִבְּמָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לוֹ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אָחִיו, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ; שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סֶרַח זוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, בְּחַיֵּי יִצְחָק בַּעֲלָהּ וּבְחַיֵּי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם בַּת בִּתּוֹ, וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וּמִשּׁוּם כַּלָּתוֹ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתֵּאָסֵר זוֹ הָעֲרָוָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף - צָרִיךְ שֶׁיִּהוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּוִּין בָּעוֹלָם כְּדֵי שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן, יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה. אֲבָל אִם אֵינָם מְצוּוִּין, אֵין אוֹמְרִין: ״הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אַחִים, הָיְתָה נֶאֱסֶרֶת עֲלֵיהֶם, יִתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר לַזָּקֵן״ [- לזה שהיא אסורה לו כבר באיסור אחר]; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם עַתָּה לֹא בֵּן וְלֹא אָח. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּבָא עַל אִמָּהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא אִם אִמָּהּ שֶׁל שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא אֵם אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית - אַף עַל פִּי שֶׁזְּקֵנָה זוֹ הִיא חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵם, וְאִסּוּר בַּת אַחַת הִיא - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת בִּנָּהּ וּבַת בִּתָּהּ: ״שַׁאֲרָה הִנָּה, זִמָּה הִיא״ - הַכָּתוּב עָשָׂה שְׁלֹשָׁה גּוּפִין כְּגוּף אֶחָד, לְפִיכָךְ יֵחָשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת כְּשֵׁם אֶחָד.

ה. אֲבָל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה״, לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו. וְהֵיאַךְ תִּהְיֶה זֹאת? כְּגוֹן שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָּנוֹת, וּבָעַל אַחַת מִבְּנוֹתָיו, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן - כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּמְזֵר הַזֶּה עַל הַבַּת הַשֵּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמַּמְזֵרֶת, שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו מֵאִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ה

א. הַבָּא עַל עֶרְוָה אַחַת [אשה שאסורה לו] בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד [- כולן - בשגגה רצופה אחת] - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הַרְבֵּה - הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וַהֲרֵי הִיא גּוּף אֶחָד, הֲרֵי הַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם שָׁגַג בָּהּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ [האיסור], וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ, וּבְעָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה; שֶׁהַיְּדִיעוֹת, מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת.

ב. הַבָּא עַל הָעֲרָוָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד, וְזוֹ הַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה לָהּ יְדִיעָה [על האיסור] בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה [ואח"כ שכחה], שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֲצָלָהּ בְּהַעֲלָמוֹת הַרְבֵּה - הוּא מֵבִיא חַטָּאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה; הָיוּ לוֹ הוּא יְדִיעוֹת בֵּינְתַּיִם, וְהִיא בְּהֶעְלֵם אֶחָד - הוּא מֵבִיא חַטָּאוֹת הַרְבֵּה, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת אַחַת.

ג. הַבָּא עַל עֲרָיוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מִשֵּׁם [סוג איסור] אֶחָד - הוֹאִיל וְהֵן גּוּפִים מְחֻלָּקִין, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּעַל חָמֵשׁ נָשִׁים נִדּוֹת, אוֹ שֶׁבָּא עַל חָמֵשׁ אַחְיוֹתָיו, אוֹ עַל חָמֵשׁ בְּנוֹתָיו, בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: ״הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב חַטָּאת אַחַת״, בְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזָּכוּר עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה זְכוּר אַחֵר - בֵּין שֶׁבָּא עַל שְׁנֵיהֶן, בֵּין שֶׁבָּא עַל זֶה וְהֵבִיא זֶה עָלָיו - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. וְהוּא הַדִּין בְּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה; שֶׁהֲרֵי הֵן גּוּפִין מְחֻלָּקִין. וַהֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּעֶלֶם אֶחָד - שֶׁהִיא חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ.

ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם [לחו"ל], וְשָׁמְעָה שֶׁמֵּת, אוֹ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת בֵּין עַל פִּי עַצְמָהּ [ע"פ עדות ב' עדים] בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין [ע"פ עד אחד], וְנוֹדַע שֶׁבַּעֲלָהּ קַיָּם - חַיֶּבֶת קָרְבָּן אֶחָד; וְאִם נִשֵּׂאת לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אוֹ זְנָת [זנתה] עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוּפִין מְחֻלָּקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בִּשְׁגָגָה אַחַת. הַבָּא עַל הַנִּדָּה בִּשְׁגָגָה, וְטָהֲרָה מִנִּדָּתָהּ וְטָבְלָה, וְחָזְרָה וְרָאָת דַּם נִדָּה, וּבָא עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁגָגָה עַצְמָהּ - חַיָּב עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעֶלֶם אֶחָד וְהוּא גּוּף אֶחָד; שֶׁזְּמַן נִדּוּת זֶה - חוּץ מִזְּמַן נִדּוּת הַשֵּׁנִי, וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת.

ו. הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וִסְתָהּ [- לא כשרגילה לראות דם], וְרָאָת[ה] דָּם בְּעֵת הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְאֵינוֹ שׁוֹגֵג; שֶׁהַשּׁוֹגֵג, הָיָה לוֹ לִבְדֹּק וּלְדַקְדֵּק, וְאִלּוּ בָּדַק יָפֶה יָפֶה וְדִקְדֵּק בִּשְׁאֵלוֹת, לֹא הָיָה בָּא לִידֵי שְׁגָגָה; וּלְפִי שֶׁלֹּא טָרַח בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה, צָרִיךְ כַּפָּרָה. אֲבָל זֶה, מָה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי טְהוֹרָה הָיְתָה, וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת

וְסִתָּהּ בָּעַל; אֵין זֶה אֶלָּא אוֹנֵס. לְפִיכָךְ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא דָּם עַל עֵד [בגד] שֶׁלָּהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ - פְּטוּרִין. אֲבָל אִם עָבַר, וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, וְדִמָּה שֶׁיִּבְעֹל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאֲתָה בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בְּקָרְבָּן; שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה הִיא. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלּוֹ - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן; נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ - אִם קִנְּחָה עַצְמָהּ מִיָּד כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַבַּעַל, וְלֹא שָׁהָת[ה] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים, וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן. וְאִם שָׁהָת כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר, אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת, וְתִטֹּל עֵד לְבִדֹּק בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים בְּסָפֵק, וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן; וְאִם שָׁהָת כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ,

וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ וְנִמְצָא דָּם - בַּעֲלָהּ טָהוֹר.

ז. מִי שֶׁעָבַר וּבָעַל סָמוּךְ לְוֵסֶת, עַל דַּעַת שֶׁתִּקְדֹּם בִּיאָתוֹ לִרְאִיַּת הַדָּם, וְהִרְגִּישָׁה הָאִשָּׁה שֶׁנִּטְמֵאת בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאָמְרָה לוֹ: 'נִטְמֵאתִי' - הֲרֵי זֶה לֹא יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד, וּפֵרֵשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת: אַחַת עַל כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּעַל נִדָּה, וְאַחַת עַל יְצִיאָתוֹ, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֵּסֶת, וְדִמָּה שֶׁתִּקְדֹּם בְּעִילָתוֹ לִרְאִיָּתָהּ, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד - שֶׁנִּמְצְאוּ לוֹ שְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת בִּשְׁתֵּי הַבְּעִילוֹת. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֵּסֶת, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד מִן הַטֻּמְאָה - אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁכְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי בְּעִילוֹת, בִּשְׁגָגָה אַחַת הֵן, וּבְהֶעְלֵם אֶחָד עָשָׂה הַכֹּל. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת, שֶׁאִם שָׁגַג וּבָא עַל הָעֲרָוָה עַל דַּעַת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֲרָוָה, וְהוּא בְּתוֹךְ הַתַּשְׁמִישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד; שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד, וּפֵרֵשׁ וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא.

יום רביעי י"ח תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. דִּין שִׁגְגַת הַמַּאֲכָלוֹת, כְּדִין שִׁגְגַת הַבְּעִילוֹת; לְפִיכָךְ, אִם אָכַל אֲכִילוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁם [של איסור] אֶחָד בְּעֶלֶם אֶחָד [- הכל בשגגה אחת] - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן יָמִים רַבִּים, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב הַיּוֹם, וְאָכַל חֵלֶב לְמָחָר, וְחֵלֶב לְמָחָר, בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁלֹשָׁה תַּמְחוּיִין [קערות], אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם אָכַל כְּזַיִת חֵלֶב, וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב, וְנוֹדַע לוֹ - חַיָּב עַל כָּל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; שֶׁהַיְּדִיעוֹת, מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת [כל שכחה שאחר ידיעה מחייבת]. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב, וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי תַּמְחוּיִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא חַטָּאת; שֶׁאֵין הַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶן יוֹתֵר מִכְּדֵי [שיעור זמן של] אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְטָרֵף הַשִּׁעוּר לְמַזִּיד לְמַלְקוּת, כָּךְ מִצְטָרֵף הַשִּׁעוּר לְשׁוֹגֵג בְּקָרְבָּן.

ב. אָכַל נוֹתָר [- בשר קרבן לאחר זמן אכילתו] מֵחֲמִשָּׁה זְבָחִים, כְּזַיִת מִכָּל זֶבַח, בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁכֻּלָּן שֵׁם [איסור] אֶחָד הֵן, וְהַתַּמְחוּיִין אֵינָן מְחַלְּקִין. וְגוּפֵי הַזְּבָחִים אֵינָן מְחַלְּקִין - שֶׁאֶחָד הָאוֹכֵל בָּשָׂר מִזְּבָחִים רַבִּים, אוֹ מִזֶּבַח אֶחָד. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט חֲמִשָּׁה זְבָחִים בַּחוּץ [- חוץ למקדש] בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִשְׁתַּחֲוֶה לְחָמֵשׁ צוּרוֹת [של עבודה זרה] בְּעֶלֶם אֶחָד.

ג. הִקִּיז דָּם לִבְהֶמְתּוֹ, וְקִבְּלוֹ בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת, וּשְׁתָיָן בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

ד. הָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת הַרְבֵּה, מִשֵּׁמוֹת הַרְבֵּה [מאיסורים שונים], בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל [קרבן שנפסל], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, בְּעֶלֶם אֶחָד - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ שֵׁמוֹת הַרְבֵּה, בְּעֶלֶם אֶחָד - אִם נִתְקַבְּצוּ בְּאִסּוּר מוֹסִיף [שהאיסור הנוסף הרחיב במשהו את תחומי האיסור], אוֹ בְּאִסּוּר כּוֹלֵל [כגון חלב ביום כיפור], אוֹ בְּאִסּוּר [שחלו כולם ב]בַּת אַחַת - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם. לְפִיכָךְ, הַטָּמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב, נוֹתָר, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת, וְאָשָׁם: חַטָּאת אַחַת מִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר; וְאַחַת מִשּׁוּם יוֹם הַכִּפּוּרִים - וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף אֹכֶל אַחֵר עִם כְּזַיִת זֶה, עַד שֶׁיִּשָּׁלִימוּ לְכַזַּיִת [כתמר - שיעור האיסור ביום כיפור]. וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי לִמְעִילָה, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה.

ה. הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אַחַת הִיא.

ו. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאֶחָד.

ז. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב, וְכַחֲצִי זַיִת דָּם, בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב קָרְבָּן; כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מִצְטָרְפִין לְמַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - כָּךְ אֵין מִצְטָרְפִין לְקָרְבָּן.

ח. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת [מאיסור בשוגג], וְנוֹדַע לוֹ [שאכל], וְחָזַר וְשָׁכַח [שזה אסור], וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת אַחֵר בְּעֶלֶם שֵׁנִי - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וְיֵשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר [- שהיא מחלקת בין שתי האכילות]. וְכֵן אִם כָּתַב אוֹת אַחַת בְּשַׁבָּת בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁכַח, וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה סְמוּכָה לָהּ בְּעֶלֶם שֵׁנִי - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמַּעֲבִיר [ברשות הרבים] שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּמֵזִיד, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג - אִם

בִּזְרִיקָה, חַיָּב; לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְהַחְזִירָהּ, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה לוֹ הַיְדִיעָה שֶׁבֵּינְתַּיִם. וְאִם בְּהַעֲבָרָה, פָּטוּר - שֶׁיֵּשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב וּכְזַיִת חֵלֶב בְּעֶלֶם אֶחָד, וְנוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת [אפילו שאינם בין האכילות], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ הַקָּרְבָּן. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת, מֵבִיא חַטָּאת אַחַת. וְכֵן יֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא הַדִּין בַּבְּעִילוֹת.

י. אָכַל כְּזַיִת וּמֶחֱצָה בְּעֶלֶם אֶחָד, וְנוֹדַע לוֹ עַל כְּזַיִת, וְחָזַר וְאָכַל חֲצִי זַיִת בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵמוֹ - שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ עַל מִקְצָת הַעֲלָמָה רִאשׁוֹנָה.

יא. אָכַל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בְּעֶלֶם אֶחָד, וְנוֹדַע לוֹ עַל אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת אַחֵר בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְהֵבִיא חַטָּאת עַל הָרִאשׁוֹן - רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין, אֲבָל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְכַּפֵּר; אֶלָּא כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ עָלָיו, יָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת. הֵבִיא חַטָּאת עַל הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלִישִׁי וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין, שֶׁשְּׁנֵיהֶן בְּעֶלֶם אֶחָד; וְרִאשׁוֹן לֹא נִתְכַּפֵּר בְּחַטָּאת זוֹ. הֵבִיא חַטָּאת עַל הָאֶמְצָעִי - שְׁלָשְׁתָּן מִתְכַּפְּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל אֶמְצָעִי; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת.

יב. מִי שֶׁאָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חֵלֶב אָכַל אוֹ שֻׁמָּן, וְחָזַר וְאָכַל חֲתִיכָה אַחֶרֶת מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חֵלֶב אָכַל אוֹ שֻׁמָּן, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחֵלֶב אָכַל בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשֵּׁנִיָּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁיְּדִיעַת סָפֵק הָיְתָה לוֹ בֵּינְתַּיִם - אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת [ומתחייב בשתי אשם תלוי], אֵינָהּ מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת.

פֶּרֶק ז

א. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה וְנִסֵּךְ וְקִטֵּר וְזִבַּח, בְּעֶלֶם אֶחָד [כולם בשגגה אחת] - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת; וְכֵן אִם פִּעֵר עַצְמוֹ [עשה צרכיו] לִפְעוֹר [- שכך עבודתה] וְזָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס [ע"ז שכך עבודתה], בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב שְׁתַּיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, יְהֵא חַיָּב עַל כָּל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵזִיד בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ [שלא ידע שהן אסורות]; אֲבָל אִם הֵזִיד בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ, וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, וְשֶׁאָסוּר לְעָבְדָהּ, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהַהִשְׁתַּחֲוָיָה וְהַנִּסּוּךְ עֲבוֹדָה, וְהִשְׁתַּחֲוָה וְנִסֵּךְ - חַיָּב שְׁתַּיִם; יָדַע שֶׁאֵלּוּ עֲבוֹדוֹת הֵן, וְאָסוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לְאֵל אַחֵר, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וְעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין קְרוּיָה עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וַעֲבָדָהּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

ב. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עִקָּר [- את המושג] שַׁבָּת, וְשָׁכַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה וְהוּא קָטָן לְבֵין הַגּוֹיִם, אוֹ נִתְגַּיֵּר קָטָן וְהוּא בֵּין הַגּוֹיִם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא. וְכֵן חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל חֵלֶב שֶׁאָכַל, וְחַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל דָּם שֶׁאָכַל; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ. וְכָל הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת, אֲבָל שֶׁכַּח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, וְדִמָּה שֶׁהוּא חֹל - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכוֹת הַרְבֵּה, חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ; וְכֵן חַטָּאת, עַל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת שֶׁשָּׁגַג בּוֹ.

ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, וְשָׁגַג בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת, אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה - חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה; אֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת בְּעֶלֶם אֶחָד, מֵבִיא תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים חַטָּאוֹת.

ד. שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, וְשָׁגַג אַף בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

ה. הָעוֹשֶׂה אָב [- מלאכה] וְתוֹלְדוֹתָיו [מלאכה שדומה לה] בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הָעוֹשֶׂה תּוֹלְדוֹת הַרְבֵּה שֶׁל אָב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

ו. עָשָׂה תּוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה, וְתוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה, בְּעֶלֶם אֶחָד - יֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת.

ז. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וְנָטַע וְהִבְרִיךְ [כפף ענף המחובר לעץ והשחילו בקרקע והוציא ראשו לחוץ] וְהִרְכִּיב [חיבר ענף עץ בעץ אחר], בְּעֶלֶם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, הָאָבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁהֵן מֵעֵין הָאָבוֹת.

ח. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת, בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה - בֵּין בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, בֵּין בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה יָדַע שֶׁהוּא שַׁבָּת, וְנָטַע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַנְּטִיעָה אֲסוּרָה מִשּׁוּם מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁלִישִׁית הִבְרִיךְ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַהַבְרָכָה מְלָאכָה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת, כְּגוּפִין מְחֻלָּקִין [- כדין הבא על כמה עריות בשגגה אחת].

ט. שָׁגַג שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, וְזָרַע בּוֹ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת, וְנָטַע בּוֹ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַנְּטִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁית שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת, וְהִבְרִיךְ, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַהַבְרָכָה מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַיָּמִים שֶׁבֵּין שַׁבָּת לְשַׁבָּת,

חֲרֵי הֵם כִּידִיעָה לְחַלֵּק [- בין השגגות ולחייב עליהם בנפרד].

י. מִי שֶׁקָּצַר וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת [- שיעור כתאנה] בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, וְחָזַר וְקָצַר וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה, וְנוֹדַע לוֹ עַל קְצִירָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת - קְצִירָה [של שגגת שבת וזדון מלאכות] גוֹרֶרֶת קְצִירָה [של שגגת מלאכות וזדון שבת], וּטְחִינָה גוֹרֶרֶת טְחִינָה, וּכְאִלּוּ עָשָׂה אַרְבַּעְתָּן בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, וְכֵיוָן שֶׁהִקְרִיב חַטָּאת זוֹ - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל; וּכְשֶׁיֵּדַע אַחַר כֵּן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ תְּחִלָּה עַל קְצִירָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, וְהִקְרִיב חַטָּאת - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל זוֹ הַקְּצִירָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ עָלֶיהָ, וְעַל הַקְּצִירָה וְהַטְּחִינָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁתֵּיהֶן כִּמְלָאכָה אַחַת, וְנִגְרְרָה קְצִירָה וּטְחִינָה עִם הַקְּצִירָה. וְתִשָּׁאֵר הַטְּחִינָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ עָלֶיהָ, וְיָבִיא חַטָּאת שְׁנִיָּה. קָצַר כַּחֲצִי גְּרוֹגֶרֶת בִּשְׁגַגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, וְחָזַר וְקָצַר כַּחֲצִי גְּרוֹגֶרֶת בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; קְצִירָה גוֹרֶרֶת קְצִירָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת.

יא. הַמִּתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ אֶת הַתָּלוּשׁ [מן הקרקע], וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתִיכָה - הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ, פָּטוּר מִן הַחַטָּאת; שֶׁזֶּה כְּמִתְעַסֵּק [כאילו לא נתכוון לעשות כלל], וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֶשֶׁבֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים.

יב. הַחוֹתֶה גֶּחָלִים בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא מְכַבֶּה אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַדְלִיק אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת - אִם נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת וּלְהַבְעִיר, חַיָּב שְׁתַּיִם. חָתָה גֶּחָלִים לְהִתְחַמֵּם מֵהֶן, וְהֵבְעֵרוּ מֵאֵלֵיהֶן - חַיָּב שְׁתַּיִם; מִפְּנֵי שֶׁמְּלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ חַיָּב עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וּכְשֵׁם שֶׁחַיָּב עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, כָּךְ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבַּן חַטָּאת.

פֶּרֶק ח

א. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה], חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי. וּמַה הוּא לֹא הוֹדַע? אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג בְּדָבָר זֶה אוֹ לֹא שָׁגַג - חֲרֵי זֶה מְצֻוֶּה לְהַקְרִיב אָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ. וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן, בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם". וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "אָשָׁם תָּלוּי" - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל הַסָּפֵק, וְתוֹלֶה לוֹ, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא בִּשְׁגָגָה, וְיַקְרִיב חַטָּאתוֹ.

ב. אֵינוֹ חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ [ברור מוכר ומזוהה, והספק הוא בפעולה]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב, וְסָפֵק אִם הָיָה כְּזַיִת אוֹ פָּחוֹת מִכְּזַיִת, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכַת חֵלֶב וַחֲתִיכַת שֶׁמֶן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן אָכַל, אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, בָּעַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן בָּעַל, שַׁבָּת וְיוֹם חֹל, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן עָשָׂה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְלֹא יָדַע מֵעֵין אֵיזוֹ מְלָאכָה עָשָׂה - חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה אַחַת, סָפֵק שֶׁהִיא חֵלֶב סָפֵק שֶׁהִיא אַלְיָה, וַאֲכָלָהּ - פָּטוּר, שֶׁחֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ. וְכֵן הָאוֹכֵל חֵלֶב הַכּוּי [- שהוא ספק חיה או בהמה, וחיה חלבה מותר] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁאֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ. וְכֵן הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁהִיא סָפֵק נִדָּה, אוֹ סָפֵק עֶרְוָה שֶׁל קֵרוּב בָּשָׂר [קירבה משפחתית] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁנִּמְצָא דָּם עַל עֵד [מטלית] שֶׁלָּהּ לְאַחַר זְמַן, וְהַנּוֹשֵׂא יְבִמְתּוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים [מפטירת בעלה], וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ [מיהו אביו:] אִם בֶּן תִּשְׁעָה [חודשי עיבור -] לָרִאשׁוֹן [וא"כ לא היתה צריכה יבום - ואסורה עליו] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, שֶׁחֲרֵי אֵין שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ.

ג. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לוֹ: "זֶה שֶׁאָכַלְתָּ, חֵלֶב הָיָה", וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר: "לֹא אָכַלְתָּ חֵלֶב", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "אָכַל", וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא אָכַל" - הוֹאִיל וְנִקְבַּע הָאִסּוּר, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁעֵד אֶחָד אוֹמֵר "מֵת בַּעֲלָהּ", וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא מֵת" - חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי. וְהוּא הַדִּין לִסְפֵק מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁחֲרֵי נִקְבַּע הָאִסּוּר; אֲבָל סְפֵק מְקֻדֶּשֶׁת, לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר.

ד. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שֶׁמֶן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וּבָא גּוֹי אוֹ כֶּלֶב וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, אוֹ שֶׁאָכַל גּוֹי אוֹ כֶּלֶב אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וּבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בִּזְדוֹן וּשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּשְׁנִיָּה בִּזְדוֹן - חֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּזְדוֹן, פָּטוּר מִקָּרְבָּן; אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, מֵבִיא חַטָּאת; אָכַל אֶת הָרִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה, וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. חֵלֶב וְנוֹתָר [- בשר קרבן לאחר זמן אכילתו] לְפָנָיו, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן אָכַל, אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן בָּעַל, שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן, וְאֵינוֹ מֵבִיא חַטָּאת, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁל [- מין ה:] חֵטְא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, שֶׁחֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאת קְבוּעָה אַחַת, חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי אֶחָד; וְכָל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאוֹת הַרְבֵּה, חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין הַרְבֵּה, כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל [קרבן פסול] בְּעֶלֶם אֶחָד [בשגגה אחת], חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת - כָּךְ אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אֲכָלָן, אוֹ לֹא אָכַל אֶלָּא חֲתִיכוֹת שֶׁל הֶתֵּר שֶׁהָיוּ עִמָּהֶן - מֵבִיא אַרְבָּעָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הָאִשָּׁה שֶׁבָּא

עָלֶיהָ אִשְׁתּוֹ, אוֹ פִּלוֹנִית הָעֲרָוָה שֶׁהָיְתָה עִמָּהּ שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת - חֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁמוֹנֶה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין.

ז. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן אָכַל, וְאַחַר שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק, אָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן - חֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין.

ח. כְּשֵׁם שֶׁיְּדִיעַת רַבַּאי בֵּינְתַּיִם [כגון שאכל שתי חתיכות חלב ונודע לו על כל אחת בנפרד] מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת [וחייב שתיים], כָּךְ יְדִיעַת סָפֵק בֵּינְתַּיִם מְחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל חֲמִשָּׁה זֵיתֵי חֵלֶב בְּעֶלֶם אֶחָד, וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק עַל אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק אַחֶרֶת עַל הַשֵּׁנִי, וְכֵן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד - חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ט. חֲתִיכָה שֶׁל שֻׁמָּן וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא, וְהֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, וְחָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא חַטָּאת. וְכֵן אִם אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא הָאַחֵר אָשָׁם תָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב נוֹתָר [- שבה שני איסורים], אָכַל אֶת אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב, וְאָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם נוֹתָר. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּעֶלֶם שֵׁנִי - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת; וְאִם הָיָה בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, מֵבִיא אָשָׁם רַבַּאי מִשּׁוּם מְעִילָה. אָכַל אֶחָד אֶת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום חמישי י"ט תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ט

א. עַל חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת מְבִיאִין קָרְבַּן אָשָׁם, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם רַבַּאי', שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ בָּא מִשּׁוּם סָפֵק; וְאֵלּוּ הֵן: עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה [חציה שפחה וחציה בת חורין], וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַמְּעִילָה, וְעַל טֻמְאַת נָזִיר, וְעַל הַצָּרַעַת כְּשֶׁיִּטְהַר מִמֶּנָּה. עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה כֵּיצַד? הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁפְחָה גְּדוֹלָה, וּמְזִידָה, וּבִרְצוֹנָהּ, וְתִהְיֶה בְּעוּלָה - כְּדֵי שֶׁתִּלְקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה . . וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ", הִיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן.

ב. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת, הוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן; וּבִזְמַן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת, הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן.

ג. בֶּן תֵּשַׁע וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה - {הִיא} (הוא) לוֹקָה, וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן; וְיִרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא, עַד שֶׁיְּגַדֵּיל וְיִהְיֶה בֶּן דַּעַת.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, מַה הִיא הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשֶׁאֵינָן חַיָּבִין עַד שֶׁיִּבְעֹל כְּדַרְכָּהּ וְיִגְמֹר. לְפִיכָךְ, אִם אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: 'בְּעַלְתָּ שִׁפְחָה חֲרוּפָה', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא בָּעַלְתִּי' - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם; שֶׁחֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ, אוֹ לֹא גָּמַר; וְזֶה שֶׁאָמַר 'לֹא בָּעַלְתִּי', כְּלוֹמַר: 'לֹא גָּמַרְתִּי'.

ה. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד. כֵּיצַד? הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּזָדוֹן, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדַע לוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה הַעֲלָמוֹת - מַקְרִיב אָשָׁם אֶחָד, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל: עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁבָּהּ, וְעַל הַשְּׁגָגוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁפָחוֹת הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ בְּעֶלֶם אֶחָד - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה. בָּעַל שִׁפְחָה וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַהַפְרָשָׁה מְחַלֶּקֶת, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחַר כָּךְ בָּעַל.

ו. וְכֵן אִם בָּעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בְּעֶלֶם אֶחָד בִּשְׁפָחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן, וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מַפְרִישׁ אָשָׁם אַחֵר; אַף עַל פִּי שֶׁבְּעֶלֶם אֶחָד הָיוּ כֻּלָּן, הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, שֶׁדִּין הַשּׁוֹגֵג וְהַמֵּזִיד בַּשִּׁפְחָה - אֶחָד הוּא.

ז. עַל הַגָּזֵל כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וָמַעְלָה מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁגְּזָלוֹ, בֵּין שֶׁגְּנָבוֹ, בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ הִלְוָהוּ, אוֹ מִשּׁוּם שֵׁתָּפוּת, אוֹ מִשְּׁאָר דְּרָכִים, וְכָפַר בּוֹ [הכחיש שקיבל] וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם עַל חַטָּאתוֹ; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם גְּזֵלוֹת'. וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה, עַד שֶׁיָּשִׁיב הַמָּמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ לִבְעָלָיו; אֲבָל הַחֹמֶשׁ [מהקרן, שבנוסף לקרן], אֵינוֹ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּקְרִיב עָלֶיהָ אָשָׁם זֶה, וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר מִמֶּנָּה, וְעַל אֵיזוֹ דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיַן חִיּוּב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵיזוֹ דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד.

ח. עַל הַמְּעִילָה כֵּיצַד? כָּל הַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה - מַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה, וְיוֹסִיף חֹמֶשׁ; וַיַּקְרִיב אָשָׁם, וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַקֶּרֶן מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ, בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין [תבשילים] בְּעֶלֶם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִזֶּבַח אֶחָד - אִם יֵשׁ בְּכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד; שֶׁהַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין בִּמְעִילָה, וַהֲרֵי הֵם כְּמִינִין הַרְבֵּה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַלְּקִין בְּחִיּוּב הַכְּרֵתוֹת. חֲמָרָה יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְעִילָה - שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הַמְּהַנֶּה כַּנֶּהֱנֶה [נתן לחבירו - הנותן מעל], וּמִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה [- חצי שיעור לעוד חצי לאחר זמן רב], וְשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ [ובכך מעל] חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ; מַה שֶּׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

י. כָּל הַמְחַיֵּב אָשָׁם וַדַּאי - צָרִיךְ שֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב אַשָּׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיִּוָּדַע לוֹ,

וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ. וְכָל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אֶחָד הַמֶּלֶךְ, אוֹ כֹּהֵן מָשִׁיחַ [כהן גדול שנמשח בשמן], אוֹ שְׁאָר עַם הָאָרֶץ - שָׁוִין בּוֹ.

יא. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עָשָׂהוּ אוֹ לֹא עָשָׂהוּ, פָּטוּר מִכְּלוּם; לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק מְעִילָה - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְעִילָה.

יב. הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא - פָּטוּר. חָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, מֵבִיא אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ; אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין.

יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם חֵלֶב. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב, וְאָשָׁם וַדַּאי שֶׁל מְעִילָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, אַף הַשֵּׁנִי מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא חַטָּאת. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, וְאָשָׁם וַדַּאי עַל מְעִילָתוֹ; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת, בִּלְבַד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, מֵאֵיזֶה טַעַם נוֹסָף אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר חֵלֶב; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאִסּוּרִין.

פֶּרֶק י

א. שִׁשָּׁה, מִצְוָתָן שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד; וְאֵלּוּ הֵן: הַמְצֹרָע, וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת [ידע עדות ממון ומיאן להעיד ונשבע שאינו יודע מהמעשה] בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁקֶר בִּשְׁגָגָה [על דבר שעשה או שיעשה, ולא עשה], וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה.

ב. קָרְבַּן הַיּוֹלֶדֶת - אִם הָיְתָה עֲשִׁירָה - מְבִיאָה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה, וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - חֲרֵי קָרְבָּנָהּ יוֹרֵד, וּמְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת; אֲפִלּוּ הָיְתָה יָדָהּ מַשֶּׂגֶת לְשֶׂה, וְאֵינָהּ מַשֶּׂגֶת לִנְסָכָיו - מְבִיאָה קָרְבַּן עָנִי.

ג. הַמְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר - מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת; אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לָאָשָׁם.

ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְעַל שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְעַל שִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו [טמא שנכנס למקדש או שאכל קודש] - מֵבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, כִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת הַקְּבוּעוֹת; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת, וְהִיא הַקְּרוּיָה ׳מִנְחַת חוֹטֵא׳, שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה, וּמְפֹרָשׁ זֶה שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - שֶׁכָּךְ כָּתוּב שָׁם: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחְטָא, וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְגוֹ׳ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא וְגוֹ׳ אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם וְגוֹ׳ וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹ׳"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁחַיָּב כָּאן קָרְבָּן לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְהוּא לֹא יָדַע. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה, הֲרֵי הוּא כְּמִפֹּרָשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ; בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה׳, וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו - וְנִכְרְתָה", וּבַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל, כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה׳ טִמֵּא". וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, פֵּרְשָׁה הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן.

ו. כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת, בַּעֲלָהּ מֵבִיא עַל יָדֶיהָ [עבורה]. אִם הָיָה עָנִי, מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי; וְאִם הָיָה עָשִׁיר, מַקְרִיב עַל יָדֶיהָ קָרְבַּן עָשִׁיר. וּמֵבִיא אָדָם עַל יְדֵי בְּנוֹ וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ קָרְבַּן עָנִי, וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים.

ז. הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מָשִׁיחַ [כהן גדול שנמשח בשמן] - מְבִיאִין קָרְבָּן עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אוֹ עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת; שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב קָרְבַּן מֶלֶךְ מִקָּרְבַּן הֶדְיוֹט וּמִקָּרְבַּן כֹּהֵן מָשִׁיחַ, אֶלָּא בַּמִּצְוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כֻּלָּם שָׁוִין. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְעַל שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר עֲלֵיהֶן, וְעַל אֵיזוֹ דֶּרֶךְ יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵיזֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. וּבְהִלְכוֹת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה אֲבָאֵר בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיּוֹלֶדֶת וְהַמְצֹרָע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה, וּבְאֵיזֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶם קָרְבָּן אֶחָד.

ח. כָּל הַמֵּבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּדוֹן כִּשְׁגָגָה - אִם הָיָה אָנוּס, פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָן - שֶׁאִם הָיָה אָנוּס, פָּטוּר.

ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לִכְבְשָׂה שֶׁל חַטָּאתוֹ, וְצָרַךְ [נזקק להן, כגון ששעירה זולה יותר] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה, וִיחַלֵּל אוֹתָן הַמָּעוֹת עַל הַשְּׂעִירָה, וְיֵהָנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ לַשְּׂעִירָה, וְלָקַח כִּשְׂבָּה - יֵהָנֶה בָּהֶן.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְהֵמָה, וְהֶעֱנִי - יִקַּח שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָן הַמָּעוֹת, וְיֵהָנֶה בָּהֶן. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְנֵי יוֹנָה אוֹ לְתוֹרִים, וְהֶעֱנִי - יָבִיא [מנחה] עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָן הַמָּעוֹת, וְיֵהָנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה עָנִי, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, וְיָבִיא עוֹף; הִפְרִישׁ לְעוֹף, וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, וְיָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה. אֲפִלּוּ הָיָה מוֹרִישׁוֹ גּוֹסֵס - הֲרֵי זֶה עָנִי, עַד שֶׁיָּמוּת מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשֶׁנּוּ.

יא. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וְנָפַל בָּהּ מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף; אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף, וְנִפְסַל - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן.

יב. הִפְרִישׁ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְהֶעֱשִׁיר - אִם עַד שֶׁלֹּא

קָדְשָׁה בַּכְּלִי [שרת] - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת, וְתִפָּדֶה וְתֵאָכֵל; וּמִשֶּׁקָּדְשָׁה בַּכְּלִי - תַּעֲבֹר צוּרָתָהּ [תפסל], וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

יג. עָשִׂיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן [עופות] לְמִכֹּר אוֹתָהּ, וְלִקַּח בְּדָמֶיהָ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וְהֶעֱנִי - יָבִיא קֵן זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְדֻשַּׁת דָּמִים שֶׁהִיא נִדְחֵית [כיון שעני לא ראוי להביא קרבן עשיר]. וְלָמָּה לֹא נִדְחֵית [בפועל]? מִפְּנֵי שֶׁדְּחוּי מֵעִקָּרוֹ [מלכתחילה] אֵינוֹ דְּחוּי, וַהֲרֵי נִרְאֶה קֵן זֶה לוֹ עַתָּה.

עָנִי שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָשִׁיר, יָצָא; וְעָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי, לֹא יָצָא.

פֶּרֶק יא

א. שִׁנּוּי יֵשׁ בִּשְׁגִגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו [טמא שנכנס למקדש או אכל קודש], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת: שֶׁכָּל הַכְּרֵתוֹת - כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ לַמִּקְדָּשׁ בַּתְּחִלָּה, וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה זֶה שֶׁאֲכָלוֹ, אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן; עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא, וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא, וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחְלְקוֹת אֵלּוּ. וּמִנַּיִן שֶׁדִּין שִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר שִׁגְגוֹת נֶאֱמַר: "בַּעֲשׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה, וְאָשֵׁם. אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" - כֵּיוָן שֶׁיֵּדַע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה; וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו נֶאֱמַר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם". מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ", מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר: "וְהוּא יָדַע" - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וִידִיעָה בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם.

ב. נִטְמָא, וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵיזֶה אָב [סוג טומאה] נִטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵיזֶה אָב נִטְמָא - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה בְּאֵיזֶה אָב נִטְמָא; הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא, הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה - כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשִּׁעוּר, וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנָּגַע בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חַיָּב קָרְבָּן, אוֹ פָּטוּר. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ מִיָּמָיו, וְלֹא הֵבִין מִקּוֹמוֹ - אִם נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה, וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֵׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵלּוּ הַחַיָּבִין בְּקָרְבָּן מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלֶב לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: 'וַהֲלֹא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת'? מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ [כגון ספק זבה] מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק.

ג. מִי שֶׁנִּטְמָא בָּעֲזָרָה - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵּן שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ, יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד; וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ בְּמֵזִיד, וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה [- שיעור השהיה] לְאָנוּס בִּלְבַד, אוֹ אַף לְמֵזִיד; וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ, וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה - הַדָּבָר סָפֵק אִם אֲוִיר עֲזָרָה כַּעֲזָרָה, אוֹ אֵינוֹ כַּעֲזָרָה.

ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו, אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי - שֶׁאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל לֹא הוֹדַע, אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה.

ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר - הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ טֻמְאָה זוֹ, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה, אֶלָּא מִקְצָת יְדִיעָה - שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין, שֶׁבְּהִלּוּךְ שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי; וְאַף עַל פִּי כֵּן חַיָּב חַטָּאת - שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה, כְּכָל יְדִיעָה. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק טָמֵא.

ז. הִזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי [כטמא מת] וְטָבַל אַחַר שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בִּשְׁנִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה מֵהֶן סָפֵק יְדִיעָה הִיא, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה כִּידִיעָה.

ח. הָיָה טָמֵא, וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: 'נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ', וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: 'לֹא נִכְנַסְתִּי' - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן; שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר: 'מֵזִיד הָיִיתִי' [כלומר: כוונתי היתה 'לא נכנסתי בשוגג']. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: 'טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וּבְפָנֵינוּ נִטְמֵאתָ, וְיָדַעְתָּ שֶׁאַתָּה טָמֵא' - אַף עַל פִּי

שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר: 'כְּבָר טָבַלְתִּי', הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים וְאָמַר: 'לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם', הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶן; אִם הֱבִיאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן הַקַּל - שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.

ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ אוֹ קָדְשָׁיו - שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף - שָׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין [מגינים מן היסורים], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף - שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה, לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף - שְׂעִירֵי הָרְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו - פַּר כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמֵּזִיד מִן הַכֹּהֲנִים; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל, דַּם שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

יום שישי כ' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק יב

א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה] - אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה, וְהוֹרוּ לְהַתִּירוּ, וְשָׁגְגוּ הָעָם בְּהוֹרָאָתָן, וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל הוֹרָאָתָן, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן בְּהוֹרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה; שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשַׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל, בֵּין עָשׂוּ בֵּין לֹא עָשׂוּ - אֶלָּא הוֹרָיָתָן בִּלְבַד. וּשְׁאָר הָעָם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הָעוֹשִׂין - מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שְׁגָגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ: "וְהָיָה, אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁבִּשְׁגֹּגֶת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא מְדַבֵּר. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִיתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מְבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר חַטָּאת; וְזֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ". נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָיָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים עוֹלוֹת, וּשְׁנַיִם עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת; וְהֵן נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן נִכְנָס לִפְנִים [להזות על הפרוכת ומזבח הזהב]; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה'. וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ, מְבִיאִין שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים חַטָּאוֹת; וְהֵן נִשְׂרָפוֹת, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָן נִכְנָס לִפְנִים. וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא 'פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל" - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קָרוּי "קָהָל", שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה". בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִעוּט מִנְּיַן הַשְּׁבָטִים, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט כָּל יִשְׂרָאֵל - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים פַּר לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ, מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִים. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא רֹב הַקָּהָל - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנַיִם עָשָׂר שְׂעִירִים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה, אוֹ לֹא שָׁגְגוּ - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת"; עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בְּקָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין, וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? בְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה [מופלא שבסנהדרין] עִמָּהֶן בַּהוֹרָיָה; וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָיָה; וְיִטְעוּ כֻּלָּם אוֹ רֻבָּם בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: 'מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת', וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: 'מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת'; וְיַעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ עַל פִּיהֶם; וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדָּת הוֹרוּ; וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעַקְרוּ כָּל הַגּוּף [כל המצוה]; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לָהֶם, יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ בִּשְׁגָגָה. בְּכָל אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִים - הוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסַר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

פֶּרֶק יג

א. כֵּיצַד אִם חָסַר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֵּבָה מֻתָּר, וְאָכְלוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי מְקוֹמָן עַל פִּיהֶן - אוֹתוֹ בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב מֻתָּר, וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה [מופלא שבסנהדרין] עִמָּהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מְמֻנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵּר אוֹ מַמְזֵר אוֹ זָקֵן שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים [עדירי] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם, וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְגוֹ'". וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָיָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם כְּעֵינַיִם; וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה" - מָה הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָיָה, אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ, עַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָיָה. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, וְאָמַר לָהֶן: 'טוֹעִים אַתֶּם', וְרַבּוּ עָלָיו הַמַּתִּירִים, וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁעָשָׂה

עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ מִעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין, וְשָׁתְקוּ - הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא הָיָה שָׁם חוֹלֵק, וּפָשְׁטָה הַהוֹרָיָה בְּרֹב הַקָּהָל - חֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין קָרְבָּן, וְכָל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר; וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ - אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָלוּ בְּבֵית דִּין. וְכֵן אִם נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּדָּבָר, וְאָמְרוּ: 'דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא', וְלֹא הוֹרוּ לָעָם, וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: 'מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת', וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶם בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ שֶׁהַדָּבָר מֻתָּר, וְהָלַךְ וְעָשָׂה כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - חֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין; שֶׁחֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְעָשׂוּ מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - חֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין; וְאֵלּוּ הַמִּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ.

ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָיָתָן, אֵינָן מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל; עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ, חוּץ מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שֵׁבֶט אֶחָד, וְכֵן אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִעוּט הַקָּהָל - בֵּית דִּין חַיָּבִים, וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ הָעוֹשִׂין בְּהוֹרַיַּת בֵּית דִּין שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וַחֲרֵי כֻּלָּם בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מֵאָה אֶלֶף - חֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָם חֲשׁוּבִים כִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לְעִנְיָן הַזֶּה, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד.

ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין בִּשְׁעַת הַחֵטְא, וּמֵעָטִין בִּשְׁעַת הַיְדִיעָה, אוֹ מֵעָטִין בִּשְׁעַת הַחֵטְא, וּמְרֻבִּין בִּשְׁעַת הַיְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה.

ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים שֶׁהוּא מֻתָּר, וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ וְחָזְרוּ בָּהֶם [בית דין], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מֻתֶּרֶת, וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחֵר עַל פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְדִיעָה בֵּינְתַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית דִּין אֶחָד; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה, וְעָמַד אַחֵר וְהוֹרָה - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לָאֵלּוּ.

ה. אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי דִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֵלֶב וָחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה - חֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב הַקֵּבָה כֻּלּוֹ, וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב הַקֵּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָם, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתָּן שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹעִים - חֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל אֲכִילָתוֹ, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ, חֲרֵי זֶה פָּטוּר - שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּר יְדִיעָה וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לִכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ, וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֵׁמֶן, וְאָכַל חֵלֶב הַקֵּבָה שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב הַקֵּבָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה; וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ, וְאָכַל חֵלֶב הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻתָּר בְּדַעְתּוֹ - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין, פָּטוּר - וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמְּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים.

ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן, וְעָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְזִידִין; וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹגֵג. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן: בֵּית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁחֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל מִפְּנֵי הוֹרָאָתָם שֶׁהִטְעָת אוֹתָן; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין - שֶׁחֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

פֶּרֶק יד

א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף [מצוה] מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה [רגילה], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעְלַם דָּבָר" [- פרט], וְלֹא כָּל הַגּוּף.

ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין, [אלא] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם מְפֹרָשִׁין וּמְבֹאָרִין בַּתּוֹרָה; וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת [היחיד] לִרְשׁוּת [הרבים, וכן להפך] בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם [- הזבה] - חֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ 'אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה', אוֹ 'אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה', אוֹ 'אֵין נִדָּה בַּתּוֹרָה', שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שִׁגְגַת הוֹרָאָה, אֶלָּא שִׁכְחָה. לְפִיכָךְ, פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: 'הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ", אֲבָל הַזּוֹרֵק אוֹ הַמּוֹשִׁיט, מֻתָּר', אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מְאַבּוֹת מְלָאכוֹת, וְהוֹרוּ שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ: 'הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בִּפְשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא הַחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר", אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו, חֲרֵי הוּא מֻתָּר' - חֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְכֵן אִם טָעוּ

וְאָמְרוּ: 'הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאָתָה דָּם בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי זוֹבָהּ", אֲבָל רָאָת בַּלַּיְלָה, מֵתָר לָבוֹא עָלֶיהָ', וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, מֵתָר לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה לִשְׁעָתוֹ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, הוּא הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב, מֵתָר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן, וְכָל הָעוֹשִׂין עַל פִּיהֶן פְּטוּרִין.

ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת לְפִי שֶׁנִּכְסִית הַחַמָּה, וְדִמּוּ שֶׁשָּׁקְעָה, וּלְבַסּוֹף זָרְחָה הַחַמָּה - אֵין זוֹ הוֹרָאָה, אֶלָּא טָעוּת; וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה, אֶלָּא טָעוּת; וְהָאִשָּׁה וּבַעֲלָהּ הָאַחֲרוֹן, חַיָּבִין חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה, וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁהוֹרוּ בוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ בִּשְׁגָגָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָם וְאוֹמְרִים לָהֶם: 'בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרִיתֶם לָנוּ' - פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ", לֹא שֶׁיָּדְעוּ אוֹתוֹ הַחוֹטְאִים. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב הַקֵּבָה, וְאָכְלוּ אוֹתוֹ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה, וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה, וְנִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים הִתִּירוּ, אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.

ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָם - בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן, בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי הוֹרָיָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ, הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין, וְלֹא שָׁאַל - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁהוּא עִם בֵּית דִּין בַּמְּדִינָה. אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָיָה, וְהָלַךְ לִמְדִינָה אַחֶרֶת - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ, פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בָּהֶן, וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל [ממהר] לָצֵאת - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

יום שבת קודש כ"א תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק טו

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהֶדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה, כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה - אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא, מֵבִיא שָׂעִיר; וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן [גדול] מָשִׁיחַ [- שנמשח בשמן המשחה], מֵבִיא פַּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ? בְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ, וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגִגַת הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא, לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר שֶׁהֵם בֵּית דִּין, אֵינָם חַיָּבִין בְּקָרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וַיַּעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת - כָּךְ הַמָּשִׁיחַ, בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ.

ב. כֵּיצַד? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ, וְדִמָּה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת [היחיד] לִרְשׁוּת [הרבים, וכן להפך] בְּשַׁבָּת מֵתָּר, וְזָרַק מִרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשֶׁיְּדַע לוֹ חֶטְאוֹ, יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא, אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף [המצוה] בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת [מפרטי המצוה], וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁהָיָה מֵזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדִּינוֹ לְהוֹרָאַת עַצְמוֹ, כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרָאַת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ, וְשָׁכַח מֵאֵיזֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: 'הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי' - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת.

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן, אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה, עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר; אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה - בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹות - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל.

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין, וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה - אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ בָּהּ, הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאַת בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן, מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר. וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי [מספק], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר, שֶׁאֵינָם מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע [-ספק] שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא - אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ. אִי זֶה הוּא נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ שֶׁאֵין עָלָיו רְשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו - בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד, אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ -

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ. וְאֵי זֶה הוּא כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים [- שהתמנה ע"י לבישת ח' בגדים].

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ; לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמִּשְׁמֵשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר, אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם - שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָם, אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, שָׂרִים הֵם בּוֹ.

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין, הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם - שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָם, כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר, שֶׁשָּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד.

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע, עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ; וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ, הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא, וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", כִּשְׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא", "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא" - עַד שֶׁיֶּחְטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא, בְּעֶלֶם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף, וּפָטוּר. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף, אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגְמֹר טָהֳרָתָן. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. אַרְבָּעָה הֵם הַנִּקְרָאִין 'מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה' - הַזָּבָה, וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב, וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ 'מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה'? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ, וְטָבַל, וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ [שקעה השמש] - עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָּמַר טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ; וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ, אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל, וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ, אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר, וְלִהְיוֹת כְּכָל כִּשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ, וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. הֵבִיא פְּרִידָה אַחַת [תור או בן יונה] בִּשְׁחֵרִית, אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים [אע"פ שחייב להביא שניים]; וְלָעֶרֶב [לקראת ערב, בין הערביים -] יָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה - שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה, אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ג. הַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבָּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה, וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְהַמְּצֹרָע, קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים - אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִשְׁבָּה לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא קֵן [- שתי תורים או בני יונה], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם.

ד. הַזָּב, וְהַזָּבָה, וְהַמְּצֹרָע - מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעַת יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ [נטהר בשקיעת השמש], וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

ה. הַיּוֹלֶדֶת - אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר, אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה; אֶלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ, וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים לְזָכָר וְיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה, וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ, לְבֵן אוֹ לְבַת, תָּבִיא וְגוֹ'". וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת [בתוך הארבעים], לֹא יָצָאת. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים [שנולדו לפני זמן רב] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה, לֹא יָצָאת. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ, וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם, אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים; אֲבָל הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם, אֵינָן מְעַכְּבִין. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן, אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָם אֶלָּא מִדַּעְתָּם - חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים; שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים, אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, וּמַאֲכִילִם בִּזְבָחִים.

ו. אֵיזוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ [שלא בימים המוגדרים כ'ימי נידה']; וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה, שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה [ימים נקיים] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה, אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה, וּמָתַי תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן,

וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה - חֲרֵי זוֹ מְביאָה קָרְבָּן, וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק, תִּשָּׂרֵף. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ מַה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ תַּפִּיל, וְתִהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל, וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - חֲרֵי זוֹ מְביאָה קָרְבָּן, וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת; וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה, חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן.

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחֱזִקָה עֻבָּרָה, וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם נֵפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן [כגון שיש לו צורת אדם], אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו - חֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְביאָה קָרְבָּן; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו, וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו, וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכִּירָה נִפְלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן מְביאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק; וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן נֶאֱכֶלֶת - שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת, שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת, וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֵלֶב שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת, וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה - חֲרֵי הִיא מְביאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן. וְהוּא, שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת; אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת, מְביאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה - כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל מִיּוֹם הַלֵּדָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים - חֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה; וְאֵינָהּ מְביאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. הִפִּילָה נֵפֶל בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה - אִם הָיָה רָאוּי [הנפל שתתחייב] לְקָרְבָּן, חֲרֵי זוֹ מְביאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. יָלְדָה נְקֵבָה, וּלְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה הַזּוֹ הַשֵּׁנִיָּה, פְּטוּרָה עָלָיו. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - חֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית, פְּטוּרָה עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי, וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה; וְאֵינָהּ מְביאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל.

ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם [סתום ואין מינו ניכר] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה], וְהִפִּילָה נֵפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לִדָּתוֹ - חֲרֵי זוֹ מְביאָה קָרְבָּן עַל נֵפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן, וַחֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה, שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן שֵׁנִי.

י. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת, אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת - מְביאָה קָרְבָּן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים; וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ זִיבוֹת וַדָּאִיּוֹת - מְביאָה קָרְבָּן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים; וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְכֵן הַדִּין בַּזָּב. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ זִיבוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק - מְביאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת: אֶחָד עַל הַוַּדָּאִי וְנֶאֱכָל, וּשְׁאָר הַוַּדָּאִיּוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה; וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה יָלְדָה, אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - חֲרֵי זוֹ מְביאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק, וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים; שֶׁקָּרְבָּן זֶה, מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים.

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה - מְביאָה מָעוֹת הַקִּנִּים [- שתי תורים], וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר [קופה], וְאוֹכֶלֶת בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב; חֲזָקָה - שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין מִשָּׁם [יורדים מהמזבח], עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר, וְיַקְרִיבוּ כְּנֶגְדָּן קִנִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ, וָמֵתָה - יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן, וְהַשִּׁעְבּוּד - דִּין תּוֹרָה הוּא.

פֶּרֶק ב

א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הִיא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּאָה מֵחֲלִי הַחֲלָלִים [המקומות החלולים בגוף] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶם. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקֹשִׁי כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָיָה; אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹרֵד כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁל שְׂעוֹרִים, דִּיהָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת [שלא נולדה מזכר]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה, קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת.

ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַזּוֹב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב [- ראיה שניה], מֻחֲמַת חֹלִי [הגוף] אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָב מִבְּשָׂרוֹ" - מֻחֲמַת בְּשָׂרוֹ [מפני חולשת אברי הזרע] הִיא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא מֻחֲמַת דָּבָר אַחֵר. מִכָּאן אָמְרוּ, בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב - בְּמַאֲכָל, וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא, וּבִקְפִיצָה, בְּחֹלִי, וּבְמַרְאֶה, וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה [מרובה], אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה אוֹכְלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּביאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע, אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל גַּבּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שִׁכְיָבָתָהּ, אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהֵר בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ - אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ, וְאֵינוֹ טָמֵא.

ג. הָרוֹאֶה קֶרִי - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּזוֹב מֵעֵת לְעֵת, שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁל זוֹב מֻחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע [- הקרי] הִיא; וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר, תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וּלְמַשָּׂא וְלִקְפִיצָה, תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר [שחש עדיין חולשה מהן].

ד. מִי שֶׁמָּל, וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין לוֹ בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר. גּוֹי שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִתְגַּיֵּר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת. קָטָן - אֵין

תולין לו לא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב; לְפִיכָךְ, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים בִּלְבַד. וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ - אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה, אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בְּדְרָכִים אֵלּוּ? בִּרְאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס, וּרְאִיָּה הַשְּׁנִיָּה מֻחֶמֶת בְּשָׂרוֹ [מחולשת אברי הזרע] - חֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֻחֶמֶת אֹנֶס, הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה, שֶׁחֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן זָב מֻחֶמֶת בְּשָׂרוֹ הָיָה; וּלְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב, חֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי. רָאָה שְׁתַּיִם - חֲרֵי זֶה זָב, צָרִיךְ סְפִירַת שִׁבְעָה, וּבִיאַת מַיִם חַיִּים [טבילה במעיין דווקא]; וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - חֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר, וְחַיָּב בְּקָרְבָּן. וְאֵין בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ, אֶלָּא קָרְבָּן בִּלְבַד. וּדְבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִסִּינַי.

ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי הָרְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ, בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם, זֶה אַחַר זֶה - חֲרֵי זֶה זָב; לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה בְּיָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים"; וְהַזָּב, לֹא תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים.

ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת, וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵין מִצְטָרְפוֹת, וְאֵינוֹ זָב. וְכֵן אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, וְרָאָה רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן; שֶׁאֵין זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁחֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם, וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה אַחַת בַּלַּיְלָה, וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת. וְכֵן אִם רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּשָׁלֹשׁ לֵילוֹת, זֶה אַחַר זֶה - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ט. רְאִיַּת הַזּוֹב - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ" - כֹּל שֶׁהוּא נִכָּר בִּבְשָׂרוֹ, מְטַמֵּא.

י. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא, וְלֹא פָּסַק - אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ, כְּדֵי טְבִילָה וּסְפוּג [ניגוב] אוֹ יָתֵר - חֲרֵי זוֹ נְחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם; וְאִם לֹא הָאֲרֻכָּה כַּשִּׁעוּר הַזֶּה - אֲפִלּוּ פָּסַק הַזּוֹב בֵּינְתַּיִם, חֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סְפוּגִין - חֲרֵי זוֹ נְחְשֶׁבֶת כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, וְיָבִיא קָרְבָּן.

יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת, וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם, אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וּסְפוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה אַחַת - חֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר.

יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת, מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם - חֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת, שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה - חֲרֵי זֶה סָפֵק לְטֻמְאָה.

יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם, וְאַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת - חֲרֵי זֶה זָב וַדַּאי לְטֻמְאָה, וְסָפֵק לְקָרְבָּן; וּמֵבִיא קָרְבָּן, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל.

יד. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת שֶׁל שַׁבָּת, וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת - חֲרֵי זֶה סָפֵק לְטֻמְאָה, וְסָפֵק לְקָרְבָּן: סָפֵק לְטֻמְאָה - שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהַשְּׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַחֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן, וְאֵין כָּאן זִיבוּת כְּלָל. וַחֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת מֵהֶן הָיָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם, וַחֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן; וּלְפִיכָךְ, מֵבִיא קָרְבָּן, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ו־כ"א תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ט"ו תמוז ה'תשע"ד

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

פֶּרֶק ב

א. שְׁלֹשָׁה דִּינִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה בְּאַרְבָּעָה הַשּׁוֹמְרִין, אֵינָן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל הֶדְיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים . . וְכָל בְּהֵמָה" - יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ הָעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן [הם עצמם] מָמוֹן. וְנֶאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" - יָצְאוּ הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְנִכְסֵי גּוֹיִם. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת - שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלָּהֶן אֵינוֹ נִשְׁבָּע, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם; וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ [התחייבו בקנין לשלם], חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן.

ב. וְתִקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁנִּשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין [שבועה] שֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת.

ג. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם פָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר בַּעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא

מִדִּין הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה וְהַמִּיתָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁאִם הָיָה שׁוֹמֵר חִנָּם עַל הַמִּטַּלְטְלִין וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, יִשָּׁבַע, וּבַעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת, פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה; וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמְּשַׁלֵּם גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בְּמִטַּלְטְלִין, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם בְּאִלּוּ. אֲבָל אִם פָּשַׁע - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ מַזִּיק הוּא, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּין הַמַּזִּיק קַרְקַע, לְדִין הַמַּזִּיק מִטַּלְטְלִין. וְדִין אֱמֶת הוּא זֶה לַמְּבִינִים, וְכֵן רָאוּי לָדוּן. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַמּוֹסֵר כַּרְמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בַּאֲרִיסוּת [תמורת יבול] בֵּין בִּשְׂמִירַת חִנָּם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיַּחְפֹּר אוֹ יִזְמֹר אוֹ יְאַבֵּק [יפזר האפר] מִשֶּׁלּוֹ [על חשבונו], וּפָשַׁע וְלֹא עָשָׂה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁהַמַּפְסִיד בַּיָּדַיִם, חַיָּב עַל כָּל פָּנִים.

ד. הַמּוֹסֵר לַחֲבֵרוֹ דָּבָר הַמַּחֲבָר לַקַּרְקַע לִשְׁמֹר, אֲפִלּוּ הָיוּ עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין.

ה. הִפְקִיד הֶקְדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ פָּדָהוּ, וַהֲרֵי הוּא חֵלִין בְּעֵת שֶׁנִּטְּלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר, אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֵלִין, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁוֹ וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל, וְכֵן גּוֹי שֶׁהִפְקִיד, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין; עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן נִכְסֵי הֶדְיוֹט, וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין, בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר הַשָּׁמוּר שֶׁל אִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּיַד הָאִשָּׁה.

ז. קָטָן שֶׁהִפְקִיד בְּיַד גָּדוֹל אוֹ הִשְׁאִילוֹ, הֲרֵי זֶה הַגָּדוֹל נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין לַקָּטָן. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת [בגלל טענת] הַקָּטָן, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר [ונשאל: הרי] 'אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת הַקָּטָן'; שֶׁכָּל הַשּׁוֹמְרִין, שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שֶׁמָּא הִיא.

ח. כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים [קנין] מִשִּׁיכָה בְּלָקוּחוֹת, כָּךְ תִּקְּנוּ מִשִּׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁמֹר לִי זֶה', וְאָמַר לוֹ: 'הַנַּח לְפָנַי' - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר חִנָּם. אָמַר לוֹ: 'הַנַּח לְפָנֶיךָ', אוֹ 'הַנַּח' סְתָם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי הַבַּיִת לְפָנֶיךָ' -הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר חִנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר, וְאֵינוֹ חַיָּב שְׁבוּעָה כְּלָל; אֶלָּא מַחֲרִים [מטיל חרם] עַל מִי שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ, וְלֹא יַחְזִירוֹ לִבְעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֶחָד הַמַּפְקִיד אוֹ הַמַּשְׁאִיל אוֹ הַמַּשְׁכִּיר אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה זֶה מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁשָּׁמַר לוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין; שֶׁאֵין אוֹמְרִין מִגּוֹ ["מתוך" שיכל להכחיש קבלת הפקדון - נאמין לו] לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִלְּשַׁלֵּם. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּבָר הַשָּׁאוּל, אוֹ הַמֻּפְקָד, אוֹ הַמַּשְׁכָּר שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע עָלָיו. וְאֵין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִין צָרִיךְ לְהוֹדָיָה בְּמִקְצָת [להשביעו].

ט. מַתְנֶה שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה, וְהַשּׁוֹאֵל לִהְיוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְכֵן מַתְנֶה בַּעַל הַפִּקָּדוֹן עַל שׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר לִהְיוֹת חַיָּבִין בַּכֹּל כְּשׁוֹאֵל; שֶׁכָּל תְּנַאי בְּמָמוֹן אוֹ בִּשְׁבוּעוֹת שֶׁל מָמוֹן, קַיָּם; וְאֵין צָרִיךְ קִנְיָן, וְלֹא עֵדִים.

י. טָעַן זֶה שֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי' - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, וּמְגַלְגֵּל [מכליל] בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

יא. טָעַן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: 'לֹא אָמַרְתִּי לוֹ אֶלָּא הַנַּח לְפָנֶיךָ, וְלֹא נַעֲשֵׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר' - נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן] שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זוֹ; וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד, וְלֹא אִבְּדוֹ בַּיָּדַיִם, וְלֹא בִּגְרָם שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

יב. זֶה אוֹמֵר: 'הִשְׁאַלְתִּיךָ' אוֹ 'הִשְׁכַּרְתִּיךָ' אוֹ 'הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', אוֹ שֶׁאָמַר: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחְזַרְתִּי לְךָ וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁמִירָה וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵינוּ תְּבִיעָה' - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְנִפְטָר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שִׁטָּר. אֲבָל אִם הִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ הִשְׁכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל בִּשְׁטָר, וְאָמַר לוֹ: 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ' - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש, כשבועה מדאורייתא]; שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר שׁוֹמֵר חִנָּם 'נִגְנַב' אוֹ 'אָבַד', וְהַשּׁוֹאֵל 'מֵתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה' - נֶאֱמָן לוֹמַר 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ'; וּכְשֵׁם שֶׁאִם טָעַן שֶׁגְּנֵאֲנַס, נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ - כָּךְ אִם טָעַן 'הֶחְזַרְתִּי', יִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שִׁטָּר בְּיַד הַתּוֹבֵעַ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר 'נֶאֱנַסוּ', וְלֹא נַצְרִיךְ אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ. אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר 'הֶחְזַרְתִּי', אֶלָּא יִשָּׁבַע בַּעַל הַשִּׁטָּר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא הֶחְזִיר לוֹ, וִישַׁלֵּם. אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּשְׁבַּע מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כָּךְ וְכָךְ וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, אֶלָּא זֶה הַשּׁוֹמֵר בִּלְבַד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שִׁטָּר. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּדִין מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר, אֵינָן נִשְׁבָּעִין אֶלָּא הֶסֵּת.

יום שני ט"ז תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. שׁוֹמֵר שֶׁטָּעַן שֶׁגְּנֵאֲנַס אֹנֶס גָּדוֹל, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּמֵתָה - אִם נֶאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁהָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה [עדים] עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁגְּנֵאֲנַס, וְיִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה. וְאִם לֹא הֵבִיא - יְשַׁלֵּם, שֶׁגְּנֵאֲמַר: "אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם"; הָא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה, אֵין שָׁם שְׁבוּעָה, אֶלָּא יָבִיא רְאָיָה, אוֹ יְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם טָעַן שֶׁגְּנֵאֲנַס בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה, אֶלָּא יִשָּׁבַע שֶׁגְּנֵאֲנַס וְיִפָּטֵר. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שָׁם שֶׁלֹּא פָּשַׁע, נִפְטַר אַף מִן הַשְּׁבוּעָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית שֶׁל יַיִן בִּשְׂכָרוֹ, וְשִׁבְּרָהּ בַּשּׁוּק שֶׁל מָחוֹזָה. וּבָאוּ לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'שׁוּק זֶה שֶׁטָּעַנְתָּ שֶׁנִּשְׁבְּרָה בּוֹ הֶחָבִית - בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם; אוֹ תָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתָּ אֶלָּא נִתְקַלְקֵלְתָּ וְנָפַלְתָּ, אוֹ תְּשַׁלֵּם דָּמֶיהָ'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. הַמַּעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּשָׂכָר, וְנִשְׁבְּרָה - דִּין תּוֹרָה הוּא שֶׁיְּשַׁלֵּם; שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס גָּדוֹל, וַהֲרֵי הַשְּׁבִירָה כִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיֶה

חַיָּב שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ - שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יְשַׁלֵּם, אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ עָשׂוּ שְׁבִירַת הֶחָבִית כְּמִיתַת הַבְּהֵמָה וּשְׁבִירָתָהּ [כדרכה, שפטור]. וְעוֹד תִּקְּנוּ בְּדָבָר זֶה, שֶׁאִם נָשְׁאוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּמוֹט, וְנִשְׁבְּרָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי דָּמֶיהָ; הוֹאִיל וּמִשֶּׁאוּי זֶה גָּדוֹל לְגַבֵּי אֶחָד וְקַל לְגַבֵּי שְׁנַיִם, הֲרֵי הוּא כְּאֹנֶס וְאֵינוֹ אֹנֶס [מצב ביניים], וּמְשַׁלְּמִין מֶחֱצָה, אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשְׁעוּ בָהּ. נִשְׁבְּרָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין - נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא שִׁבְּרוּהָ בִּפְשִׁיעָה, וּמְשַׁלְּמִין חֲצִי דָּמֶיהָ; שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה לְכָל אֶחָד לְהַעֲבִיר, אֶלָּא מִשֹּׁאוֹי שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהָאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית גְּדוֹלָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל הַסַּבָּלִים לְהַעֲבִירָהּ - שֶׁהוּא פּוֹשֵׁעַ; וְאִם נִשְׁבְּרָה מִיָּדוֹ, מְשַׁלֵּם הַכֹּל.

ג. הַסַּבָּל שֶׁשִּׁבֵּר חָבִית שֶׁל יַיִן לְחֶנְוָנִי, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה בְּיוֹם הַשּׁוּק אַרְבָּעָה, וּבִשְׁאָר הַיָּמִים שְׁלֹשָׁה - אִם הֶחְזִירוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק, חַיָּבִין לְהַחְזִיר חָבִית שֶׁל יַיִן אוֹ יְשַׁלְּמוּ לוֹ אַרְבָּעָה; וְהוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן לִמְכֹּר בְּיוֹם הַשּׁוּק; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ יַיִן, מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. הֶחְזִירוּ לוֹ בִּשְׁאָר הַיָּמִים, מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. וּמְנַכִּין לוֹ בְּכָל זְמַן [אף ביום השוק], טֹרַח שֶׁהָיָה טוֹרֵחַ בִּמְכִירָתָהּ, וּפְגַם הַנֶּקֶב שֶׁהָיָה נוֹקֵב הֶחָבִית; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. רוֹעֶה שֶׁבָּאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ - אִם הָיָה זְאֵב אֶחָד - אֵין זֶה אֹנֶס, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִשְׁלַחַת זְאֵבִים; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זְאֵבִים, הֲרֵי זֶה אֹנֶס. שְׁנֵי כְּלָבִים - אֵינָן אֹנֶס, אֲפִלּוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת; הָיוּ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, הֲרֵי זֶה אֹנֶס. לִסְטִיס אֶחָד מְזַיֵּן, הֲרֵי זֶה אֹנֶס. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹעֶה מְזַיֵּן, וּבָא לוֹ לִסְטִיס אֶחָד מְזַיֵּן - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, שֶׁאֵין הָרוֹעֶה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ כְּלִסְטִיס. הָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ אֲנָסִין. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ מֵאֵלֵּיהֶן; אֲבָל אִם הוֹלִיכָהּ לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים - אֵין אֵלּוּ אֲנָסִין, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

ה. רוֹעֶה שֶׁמָּצָא גַּנָּב, וְהִתְחִיל לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי אָנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ רוֹעִים אֲנַחְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ כְּלֵי מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ', וּבָא אוֹתוֹ הַלִּסְטִיס וְנִצְּחוֹ וְלָקַח מֵהֶן - הֲרֵי הָרוֹעֶה חַיָּב; שֶׁאֶחָד הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה וְלִסְטִים, אוֹ הַמֵּבִיא אֶת הַלִּסְטִים בְּהִתְגָּרוּתוֹ לִמְקוֹם הַבְּהֵמָה.

ו. רוֹעֶה שֶׁהָיָה לוֹ [אפשרות] לְהַצִּיל הַטְּרֵפָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה בְּרוֹעִים אֲחֵרִים וּבְמַקְלוֹת, וְלֹא קָרָא רוֹעִים אֲחֵרִים וְלֹא הֵבִיא מַקְלוֹת לְהַצִּיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב, אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר; אֶלָּא שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם קוֹרֵא רוֹעִים וּמֵבִיא מַקְלוֹת בְּחִנָּם, וְאִם לֹא מָצָא - פָּטוּר. אֲבָל שׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב לְשַׁכֵּר הָרוֹעִים וְהַמַּקְלוֹת, עַד כְּדֵי דְּמֵי הַבְּהֵמָה כְּדֵי לְהַצִּיל; וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ לְשַׁכֵּר וְלֹא שָׂכַר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב.

ז. רוֹעֶה שֶׁטָּעַן 'שֶׁהִצַּלְתִּי עַל יְדֵי רוֹעִים בְּשָׂכָר' - נִשְׁבָּע, וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן, אֶלָּא עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן; וְיָכוֹל הָיָה לוֹמַר 'נִטְרְפָה', וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

ח. רוֹעֶה שֶׁהִנִּיחַ עֶדְרוֹ, וּבָא לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁדֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס לָעִיר, וּבָאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ, אֲרִי וְדָרַס - אֵין אוֹמְרִין, אִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה מַצִּיל; אֶלָּא אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי רוֹעִים וּמַקְלוֹת - חַיָּב; וְאִם לָאו, פָּטוּר; וְאִם אֵין הַדָּבָר יָדוּעַ, חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ט. מֵתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, וְהָרוֹעֶה פָּטוּר. סִגְּפָהּ [עינה אותה], וָמֵתָה - אֵינוֹ אֹנֶס. תְּקָפָתוּ [תקפה אותו] וְעָלְתָה לְרָאשֵׁי צוּקִין, וּתְקָפָתוּ וְנָפְלָה - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. הֶעֱלָהּ לְרָאשֵׁי צוּקִין, אוֹ שֶׁעָלְתָה מֵאֵלֶיהָ, וְהוּא יָכוֹל לִמְנָעָהּ, וְלֹא מְנָעָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁתְּקָפָתוּ, וְנָפְלָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב; שֶׁכָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב. וְכֵן רוֹעֶה שֶׁהֶעֱבִיר הַבְּהֵמוֹת עַל הַגֶּשֶׁר, וְדָחֲפָה אַחַת מֵהֶן לַחֲבֶרְתָּהּ, וְנָפְלָה לְשִׁבֹּלֶת [זרימת] הַנָּהָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת; שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׂכָר, אֶלָּא לִשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹאִיל וּפָשַׁע בַּתְּחִלָּה, וְהֶעֱבִירָן כְּאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בַּסּוֹף בְּעֵת הַנְּפִילָה, הֲרֵי הוּא חַיָּב.

י. פָּשַׁע בָּהּ, וְיָצְאַת לָאֲגַם וּמֵתָה שָׁם כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר, שֶׁאֵין יְצִיאָתָהּ גָּרְמָה לָהּ שֶׁתָּבוֹא לִידֵי אֹנֶס זֶה; הוֹאִיל וּכְדַרְכָּהּ מֵתָה, מַה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מַה לִּי בָּאֲגַם. אֲבָל אִם גְּנָבָהּ גַּנָּב מֵהָאֲגַם, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּבֵית הַגַּנָּב - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא מֵתָה, הֲרֵי הִיא אֲבוּדָה בְּיַד הַגַּנָּב, וִיצִיאָתָהּ גָּרְמָה לָהּ לְהִגָּנֵב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שלישי י"ז תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ד

א. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר, וְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה - אִם הֶחְלִקָה - פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים. וְאִם הוּחַמָּה, חַיָּב. שְׂכָרָהּ לְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר - אִם הֶחְלִקָה - חַיָּב, שֶׁהַתַּקָּלוֹת בָּהָר יָתֵר מִן הַבִּקְעָה. וְאִם הוּחַמָּה - פָּטוּר, שֶׁחַמִּימוּת בַּבִּקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת שָׁם בְּרָאשֵׁי הֶהָרִים; וְאִם הוּחַמָּה מֵחֲמַת הַמַּעֲלָה [העליה], חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפָּרָה לַחְרֹשׁ בָּהָר, וְחָרַשׁ בַּבִּקְעָה, וְשָׁבַר הַקַּנְקַן, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הֲרֵי הַשּׁוֹכֵר פָּטוּר; וְדִין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמָנִין שֶׁחָרְשׁוּ. וְכֵן אִם לֹא שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמָנִין. שְׂכָרָהּ לַחְרֹשׁ בַּבִּקְעָה, וְחָרַשׁ בָּהָר, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - הַשּׁוֹכֵר חַיָּב; וְדִינוֹ שֶׁל שׁוֹכֵר, עִם הָאֲמָנִין.

ב. וּמַה הוּא דִּין הָאֲמָנִין שֶׁשִּׁבְּרוּ בְּעֵת חֲרִישָׁה? מְשַׁלְּמִין. מִי מְשַׁלֵּם? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי [המחרישה] בְּעֵת הַחֲרִישָׁה; וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׁנֵיהֶם

חַיָּבִין בִּדְמֵי הַקַּנְקַן, הַמַּנְהִיג אוֹתָהּ בַּמַּלְמָד [מקל ההנהגה], וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי.

ג. שְׁכָרָהּ לָדוּשׁ בְּקִטְנִית, וְדָשׁ בִּתְבוּאָה וְהֵחֵלִקָה - פָּטוּר. בִּתְבוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית מַחְלֶקֶת. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִשְׁכִּיר חֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תֵלֵךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין שָׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ גָּרֹשׁ שֶׁאֵין שָׁם מַיִם'; הָלַךְ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, וּמֵת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִים בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ הָלַךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ אָמַר: 'בִּנְהַר פְּקוֹד הָלַכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמֵחֲמַת עַצְמוֹ מֵת', וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם עֵדִים מְעִידִין שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין בִּנְהַר פְּקוֹד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים; וְאֵין אוֹמְרִים 'מַה לִּי לְשַׁקֵּר' בִּמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֵדִים.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְהָבִיא עָלֶיהָ מָאתַיִם לִיטְרִין שֶׁל חִטִּים, וְהֵבִיא מָאתַיִם לִיטְרִין שֶׁל שְׂעוֹרִים וּמֵתָה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפַח קָשֶׁה לַמַּשֹּׂאוֹי, וְהַשְּׂעוֹרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפַח. וְכֵן אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תֶּבֶן. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חִטִּים וּמֵתָה - פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. שָׂכַר אֶת הַבְּהֵמָה לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ, לֹא יַרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה. שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִשָּׁה, מַרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ; וּמַרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מְנִיקָה.

ו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לָשֵׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יָדוּעַ [מסויים], וְהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ - אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלֹשִׁים עַל הַשִּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ וּמֵתָה - חַיָּב; פָּחוֹת מִכָּאן - פָּטוּר, אֲבָל נוֹתֵן שְׂכַר [נשיאת] הַתּוֹסֶפֶת. שָׂכַר סְתָם, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בַּמִּשְׁקָל הַיָּדוּעַ בַּמְּדִינָה לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה. וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ לָשֵׂאת שְׁלֹשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב. וְכֵן סְפִינָה שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים עַל מַשָּׂאָהּ, וְטָבְעָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

ז. הַכַּתָּף [סבל] שֶׁהוֹסִיף [השוכרו] עַל מַשָּׂאוֹ קַב אֶחָד, וְהֶזֵּק בְּמַשָּׂא זֶה - חַיָּב בִּנְזָקָיו; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן דַּעַת, וַהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ בְּכֹבֶד הַמַּשָּׂא, עָלָה עַל לִבּוֹ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חָלְיוֹ הוּא זֶה הַכֹּבֶד.

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לִרְכֹּב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ וּלְגִינוֹ וּמְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַשּׂוֹכֵר לַחְזֹר בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן לִקְנוֹת מְזוֹנוֹת; יָתֵר עַל זֶה, חֲרֵי בַּעַל הַחֲמוֹר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים וְתֶבֶן, וּמְזוֹנוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יָתֵר עַל זֶה, הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹת בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם מָצוּי מֵאַיִן יִקְנֶה - מַנִּיחַ עָלָיהָ מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל כָּל הַדֶּרֶךְ. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּשׂוֹכֵר סְתָם, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג, הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג.

יום רביעי י"ח תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ה

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה, וְחָלְתָה אוֹ נִשְׁתַּטָּת, אוֹ נִלְקְחָה לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפָהּ לַחֲזֹר - אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ [צו המלך היה על אלו שבדרך], חֲרֵי הַמַּשְׂכִּיר אוֹמֵר לַשּׂוֹכֵר: 'חֲרֵי שֶׁלָּךְ לְפָנֶיךָ'; וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ מֵשֶׁלָּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת עָלֶיהָ מַשֹּׂאוֹי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ, אוֹ לָשֵׂאת עָלֶיהָ כְּלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר, אִם שָׂכַר חֲמוֹר; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יַחֲזִיר הַשָּׂכָר, וְיַחֲשֹׁב עִמּוֹ עַל שְׂכַר מַה שֶּׁהָלַךְ בָּהּ.

ב. מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לִרְכֹּב - אִם אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר' סְתָם 'אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר מִכָּל מָקוֹם; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִמְכֹּר הַבְּהֵמָה [המתה] וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׂוֹכֵר בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק בּוֹ. אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר זֶה אֲנִי שׂוֹכֵר לְךָ' - אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ, אוֹ לִכְלֵי זְכוּכִית, וּמֵתָה בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֶרֶת, יִקַּח. וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח, שׂוֹכֵר אֲפִלּוּ בִּדְמֵי כֻּלָּהּ, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ. וְאִם אֵין בַּדָּמִים לֹא לִקַּח וְלֹא לִשְׂכֹּר - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֵמֶת [כעס]. שְׂכָרָהּ לְמַשָּׂא - הוֹאִיל וְאָמַר לוֹ 'חֲמוֹר זֶה', וּמֵת בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ וּמַנִּיחַ לוֹ [לבעלים] נִבְלָתוֹ.

ג. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וְטָבְעָה לָהּ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אִם אָמַר לוֹ: 'סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן סְתָם - אַף עַל פִּי שֶׁנְּתַן לוֹ הַשָּׂכָר; יַחֲזִיר כָּל הַשָּׂכָר; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'הָבֵא לִי הַסְּפִינָה עַצְמָהּ שֶׁשְּׂכַרְתִּי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בִּסְפִינָה זוֹ, וַאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיכוֹ'. אֲבָל צָרִיךְ לְנַכּוֹת לוֹ [להפחית מהתשלום] כְּדֵי הַטַּרַח שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמִּטַּפֵּל בְּהוֹלָכַת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבָטֵל. אָמַר לוֹ: 'סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה - אִם נָתַן הַשָּׂכָר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ; וְאִם לֹא נָתַן, לֹא יִתֵּן; שֶׁאֵין זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַסְּפִינָה עַצְמָהּ, וְלֹא זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַיַּיִן עַצְמוֹ. שָׂכַר סְפִינָה סְתָם לְיַיִן סְתָם - חֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וּפְרָקָהּ [השוכר] בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר כָּל הַדֶּרֶךְ. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שֶׁיַּשְׂכִּיר

אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק, שׁוֹכֵר; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת. וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּחוֹרָה שֶׁבַּסְּפִינָה לְאִישׁ אַחֵר בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד הוּא, וְעָלָה הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן, וּשְׂכַר הַחֵצִי מִן הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לוֹ לִסְבֹּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵרְגַּל בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף זְמַנּוֹ - מַשְׂכִּיר, אֲבָל לַאֲחֵרִים שֶׁהֵם כְּמִנְיַן בְּנֵי בֵּיתוֹ; אִם הָיוּ אַרְבָּעָה, לֹא יִשְׂכֹּר לַחֲמִשָּׁה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר, אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדּוֹנִי בְּיַד אַחֵר'. אֲבָל בְּקַרְקַע אוֹ בִּסְפִינָה, שֶׁהֲרֵי בַּעֲלָהּ עִמָּהּ, אֵין אוֹמְרִין כֵּן. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר, אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת לַשּׂוֹכֵר: 'לָמָּה תִּטְרַח וְתַשְׂכִּיר בֵּיתִי לַאֲחֵרִים? אִם לֹא תִּרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהַנִּיחוֹ וְאַתָּה פָּטוּר מִשְּׂכִירוּתוֹ' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל; שֶׁזֶּה בְּ"אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו"; עַד שֶׁאַתָּה מַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר, הַנַּח לָזֶה בְּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה וְאָמַר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ; וְלֹא יֵרָאֶה לִי שֶׁזֶּה דִּין אֱמֶת.

ו. 'בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וְאַחַר שֶׁהִשְׂכִּירוֹ לוֹ, נָפַל - אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹתוֹ; אֶלָּא מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וּמַחְזִיר לוֹ שְׁאָר הַשְּׂכִירוּת. אֲבָל אִם סְתָרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אַחֵר, אוֹ יִשְׂכֹּר לוֹ כְּמוֹתוֹ. וְכֵן אִם חָזַר אַחַר שֶׁהִשְׂכִּירוֹ לָזֶה, וְהִשְׂכִּירוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְגוֹי אוֹ אַנָּס, שֶׁהִפְקִיעַ שְׂכִירוּת הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַשְׂכִּיר לוֹ בַּיִת אַחֵר כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. הִשְׂכִּיר לוֹ בַּיִת סְתָם, וְאַחַר שֶׁנָּתַן לוֹ בַּיִת, נָפַל - חַיָּב לִבְנוֹתוֹ, אוֹ יִתֵּן לוֹ בַּיִת אַחֵר; וְאִם הָיָה קָטָן מִן הַבַּיִת שֶׁנָּפַל, אֵין הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוּי 'בַּיִת', שֶׁלֹּא הִשְׂכִּיר לוֹ אֶלָּא בַּיִת סְתָם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'בַּיִת כָּזֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ' - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת זֶה שֶׁהֶרְאָהוּ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, 'לֹא הָיָה עִנְיַן דְּבָרַי אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַנָּהָר אוֹ לַשּׁוּק אוֹ לַמֶּרְחָץ כָּזֶה', אֶלָּא חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדָּתוֹ וּכְצוּרָתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה קָטָן, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל; גָּדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן; אֶחָד, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שְׁנַיִם, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד. וְכֵן לֹא יִפְחוֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם.

ח. הַמַּשְׂכִּיר עֲלִיָּה סְתָם, חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עֲלִיָּה [אם נפלה]. אָמַר לוֹ: 'עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', הֲרֵי שִׁעְבֵּד הַבַּיִת לַעֲלִיָּה. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, הַמַּשְׂכִּיר חַיָּב לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִּקֵּן - הֲרֵי הַשּׂוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת עִם בַּעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיְּתַקֵּן. הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה. נִפְחֲתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה, אוֹ בַּבַּיִת; לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר. וְאִם דָּר, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'דְּלִית [גפן] זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי הַפַּרְסֵק [עץ אפרסק] הַזֶּה אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ', וְנֶעֱקַר אִילַן הַפַּרְסֵק מִמְּקוֹמוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ לוֹ: 'חַיָּב אַתָּה לְהַעֲמִיד לוֹ הַפַּרְסֵק כָּל זְמַן שֶׁהַדְּלִית קַיֶּמֶת' [שיהיה למשענת לדלית]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום חמישי י"ט תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה [בנין] גְּדוֹלָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזִיזֶיהָ וּבִכְתָלֶיהָ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת [הסמוכים], וּבַתַּרְבֵּץ [גינה] שֶׁל חָצֵר, וּבָרַחְבָּה שֶׁאַחוֹרֵי הַבָּתִּים; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה וְהַשֵּׁמוֹת [ההגדרות] הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיַן מִקָּח וּמִמְכָּר.

ב. וְהַמַּשְׂכִּיר חֲצֵרוֹ סְתָם, לֹא הִשְׂכִּיר הָרֶפֶת שֶׁבָּהּ.

ג. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת, וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחַלּוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחַזֵּק אֶת הַתִּקְרָה, וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת גֶּגֶר [בריח] וּמַנְעוּל, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה אֻמָּן וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת. הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה וּמְזוּזָה, וּלְתַקֵּן מְקוֹם הַמְּזוּזָה מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת סֻלָּם, אוֹ מַרְזֵב, אוֹ לְהָטִיחַ גַּגּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

ד. הַמַּשְׂכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ, וְנִפְחֲתָה בְּאַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְתַקֵּן הַתִּקְרָה וְהַמַּעֲזִיבָה [טיט] שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהַמַּעֲזִיבָה חִזּוּק הַתִּקְרָה הוּא.

ה. הַזֶּבֶל שֶׁבֶּחָצֵר, הֲרֵי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר; לְפִיכָךְ, הוּא מִטַּפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנְהָג, הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֶּבֶל שֶׁל שׁוֹכֵר; וְאִם הַבְּהֵמָה שֶׁל אֲחֵרִים, הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר, שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׂכוּרָה בְּיַד אֲחֵרִים.

ו. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת אוֹ חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, עַד זְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לָצֵאת בְּסוֹף זְמַנּוֹ, וְאֵינוֹ מַמְתִּין לוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת. שָׂכַר לוֹ בַּיִת סְתָם לְלֵילָה, אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לְנִשּׂוּאִין, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשֶׁת יָמִים.

ז. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ סְתָם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים מִקֹּדֶם, כְּדֵי לְבַקֵּשׁ מָקוֹם, וְלֹא יִהְיֶה מֵשִׁלְּךָ בַּדֶּרֶךְ; וּלְסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים, יֵצֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִן הֶחָג [סוכות] וְעַד הַפֶּסַח. קָבַע לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפָנֵי הֶחָג - אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הֶחָג, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח; וְהוּא, שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּעֲיָרוֹת; אֲבָל בַּכְּרַכִּים [ערים גדולות] - אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת

הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם. וְכֵן בַּחֲנוּת - בֵּין בַּכְּרַכִּים בֵּין בָּעֲיָרוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם.

ח. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּשְׂכִּיר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ - כָּךְ הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֲיָרוֹת, אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּכְּרַכִּים, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ שָׁכֵן [דייר], וְלֹא יִשָּׁאֵר בֵּיתוֹ פָּנוּי. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת, אֶלָּא יִתֵּן הַשָּׂכָר.

ט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּשְׂכִּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לָצֵאת, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם - אִם הוּקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמַּשְׂכִּיר לְהוֹסִיף עָלָיו, וְלוֹמַר לַשּׂוֹכֵר: 'אוֹ שְׂכֹר בְּשָׁוֶה עַד שֶׁתִּמְצָא, אוֹ תֵּצֵא'. וְכֵן אִם הוּזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִפְחֹת מִן הַשָּׂכָר, וְלוֹמַר לַמַּשְׂכִּיר: 'אוֹ הַשְׂכֵּר לִי כַּשָּׂכָר שֶׁל עַתָּה, אוֹ הֲרֵי בֵּיתְךָ לְפָנֶיךָ'. נָפַל בֵּית הַמַּשְׂכִּיר שֶׁהָיָה דָּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׂוֹכֵר מִבֵּיתוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: 'אֵינוֹ בְּדִין שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מָקוֹם, וַאֲנִי מֵשִׁלְּךָ בַּדֶּרֶךְ; שֶׁאֵין אַתָּה בַּעַל זְכוּת בַּבַּיִת הַזֶּה, יוֹתֵר מִמֶּנִּי'.

י. נָתַן [המשכיר] הַבַּיִת לִבְנוֹ לִשָּׂא בּוֹ אִשָּׁה - אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ נַעֲשֶׂה חָתָן בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ [לשוכר] מִקֹּדֶם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. וְאִם עַכְשָׁו נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וַהֲרֵי הוּא נוֹשֵׂא מִיָּד - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּהְיֶה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבֶן בַּעַל הַבַּיִת מְחַזֵּר לִשְׂכֹּר בַּיִת שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ חֻפָּה.

יא. מָכַר הַבַּיִת, אוֹ נְתָנוֹ, אוֹ הוֹרִישׁוֹ - אֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; שֶׁהֲרֵי הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין כֹּחֲךָ יָתֵר מִכֹּחַ זֶה שֶׁזָּכִיתָ בְּבַיִת זֶה מֵחֲמָתוֹ'.

יום שישי כ' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ז

א. כְּשֵׁם שֶׁמַּתְנֶה אָדָם כָּל תְּנַאי שֶׁיִּרְצֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר - כָּךְ מַתְנֶה בִּשְׂכִירוּת, שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה לִזְמַן קָצוּב הִיא. וְכֹל שֶׁמִּמְכָּרוֹ בִּנְכָסָיו מִמְכָּר, שְׂכִירוּתוֹ שְׂכִירָה; וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר, כָּךְ אֵין לוֹ לִשְׂכֹּר - אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּלִבַּד בְּאוֹתָהּ הַקַּרְקַע, הֲרֵי זֶה שׂוֹכֵר וְאֵינוֹ מוֹכֵר.

ב. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ לְשָׁנָה, וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לַשּׂוֹכֵר [הרויח חודש חינם]; הִשְׂכִּיר לָחֳדָשִׁים, נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׂכִּיר [הרויח שכר חודש נוסף]. הִזְכִּיר לוֹ חֳדָשִׁים וְשָׁנָה - בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה', בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ' - הֲרֵי חֹדֶשׁ הָעִבּוּר לַמַּשְׂכִּיר; שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיַּד בַּעַל הַקַּרְקַע אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר: 'לִזְמַן זֶה הִשְׂכַּרְתִּיךָ', וְהַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: 'לֹא שָׂכַרְתִּי אֶלָּא סְתָם [ללא ציון זמן] אוֹ לִזְמַן אָרֹךְ' - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן], וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת.

ג. הַשּׂוֹכֵר שֶׁאָמַר: 'עָתַתִּי שְׂכַר הַבַּיִת שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי בּוֹ', וְהַמַּשְׂכִּיר אוֹמֵר: 'עַדַּיִן לֹא נָטַלְתִּי', בֵּין שֶׁהָיְתָה הַשְּׂכִירוּת בִּשְׁטָר, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּלֹא עֵדִים - אִם תְּבָעוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִתֵּן וְיַחֲרִים [ויטיל חרם סתם] עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אוֹ יִטְעַן עָלָיו בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה טַעֲנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְיַשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת. תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - עַל הַמַּשְׂכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשָּׁבַע הַשּׂוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ, וּפֵרַשׁ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר שָׁנָה שָׁנָה, וּתְבָעוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; תְּבָעוֹ לְאַחַר הַשָּׁנָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל - עַל הַמַּשְׂכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה.

ד. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן [תחילת השכירות] - הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: 'עַדַּיִן לֹא עָבַר מִזְּמַן הַשְּׁטָר אֶלָּא שָׁנָה', וְהַמַּשְׂכִּיר אוֹמֵר: 'כְּבָר שָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׂכִירוּת, וְשָׁכַנְתָּ עֶשֶׂר שָׁנִים' - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַמַּשְׂכִּיר הֶסֵּת, וְיוֹצִיאוֹ.

ה. הַשּׂוֹכֵר פַּרְדֵּס, אוֹ שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹן לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפַּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְּמַן - יִמְכְּרוּ עֵצָיו וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְיֹאכַל פֵּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׂכִירוּתוֹ אוֹ זְמַן הַמַּשְׁכּוֹן. וְגוּף הָאִילָנוֹת שֶׁיָּבְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם רִבִּית, הַמַּלְוֶה וְהַמַّלְוֶה.

ו. שְׁטַר שְׂכִירוּת אוֹ שְׁטַר מַשְׁכּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'שָׁנִים' סְתָם [ללא מספר], בַּעַל הַפֵּרוֹת אוֹמֵר 'שָׁלֹשׁ', וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר 'שְׁתַּיִם', וְקָדַם זֶה הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמַּלְוֶה וְאָכַל הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת אוֹכְלֵיהֶן, עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַקַּרְקַע רְאָיָה. אֲכָלָהּ הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָבַשׁ [הטמין ונעלם] הַשְּׁטָר וְאָמַר: 'לְחָמֵשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פֵּרוֹת', וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: 'שָׁלֹשׁ' - אָמְרוּ לוֹ: 'הָבֵא שִׁטָּרְךָ', וְאָמַר: 'אָבַד' - הַשּׂוֹכֵר נֶאֱמָן; שֶׁאִלּוּ רָצָה, אָמַר: 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי', שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו, וְהִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַבַּיִת לִמְכֹּר מֵאוֹתָם הַפֵּרוֹת, כְּדֵי לִתֵּן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָן וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָן בַּשּׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁיּוֹדִיעַ בֵּית דִּין, וְיִשְׁכְּרוּ מִמִּקְצָת דְּמֵיהֶן מָקוֹם [לשומרם], מִשּׁוּם הֵשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן.

ח. הַשּׂוֹכֵר רֵחַיִם מֵחֲבֵרוֹ, שֶׁיִּטְחֹן לוֹ עֶשְׂרִים סְאָה בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׂכָרוֹ [תמורת הריחיים], וְהֶעֱשִׁיר בַּעַל הָרֵחַיִם, וַהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְחֹן שָׁם - אִם יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר חִטִּים שֶׁצָּרִיךְ לִטְחֹן אוֹתָם לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי טְחִינַת עֶשְׂרִים סְאָה; שֶׁזֹּאת מִדַּת סְדוֹם הִיא. וְאִם אֵין לוֹ,

יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'אֵין לִי דָּמִים, וַהֲרֵינִי טוֹחֵן לְךָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁכַרְתִּי; וְאִם אֵין אַתָּה צָרִיךְ, מְכֹר לַאֲחֵרִים' [טחינת ביתך]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שבת קודש כ"א תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ח

א. אֶחָד הַשּׂוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ שָׂדֶה לְזָרְעָהּ, אוֹ כֶּרֶם לֶאֱכֹל פִּרוֹתָיו בְּדָמִים, אוֹ שֶׁשָּׁכַר מִמֶּנּוּ בְּפֵרוֹת קְצוּבִין, כְּגוֹן שֶׁשָּׁכַר מִמֶּנּוּ שָׂדֶה זוֹ בְּעֶשְׂרִים כּוֹר בִּשְׁנָה, וְכֶרֶם זֶה בְּעֶשְׂרִים כַּדֵּי יַיִן בְּכָל שָׁנָה - שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן. וְהַשּׂוֹכֵר בְּפֵרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא 'חוֹכֵר'.

ב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אוֹ פַּרְדֵּס כְּדֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו יְצִיאוֹת [הוצאות], וְיִתֵּן לְבַעַל הַקַּרְקַע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאָה אוֹ רְבִיעַ אוֹ מַה שֶּׁיַּתְנוּ בֵּינֵיהֶן - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְקַבֵּל'. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לִסְיָג [לשמירה] לָאָרֶץ, בַּעַל הַקַּרְקַע חַיָּב בּוֹ; וְדָבָר שֶׁהוּא לִשְׁמִירָה יְתֵרָה, הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל חַיָּב בּוֹ. הַקַּרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ הָאָרֶץ, וְהַכֵּלִים שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהֶן הֶעָפָר, וְהַדְּלִי וְהַכַּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁדּוֹלִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל בַּעַל הַקַּרְקַע; וַחֲפִירַת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּקַבְּצִין בָּהֶן הַמַּיִם, עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמְקַבֵּל.

ג. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת, לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן [מזיק לקרקע]. שְׁכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים - זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן, וְאֵין הַשְּׁבִיעִית [השמיטה] מִן הַמִּנְיָן; שְׁכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שָׁבוּעַ אֶחָד, שְׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן.

ד. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשַּׁלְהִין [יבשה] אוֹ בֵּית הָאִילָן, וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן שֶׁל בֵּית הַשַּׁלְהִין, וְלֹא פָּסַק הַנָּהָר הַגָּדוֹל, אֶלָּא אֶפְשָׁר לְהָבִיא מִמֶּנּוּ בְּדֵלִי, אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן שֶׁל בֵּית הָאִילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ. וְאִם מַכַּת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנָּהָר - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ. הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: 'בֵּית הַשַּׁלְהִין הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', 'בֵּית הָאִילָן הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ' - יָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן, מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הַזֶּה', אֶלָּא כְּמִי שֶׁאוֹמֵר לוֹ 'כְּמוֹת שֶׁהִיא עַתָּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ'. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ וְאָמַר לוֹ: 'בֵּית הַשַּׁלְהִין אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ', אוֹ 'בֵּית הָאִילָן', וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ.

ה. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב אוֹ נִשְׁתַּדְּפָה [נצטמקו פירותיה] - אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשָּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֵרְעוֹ. וְאִם לֹא פָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל שׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל - אַף עַל פִּי שֶׁפָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תָּלוּי אֶלָּא בַּשּׂוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ. הִתְנָה עָלָיו בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיִּזְרָעֶנָּה חִטִּים, וּזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁלֹּא זְרָעָהּ כְּלָל, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ וְלֹא צָמְחָה - אַף עַל פִּי שֶׁבָּא חָגָב אוֹ שִׁדָּפוֹן וְהֵכָּת רֹב הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכוּרוֹ. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהִטַּפֵּל בָּהּ וְלִזְרֹעַ פַּעַם אַחֶרֶת, אִם לֹא צָמְחָה? כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

ו. הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ - מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצֹר - יִקְצֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקֹר [עם השורש]; מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצֹר. וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲרֹשׁ אַחֲרָיו [אחר הקצירה], יַחֲרֹשׁ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת עַל גַּב [אגב] הַקַּרְקַע - מַשְׁכִּירִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיר סְתָם בְּפָחוֹת מִן הַיָּדוּעַ; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת - אֵין לוֹ אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁכַר מִמֶּנּוּ בְּיָתֵר עַל הַיָּדוּעַ. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

ז. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרֶת כּוֹרִין חִטִּים - לָקֶת [הוכחשה], נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ. הָיוּ חִטָּיהָ יָפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'הֲרֵינִי לוֹקֵחַ לְךָ מִן הַשּׁוּק', אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ. חָכַר מִמֶּנּוּ כֶּרֶם בַּעֲשָׂרָה סַלֵּי עֲנָבִים - אַף עַל פִּי שֶׁהִקְרִיסוּ [החמיצו] אַחַר שֶׁנִּבְצְרוּ, וְכֵן עֲמָרִים שֶׁלָּקוּ אַחַר שֶׁנִּקְצְרוּ - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן; אֲבָל אִם חָכְרוֹ בַּעֲשָׂרָה כַּדֵּי יַיִן, וְהֶחְמִיץ - חַיָּב לִתֵּן לוֹ יַיִן טוֹב. חָכָרָהּ מִמֶּנּוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אַסְפַּסְתָּא וּזְרָעָהּ מִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ חֲרָשָׁהּ וּזְרָעָהּ אַסְפַּסְתָּא וְלָקְתָה, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ בַּתְּחִלָּה אַסְפַּסְתָּא, וַחֲרָשָׁהּ וְאַחַר כָּךְ זְרָעָהּ פַּעַם אַחֶרֶת וְלָקְתָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ אַסְפַּסְתָּא טוֹבָה; שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ [לנקותה מעשבים הפוגעים באיכות הקרקע], וְאָמַר לוֹ: 'מַה הֶפְסֵד יֵשׁ לְךָ, הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ חֲכוּרְךָ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'לְמָחָר אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְהִיא מַעֲלָה לְפָנַי עֲשָׂבִים'. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: 'בָּאַחֲרוֹנָה [אחר הקצירה] אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ', אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

ט. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים - לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים, מִפְּנֵי שֶׁהַחִטִּין מַכְחִישׁוֹת אֶת הַקַּרְקַע יָתֵר מִן הַשְּׂעוֹרִים. שְׁכָרָהּ לִזְרָעָהּ חִטִּים, יִזְרָעֶנָּה שְׂעוֹרִים. קִטְנִית, לֹא יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה, יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית. וּבְבָבֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שָׁם מַכְחֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ.

י. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת - אֵין לַמְקַבֵּל כְּלוּם בְּקוֹרַת [גזע עץ] הַשִּׁקְמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וְלֹא בְּשֶׁבַח [רוח] הָאִילָנוֹת שֶׁיָּצְאוּ בַּשָּׂדֶה מֵאֵלֵיהֶן. אֲבָל מְחַשְּׁבִין לוֹ מִקּוֹם הָאִילָנוֹת, כְּאִלּוּ הָיָה בָּהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזָּרַע בְּכָל הַשָּׂדֶה; וְהוּא שֶׁיִּצְמְחוּ הָאִילָנוֹת מֵאֵלֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה; אֲבָל אִם יָצְאוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה, אֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ כְּלוּם. וְאִם קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים אוֹ יָתֵר, יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם זְרָעִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִמָּכֵר [לא הבשילו], אוֹ שֶׁגָּמְרוּ, וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לִמְכָרָם - שָׁמִין

אוֹתָם, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַקַּרְקַע. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלֵק הַמְקַבֵּל עִם בַּעַל הַקַּרְקַע בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ; כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת. אֲבָל הַקָּנִים הַמַּעֲמִידִין תַּחַת הַגְּפָנִים - אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשֵׁתְּפוּת, חֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן, חֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ [באריסות] לְטַע [אילנות], מְקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה בּוּרְאוֹת [אילנות עקרות] לְמֵאָה. יָתֵר עַל כֵּן, מְגַלְגְּלִין עָלָיו [על האריס] אֶת הַכֹּל.

יב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא עָשָׂת [יבול כצפוי] - אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סָאתַיִם יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה [ההשקעה], חַיָּב הַמְקַבֵּל לְהִטַּפֵּל בָּהּ; שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: 'אֲנָא אֶקּוּם וְאָנִיר [אחרוש] וְאֶזְרַע וְאֶקְצֹר וַאֲעַמֵּר וְאָדוּשׁ וְאֶזְרֶה וְאַעֲמִיד כְּרִי לְפָנֶיךָ, וְתִטֹּל אַתָּה חֶצְיוֹ', אוֹ מַה שֶׁיִּתְּנוּ בּוֹ, 'וַאֲנִי הַשְּׁאָר, בִּשְׂכַר עֲמָלִי וּבְמַה שֶׁהוֹצֵאתִי'.

יג. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ הוֹבִירָהּ [הניחה שדה בור] - שֶׁמִּין אוֹתָהּ כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ; שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: 'אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד [לא אעשה הראוי לה, אזי], אֲשַׁלֵּם בְּמִיטָבָהּ' [לפי שיא ומיטב הפוטנציאל שלה]. וְהוּא הַדִּין, אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עַצְמוֹ דָּבָר [סכום] קָצוּב כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר 'חֲרֵי הִיא אַסְמַכְתָּא' [שסמכה דעתו שלא יגיע לידי תשלום], אֶלָּא הִתְנָה שֶׁיְּשַׁלֵּם בְּמִיטָבָהּ; וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: 'אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד, אֶתֵּן לְךָ מֵאָה דִינָרִין' - חֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא, וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בִּלְבַד.

יד. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה לִזְרָעָהּ שֵׁמְשִׁמִּין וּזְרָעָהּ חִטִּים, וְעָשָׂת חִטִּים שֶׁשָּׁוִין כַּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֵּׁמְשִׁמִּין - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת [כעס]. עָשָׂת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֵּׁמְשִׁמִּין, מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֵּׁמְשִׁמִּין; עָשָׂת חִטִּים יָתֵר מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֵּׁמְשִׁמִּין - חוֹלְקִין לְפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר בַּעַל הַקַּרְקַע.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו־כ"א תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ט"ו תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה עח.

הַמִּצְוָה הָע"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִכָּל־שֶׁיּוּלַד לָנוּ בְּכָל־שָׁנָה מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, שֶׁנִּקְרִיב חֶלְבָּהּ וְדָמָהּ (של בהמת המעשר) וְנֹאכַל אֲנַחְנוּ שְׁאָרֶיהָ בִּירוּשָׁלַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כז, לב) — וְזֶהוּ מַעְשַׂר בְּהֵמָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִבְּכוֹרוֹת (כג.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת גַּם בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת — וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל בִּגְזֵרָה דְּרַבָּנָן, (שכיוון שכדי לאכלו בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שֶׁמָּא (מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל־כך) יֵאָכֵל שֶׁלֹּא בְּמוּם — שֶׁחֲרֵי אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם שלא במום על־ידי הקרבתו) — אָמְרוּ: "אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת"; וּכְשֶׁיְּהֵא הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי — נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ.

יום שני ט"ז תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמִכּוֹר מַעְשַׂר בְּהֵמָה בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "בַּמַּעֲשֵׂר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִגָּאֵל" — וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּמִים וְלֹא בַּעַל מוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא:) וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פרק א משנה ב).

הַמִּצְוָה הַס"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כָּל־מִי שֶׁשָּׁגַג בְּחֵטְא מִן־הַחֲטָאִים הַגְּדוֹלִים הַיְדוּעִים קָרְבַּן חַטָּאת אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ" (שם ד, כז). וְזוֹ הִיא חַטָּאת קְבוּעָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא לְעוֹלָם חַטָּאת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת זוֹ, הֵן שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת, בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וְיִהְיֶה בָּהּ מַעֲשֶׂה (פעולה פיזית), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּתְחִלַּת כְּרֵתוֹת. הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ כֻּלָּהּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (ח.) וּכְרֵתוֹת (יט.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁבָּת (סט. קב.) וּשְׁבוּעוֹת (כד.) וּזְבָחִים.

יום שלישי י"ז תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֵאָרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה — וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן

הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֲשָׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמֻּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה — זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת — חֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

יום רביעי י"ח תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה ע נדפסה ביום שלישי

יום חמישי י"ט תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה עא.

הַמִּצְוָה הָע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁמִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת יַקְרִיב קָרְבַּן אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ — וְזֶהוּ אָשָׁם וַדַּאי. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: מְעִילָה וּגְזֵלָה וּבִיאַת שִׁפְחָה חֲרוּפָה (חציה שפחה וחציה בת חורין. כגון שאחד השותפים בה שחררה) וְשֶׁקֶר בִּשְׁבוּעַת פִּקָּדוֹן (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כָּל־הַמּוֹעֵל בִּשְׁגָגָה, וְהוּא שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ — בֵּין הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת וּבֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ — אוֹ הַגּוֹזֵל חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וּלְמַעְלָה וְנִשְׁבַּע; אוֹ הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה אוֹ הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע — (וכל אלו) בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — חֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ, וְאֵינוֹ קָרְבַּן חַטָּאת אֶלָּא קָרְבַּן אָשָׁם; וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי' (כי ודאי שגג). אָמַר יִתְעַלֶּה בְּמְעִילָה: "וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים" (ויקרא ה, טו); וְאָמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן וְגוֹ' וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר וְגוֹ' וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים" (שם, כא־כה). וְאָמַר: "וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' וְגוֹ'" (שם יט, כ־כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ט.).

יום שישי כ' תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה עב.

הַמִּצְוָה הָע"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד עַל עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁקִּבַּעְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר טְהָרוֹת, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ; אוֹ שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת קָדָשָׁיו; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) וְלֹא קִיְּמָהּ בִּשְׁגָגָה; אוֹ נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לַשֶּׁקֶר — בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — חֲרֵי זֶה מַקְרִיב עַל אַחַד הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּקְרָא: "קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד". וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְגוֹ' אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא וְגוֹ' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ' וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם וְגוֹ' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ' וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ וְגוֹ' וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ' וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ וְגוֹ'" (ויקרא ה, א־יא). וְלָכֵן נִקְרָא 'עוֹלָה וְיוֹרֵד' — לְפִי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמִין, אֶלָּא פַּעַם יוּבָא מִמִּין זֶה וּפַעַם מִמִּין אַחֵר, כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַחוֹטֵא הַחַיָּב בַּקָּרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (י:) וּבְמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (ז.).

יום שבת קודש כ"א תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה סח. עה. עו.

הַמִּצְוָה הס"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן, אִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל" (ויקרא ד, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַתְּנָאִים שֶׁבָּהּ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים.

הַמִּצְוָה הָע"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִשָּׁה זָבָה, אִם נִתְרַפְּאָה מִן־הַזִּיבוּת, תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" — וְזֶהוּ קָרְבָּן זָבָה, וְהִיא מְחֻסֶּרֶת כַּפָּרָה עַד שֶׁתְּבִיאֶנּוּ. וְאוּלַי יִקָּשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁקָּרְבָּן הַזָּב כְּקָרְבַּן הַזָּבָה, וַהֲרֵי אַתָּה מוֹנֶה (במנין המצוות) אֶת־מִין הַקָּרְבָּן — יִהְיֶה הַחַיָּב בּוֹ מִי שֶׁיִּהְיֶה — כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּקָרְבַּן חַטָּאת וְקָרְבַּן אָשָׁם וַדַּאי וְקָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁמָּנִיתָ כָּל־אֶחָד מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא חָשַׁשְׁתָּ לְרִבּוּי הַחַטָּאִים (למנות כל חטא בפני עצמו, מפני) שֶׁעַל כָּל־אֶחָד מֵהֶם חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן — כָּךְ גַּם כָּאן אַל תָּחוּשׁ לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים, שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם נִתְחַיֵּב קָרְבַּן הָעוֹף?! יֵדַע (המקשה) שֶׁקָּרְבַּן זָב וְזָבָה אֵינוֹ

בָּא עַל חֲטָאִים, אֶלָּא הוּא קָרְבַּן חוֹבָה בְּמַצָּב מְסֻיָּם. אִלּוּ הָיָה מַצַּב הַזּוֹב בָּאִישׁ וּבָאִשָּׁה דָּבָר אֶחָד — כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּשֵּׁם, שֶׁהַשֵּׁם שֶׁל זֶה "זָב" וְשֶׁל זוֹ "זָבָה" — כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹתָם אֶחָד; אֲבָל אֵין הַדָּבָר כֵּן, כִּי הַגָּרַת שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִישׁ הִיא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ קָרְבָּן, אַךְ אִם נִגַּע כְּעֵין שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִשָּׁה אֵינָהּ זָבָה, אֶלָּא זוֹב הַדָּם מִן־הָאִשָּׁה הוּא שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן; וְאִם זָב הַדָּם מִן־הָאִישׁ אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו קָרְבָּן. וּמִלַּת 'זִיבוּת' אֵין עִנְיָנָהּ אֶלָּא הַנְּזִילָה, וְאֵין כָּל־הַנּוֹזְלִים אוֹתוֹ הַדָּבָר עַצְמוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (נדה לב:): "הָאִישׁ מְטַמֵּא בְּלֵבֶן וְהָאִשָּׁה בְּאָדֹם", וְאֵין דִּין זָב וְזָבָה כְּדִין מְצֹרָע וּמְצֹרַעַת. וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה לָזֶה אָמְרָם בִּכְרֵתוֹת (ח:): "אַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה (שקרבן "חטאת" שלהם (וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה") מעכבן מלאכול בקדשים), וְאֵלּוּ הֵם: הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע". הִנֵּה רוֹאֶה, אֵיךְ מוֹנִים זָב וְזָבָה כִּשְׁנַיִם וּמוֹנִים מְצֹרָע כְּאֶחָד — בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה — לְפִי שֶׁזִּיבוּת הָאִישׁ אֵינָהּ כְּזִיבוּת הָאִשָּׁה. וְהַפָּסוּק הַנֶּאֱמַר עַל קָרְבָּנָהּ: "וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְגוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ'" (שם טו, כח־כט).

הַמִּצְוָה הָע"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־יוֹלֶדֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְהוּא: כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת. וְאִם הִיא עֲנִיָּה, מַקְרִיבָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד עֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְגַם הִיא מִמְּחַסְּרֵי כַּפָּרָה עַד שֶׁתַּקְרִיב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ וְגוֹ'" (שם יב, ו).

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' א

'כִּימִים', כדי לְרַבּוֹת עוד שני ימים שקוראים בהם כשני הימים שנחו בהם, והם אַחַד עָשָׂר וּשְׁנֵים עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שבא לרבות רק את תְּרֵיסַר וּתְלֵיסַר – י"ב וי"ג, ומנין לרבות גם את י"א. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, שֶׁל שֶׁשָּׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא, וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוֹתֵי, ובא לרבות את י"א וי"ב.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא שבא לרבות את שֵׁיתְסַר וְשֵׁיבְסַר – ט"ז וי"ז. מתרצת הגמרא: 'וְלֹא יַעֲבוֹר' כְּתִיב, ואין לקרוא את המגילה לאחר ט"ו.

הגמרא מבארת במה נחלקו רב שמן בר אבא ורבי שמואל בר נחמני: רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי שמרבה את י"א וי"ב מ'כימים', מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר שמרבים מִ'בִּזְמַנֵּיהֶם', משום ש'זְמַן' 'זְמַנָּם' 'זְמַנֵּיהֶם' [–דרשת תיבת 'זמניהם' לשלש דרשות], לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ – לא נראה לו, ולדעתו 'זמניהם' לא בא לרבות ימים נוספים. וְרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא שלומד מ'בזמניהם', מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר שמרבים מִ'כִּימִים'. אָמַר לְךָ רב שמן, הַהוּא – 'כימים', לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב – נאמר לגבי הדורות הבאים, שיעשו פורים בימי י"ד וט"ו כשם שבימי הנס נחו בימים אלו, ולכן נכתב 'כימים' ולא 'ימים', ואין לרבות מכך ימים נוספים.

הגמרא מבארת שמשנתנו אינה דעת כולם: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, משנתנו האומרת שמגילה נקראת אף בי"א י"ב וי"ג, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה, דְּדָרִישׁ 'זְמַן' 'זְמַנָּם' 'זְמַנֵּיהֶם', ודרש מהייתור לרבות ימים אלו. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ – י"ד וט"ו, ואין הכפרים מקדימים ליום הכניסה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הכפרים מקדימים ליום הכניסה, בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן – שבית דין מקדשים את החודש על פי הלבנה, ושולחים שליחים להודיע מתי נתקדש החודש, וְיִשְׂרָאֵל שָׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, ושלוחי בית דין מגיעים אליהם עד לקצה ארץ ישראל קודם הפסח להודיעם מתי יום טוב של פסח. אֲבָל בְּזַמָּן הַזֶּה שישראל נפוצים בחוץ לארץ ואין השלוחים יכולים להודיעם, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ – על קריאת המגילה, ומונים מקריאתה שלושים יום לדעת מתי פסח, הדין הוא, שאף הכפרים אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. שחוששים שאם יקדימו קריאתה יטעו ויעשו את חג הפסח לפני זמנו, ונמצא שיאכלו חמץ בימים האחרונים של פסח. ולפי רבי יוחנן קשה, רַבִּי יְהוּדָה שאמר שיש חילוק בין זמן הבית לזמן הזה, אַלִּיבָּא דְּמַאן – לדעת מי אמר זאת, אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הלא לדעתו אֲפִילּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה אִיתָא לְהַאי תַּקָּנְתָּא – ישנה תקנה זו שיכולים לקרוא בי"א וי"ב, שהרי רבי עקיבא היה אחר החורבן, ואמר שהכפרים מקדימים ליום הכניסה, אֶלָּא לָאו אמר חילוק זה אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן שהיו קודם רבי עקיבא וחיו בזמן הבית, ונמצא שלדעת חכמים ביטלו זמנים אלו רק בשישראל לא היו על אדמתן, וּבִזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן וְיִשְׂרָאֵל שָׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, מֵיתָא קָרְיָנָן – בני הכפרים קוראים בי"א י"ב וי"ג, ואם כן לכאורה ברייתא זו היא תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן שאמר שלחכמים לעולם קורין אותה רק בזמנה. מסיקה הגמרא: אכן תְּיוּבְתָּא לרבי יוחנן.

הגמרא מביאה לשון אחר: אִיבָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, משנתנו האומרת שמגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אָמְרוּ, שבְּזַמַּן הַזֶּה שישראל נפוצים בחוץ לארץ, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ – על קריאת המגילה, ומונים מקריאתה שלושים יום לחג הפסח, אף בני הכפרים אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. וללשון זה, בזמן הבית לדעת כולם בני הכפרים מקדימים ליום הכניסה, ונחלקו רבי עקיבא וחכמים רק לאחר החורבן, האם חוששים שמא יטעו בזמן חג הפסח.

הגמרא מביאה ראיה ללשון זה: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הכפרים מקדימים ליום הכניסה, בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקָנָן וְיִשְׂרָאֵל שָׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ ויכולים לבוא לידי טעות, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. וכל זה לחכמים, אבל לרבי עקיבא גם בזמן הזה יכולים הכפרים להקדים את קריאתה.

רַב אַשִׁי קַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה – הוקשה לו סתירה בדברי רבי יהודה,

מלכים־ב טז ט־יז

ט וַיִּשְׁמַע אֵלָיו מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּעַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶל־דַּמֶּשֶׂק וַיִּתְפְּשֶׂהָ וַיַּגְלֶהָ קִירָה וְאֶת־רְצִין הֵמִית: י וַיֵּלֶךְ
הַמֶּלֶךְ אָחָז לִקְרַאת תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר דַּמֶּשֶׂק וַיַּרְא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּדַמֶּשֶׂק וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
אָחָז אֶל־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־דְּמוּת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־תַּבְנִיתוֹ לְכָל־מַעֲשֵׂהוּ: יא וַיִּבֶן אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז מִדַּמֶּשֶׂק כֵּן עָשָׂה אוּרִיָּה הַכֹּהֵן עַד־בּוֹא הַמֶּלֶךְ־אָחָז מִדַּמֶּשֶׂק: יב וַיָּבֹא
הַמֶּלֶךְ מִדַּמֶּשֶׂק וַיַּרְא הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרַב הַמֶּלֶךְ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעַל עָלָיו: יג וַיַּקְטֵר אֶת־עֹלָתוֹ
וְאֶת־מִנְחָתוֹ וַיַּסֵּךְ אֶת־נִסְכּוֹ וַיִּזְרֹק אֶת־דַּם־הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר־לוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר
לִפְנֵי יְהוָה וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת מִבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּמִבֵּין בֵּית יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה:
טו וַיְצַוֶּהוּ (וַיְצַוֶּה קרי) הַמֶּלֶךְ־אָחָז אֶת־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן לֵאמֹר עַל הַמִּזְבֵּחַ הַגָּדוֹל הַקְטֵר אֶת־עֹלַת־הַבֹּקֶר
וְאֶת־מִנְחַת הָעֶרֶב וְאֶת־עֹלַת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וְאֵת עֹלַת כָּל־עַם הָאָרֶץ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם וְכָל־דַּם
עֹלָה וְכָל־דַּם־זֶבַח עָלָיו תִּזְרֹק וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יִהְיֶה־לִּי לְבַקֵּר: טז וַיַּעַשׂ אוּרִיָּה הַכֹּהֵן כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
הַמֶּלֶךְ אָחָז: יז וַיְקַצֵּץ הַמֶּלֶךְ אָחָז אֶת־הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכֹנוֹת וַיָּסַר מֵעֲלֵיהֶם וְאֶת־(אֶת־קרי) הַכִּיֹּר וְאֶת־הַיָּם
הוֹרַד מֵעַל הַבָּקָר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר תַּחְתֶּיהָ וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל מַרְצֶפֶת אֲבָנִים:

רש"י

(ט) ויגלה קירה. את העם אשר בה, הגלה למדינה ששמה קיר: **(יא) עד בא.** לפני בוא המלך מדמשק: **(יד) ואת מזבח הנחשת ויקרב וגו׳.** אי אפשר לומר מזבח הנחשת שעשה משה, שהרי נגנז, ואי אפשר לומר מזבח אבנים שעשה שלמה וקראו (בדברי הימים ב ז ז) מזבח הנחשת, שהרי אי אפשר לקרבו מזוית לזוית אלא אם הורסו, והרי שנינו אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה מעל המזבח, עד שבא מנשה וסילקה, שהוא הרס את המזבח כמו שמצינו באגדת חלק (זבחים סא ב). אין לי לפרש מזבח זה, אלא בכיורות ומכונות של נחשת, שהיו צרכי מזבח, והיו אצל המזבח הקודש, וכשעשה אחז את המזבח לעבודה זרה, סילק את הכיור והקריבו לצד אחר מאת פני הבית, שלא להפסיק בין המזבח שעשה ובין בית ה׳, ויתן אותו אצל מזבח הקודש צפונה. ומצינו שפירשו רבותינו דוגמתו (במסכת שבת דף נה א) ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת (יחזקאל ט ב), מזבח הנחושת מי הוה, אמר להם התחילו ממקום שאומרין שירה לפני. הרי כאן לכלי שיר של נחושת קראו מזבח: **(טו) לבקר.** לפרקים, לכשיעלה בלבי לבקרו: **(יז) את המסגרות המכונות.** איצטבלאות שהמכונות עשויות עליהם, כמו שנאמר (מלכים א ז כח): וזה מעשה המכונות מסגרות להם:

מצודת דוד

(ט) ויגלה. גלה אנשיה אל קיר, והיא מארץ אשור: **(י) אוריה הכהן.** יתכן שהוא אמריה הנזכר בדברי הימים (א ה לג), ועיין בסוף הספר, בחשבון הדורות: **את דמות המזבח.** כי ישרה בעיניו תבניתו, ושלח הדמות אל הכהן לעשות מזבח כדמותו: **לכל מעשהו.** רצה לומר: את תבנית הציורים הפרטים שבו:

מצודת ציון

(טו) לבקר. לדרוש, כמו (ויקרא יג לו): לא יבקר הכהן: **(יז) ויקצץ.** ענין כריתה: **המכונות.** מלשון כן ובסיס: **הכיור.** כעין דוד גדול, עשוי לרחצה: **הים.** עשוי כגיגית גדולה: **מרצפת.** ענין הצעת אבנים בקרקע:

(יא) ככל וכו׳. אף הציורים הפרטים: **עד בוא.** טרם בוא המלך וכו׳: **(יב) ויקרב.** קרב אל המזבח, והעלה עליו עולותיו: **(יד) ואת המזבח.** מזבח החדש שם עם מזבח הנחושת וכו׳ שעשה שלמה, רצה לומר: מזבח אבנים שעשה שלמה, תחת מזבח הנחושת אשר עשה משה במדבר: **ויקרב.** מזבח החדש משך ממול פני ההיכל, וחוזר ומפרש שמשכו מבין מזבח הנחושת ומבין בית ה׳, כי מקומו הראוי לו היה בין מזבח הנחושת ובין ההיכל, כי בו צוה להקריב, ולזה מהראוי שלא יפסיק דבר בינו ובין ההיכל, הנה הוא לא העמידו במקום הראוי לו, כי העמידו בצד מזבח הנחושת בצפונו, וקצת מזבח הנחושת הפסיק בינו לבין ההיכל: **(טו) המזבח הגדול.** כי את מזבח החדש עשהו גדול משל שלמה: **עולת הבקר.** הוא תמיד של שחר: **מנחת הערב.** זה תמיד של בין הערבים: **לבקר.** לדרשו בעת מן העתים שיעלה על לבו להקטיר עליו: **(יז) ויקצץ.** כרת את המסגרות של המכונות, והמה הלבזבזין ומחיצות המכונות אשר מתחת לכיורות במלכים א׳ (ז כח) שעשה שלמה: **את הכיור.** מכל מכונה הסיר את הכיור הנתון עליו: **מעל הבקר הנחושת.** כי שלמה העמיד את הים על י״ב בקר נחשת כמו שאמרו במלכים א (ז כה), והוא הסיר מהבקרים ההם, ונתנו על רצפת אבנים:

קכה. ג־ה

ג כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו. א־ו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז
יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְהוָה
אֶת־(כתיב שבותנו) שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא
מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

רש"י

(ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. (כי לא יתן הקב"ה את ממשלת הרשעים לנוח על הצדיקים) **למען** כי הצדיקים נזהרין מלשלוח ידיהם בעולה: **(ה) והמטים עקלקלותם.** על הבריות למצוא עלילות רשע יוליכם ה' את פועלי און: **(א) בשוב ה' את שיבת ציון.** מגלות בבל היינו כחולמים: **(ד) כאפיקים בנגב.** כאפיקי מים בארץ יבשה שמלחלחין אותה כך נהיה מרטיבין בשובך את שבותינו אשר הזורעים בה בארץ ציה בדמעה דואגים שסבורים שמא לא תצמח, ברנה קוצרין על ידי אפיקי המים כשהם משולחין בה: **(ו) הלוך ילך ובכה וגו'.** כך ישראל זורעין לפני הקב"ה צדקה בדמעה בגלות וברנה יקצורו כשתשלם משכורתם לעתיד:

מצודת דוד

(ג) כי לא ינוח. אם הרשעים מושלים זמן מה על הצדיקים אבל לא לזמן מרובה ינוח גדלות הרשעים על נחלת הצדיקים הנתון לגורלם: **למען.** בכדי שלא ישלחו הצדיקים גם המה את ידיהם לאחוז בעולה בראותם גדלות הרשעים זמן מרובה: **(ד) ולישרים בלבותם.** לאותם שהם טובים ביושר לבב ולא לרמות: **(ה) והמטים.** אבל אותם שהמה מטים עצמם אחר דרך עקלקלות ר"ל שכל טובתם הוא לרמות את הבריות: **יוליכם.** אותם יוליך ה' לאבדון עם פועלי האון ודומה להם עם שעדיין לא פעלו האון ויהיה א"כ שלום על הישרים כי יאבדו טרם פעלו האון עם רמיית טובתם: **(א) בשוב.** כאשר ישיב ה' מן גלות בבל את בני ציון יאמרו אז הנה כל הצרות שעברו הרי הם כאילו חלמנו חלום ר"ל לרוב הטובה שיהיה להם אז ידמה להם שלא היו הצרות באמת כ"א בחלום ראו כאלו מצרים להם: **(ב) הגדיל ה'.** ר"ל הגדולות האלה הם מה' ולא באו במקרה: **(ג) הגדיל ה' לעשות עמנו.** כאילו ישיבו ישראל לומר הן אמת שה' הגדיל לעשות עמנו ובעבור בטחון הישועה ההיא היינו שמחים מאז עוד היינו בגולה: **(ד) שובה ה'.** עודם בגולה יאמרו השב בני הגולה למקומם ונהיה כאפיקים בנגב ר"ל כמים הנגרים בחוזק במקום נגובה ויבשה: **(ה) הזורעים.** אשר הזורעים במקום הנגוב ההוא הלא זרעו בדמעה בחשבם פן לא תצמח ויפסידו הזרע: **ברנה יקצרו.** כשבא שם אפיקי המים והצמיחה הנה יקצרו התבואה ברנה: **(ו) נושא משך הזרע.** ר"ל בעת היה נושא משיכת והולכת הזרע אל השדה הלא ילך ויבכה מפחדו פן לא תצמח: **בא יבא.** אבל יבוא לביתו ברנה בעת ישא האלומות מן השדה אשר ברכו ה' והביא בו אפיקי המים והוא כפל ענין במ"ש ור"ל כן נהיה אנחנו עם כי בגולה אנו זורעים מעשה המצות בדמעה על כי חושבים אנחנו שח"ו אבדה תקותינו ובחנם כל מעשי המצות הנה כאשר בא יבוא זמן הגאולה אז נקבל הגמול בשמחה מרובה:

מצודת ציון

(ג) שבט. ענין ממשלה על כי ביד המושל שבט המוסר לייסר המחויב וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט): **גורל.** הנחלה שנפל לגורלם לחלקם ועל כי על פי רוב מחלקים נחלה בגורל אמר לשון גורל: **(ה) והמטים.** מלשון נטיה: **עקלקלותם.** ענין עקמימות כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה): **(א) בשוב.** מלשון השבה: **שיבת.** מלשון שבי: **(ד) שובה.** מלשון השבה: **שביתנו.** מלשון שבי: **כאפיקים.** עניינו מים הנגרים בחוזק כמו אפיקי מים (לעיל מב): **בנגב.** ענין יובש כמו ארץ הנגב נתתני (יהושע טו): **(ו) משך.** מלשון משיכה והולכה: **אלומותיו.** ענין אגודות תבואה כמו מאלמים אלומים (בראשית לז):

יהל אור

א שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. רש"י פ"י מגלות בבל וכן מבואר בגמרא פ"ג דתענית דכ"ג ע"א בענין חוני המעגל שהי' מצטער על המקרא הזה כו' אפשר ע' שנין כחלמא דמי כו' חרובא עד שבעין שנין לא טעין כו' וע"ש במהרש"א שכמ"כ מדמה שנות האדם שהם ע' שנים כחלום יעוף באיוב ס"י. וזהו כענין החרוב כל ע' שנין לא נחשב לכלום אבל נוטעין אותו לעשות פירות לאחר ע' שנים כן האדם נברא בע"ש שיהי' טורח במעשיו עד ע' שנים ואכילת פירות ושכרו הוא אחר ע' שנים כו' עכ"ד. וי"ל עוד שרומז שעיקר קבלת שכר באלף השביעי שהוא בחי' וחד חרוב:

מסכת ערכין

פרק ראשון

א הַכֹּל מַעֲרִיכִין, וְנֶעֱרָכִין, נוֹדְרִים, וְנִדָּרִים: כֹּהֲנִים, וּלְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — נוֹדְרִים, וְנִדָּרִים, וּמַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין, שֶׁאֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא זָכָר וַדַּאי, וּנְקֵבָה וַדָּאִית. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן — נִדָּרִין וְנֶעֱרָכִין, אֲבָל לֹא נוֹדְרִין, וְלֹא מַעֲרִיכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת. פְּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ — נִדָּר, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ.

ב הַנָּכְרִי — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲרִיךְ, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ. זֶה וָזֶה מוֹדִים, שֶׁנּוֹדְרִין, וְנִדָּרִין.

פירוש ברטנורא

מסכת ערכין

א א הכל מעריכין. הכל לאתויי בן שלש עשרה שנה ויום אחד ולא הביא שתי שערות, שהוא מערך. והוא מופלא הסמוך לאיש. ומופלא אקרי ליה לפי שבודקים אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש. אע"ג דאיש כי יפליא כתיב (ויקרא כ"ז), כשהוא סמוך לפרקו קרוי איש לענין זה. והכל דקאי נמי על נערכים, לאתויי מנוול ומוכה שחין, שאין שוין דמים. דסלקא דעתך אמינא נדר בערכך כתיב (שם), כל שישנו בדמים ישנו בערכים, וכל שאינו בדמים אינו בערכים, קמשמע לן. והכל דקאי על נודרים, משום נידרים נקט ליה. ונידרים גופיה אצטריך, לאתויי פחות מבן חודש שהוא נידר אע"פ שאינו נערך: **מעריכין.** אם אמר על אחד, ערך פלוני עלי, נותן ערך אותו פלוני כפי שניו כמו שקצוב בפרשת ערכין, שהערך נותן לפי שנים של נערכים: **ונערכין.** אם אמר אחר עליו ערך פלוני זה עלי, או אמר הוא עצמו ערכי עלי: **נודרין.** אמר דמי פלוני עלי, צריך שיתן כמו שהוא יפה לימכר בשוק: **ונידרין.** אמר אחר עליו דמי פלוני עלי, או אמר הוא עצמו דמי עלי: **כהנים ולוים.** כהנים אצטריכא ליה לאשמעינן דנערכין, דסלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב (שם) והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן, ישראל לפני כהן ולא כהן לפני כהן, הלכך כהן ליתיה בערכין, דאי עני הוא לא קרינא ביה והעמידו לפני הכהן, קמשמע לן דכהנים איתנהו בתורת ערכין. ואיידי דתנן כהנים, תנן לויים וישראלים: **נשים ועבדים.** והאשה משלמת כשתתאלמן או תתגרש, והעבד כשישתחרר: **טומטום ואנדרוגינוס נודרים ונידרים.** שהרי יש להם דמים: **ומעריכין.** את אחרים, אם אמרו ערך פלוני עלי, נותנים ערך אותו פלוני: **אבל לא נערכין.** אם אמר ערכי עלי, או אמר אחר עליהם ערך פלוני עלי, לא אמר כלום. דזכר ונקבה אמורים בפרשת ערכין, עד שיהיה זכר ודאי או נקבה ודאית: **פחות מבן חודש נידר.** אם אמר [אחר] דמיו עלי. שהרי שוה דמים כל שהן: **אבל לא נערך.** שלא נאמר ערך בפרשה אלא מבן חודש ומעלה:

ב הנכרי ר' מאיר אומר נערך. תרי קראי כתיבי בפרשת ערכין, חד ריבוי וחד מיעוט. בני ישראל, מיעט את הנכרים. איש כי יפליא, ריבה כל איש ואפילו

משניות מבוארות – קהתי

מסכת ערכין

באור משנה א

ראובן שאמר: "ערך שמעון עלי", הרי ראובן נקרא בלשון המשנה: "מעריך" ושמעון נקרא: "נערך". ואם אמר: "דמי שמעון עלי", נקרא ראובן בלשון המשנה: "נודר", ושמעון נקרא: "נידר". ממילא מובן, שאם אמר ראובן: "ערכי עלי", או: "דמי עלי", הריהו מעריך ונערך או נודר ונידר כאחד. — משנתנו באה ללמד, אלו מעריכים ונערכים ואלו אינם מעריכים או אינם נערכים.

הַכֹּל מַעֲרִיכִין — כל אדם יכול לומר: "ערך פלוני עלי" או "ערכי עלי", ונותן להקדש את הערך הקצוב בתורה לפי שנותיו של הנערך, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו; **וְנֶעֱרָכִין** — כל אדם יכול להיות נערך, שיאמר אחר עליו: "ערכו עלי", ויתן את ערכו להקדש; **נוֹדְרִים** — כל אדם יכול לידור ולומר: "דמי פלוני עלי" או "דמי עלי", ונותן להקדש כמה ששווה הנידר להימכר כעבד בשוק; **וְנִדָּרִים** — כל אדם יכול להיות "נידר", שיאמר אחר עליו: "דמיו עלי": **כֹּהֲנִים, וּלְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים** — בגמרא מבואר, שמשנתנו באה בעיקר להשמיע, שאף הכהנים מעריכים ונערכים; שהואיל וכתוב בפרשת ערכים: "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן", היינו יכולים לפרש: ישראל יעמד לפני כהן, ולא כהן לפני כהן, לפיכך באה המשנה להשמיענו, שאף הכהנים ישנם בתורת ערכים; ואגב כהנים נקטה המשנה גם לויים וישראלים. ועבדים היינו עבדים כנעניים. כן מבואר בגמרא, ש"הכל מעריכין" בא לרבות "מופלא סמוך לאיש", היינו בן שתים עשרה שנה ויום אחד (**רש"י; תוספות; ועיין ברטנורא; "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**), ונקרא "מופלא", על שם שבודקים אותו, אם הוא יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש; הכל נערכין בא לרבות אפילו מי שאינו שווה דמים, כגון מנוול ומוכה שחין; שהואיל וכתוב: "איש כי יפליא נדר בערכך", היינו יכולים לדרוש: כל שישנו בדמים ישנו בערכים וכל שאינו בדמים אינו בערכים, לפיכך באה המשנה להשמיענו: הכל נערכים, אפילו מי שאינו בדמים, שכתוב: "בערכך נפשות" — כל שהוא נפש. כלומר שמלשון "נפשות" משמע שהעיקר הוא בערכים אם יש נפש וחיות בנערך, אף שהגוף אינו שווה מאומה, הכל נידרין בא לרבות אפילו תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאף על פי שאינו נערך, מכל מקום הוא נידר, כמבואר להלן בסוף משנתנו; ואגב "נידרים" נקטה המשנה גם "נודרים". **טֻמְטוּם** — שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, **נוֹדְרִים, וְנִדָּרִים** — יכולים הם לידור ולומר: "דמי עלי" או "דמי פלוני עלי", וכן יכול אחר לומר עליהם: "דמיו עלי", שהרי יש להם דמים; **וּמַעֲרִיכִין** — את אחרים, שיכולים לומר: "ערך פלוני עלי" ונותנים את ערכו למקדש, **אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין** — שאם אחר אמר עליהם: "ערכו עלי", או שאמר הטומטום או האנדרוגינוס: "ערכי עלי", לא אמר כלום, **שֶׁאֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא זָכָר וַדַּאי, וּנְקֵבָה וַדָּאִית** — כמו שנאמר בפרשת ערכים (**ויקרא כז, ג-ד**): "והיה ערכך הזכר...ואם נקבה היא", ודורשים: עד שיהא זכר ודאי או נקבה ודאית, אבל טומטום ואנדרוגינוס אינם לא זכר ודאי ולא נקבה ודאית. **חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, נִדָּרִין וְנֶעֱרָכִין** — שיכול אחר לומר עליהם: "דמיו עלי" או "ערכו עלי", ונותן להקדש את שוויו או את ערכו, **אֲבָל לֹא נוֹדְרִין, וְלֹא מַעֲרִיכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת** — ואינם יודעים לשם מי הם נודרים ומעריכים. **פְּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ, נִדָּר** — האומר עליו: "דמיו עלי", נדרו נדר, שהרי שווה דמים כל שהם, **אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ** — שלא נקצב הערך בתורה אלא מבן חודש ומעלה.

באור משנה ב

משנתנו דנה בנכרי, אם ישנו בתורת ערכים, ונחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה.

הַנָּכְרִי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ — על ידי ישראל, שאם אמר עליו ישראל: "ערכו עלי", הריהו נותן ערכו להקדש כפי שנותיו, **אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ** — שאם אמר הנכרי: "ערך פלוני עלי" או "ערכי עלי", לא אמר כלום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲרִיךְ** — יכול הנכרי לומר על ישראל: "ערכו עלי", ונותן ערכו להקדש, **אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ** — אין הוא יכול לומר: "ערכי עלי", ואין ישראל יכול לומר עליו "ערכו עלי". טעם המחלוקת מבואר בגמרא, שנאמר בפרשת ערכים

ג הַגּוֹסֵס, וְהַיּוֹצֵא לֵהָרֵג — לֹא נִדַּר, וְלֹא נֶעֱרָךְ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין; אֲבָל אֵינוֹ נִדָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דָּמָיו קְצוּבִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר, וּמַעֲרִיךְ, וּמַקְדִּישׁ; וְאִם הִזִּיק — חַיָּב בַּתַּשְׁלוּמִין.

ד הָאִשָּׁה שֶׁהִיא יוֹצְאָה לֵהָרֵג — אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר — מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֱרְגָה — נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ. בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה — אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

פירוש ברטנורא

נכרי במשמע. ר' מאיר סבר, נכרי נערך ולא מעריך, שכן מצינו שריבה הכתוב בנערכים יותר מבמעריכים, שהרי חרש שוטה וקטן נערכים, אבל לא מעריכין, הלכך שדי מיעוטא למעריך וריבויא לנערך: **ר' יהודה אומר נכרי מעריך ולא נערך.** שכן מצינו טומטום ואנדרוגינוס מעריכים, ולא נערכים. והלכה כרבי יהודה. הלכך נכרי שאמר ערך ישראל פלוני עלי, חייב ליתן כפי שניו הערך הקצוב בפרשה. וישראל שאמר ערך נכרי פלוני עלי, או נכרי שאמר ערכי עלי, לא אמר כלום:

ג הגוסס. לא נידר, דלאו בר דמים הוא, דלמיתה הוא עומד: **ולא נערך.** דכתיב והעמידו והעריכו, והאי לאו בר העמדה והערכה הוא: **והיוצא ליהרג.** שנגמר דינו בבית דין של ישראל. אבל יוצא ליהרג על פי המלכות, לא שנא מלכות ישראל, ולא שנא מלכות של נכרים, דברי הכל מעריך ונערך: **לא נידר.** דלאו בר דמים הוא: **ולא נערך.** דכתיב (ויקרא כ"ז) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. ור' חנינא בן עקביא דאמר נערך, מוקי להאי קרא דכל חרם אשר יחרם לדרשא אחריתי: **ר' יוסי אומר כו'.** ר' יוסי ותנא קמא לא פליגי בנודר ומעריך ומקדיש. כי פליגי באם הזיק. תנא קמא סבר, אם הזיק פטור מן התשלומים. ואע"פ שהמזיק חייב בתשלומים מן התורה, מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, אלא כמלוה על פה, ומלוה על פה אינו גובה מן היורשים. ורבי יוסי סבר, מלוה הכתובה בתורה, כמלוה הכתובה בשטר דמיא וגובה מן היורשים. והלכה כתנא קמא. אבל לאחר שתקנו דמלוה על פה גובה מן היורשים, בית דין גובין מממונו ומשלמים מה שהזיק:

ד אין ממתינין לה עד שתלד. דמהו דתימא ולדות ממונא דבעל הן כדכתיב (שמות כ"א) באשר ישית עליו בעל האשה, ולא נפסדינהו מינה קמשמע לן דכתיב (דברים כ"ב) ומתו גם שניהם, גם לרבות את הולד: **ישבה על המשבר.** מקום מושב האשה היולדת קרוי משבר: **ממתינין לה עד שתלד.** דכיון

משניות מבוארות – קהתי

(ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא נדר בערכך נפשות", ודרשו: דבר אל בני ישראל — למעט את הנכרים, איש כי יפליא — לרבות כל איש, ואפילו נכרים במשמע; וסובר רבי מאיר, שהמיעוט בא ללמד, שהנכרים אינם מעריכים, והריבוי בא ללמד, שהנכרים נערכים, שכן מצינו שריבה הכתוב בנערכים יותר מאשר במעריכים, שהרי חרש שוטה וקטן נערכים אבל לא מעריכין. אבל רבי יהודה סובר להיפך, שהמיעוט בא ללמד שהנכרים אינם נערכים, והריבוי בא ללמד שהנכרים מעריכים, שכן מצינו ריבוי במעריכים, שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכים אבל לא נערכים: ולא מסתבר לו לרבי יהודה הדמיון לחרש שוטה וקטן, לפי שהטעם בהם משום שאין בהם דעת. **זֶה וָזֶה מוֹדִים** — רבי מאיר ורבי יהודה שניהם מודים, **שֶׁנּוֹדְרִין, וְנִדָּרִין** — שאם אמר נכרי: "דמי עלי" או "דמי פלוני עלי", וכן אם נדר ישראל ואמר על נכרי: "דמיו עלי", נדרו נדר, ונותן את שוויו להקדש.

הרמב"ם כותב: "נכרי שאמר: "דמי עלי" או "דמי פלוני עלי", נותן כפי נדרו, ואינו נופל ללשכה, שאין מקבלין מן הנכרי נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלים, שנאמר (עזרא ד, ג): "לא לכם ולנו לבנות בית לא־להינו", ונאמר (נחמיה ב, כ): "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים". ומה יעשה בהן? ייבדק הנכרי על דעת מי נדר? אם נדר על דעת ישראל, יוציאוהו בית דין במה שייראה להם, חוץ מבדק הבית ובדק ירושלים. ואם אמר: לשמים נדרתי — יגנזו" (הל' ערכין א, יא-יב).

באור משנה ג

הַגּוֹסֵס — הנוטה למות, **וְהַיּוֹצֵא לֵהָרֵג** — שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עבירה שעבר, **לֹא נִדָּר** — שאם אמר: "דמי עלי" או שאחר אמר עליו: "דמיו עלי", לא אמר כלום, לפי שהגוסס הוא כמת, הואיל ורוב הגוססים למיתה, ולאו בר דמים הוא, וכן היוצא ליהרג אינו בר דמים, **וְלֹא נֶעֱרָךְ** — שאם אמר: "ערכי עלי", או שאחר אמר עליו: "ערכו עלי", אינו חייב כלום; הטעם בגוסס מבואר בגמרא, לפי שכתוב בפרשת ערכים **(ויקרא כז, ח)**: "והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן", ודרשו חכמים: כל שישנו בהעמדה ישנו בהערכה, יצא גוסס שאינו בהעמדה (שהרי הוא כמת ואינו יכול לעמוד), אינו בהערכה; והטעם ביוצא ליהרג מבואר שם, לפי שנאמר **(ויקרא כז, כט)**: "כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה", כלומר כל העומד להיחרם, היינו ליהרג, לא ייפדה ערכו, שאין לו ערך. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ** — כלומר היוצא ליהרג נערך, **מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו** — של הנערך, **קְצוּבִין** — בתורה, כפי השנים, **אֲבָל אֵינוֹ נִדָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דָּמָיו** — של הנידר, **קְצוּבִין** — אלא שמים אותו כעבד הנמכר בשוק, והיוצא ליהרג אינו שווה כלום. ברם, בגוסס מודה רבי חנינא בן עקביא, שאף אינו נערך, מהטעם שבארנו לעיל בדברי תנא קמא **(רש"י)**; ואילו הפסוק "כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה" נדרש, לדעת רבי חנינא בן עקביא, כמו ששנינו בברייתא, לענין שאין הנידון למיתה יכול לפדות מיתתו בכופר **(גמרא)**. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, שדווקא ביוצא ליהרג על פי בית דין (כמו שבארנו לעיל) סובר תנא קמא שאינו נערך, לפי "שהוא ענין שאינו תלוי ברצוננו, אלא התורה ממיתה אותו. אבל היוצא ליהרג במצוות המלך, הרי הוא מעריך ונערך לדברי הכל, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו".

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר, וּמַעֲרִיךְ, וּמַקְדִּישׁ — הגוסס או היוצא ליהרג יכול לנדור "דמיו" של אחר או להעריכו, וכן להקדיש דבר להקדש, וגובים את הנדר או את הערך או את ההקדש מנכסיו **(עיין רמב"ם הל' ערכין א, יד ־ שמשמע שם, שרבי יוסי אינו מדבר אלא ביוצא ליהרג)**; **וְאִם הִזִּיק, חַיָּב בַּתַּשְׁלוּמִין** — כלומר שלאחר מיתתו חייבים יורשיו לשלם מה שהזיק. בגמרא מבואר, שבענין נודר ומעריך ומקדיש אף תנא קמא סובר כרבי יוסי, ולא נחלקו אלא ב"אם הזיק", שלדעת תנא קמא פטור מן התשלומים, לפי שהחיוב בנזק הוא כמלוה על פה, ואין גובים מלוה על פה מן היורשים; ואף על פי שהמזיק חייב בתשלומים מן התורה, מכל מקום סובר תנא קמא, שמלוה הכתובה בתורה אינה ככתובה בשטר. אבל רבי יוסי סובר, שמלוה הכתובה בתורה הרי היא ככתובה בשטר, הלכך גובים את הנזק מנכסי הירושה. ברם, פסק ההלכה הוא, שאף מלוה על פה גובים מן היורשים, ולפי זה, אם הזיק, בית דין גובים את הנזק מעצבונו (רמב"ם).

באור משנה ד

אגב המשנה הקודמת דנה משנתנו באשה מעוברת היוצאת ליהרג.

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא יוֹצְאָה לֵהָרֵג — שנידונה למיתה, והיא מעוברת, **אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד** — אלא הורגים וולדה עמה, שגוף אחד הם **(רש"י)**, ויש מבארים הטעם, שהואיל ונגמר דינה למיתה אין מענים את דינה משום הולד **(הר"ן)**. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאין אומרים, שהוולדות הם ממונו של הבעל ואין להפסידם ממנו, שנאמר **(דברים כב, כב)**: "כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל ומתו גם שניהם" ודרשו: "גם שניהם" — לרבות את הולד. **יָשְׁבָה** — לרבות את הולד: **ישבה על המשבר.** מקום מושב האשה היולדת קרוי משבר: **ממתינין לה עד שתלד.** דכיון

פרק שני

א אֵין בְּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. כֵּיצַד? נָתַן סֶלַע, וְהֶעֱשִׁיר — אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם; פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְהֶעֱשִׁיר — נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. הָיָה בְּיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתֵן אֶת כֻּלָּם. אֵין בְּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. אֵין פֶּתַח בַּטּוֹעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר

פירוש ברטנורא

דנעקר לצאת, גופא אחרינא הוא ואינו כגוף אמו: **נהנין בשערה.** לאו שערה ממש קאמר, אלא פאה שהיתה לה משער אשה אחרת קשורה לשערה. ודוקא כשאמרה תנו אותה לבתי או לפלונית, דכיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא ניחא לה דתהוי כגופה לאתסורי, וכנטולה מחיים דמיא. אבל בענין אחר אסור, שנויי המת אסורים בהנאה: **בהמה שנהרגה אסורה בהנאה.** אפילו שערה:

ב א אין בערכין פחות מסלע. אפילו עני שהערך ואין ידו משגת אינו נדון בפחות מסלע, דכתיב (ויקרא כ"ז) וכל ערכך יהיה בשקל הקודש, כל ערכין שאתה מעריך לא יהיו פחותים משקל: **ולא יותר על חמשים.** דזהו גדול שבערכים דכתיבי בפרשה: **נתן סלע והעשיר.** בן עשרים שערכו חמשים והיה עני ונתן סלע בערכו, דעני נידון בהשגת ידו, והעשיר, פטור: **פחות מסלע.** נתן פחות מסלע: **והעשיר.** נותן חמשים. דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו ועדיין ערכו עליו: **היו בידיו חמש סלעים.** עני בן עשרים שהערך עצמו, והיו לו חמש סלעים: **ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחת.** דסבר ר' מאיר או נותן כל החמשים שעליו או אינו נותן אלא שקל: **וחכמים אומרים נותן כל מה שבידו.** דקרא דכתיב וכל ערכך יהיה בשקל, לפחות שבערכים הוא דאתא, שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות. ומיהו היכא דאית ליה טפי יהיב, דכתיב (שם) על פי אשר תשיג. והלכה כחכמים: **אין פתח בטועה פחות משבעה.** איידי דאיירי באין בערכים פחות ולא יותר, תנא נמי לכל הנך דאית בהו אין פחות ולא יותר: **פתח.** תחלת נדות. שדין נדה דאורייתא הוא, אם התחילה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

מפרשת ערכים שבתורה (ויקרא כז, ב-ח) אנו למדים, שהערך הגדול ביותר הוא ערכו של הזכר מבן עשרים ועד בן שישים שנה, שהוא חמישים סלע. והערך הקטן ביותר הוא ערכה של הנקבה, מבת חודש ועד בת חמש שנים, שהוא שלוש סלעים. ברם, מי שאין ידו משגת ליתן את הערך שנתחייב בו, נאמר בו (שם שם, ח): "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן. על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן". — משנתנו באה ללמד, מהו השיעור הקטן ביותר שבערכים שאף העני שבעניים חייב בו.

אֵין בְּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע — שאפילו המעריך הוא עני ואין ידו משגת ליתן את הערך הקצוב בתורה, לא יתן פחות מסלע, שנאמר **(ויקרא כז, כה):** "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש" — כל ערכין שאתה מעריך לא יהיו פחותין משקל, ושקל האמור בתורה הוא סלע שבמשנה ("סלע צורי"). **וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע** — שזהו הגדול שבערכים הקצובים בתורה, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו. **כֵּיצַד? נָתַן סֶלַע** — עני שאמר: "ערכי עלי", או: "ערך פלוני עלי", ולא היתה ידו משגת ליתן אלא סלע, ונתן את הסלע להקדש, **וְהֶעֱשִׁיר** — אחר כך, **אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם** — אינו חייב להוסיף וליתן את דמי הערך, כפי הקצוב בתורה, לפי שכבר יצא ידי חובתו בסלע שנתן קודם שהעשיר; **פָּחוֹת מִסֶּלַע** — אבל אם נתן פחות מסלע, ואפילו לא היה לו יותר ממה שנתן, **וְהֶעֱשִׁיר** — אחר כך, **נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע** — אם הנערך היה זכר מבן עשרים ועד בן ששים שנה; לפי שבנתינתו הראשונה לא יצא ידי חובתו, ועדיין חייב הוא בערכו. **הָיָה בְּיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים** — וכגון שהנערך הוא למעלה מחמש שנים, שערכו למעלה מחמש סלעים, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת** — סלע אחת, שהואיל ואין בידו ליתן את הערך הקצוב לפי שנותיו של הנערך, הריהו יוצא ידי חובתו בסלע אחת בלבד. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתֵן אֶת כֻּלָּם** — חייב הוא ליתן כל חמש הסלעים שבידו, שאין המעריך פוטר עצמו בסלע אחת אלא בזמן שאין לו יותר מסלע, אבל בזמן שיש לו יותר, חייב הוא ליתן כל מה שבידו משיעור הערך שנתחייב בו. **אֵין בְּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע** — בגמרא מבואר, שמשנתנו חוזרת על פיסקה זו, שכבר נשנתה בתחילתה, כדי להשמיענו, שפחות מסלע אין בערכין, אבל יתיר על סלע יש בהם; יתיר על חמישים אין בערכין, אבל פחות מחמישים יש בהם. כלומר שאם יש ביד המעריך יתיר מסלע אחת, אבל פחות מחמישים, וערכו של הנערך הוא חמישים סלע, הרי המעריך נותן כל מה שבידו; ונמצא סתם משנתנו כחכמים, שאילו לדעת רבי מאיר אינו חייב ליתן בכגון זה אלא או סלע אחת או חמישים סלע, כמו ששנינו לעיל. אגב פיסקה זו מובא מכאן ועד סוף

עַל הַמַּשְׁבֵּר — על כסא היולדת, כלומר שכבר אחזוה חבלי לידה, ונגמר דינה למיתה **(תוספות);** **מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד** — שהואיל ונעקר הולד לצאת, גוף אחר הוא, הלכך אין הורגים אותה עד שתלד. **הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֱרְגָה** — על פי בית דין, **נֶהֱנִין בְּשַׂעֲרָהּ** — מותר ליהנות משערה. בגמרא מבואר, שאין כוונת המשנה לשערה ממש, שהרי המת אסור בהנאה, אלא הכוונה היא לפאה נכרית, היינו פאה שהיתה לה משיער של אשה אחרת קשורה לשערה; ודווקא בכגון שאמרה: תנו אותה לבתי או לפלונית, שבכגון זה גילתה דעתה, שלא ניחא לה שתהא הפאה כגופה להיאסר בהנאה, והריהי כנטולה מחיים. אבל אם לא כן, הפאה אסורה, שאף נויי המת אסורים בהנאה. ויש מבארים בגמרא, שאמנם כוונת המשנה לשערה ממש, ואף על פי שהמת אסור בהנאה, שערו לא נאסר, לפי שאינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות. **בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה** — על פי בית דין, כגון שנידונה לסקילה משום שהמיתה אדם, **אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה** — שנאמר **(שמות כא, כח):** "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי", ושנינו בברייתא: ממשמע שנאמר "סקול יסקל השור" איני יודע שהיא נבילה ונבילה אסורה באכילה? ומה תלמוד לומר: "ולא יאכל את בשרו"? מגיד לך הכתוב, שאם שחטו לאחר שנגמר דינו, אסור באכילה. אין לי אלא באכילה, בהנאה מניין? תלמוד לומר: "ובעל השור נקי" כאדם שאומר לחברו: יצא פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום. לפי הפירוש השני שהבאנו לעיל בענין האשה שנהרגה, באה הסיפא ללמדנו, שבהמה שנהרגה, אפילו שערה אסור בהנאה, לפי שאין מיתתה אוסרתה בהנאה כמו באשה, אלא גמר דינה להריגה אוסר אותה וכל המחובר בה בשעת גמר הדין **(גמרא).**

שני הפירושים שהבאנו בענין "האשה שנהרגה" — הראשון הוא של רב (בגמרא), והשני של רב נחמן בר יצחק.

ברם, שתי שיטות הן בפירוש מחלוקתם של רב ורב נחמן בר יצחק:

יש מפרשים, שלא נחלקו אלא באשה שנתחייבה מיתה על פי בית דין בזמן הבית, שרב סובר, שלאחר גמר דין נאסרה בהנאה מחיים, כמו הבהמה שנגמר דינה, ולפיכך אפילו תלשה השערות מחיים, לאחר גמר דין, אסור השיער בהנאה; ואפילו אמרה: תנו שערי לבתי, אין זה מועיל, אם לא בפאה נכרית. ורב נחמן בר יצחק סובר, שבאשה אין גמר דינה אוסרה כלל; אבל השיער שהיה מחובר לגופה בשעת מיתתה אסור בהנאה, ששער המת אסור בהנאה לדברי הכל (הרשב"א).

ויש מפרשים להיפך, שאשה היוצאת ליהרג על פי בית דין בזמן הבית, ונתלש שערה מחיים, לדברי הכל מותר השיער בהנאה, ולא נחלקו רב ורב נחמן בר יצחק אלא בשער המת, שלדעת רב אסור הוא בהנאה, ולדעת רב נחמן בר יצחק מותר הוא בהנאה, לפי שאינו בר מיתה, כמו שבארנו במשנה (הרמב"ם; הסמ"ג; עיין "חשק שלמה"; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל").

עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת.

פירוש ברטנורא

וראתה היום, מונה ששה והוא. ראתה שנים, מונה חמשה והם. ראתה שלשה מונה ארבעה והם. [ואפילו] ראתה כל שבעה ופסקה לערב, טובלת ומשמשת. ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום, שאם ראתה בהן יום אחד או שנים שומרת יום כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בהן שלשה רצופים, הויא זבה גדולה שטעונה שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זיבה חודש או שנה, אינה חוזרת לתחלת נדות עד שתשב שבעה נקיים. וכשישבה שבעה נקיים וראתה, הויא תחלת נדה ומונה ששה והוא, וחוזרת לענינה ככל המפורש. ואם לא ראתה באותן אחד עשר יום שלשה רצופים, אינה זבה. וכשתראה אחריהן, בין שהיא רואה סמוך בין שהרחיקה ראייתה הוי תחלת נדה. ואפילו תראה שלשה רצופים, אינה מונה אלא ארבעה והם, שאין ימי זוב אלא אותן אחד עשר יום שבין סוף נדות זה לתחלת נדות הבא: **אין פתח בטועה פחות משבעה.** טועה [שראתה] היום ואינה יודעת אם בימי נדותה עומדת, או באותן אחד עשר יום של ימי זוב, אינה חוזרת לפתח נדותה בפחות משבעה נקיים ולא יותר על שבעה עשר נקיים. כיצד, טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי היום, ואינה יודעת אם בימי נדות היא וצריכה למנות ששה והוא, אם באותן אחד עשר יום של ימי זיבה ואינה צריכה לשמור, אלא יום כנגד יום, פתחה שבעה עשר, שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר יום לבד מיום זה, חוזרת לפתח נדותה. דאם יום זה שראתה תחלת ימי זיבה הוא, כיון שכלו אחד עשר שלמו ימי זיבה והרחיקה ראייתה שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר ותחלת נדה היא. ואפילו אם תאמר שיום זה תחלת נדה הוא, אעפ"כ יצתה מימי הזוב לסוף יום שבעה עשר לבד מיום זה. אבל אם תראה יום שבעה עשר לא יצאה מן הספק אם יום נדה הוא או יום זיבה הוא, דיש לומר שמא יום זה שראתה תחלת ימי נדה הוה, ויום שבעה עשר שראתה בו, סוף אחד עשר שבין נדה לנדה הוא, או שמא יום ראשון מימי הזוב הוא, וכשכלו אחד עשר יצתה מימי הזוב, ויום שבעה עשר שראתה בו תחלת נדה היא. וכל שכן אם תראה קודם יום שבעה עשר, שלא יצאה מן הספק. וכל זמן שתהא בספיקה זו, מקולקלת היא, שלעולם נחמיר עליה מספק. שכשתראה יום אחד, נאמר תחלת נדה היא וצריכה ששה והוא. וכשתראה שלשה רצופים, נאמר ימי זוב הן וצריכה שבעה נקיים וקרבן. אבל לאחר שבעה עשר אין להחמיר, דודאי תחלת נדה היא, ואפילו תראה שלשה ימים רצופים תמנה ארבעה והם וטובלת וטהורה: **אין בנגעים פחות משבוע אחד.** להסגר. דיש בנגעי אדם שנברירים לשבוע אחד אם לטהר אם לחלוט: **ולא יותר על שלשה שבועות.**

משניות מבוארות – קהתי

הפרק קובץ של הלכות שונות, הפותחות בלשון: "אין... פחות... ולא יתיר", או: "אין פוחתין... ולא מוסיפין", וכדומה. **אֵין פֶּתַח בַּטּוֹעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר** — לביאור הלכה זו יש להקדים כמה דברי הסבר בענין הנידה: אשה הרואה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה דם יום אחד בלבד ובין שראתה כל שבעת הימים; ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני, והיא טהורה. — ראתה דם מיום השמיני ואילך, היינו בתוך אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנידה, הרי זה דם זיבה. מכאן נקראים הימים הללו: "אחד עשר ימי הזיבה", בין שראתה בהם דם בין שלא ראתה; אלא שאם ראתה בהם דם, דינה כדלהלן: ראתה דם יום אחד בלבד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה, כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת היום ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב. מכאן נקראת היא: "שומרת יום כנגד יום". ששומרת יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה. וכן אם ראתה דם שני ימים רצופים, הרי היא שומרת את יום השלישי בטהרה, ואם טבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי, ומביאה קרבן ביום השמיני (**עיין ויקרא טו, כה-כט**). — לאחר אחד עשר ימי הזיבה, כשהיא רואה דם, הרי היא שוב נידה שבעה ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה; וכן לעולם. — כל תחילת ימי הנידה נקראת בלשון המשנה: "פתח" הנידה, והרי שיש בין פתח לפתח שמונה עשר יום: שבעת ימי הנידה ואחד עשר ימי הזיבה; וזוהי הנקראת "תקופת הווסת" של האשה. — ברם, כשנגמרת תקופת הווסת ואינה רואה דם, אין פתח הנידה מתחיל אלא משעה שתראה דם, וזוהי הנקראת "ראייה רחוקה". — ראתה דם בסוף ימי הזיבה שלושה ימים רצופים, היינו בתשיעי ובעשירי ובאחד עשר של ימי הזיבה, או שהוסיפה לראות דם אף לאחר שנשלמו אחד עשר ימי הזיבה, ונמצא שנעשתה בימי הזיבה זבה גמורה, כמו שבארנו לעיל, אינה חוזרת לפתח נידתה עד שתספור שבעה ימים נקיים, ולאחר מכן תראה דם (כל זה לשיטת הרמב"ן. אבל שיטת הרמב"ם היא אחרת; עיין הל' איסורי ביאה פרקים ו–ח; ועיין "מגיד משנה", שכותב שם — ו, ד; ז, יא — ששיטת הרמב"ן היא עיקר). — ברם, אם לא ראתה דם בסוף ימי הזיבה אלא ביום האחרון או אפילו בשני הימים האחרונים, היינו בעשירי ובאחד עשר של ימי הזיבה, אף על פי שהוסיפה לראות גם לאחר שנגמרו אחד עשר ימי הזיבה, באופן שראתה דם שלושה ימים רצופים או יותר, מכל מקום הואיל ולא ראתה בימי הזיבה אלא יום אחד או שניים, ראיית הדם ביום שלאחר אחד עשר ימי הזיבה נחשבת כפתח הנידה, היינו כתחילת ימי הנידה. — משנתנו דנה באשה הטועה, דהיינו שראתה דם, ואינה יודעת אם היא עומדת בשבעת ימי הנידה, או באחד עשר ימי הזיבה, כיצד היא חוזרת לפתח נידתה; ובאה המשנה ללמדנו: אין פתח בטועה פחות משבעה — כלומר אין הטועה חוזרת לפתח נידתה בפחות משבעה ימים נקיים מדם, ולא יתיר על שבעה עשר ימים נקיים. כיצד? ראתה דם יום אחד בלבד, פתח נידתה מתחיל לאחר שבעה עשר יום, שכן אם אותו היום שראתה בו דם, יום ראשון מימי נידתה היה, הרי לאחר שבעה עשר יום (היינו ששה להשלמת ימי הנידה ואחד עשר ימי הזיבה) חוזרת היא לתחילת נידתה, ככל אשה שתקופת ווסתה היא שמונה עשר יום; ואם יום ראשון מימי הזיבה היה, הרי לאחר אחד עשר יום חוזרת היא לתחילת נידתה, וכל שתראה דם אחר כך, הרי זה פתח נידתה. ברם, אם תראה דם באחד משבעה עשר יום אלו, שוב תהא בספק, אם היא עומדת בימי הנידה או בימי הזיבה; הלכך אינה חוזרת לפתח נידתה אלא לאחר שבעה עשר יום, שיעברו בלי ראיית דם. — וכן אם הטועה ראתה דם שני ימים או שלושה ימים רצופים, אף בכגון זה פתח נידתה מתחיל לאחר שבעה עשר יום, שכן אם ימי נידה היו, הרי דיה שתמנה חמישה או ארבעה ימים להשלמת שבעת ימי הנידה, ועוד אחד עשר ימי הזיבה. ונמצאת חוזרת לתחילת נידתה לאחר ששה עשר או חמישה עשר יום; ואם היו מימי זיבתה, הרי לאחר תשעה או שמונה ימים נקיים חוזרת היא לתחילת נידתה; ברם, חוששים אנו, כשראתה שני ימים רצופים, שמא היום הראשון היה היום האחד עשר של ימי הזיבה, והיום השני היה הראשון לימי נידתה; או כשראתה שלושה ימים, שמא שני הימים הראשונים היו היום העשירי והיום האחד עשר של ימי הזיבה, והיום השלישי היה ראשון לימי נידתה, הלכך אינה חוזרת לפתח נידתה אלא לאחר שבעה עשר יום נקיים. — אבל אם ראתה דם ארבעה ימים רצופים, פתח נידתה מתחיל לאחר ששה עשר יום נקיים, וזה מפני שחוששים אנו, שמא שני הימים הראשונים בלבד מימי הזיבה היו, ואילו שני הימים האחרונים ימי נידה הם, והרי שהיא צריכה למנות חמישה ימים להשלמת שבעת ימי הנידה ועוד אחד עשר יום של ימי הזיבה (בסך הכל 16 יום). אבל אין לחשוש, שמא שלושת הימים הראשונים מימי הזיבה היו, שהרי בכגון זה זבה היא, ונמצאת חוזרת לפתח נידתה לאחר שתספור שבעה ימים נקיים בלבד, כמו שבארנו לעיל. מכאן, שאם ראתה יותר מארבעה ימים רצופים, כגון חמישה או ששה או שבעה או שמונה או תשעה ימים, פתח נידתה מתחיל לאחר חמישה עשר או ארבעה עשר או

ב אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעֻבָּרִים בַּשָּׁנָה, וְלֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם נֶאֱכָלוֹת, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה. לֶחֶם הַפָּנִים נֶאֱכָל, אֵין פָּחוֹת מִתְּשִׁעָה, וְלֹא יָתֵר עַל אַחַד עָשָׂר. קָטָן נִמּוֹל, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר.

פירוש ברטנורא

נגעי בתים. דתניא בתורת כהנים, מנין שאם עמד בעיניו בשבוע ראשון ובשבוע שני שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע שלישי, תלמוד לומר (ויקרא י"ד) ובא הכהן ואם בא יבא כו':

ב אין פוחתים מארבעה חדשים מעוברות. של שלשה יום לשנה. דלא עבדינן טפי משמונה חסרים. אבל שמונה חסרים עבדינן: **ולא נראה יותר על שמונה.** כלומר, ולא נראה לחכמים לעבר בשנה יותר על שמונה חדשים. שחדשה של לבנה כ"ט יום וחצי, ושתי ידות שעה, ושבעים ושלש חלקים, הרי לשני חדשים נ"ט ימים, חודש אחד מעשרים ותשעה, וחודש אחד משלשים יום. חודש של עשרים ותשעה הוא חסר, וחודש של שלשים קרוי מלא או מעובר. ובדין היה שיהיו כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, אלא מפני יתרון השתי ידות שעה ושבעים ושלש חלקים שיש בכל חודש וחודש, צריכים פעמים לעשות שמונה חדשים מחדשי השנה מלאים וארבעה חסרים, פעמים שמונה חסרים וארבעה מלאים: **אין פחות משנים.** ליום שני לאפייתן: **ולא יותר על שלשה.** ויום שלישי לאפייתן נאכלין, ותו לא. כיצד, חל יום טוב של עצרת באחד בשבת, נאפות בערב שבת, שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שלישי. וכשחל עצרת בשאר ימי שבוע, נאפות בערב יום טוב ונאכלות ביו"ט שהוא שני לאפייתן: **לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה.** שהוא נאפה בערב שבת ונאכל לשבת אחרת שהוא יום תשיעי לאפייתו. חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות בחמישי בשבת וששי בשבת, אופין לחם הפנים ברביעי בשבת, ומסדרים אותו על השלחן בשבת, ונאכל לשבת שניה שהוא יום אחד עשר לאפייתו: **ולא יתר על שנים עשר.** כיצד, נולד בין השמשות של ערב שבת, אינו נמול בשבת, דשמא תשיעי הוא. דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא

משניות מבוארות – קהתי

שלושה עשר יום נקיים וכו', שהואיל ואנו חוששים בעיקר שמא רק שני הימים הראשונים שראתה בהם דם מימי הזיבה היו, והשאר ימי נידה הם, הרי דיה שהיא מונה לפי חשבון זה את הימים החסרים לשבעת ימי הנידה, ועוד מוסיפה עליהם את אחד עשר ימי הזיבה. ראתה דם עשרה או אחד עשר או שנים עשר יום רצופים, הרי לפי החשש האמור לעיל, ששני הימים הראשונים בלבד מימי הזיבה היו, ושבעת הימים שלאחריהם היו ימי הנידה, נמצא שהיום העשירי והאחד עשר והשנים עשר שוב ימי זיבה הם ואינה צריכה להמתין לפתח נידתה אלא כמספר הימים החסרים לאחד עשר ימי הזיבה, היינו עשרה או תשעה או שמונה ימים נקיים. מכאן גם, שאם ראתה שלושה עשר ימים רצופים, פתח נידתה מתחיל לאחר שבעה ימים נקיים, שהרי לפי החשש האמור לעיל, נשתיירו לאחר ימי נידתה ארבעה ימי זיבה, ועם שבעת הימים הנקיים, הרי אחד עשר יום הם. ברם, אם ראתה אפילו יותר משלושה עשר יום רצופים, לעולם פתח נידתה מתחיל לאחר שבעה ימים נקיים, שהרי על כל פנים זבה היא, ואינה חוזרת לפתח הנידה עד שתספור שבעה ימים נקיים; וזהו ששנינו: אין פתח בטועה פחות משבעה ולא יתיר על שבעה עשר. **אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מְשָׁבוּעַ אֶחָד** — של הסגר, היינו בנגעי אדם, שאם הם זקוקים להסגר אין נפטרים בפחות מהסגר של שבעה ימים, כמו בשחין ובמכווה, שלאחר הסגר של שבוע אחד, מברר הכהן את דינו של הנגוע אם הוא טמא מוחלט או טהור (**ויקרא יג, כא-כג; כו-כח**), **וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת** — של הסגר, היינו בנגעי בתים, שיש ואין מבררים דינם עד לאחר שלושה שבועות (**נגעים ג, ח**).

באור משנה ב

אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעֻבָּרִים בַּשָּׁנָה — כבר בארנו (בפתיחה למסכת ראש השנה), שהלוח שלנו ערוך ביסודו לפי חדשי הלבנה, היינו לפי סיבוב הלבנה מסביב לכדור הארץ. הלבנה, במהלכה על פני השמים, נראית כמתחדשת מזמן לזמן; ומכאן, פרק הזמן שבין חידוש לחידוש (בין מולד למולד), נקרא "חודש", והוא עשרים ותשעה יום ושתים עשרה שעות ועוד שבע מאות תשעים ושלושה "חלקים" (793/1080 בשעה, שכן הקדמונים חילקו את השעה ל־1080 חלקים, והם הנקראים בחשבון המולד "חלקים" סתם); וכיון שאי אפשר לחלק יום, שיהא חציו הראשון מהחודש שעבר וחציו השני לחודש הבא, שנאמר (**במדבר יא, כ**): "עד חודש ימים", ודרשו מכאן: ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים (**גמרא מגילה ה, א**), לפיכך עושים חודש אחד "מלא", בן שלושים יום, והוא הנקרא במשנה "חודש מעובר", וחודש אחד "חסר", בן עשרים ותשעה ימים. אמנם, אילו היה חודש הלבנה עשרים ותשעה יום ומחצה בלבד, היו החדשים יכולים להיות מסודרים לסירוגין, אחד מלא ואחד חסר; אבל מפני העודף שיש בכל חודש יתיר על חצי יום, ההולך ומצטבר לשעות ולימים, וכן מפני שראש השנה אינו יכול לפעמים להיות ביום המולד ויש לדחותו ליום אחר (כגון לפי הכלל שקבעו חכמים: "לא אד"ו ראש", כלומר שיום הראשון של ראש השנה לא יחול לא ביום ראשון בשבוע ולא ביום רביעי ולא ביום ששי, ואם מולד תשרי חל באחד מהימים הללו, נדחה ראש השנה למחרתו), לפיכך עושים לפעמים פחות משישה חדשים מלאים בשנה ולפעמים יותר משישה חדשים מלאים בשנה. — משנתנו באה ללמד, שאין עושים בשנה פחות מארבעה חדשים מעוברים, היינו מלאים, בני שלושים יום; וזהו ששנינו: אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה; בגמרא מבארים הטעם, לפי שאין עושים יותר משמונה חדשים חסרים בשנה, אבל שמונה חסרים עושים; **וְלֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה** — כלומר: ולא נראה לחכמים לעשות בשנה יותר משמונה חדשים מעוברים. **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** — שהיו מביאים בחג השבועות, כדי להתיר את החדש במקדש, הואיל ואין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, **נֶאֱכָלוֹת** — לכהנים, **אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם** — משני ימים לאחר אפייתן, **וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה** — ימים לאחר אפייתן, כלומר שאכילת שתי הלחם אינה אלא ביום השני לאפייתן או לפעמים ביום השלישי לאפייתן, אבל לא לפני היום השני ולא לאחר היום השלישי. כיצד? שתי הלחם נאפות מערב חג השבועות, ונאכלות בחג השבועות, שהוא יום שני לאפייתן. חל ערב חג השבועות להיות בשבת, הרי נאפות הן בערב שבת, ונאכלות בחג השבועות, שהוא יום שלישי לאפייתן. **לֶחֶם הַפָּנִים** — שהיו עורכים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ואף הוא אין אפייתו דוחה לא שבת ולא יום טוב, **נֶאֱכָל** — לכהנים, **אֵין פָּחוֹת מִתְּשִׁעָה** — ימים לאחר אפייתו, שכן אופים אותו בערב שבת, ומסדרים אותו על השולחן בשבת, ונאכל בשבת השניה, שהוא היום התשיעי לאפייתו, **וְלֹא יָתֵר עַל אַחַד עָשָׂר** — ימים לאחר אפייתו, שאם חל יום טוב להיות בערב שבת, נאפה לחם הפנים מערב יום טוב, היינו בחמישי בשבת, ונמצא שנאכל ביום העשירי לאפייתו; ואם חלו שני הימים של ראש השנה להיות לפני השבת, היינו בחמישי ובששי בשבת, אופים את הלחם בערב ראש השנה, היינו ברביעי בשבת, ונמצא שנאכל ביום האחד עשר לאפייתו. **קָטָן נִמּוֹל, אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה** — ימים להיוולדו, **וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** — יום, כמבואר במסכת שבת (**יט, ה**): כדרכו נימול התינוק לשמונה ימים; נולד בין השמשות, נימול לתשעה,

ג אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרִים וְאַחַת תְּקִיעָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנַיִם עָשָׂר. וּבִשְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחֱלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן, וּבִשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי, וּבְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וְלֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב. וְלֹא הָיָה מַחֲלִיק אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיק יָפֶה.

ד וְעַבְדֵי הַכֹּהֲנִים הָיוּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשְׁפְּחוֹת בֵּית הַפְּגָרִים, וּבֵית צִפְּרָיָה, וּמֵאָמָאוֹם הָיוּ;

פירוש ברטנורא

נמצא שבת יום תשיעי, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותה שבת, אינו נמול עד יום שלישי שהוא שנים עשר ללידתו:

ג אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש. במסכת סוכה פרק החליל [דף נ"ג] הן מפורשים. והא דתנן ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה, לאו דוקא, דזמנין דמוסיפין עד שבעה וחמשים תקיעות כשחל ערב פסח להיות בשבת, ומשום דלא שכיח כולי האי לא חשיב ליה: **אין פוחתים משני נבלים.** לשני לוים: **ולא מוסיפים על ששה.** לא אתפרש טעמא: **חלילין.** מין כלי זמר שקולו נשמע למרחוק. צלמילי"ש בלע"ז, ובערבי מזמאר"ו: **ולא מוסיפין על שנים עשר.** כנגד שנים עשר יום בשנה שהחליל מכה בהן לפני המזבח. ולשון מכה נופל בחליל, לפי שהוא עשוי נקבים ומכה באצבעו על הנקבים להנעים הקול: **בשחיטת הפסח.** בארבעה עשר בניסן שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה, כדאמר בפרק תמיד נשחט [דף ס"ד]: **אבוב.** הקנה הדק שבראש החליל. ובגמרא מוכח דחליל גופיה קרוי אבוב: **שקולו ערב** כשהוא של קנה, יותר משל נחושת. ודוקא חליל שמכה לפני המזבח על הקרבן הוא שדוחה את השבת וכל שכן יום טוב. אבל חליל של בית השואבה לא היה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט, כדמוכח בסוכה פרק החליל: **לא היה מחליק אלא באבוב יחידי.** כשהיה מגיע לסיים הנעימה היה אחד מן החלילים מאריך לאחר שסיימו האחרים, שזהו חילוק יפה יותר משאילו יסיימו שניהם כאחד. וחילוק היינו סיום השמעת קול הנעימה. ובשעת החקרבה היה שיר זה, והיו הלוים משוררים בפה את ההלל באותן שנים עשר ימים, והחלילים היו מחללים. אבל בשאר ימים היו מחללים בצלצל וכנורות. והשיר היה השיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש בראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכל המזמור, בשני גדול ה' ומהלל מאד וגו', וכן כולם:

ד ועבדי כהנים היו. אותן המכים בחליל. דסבירא ליה לר' מאיר אין מעלים מן הדוכן ליוחסים ולא למעשרות, הלכך לא אכפת לן אם היו עבדים: **בית**

משניות מבוארות – קהתי

שמתחילים למנות שמונה ימים מהלילה שלאחר אותו בין השמשות, ונמצא נימול בספק תשיעי להיוולדו; נולד בין השמשות של ערב שבת, שהוא ספק יום ששי ספק ליל שבת, נימול לעשרה, שכן בשבת אין מלים אותו, לפי שהוא ספן שמיני ספק תשיעי, כלומר שספק אם זו מילה בזמנה או שלא בזמנה, ולכן אין מילתו דוחה את השבת, ומלים אותו ביום ראשון, אחר השבת, נמצא נימול בספק עשירי; חל יום טוב להיות ביום ראשון אחר השבת, הרי הוא נימול ביום שני, שהוא ספק אחד עשר, לפי שמילה שלא בזמנה אף יום טוב אינה דוחה; חלו שני ימי ראש השנה להיות ביום ראשון וביום שני אחר השבת, הרי הוא נימול ביום שלישי, שהוא ספק שנים עשר יום להיוולדו.

באור משנה ג

אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרִים וְאַחַת תְּקִיעָה בַּמִּקְדָּשׁ — בכל יום, כמבואר במסכת סוכה (ה, ה): שלוש (היינו תקיעה תרועה תקיעה) לפתיחת שערי העזרה בבוקר, ותשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, שבזמן שהיו מנסכים נסכי התמיד היו הלווים אומרים שיר של יום, שהיו מחלקים אותו לשלושה פרקים, ולפני התחלת כל פרק היו שני כהנים תוקעים בחצוצרות תקיעה תרועה תקיעה; והרי בין הכל עשרים ואחת תקיעות; **וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה** — תקיעות, שכן בערב שבת שחל בתוך ימי חג הסוכות תקעו עשרים ואחת התקיעות שבכל יום, ועוד שתים עשרה תקיעות לניסוך המים, ותשע תקיעות למוספים (בשעת ניסוך היין של קרבן מוסף). שלוש תקיעות להבטיל את העם ממלאכה ושלוש להבדיל בין קודש לחול (כמו בכל ערב שבת); נמצאו בין הכל ארבעים ושמונה תקיעות (עיין באורנו למשנה סוכה ה, ה). **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִין** — לשני לויים, שמנגנים בהם בשעה שהלוויים אומרים שירה על הקרבן, **וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה** — נבלים, וכותב רש"י, שלא נתפרש טעם הדבר. **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** — חלילים. **וּבִשְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחֱלִיל מַכֶּה** — בקול, כלומר שמחללים בחליל, **לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** — על הקרבן: **בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן** — בארבעה עשר בניסן, שהיו קוראים ההלל בעזרה בשעת שחיטה (עיין פסחים ה, ז); **וּבִשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי** — בארבעה עשר באייר, שגם אז קוראים ההלל בשעת שחיטה (פסחים ט, ג), **וּבְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת** — חג השבועות, **וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג** — חג הסוכות, שגומרים בהם בכל יום את ההלל, הואיל וחלוקים הימים בקרבנותיהם. **וְלֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחֹשֶׁת** — היינו בחליל של נחושת (**גמרא**); ויש מפרשים שאבוב היינו פיית החליל (**רמב"ם; ברטנורא**), **אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה** — בחליל העשוי מקנה, או שפייתו היא של קנה, **מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב** — כשהוא של קנה יותר משל נחושת; ודווקא חליל זה שמכה לפני המזבח על הקרבן הוא שדוחה את השבת וכל שכן יום טוב, אבל חליל של בית השואבה לא היה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב (**עיין משנה סוכה ה, א; רמב"ם; ברטנורא**), **וְלֹא הָיָה מַחֲלִיק** — ויש גורסים: מחלק, היינו מסיים את נעימת השיר, **אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי** — בחליל אחד, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיק יָפֶה** — כלומר בזמן שהגיעו לסיום הנעימה, היה חליל אחד מאריך לאחר שסיימו שאר החלילים, שכן הקול היחידי (סולו) מסיים יפה את הנעימה.

באור משנה ד

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד מי היו המכים בחליל.

וְעַבְדֵי הַכֹּהֲנִים הָיוּ — אותם המכים בחליל לפני המזבח; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — בגמרא מבואר, שטעמו של רבי מאיר, לפי שהוא סובר: אין מעלים מן הדוכן ליוחסים ולא למעשרות, הלכך לא היה איכפת להם שהמנגנים הם עבדים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשְׁפְּחוֹת בֵּית הַפְּגָרִים, וּבֵית צִפָּרְיָה** — המנגנים בחלילים היו ישראלים ממשפחות בית הפגרים ובית צפריה, **וּמֵאָמָאוֹם הָיוּ** — מעיר אמאום; ויש גורסים: ומאמאוס היו. והיו אלו משפחות מיוחסות, שהן **מַשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה** — שהכוהנים היו נושאים את בנותיהם לנשים; רבי יוסי סובר, שמעלין מן הדוכן ליוחסין, הלכך לא היו נותנים לנגן על הדוכן אלא למיוחסים בלבד. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: לְוִיִּם הָיוּ** — רבי חנינא סובר, שמעלין מן הדוכן למעשרות, הלכך לא נגנו על הדוכן אלא לויים בלבד. ברם, לא נחלקו אלא במנגנים

מַשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: לְוִיִּם הָיוּ.

ה אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבַקְּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, כְּדֵי לַשַּׁבָּת וְלִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. וְהַצִּלְצָל לְבַד.

ו אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנַיִם עָשָׂר לְוִיִּם עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם. אֵין קָטָן נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם עוֹמְדִים בַּשִּׁיר. וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר אֶלָּא בַּפֶּה, כְּדֵי לִתֵּן תֶּבֶל בַּנְּעִימָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן

פירוש ברטנורא

הפגרים בית צפריא. שם משפחות מיוחסות: **ומאמאום.** שם מקום: **ומשיאין לכהונה.** כהנים היו נושאים את בנותיהן, שממשפחות מיוחסות שבישראל היו. ור' יוסי סבר דמעלין מן הדוכן ליוחסים, הלכך אי לאו דמיוחסין היו לא הניחום לנגן על הדוכן: **רבי חנניא בן אנטיגנוס אומר לויים היו.** רבי חנניא בן אנטיגנוס סבר מעלין מן הדוכן למעשרות, הלכך לוים היו. ולא פליגי אלא במנגנים בכלי זמר, אבל בשיר שבפה כולי עלמא מודו דאין אומרים שיר בפה על הקרבן אלא לוים, דכתיב גבי לוים (דברים י"ח) ושרת בשם ה' אלהיו, איזהו שירות שהוא בשם ה', הוי אומר זה השיר. והלכה כר' יוסי:

ה אין פוחתין מששה טלאים המבוקרים. האי תנא סבר דכבשים של תמידין טעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטתן, דומיא דפסח מצרים שהיה מקחו מבעשור ושחיטתו בארבעה עשר, דיליף מועדו האמור בתמידים (במדבר כ"ח) תשמרו להקריב לי מועדו, ממועדו האמור בפסח (שם ט') את הפסח במועדו. הלכך, קודם יום חינוך ארבעה ימים מבקרין שמונה טלאים ונותנין בלשכת הטלאים, וביום חינוך נוטלים שנים לתמידין ונשארו שם ששה מבוקרים, ולאחר כן קודם הלילה מבקרים שנים ונותנים שם. ומשום דהנך ליתנהו אכתי בשעת נטילת השנים, לא חשיב להו. וכן לעולם נוטלין שנים ונותנים שנים. ואלו השנים שנותנים נוטלים אותם לחמישי של יום נתינתן: **כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה.** סימנא בעלמא נקט, דכי היכי דאי מקלעי שבת ושני ימים טובים של ראש השנה בהדי הדדי היה צריך להקדים ולבקר ההוא דשלישי בשבת מערב שבת, דהא לא מצי קודם היום לילך ולבקש טלה ולבקר, והויא לקיחה ארבעה ימים קודם שחיטה, הכי נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחיטה: **ומוסיפין עד לעולם.** אם רצו להוסיף טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, מוסיפים כמו שירצו: **משתי חצוצרות.** כשתוקעין בחצוצרות אין פוחתים משתים: **ומוסיפין עד לעולם.** בגמרא מפרש עד מאה ועשרים. שנאמר (דברי הימים=ב ה') ועמהם הכהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות: **והצלצל לבד.** צלצל אחד היה שם ולא יותר. דאמר קרא (שם א מ"ז) ואסף במצלתים להשמיע. ואע"ג דמצלתים כתיב לשון רבים, מפני שהן שתי חתיכות רחבות של מתכת שמכין זו על זו, ומיהו חדא עבידתא עביד, שאין אחד מהם מועיל בלא חברו, וחד גברא עביד בהו:

ו אין פוחתין משנים עשר לוים. תשעה לתשעה כנורות, ושנים לשתי נבלים, ואחד לצלצל: **דוכן.** כמין איצטבא שהלוים עומדים עליה: **אין קטן נכנס.** אין לוי קטן נכנס לעזרה לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהגיף את הדלתות: **אלא בשעה שהלוים עומדים.** על הדוכן בשיר אז נכנסים לוים קטנים לשורר עמהם: **ולא היו.** אותם קטנים אומרים בנבל וכנור, אלא בפה: **כדי ליתן תבל.** ליתן תבלין בנעימת הלוים. לפי שקול הקטנים דק וצלול ומתבל את

משניות מבוארות – קהתי

בכלי זמר, אבל בשירה שבפה הכל מודים, שאין אומרים שיר על הקרבן אלא לויים, שנאמר (דברים יח, ז): "ושרת בשם ה' א־להיו ככל אחיו הלוים" — איזהו שירות שהוא בשם ה'? הווי אומר: זו שירה (גמרא; הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא).

באור משנה ה

אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבַקְּרִין — כבשים הבדוקים ממומים, **בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים** — שבמקדש, לצורך קרבן התמיד, שהיו מקריבים כבש בבוקר וכבש בין הערבים. בגמרא מבואר, שלדעת התנא של משנתנו היו הכבשים של קרבנות התמיד טעונים ביקור ארבעה ימים קודם לשחיטה שאין בהם מום, כמו שנאמר בקרבן הפסח שהקריבו במצרים, שלקחוהו בעשרה בניסן ושחטוהו בארבעה עשר בו (שמות יב, ג; ו), ולמדים בגזירה שווה קרבן התמיד מפסח מצרים. לפיכך בכל יום בבוקר היו בלשכת הטלאים שמונה טלאים לארבעה ימים. ומשנטלו שניים לשני תמידים של היום נשארו שם ששה, ולאחר הקרבת התמיד של בין הערבים שוב בדקו שניים אחרים ונתנום שם לצורך היום החמישי מיום נתינתם; זהו ששנינו כאן: אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים — כלומר שאף לאחר שנטלו שני כבשים לשני תמידים של היום, עדיין נשארו בלשכת הטלאים לכל הפחות ששה כבשים מבוקרים לצורך התמידים של שלושת הימים הבאים, **כְּדֵי לַשַּׁבָּת וְלִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** — כמנין הטלאים שהיו צריכים לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה בזמן שחלו ימים טובים אלה סמוך לשבת, כגון שחלו להיות לאחר השבת, ביום ראשון ושני, או לפני השבת, ביום חמישי ושישי. בגמרא מבואר, שפיסקה זו אינה אלא לסימן בלבד, שתמיד היו בלשכה מספר זה של טלאים הדרושים לשלושת הימים הללו. פירוש אחר: כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה — ימים אלו הם לסימן שכשם שאם חלו שני ימים טובים של ראש השנה סמוך לשבת, כגון ביום ראשון ושני לאחר השבת, היו צריכים להקדים ולבקר כבש בערב שבת לצורך התמיד של יום שלישי בבוקר, הואיל ואין שהות סמוך לאותו יום לבקש כבש ולבקרו, והרי נמצא קרבן תמיד זה מבוקר ארבעה ימים קודם לשחיטה, כך גם כל התמידים צריכים להיות מבוקרים ארבעה ימים קודם לשחיטתם (עיין רש"י; ברטנורא), ונקטה המשנה "שני ימים טובים של ראש השנה", לפי שבזמן המקדש לא היו יכולים לחול שלושה ימי שבתון סמוכים אלא בראש השנה בלבד הסמוך לשבת, שגם בזמן המקדש היו עושים ראש השנה שני ימים (כמו ששנינו במסכת ראש השנה ד, ד); וכיון שקידשו את החודש על פי ראיית הלבנה, אפשר היה שיחול ראש השנה ביום ראשון ושני. **וּמוֹסִיפִין** — טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים, **עַד לְעוֹלָם** — כמה שירצו. **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** — לצורך התקיעות שבמקדש, **וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם** — בגמרא אמרו: עד מאה ועשרים בלבד, שנאמר (דברי הימים ב ה, יב): "ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות". **אֵין פּוֹחֲתִין מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת** — במקדש, **וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם** — כמה שירצו, **וְהַצִּלְצָל לְבַד** — לא השתמשו במקדש אלא בצלצל אחד, והוא כלי נגינה כעין מצלתיים. בגמרא למדים זה ממה שנאמר (דברי הימים א, טז, ה): "ואסף במצלתים משמיע".

באור משנה ו

אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנַיִם עָשָׂר לְוִיִּם עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן — בשיר; תשעה לתשעה כנורות, שניים לשני נבלים ואחד לצלצל, שנאמר (דברי הימים א כה, ט): "הוא ואחיו ובניו שנים עשר" (גמרא; תוספות); ויש מפרשים, שכוונת המשנה ללויים המשוררים בפה, והיו שנים עשר כנגד כלי הזמר שהזכרנו לעיל (רמב"ם הל' כלי המקדש ג, ג), **וּמוֹסִיפִין עַד לְעוֹלָם** — כמה שירצו. **אֵין קָטָן נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה** — לעשות איזו עבודה ושימוש במקדש, **אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְּוִיִּם עוֹמְדִים בַּשִּׁיר** — שאז נכנסו הלויים הקטנים לסייע לגדולים בשירה. **וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר** — אותם הקטנים לא היו

יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין לְמִנְיָן, וְאֵין עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין וְרָאשֵׁיהֶן מִבֵּין רַגְלֵי הַלְוִיִּם, וְצוֹעֲרֵי הַלְוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין.

פרק שלישי

א יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, בִּשְׁדֶה אֲחֻזָּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, בָּאוֹנֵס וּבַמְּפַתֶּה וּבַמּוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל — נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. וְאִם אָמַר: הֲרֵי דָּמָיו עָלַי — נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ.

ב בִּשְׁדֶה אֲחֻזָּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז, וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדְּסוֹת סְבַסְטִי — נוֹתֵן בְּזֶרַע חֹמֶר שְׁעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; וּבִשְׂדֶה מִקְנָה — נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד שְׂדֵה אֲחֻזָּה מִחוּז שְׁעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְאֶחָד שְׂדֵה מִקְנָה נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ.

פירוש ברטנורא

קול הגדולים: **לא עולין.** אותן קטנים **למנין** שנים עשר לוים הצריכים לדוכן: **ואין עולין.** על האצטבא המוכנת לדוכן. אלא בארץ היו עומדים: **וצוערי הלוים היו נקראים.** שהיו מצערים את הלוים הגדולים, שאין יכולים לבסם ולהנעים קולם כמותם:

ג א יש בערכין להקל ולהחמיר וכו'. כולהו מפרש להו ואזיל לקמן בפרקין: **את הנאה שבישראל.** אפילו שוה מאה מנה אינו נותן אלא חמשים סלע, והיינו להקל. ולהחמיר, שהמעריך את הכעור שבישראל אפילו אין שוה אלא חמש סלעים. נותן חמשים סלעים אם הנערך מבן עשרים ועד בן ששים:

ב בחולת המחוז. סביבות העיר. שאינה משבחת כל כך מפני מדרס הרגלים: **חולת.** סביבות. כמו מחול הכרך [כלאים פ"ד]: **מחוז.** עיר. פירוש אחר מחוז, שם מקום שלא היו שדותיהן חשובים: **פרדסאות.** מקום שיש בו הרבה אילנות נטועים: **סבסטי.** שם מקום. והאילנות שם מעולים מאד: **נותן.** מי שפודה אותן מן ההקדש בין בעלים בין איש אחר: **בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.** אם תחלת היובל היא. ואם לאו, מגרע משנים שעברו סלע ופונדיון לשנה. בית זרע חומר שעורים, מקום ראוי לזריעת כור, דהיינו שלשים סאה של שעורים. והוא גדול ממקום זריעת כור של חטין. והמקדיש שדה אחוזה מלאה אילנות, כשהוא פודן פודה האילנות בשווין, וחוזר ופודה את הקרקע בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף: **ובשדה מקנה נותן את שויו.** דבשדה מקנה כתיב (ויקרא כ"ז) וחשב לו הכהן את מכסת הערכך, ואין מכסת אלא מנין דמים, דהיינו כפי מה שהוא שוה, וכן הוא אומר (במדבר

משניות מבוארות – קהתי

מנגנים בכלי זמר, **אֶלָּא** היו אומרים שירה **בַּפֶּה, כְּדֵי לִתֵּן תֶּבֶל בַּנְּעִימָה** — להוסיף תבלין בנעימת הלויים, שקול הקטנים דק וצלול, והוא מתבל ומנעים את שירת הגדולים. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין לְמִנְיָן** — אין הקטנים עולים למנין שנים עשר הלויים העולים לדוכן, **וְאֵין עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן** — בשעה שמשוררים עם הלויים הגדולים, **אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין וְרָאשֵׁיהֶן מִבֵּין רַגְלֵי הַלְוִיִּם, וְצוֹעֲרֵי הַלְוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין** — כלומר צעירי הלויים ועוזריהם, ויש מפרשים "צוערי" מלשון צער, שהיו מצערים את הלויים הגדולים, שאינם יכולים לבסם ולהנעים קולם כמותם **(גמרא ורש"י; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל" שמבאר בדרך אחרת).**

באור משנה א

משנתנו באה ללמד, שיש בערכים קולה וחומרה, ואגב ענין ערכים מובא בפרקנו קובץ הלכות בעניינים שונים שיש בהם קולה וחומרה כמו בערכים.

יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר — כמבואר להלן במשנתנו, **בִּשְׂדֶה אֲחֻזָּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר** — כמבואר להלן במשנה ב, **בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר** — כמבואר להלן במשנה ג, **בָּאוֹנֵס וּבַמְּפַתֶּה וּבַמּוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר** — כמבואר להלן במשניות ד-ה. **יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע** — האומר: ערך פלוני עלי, והנערך הוא מבן עשרים ועד בן שישים, בין שהוא אדם יפה, ששוויו יותר מחמישים סלע, ובין שהוא מכוער ואינו שווה חמישים סלע, נותן המעריך חמישים סלע, כמו שקצוב בתורה, והרי זה להקל ולהחמיר: להקל — בזמן שהנערך שווה יותר מערכו הקצוב בתורה, ונמצא הערך הקצוב בתורה מקל על המעריך; להחמיר — בזמן שהנערך שווה פחות מערכו, ונמצא הערך הקצוב בתורה מחמיר על המעריך. **וְאִם אָמַר: הֲרֵי דָּמָיו עָלַי, נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ** — כאילו הוא עבד הנמכר בשוק, ואם הוא שווה מאה סלע, נותן מאה סלע ואם אינו שווה אלא סלע, נותן סלע.

באור משנה ב

"שדה שירשה אדם ממורישיו היא הנקראת "שדה אחוזה", ושדה שלקחה או זכה בה היא הנקראת "שדה מקנה". והמקדיש שדה אחוזתו, מודדין אותה, וערכה הוא הערך הקצוב בתורה. וכמה הוא? כל מקום שראוי לזרוע בו חומר שעורים... ערכו חמישים שקלים לכל שני יובל, ואין שנת יובל מן המנין" (רמב"ם הל' ערכין ד, א-ב); שכן נאמר בתורה (ויקרא כז, טז): "ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו, זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. אם משנת היובל יקדיש שדהו (אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה, ובא זה לגאלה מיד — רש"י) כערכך יקום (כערך האמור יהיה; חמישים שקל כסף יתן — רש"י). ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל" (היינו לפי סלע ופונדיון לשנה, כמבואר החשבון להלן ז, א). — משנתנו באה ללמד, שהואיל וערכה של שדה אחוזה קצוב בתורה, נמצא שיש בזה לפודה שדה אחוזה קולה וחומרה, שפעמים ערכה הוא פחות ופעמים הוא יותר משוויה.

בִּשְׂדֶה אֲחֻזָּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז — בין המקדיש שדה שירש בקרקעות החול שבחבל הנקרא "מחוז", שהשדות שם הן גרועות מאד; פירוש אחר בחולת המחוז — בסביבות עיר (חולת — סביבות, כמו "מחול הכרם" במשנה כלאים ד, ב; מחוז — עיר), שאין השדה משובחת שם כל כך מפני מדרס הרגלים (**רש"י**), **וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ** — ובין המקדיש שדה אחוזתו, אשר **בְּפַרְדְּסוֹת סְבַסְטִי** — בגינות המעולות שסביב העיר סבסטי, היינו שומרון, שהרחיבה הורדוס ושתל בה גינות ופרדסים, וקראה בשם "סבסטי", **נוֹתֵן** — הפודה את השדה מן ההקדש, **בְּזֶרַע חֹמֶר שְׁעוֹרִים** — בעד כל מקום שראוי לזרוע בו כור שעורים (חומר היינו כור שהוא 30 סאה), ושטחו הוא שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, **חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף** — כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו את הכתוב בתורה (**ויקרא כז, טז**); וכגון שבא לפדות בתחילת היובל. אבל אם בא לפדות בשנים שלאחר כך, מנכה על כל בית כור סלע ופונדיון לשנה בעד השנים שעברו מתחילת היובל, כמו שיבואר להלן בפרק ז. בגמרא אמרו, שהמקדיש שדה אחוזה מלאה אילנות, כשהוא פודה, פודה את האילנות בשוויין, וחוזר ופודה את הקרקע כפי הערך האמור לעיל: בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. **וּבִשְׂדֶה מִקְנָה** — אבל המקדיש שדה מקנתו, **נוֹתֵן** — הפודה את השדה מן ההקדש, **אֶת שָׁוְיוֹ** — כפי מה שהשדה שווה, שנאמר **(ויקרא כז, כב):** "ואם את שדה מקנתו... יקדיש לה'. וחשב לו הכהן את מכסת הערכך". ואין "מכסת" אלא מנין דמים, דהיינו שרואים כמה שווה השדה עד היובל, ובסך זה פודים אותה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְאֶחָד שְׂדֵה מִקְנָה** — בין המקדיש שדה אחוזתו ובין המקדיש שדה מקנתו, דין פדיונן שווה, שהפודה נותן

וְאֶחָד שְׂדֵה מִקְנָה. מַה בֵּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה? אֶלָּא שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה נוֹתֵן חֹמֶשׁ, וּבִשְׂדֵה מִקְנָה אֵינוֹ נוֹתֵן חֹמֶשׁ.

ג בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵמִית אֶת הַנָּאָה שֶׁבָּעֲבָדִים וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבָּעֲבָדִים — נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סֶלַע. הֵמִית בֶּן חוֹרִין — נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ. חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה — מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

ד בָּאוֹנֵס וּבַמְּפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל — נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. וְהַבֹּשֶׁת וְהַפְּגָם — הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ.

פירוש ברטנורא

ל"א) והרמות מכם: **אחד שדה אחוזה ואחד שדה מקנה.** שהרי נאמר בשדה אחוזה וחשב, ונאמר בשדה מקנה וחשב, מה בשדה אחוזה דבר קצוב, אף שדה המקנה דבר קצוב, דהיינו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף: **ובשדה מקנה אינו נותן חומש.** דבשדה מקנה כתיב מכסת הערכך, הקישו הכתוב לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש אף שדה מקנה אין מוסיף חומש. ואין הלכה כר' אליעזר:

ג המית בן חורין נותן את שוויו. דכתיב (שמות כ"א) אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו, דמי ניזק: **חבל בזה ובזה.** בין בעבד בין בבן חורין, ולא המיתו. משלם נזק שלם:

ד פגם. שמין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו: **לפי המבייש והמתבייש.** אדם נקלה שבייש, בשתו מרובה. והמתבייש, לפי חשיבותו בשתו:

משניות מבוארות – קהתי

בעד בית זרע חומר שעורים חמישים שקל כסף, כמו שבארנו לעיל, שכן בשדה אחוזה נאמר (**ויקרא כז, יח**): "וחשב לו הכהן", ובשדה מקנה נאמר (**שם שם, כג**): "וחשב לו הכהן", ולמדים שדה מקנה משדה אחוזה בגזירה שווה: מה בשדה אחוזה נותן הפודה דבר קצוב אף בשדה מקנה נותן הפודה דבר קצוב, היינו בעד זרע חומר שעורים חמישים שקל כסף. **מַה בֵּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה** — כלומר: אין בין שדה אחוזה לשדה מקנה, **אֶלָּא שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה נוֹתֵן חֹמֶשׁ** — אם בעל השדה בא לפדותה לאחר שהקדישה, חייב הוא להוסיף על הערך הקצוב עוד חומש, היינו חומש מבחוץ (מלבר). שהוא רבע מערך הפדיון, **וּבִשְׂדֵה מִקְנָה אֵינוֹ נוֹתֵן חֹמֶשׁ** — שאף המקדיש את השדה פודה אותה בשווייה בלבד, ואינו מוסיף חומש, שנאמר בשדה מקנה (**שם שם, כג**): "מכסת הערכך", הקיש הכתוב שדה מקנה לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש, אף שדה מקנה אין מוסיף חומש. ויש גם הבדל אחר, שבשדה אחוזה אם פודה אחר, בבוא שנת היובל מתחלקת היא לכהנים, ובשדה מקנה אם פודה אחר, הרי היא חוזרת לבעלים ביובל, אלא שמשנתנו נקטה רק את ההבדל שיש ביניהן כשהמקדיש עצמו פודן.

באור משנה ג

בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד — ששנינו במשנה א, שיש בו **לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵמִית אֶת הַנָּאָה שֶׁבָּעֲבָדִים וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבָּעֲבָדִים** — בין שהמית את הנאה, ששוויו יותר משלושים סלע, ובין שהמית את המכוער, ששוויו פחות משלושים סלע, **נוֹתֵן** — בעל השור לבעל העבד, **שְׁלֹשִׁים סֶלַע** — כמו שכתוב (**שמות כא, לב**): "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", והרי שבקנס זה הקצוב בתורה יש לבעל השור לפעמים קולה, שמשלם פחות משוויו של העבד, ולפעמים חומרה, שמשלם יותר משוויו. **הֵמִית בֶּן חוֹרִין** — אבל שור המועד שהמית בן חורין, **נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ** — שנאמר (**שמות כא, ל**): "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו", היינו דמי שוויו של הנהרג. **חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה** — חבל בעבד או בבן חורין, ולא המיתם, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** — היינו ההפרש בשוויו של הנחבל, ששמים אותו כמה היה שווה קודם שנחבל וכמה הוא שווה עכשיו, ואת ההפרש על החובל לשלם.

באור משנה ד

בָּאוֹנֵס וּבַמְּפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה — בין שאנס או פיתה את הנערה החשובה שבכוהנות, **וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** — ובין שאנס או פיתה את הנערה הפחותה שבישראליות, **נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע** — שנאמר באונס (**דברים כב, כט**): "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", ובמפתה נאמר (**שמות כב, טז**): "כסף ישקול כמוהר הבתולות" ולמדים מפתה מאונס, ש"כסף ישקול" היינו חמישים שקל כסף, שהם חמישים סלע של המשנה. **וְהַבֹּשֶׁת וְהַפְּגָם** — שחייב ליתן נוסף על הקנס של חמישים סלע, אין להם קצבה מן התורה, אלא **הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ** — כלומר שבית דין מעריך את דמי הבושת לפי המבייש ולפי המתבייש, שכל שהמבייש נקלה יותר, בושתו מרובה, וכל שהמתבייש חשוב יותר, בושתו מרובה, כמו ששנינו בכתובות פרק ג משנה ז; וכן שנינו שם בענין הפגם, שרואים אותה כאילו היא שפחה נמכרת, כמה היתה שווה כשהיתה בתולה וכמה שווה עכשיו לאחר שנבעלה; ברם, משנתנו קיצרה בלשונה ולא הביאה אלא שיעור דמי הבושת בלבד.

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי ירמיה או רבי חייא: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא** שאמר זאת **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא,** האותיות **מנצפ"ך** שהן כפולות וצורתן שונה בין אמצע תיבה לסוף תיבה, **צוֹפִים אֲמָרוּם** – נביאי הדורות תיקנום, ומתחילה לא היתה צורתן שונה.

מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** שצופים תיקנום, **וְהָכְתִיב** (ויקרא כז לד) 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי', ודרשו שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה – משניתנה התורה, ואיך חידשו הנביאים אותיות אלו. **וְעוֹד, הָאָמַר רַב חִסְדָּא, מֵ"ם** סתומה **וְסָמֶ"ךְ** שֶׁהיו כתובים **בַּלּוּחוֹת,**

רש"י

דף סו עמוד ב: **שמעשה העגל שוין.** עבודותיו שוות לאיסור מפני מה אין מיתתן שוה שהיו בו שלש מיתות מיתת סייף שימו איש חרבו מיתת מגיפה ויגוף ה' את העם (שמות לב) מיתת הדרוקן דכתיב ויזר על פני המים ואמרינן במסכת ע"ז (דף מד.) לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלצבות בטן: **זיבח וקיטר.** הן עבודות שחייבין עליהן לע"ז מיתה כדתנן בארבע מיתות (סנהדרין ס:) שהן בסקילה וכאן בסייף שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרינן בסנהדרין (דף נו.): **גיפף ונישק.** אין בהן מיתת בית דין כדתנן בארבע מיתות (שם ס:) אלא בידי שמים נידונו במגפה: **כל בני לוי.** שכולן בכלל זה: **האומר לאביו ולאמו.** במעשה העגל לא ראיתיו נעשו אכזרים עליהם לנקום נקמתו של מקום אלמא אביו ואמו אחיו ובניו עבדו ע"ז: **ומתוך ששונאין.** בני ארץ ישראל את הבבליים היו קורין כל קלי הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם: **תנוח דעתך.** משפחתו היתה מבבל והיה קשה לו הדבר: **מה שהי צפירא דין וחובי דרא סגיאין.** מה מתעכב שעיר זה כאן ועוונות הדור מרובין והן עליו: **מתני' מיקירי ירושלים.** מחשובי ירושלים: **עד סוכה הראשונה.** סוכות עשו לו בדרך ובני אדם הולכין לגור שם לפני יום הכפורים שמלוין אותו מסוכה לסוכה:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף סו עמוד ב: הגמרא מביאה שאלה נוספת שנשאל רבי אליעזר ולא השיב: **שָׁאֲלָה אִשָּׁה חֲכָמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מֵאַחַר שֶׁכֹּל מַעֲשֶׂה** - מיני עבודות שנעשו בחטא **הָעֵגֶל, שָׁוִין** באיסורם, אם כן **מִפְּנֵי מַה אֵין מִיתָתָן** של כל החוטאים **שָׁוָה,** אלא היו שנהרגו בסייף [-חרב], והיו שמתו במגיפה, והיו שמתו בהדרוקן, שפיזר משה את אפר העגל על פני המים והשקה את העם, ומי שחטא בעגל היה מת בחולי מעיים. **אָמַר לָהּ, אֵין חָכְמָה לָאִשָּׁה אֶלָּא בַּפֶּלֶךְ** - בכוש שדרך הנשים לטוות בו, ואל לך לחקור בחכמות אחרות. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** לגבי מלאכת המשכן (שמות לה כה) **'וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ'.**

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בביאור חילוק עונשי המיתה לחוטאי העגל: **אִיתְּמַר, רַב וְלֵוִי** נחלקו, **חַד** - האחד **אָמַר** שמי שז**יבַח וְקִיטֵּר** לעגל, היינו שעבד עבודה זרה ממש וחייב מיתה, נידון **בְּסַיִּיף,** ומי שג**פַּף** - חיבק **וְנִישֵּׁק** את העגל, נידון **בְּמִיתָה** בידי שמים במגיפה, ומי שרק **שָׂמַח בִּלְבָבוֹ** ולא עשה מעשים, נידון **בְּהַדְרוֹקָן** - בשתיית המים שאפר העגל מעורב בהם ועל ידי זה היה מת בחולי מעיים. **וְחַד אָמַר,** שמי שעבד לעגל והיו **עֵדִים** שראו זאת, **וְכֵן** היתה **הַתְרָאָה** - שהזהירו אותו שאם יעשה דבר זה יהרג על ידי בית דין, נידון **בְּסַיִּיף,** ומי שעבד בפני **עֵדִים** אך **בְּלֹא הַתְרָאָה,** נידון **בְּמִיתָה** במגיפה, ומי שעבד ש**לֹא** בפני **עֵדִים וְשֶׁלֹּא** ב**הַתְרָאָה,** נידון **בְּהַדְרוֹקָן** - בשתיית המים ומת בחולי מעיים.

הגמרא מביאה דרשות נוספות בענין חטא העגל: **אָמַר רַב יְהוּדָה, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** במעשה העגל, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות לב כו) **'וַיֵּעָמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וְגוֹ'** וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלַי וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי', ומשמע שאף אחד מהם לא חטא. **יָתִיב** - ישב **רָבִינָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** - מימרא זו, **אִיתִיבֵיהּ** - הקשו **בְּנֵי רַב פָּפָּא בַּר אַבָּא לְרָבִינָא,** הלא משה אמר על שבט לוי (דברים לג ט) **'הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו** וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע', היינו שהרגו את קרוביהם במעשה העגל, ומבואר שהיו משבט לוי שחטאו בעגל. מתרצת הגמרא: **'אָבִיו'** הכוונה ל**אֲבִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, 'אֶחָיו'** הכוונה ל**אֶחָיו מֵאִמּוֹ** שנולדו לה **מִיִּשְׂרָאֵל** ולא מאביו שהוא לוי, **'בָּנָיו'** הכוונה ל**בְּנֵי בִתּוֹ** שנולדו לה **מִיִּשְׂרָאֵל,** ומשום שבני בנים הרי הם כבנים לפיכך נקראו בניו.

שנינו במשנה: **וְכֻבָּשׁ עָשׂוּ לוֹ כוּ'** מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו, ואומרים לו טול וצא טול וצא. הגמרא מבארת את דברי המשנה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אָלֶכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ** - מבני אלכסנדריה של מצרים, **וּמִתּוֹךְ** שֶׁבני ארץ ישראל **שׂוֹנְאִים אֶת הַבַּבְלִיִּים** כיון שלא עלו עם עזרא מבבל, **הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן** - את תולשי השיער **עַל שְׁמָן.** וכן שנינו בברייתא, **תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אָלֶכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהַנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי,** מפני שמשפחת רבי יוסי היתה מבבל, והיה קשה לו שהיו אומרים כן על הבבליים.

שנינו במשנה שהבבליים היו אומרים למשלח השעיר **טוֹל וָצֵא** טול וצא.

מביאה הגמרא ברייתא המבארת את דבריהם: **תָּנָא** בברייתא, שהיו טוענים לו **מַה שֶּׁהֵי צִפִּירָא דֵּין וְחוֹבֵי דָּרָא סַגִּיאִין** - מדוע מתעכב שעיר זה כאן, הרי עוונות הדור מרובים והן עליו.

משנה: המשנה ממשיכה ללמד את סדר הליכתו של משלח השעיר מחוץ לעיר, וסדר דחיית השעיר לצוק, ואת מעשי המשלח במשך היום עד שתחשך: **מִיַּקִּירֵי** - מחשובי **יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ** - את משלח השעיר, מירושלים **עַד הַסּוּכָּה הָרִאשׁוֹנָה** שהקימו עבורו על הדרך.

מבארת המשנה: **עֶשֶׂר סוּכּוֹת** הקימו עבורו **מִירוּשָׁלַיִם וְעַד הַצּוּק** - הר גבוה וזקוף והוא עזאזל ששם דוחה את השעיר,

פרק ראשון - מגילה נקראת

נאמר במגילת אסתר (ט יט-כח) 'עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וגו'. לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וגו'. כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וגו'. לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה'.

מפסוקים אלו משמע שיש שני זמנים לקיים את ימי הפורים, י"ד וט"ו. ובגמרא להלן (ע"ב) דרשו מהפסוקים שבערים הפרוזות קוראים בי"ד אדר, ובערים המוקפות חומה בט"ו אדר, שהוא היום שנחו בשושן. אולם משנתינו מבארת שקבעו אנשי כנסת הגדולה ימים נוספים לקריאת המגילה.

משנה

מְגִילָּה נִקְרֵאת – ניתן לקרוא אותה, **אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר** באדר, **אוֹ בִּשְׁנַיִם עָשָׂר, אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, אוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְלֹא פָּחוֹת** מי"א בחודש, **וְלֹא יוֹתֵר** מט"ו בחודש.

מבארת המשנה: **כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן** כשבבש את הארץ [אף שאין להם כעת חומה], **קוֹרִין** המגילה **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּבְפָרִים וַעֲיָרוֹת** [–ערים] **גְּדוֹלוֹת** שלא היו מוקפות חומה בימות יהושע, **קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר.**

אֶלָּא שֶׁאף שעיקר הזמן לבני הפרזים הוא י"ד, הקילו חכמים לבני **הַכְּפָרִים** שאינם בקיאים לקרוא, שיהיו **מַקְדִּימִין** את קריאת המגילה **לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני אוֹ חמישי שלפני י"ד, שבימי שני וחמישי בתי הדינים שבכל עיר יושבים לדון כתקנת עזרא, ובני הכפרים באים לעיירות להביא את דינידם, ויקרא להם אחד מבני העיר, ולא הטריחום לבוא שוב בי"ד.

מבארת המשנה: **כֵּיצַד** משתנה זמן הקריאה. אם חָל **לִהְיוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר** באדר **בְּיוֹם שֵׁנִי, כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם,** לפי שהוא גם יום הכניסה, **וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין כְּדִינָם לְמָחָר** – בט"ו אדר.

וְאִם חָל י"ד **לִהְיוֹת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי אוֹ בְּיוֹם רְבִיעִי, כְּפָרִים מַקְדִּימִין קְרִיאָתָה לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני שהוא י"ג אוֹ י"ב אדר, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין כְּדִינָם בּוֹ בַּיּוֹם** – בי"ד, **וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בט"ו.

וְאִם חָל י"ד **לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי, כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם,** שהוא גם יום הכניסה, **וְאִילוּ מוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין כְּדִינָם לְמָחָר.**

וְאִם חָל י"ד **לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי שהוא י"ג, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם,** והטעם שמוקפות חומה מקדימים לי"ד, לפי שאסור לקרוא את המגילה בשבת.

וְאִם חָל י"ד **לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – יום חמישי שהוא י"ב אדר, לפי שאין קורין את המגילה בשבת, **וְאִילוּ מוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין כְּדִינָם לְמָחָר.**

וְאִם חָל י"ד **לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת** – יום ראשון, **כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי שהוא י"א אדר, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר.**

גמרא

שנינו במשנה: **מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין שניתן לקרוא את המגילה בי"א וי"ב וי"ג, הרי במגילת אסתר (ט יז-יט) מבואר שהזמן הוא בי"ד וט"ו. תמהה הגמרא: מה השאלה **מְנָלָן,** הרי פשוט שאין זה נלמד מפסוק אלא תקנת חכמים היא, **וּכְדַרְבִּעִינָן לְמֵימַר** [–כפי שנבאר] **לְקַמָּן** (ה.) **שֶׁחֲכָמִים הֵקִילוּ עַל הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין** את קריאת המגילה **לְיוֹם הַכְּנִיסָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְנוּיִים בְּיוֹם הַפּוּרִים וְיִסְפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּים,** וכיצד שאלו מנין נלמד דין זה.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָאַמְרִינָן** – כך היתה כוונת השאלה, **מִכְּדֵי כּוּלְּהוּ** – הרי מוכרח שאת כל הזמנים שאמרה המשנה, **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְּנִינְהוּ** – תיקנו אותם, כשתיקנו את קריאת המגילה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה רַק אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר תַּקּוּן** [–תיקנו], ושאר הזמנים תיקנו חכמים בדורות שאחריהם, **וכי יתכן דְּאָתוּ רַבָּנָן וְעָקְרֵי תַּקָּנָתָא דְּתַקְּנוּ** [–שבאו חכמים ועקרו את התקנה שתיקנו] **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה** כשהוסיפו עוד ימים, **וְהָתְנַן** (עדיות פ"א מ"ה) **אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵּית דִּין חֲבֵירוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן** בית דין המבטל **גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** [–מבית דין הקודם לו] **בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן,** ואם כן אין לומר שחכמים שבדור אחר כך עקרו את תקנת אנשי כנסת הגדולה, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא, דְּכוּלְּהוּ** [–גם את י"א י"ב י"ג] **אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְּנִינְהוּ** ונתנו רשות לקרוא בהם, וכיון שכן, ודאי רמזו זאת במגילת אסתר, ולכן שאלו 'מנלן', דהיינו **הֵיכָא רְמִיזָא** – היכן מרומז במגילת אסתר שניתן לקרוא גם בימים אלו.

עונה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** רמזו זאת במה **דְּאָמַר קְרָא** (אסתר ט לא) 'לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם', ומתיבת 'בזמניהם' בלשון רבים, נלמד שזְּמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְנוּ לָהֶם חוץ מי"ד וט"ו המפורשים בפסוק.

מקשה הגמרא: **הַאי** – תיבת 'בזמניהם' **מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְנוּפֵיהּ** – נצרכת לגוף הדין, ללמד שיש לנהוג פורים בשני ימים אלו, דהיינו י"ד וט"ו, ואין תיבה זו מיותרת ללמד על ימים נוספים. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שהפסוק בא להורות רק על י"ד וט"ו, **לֵימָא קְרָא 'זְמַן'** – די לכתוב 'לקיים את ימי הפורים האלה בזמן', והיינו בזמן הנזכר, י"ד וט"ו, **וּמַאי 'זְמַנֵּיהֶם',** על כרחך בא לרבות **זְמַנִּים טוּבָא** – הרבה, והם י"א י"ב וי"ג.

מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – ועדיין נצרך 'בזמניהם' לומר **שִׁזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה** [–של מוקפים] **לֹא כִּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה** [–של פרזים], ואם היה כתוב 'בזמן' היה משמע שזמן אחד לשניהם, ויכולים המוקפים לקרוא הן בי"ד והן בט"ו, לזה נכתב 'בזמניהם' ללמד שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בזמן של חבירו, והיינו פרזים בי"ד ומוקפים בט"ו. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שבא רק לדרשה זו, **לֵימָא קְרָא 'זְמַנָּם',** שמשמע שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בשל חבירו, **וּמַאי 'זְמַנֵּיהֶם',** על כרחך **שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ כּוּלְּהוּ** – נשמע מכך את שלשת הדינים: א. 'זמן' שיש לנהוג פורים בי"ד וט"ו. ב. 'זמנם' שזמנו של זה לא כזמנו של זה. ג. 'זמניהם' לרבות את י"א י"ב וי"ג לקריאת המגילה.

מקשה הגמרא: אם 'זמניהם' משמע ימים נוספים, אם כן **אִימָּא** שכוונת הכתוב לרבות **זְמַנִּים טוּבָא** [–הרבה], ואפשר לקרוא מתחילת החודש. מתרצת הגמרא: **'זְמַנֵּיהֶם' דּוּמְיָא דְ'זְמַנָּם'** – ריבוי הימים שנלמד מ'זמניהם' הוא כמו 'זמנם' שהוא עיקר הפסוק, **מַה 'זְמַנָּם' תְּרֵי** – מורה על שני ימים, דהיינו י"ד וט"ו שהם עיקר הזמן, **אַף 'זְמַנֵּיהֶם'** בא לרבות רק **תְּרֵי** יומי.

מקשה הגמרא: מאחר **וְאִפשר** לרבות רק שני ימים, **אֵימָא** שמרבים רק את **תְּרֵיסַר וּתְלֵיסַר** – י"ב וי"ג, ומנין לרבות אף את י"א. מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק** להלן ליישב קושיא זו, **שִׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר** בחודש **זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא,** שבאותו היום התאספו היהודים להנקם מאויביהם, **וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוּיֵי** – אין צריך לרבות שהוא ראוי לקריאת מגילה, שהרי עיקר הנס היה בו, **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן נתרץ **שִׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוּיֵי,** והייתור בא לרבות את י"א וי"ב.

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** שהייתור בא לרבות את **שִׁיתְּסַר וְשִׁיכְסַר** – ט"ז וי"ז, ואין לקרוא בי"א וי"ב. מתרצת הגמרא: 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים וגו' **וְלֹא יַעֲבוֹר** לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה' **כְּתִיב** (ט כז), ומכך לומדים שאין לאחר את קריאת המגילה לאחר יום ט"ו, ועל כרחך שמרבים את י"א וי"ב שהם לפני י"ד וט"ו.

הגמרא מביאה מקור נוסף לרבות י"א וי"ב: **וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר,** רמזו זאת בכך **דְּאָמַר קְרָא** (ט כא-כב) 'לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וגו' וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר וגו' **כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים** מֵאוֹיְבֵיהֶם', והיה צריך לכתוב 'יָמִים', שמשמע י"ד וט"ו שנאמרו קודם הם הימים שנחו בהם, ונכתב

המשך בעמוד צג

מגילה

מגילה נקראת באחד עשר וכו' — פעמים בזה ופעמים בזה, ולקמן מפרש ואזיל. **לא פחות ולא יותר** — לא פחות מאחד עשר ולא יותר מחמשה עשר. **מימות יהושע** — בגמרא מפרש לה. **אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה** — כלומר, מאחר שהמוקפין קורין בחמשה עשר ושאין מוקפין קורין בארבעה עשר הרי הכל בכלל, תו היכי משכחת אחד–עשר, שנים–עשר, שלשה –עשר? אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה, יום שני בשבת שלפני ארבעה עשר, או חמישי בשבת, שהוא יום כניסה, שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט, לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא (בבא קמא פב, א). והכפרים אינן בקיאין לקרות, וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום ארבעה עשר, ופעמים שיום הכניסה בשלשה עשר ופעמים שהוא באחד עשר. חל **ארבעה עשר** להיות **בערב שבת עיירות** ומוקפין **חומה קורין בו ביום** — שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו, ואם תאמר: יאחרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ששה — עשר, ואמר קרא ולא יעבור. חל **להיות אחר שבת כפרים** מקדימין **ליום הכניסה** — דהוה ליה אחד עשר, וטפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו, דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן. **גמרא** הכי גרסינן: מנלן מנלן **כדבעינן למימר לקמן וכו'** — והכי פירושא: מנלן דאחד עשר ושנים עשר ושלשה עשר חזו לקרייתה? דארבעה עשר וחמשה עשר הוא דכתיב בקרא וקא מהדר גמרא: מנלן בתמיה, האי לאו חובה היא, אלא חכמים הקילו עליהן, כדבעינן למימר לקמן. **כדי שיספקו** — שיהו פנויין ביום פורים להספיק צורכי סעודת פורים לבני העיירות. אנן הכי קאמרינן — אנן דמיבעיא לן מנלן, הכי קאמרינן. **מכדי** — מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים — על כרחך אנשי כנסת הגדולה שתיקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת המגילה — בולהו הני זימני תיקון, ונתנו רשות לקרות. **דאי פלקא דעתך** — ארבעה עשר וחמשה עשר תקון הכתובין במגילה, ותו לא. **היכי אתו רבנן** — דבתריידהו ועקרו תקנתא, והתירו להקדים בתמיה. **אלא פשיטא אינהו תקון** — וכיון דאינהו תקון ודאי רמזינהו במגילת אסתר, היינו דמיבעיא לן דיכא רמיזא, ומנלן. **לגופיה** — לארבעה עשר וחמשה עשר המפורשין בספר. **לימא קרא** — "את ימי הפורים האלה בזמן" — דמשמע: בזמן המפורש להם. **ואכתי מיבעי ליה** — האי דנקט זמנים לשון רבים, דאי כתוב "בזמן" הוה משמע זמן אחד לשניהן, **אי בעו** — ליקרו בארביסר, ואי בעו — ליקרו בחמיסר. **זמניהם דומיא דזמנם** — רבויא דדרשינן לקרא לייתורא דיו"ד וה"א דומיא דעיקר הזמן, דנפקא לן מזמנם הוא דקא מרבה, דומיא דידהו. **זמן קהלה לכל היא** — הכל נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות, כמו שכתוב בספר. הלכך לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקרייה, דעיקר הנס בו היה. **ימים כימים** — לעיל מיניה כתיב ארבעה עשר וחמשה עשר ישמחו, וכתיב "בימים אשר נחו בהם היהודים" וגו' והוה ליה למיכתב: ימים אשר נחו, דמשמע הם הם ימים אשר נחו, מאי "כימים" — לרבות שנים אחרות כדוגמתן. **לדורות הוא דכתיב** — להכי שייך לישנא דקרא "כימים" כלומר: יעשו לדורות ארבעה עשר וחמשה עשר כאשר היה בימי הנס ימים אשר נחו בהם, הלכך לא איכא לרבויי מהכא שנים אחרים. **זו דברי רבי עקיבא** — הכי גמיר רבי יוחנן מרביה דמתניתין רבי עקיבא אמרה. **סתימתאה** — הרבה סתם משנה סתם רבי שהן דברי רבי עקיבא. ויש מפרשים — סתימתאה — כל הסתומין תלמידיו היו, כדאמר בסנהדרין (פו, א): סתם משנה ר' מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, וכולהו סתימתאי אליבא דרבי עקיבא. אך קשה בעיני לפרש כן, שמצינו בכמה מקומות בשם רבי אלעזר ברבי יוסי סתימתאי, רבי מנחם בר רבי יוסי סתימתאי לקמן בפרק "בני העיר" (כו, א). **אימתי** — הקילו חכמים על הכפרים. **בזמן שהשנים כתיקנן** — שהשנים מתעברות על פי בית דין, והחדשים המקדשין בבית דין שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן, ועושין מועדים על פי שלוחין. **כששריין על אדמתם** — והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל. **אבל בזמן הזה** — שפסקו כל אלה וישראל נפרדו, ולא יגיעו שלוחי בית דין אצלם — הכל צופין למקרא מגילה ואומרים יום ארבעה עשר באדר קרינן המגילה, נשארו לאדר חמשה עשר יום וחמשה עשר של ניסן עושין פסח. ואם תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה, ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים (ביום) של פסח. **בזמן הזה נמי איתא להא תקנתא** — דהא רבי עקיבא בזמן הזה (הוה), ואמר במתניתין דמקדימין. **אלא לאו אליבא דרבנן** — דהוו מקמי רבי עקיבא, אמרה. **מיהא קרינן** — אלמא, רבנן נמי דרשי זמן זמנם זמניהם. **איבא דאמרי אמר רבה זו דברי רבי עקיבא סתימתאה** — ולא גרסינן להאי לישנא דדריש זמן זמנם זמניהם, דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה, אלא שהחמירו לאחר חורבן משום דמסתכלין בה. **קשיא דרבי יהודה** — דהא ברייתא דלעיל אדר' יהודה דמתניתין, כדמפרש ואזיל.

מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאֲחַד עָשָׂר, בִּשְׁנַיִם עָשָׂר, בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה. כֵּיצַד? חָל לִהְיוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר בַּשַּׁבָּת - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בָּרְבִיעִי - כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת - כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת - כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמוּקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. **גמרא** "מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר". מְנָלַן? מִנְּלַן?! כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר לְקַמָּן: חֲכָמִים הֵקִילוּ עַל הַכְּפָרִים לְהִיוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמְזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּים! אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן: מִכְּדֵי, כּוּלְּהוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְּנִינְהוּ, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת גְּדוֹלָה אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר תַּקּוּן - אָתוּ רַבָּנַן וְעָקְרֵי תַּקָּנְתָּא דְּתַקִּינוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה? וְהָתְנַן: אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵית דִּין חֲבֵירוֹ אֶלָּא אִם כֵּן גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן! אֶלָּא פְּשִׁיטָא - כּוּלְּהוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת גְּדוֹלָה תַּקִּינוּ. הֵיכָא רְמִיזָא? אָמַר רַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר קְרָא: "לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם" - זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְּנוּ לָהֶם. הַאי מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְגוּפֵיהּ! אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "זְמַן". מַאי "זְמַנֵּיהֶם"? - זְמַנִּים טוֹבָא. וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ: זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא כִּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה! אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "זְמַנָּם". מַאי "זְמַנֵּיהֶם"? שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ כּוּלְּהוּ. אֵימָא: זְמַנִּים טוֹבָא! "זְמַנֵּיהֶם" דּוּמְיָא דְּ"זְמַנָּם", מָה "זְמַנָּם" תְּרֵי - אַף "זְמַנֵּיהֶם" תְּרֵי. - וְאֵימָא תְּרֵיסָר וּתְלֵיסָר! כְּדַאֲמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא, וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוּיֵי. הָכָא נַמִּי שְׁלֹשָׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוּיֵי. - וְאֵימָא שִׁיתְּסָר וְשִׁיבְסָר! "וְלֹא יַעֲבוֹר" כְּתִיב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: אָמַר קְרָא: "בַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים". "יָמִים" "בַּיָּמִים" - לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר וּשְׁנַיִם עָשָׂר. וְאֵימָא תְּרֵיסָר וּתְלֵיסָר! אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר זְמַן קְהִילָּה לַכֹּל הִיא, וְלֹא צָרִיךְ לְרַבּוּיֵי. וְאֵימָא שִׁיתְּסָר וְשִׁיבְסָר! "וְלֹא יַעֲבוֹר" כְּתִיב. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִ"בִּזְמַנֵּיהֶם"? זְמַן זַמְּנָם זְמַנֵּיהֶם לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִ"בַּיָּמִים"? אָמַר לָךְ: הַהוּא לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה דְּדָרֵישׁ זְמַן זְמַנָּם זְמַנֵּיהֶם. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. מֵיתִיבִי: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֵימָתַי - בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקְנָן, וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן. אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ - אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא - אֲפִילּוּ בִּזְמַן הַזֶּה אִיתָא לְהַאי תַּקָּנְתָּא. אֶלָּא לָאו - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, וּבִזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקְנָן וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן מִיהָא קָרְיִנַן! תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן! תִּיוּבְתָּא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה. אֲבָל חֲכָמִים אָמְרוּ: בִּזְמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי - בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִיקְנָן וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל אַדְמָתָן, אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ - אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. רַב אַשִׁי קַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה,

ואוקי

ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך כו' — השתא סלקא דעתך דמנצפ"ך מיירי בסתומות.
ותימה: דבמסכת שבת פרק "הבונה" (דף קד. ושם) משמע איפכא, מדקאמר התם:
בשלמא פתוח ועשאו סתום – עילויי עליה, דאמר רב חסדא כו'. אלא סתום ועשאו פתוח
גרועי גרעיה, דאמר רבי ירמיה מנצפ"ך (צופים אמרום). אלמא מנצפ"ך איירי בפתוחות!
ואומר רבינו יצחק: דגמרא (דשבת) מסיק ליה
וקתני, דידע מתחילה מילתיה דרב חסדא, וגם
איירי ליה מעיקרא בפתוחות, הוצרך להעמיד
מנצפ"ך בפתוחות ולא תקשה דרב חסדא. והכא
הכי קאמר: ותסברא והכתיב "אלה המצות"? והך
קושיא איתותב בין בפתוחות בין בסתומות. ועוד:
אם תמצא לומר דבסתומות איירי – אכתי תקשה
והאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך וכו'. וכן פירש רבינו
תם, וזה לשונו שהגיה בספר הישר: מנצפ"ך צופים
אמרום כמו "קול צופיך" (ישעיה נב) = נביאים.
"צופים מהר אפרים" (שמואל א א) ממאתים
נביאים (מצופים) שעמדו להם לישראל, והיו
צופים הללו לאחר ששרף אמון את התורה.
ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנצפ"ך, בלשון
צופיך. ותסברא והכתיב "אלה המצות", ועוד:
והאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלחות וכו'.
ומשני: אין, מהוי הוי, ולא קשיא מידי, דרבי ירמיה
מוקי לה בסתומות. וכי מטי במגילה פריך מהא
דרב חסדא, דהכי אורחיה, זיל הכא קא מדחי ליה
"מאלה המצות" נמי פריך, ומשני שפיר. ומתוך
הסוגיא דמגילה ושבת מוכח תרוייהו. ורבי ירמיה
קאמר מנצפ"ך צופים אמרום – אפתוחות
ואסתומות, וכדמסיק התלמוד.

מבטלין

1 **ואוקי לה להך ברייתא** — דלעיל כרבי יוסי בר יהודה. **אימתי** — מקדימים. **מקום שנכנסים**
2 **כו'** — במקום שבית דין קבוע והכפרים נכנסים שם ליום הדין כשיש להם הריב. **אבל מקום**
3 **שאין נכנסין** — דהך הקדמה לאו קולא היא לכפרים — אין קורין אותה אלא בזמנה. **משום**
4 **דקשיא ליה כו'** — בתמיה. **הפרזים** — עיר שאין לה חומה, ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז,
5 ומרוחקין משכונה לשכונה. **מוקפין בחמשה**
6 **עשר** — שהרי שני ימים כתובין שם, ומדקבע
7 ארבעה עשר לפרזים — שדייה חמשה עשר
8 למוקפין. **כלל כלל לא** — וחמשה עשר דכתיב
9 במגילה שדייה לשושן, כדרך שנחו בו בשעת
10 הנס. **מהודו ועד כוש כתיב** — שקיבלו עליהם
11 פורים, דכתיב "וישלח ספרים בכל מדינות המלך
12 אחשורוש וגו' לקיים עליהם", ואף על גב דלא
13 כתב הודו וכוש בהאי קרא, כיון דכתיב בכל
14 מדינות המלך אחשורוש — הרי מהודו ועד כוש.
15 **כדכתיב להיות עושים** — מסקנא דקושיא היא,
16 ולא תירוצא הוא. **ואימא פרזים בארבעה עשר**
17 — דהא קבעינהו קרא, אבל מוקפין דלא
18 קבעינהו קרא, אי בעו בארביסר — ליקרו, אי
19 בעו בחמיסר — ליקרו. **ואימא מוקפין בשלשה**
20 **עשר** — וקרא דכתיב בחמשה עשר — לשושן
21 הוא דקבע, כדרך שעשו בחמשה עשר בשנה
22 ראשונה. **ומשני כשושן** — כיון דלא רמז לך
23 הכתוב זמן המוקפין אימת הוא, ואשכחן שושן
24 שעשו בחמשה עשר—מסתברא שאותו היום
25 שייר למוקפין. **אשכחן עשייה** — דמשתה ויום
26 טוב שתהא לפרזים בארבעה עשר, ומוקפין
27 בחמשה עשר. **זכירה** — קריאת המגילה. **מנלן**
28 — שנקבע להם זמן לפרזים בארבעה? עשר הא
29 בהאי קרא ד"על כן היהודים הפרזים היושבים
30 בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר וגו'"
31 עשייה הוא דכתיבא. **איתקש זכירה**
32 **לעשייה**—הלכך זמן אחד להם. **וכתיב התם** —
33 בביאת הארץ בימי משה ויהושע "לבד מערי
34 הפרזי הרבה מאד". **מה להלן מימות יהושע** —
35 ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות
36 יהושע, דהא פרזים לאו מוקפין חומה נינהו. **אף**
37 **כאן מימות יהושע** — אף פרזים האמור כאן
38 במעשה המן בפרזי דיהושע קאמר, ואף על גב
39 דלאחר כן נעשה מוקף — הוי פרזים לענין
40 מגילה. **פרזי פרזי** — לא גמיר גזירה שוה מרביה,
41 ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן
42 קיבלה מרבו. **הכי קאמר אלא שושן דעבדה**
43 **כמאן** — אי ילפינן הך גזירה שוה, היאך עשו
44 אותן שבשושן בחמשה עשר? הא פרזי הוא, ולא
45 ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע. **הואיל ונעשה**
46 **בה נס** — שניתן להם מחר לעשות כדת היום
47 להרוג בשונאיהם שני ימים — על כרחן לא נחו
48 עד חמשה עשר, וכך קבעוה לדורות. **מדינה**
49 **ומדינה עיר ועיר** — גבי זכירה ועשייה כתיב
50 "והימים האלה נזכרים ונעשים" וגו'. משמע
51 מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה,
52 למדנו שיש מנהג חלוק במדינות, ומנהג חלוק
53 בעיירות, לחלק בין שושן לשאר עיירות, ואף על
54 פי שאף היא בכלל פרזים — הוקבעה בחמשה
55 עשר. **הכי גרסינן** — אלא לרבי יהושע בן קרחה
56 בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה
57 מימות אחשורוש לשאין מוקפין מימות
58 אחשורוש. **עיר ועיר למאי** — הרי כל הפרזים
59 שוין וכל המוקפין שוים, ואין חילוק בין עיר
60 ועיר. **וכרבי יהושע בן לוי** — ובחלוק לא איירי
61 כלל, אלא הכי קאמר: כל עיר ועיר הסמוך
62 למדינה שתהא כמותה. **נידון כברך** — וקורין
63 בחמשה עשר הסמוך, אף על גב שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך, הכי מפרש לקמן. **עד כמה** — חשיב לה סמוך. **מנצפ"ך** — כפל אותיות. **צופים אמרום** — נביאי הדורות.

1 ומוֹקִים לָהּ לְבָרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. וּמִי אָמַר
2 רַבִּי יְהוּדָה בִּזְמַן הַזֶּה הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ אֵין קוֹרִין
3 אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ? וּרְמִינְהִי, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי
4 - מָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין
5 נִכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי - אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ.
6 מָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וַחֲמִישִׁי מִיהָא קָרְינַן, וַאֲפִילּוּ
7 בַּזְּמַן הַזֶּה! וּמוֹקִים לָהּ לְבָרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה.
8 וּמִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה מוֹקִים
9 לָהּ לְבָרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה?! רַב אַשִׁי שְׁמִיעַ
10 לֵיהּ דְּאִיכָּא דְּתָנֵי לָהּ רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיכָּא דְּתָנֵי לָהּ רַבִּי
11 יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, וּמִדְּקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי
12 יְהוּדָה אֲמַר: מַאן דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה - לָאו
13 דַּיְוּקָא, מַאן דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה - דַּיְוּקָא.
14 "כְּרַכִּים הַמּוּקָפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קוֹרִין
15 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וכו'" מְנָהֲגֵי מִילֵּי? אֲמַר רָבָא: דְּאָמַר
16 קְרָא: "עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת"
17 וגו' מִדְּפְרָזִים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - מוּקָּפִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.
18 וְאֵימָא: פְּרָזִים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - מוּקָּפִין כְּלָל כְּלָל לָא!
19 וְלָאו יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ? וְעוֹד, "מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ" כְּתִיב. וְאֵימָא: פְּרָזִים בְּאַרְבֵּיסָר, מוּקָּפִין בְּאַרְבֵּיסָר
20 וּבַחֲמֵיסָר, כְּדִכְתִיב: "לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר [בּוֹ]
21 בְּכָל שָׁנָה"! אִי הָוָה כָּתַב: "אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר" - כִּדְקָאָמַרְתְּ, הָשְׁתָּא דִּכְתִיב:
22 "אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר" - אֶתָּא "אֵת" וּפְסִיק: הָנֵי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהָנֵי
23 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. וְאֵימָא: פְּרָזִים בְּאַרְבֵּיסָר, מוּקָּפִין - אִי בָּעוּ בְּאַרְבֵּיסָר, אִי בָּעוּ בַּחֲמֵיסָר! אָמַר
24 קְרָא: "בִּזְמַנֵּיהֶם" - זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה. - וְאֵימָא בִּתְלִיסָר! כְּשׁוּשָׁן. אַשְׁכַּחַן עֲשָׂיָיה;
25 זְכִירָה מְנָלָן? אֲמַר קְרָא: "וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים", אִיתְּקַשׁ זְכִירָה לַעֲשָׂיָיה. מַתְנִיתִין דְּלָא
26 כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קוֹרִין
27 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה? כִּי שׁוּשָׁן, מַה שּׁוּשָׁן מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת
28 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְקוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר - אַף כָּל שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה
29 עָשָׂר. וְתַנָּא דִּידַן מַאי טַעְמָא? יָלִיף "פְּרָזִי" "פְּרָזִי", כְּתִיב הָכָא: "עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים"
30 וּכְתִיב הָתָם: "לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד". מַה לְּהַלָּן מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן -
31 אַף כָּאן מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. בִּשְׁלָמָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לָא אֲמַר כִּתַּנָּא דִּידַן
32 - דְּלֵית לֵיהּ "פְּרָזִי" "פְּרָזִי". אֶלָּא תַּנָּא דִּידַן מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה? מַאי
33 טַעְמָא?! דְּהָא אִית לֵיהּ "פְּרָזִי" "פְּרָזִי"! הָכִי קָאָמַר: אֶלָּא שּׁוּשָׁן דְּעָבְדָא כְּמַאן? לֹא כִּפְרָזִים
34 וְלֹא כְּמוּקָּפִין! אֲמַר רָבָא, וְאָמְרִי לָהּ כְּדִי: שָׁאנֵי שּׁוּשָׁן הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ נֵס. בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא
35 דִּידַן - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר". "מְדִינָה וּמְדִינָה" - לְחַלֵּק בֵּין מוּקָּפִין חוֹמָה
36 מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן לְמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. "עִיר וָעִיר" נַמִי - לְחַלֵּק בֵּין שּׁוּשָׁן
37 לִשְׁאָר עֲיָירוֹת. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, בִּשְׁלָמָא "מְדִינָה וּמְדִינָה" - לְחַלֵּק בֵּין שּׁוּשָׁן לִשְׁאָר
38 עֲיָירוֹת, אֶלָּא "עִיר וָעִיר" לְמַאי אֲתָא? אֲמַר לָךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: וּלְתַנָּא דִּידַן מִי נִיחָא?
39 כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ "פְּרָזִי" "פְּרָזִי", "מְדִינָה וּמְדִינָה" לָמָּה לִי? אֶלָּא, קְרָא לִדְרָשָׁה הוּא דַּאֲתָא,
40 וּכְדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דַּאֲתָא. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּרַךְ וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ וְכָל הַנִּרְאֶה
41 עִמּוֹ נִידּוֹן כִּכְרַךְ. עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: כְּמַהֲמִתָּן לְטִבֶּרְיָא,
42 מִיל. וְלֵימָא מִיל! הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּשִׁיעוּרָא מִיל כַּמָּה הָוֵי? - כְּמֵהֲמִתָּן לְטִבֶּרְיָא. וְאָמַר
43 רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: מִנַּצְפ"ך צוֹפִים אָמְרוּם. וְתִסְבְּרָא?! וְהָכְתִיב: "אֵלֶּה
44 הַמִּצְוֹת" שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה! וְעוֹד, הָאָמַר רַב חִסְדָּא: מֵ"ם וְסָמֶ"ךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת

בנס

וכדי ליישב, מוֹקִים לָהּ [–הוא מעמיד] לְבַרַיְיתָא לעיל לא כרבי יהודה, אלא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה.

הגמרא מבארת מה הוקשה לרב אשי: וּמִי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בברייתא שבַּזְמַן הַזֶּה הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּלִין בָּהּ ויטעו ויעשו פסח שלא בזמנו, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. וּרְמִינְהִי ממשנה להלן (ה.), אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי מגילה נקראת בי״א בי״ב ובי״ג, בְּמָקוֹם שֶׁבֵּית דִּין יושב בקביעות ובני הכפרים נִכְנָסִין לשם בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין בית דין, וְאֵין נִכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אין רווח לכפרים בהקדמה, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. הרי שסובר שבְּמָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, מִיהָא קָרְיִנַן – קוראים בי״א י״ב וי״ג, וַאֲפִילּוּ בַּזְמַן הַזֶּה, וקשה על מה שאמר בברייתא שבזמן הזה קוראים אותה רק בזמנה. וְלכן מוֹקִים לָהּ לְבַרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה.

מקשה הגמרא: וְכִי מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ לרב אשי דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה הוא משנה את הגירסא וּמוֹקִים לָהּ לְבַרַיְיתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. מתרצת הגמרא: רַב אַשֵּׁי לא שינה הגירסא מחמת הקושיא, אלא דִּשְׁמִיעַ לֵיהּ דְּאִיכָּא דְּתָנֵי לָהּ – ששמע שיש מי ששנה את הברייתא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאִיכָּא דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, וּמִכּח דְּקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר, מַאן דְּתָנֵי לָהּ לברייתא כְּרַבִּי יְהוּדָה, לָאו דַּווּקָא – לא דייק, שהרי יהיה סתירה בדברי רבי יהודה, וּמַאן דְּתָנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, דַּווּקָא – דייק בדבריו.

שנינו במשנה: כְּרַכִּים הַמּוּקָּפִים חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וְכוּ׳. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי שהמוקפים קוראים בט״ו. אָמַר רָבָא, דְּאָמַר קְרָא (אסתר ט יט) ׳עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת וְגו׳ עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב׳, ונאמר אחר כך (שם כא) ׳אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ׳, וּמִמה שמפורש דִּפְרָזִים עושים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, נמצא שמוּקָּפִין עושים בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא שפְּרָזִים יקראו בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, ואילו מוּקָּפִין כְּלָל כְּלָל לֹא, וט״ו הוא רק לבני שושן, שנחו בו בשעת הנס. דוחה הגמרא: וְכִי מוקפים לָאו יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ, ומדוע שלא יעשו את חג הפורים. וְעוֹד, ׳מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ׳ כְּתִיב (שם א א) שמלך אחשורוש, וכששלח מרדכי שיקיימו את ימי הפורים כתוב (שם ט ב) ׳וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׳, וכלולים בזה גם המוקפים.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא שפְּרָזִים רק בְּאַרְבַּיסַר – בי״ד, שנאמר ׳הפרזים וגו׳ עושים את יום ארבעה עשר׳, ומוּקָּפִין גם בְּאַרְבַּיסַר וְגם בְּחַמֵּיסַר, כְּדִכְתִיב ׳לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר [בּוֹ] בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳. מתרצת הגמרא: אִי הֲוָה כָּתֵב הפסוק ׳אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר׳, היה משמע כְּדְקָאָמְרַת – כפי שאמרת, שמוקפים בשניהם, אבל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב ׳אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר׳, אָתָא [–בא] ׳אֵת׳ וּפְסִיק – מפסיק בין י״ד וט״ו, לומר דְּהָנֵי [–פרזים] רק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהָנֵי [–מוקפים] רק בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא שפְּרָזִים רק בְּאַרְבַּיסַר, ומוּקָּפִין שלא קבעו להם יום, אִי בָּעוּ [–אם ירצו] יקראו בְּאַרְבַּיסַר, וְאִי בָּעוּ בְּחַמֵּיסַר. מתרצת הגמרא: מאחר וְאָמַר קְרָא (שם לא) ׳בִּזְמַנֵּיהֶם׳, נלמד שלכל מקום יש זמן, וּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה – שזמן הפורים של המוקפים שונה מהפרזים, ואין אחד עושה בשל חבירו, ואם זמן הפרזים בי״ד [כמפורש בפסוק], זמן המוקפים הוא בט״ו.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא שמוקפים בִּתְלַיסַר – בי״ג. והפסוק שהזכיר ט״ו הוא לשושן. מתרצת הגמרא: מאחר ולא מפורש מתי יעשו המוקפים, ומצאנו שבשושן עשו בט״ו, מסתבר שיעשו המוקפים כְּשׁוּשָׁן.

שואלת הגמרא: אַשְׁכְּחָן עֲשָׂיָיה – מצאנו אכן לגבי עשיית משתה ושמחה שפרזים עושים בי״ד ומוקפים בט״ו, אבל לגבי קריאת המגילה שהיא זְכִירָה של הנס, מְנָלָן שפרזים בי״ד ומוקפים בט״ו. עונה הגמרא: דְּאָמַר קְרָא (שם כח) ׳וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים׳, אִיתְּקַשׁ [–הוקשה] זְכִירָה לַעֲשָׂיָיה, כשם שבעשייה פרזים בי״ד ומוקפים בט״ו, כך גם בקריאת המגילה.

התבאר במשנה שמוקפים הקוראים בט״ו היינו כרכים שמוקפים חומה מימות יהושע. מבארת הגמרא: מַתְנִיתִין דְּלֵא כְּמַאי תַּנָּא – משנתנו אינה כתנא זה, דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. ומבואר שלדעת רבי יהושע בן קרחה דין ׳מוקף׳ תלוי בזמן אחשורוש.

הגמרא מבארת במה נחלקו: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלה דין מוקף בימות אחשורוש. לפי שתיקנו שמוקפים יעשו בט״ו כשושן, ומסתבר שתיקנו למי שהיקפו כְּשׁוּשָׁן – כשושן, מַה שּׁוּשָׁן מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ וְקוֹרִין בה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, אַף כָּל עִיר שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ קוֹרִין בה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. מבארת הגמרא: וְתַנָּא דִּידָן – של משנתנו, שתלה דין מוקף בימות יהושע, מַאי טַעְמָא. משום דְּלֵיף גזירה שוה ׳פְּרָזִי׳ ׳פְּרָזִי׳, כְּתִיב הָכָא (שם יט) ׳עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים׳, וּכְתִיב הָתָם – בביאת ישראל לעבר הירדן (דברים ג ה) ׳עָרִים בְּצָרוֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׳, מַה לְּהַלָּן (מוּקֶּפֶת חוֹמָה) ׳פרזי׳ הַיְינוּ בבניסתם לארץ והוא מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אַף כָּאן במגילה הכוונה לפרוז (מוּקֶּפֶת חוֹמָה) מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לֹא אָמַר כְּתַנָּא דִּידָן שתלוי בימות יהושע, משום דְּלֵית לֵיהּ – שלא קיבל מרבותיו גזירה שוה פְּרָזִי פְּרָזִי, ולכך נקט שתיקנו כשושן שהוקפה רק בימות אחשורוש. אֶלָּא תַּנָּא דִּידָן, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלוי בימות אחשורוש.

תמהה הגמרא: וכי יש להקשות מַאי טַעְמָא, הרי ברור הטעם, דְּהָא אִית לֵיהּ – שהרי לומד ׳פְּרָזִי׳ ׳פְּרָזִי׳. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת השאלה, בשלמא לרבי יהושע בן קרחה מובן שבשושן עשו בט״ו, כיון שהיתה מוקפת בשעת הנס, אֶלָּא לתנא דידן שתלוי בימות יהושע, קשה, שׁוּשָׁן דְּעֲבָדָא – שעושה בט״ו כְּמַאן היא עושה, לֹא כִּפְרָזִים וְלֹא כְּמוּקָּפִין. כלומר, מאחר ולא ידוע שמוקפת מימות יהושע היא נחשבת פרוז, ומדוע קוראים בה בט״ו. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, וְאָמְרֵי לֵהּ שאמר זאת כְּדֵי, שֶׁאִנִּי שׁוּשָׁן – שונה שושן משאר הפרוזים, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ נֵס שנלחמו יום נוסף ונחו רק בט״ו, ולכך קבעו לדורות שיקראו בה בט״ו.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן שתלוי בימות יהושע, הַיְינוּ דִּכְתִיב (שם כח) ׳וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וגו׳ מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר׳, שמשמע שמחולקים המדינות וכן העיירות, והיינו ש׳מְדִינָה וּמְדִינָה׳ בא לְחַלֵּק בֵּין המדינות המוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן שקוראים בט״ו, לְמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ שקוראים בי״ד, ו׳עִיר וָעִיר׳ נַמִּי בא לְחַלֵּק בֵּין שׁוּשָׁן לְשֶׁאָר עֲיָרוֹת, ששושן אף שהיתה פרוזה בימי יהושע, זמנה בט״ו. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שתלוי בימות אחשורוש, בִּשְׁלָמָא ׳מְדִינָה וּמְדִינָה׳, בא לְחַלֵּק בֵּין שׁוּשָׁן המוקפת מימות אחשורוש, לְשֶׁאָר עֲיָרוֹת שאינן מוקפות מימות אחשורוש. אֶלָּא ׳עִיר וָעִיר׳ לְמַאי אָתָא, הלא כל הפרזים מימות אחשורוש שוים וקוראים בי״ד וכל המוקפים מימות אחשורוש שוים וקוראים בט״ו.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וְכִי לְתַנָּא דִּידָן מִי נִיחָא, הלא כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ ׳פְּרָזִי׳ ׳פְּרָזִי׳, ולומד משם שתלוי בימות יהושע, אם כן ׳מְדִינָה וּמְדִינָה׳ לָמָה לִי. אֶלָּא מוכרח שאינו מלמד על שינוי בין מדינות, אלא קְרָא שכתוב ׳מדינה ומדינה ועיר ועיר׳ לְדַרְשָׁה אחרת הוּא דְּאָתָא, וְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא דְּאָתָא, שכל עיר הסמוכה למדינה, דינה כמותה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ המוקף חומה, וְכָל מקום הַסָּמוּךְ לוֹ – לכרך, וְכן כָּל מקום הַנִּרְאֶה עִמּוֹ – מהכרך, נִידּוֹן כְּכַרַךְ וקוראים בו בט״ו.

מבררת הגמרא: עַד כַּמָּה יהא המרחק ביניהם ויחשב ׳סמוך׳. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִיתֵימָא שאמר זאת רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, כְּמוֹ המרחק מֵחַמְּתָן [–שם מקום] לְטִבְרְיָא, דהיינו מיל.

מקשה הגמרא: מדוע האריך רבי חייא בר אבא בדבריו, וְלֵימָא שהשיעור הוא מיל. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – הוא רצה להשמיענו דְּשִׁיעוּרָא דְּמִיל כַּמָּה הֲוֵי – כמה הוא שיעור מיל, כְּמוֹ המרחק מֵחַמְּתָן לְטִבְרְיָא.

המשך בעמוד קד

בְּגֵם הָיוּ עוֹמְדִין, שהרי האותיות שבלוחות היו חקוקות מצד לצד, וממילא החלק הפנימי של מ"ם סתומה וסמ"ך עמד באויר. ומוכח שמ"ם סתומה כבר היתה בלוחות, וכיצד אמר רבי ירמיה שצופים אמרום. מתרצת הגמרא: אין, אכן הפתוחות והסתומות מִהֲוָה הָווּ – היו קודם הנביאים, ואולם לֹא חָווּ יְדֵעֵי הֵי [–מה] בְּאֶמְצַע תֵּיבָה וְהֵי בְּסוֹף תֵּיבָה, אם פתוחות באמצע וסתומות בסוף או להיפך, וְכתבו פעם כך ופעם כך, עד דַּאֲתוּ צוֹפִים וְתַקְּנוּ, שאת הַפְּתוּחִין כותבים בְּאֶמְצַע תֵּיבָה, וְאת הַסְּתוּמִין בְּסוֹף תֵּיבָה.

מקשה הגמרא: סוֹף סוֹף איך חידשו הנביאים מה באמצע ומה בסוף, הרי כתוב 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת' ודרשו שֶׁאֵין נָבִיא עָתִיד לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אכן בתחילה היו שני סוגי אותיות, אלא שֶׁשִּׁכְּחוּם – היכן כותבים את הפתוחות, והיכן את הסתומות, וְחָזְרוּ הנביאים וְיִסְּדוּם, שפתוחות באמצע וסתומות בסוף.

מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, תַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה, אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ – תירגמו, כפי שקיבל מִפִּי רבותיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְתַרְגּוּם שֶׁל נְבִיאִים, יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל אָמְרוֹ, כפי שקיבל מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. ובשעה שתירגם נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְיָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה מִי הוּא זֶה שֶׁגִּילָּה סְתָרַיי לִבְנֵי אָדָם. עָמַד יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל עַל רַגְלָיו וְאָמַר, אֲנִי הוּא שֶׁגִּלִּיתִי סְתָרֶיךָ לִבְנֵי אָדָם, וּגְלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי כן, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אָבָא, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי, כדי שֶׁיִּדְעוּ פירושם וּלֹא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד ביקֵשׁ יונתן לְגַלּוֹת תַּרְגּוּם שֶׁל כְּתוּבִים, אבל יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, דַּיֶּיךָ שגילית תרגום של נביאים, ואל תגלה תרגום של כתובים. מבארת הגמרא: מַאי מַעֲמָא אין לתרגם את הכתובים, מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ – בכתובים קֵץ מְשִׁיחַ בספר דניאל.

מקשה הגמרא: וְכִי תַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ, וְהָא אָמַר רַב איקָא בַּר אָבִין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב אחר שעלה עזרא מבבל (נחמיה ח ח) 'וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר [בְּ]תוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפוֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא', ודורשים 'וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר [בְּ]תוֹרַת הָאֱלֹהִים' זֶה לשון המִקְרָא. 'מְפוֹרָשׁ' זֶה תַּרְגּוּם התורה. 'וְשׂוֹם שֶׂכֶל' אֵלּוּ חילוקי הַפְּסוּקִין. 'וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא' אֵלּוּ פִּיסְקֵי [–ניגון] הַטְּעָמִים. וְאָמְרֵי לֵהּ ש'ויבינו במקרא' אֵלּוּ הַמָּסוֹרֶת – חסרות ויתירות. נמצא שכבר בימי עזרא היה תרגום של תורה. מתרצת הגמרא: אכן התרגום היה קודם ימי אונקלוס, אלא שלאחר מכן שִׁכְּחוּם, וְחָזְרוּ אונקלוס ורבותיו וְיִסְּדוּם.

הובא לעיל שכשתירגם יונתן את הנביאים, נזדעזעה הארץ. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא דְּאוֹרַיְיתָא – כשתירגמו את התורה דְּלֹא אִזְדַּעְזְעָה הארץ, וְאילו אִדְּנְבִיאֵי – כשתירגמו את הנביאים אִזְדַּעְזְעָה. עונה הגמרא: דְּאוֹרַיְיתָא מִיפְּרֵשָׁא מִלְּתָא – דבריה מפורשים, והתרגום אינו מגלה דברים נסתרים, אבל דְּנְבִיאֵי, אִיכָּא מִילֵּי דְּמִיפְּרֵשָׁן – יש דברים שניתן להבינם, וְאִיכָּא מִילֵּי דְּמִסְתְּתְמָן – ויש דברים סתומים שאי אפשר להבינם, והתרגום מגלה את פירושם, ולכך נזדעזעה הארץ. ודוגמא לדברים הסתומים: דִּכְתִיב לגבי הגאולה העתידה (זכריה יב יא) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפֵּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן'. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא – ללא התרגום של פסוק זה לֹא יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר – לא הייתי יודע מה כוונת הפסוק, לאיזה הספד ידמה ההספד לעתיד לבוא, שלא מצאנו הספד להדדרימון בבקעת מגידו. שהתרגום מפרש, בְּיוֹמָא הַהוּא יִסְגֵּי מִסְפְּדָא – ביום ההוא יגדל המספד בִּירוּשָׁלַיִם, כשני הספדים גדולים, כְּמִסְפְּדָא דְּאַחְאָב בַּר עָמְרִי דְּקָטַל יָתֵהּ הֲדַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן בְּרָמוֹת גִּלְעָד – כהספד על אחאב מלך ישראל שהרגו הדדרימון מלך ארם ברמות גלעד, וּכְמִסְפְּדָא דְּיֹאשִׁיָּה בַּר אָמוֹן, דְּקָטַל יָתֵהּ פַּרְעֹה חֲגִירָא בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ – וכהספד על יאשיהו מלך יהודה שהרגו פרעה מלך מצרים שהיה חיגר בבקעת מגידו.

מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: כתוב בדניאל (י ז) שראה מראות הנבואה 'וְרָאִיתִי אֲנִי דָּנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאֶה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאֶה אֶבָל חֲרָדָה גְדוֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֵחָבֵא'. מבררת הגמרא: מַאן נִינְהוּ – מי הָאֲנָשִׁים שהיו עמו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, זֶה חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. נמצא שיש דבר דְּאִינְהוּ [–חגי זכריה ומלאכי] עֲדִיפֵי מִינֵּיהּ – מדניאל, ויש דבר דְּאִיהוּ [–דניאל] עָדִיף מִינֵּיהוּ. מבארת הגמרא: אִינְהוּ עֲדִיפֵי מִינֵּיהּ, דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי – שהתנבאו בשליחות המקום, וְאִיהוּ לָאו נָבִיא – לא נשלח למסור נבואה לישראל. ואִיהוּ עָדִיף מִינֵּיהוּ, דְּאִיהוּ חָזֶה – הוא ראה את מראה הנבואה, וְאִינְהוּ לֹא חָזוּ.

שואלת הגמרא: וְכִי מַאַחַר דְּחגי זכריה ומלאכי לֹא חָזוּ, מַאי טַעֲמָא אִיבְּעִיתוּ – מדוע פחדו. עונה הגמרא: אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חָזוּ, מכל מקום מַזְלֵיהוּ חָזוּ – השר שלהם ברקיע ראה את המראה, ולכך פחדו.

אָמַר רָבִינָא, שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּמִיבְּעִית – אדם שמפחד, אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי – אף שאינו רואה דבר שהוא מפחד ממנו, מַזְלֵיהּ חָזֵי – השר שלו רואה זאת, ולכן הוא מפחד. מוסיף רבינא: מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ שלא ינזק, לִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאִים [–עומד] בְּמָקוֹם הַטְּנוּפָת שאסור לקרוא שם, לְינַשּׁוֹף מְדוּכְתֵּיהּ – ידלג ממקומו אַרְבַּע גַּרְמִידֵי [–אמות]. וְאִי לֹא יכול לדלג, לֵימָא הָכִי – לחש זה, עִיָּיא דְּבֵי מַטְּחֵי שְׁמִינָא מִינָּאֵי – העיזים בבית המטבחיים שמנים ממני, לך אליהם והניחני.

שנינו לעיל שדורשים את תיבות 'מדינה ומדינה ועיר ועיר'. שואלת הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ ש'מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר' לִדְרָשָׁה בא, ללמד שנראה או סמוך לכרך קוראים בט"ו, אם כן המשך הפסוק 'מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה' לְמַאי אָתְיָא – מה בא ללמד. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, לְהָכִיא – לרבות מִשְׁפָּחוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה שֶׁמְּבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן במקדש וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה בציבור. וכִדְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן לשיר בעת הקרבן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן על התמיד בשליחות כל ישראל, כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. ראיה לכך: תְּנֵיָא נַמִּי הָכִי, כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. ומִכָּאן סָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי – מצאו רבי ותלמידיו סמך, שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה, שלמדו קַל וָחוֹמֶר מֵעֲבוֹדָה במקדש, וּמָה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה, ומכל מקום מְבַטְּלִינָן לה לשמוע מגילה, תַּלְמוּד תּוֹרָה שקל מעבודה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שמבטלים לשמוע מגילה.

מקשה הגמרא: וְכִי עֲבוֹדָה חֲמוּרָה מִתַּלְמוּד תּוֹרָה, וְהַכְּתִיב בביבוש יריחו (יהושע ה יג-יד) 'וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ [וְגוֹ'] וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ. וַיֹּאמֶר לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה' עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ' (לְאַפָּיו).

לפני שמבארת הגמרא את ההוכחה, היא מקשה: וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי – כיצד השתחוה יהושע למי שאינו מכיר, וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ בַּלַּיְלָה, ש'שלום' שמו של ה', וחַיְישִׁינָן שְׁמָא שֵׁד הוּא ואסור לומר שם ה' אצל מזיק, וודאי שאסור להשתחוות לשד שהוא כמשתחוה לשעירים, ומדוע לא חשש שהוא שד. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם, כיון דְּאָמַר לֵיהּ המלאך 'כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה'' ידע שהוא לא שד.

שואלת הגמרא: וְדִלְמָא שד הוא וּמְשַׁקְּרֵי לומר שהוא מלאך. עונה הגמרא: גְּמִירֵי, דְּשדים לֹא מַפְקֵי [–מוציאים] שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, ואם אמר 'כי אני שר צבא ה'', ודאי שהוא מלאך.

הגמרא חוזרת להוכיח שתורה חשובה מעבודה: אָמַר לוֹ המלאך ליהושע, אֶמֶשׁ – כשהעריב היום, בְּטֵלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שלא היה לכם להשתהות במארב העיר אלא לחזור להקריב תמיד, שאין זמן מלחמה בלילה. ועוד, עֲכָשָׁיו בלילה שאינו זמן מלחמה, בְּטֵלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ יהושע, עַל אֵיזֶה מֵהֶן [–משתי העבירות] בָּאתָ להענישנו. אָמַר לוֹ המלאך, 'עַתָּה בָּאתִי' – באתי על העבירה של עכשיו, על ביטול תורה. וכששמע זאת יהושע, מִיָּד עשה תשובה, ובפעם הבאה כשצרו על ה'עי' נאמר (שם ח) 'וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

רש"י

בנם היו עומדין — שהיתה חקיקתן משני עבריהן. הלכך, שאר אותיות יש להן מקום דבק, אלא מ"ם וסמ"ך היתה באויר (ודוקא בסתומים). ואפשר היה לו לתרץ דף (ברייתא) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה — בפתוחין, והכי מוכח בפרק הבונה במסכת שבת, אלא הא פריך לה מילתא דשויא לתרוייהו. **מהוה הוו כו'** — ואורחא דסוגיא דגמרא להקשות דבר שאינו, עד דטרח ומעמידה על בורייה. מפי רבי עד כאן. **שלא ירבו מחלוקת** — לפרש מקראות הסתומים. **קיז משיח** — בספר דניאל. **ויקראו בספר תורת האלהים וגו'** — בספר עזרא כתיב. **זה מקרא** — לשון עברי של חומש. **הפסוקים** — היאך נפסקין. **פיסקי הטעמים** — הנגינות קרויין טעמים. **אלמלא תרגומא דהאי קרא וכו'** — שלא מצינו בכל המקרא הספד להדדרימון בבקעת מגידו. ויונתן תרגמו לשני הספידות: הדדרימון ברמות גלעד (מלכים א' כב), ויאשיהו בבקעת מגידו, כדמפרש בספר מלכים (ב' כג). **דאינהו נביאי** — שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום, והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה. **מאי טעמא איבעיתו** — דכתיב בקרא "אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא". מזלייהו—שר של אדם למעלה. **לינשוף** = ידלג. **וישראל במעמדן** — עומדין על תמידי צבור בשעת הקרבן, כדתנן במסכת תענית (כו, א): "תשמרו להקריב לי במועדו" היאך שומר אם אינו עומד על גביו? **תיקנו** נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד כו'. **והיכי עביד הכי** — שהשתחוה לו, דכתיב "ויפול על פניו וישתחו". **אמש ביטלתם כו'** — בתשובה שהשיבו "עתה באתי" אנו למדין תחלת דברי המלאך. האשימן בשני דברים: אמש, כלומר כשהעריב היום, היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו, ונשתהיתם במארב העיר חנם שאין זמן מלחמה בלילה [משתחשך]. **ועכשיו** — שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים בלילה. **עתה באתי** — על של עכשיו. **מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק** — לא באותו הלילה כתיב, אלא בלילה שצר על יהו"עי, והכי קאמר: מיד חזר יהושע מדבריו, וכשבא לילה אחר במצור — עסק בתורה.

תוספות

מבטלין בהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה — וקשה: אמאי מבטלין? והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה! ויש לומר: דביון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה, והם מניחין אותה בשביל הקריאה - משום הכי קרי ליה ביטול. ואם תאמר: ויעשו עבודתן מיד, ואחר כך יקראו המגילה לבדם! ויש לומר: דטוב לקרות עם הצבור, משום דהוי טפי פרסומי ניסא.

חיישינן שמא שד הוא — פירש רבינו יצחק בן אשר: דדוקא חוץ לעיר, [היכא דשכיחי מזיקין], כגון בשדה ובלילה. וכן היה יהושע צר על יריחו בשדה רחוק ממחנה ישראל. אבל במקום שבני אדם מצויין - אין לחוש, דאם לא כן אדם שאמר לנו [בלילה בעיר] "כתבו גט לאשתי" היכי כתבינן? ניחוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בבואה דבבואה. ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בבור, פרק "התקבל" (גיטין דף סו,א ושם). **אמש** בטלתם תמיד של בין הערבים — קשה: אמאי בטלתהו? בשלמא תלמוד תורה בטלו - לפי שהיו צרים על העיר כל ישראל, אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד? ויש לומר: לפי שהארון לא היה במקומו, כדאמר פרק "הדר" (עירובין סג,ב), והכהנים נושאין את הארון. ואם תאמר: והיכי משמע לישנא דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה? ויש לומר: דהכי פירושו: מדקאמר "הלנו אתה" הכי קאמר: בשביל תלמוד תורה באת, דכתיב "תורה צוה לנו" - אם לצרינו, או בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו.

עתה באתי — פירש רבי יהודה בן נתן: על תלמוד תורה באתי, דכתיב ביה "ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת" (דברים לא).

וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק — לא כתיב בהאי קרא כן, אלא כשצר על יריחו כתיב "וילן בלילה ההוא בתוך העם" וכשצר על העי כתיב "וילך בלילה ההוא בתוך העמק". ודרך התלמוד הוא לקצר הפסוקים ולערבם יחד, כמו "ונתן הכסף וקם לו" (ערכין לג,א).

מלמד

בְּנֵם הָיוּ עוֹמְדִים! אִין, מֵהֲוָה הָווּ, וְלֹא הָווּ יָדְעֵי הֵי בְּאֶמְצַע תֵּיבָה וְהֵי בְּסוֹף תֵּיבָה, וְאָתוּ צוֹפִים וְתַקִּינוּ: פְּתוּחִין בְּאֶמְצַע תֵּיבָה וּסְתוּמִין בְּסוֹף תֵּיבָה. סוֹף סוֹף "אֵלֶּה הַמִּצוֹת" שֶׁאֵין נָבִיא עָתִיד לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה! - אֶלָּא שְׁכָחוּם וְחָזְרוּ וִיסָדוּם. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: תַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה - אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ מִפִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. תַּרְגּוּם שֶׁל נְבִיאִים - יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל אָמְרוֹ מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְנִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: מִי הוּא זֶה שֶׁגִּלָּה סִתְרֵי לִבְנֵי אָדָם? עָמַד יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל עַל רַגְלָיו וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁגִּלִּיתִי סִתְרֶיךָ לִבְנֵי אָדָם; גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי, שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד בִּיקֵּשׁ לְגַלּוֹת תַּרְגּוּם שֶׁל כְּתוּבִים, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: דַּיֶּיךָ! מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ קֵץ מָשִׁיחַ. וְתַרְגּוּם שֶׁל תּוֹרָה, אוּנְקְלוֹס הַגֵּר אָמְרוֹ? וְהָא אֲמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא"? "וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים" - זֶה מִקְרָא; "מְפֹרָשׁ" - זֶה תַּרְגּוּם; "וְשׂוֹם שֶׂכֶל" - אֵלּוּ הַפְּסוּקִין; "וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא" - אֵלּוּ פִּיסְקֵי טְעָמִים, וְאָמְרֵי לָהּ: אֵלּוּ הַמָּסוֹרֶת. שֶׁכְּחוּם וְחָזְרוּ וִיסָדוּם. מַאי שְׁנָא דְּאוֹרַיְיתָא דְּלָא אִזְדַּעְזְעָה, וְאִדְּנְבִיאֵי אִזְדַּעְזְעָה? - דְּאוֹרַיְיתָא מִיפַּרְשָׁא מִלְּתָא; דִּנְבִיאֵי אִיקָּא מִילֵּי דְּמִיפַּרְשָׁן, וְאִיקָּא מִילֵּי דְּמִסַּתְּמָן. דִּכְתִיב: "בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפַּד הֲדַדְרִימּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן", וַאֲמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא לֹא יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר: "בְּיוֹמָא הַהוּא יִסְגֵּי מִסְפְּדָא בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפְּדָא דְּאַחְאָב בַּר עָמְרִי דִּקְטַל יָתֵיהּ הֲדַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן בְּרָמוֹת גִּלְעָד, וּכְמִסְפְּדָא יֹאשִׁיָּה בַּר אָמּוֹן דִּקְטַל יָתֵיהּ פַּרְעֹה חֲגִירָא בִּבְקְעַת מְגִדּוֹ. "וְרָאִיתִי אֲנִי דָּנִיאֵל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֵחָבֵא". מַאן נִינְהוּ אֲנָשִׁים? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: זֶה חַגַּי וּזְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. אִינְהוּ עָדִיפִי מִינַּיְיהוּ, וְאִיהוּ עָדִיף מִינַּיְיהוּ. אִינְהוּ עָדִיפִי מִינַּיְיהוּ - דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי, וְאִיהוּ לָאו נָבִיא. אִיהוּ עָדִיף מִינַּיְיהוּ - דְּאִיהוּ חָזָא וְאִינְהוּ לֹא חָזוּ. - וְכִי מֵאַהַר דְּלָא חָזוּ מַאי טַעְמָא אִיבְּעִיתוּ? אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חָזוּ - מַזְלֵיְיהוּ חָזוּ. אֲמַר רָבִינָא: שְׁמַע מִינַּהּ, הַאי מַאן דְּמִיבְּעִית - אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי, מַזְלֵיהּ חָזֵי. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? לִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאֵים בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת - לִנְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ אַרְבַּע גַּרְמִידֵי. וְאִי לָא - לֵימָא הָכִי: "עִיזָא דְּבֵי טַבְחֵי שְׁמִינָא מִינַּאי". וְהָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ "מְדִינָה וּמְדִינָה" "וְעִיר וָעִיר" לְדַרְשָׁה, "מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה" לְמַאי אָתָא? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: לְהָבִיא מִשְׁפָּחוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה שֶׁמְּבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן - כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן - כּוּלָּן מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָן וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה. מִכָּאן סָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה, קַל וָחוֹמֶר מֵעֲבוֹדָה. וּמָה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה - מְבַטְּלִינָן, תַּלְמוּד תּוֹרָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! וַעֲבוֹדָה חֲמוּרָה מִתַּלְמוּד תּוֹרָה? וְהָכְתִיב: "וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ [וגו'] וַיִּשְׁתָּחוּ לְאַפָּיו". וְהֵיכִי עָבֵיד הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהֵא שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ בַּלַּיְלָה, חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא שֵׁד הוּא! שָׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר לֵיהּ: "כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה'". וּדְלְמָא מִשְׁקַרִי? גְּמִירִי דְּלָא מַפְּקִי שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. אָמַר לוֹ: אֶמֶשׁ בִּטַּלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וַעֲכָשָׁיו בִּטַּלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה! - אָמַר לוֹ: עַל אֵיזֶה מֵהֶן בָּאתָ? - אָמַר לוֹ: "עַתָּה בָּאתִי". מִיָּד - "[וַיָּלֶן] יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

מלמד

מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה — כל זמן ששבינה וארון שרויין שלא במקומן אסורים בתשמישי המטה לא גרס ליה הכא, דמה שייך כאן? ובפרק "הדר" (עירובין סג,ב) גרס ליה, דקאמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה. יש לומר דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש, מדה כנגד מדה. אבל שאר עונש בא לו על בטול תורה.

מענות — כולן עונות באחת, מקוננות – אחת אומרת והשאר עונות. מטפחות – יד על יד, או על ירך, או על פנים. **אין** מועד בפני תלמיד חכם — ויום שמועה בבפניו דמי. **כל** שכן חנוכה ופורים — שמותר להספידם, אף על גב דמבטל ממקרא מגילה. אלמא: תלמוד תורה חמור ממקרא מגילה. **מת** מצוה עדיף — לאו דווקא מת מצוה, והוא הדין לכל מתים שבעולם מבטלים תלמוד תורה להוציאם. אלא איידי דנקט בסמוך גבי "ולאחותו" מת מצוה, הכי נמי נקט תלמוד תורה ומת מצוה.

מת מצוה עדיף — הקשה הרב רבינו אלחנן אלחנן: למה לי קרא? תיפוק ליה מקל וחומר: ומה תלמוד תורה דחמירא – מבטלין משום כבוד המת, עבודה דקילא – לא כל שכן, דהא אפילו תלמוד תורה דרבים מבטלין משום כבוד המת, כדאמר פ"ב דכתובות (דף יז,א ושם)! ויש לומר: דהני מילי למאן דקרי ותני ומתני, דצריך כולי האי. אבל למאן דלא קרי ותני – לא צריך כולי האי. והכא מיירי במת מצוה דלא קרי ותני, ומשום הכי צריך קרא ד"ולאחותו".

כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר. וצריך לומר דמיירי בסתם כרכים האמורים בתלמוד. אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אין בו עשרה בטלנים קורין בחמישה עשר. והכי נמי משמע, דפריך בסמוך מאי קא משמע לן תנינא איזו היא עיר גדולה כו'. ומשני: כרך איצטריך ליה, אף על גב דמקלעי ליה מעלמא. ואי איתא דאפילו במוקף חומה מימות יהושע בן נון צריך עשרה בטלנין – הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע אצטריכא ליה, אף על גב דחשיב חומה דידהו שהגינו מן האויבים, וגם מקלעי ליה מעלמא דהוי רבותא טפי. אלא שמע מינה דבמוקף מימות יהושע לא צריך עשרה.

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר — פירש הקונטרס דלענין בתי ערי חומה איירי, והכי נמי משמע, מדאייתי קרא ד"כי ימכור". ושקשה: דאם כן, בערכין (לב,א) הוה ליה לתלמודא למתני, גבי הא דתני שאר דיני דבתי ערי חומה! ועוד קשה: דאם כן הוה ליה למימר נדון בערי החצרים, דשייך גבייהו! לכן נראה דלענין מגילה מיירי. מכל מקום מייתי קרא ד"כי ימכור" לאשמועינן דחומה דמתנינן גבי מגילה בכהאי גוונא דמהני גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף ישב כדכתיב "בית מושב עיר חומה" דמשמע שנתיישב בתוך החומה. ואם תאמר: לקמן (ה,ב) אמרינן דטבריא שימה חומתה, אף על גב דאין לה דין ערי חומה, מכל מקום קורין את המגילה בחמישה עשר דהם מוקפין חומה כיון דמגניא מאוביים! והכא נמי היה לנו לומר כשישב ולבסוף, הוקף כיון דמכסיא ומגניא! ויש לומר: דשאני טבריא, דכיון דחזינן דהיקף ים מהני כהיקף חומה לגבי מגילה – גם כן דין הוא שיקראו המגילה בחמישה עשר, שהרי היקף שלה קודם לישובה, והוי בשאר היקף דמהני בבתי ערי חומה. אבל ישב ולבסוף הוקף – לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה. ואם תאמר: לקמן בפרקין (שם) דקאמר "אשר לו חומה" פרט לשור אגר, פירוש: שאגרות חומות שלה, כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה סביב לעיר. ולמה לי קרא? תיפוק ליה דהוה ליה "ישב ולבסוף הוקף" שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים! ויש לומר: דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים – אפילו הכי לא חשיב היקף. וצריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר – מיירי דליכא י' בטלנים, דאי יש שם עשרה בטלנין – אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בארבעה עשר? **והתניא** רבי אליעזר ברבי יוסי אומר וכו'. ואם תאמר: אדמותבת ליה מרבי אליעזר, לסייעיה מרבנן דפליגי עליה, וסברי דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא! ויש לומר: דעל כרחך לא סבר רבי יהושע כרבנן, דאי סבר כוותייהו – מאי מהני (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה?. **אלא** שחרב מעשרה בטלנים — ובשלא הוקף מימות יהושע איירי, דביה לא צריך עשרה. ואם תאמר: מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה, הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה! ויש לומר: דלרבותא נקט הכי, ולא מבעיא כפר שנעשה כרך, דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו דיורים. אלא אפילו זה, שפסקו דיורים כבר פעם אחת, וסלקא דעתך אמינא דאיכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת – אפילו הכי קא משמע לן דלא חיישינן.

לוד ואונו

מְלַמֵּד שֶׁלָּן בְּעוֹמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה. וְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַתָּה בָאתִי"! לָא קַשְׁיָא: הָא - דְּרַבִּים, וְהָא - דְּיָחִיד. וּדְיָחִיד קַל? וְהָתְנַן: נָשִׁים בַּמּוֹעֵד מְעַנּוֹת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אִם הָיוּ סְמוּכוֹת לַמִּטָּה - מְטַפְּחוֹת. בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים בַּחֲנוּכָּה וּבְפוּרִים - מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת. בָּזֶה וּבָזֶה אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת. וְאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא: אֵין מוֹעֵד בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם, כָּל שֶׁכֵּן חֲנוּכָּה וּפוּרִים! כְּבוֹד תּוֹרָה קָאָמַרְתָּ. כְּבוֹד תּוֹרָה דְּיָחִיד - חָמוּר; תַּלְמוּד תּוֹרָה דְּיָחִיד - קַל. אָמַר רָבָא: פְּשִׁיטָא לִי: עֲבוֹדָה וּמִקְרָא מְגִילָּה - מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף, מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. תַּלְמוּד תּוֹרָה וּמִקְרָא מְגִילָּה - מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף, מִדְּסָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי. תַּלְמוּד תּוֹרָה וּמֵת מִצְוָה - מֵת מִצְוָה עָדִיף, מִדְּתַנְיָא: מִבְּטְלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת מֵת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. עֲבוֹדָה וּמֵת מִצְוָה - מֵת מִצְוָה עָדִיף, מ"וּלְאַחוֹתוֹ". דְּתַנְיָא: "וּלְאַחוֹתוֹ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? הֲרֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת, יָכוֹל יִטַּמֵּא - אֲמָרָתָן: לֹא יִטַּמֵּא. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לַאֲחוֹתוֹ כָּךְ אֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה-תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאַחוֹתוֹ": לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מִיטַּמֵּא, אֲבָל מִיטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה. בְּעֵי רָבָא: מִקְרָא מְגִילָּה וּמֵת מִצְוָה הֵי מִינַּיְיהוּ עָדִיף? מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף מִשּׁוּם פִּרְסוּמֵי נִיסָּא, אוֹ דִּלְמָא מֵת מִצְוָה עָדִיף - מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת? בָּתַר דִּבְעָיָא הֲדַר פְּשַׁטָהּ: מֵת מִצְוָה עָדִיף. דְּאָמַר מַר: גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּרַךְ וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ וְכָל הַנִּרְאֶה עִמּוֹ נִדּוֹן כִּכְרַךְ. תְּנָא: סָמוּךְ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, נִרְאֶה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ. בִּשְׁלָמָא נִרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ - מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן דְּיָתְבָה בְּרֹאשׁ הָהָר. אֶלָּא סָמוּךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּנִבְחַל. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּרַךְ שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַף - נִדּוֹן כִּכְפָר. מַאי טַעְמָא? - דִּכְתִיב: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" - שֶׁהוּקַף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַף. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּרַךְ שֶׁאֵין בּוֹ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין - נִדּוֹן כִּכְפָר. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תְּנִינָא: אֵיזוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין; פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי זֶה כְּפָר. כְּרַךְ אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּמִיקְלְעֵי מֵעָלְמָא. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כְּרַךְ שֶׁחָרַב וּלְבַסּוֹף יָשַׁב - נִדּוֹן כִּכְרַךְ. מַאי חָרַב? אִילֵימָא חָרְבוּ חוֹמוֹתָיו, יָשַׁב - אִין, לֹא יָשַׁב - לָא? וְהָא תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו, וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן. אֶלָּא: מַאי חָרַב - שֶׁחָרַב מֵעֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:

לוד

הא דרבים — דהתם כל ישראל הוו. **מענות** — הספד על המת. **ולא מטפחות** — על לבן. **אבל לא מקוננות** —והתם מפרש איזהו עינוי ואיזהו קינה: עינוי — שכולן עונות באחת, קינה — אחת אומרת וכולן עונות אחריה. **תלמוד תורה דיחיד** — ביטול מלמודו קל מעבודה ופורים. **מדרבי יוסי בר חנינא** — דדריש משפחה כו'. **ולאחותו מה תלמוד לומר** — גבי נזיר כתיב "על נפש מת לא יבא" (במדבר ו) הרי הכל במשמע. הדר כתיב בתריה קרא יתירא "לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו כו'" דריש לה בספרי: לאביו לא יטמא — אבל מיטמא הוא למת מצוה, לאמו מה תלמוד לומר — שאם היה כהן ונזיר, אף על פי שקדוש שתי קדושות — לאמו לא יטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה. לאחיו, שאם היה כהן גדול ונזיר — לאחיו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה. דעל כרחך כולהו למעוטי מת מצוה אתו. הלכך, אם אינו ענין לו — תנהו ענין לחבירו. ולאחותו מה תלמוד לומר כו' ואם אינו ענין לאלו — תנהו ענין לענין ביטול עבודה ומילה מפני מת מצוה. **שמת לו מת** — אח או אחות. **אמרת לא יטמא** — כשם שאין נזיר מבטל נזירותו ליטמא לקרוביו, כך הוא זה לא יבטל מפסחו. **את לא תעשה** — דכתיב "לא תובל להתעלם" (דברים כב) וכתיב "והתעלמת" — פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו. **בנחל** — מקום נמוך. **שישב ולבסוף הוקף** — שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה, נידון ככפר לענין בתי ערי חומה. **בית מושב עיר חומה** — בית מושב של עיר חומה. **עשרה בטלנין** — שבטלין ממלאכתן, שיהו מצויין תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית, כדאמרינן במסכת ברכות (ו, ב): כיון שבא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה וכו'. **תנינא** — בפירקין במתני' (ה, א). **כרך איצטריכא ליה** — דכל כרך אינו אלא מקום שווקין שנכנסים שם מכל צד, וגדול הוא יותר מעיר גדולה. **דמיקלעי ליה מעלמא** — אנשים הרבה, ויש הרבה מהן בטלין ממלאכה, שאין עושין מלאכה אלא במקומן. אפילו הכי בעינן קבועין, דומנין דלא משתכחין. **ישב אין** — שחזר והוקף.

לוד

הכתוב מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יהושע בְּעוֹמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה – שעסק בלילה בתורה ובהלכה. וְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא, גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקְרָבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד) 'עַתָּה בָאתִי', שהוכיחו על ביטול תורה ולא על התמיד. וכיצד נאמר בברייתא שעבודה חמורה מתלמוד תורה.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – תוכחת המלאך ליהושע היתה על תלמוד תורה דְּרַבִּים – של כל ישראל, וזה חמור מעבודה, וְאִילּוּ הָא – בברייתא מדובר על תלמוד תורה דְּיָחִיד, שעבודה חמורה ממנו.

מקשה הגמרא: וְכִי תלמוד תורה דְּיָחִיד, קַל ממגילה ונדחה מפניה, וְהָתְנַן בדיני אבילות (מו"ק כח:), נָשִׁים בְּחוֹל הַמּוֹעֵד מְעַנּוֹת – משמיעות יחד הספד על המת, אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת – מכות על לבן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אִם הָיוּ הנשים סְמוּכוֹת לַמִּטָּה, אף מְטַפְּחוֹת, משום כבוד המת. וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים בַּחֲנוּכָּה וּבְפוּרִים, מְעַנּוֹת וְגם מְטַפְּחוֹת. וּבָזֶה וּבָזֶה – בחול המועד וראש חדש וחנוכה ופורים, אֲבָל לֹא מְקוֹנְנוֹת – אינן רשאות לקונן, דהיינו שאחת אומרת וכולן עונות אחריה. וְאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא, אֵין דין מוֹעֵד בִּפְנֵי מת תַּלְמִיד חָכָם, ומטפחות ומקוננות כבחול, וְכָל שֶׁכֵּן בַּחֲנוּכָּה וּפוּרִים שהם יותר קלים, שמותר להספידו ולקונן עליו כבחול, ואף באופן שההספד גורם שיתבטלו מקריאת המגילה. הרי שכבוד תורה של יחיד חמור ממגילה, ואיך אמרו שמגילה דוחה תורה של יחיד.

מתרצת הגמרא: כְּבוֹד תּוֹרָה קָאָמְרַת להוכיח ממנו שתורה חמורה ממגילה, יש לדחות, שאכן כְּבוֹד תּוֹרָה דְּיָחִיד חָמוּר ממגילה, ומותר להספיד חכם אף כשהמגילה נדחית, אבל תַּלְמוּד תּוֹרָה דְּיָחִיד קַל ממגילה, ויש לבטל לימודו כדי לשמוע מגילה.

הגמרא דנה באופנים שיש לאדם שתי מצוות בזמן אחד, איזו מהן קודמת: אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי, אם יש לפניו עֲבוֹדָה במקדש וּמִקְרָא מְגִילָּה בציבור, מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף, ויש להקדימו. ונלמד מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, שדרש מ'משפחה ומשפחה' שמבטלים עבודה לשמוע מקרא מגילה.

וכן פשוט, שאם יש לפניו מצות תַּלְמוּד תּוֹרָה וּמִקְרָא מְגִילָּה, מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף. ונלמד מִדְּסָמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי, שלמדו קל וחומר מעבודה, שמגילה דוחה לימוד תורה.

וכן פשוט, שתַּלְמוּד תּוֹרָה וקבורת מֵת מִצְוָה, מֵת מִצְוָה עָדִיף. ונלמד מִדְּתַנְיָא, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת מֵת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. וכן פשוט, שעֲבוֹדָה ומֵת מִצְוָה, מֵת מִצְוָה עָדִיף. ונלמד מֵהֵייתור 'וּלְאַחוֹתוֹ' (במדבר ו ז) שנאמר לגבי נזיר. דְּתַנְיָא, 'וּלְאַחוֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה בא ללמד. מבארת הברייתא: בא ללמד שמת מצוה דוחה עבודה ומילה, שהֲרֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ וכן אם הולך לָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת משבעה קרובים, ואם יטמא למת לא יוכל לעשות פסחו ולמול בנו, הייתי יָכוֹל לומר שיִּטַּמֵּא למת ויידחו פסח ומילה, אָמַרְתָּ, ברור הדבר שלֹא יִטַּמֵּא. שכשם שנזיר לא מבטל נזירותו כדי להיטמא לקרוביו, כך הוא לא יבטל פסח ומילה. ממשיכה הברייתא: יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לַאֲחוֹתוֹ כשמתבטל מפסח או מילה, כָּךְ אֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה באופן זה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּלְאַחוֹתוֹ', ודורשים, דווקא לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מִיטַּמֵּא כשמתבטל מפסח או מילה, אֲבָל מִיטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה. הרי שמת מצוה עדיף מפסח שהוא עבודה.

אמנם כְּעֵי רָבָא, מִקְרָא מְגִילָּה ומֵת מִצְוָה, הֵי מִינַיְיהוּ [–איזה מהם] עָדִיף, האם מִקְרָא מְגִילָּה עָדִיף מִשּׁוּם שיש בו פִּרְסוּמֵי נִיסָּא, אוֹ דִּלְמָא מֵת מִצְוָה עָדִיף מִשּׁוּם שיש בו כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

כְּתַר דְּכַעְיָא הָדַר פְּשָׁטָהּ – אחר שהסתפק, חזר ופשט זאת, שמֵת מִצְוָה עָדִיף ממגילה, משום דְּאָמַר מַר, גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, וודאי שדוחה מצות מגילה דרבנן.

הגמרא חוזרת לדון בדין עיירות הסמוכות לכרך: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ המוקף חומה, וְכָל עיר הַסָּמוּךְ לוֹ, וְכן כָּל הַנִּרְאֶה עִמּוֹ, נִדּוֹן כְּכְרַךְ, וקוראים מגילה בט"ו.

מוסיפה הגמרא: תָּנָא בברייתא, שאין צריך את שניהם יחד, אלא סָמוּךְ לכרך היינו אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה מהכרך, ונִרְאֶה היינו אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ.

מבררת הגמרא: כִּשְׁלָמָא נִרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ, מַשְׁכַּחַת לָהּ – אתה מוצא אופן זה, כְּגוֹן דְּהעיר שנראית מהכרך יָתְבָה [–יושבת] בְּרֹאשׁ הָהָר, ונראית אף ממרחק. אֶלָּא סָמוּךְ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, הלא כיון שסמוכה לכרך בתוך מיל [כמבואר לעיל (ב:)], ודאי נראית עמו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, כגון שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּנַחַל – במקום נמוך, ולפיכך אי אפשר לראותה מהכרך.

המוכר בית בעיר שמוקפת חומה, יכול לגאול את השדה מהלוקח רק בשנה הראשונה שלאחר המכירה, ואחר כך נחלטת השדה ללוקח לעולם, ואף אינה יוצאת ביובל. והמוכר בית בעיר שאינה מוקפת, יכול לגאול משעת המכירה ועד היובל, ואם לא גאל עד היובל, חוזר הבית ביובל למוכר.

הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי יהושע בן לוי: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ שֶׁבתחילה יָשַׁב – נבנו בו בתים וּלְבַסּוֹף הוּקַּף חומה סביב לבתים, נִדּוֹן כְּכָפָר שאינו מוקף, והמוכר בית בעיר זו יכול לגאול עד היובל, ואם לא גאל חוזר הבית ביובל.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא אינו נחשב למוקף. משום דִּכְתִיב (ויקרא כה כט) 'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה', ומשמע בית מושב של עיר חומה, שבנו בית בתוך החומה הקיימת, והיינו שֶׁהוּקַּף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַּף.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ שֶׁאֵין בּוֹ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין – אנשים שבטלים ממלאכה וניזונים מהציבור כדי שיהיו מצויים תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית, נִדּוֹן כְּכָפָר, ומקדימים את קריאת המגילה ליום הכניסה.

מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, הלא משנה מפורשת היא להלן (ה:), דתָּנִינָא, אֵיזוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה, כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין. פָּחוֹת מִכָּאן, הֲרֵי זֶה כְּפָר. מתרצת הגמרא: המשנה להלן מדברת בעיר גדולה, וּכְרַךְ שהוא מקום שווקים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לרבי יהושע בן לוי לחדש שהדין כן, שאַף עַל גַּב דְּמִיקְּלְעֵי לֵיהּ מֵעֲלָמָא – שמזדמנים אנשים מבחוץ שבטלים כאן ממלאכה, מכל מקום כיון שאינם קבועים, יש חשש שלפעמים לא ימצאו עשרה בבית הכנסת, ודינו ככפר.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כְּרַךְ שֶׁחָרַב וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, נִדּוֹן כְּכְרַךְ. מבררת הגמרא: מַאי הכוונה שהכרך חָרַב, אִילֵימָא שהיה מוקף חומה וחָרְבוּ חוֹמוֹתָיו, ועל זה אמר שאם הוקמו שוב החומות קוראים בט"ו. קשה, וכי רק אם יָשַׁב [–נבנו החומות] אין – קוראים בט"ו, אבל אם לֹא יָשַׁב, לֹא קוראים בה בט"ו אלא בי"ד. וְהָא תַּנְיָא לגבי המוכר בית בעיר המוקפת חומה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר, נאמר (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה', כתוב 'לא' שמשמע שאין חומה לעיר, וקוראים 'לו' שמשמע שיש לה חומה, ודורשים שאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ [–לעיר] עַכְשָׁיו חומה, מכל מקום הואיל וְהָיָה לוֹ חומה קוֹדֶם לָכֵן, יש לו דין מוקף חומה. הרי שכרך שחרבו חומותיו יש לו דין מוקף אף שלא נבנו החומות, ואיך אמרו שרק אם נבנו החומות דינו ככרך.

מבארת הגמרא: אֶלָּא אין מדובר בכרך שחרבו חומותיו, וּמַאי הכוונה 'חָרַב', שֶׁחָרַב מֵעֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין, ואחר כך חזרו להיות בו עשרה בטלנים, שנידון ככרך ואין מקדימים ליום הכניסה.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,

המשך מעמוד קלט

נדיבי לב עם אלקי אברהם, להרים תרומת ד' בעין יפה וברוח נדיבה, כי שעה זו שעת דוחק ולחץ באופן נורא. והאל הטוב הוא יפתח אוצרו הטוב לכל עושי צדקה וחסד, להתברך בברכה כפולה ומכופלת.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש מברכו בכט"ס.

הערים לוֹד וְאוֹנוֹ וְגֵיא חֲרָשִׁים שהיו מערי בנימין, מוּקָפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הָיוּ, וקוראים בהם בט"ו.

מקשה הגמרא: וְכִי הָנֵי ערים יְהוֹשֻׁעַ בְּנָנְהִי [–בנה אותם], וְהָא אֶלְפַּעַל מזרע בנימין בְּנָנְהִי, שהיה כמה דורות אחר כניסת ישראל לארץ, דִּכְתִיב (דה"י א' ח יב) '[ו]כְּנֵי אֶלְפַּעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשֶׁמֶר, הוּא [–אלפעל] בָּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ', הרי שנבנו אחר יהושע, וודאי שאינם מוקפות מימות יהושע.

דוחה הגמרא: וּלְטַעְמֵיךָ שמה שנאמר לגבי אלפעל 'הוא בנה' היינו שבנה מתחילה את הערים האלו, אם כן גם לא אלפעל בנאם אלא אָסָא שהיה בדורות אחריו בְּנָנְהִי, דְּהא כְּתִיב (שם ב' יד ה) 'וַיִּבֶן [–אסא] (אסא את ערי הבצורות אשר ליהודה) [עָרֵי מְצוּרָה [–בצורות ומוקפות חומה] בִּיהוּדָה]', ובתקופה זו מלכי יהודה משלו על בנימין ועריו, ואם כן אסא מלך יהודה בנה גם את ערי בנימין, ונמצא שלא אלפעל בנה את הערים האלו אלא אסא. וצריך לומר כמו שאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שאכן הָנֵי [–ערים אלו] מוּקָפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הָיוּ, אלא שחָרוּב [–נחרבו] בִּימֵי פִּילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה, כשנלחמו ישראל עם שבט בנימין והחריבו את עריהם, וְאחר כך אָתָא [–בא] אֶלְפַּעַל וּבְנָנְהִי – בנה אותן, ולאחר מכן הָדוּר אִינְפּוּל – נפלו שוב, וְאָתָא אָסָא שַׁפְּצִינְהוּ – חיזקם.

מוסיפה הגמרא: דְּיָקָא נַמִּי – מדויק גם בפסוק שאסא לא בנאם מתחילה, אלא חזר וחיזק אותן לאחר נפילתן, דִּכְתִיב (שם ו) 'וַיֹּאמֶר [אסא] לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה' ולא כתוב 'נבנה ערים', מִכְּלָל דְּעָרִים הָווּ מַעִיקָּרָא – שהם היו לפני כן ערים אלא שנחרבו, ואמר אסא נקים את הערים שנפלו. שְׁמַע מִינָּהּ שאסא לא בנאם מתחילה אלא היו קודם לכן.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה, משום שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס, שגם עליהן גזר המן, כדכתוב (אסתר ג יג) 'לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים', וגם הן צריכות להודות ולהלל ולפרסם את הנס.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, ואין קוראים את המגילה בו ביום [כמבואר במשנה (ב.)], שוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם – מעמידים תורגמן לפני החכם לדרוש במגילת אסתר ובענייני הנס.

מקשה הגמרא: מַאי אִרְיָא פּוּרִים – מדוע נקטו שדורשים בענינו של יום ב'פורים', שמשמע שדין זה הוא דווקא בפורים כיון שאין דורשים לפני פורים, הלא אֲפִילּוּ שאר יוֹם טוֹב שדורשים בהלכותיו שלושים יום קודם לחג נַמִּי דורשים בו ביום בענינו של יום, דְּתַנְיָא, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ שוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בכל יום טוב בו ביום בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, דהיינו הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת [–שבועות] בַּעֲצֶרֶת, וְהִלְכוֹת חָג [–סוכות] בְּחָג. הרי שאף בשאר ימים טובים דורשים בענינו של יום.

מתרצת הגמרא: אכן בכל יום טוב דורשים בענינו של יום, אלא שפּוּרִים אִיצְטְרִיכָא [–הוצרך] לִיהּ לחדש יותר משאר ימים טובים, שמותר לדרוש בו בענינו של יום, משום דמַהוּ דְּתִימָא שנִגְזוֹר שבפורים שחל בשבת אין לדרוש במגילה ובענייני הנס, מִשּׁוּם הטעם דְּבִיאַר רַבָּה להלן (ע"ב) מדוע אסרו לקרוא מגילה בשבת, שחששו שמא אדם שאינו בקי בקריאתה ילך אצל אדם הבקי בקריאתה כדי שילמדו לקרוא, וישכח ויעביר את המגילה ארבע אמות ברשות הרבים. וכמו כן היה מקום לומר שאין לחכם לדרוש במגילה, שאם נתיר לדרוש בה יבואו להתיר גם את קריאתה ועל ידי כך יבואו לטלטל ברשות הרבים, קָא מַשְׁמַע לָן שלא גוזרים גזירה זו, ושואלים ודורשים בענינו של יום.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַיָּיב אָדָם לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה בַּלַּיְלָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, זכר לנס, שצעקו בני ישראל יום ולילה, שֶׁנֶּאֱמַר במזמור על אסתר (תהלים כב ג) 'אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי', והיינו שצעקו בני ישראל והתפללו לה' יומם ולילה, וזכר לכך צריך לפרסם את הנס ביום ובלילה.

סָבוּר מִינָּהּ – סברו בני הישיבה, שמה שאמר רבי יהושע בן לוי 'ולשנותה', היינו מלשון שונה משנה, ופירשו את דבריו שחייב אדם לְמַקְרָיֵהּ בְּלֵילְיָא – לקרוא את המגילה בלילה, וּלְמִיתְנָא מַתְנִיתִין דִּידֵהּ בִּימָמָא – וללמוד משניות מסכת מגילה ביום.

אָמַר לֵהּ רַבִּי יִרְמְיָה לבני הישיבה, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לִי [–לי נתפרש] מִינַּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, שאין הכוונה ללמוד משניות, אלא לקרותה פעם נוספת ביום, והלשון 'לשנותה', הוא כְּגוֹן דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – כמו שאנשים רגילים לומר 'אֶעֱבוֹר פָּרָשְׁתָּא דָּא וְאִתְנַיֶּיהּ' – אסיים פרשה זו ואשנה אותה שוב.

הגמרא מביאה לימוד נוסף שיש חיוב לקרוא מגילה בלילה וביום: אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר עוּלָּא בִּירָאָה [–ממקום הנקרא בירי], חַיָּיב אָדָם לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה בַּלַּיְלָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים ל יג) 'לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ', ויש לדרוש, 'לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד' היינו שיזמרו וישבחו על ידי קריאת המגילה ביום, 'וְלֹא יִדֹּם' [–לא יפסיק] שאף בלילה יקראו את המגילה.

שנינו במשנה: אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכִּנִּיסָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הטעם שֶׁהַכְּמִים הֵקִילוּ עַל בני הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכִּנִּיסָה, הוא כְּדֵי שֶׁיַּסְפִּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּין. כלומר, שיהיו בני הכפרים פנויים ביום הפורים לספק מים ומזון לבני הכרכים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תמוז, תשי"ח

ברוקלין.

צעירי אגודת חב"ד אשר בכפר חב"ד

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה! מאשרים קבלת מכתבם פ"כ והדו"ח מהתועדות י"ב וי"ג תמוז ימי הגאולה, ובודאי כפי שכפר נכתב כ"פ ישתדלו לנצל ההתרשמות גם בימים שלאחרי זה, ובהנוגע לתיירים הרי בטח חלק גדול מהם עוד נשארו באה"ק ת"ו וכן יפגשו עם האורחים החדשים הבאים, שכפי השמועה הרי בחדש אלול ותשרי יעלה המספר כו"כ, וגם בשבועות אלו הנה גם לאחרי המיעוט במספר די והותר בהתועלת שאפשר לקבל מהתיירים באם ינצלו שהותם באה"ק ת"ו ככל האפשרי, ויהי רצון שתכה"י יבשרו טוב בכל האמור.

בברכת הצלחה בעבוה"ק.

רש"י

לוד ואונו וגיא החרשים — מערי בנימין היו, כדכתיב "ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו'" ובספר דברי הימים מיחסו על שבט בנימין. וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן. ובמתניתין דערכין תנן תרתי מינייהו דקא מני לוד ואונו אצל ערי חומה, שאינן נוהגות אלא מימות יהושע בן נון. ולפי שחומותיהן נראות חדשות, כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן, הוזקק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן, לקרות מגילה בחמשה עשר. **ויחזק אסא** — אינו בכל המקרא, אבל מקרא אחר כתיב "ויבן ערים ביהודה", ואף על גב דהני לאו מיהודה נינהו, ומבנימין היו — מלכי יהודה מושלים על בנימין. ומצינו באסא שאף ערי בנימין חיזק, דכתיב (דברי הימים ב' טז) "וישאו את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה בעשא ויבן בה את גבע ואת המצפה" והן ערי בנימין, כדכתיב בספר יהושע. **בימי פילגש בגבעה** — שהחריבו ישראל את בנימין ואת עריו, כדכתיב "גם כל הערים הנמצאות שלחו באש" (שופטים כ). **שפצינהו** = החזיק את בדקיהן. ודומה לו ביבמות (סג, א): טום ולא תשפץ, שפיץ ולא תבנה. **דיקא נמי** — גרס. **שאף הן היו באותו הנס** — שאף על הנשים גזר המן "להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'". **שואלין ודורשין** — מעמידין תורגמן לפני החכם, לדרוש אגרת ורים ברבים. משום דרבה — דגזר לקמן בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה. **ולשנותה ביום** — זכר לנס, שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה. **אקרא** — במזמור "למנצח על אילת השחר" הוא, שנאמר על אסתר, כדאמרינן במסכת יומא (כט, א): למה נמשלה אסתר כאילת כו'. **סבור מינה** — בני הישיבה, ששמעו שמועה זו בלשון הקודש "ולשנותה ביום", היו סבורין דהאי "ולשנותה" — לשון שונה משנה הוא. **למיתני מתניתין דידה** — משניות של מסכת מגילה. **אעבור פרשתא דא ואתניה** = אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה. **ביראה** — דמן בירי. **יזמרך כבוד** — ביום, ולא ידום בלילה. והאי קרא במזמור "ארוממך ה' כי דליתני" דרשינן בפסיקתא במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש. וקריאת מגילה שבח הוא, שמפרסמין את הנס, והכל מקלסין להקדוש ברוך הוא.

למימרא

לוּד וְאוֹנוֹ וְגֵיא הֶחָרָשִׁים מוּקָּפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הָווּ. וְהָנֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּנָנְהִי? וְהָא אֶלְפַּעַל בְּנָנְהִי, דִּכְתִיב: "[וּ]בְנֵי אֶלְפַּעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשָׁמֶד הוּא בָּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ". וּלְמַעְמִיךְ, אָסָא בְּנָנְהִי, דִּכְתִיב: "וַיִּבֶן אָסָא אֶת עָרֵי הַבְּצוּרוֹת אֲשֶׁר לִיהוּדָה"! אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הָנֵי מוּקָּפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הָווּ. חָרוּב בִּימֵי פִּילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה, וַאֲתָא אֶלְפַּעַל בְּנָנְהִי. הֲדוּר אִינְפּוּל - אֲתָא אָסָא שַׁפְּצִינְהוּ. דַּיְקָא נַמִי, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה" - מִכְּלָל דְּעָרִים הָווּ מֵעִיקָּרָא. שְׁמַע מִינָּהּ. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה, שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם. מַאי אַרְיָא פּוּרִים? אֲפִילּוּ יוֹם טוֹב נַמִי! דְּתַנְיָא: מֹשֶׁה תִּיקֵּן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם: הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת וְהִלְכוֹת חַג בְּחָג. פּוּרִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא: גְּזוֹר מִשּׁוּם דַּרְבָּה. קָא מַשְׁמַע לָן. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חַיָּיב אָדָם לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה בַּלַּיְלָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דֻמִיָּה לִי". סְבוּר מִינָּהּ: לְמִקְרְיֵיהּ בְּלֵילְיָא, וּלְמִיתְנָא מַתְנִיתִין דִּידֵהּ בְּיֹמָמָא. אֲמַר לְהוּ רַבִּי יִרְמְיָה: לְדִידִי מִיפְּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: כְּגוֹן דְּאָמְרִי אֲינָשֵׁי: אֶעֱבוֹר פָּרְשָׁתָא דָּא וְאִתְנְיָיהּ. אִיתְּמַר נַמִי, אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר עוּלָּא בִּירָאָה: חַיָּיב אָדָם לִקְרוֹת אֶת הַמְּגִילָּה בַּלַּיְלָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ". "אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכִּפֻּרִים". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חֲכָמִים הֵקִילוּ עַל הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכִּפֻּרִים כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּין.

למימרא

תוספות

לוד ואונו וגיא החרשים — הקשה הרב רבנו אלחנן: אמאי אצטריך ליה לרבי יהושע לאשמועינן דאונו מוקפת מימות יהושע; והא משנה שלימה היא בפרק בתרא דערכין (לב,א): ויש לומר דאגב דאצטריך לאשמועינן לוד וגיא החרשים תנא נמי אונו בהדייהו.

הא אלפעל בנגהו — קשה: אמאי לא פריך בפרק בתרא דערכין כי האי גוונא? ויש לומר: דהתם לא תנן אלא אונו, והיה יודע דמצי לשנויי תרי אונו הוו. אבל הכא דהוו שלשה — בשלשתן לא שייך למימר שהן כפולות.

נשים חייבות במקרא מגילה. — מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן, מדלא קאמר "לשמוע מקרא מגילה". והכי נמי משמע בערכין (ב,ב ושם), דקאמר: הכל כשרים לקרא את המגילה, ומסיק: הכל כשרים לאתויי מאי? ומשני: לאתויי נשים — משמע להוציא אפילו אנשים. וקשה: דהא בתוספתא תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו, ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו, ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס! וכן פסקו ההלכות גדולות דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים! ויש לומר: דסלקא דעתך דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים, קא משמע לן דחייבין. דהכל חייבין בשמיעה עבדים נשים וקטנים.

שאף הן היו באותו הנס — פירש רבינו שמואל בן מאיר: שעיקר הנס היה על ידן; בפורים — על ידי אסתר, בחנוכה — על ידי יהודית, בפסח — שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו. וקשה: דלשון ש"אף הן" משמע שהן טפלות, ולפירושו היה לו לומר שהן לכך נראה לי ש"אף הן" היו בספק דלהשמיד ולהרוג, וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים, וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. גבי מצה יש מקשה: למה לי היקשא דכל שישנו ב"בל תאכל חמץ" ישנו ב"קום אכול מצה"? תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס! ויש לומר: דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן, אי לאו מהיקשא. ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ: דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דחמשה עשר חמשה עשר דחג הסוכות, כדפירשתי פרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב).

פסק ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה. ויש שאין אומרים "כשם", לפי שאמרו חכמים (ברכות לד,א) לעולם לא ישאל אדם צרביו לא בשלש ראשונות ולא בשלש ברכות אחרונות. ושטות הוא, שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד, אבל בשביל הציבור שרי. אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר, משום דאמרו חכמים (פסחים קיז,ב) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא, ובדבר דהודאה הוי לשעבר, ומשום הכי תקנו בה "על הנסים" דהוי לשעבר. ובליל ארבעה עשר לאחר תפלת מעריב אומר קדיש שלם, ואחר כך קורא את המגילה, ומברך לפניה שלש ברכות ואחריה ברכה אחת עד "האל המושיע". השלים, עומד לפני התיבה ואומר "ואתה קדוש", ואין תחילין "ובא לציון" לפי שאין גאולה בלילה. ואם מוצאי שבת הוא יאמר "ויהי נועם" קודם. וכשרוצה לקרות פושט את כולה קודם כאגרת, אבל לא גולל וקורא כמו ספר תורה. ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות, ואומר "על הנסים" בהודאה, ואין אומר "כשם" לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר, ואם כן אין לומר בה דבר שלהבא, ואחר כך אומר קדיש עד "דאמירן", ואוחז ספר תורה וקורא שלשה גברי פרשת "ויבא עמלק", אף על פי שאין בה אלא תשעה פסוקים, ואין מחזיר הספר תורה למקומו, אלא יושב ואוחז בידיו עד שקראו את המגילה, ומברך עליה כאשר עשה בלילה, כדפירש בפנים. ואחר כך אומר תהלה "ובא לציון" ואין אומרים "למנצח" משום דכתיב ביה צרה, וצרה בפורים לא מזכרינן. וכן אין נופלים על פניהם בארבעה עשר ובחמשה עשר, משום דכתיב "ימי משתה ושמחה" ואומר [(תהלים כב) "למנצח על אילת השחר"] משום דכתיב ביה מפלה לעובדי כוכבים, וכן בליל ארבעה עשר. ואומר "פטום הקטורת", וכל הסדר כמו בחול. **פורים** שחל להיות בשבת — דווקא בשבת, לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה. אבל בחול אין צריך שהרי קורין המגילה, וטפי איכא פרסומי ניסא. **מאי** איריא פורים אפילו יום טוב נמי — נראה לי דהכי פירושו: מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום, דמשום הכי לידרוש בו ביום, אפילו ביום טוב, דדרשינן שלשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום, כדתניא (לקמן לב,א) "וידבר משה את מועדי ה' וכו'". **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום — אומר רבנו יצחק: דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ואומרו ביום, דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא. וקרא נמי משמע כן, דכתיב "ולילה ולא דומיה לי" כלומר: אף על גב שקורא ביום — חייב לקרות בלילה, והעיקר הוי ביממא, כיון שהזכירו הכתוב תחילה. וגם עיקר הסעודה ביממא הוא, כדאמר לקמן (דף ז,ב) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח. והכי נמי משמע, מדכתיב "נזכרים ונעשים" ואיתקש זכירה לעשייה, מה עיקר עשייה ביממא — אף זכירה כן.

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים — קשה: אמאי לא קאמר ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים, דאורחא דמילתא הוי טפי! ויש לומר: דמרשות היחיד לרשות הרבים לא טעו אינשי, אבל זימנין שהמגילה קיימא כבר ברשות הרבים, ויעבירנה ארבע אמות בגווה. ועוד יש לומר: דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים לפי [שלפעמים] שאין שם חיוב חטאת, (כיון) שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך, כגון המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן להרציאן, דפטור מהאי טעמא (שבת ה,ב).

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים — אבל מילה בשבת אין לדחות, דהא חמירא, שכן נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות. וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי, דסכנה יש בדבר. אך נשאל לרבנו יצחק הלוי: איך תוקעין במוצאי יום הכפורים? והלא אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל, ותו: שמא ילך אצל בקי, כדחיישינן בר"ה שחל בשבת. ואם כן היה לנו למיחש להאי גזירה! ותירץ: דמשום דתקיעת שופר חכמה ואין מלאכה, וגם לא חיישינן שמא ילך אצל בקי — דמשום תקיעה אחת שאינה אלא משום זכר ליובל לא אצטריך כולי האי כראש השנה, דאורייתא היא, וצריך שלשים קולות. ורבינו שמואל אומר דדוקא בשבת ובראש השנה דאם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים איכא איסורא דאורייתא, בהא ודאי יש לחוש. אבל במוצאי יום הכפורים, דאפילו אם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים לא הוי אלא איסור דרבנן — בהא ודאי לא גזר, דהוי גזירה לגזירה.

ורב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. — על כרחך צריך לומר דרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה, דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא. מכל מקום קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבות ואפילו הכי אסור משום האי סברא דקאמר רב יוסף.

הוה

למימרא דתקנתא דכרכין היא — כדי שיספקו, משמע: כדי שיהו פנויין ליום השמחה. **אלא אימא מפני שמספקין** — שכר הוא להם בשביל שהן מספקין. הלכך, היכא דאין נבנסין — לא קולא הוא לגבייהו, ואין כאן שכר. **מידרא דירחא** — דקתני באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר כסדר מנין החודש, וכשבא לפרשה נקט סדר ימי השבת ושמעינן ימי החודש לאחריה: חל להיות ערב שבת בפרים מקדימין ליום הכניסה — הרי שלשה עשר, חל להיות בשבת — הרי שנים עשר, חל להיות אחר השבת בפרים מקדימין ליום הכניסה — הרי אחד עשר. ומשני: איידי דמיתהפכי ליה נקט סידורא דיומי. כלומר, על ידי שאם היה אוחז ימי השבת לפי סדר ימי החדש יהו נהפכין לו, וטועה בגירסתו השונה את המשנה, לפי שהיה צריך להזכירן לאחוריו אחר השבת — דהיינו אחד עשר, בשבת — שנים עשר, ערב שבת — שלשה עשר, מתוך כך הוא בא לדלג ולטעות, להכי נקט סידורא דיומא. וסדר החודש הבא לו לאחוריים אינו מזכירו בפיו, דהרי מאליו הוא נשמע, ואין כאן עוד טעות. **מני מתניתין** — דקתני: חל להיות ערב שבת עיירות ומוקפות חומה קורין בו ביום, אי רבי אי רבי יוסי. **בכל שנה ושנה** — להיות עושים את שני הימים האלה "ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה" — כל השנים יהו שוות. **דלא אפשר** — דאם כן לא יקדמו עיירות למוקפין, שאינן יכולין לקרות בשבת. **מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר** — לכך אין נדחות ממקומן, ודלא כתנא קמא דרבי. **זמנו של זה לא הוא זמנו של זה** — הלכך לא עבד כתנא דמתניתין כו'. **דלא אפשר** — דאי לא מקדמת להו למוקפין צריך אתה לעקור עיירות מפני מוקפין, או יקראו ביום אחד. **הכא ערב שבת זמנם** — ואין לך צורך לדחותן. **הכל חייבין** — ומתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת ידי חובה. **ויעבירנה ארבע אמות** — ואפילו לן בשדה ומגילה בידו — יש לגזור על הדבר. **נשואות למקרא מגילה** — לקבל מתנות האביונים, ואי אפשר בשבת. **גובין בו ביום** — שמקדימין בו לקרות גובין הגבאים מתנות האביונים, ומחלקין לעניים. **אדרבה** — משום דאמרו להקדים את הקריאה הוא דאמרו להקדים את המתנות, כדמפרש תנא טעמא ואזיל, מפני שעיניהן של עניים כו'.

שמחה

למֵימְרָא דְּתַקַּנְתָּא דִּכְרַכִּין הָוֵי? וְהָתְנַן: חָל לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. וְאִם אִיתָא - לִיקַדְּמוּ לְיוֹם הַכְּנִיסָה! הָווּ לְהוּ עֲשָׂרָה, וַעֲשָׂרָה לֹא תַּקִּינוּ רַבָּנַן. תָּא שְׁמַע: חָל לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. וְאִם אִיתָא - לִיקַדְּמוּ לְיוֹם הַכְּנִיסָה, דְּאַחַד עָשָׂר הוּא! מִיּוֹם הַכְּנִיסָה לְיוֹם הַכְּנִיסָה לָא דָּחֵינַן. תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי - בִּמְקוֹם שֶׁנִּכְנָסִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי - אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תַּקַּנְתָּא כְּרַכִּין הִיא - מִשּׁוּם אֵין נִכְנָסִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי מַפְסִדֵי לְהוּ לַכְּרַכִּין? לָא תֵּימָא "כְּדֵי שֶׁיִּסָּפְקוּ מַיִם וּמָזוֹן", אֶלָּא אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁמְּסַפְּקִים מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּין. "כֵּיצַד? חָל לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי בַּשַּׁבָּת כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם וכו'", מַאי שְׁנָא רִישָׁא דְּנָקֵט סִידּוּרָא דְּיַרְחָא, וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא דְּנָקֵט סִידּוּרֵי דְּיוֹמֵי? אַיְּדֵי דְּמִיתְהַפְּכֵי לֵיהּ נָקֵט סִידּוּרָא דְּיוֹמֵי. "חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וכו'." מַתְנִיתִין מַנִּי? - אִי רַבִּי, אִי רַבִּי יוֹסֵי. מַאי רַבִּי? - דְּתַנְיָא: חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת, מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וּמוּקָפִין חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, לֹא יָדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן, אֶלָּא אֵלּוּ וְאֵלּוּ קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? דְּכְתִיב: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה". מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עֲיָרוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָפִין - אַף כָּאן עֲיָרוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָפִין. וְאֵימָא: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן, אַף כָּאן לֹא יָדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן? שָׁאנֵי הָכָא דְּלָא אֶפְשָׁר. וְרַבִּי, מַאי טַעְמָא? "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין עֲיָרוֹת נִדְחִין מִמְּקוֹמָן - אַף כָּאן לֹא יָדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן. וְאֵימָא "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עֲיָרוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָפִין - אַף כָּאן נַמִּי עֲיָרוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָפִין! שָׁאנֵי הָכָא דְּלָא אֶפְשָׁר. מַאי רַבִּי יוֹסֵי? דְּתַנְיָא: חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - מוּקָפִין וּכְפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין מוּקָפִין קוֹדְמִין לַעֲיָרוֹת, אֶלָּא אֵלּוּ וְאֵלּוּ קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? דְּכְתִיב: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה"- מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עֲיָרוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה. וְאֵימָא: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין מוּקָפִין קוֹדְמִין לַעֲיָרוֹת - אַף כָּאן אֵין מוּקָפִין קוֹדְמִין לַעֲיָרוֹת! שָׁאנֵי הָכָא דְּלָא אֶפְשָׁר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? - "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה"- מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין מוּקָפִין קוֹדְמִין לַעֲיָרוֹת - אַף כָּאן אֵין מוּקָפִין קוֹדְמִין לַעֲיָרוֹת. וְאֵימָא: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה - אַף כָּאן זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה! - שָׁאנֵי הָכָא דְּלָא אֶפְשָׁר. וְסָבַר רַבִּי עֲיָרוֹת לָא דָּחֵינַן לְיוֹם הַכְּנִיסָה? וְהָתְנַיָא: חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת - כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמוּקָפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, הוֹאִיל וְנִדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן - יָדְחוּ לְיוֹם הַכְּנִיסָה! הָכִי הָשְׁתָּא?! הָתָם - זְמַנָּם שַׁבָּת הִיא, וְהוֹאִיל דְּנִדְחוּ - יָדְחוּ. וְהָכָא, זְמַנָּם עֶרֶב שַׁבָּת. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא: פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת הַכֹּל נִדְחִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה. הַכֹּל נִדְחִין סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! וְהָא אִיבָּא מוּקָפִין דְּעָבְדִי לְמָחָר! אֶלָּא כָּל הַנִּדָּחָה - יָדְחֶה לְיוֹם הַכְּנִיסָה. כְּמַאן? - כְּרַבִּי. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִידָּא מְגִילָּה בְּשַׁבָּת לֵא קָרְיִנַן. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבָּה: הַכֹּל חַיָּבִין בִּקְרִיאַת מְגִילָּה וּבִתְקִיעַת שׁוֹפָר, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּמִקְרָא מְגִילָּה. גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִטְּלֶנָּה בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמוֹד, וְיַעֲבִירֶנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּשׁוֹפָר, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּלוּלָב. רַב יוֹסֵף אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵיהֶן שֶׁל עֲנִיִּים נְשׂוּאוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה - גּוֹבִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמְחַלְּקִין בּוֹ בַּיּוֹם. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ? אַדְרַבָּה, מִשּׁוּם אָמְרוּ הוּא! אֶלָּא: הוֹאִיל וְאָמְרוּ שֶׁכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה - גּוֹבִין בּוֹ בַּיּוֹם וּמְחַלְּקִין בּוֹ בַּיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵיהֶם שֶׁל עֲנִיִּים נְשׂוּאוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה. אֲבָל

שמחה

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – וכי אתה בא לומר דְּתַקַּנְתָּא [–שהתקנה] דְּמקדימים ליום הכניסה לטובת בני הכְּרַכִּין הֲוֵי, והיינו כדי שיהיו פנויים בני הכפרים לספק להם מים ומזון בפורים, וְהָתְנַן במשנתנו שאם חָל י״ד לִהְיוֹת בְּיום שֵׁנִי, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, ואין הכפרים מקדימים ליום חמישי שהוא יום הכניסה הקודם. וְאִם אִיתָא שהתקנה היא לטובת בני הכרכים, לְיַקְדְּמוּ – שיקדימו בני הכפרים גם באופן זה לְיוֹם הַכְּנִיסָה הקודם, והיינו ליום חמישי, כדי שיהיו פנויים בפורים.

מתרצת הגמרא: לעולם אפשר לומר שהתקנה היא לבני הכרכים, ומכל מקום כשחל י״ד ביום שני אין מקדימים הכפרים ליום הכניסה הקודם, והטעם הוא, משום שיום הכניסה הקודם שהוא ביום חמישי הֲווּ לְהוּ עֲשָׂרָה באדר, וַעֲשָׂרָה לֹא תַּקִּינוּ רַבָּנַן, כמבואר לעיל (ב.) שלמדו מהפסוקים רק מי״א ואילך, אבל בי״ לא תיקנו.

מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, חָל לִהְיוֹת י״ד בְּיום חֲמִישִׁי, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, ואין בני הכפרים מקדימים ליום שני שהוא י״א. וְאִם אִיתָא שהתקנה היא לטובת הכרכים, לְיַקְדְּמוּ בני הכפרים באופן זה לְיוֹם הַכְּנִיסָה הקודם, והיינו ליום שני, כדי שיהיו פנויים בפורים, דְּהרי אַחַד עָשָׂר בחודש הוּא, והוא בכלל התקנה שאפשר לקרוא בו, ומדוע לא מקדימים.

מתרצת הגמרא: לעולם אפשר לומר שהתקנה לטובת הכרכים, ומכל מקום כשחל י״ד בחמישי אין הכפרים מקדימים ליום שני, והטעם הוא משום שמִיּוֹם הַכְּנִיסָה לְיוֹם הַכְּנִיסָה לֹא דְּחִינָן [–אין אנו דוחים].

מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי הקילו על בני הכפרים להקדים ליום הכניסה, בְּמָקוֹם שֶׁבני הכפרים נִכְנָסִים לעיר בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי להביא דיניהם לבית דין, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין בני הכפרים נִכְנָסִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ – בי״ד. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שההקדמה תַּקַּנְתָּא דִּכְרַכִּין הִיא, וכי מִשּׁוּם דְּאֵין בני הכפרים נִכְנָסִים בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, מַפְסְדֵי לְהוּ לִבני הכְּרַכִּין, הרי היה לחכמים לתקן שיקדימו כדי שיספקו לכרכים צרכי פורים.

מתרצת הגמרא: אלא לֹא תִּימָא שהתקנה לטובת בני הכרכים, והיינו כְּדֵי שֶׁהכפרים יְסַפְּקוּ להם מַיִם וּמָזוֹן בפורים. אֶלָּא אִימָא שהתקנה לטובת הכפרים, והיינו מִפְּנֵי שֶׁמְּסַפְּקִים בני הכפרים מַיִם וּמָזוֹן בכל ימות השנה לַאֲחֵיהֶם שֶׁבְּכְרַכִּין, בשכר זה תיקנו להם שיוכלו להקדים ליום הכניסה ולא יצטרכו לטרוח להכנס בפורים לעיירות לשמוע מגילה. ולכן כשאינם נכנסים בשני וחמישי, אינם מקדימים ליום הכניסה, שאין להם תועלת בכך.

שנינו במשנה: בֵּיצַד חָל לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי בַּשַּׁבָּת כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם וכו׳, חל להיות בשלישי או ברביעי וכו׳. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא רִישָׁא דְּנָקֵט סִידּוּרָא דְּרֵרָחָא – מדוע ברישא כשהתנא מביא שמגילה נקראת בזמנים שונים, נקט כפי סדר ימי החודש, י״א י״ב וי״ג י״ד וט״ו, וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא דְּנָקֵט סִידּוּרָא דְּיוֹמֵי – ובסיפא כשביאר את האופנים, נקט כפי סדר ימי השבוע, יום שני שלישי וכן הלאה, ושומעים אנו את ימי החודש למפרע.

מתרצת הגמרא: התנא רצה לנקוט גם בסיפא את סדר ימי החודש, אבל אֵידֵי דְּמִיתְחַפְּכֵי לֵיהּ – כיון שאם ישנה כסדר ימי החודש, יתחשבו ימי השבוע למפרע, שאם חל ביום א׳ מקדימים ליום ה׳ שהוא י״א, ואם חל בשבת מקדימים ליום ה׳ שהוא י״ב, ואם חל בערב שבת קוראים בי״ג, והיה מבלבל את הלומד ומביאו לידי טעות, לכן נָקֵט סִידּוּרָא דְּיוֹמֵי – כסדר ימי השבוע.

שנינו במשנה: אם חָל י״ד לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וכו׳ כפרים מקדימים ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום. מבררת הגמרא: מַתְנִיתִין מַנִּי – כדעת מי שנויה משנתנו שעיירות ומוקפות חומה קוראים בו ביום. מבארת הגמרא: אִי [–הן כדעת] רַבִּי, אִי רַבִּי יוֹסִי.

מבארת הגמרא: מַאי [–היכן נשנו דברי] רַבִּי, דְּתַנְיָא, חָל י״ד לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה – ליום חמישי שהוא י״ג, וְאילו מוּקָּפִין חוֹמָה שאינם קוראים בט״ו שהוא בשבת, מקדימים וקוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם – בשישי שהוא י״ד. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, לֹא יָדְחוּ עֲיָירוֹת מִמְּקוֹמָן להקדים ליום חמישי, אֶלָּא קוראים בי״ד שהוא זמנן. ונמצא שאֵלּוּ וְאֵלּוּ – הפרזים והמוקפים, קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם – בי״ד. הרי שדעת רבי כמשנתנו שאם חל י״ד בערב שבת, פרזים ומוקפים קוראים בי״ד.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שהפרזים מקדימים את קריאתם אף שיכולים לקרוא בזמנם, דהיינו בי״ד, משום דִּכְתִיב (אסתר ט כז) ׳קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וגו׳ לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, ומבואר שזמן קריאת המגילה שוה בכל השנים, ודרש תנא קמא, מַה ׳כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה׳ הסדר הוא שעֲיָירוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָּפִין, שעיירות קוראים בי״ד ומוקפים בט״ו, אַף כָּאן כשחל ט״ו בשבת והמוקפים מקדימים לי״ד, צריך שיהיו הָעֲיָירוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָּפִין, ויקראו בחמישי שהוא י״ג בחודש.

מקשה הגמרא על שיטת תנא קמא: וְאֵימָא שנדרוש באופן אחר, ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין נִדְחִין עֲיָירוֹת מִמְּקוֹמָן אלא קוראים בי״ד, אַף כָּאן כשהמוקפים מקדמים קריאתם לא יָדְחוּ עֲיָירוֹת מִמְּקוֹמָן ויקראו בי״ד.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָכָא בשנה זו דְּלֹא אֶפְשָׁר שלא ידחו עיירות ממקומן, שהרי אם כן לא יהיו עיירות קודמות למוקפים, ועדיף שיהיו עיירות קודמות למוקפים אף שנדחות עיירות ממקומן.

מבארת הגמרא: וְרַבִּי שאמר שגם העיירות קוראים בי״ד, מַאי טַעְמָא. משום שכתוב ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, שיהיו כל השנים שוות, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין עֲיָירוֹת נִדְחִין מִמְּקוֹמָן אלא קוראים בי״ד, אַף כָּאן לֹא יָדְחוּ עֲיָירוֹת מִמְּקוֹמָן, אלא יקראו בי״ד.

מקשה הגמרא על שיטת רבי: וְאֵימָא שנדרוש באופן אחר, ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין עֲיָירוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָּפִין, אַף כָּאן נַמִּי עֲיָירוֹת קוֹדְמוֹת לְמוּקָּפִין, וכיון שבשנה זו המוקפים קוראים בי״ד, יקדימו העיירות לי״ג.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָכָא בשנה זו דְּלֹא אֶפְשָׁר שיהיו עיירות קודמות למוקפים, שאם כן ידחו עיירות ממקומן, ועדיף שלא ידחו ממקומן, אף שלא יקדמו למוקפים.

מבארת הגמרא: מַאי רַבִּי יוֹסֵי שאמרו שמשנתנו כשיטתו, דְּתַנְיָא, חָל לִהְיוֹת י״ד בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּקָּפִין חומה וּכְפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה – ליום חמישי שהוא י״ג, וְאילו עֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בזמנן בּוֹ בַּיּוֹם – ביום שישי שהוא י״ד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין מוּקָּפִין קוֹדְמִין לַעֲיָירוֹת לקרוא בי״ג, אֶלָּא קוראים בי״ד, ונמצא אֵלּוּ וְאֵלּוּ – הפרזים והמוקפים קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם – בי״ד.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שמוקפים בי״ג ועיירות בי״ד. משום דִּכְתִיב ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, ודרש, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה עֲיָירוֹת זמנן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר ואינן נדחות ממקומן, וְגם זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה [–של מוקפים] לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה – של פרזים, והיינו שאינם קוראים באותו זמן, אַף כָּאן צריך שדהָעֲיָירוֹת יקראו בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וּזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לֹא זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה, ולכן אין לומר שעיירות ומוקפים יקראו בי״ד, שכן יהיה זמנו של זה כזמנו של זה, וכן אין לומר שעיירות בי״ג ומוקפים בי״ד, שהרי אין זה ככל השנים שעיירות בי״ד, ועל כרחך המוקפים מקדימים ליום הכניסה שהוא י״ג והעיירות בי״ד.

מקשה הגמרא על שיטת תנא קמא: וְאֵימָא ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין מוּקָּפִין קוֹדְמִין לַעֲיָירוֹת, אַף כָּאן כשחל ט״ו בשבת אֵין מוּקָּפִין קוֹדְמִין לַעֲיָירוֹת, ושניהם יקראו בי״ד, או שהעיירות יקדימו לי״ג ומוקפים יקראו בי״ד.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר שהמוקפים לא יקדמו לעיירות, שאם כן יהיה זמנו של זה כזמנו של זה או שידחו העיירות ממקומן, ועדיף שיהיו עיירות בי״ד וגם שלא יהיה זמן העיירות והמוקפים שוה אף שהמוקפים יקדמו לעיירות.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שגם העיירות וגם המוקפים קוראים בי״ד. משום שכתוב ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין מוּקָּפִין קוֹדְמִין לַעֲיָירוֹת, אַף כָּאן אֵין מוּקָּפִין קוֹדְמִין לַעֲיָירוֹת, אלא קוראים בי״ד עם העיירות.

מקשה הגמרא על שיטת רבי יוסי: וְאֵימָא ׳בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׳, מַה כָּל

המשך בעמוד ג

שִׁמְחָה של סעודת פורים אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ – בי"ד.
הגמרא מבארת האם צריך עשרה לקריאת המגילה: אָמַר רַב, כשקוראים מְגִילָּה בִּזְמַנָּהּ, פרזים בי"ד ומוקפים בט"ו, קוֹרִין אוֹתָהּ לכתחילה אֲפִילּוּ בְּיָחִיד, ואין צריך עשרה, שביום זה כולם קוראים, ויש פרסום לנס. אבל כשקוראים שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, כגון כפרים המקדימים ליום הכניסה, יש לקרוא בַּעֲשָׂרָה, שכך יש פרסום לנס. רַב אַסִּי אָמַר, בֵּין בִּזְמַנָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ יש לקרוא לכתחילה בַּעֲשָׂרָה. הֲוָה עוּבְדָּא, וְחָשׁ לֵיהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִּי – אירע מעשה שחשש רב לדברי רב אסי ואסף עשרה לקריאה בזמנה.
מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַב הָכִי – שצריך עשרה שלא בזמנה, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם. ומכך שאמר 'ערב שבת זמנם' ולא 'מקדימין לערב שבת', משמע שזה הזמן הקבוע להם מאנשי כנסת הגדולה. ומבארת הגמרא: וכי הפרזים עֶרֶב שַׁבָּת הוא זְמַנָּם, וְהָא ודאי שַׁבָּת זְמַנָּם הוּא, שאנשי כנסת הגדולה תיקנו שיקראו בי"ד, ורק אחר כך גזרו שלא יקראו בשבת, והקדימו הקריאה, ומדוע אמר רב שערב שבת זמנם. אֶלָּא לָאו מה שאמר 'ערב שבת זמנם' הָכִי קָאָמַר, אף שהקריאה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם, דינו כְּקריאה בִּזְמַנָּם, מַה בִּזְמַנָּם נקראת אֲפִילּוּ בְּיָחִיד, אַף שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם אֲפִילּוּ בְּיָחִיד. הרי שרב סובר שאף קריאה שלא בזמנה ביחיד, ולא כדבריו לעיל.
מתרצת הגמרא: לֹא זו הכוונה ערב שבת זמנם, וְלֶעְנְיָן מִקְרָא מְגִילָּה שלא בזמנה סובר רב שהיא בַּעֲשָׂרָה, אֶלָּא מַאי עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם, הכוונה לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי, דְּאָמַר, שי"ד שחל בשבת, הוֹאִיל וְנִדְחוּ עֲיָירוֹת מִמְּקוֹמָן – מלקרוא בשבת, יִדָּחוּ לְיוֹם הַכְּנִיסָה. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן רב, דִּבשנה זו עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם הוּא לקריאה, ואין מקדימים ליום הכניסה.

משנה

במשנה הקודמת מבואר שעיירות גדולות קוראים בי"ד, וכפרים מקדימים ליום הכניסה. משנתנו מבארת מהי עיר גדולה ומהו כפר. ודברים שמאחרים ולא מקדימים. ומתי אין הכפרים מקדימים ליום הכניסה.
אֵי זוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה שקוראים בי"ד, כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין – שבטלים ממלאכה וניזונים מהציבור, שיהיו מצויים תמיד בבית הכנסת בזמן התפילה. אבל פָּחוֹת מִכָּאן – מעשרה, הֲרֵי זֶה כְּפָר ומקדימים ליום הכניסה.
המשנה מביאה דברים שמאחרים אותם: דווקא בְּאֵלּוּ – בזמני קריאת המגילה אם חלו בשבת אָמְרוּ חכמים שמַקְדִּימִין את הקריאה לפני השבת וְלֹא מְאַחֲרִין לאחר השבת. אָכָל זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים – הזמן הקבוע בשנה לכמה משפחות להקריב עצים למזבח, וְתִשְׁעָה בְּאָב, ושלמי חֲגִיגָה ביום טוב, ומצות הַקְהֵל – קיבוץ העם בעזרה, כל אלו אם חלו בשבת מְאַחֲרִין אותם למחר וְלֹא מַקְדִּימִין אותם.
המשנה חוזרת להקדמת קריאת המגילה: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ מַקְדִּימִין (וְלֹא מְאַחֲרִין), מכל מקום יום ההקדמה אינו כעיקר הזמן, ומוֹתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית, וכן מותרים במַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים.
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי תיקנו שכפרים יקדימו ליום הכניסה, בְּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי הכפר נִכְנָסִין לעיירות בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי למשפט, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין הם נִכְנָסִין לֹא בַּשֵּׁנִי וְלֹא בַּחֲמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ – בי"ד.

גמרא

שנינו במשנה: אי זו היא עיר גדולה, כל שיש בה עשרה בטלנין. תָּנָא בברייתא, עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שאמרו, היינו שֶׁבטלים ממלאכה ונמצאים תמיד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.
שנינו במשנה: בְּאֵלּוּ אָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא אין מאחרים את המגילה. אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל, אָמַר קְרָא 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים וגו' וְלֹא יַעֲבוֹר', דהיינו שאין לאחר את המגילה לאחר פורים.
מימרא נוספת שאמר רבי אבא בשם שמואל: וְאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל, מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים, כלומר ששנה אינה נמנית לפי ימים אלא לפי חדשים, וכגון הנודר בראש חודש ניסן שלא ישתה יין שנה, אסור עד ראש חודש ניסן הבא, כיון שעברו שנים עשר חדשים, ואינו צריך להשלים לאחר ראש חודש ניסן עוד אחד עשר יום שעודפת שנת חמה על שנת לבנה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב ב) 'לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', ומשמע שֶׁחֳדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנִים, וְאִי אַתָּה מוֹנֶה יָמִים לְשָׁנִים.
וְרַבָּנַן דְּקֵיסָרֵי הביאו עוד מִשּׁוּם רַבִּי אַבָּא וְאָמְרוּ, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין שָׁעוֹת לֶחֳדָשִׁים, כלומר שאין מחשבים את החודש לפי שעות אלא לפי ימים, וכגון הנותן גט לאשתו והתנה שיהא גט אם לא יבוא עד חודש זה, והיה חודש חסר, וחזר בליל שלושים, חל הגט, כיון שעברו כל ימי החודש, ואין אומרים שכיון שההפרש בין המולדות הוא כ"ט יום וי"ב שעות עדיין לא נגמר החודש, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא כ) 'עַד חֹדֶשׁ יָמִים', ומשמע שִׁיְּמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לֶחֳדָשִׁים, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת לֶחֳדָשִׁים.
שנינו במשנה: אֲבָל זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים וּתְשִׁעָה בְּאָב וַחֲגִיגָה וְהַקְהֵל, מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין. הגמרא מבארת הטעם שלא מקדימים: צום תִּשְׁעָה בְּאָב לא מקדימים, דַּאֲקִדּוּמֵי פּוּרְעָנוּת לֹא מַקְדְּמֵי – אין מקדימים זמן שנקבע על פורענות. שלמי חֲגִיגָה, ומצות הַקְהֵל לא מקדימים, מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא מְטָא – שעדיין לא הגיע זְמַן חִיּוּבֵיהוּ, ואין לקיים מצוה קודם שנתחייב.
תָּנָא בברייתא, חֲגִיגָה וְכָל זְמַן חֲגִיגָה מְאַחֲרִין. מבררת הגמרא: בְּשִׁלְמָא חֲגִיגָה מאחרין, הַיְינוּ דְּאִי מִיקְּלַע יום טוב בַּשַּׁבָּתָא [–בשבת] מְאַחֲרִינָן לָהּ להקרבתה לְבָתַר שַׁבָּתָא – לאחר שבת. אֶלָּא זְמַן חֲגִיגָה שמאחרין, מַאי הִיא. אָמַר רַב אוּשַׁעְיָא, הָכִי קָאָמַר, 'חֲגִיגָה' מאחרים הקרבתה אם חל יום טוב ראשון בַּשַּׁבָּת, ואם חל בחול קרב ביום טוב. וְאִילּוּ עוֹלַת רְאִיָּה, אֲפִילּוּ בְּיוֹם טוֹב שחל בחול, דְּ'זְמַן הקרבת חֲגִיגָה' הוא, מכל מקום מְאַחֲרִין את העולת ראייה. וּמַנִּי – כדעת מי נשנתה הברייתא, בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דִּתְנַן בביצה (יט.), [בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים], מְבִיאִין [–מקריבים] שְׁלָמִים [חגיגה ושמחה] בְּיוֹם טוֹב, משום שיש בהם אכילה לבעלים ולכהנים, ומלאכה לצורך אוכל נפש הותרה ביום טוב. וְאֵין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן – על השלמים ביום טוב, משום שבות. אֲבָל לֹא מקריבים עוֹלוֹת ראייה ביום טוב כלל, אלא בחול המועד. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְבִיאִין ביום טוב בין שְׁלָמִים ובין עוֹלוֹת ראייה, וְאַף סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן.
ביאור נוסף ל'כל זמן חגיגה': רָבָא אָמַר, פירוש הברייתא הוא, חֲגִיגָה, כָּל זְמַן חֲגִיגָה – כל הרגל, מְאַחֲרִין הקרבתה, אבל טִפֵּי – אחר הרגל לֹא מאחרים אותה. דִּתְנַן (חגיגה ט.), מִי שֶׁלֹּא חָג – לא הביא חגיגתו בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, הרי הוא חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ אֶת כָּל הָרֶגֶל כּוּלּוֹ ומביאו בשאר הימים, וְאפילו בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג. עָבַר כל הָרֶגֶל, וְלֹא חָג, שוב אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ ופקעה מצות הקרבתו.
ביאור נוסף: רַב אַשֵׁי אָמַר, כך פירוש הברייתא, חֲגִיגָה וְכָל זְמַן שנאמר להביא בו חֲגִיגָה, מְאַחֲרִין הקרבתו לאחר שבת, וּבא לרבות אֲפִילּוּ עֲצֶרֶת – שבועות דְּחַד יוֹמָא הוא, שמְאַחֲרִין ההקרבה לאחר שבת, ויש לו תשלומין שבעה ימים כשאר המועדות. דִּתְנַן (שם יז.), ומוֹדִים בית הלל לבית שמאי שֶׁאִם חָל עֲצֶרֶת לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, שֶׁיּוֹם טִבּוּחַ [–זביחת עולת ראייה ושלמי חגיגה] אַחַר הַשַּׁבָּת.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי נָטַע נְטִיעָה בְּפוּרִים,

רש"י

שמחה — של מאכל ומשתה. **בזמנה** — בארבעה עשר, מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד — קורין אותה אפילו ביחיד, דהכל קורין בו, ואיכא פרסום נס. **שלא בזמנה** — כגון בפרים המקדימין ליום הכניסה — אין קורין אותה אלא בעשרה, דבעינן פרסום ניסא. **ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה** — מצוה לחזור אחר עשרה, משום פרסומי ניסא. אבל אי לא אשכח עשרה — לא אמר רב אסי דלא ליקרי, שאין איסור קריאתה ביחיד, אלא מצוה לקרותה בעשרה. **וחש ליה רב להא דרב אסי** — וחזר על עשרה וקיבצן. **ערב שבת זמנם הוא** — משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנסת הגדולה, מדלא קאמר מקדימין לערב שבת. להכי קשה ליה: והא שבת זמנם הוא, שהרי ארבעה עשר הוקבע לפרזים. אלא להכי נקט האי לישנא, דתשמע מינה הואיל ותיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה — הרי הוא לנו ביום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו, ואף על פי שהוא שלא בזמנן — הוי כזמנן. **משנה באלו אמרו** — בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם חל ארבעה עשר בשבת. **אבל זמן עצי כהנים והעם** — האמור במס' תענית (כח, א), שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהן. אם חל להיות בשבת — מאחרין ליום מחר. וכן תשעה באב שחל להיות בשבת, והוא הדין לשבועה עשר בתמוז, ולעשרה בטבת. והאי דנקט תשעה באב — משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו. אבל שאר צומות, אמרינן במסכת ראש השנה (יח, ב): רצו — מתענין רצו — אין מתענין. **וחגיגה** — אם חל יום טוב בשבת — דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי יש לה תשלומין כל שבעה. וכן "הקהל את העם" שהיה בשנה ראשונה של שמטה במוצאי יום טוב האחרון של חג, כדכתיב "מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה" (דברים לא) כדאמרינן במסכת סוטה (מא, א), שהיה המלך קורא בתורה ספר משנה תורה, וכל העם חייבין לבוא ולהביא את טפם, כדכתיב "הקהל את העם האנשים והנשים והטף". ובשבת אי אפשר, ומעבירין אותו למחר. ובגמרא ירושלמי מפרש דהא דלא עבדינן ליה בשבת — מפני הבימה, כדתנן: בימה של עץ היו עושין למלך בעזרה וישב עליה. ופרכינן התם: וליעבדה מאתמול! ומשני: דחיקא ליה עזרה. **ולא מקדימין** — טעמא מפרש בגמרא. **גמרא** עשרה בטלנין — שבבית הכנסת, שהן בטלים ממלאכתן וניזונים משל צבור כדי להיות מצויין בתפלה בבית הכנסת. דאמר מר במסכת ברכות (ו, ב): כיון שבא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה וכו'. מנין שאין מונין ימים לשנים — כגון דאמר: קונם יין שאני טועם לשנה — מונה שנים עשר חדש מיום ליום. ואם נדר באחד בניסן הבא, אף על פי שעדיין יש אחד עשר יום שימות החמה יתירין על ימות הלבנה, או פעמים שאנו עושין חדשים חסרין. **שעות לחדשים** — כגון האומר: זה גיטך אם לא באתי מכאן עד חדש זה, והיה חדש חסר, ובא משחשיכה ליום עשרים ותשעה — אין אומרים עדיין הוא בתוך החדש, שהרי חדשה של לבנה עשרים ותשעה יום ומחצה. **אבתי לא מטא** זמן חיובייהו — ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן. וכן עצי כהנים שקבוע להן זמן קבוע בנדרים. **בשלמא חגיגה** — דקתני מאחרים אי איקלע בשבת. **אפילו ביום טוב דזמן חגיגה הוא** — שמותר להקריב שלמי חגיגה, ואפילו הכי מאחרין עולת ראייה עד חולו של מועד. והכי משמע לישנא דברייתא: חגיגה מאחרין, ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו יום אף שהוא זמן חגיגה, ואיזו זו — עולת ראייה, שהיא חובת רגל, כדכתיב "לא יראו פני ריקם" (שמות כג), ואמרינן במסכת חגיגה (ז, א): "**לא יראו פני ריקם**" — בעולות וזבחים. ואפילו הכי ביום טוב לא קרבה. ובית שמאי היא, דאמרי: אין מקריבין ביום טוב עולה היכולה לבא למחר, ואפילו היא חובת הרגל. **מביאין שלמים ביום טוב** — שהן מאכל אדם ביום טוב, וכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש" (שמות יב). **ואין סומכין עליהן** — שהסמיכה שבות היא, דתנן (ביצה לו, ב), אלו הן משום שבות: לא רוכבין על גבי בהמה. ועל אלו שיקריבו ביום טוב יסמכו מאתמול, דלית להו לבית שמאי תכף לסמיכה שחיטה. **אבל לא עולות** — אין מביאין, דסברי "לכם" — ולא לגבוה. **ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות** — ומה אני מקיים "לכם" — לכם ולא לגרים. **כל זמן חגיגה** — כל הרגל, עד יום טוב האחרון רשאי לשהותה. **רב אשי אמר חגיגה כל זמן שנאמרה בו חגיגה מאחרין** — אם באה בשבת. ואפילו עצרת שאינה אלא יום אחד — תשלומין יש לה כל שבעה, ועדיין יש לה זמן ליקרב. **ומודין בעצרת שחל להיות בשבת** — במסכת חגיגה (יז, א) נחלקו בעצרת שחל להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים: יום טבוח של עצרת אחר השבת. ובית שמאי לטעמייהו, דאמרי: עולות אין מקריבין ביום טוב, הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת. ובית הלל אומרים: אין לה יום טבוח, אין צריך להמתין ליום טבוח, שהשלמים [ועולות] קריבין ביום טוב. ומודין בעצרת שחל להיות בשבת שאין עולת ראייה ושלמי חגיגה קריבין בשבת, וממתין ליום טבוח של קרבנות היום לאחר השבת, אלמא: יש תשלומין לעצרת.

תוספות

הוה עובדא ליה רב להא דרב אסי — מכל מקום הלכתא כוותיה דרב, דהא רבי יוחנן איתא כוותיה פרק שני (דף יט,ב), דקאמר: הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים (יצא). ומסיק: הא ביחיד הא בצבור. אלמא שקורין אותה ביחידי, וכן הלכה, דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, וכל שכן הכא דקיימו בחד שיטתא. ועוד, דרב אסי תלמיד דרב הוה, ורבינו יוסף איש ירושלים פסק דאף ביחיד צריך לברך, וכן נמצא בתשובת רש"י, שהשיב: נראה בעיני דלא שנא יחיד ולא שנא צבור, אחד מברך ואחרים שומעין, וכן נראה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה ביחיד. אי איתא שאין בה ברכה [ביחיד] — הוה ליה לפרושי (לקמן כא,ב) ומאי מברך דאמר בצבור.

עולת ראייה אפילו ביום טוב מאחרין — הקשה הרב רבנו אלחנן, מהא דאמרינן פרק קמא דביצה (יב,א ושם): השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה. ומסיק: דאמר לך מני בית שמאי היא וכו'. וקשה: אמאי לא תני עולת ראייה, דהוי רבותא טפי, דאף על גב דהוי צורך יומטוב — לוקה אליבא דבית שמאי? ואין לומר דלהכי נקט עולת נדבה לאשמועינן דאפילו הכי שרו בית הלל — זה אינו, דהא בפרק שני דתמיד (יט,א ושם) מוכח בהדיא דלא נחלקו בית הלל על עולה [שאינה] של יום טוב, דודאי אינה קריבה ביום טוב. ואם כן קשה, אמאי נקט עולת נדבה? ויש לומר: דלהכי נקט עולת נדבה, למידק: הא שלמי נדבה — אינו לוקה, כיון דאיכא בהו צורך אוכל נפש, אבל איסורא מיהא איכא משום דכתיב "לכם".

ורחץ

שַׁמְחָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. אָמַר רַב: מְגִילָּה, בִּזְמַנָּהּ - קוֹרִין אוֹתָהּ אֲפִילּוּ בְּיָחִיד, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ - בַּעֲשָׂרָה. רַב אַסִי אָמַר: בֵּין בִּזְמַנָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ בַּעֲשָׂרָה. הֲוָה עוֹבְדָא וְחָשׁ לֵיהּ רַב לְהָא דְּרַב אַסִי. וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: פּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת - עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם. עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם?! וְהָא שַׁבָּת זְמַנָּם הוּא! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם - כִּזְמַנָּם, מַה זְּמַנָּם אֲפִילּוּ בְּיָחִיד, אַף שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם - אֲפִילּוּ בְּיָחִיד! לֹא, לְעָנְיָן מִקְרָא מְגִילָּה בַּעֲשָׂרָה. אֶלָּא, מַאי עֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם? לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי, דְּאָמַר הוֹאִיל וְנִדְחוּ עֲיָרוֹת מִמְּקוֹמָן יִדָּחוּ לְיוֹם הַכִּנִּיסָה. - הָא קָמַשְׁמַע לָן דְּעֶרֶב שַׁבָּת זְמַנָּם הוּא. **מִשְׁנָה** אֵי זוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה? כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין. פָּחוֹת מִכָּאן מִכָּרֵי זֶה כְּפָר. בְּאֵלּוּ אָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין. אֲבָל זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים, וְתִשְׁעָה בְּאָב, חֲגִיגָה, וְהַקְהֵל - מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין - מוּתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית, מַתְּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי - מְקוֹם שֶׁנִּכְנְסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין נִכְנְסִין לֹא בַּשֵּׁנִי וְלֹא בַּחֲמִישִׁי - אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. **גְּמָרָא** תָּנָא: עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת. "בְּאֵלּוּ אָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין". מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: אָמַר קְרָא: "וְלֹא יַעֲבוֹר". וְאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" - חֲדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנִים, וְאִי אַתָּה מוֹנֶה יָמִים לְשָׁנִים. וְרַבָּנַן דְּקֵיסָרֵי מִשּׁוּם רַבִּי אַבָּא אָמְרוּ: מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין שָׁעוֹת לְחָדָשִׁים? שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד חֹדֶשׁ יָמִים" - יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְחָדָשִׁים, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת לְחָדָשִׁים. "אֲבָל זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְתִשְׁעָה בְּאָב וַחֲגִיגָה וְהַקְהֵל מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין". תִּשְׁעָה בְּאָב - אַקְדּוּמֵי פּוּרְעָנוּת לֹא מַקְדְּמִי. חֲגִיגָה וְהַקְהֵל - מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא מְטָא זְמַן חִיּוּבַייְהוּ. תָּנָא: חֲגִיגָה וְכָל זְמַן חֲגִיגָה מְאַחֲרִין. בְּשֶׁלְּמָא חֲגִיגָה, דְּאִי מִיקְלַע בְּשַׁבְּתָא - מְאַחֲרִינַן לַהּ לְבָתַר שַׁבְּתָא. אֶלָּא זְמַן חֲגִיגָה מַאי הִיא? אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא, הָכִי קָאָמַר: חֲגִיגָה בַּשַּׁבָּת, וְעוֹלַת רְאִיָּה אֲפִילּוּ בְּיוֹם טוֹב זְמַן חֲגִיגָה - מְאַחֲרִין. מַנִּי? בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דְּתָנַן: [בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים:] מְבִיאִין שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב וְאֵין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן, אֲבָל לֹא עוֹלוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבִיאִין שְׁלָמִים וְעוֹלוֹת, וְסוֹמְכִין עֲלֵיהֶן. רָבָא אָמַר: חֲגִיגָה, כָּל זְמַן חֲגִיגָה מְאַחֲרִין, טְפֵי - לָא. דְּתָנַן: מִי שֶׁלֹּא חָג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג - חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ אֶת כָּל הָרֶגֶל כּוּלּוֹ וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא חָג - אֵינוֹ חַיָּב בַּאֲחֲרָיוּתוֹ. רַב אַשִׁי אָמַר: חֲגִיגָה וְכָל זְמַן חֲגִיגָה מְאַחֲרִין - וַאֲפִילּוּ עֲצֶרֶת דְּחַד יוֹמָא מְאַחֲרִין. דְּתָנַן: מוֹדִים, שֶׁאִם חָל עֲצֶרֶת לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת שֶׁיּוֹם טִבּוּחַ אַחַר הַשַּׁבָּת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: רַבִּי נַטַע נִטִּיעָה בְּפִּוּרִים,

ורחץ

ורחץ בקרונה של צפורי — לאו דוקא בקרונה, אלא כלומר בפרהסיא. ואם תאמר: מאי איריא לרחוץ? אפילו לאכול נמי מותר, בדתניא בראש השנה (יח,ב): אין צרה ואין שלום, רצו — מתענין, לא רצו — אין מתענין ויש לומר: דכיון דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם, מסתמא גם הם קבלוהו.

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו — קשה: היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רוצה לעקור תשעה באב לגמרי? והא אמרינן (תענית ל,ב): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים! ועוד: דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין! ויש לומר: דלא רצה לעוקרו אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות. אי נמי: יש לומר דרצה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי, כדאמר רבי יוחנן (שם כט,ב): אילו הואי התם קבעתיה בעשירי.

שאסורים בהספד — השיב רש"י וכי מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות? אי איתא דבהספד נאסר משום דכתיב "ימי משתה ושמחה: והא חזינן דכולי עלמא נהגו בו היתר. אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין נופלין על פניהם, דלא הוי יום צרה אלא יום שמחה. **והא** רבי בטבריא הוה — נראה שהיה בימי אנטונינוס כשהיו יחד, כדאמר במסכת עבודה זרה (י,א) שרצה לשחרר בני טבריא ממס, לפי שהיו תלמידי חכמים, דקאמר: ליעביד טבריא קלניא.

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור. קשה: דהא רבי התיר בית שאן על ידי ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק, בחולין (ו,ב)! ויש לומר: דהתם לא נהגו איסור אלא בטעות, והכא מיירי בדבר שנהגו בו איסורא במתכוין.

ממעטין במשא ומתן — פירוש של שמחה. דומיא דבנין ונטיעה דבסמוך, אבל שאר בנינים — שרו, ואין לך משא ומתן גדול מזה.

ממעטין — רוצה לומר שלא יהו ששים כלל — וחמירי מתשעה באב שמארסין בו. אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת, דאם כן היה לו לפרש השיעור, מה הוא קורא ממעט.

שטובה

וְרָחַץ בִּקְרוֹנָהּ שֶׁל צִפּוֹרִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וּבִקֵּשׁ לַעֲקוֹר תִּשְׁעָה בְּאָב, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: רַבִּי, לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה. אֶלָּא: תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת הָיָה, וּדְחִינוּהוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, וְאָמַר רַבִּי: הוֹאִיל וְנִדְחָה - יִדָּחֶה, וְלֹא הוֹדוּ חֲכָמִים. קָרֵי עֲלֵיהּ "טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד". וְרַבִּי, הֵיכִי נָטַע נְטִיעָה בְּפוּרִים? וְהָתָנֵי רַב יוֹסֵף: "שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב", "שִׂמְחָה" - מְלַמֵּד שֶׁאֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד; "מִשְׁתֶּה" - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַעֲנִית; "וְיוֹם טוֹב" - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה! אֶלָּא: רַבִּי בַּר אַרְבִּיסָר הָוָה, וְכִי נָטַע - בַּחֲמִיסָר נָטַע, אִינִי? וְהָא רַבִּי בְּטִבֶּרְיָא הָוָה, וְטִבֶּרְיָא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הֲוַאי! אֶלָּא: רַבִּי בַּר חֲמִיסָר הָוָה, וְכִי נָטַע - בְּאַרְבִּיסָר הָוָה. וּמִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּטִבֶּרְיָא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן? וְהָא חִזְקִיָּה קָרֵי בְּטִבֶּרְיָא בְּאַרְבִּיסָר וּבַחֲמִיסָר, מִסַּפְּקָא לֵיהּ אִי מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הִיא אִי לָא! לְחִזְקִיָּה - מִסַּפְּקָא לֵיהּ, לְרַבִּי - פְּשִׁיטָא לֵיהּ. וְכִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ מִי שָׁרֵי? וְהָכְתִיב בְּמְגִילַּת תַּעֲנִית: "אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹמֵי פּוּרְיָא אִינּוּן, דְּלָא לְמִסְפַּד בְּהוֹן." וְאָמַר רָבָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לֶאֱסוֹר אֶת שֶׁל זֶה בְּזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה בְּזֶה! הֲנֵי מִילֵּי - בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית, אֲבָל מְלָאכָה - יוֹם אֶחָד וְתוּ לֹא. אִינִי? וְהָא רַב חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא שָׁדֵי כִּיתְנָא בְּפוּרְיָא, וְלַטְיֵיהּ וְלֹא צָמַח כִּיתְנֵיהּ! הָתָם בַּר יוֹמָא הֲוָה. רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא בְּיוֹמֵיהּ. הֶסְפֵּד וְתַעֲנִית - קַבִּילוּ עֲלֵיהוּ, מְלָאכָה לֹא קַבִּילוּ עֲלֵיהוּ. דְּמַעֲיַקְּרָא כְּתִיב: "שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב", וּלְבַסּוֹף כְּתִיב: "לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה", וְאִילּוּ "יוֹם טוֹב" לֹא כְּתִיב. וְאֶלָּא רַב, מַאי טַעְמָא לַטְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא? דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר הָוָה, וּבְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי לֹא נְהוּג. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם נְהוּג, וְרַבִּי נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה נְטַע. כְּדְתַנְיָן: עֶבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ - מְמַעֲטִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, בְּבִנְיָן וּבִנְטִיעָה, בְּאֵירוּסִין וּבִנּוּאִין. וְתָנָא עֲלָהּ: בִּנְיָן - בִּנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה; נְטִיעָה - נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה. אֵיזֶהוּ בִּנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה - זֶה הַבּוּנֶה בֵּית חֲתָנוּת לִבְנוֹ. אֵיזוֹ הִיא נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה - זֶה הַנּוֹטֵעַ אֲבוּרְגְּנִקִי שֶׁל מְלָכִים. גּוּפָא, חִזְקִיָּה קָרֵי בְּטִבֶּרְיָא בְּאַרְבִּיסָר וּבַחֲמִיסָר, מִסַּפְּקָא לֵיהּ אִי מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הִיא אִי לָא. וּמִי מִסַּפְּקָא לֵיהּ מִלְּתָא דְּטִבֶּרְיָא? וְהָכְתִיב: "וְעָרֵי מִבְצָר הַצִּדִּים צֵר וְחֹמַת רַקַּת וְכִנֶּרֶת", וְקַיְימָא לָן רַקַּת זוֹ טִבֶּרְיָא! הַיְינוּ טַעְמָא דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּחַד גִּיסָא שׁוּרָא דְּיַמָּא הֲוַת. אִי הָכִי, אַמַּאי מִסַּפְּקָא לֵיהּ? וַדַּאי לָאו חוֹמָה הִיא! דְּתַנְיָא: "אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה" - וְלֹא שׁוּר אֵינַר; "סָבִיב" פְּרָט לְטִבֶּרְיָא שֶׁיַּמָּה חוֹמָתָהּ! לְעִנְיָן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה לֹא מִסַּפְּקָא לֵיהּ; כִּי קָא מִסַּפְּקָא לֵיהּ - לְעִנְיַן מִקְרָא מְגִילָּה: מַאי פְּרָזִים וּמַאי מוּקָּפִין דִּכְתִיבִי גַּבֵּי מִקְרָא מְגִילָּה? מִשּׁוּם דְּהָנֵי מִיגְלוּ וְהָנֵי לֹא מִיגְלוּ, וְהָא נַמִּי מִיגְלִיָּא? אוֹ דִּלְמָא: מִשּׁוּם דְּהָנֵי מִיגְנוּ וְהָנֵי לָא מִיגְנוּ, וְהָא נַמִּי מִיגְנְיָא? מִשּׁוּם הָכִי מִסַּפְּקָא לֵיהּ. רַב אַסִי קָרֵי מְגִילָּה בְּהוֹצֵל בְּאַרְבִּיסָר וּבַחֲמִיסָר. מִסַּפְּקָא לֵיהּ אִי מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הִיא אִי לָא. אִיבָּא דְּאָמַר, אָמַר רַב אַסִי: הַאי הוֹצֵל דְּבֵית בִּנְיָמִין מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ הִיא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי הָוֵינָא טַלְיָא אָמִינָא מִלְּתָא דְּשָׁאֵילְנָא לְסָבֵיָא

בקרונה של **צפורי** — ביום השוק, בפרהסיא, בשעת הילוך קרונות. **ולא הודו לו** — מתשעה באב. **אמר לפניו** — [לפני] רבי אלעזר. **לא כך היה** — לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד. **טובים השנים** — אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר, עכשיו טוב לי שלימדתני האמת. **בר ארביסר הוה** — לא היתה מן המוקפין. **וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע** — לקמן ילפינן מקרא. **וכי פשיטא ליה** — שהיה מבני חמיסר, מי שרי בארביסר במלאכה. **לא נצרכא** — במגילת תענית, שהרי כבר כתובין במגלת אסתר שאסור בהספד ותענית, אלא לאסור בו'. **שדי כיתנא** = זורע פשתן. **בר יומיה הוה** — שקראו בו בני עירו. אפילו תימא בר יומיה הוה גרסינן. רבי שנטע נטיעה — ביום שקראו בו נטע, ודקא קשיא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה — ההוא קרא דכתיב "שמחה ומשתה ויום טוב" כתיב מעיקרא, קודם קבלה. אבל בשעת קבלה — לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה, לאוסרן בהספד ותענית, אבל יום טוב לא קיבלו עליהן. **ובאתריה דרבי לא נהוג גרסינן** — במקומו של רבי לא נהגו איסור בדבר. **נטיעה של שמחה** — דכיון דפורים יום שמחה הוא — מותר לנטוע נטיעה של שמחה. **כדתנן עברו אלו** — שלוש עשרה תעניות שבית דין מתענין על הגשמים. **ולא נענו** — מן השמים. **ממעטין** — בנטיעה ובבנין. **ותנא נטיעה של שמחה** — בנין האמורה כאן שאסורין בבנין של שמחה, שנוהגין עצמן כנזופין וכאבלים. **ונטיעה** — האמורה כאן — נטיעה של שמחה, כגון אבורנקי — אילן שצילו נאה, כגון אילן שכופפין אותו על גבי כלונסות ויתידות, והמלכים אוכלין תחתיו בימות החמה ומתעדנין בה במיני שמחות. ובנין בית חתנות לבנו — כשמשיא אשה לבנו הראשון היה בונה לו בית, ועושה לו חופה בתוכו, אלמא: איכא נטיעה של שמחה. **וערי מבצר הצדים** וגו' — בספר יהושע (יט) בנחלת נפתלי, וקיימא לן לקמן דרקת זו טבריא, וקרי ליה "ערי מבצר" אלמא: מוקפת חומה הואי. **דחד גיסא שורא דימא הויא** — אין לה חומה מצד אחד, אלא הים חומתה, ומסופקא ליה אי חשיב הקף אי לא. **חומה ולא שור איגר** — בבתי ערי חומה כתיב "עיר חומה" ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה, אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו, וחומות חיצונות של בתים נעשות חומה לעיר. והיינו שור איגר — שגגותיה חומותיה. גג מתרגמינן איגר. **סביב** — לגבי בתי החצרים כתיב "אשר אין להם חומה סביב" מכלל דבתי ערי חומה מסובבת [חומה] סביב קאמר. **פרט לטבריא שימה חומתה** — שהים שלה היא חומתה מצד האחד. **כי מספקא ליה לענין מקרא מגילה** — דלא מפורש בה חומה, אלא לשון פרזים ושאינן פרזים כתיב בה. ומסופקא ליה האי לשון פרזים אי לשון גלוי הוא, או לשון עיר הנוחה ליכבש. **כד הוינא טליא** = כשהייתי נער.

ואישתכח

ואישתכח

וְכֵן רָחַץ בִּקְרוֹנָהּ שֶׁל צִפּוֹרִי [–בעיר ציפורי ביום השוק בפרהסיא בשעת הילוך הקרונות] בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז. וְכֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר את צום תִּשְׁעָה בְּאָב, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חכמים בענין תשעה באב. אָמַר לִפָּנָיו [–לפני רבי אלעזר] רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, רַבִּי, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה שרבי רצה לעקור את צום תשעה באב בכל השנים, אֶלָּא באותה שנה שרצה לעוקרו תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת הָיָה, וּדְחִינְוּהוּ החכמים לְאַחַר הַשַּׁבָּת, וְאָמַר רַבִּי, הוֹאִיל וְנִדְחָה מזמנו, יִדָּחֶה לגמרי באותה שנה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים על כך. קָרֵי רבי אלעזר עָלֶיהָ – על עצמו את הפסוק (קהלת ד ט) 'טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד', כלומר טוב שלמדתי זאת עם רבי אבא בר זבדא, שבכך נתבררה לי שמועה זו, שהוא תיקן אותי.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי הֵיכִי נָטַע נְטִיעָה בְּפוּרִים, הרי נטיעה היא מלאכה, וְהָתְנֵי רַב יוֹסֵף, נאמר בפסוק (אסתר ט יט) 'עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב', 'שִׂמְחָה' מְלַמֵּד שֶׁאֲסוּרִים בְּהֶסְפֵּד על מת, שההספד ממעט את השמחה. 'מִשְׁתֶּה' מְלַמֵּד שֶׁאף מי שאין לו לעשות סעודה אָסוּר להיות בְּתַעֲנִית. 'יוֹם טוֹב' מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה כיום טוב. מתרצת הגמרא: אֶלָּא רַבִּי בַּר אַרְבֵּיסַר הָיָה – היה גר במקום שאינו מוקף חומה ונהג פורים בי״ד, וְכִי נָטַע בְּחַמֵּיסַר נָטַע – ומעשה הנטיעה היה בט״ו, בפורים של מוקפים.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם אכן רבי היה גר במקום פרוז, וְהָא רַבִּי בִּטְבֶרְיָא הָוָה גר, וּטְבֶרְיָא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הֲוַאי, ואם כן עשה פורים בט״ו. מתרצת הגמרא: אֶלָּא צריך לומר, שרַבִּי בַּר חֲמֵיסַר הָוָה – היה בן ט״ו, שהיה גר בטבריה, וְכִי נָטַע בְּאַרְבֵּיסַר הָוָה – ומעשה הנטיעה היה בי״ד.

מקשה הגמרא: וּמִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ לרבי דִּבְטֶבֶרְיָא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, ולכן נטע בי״ד, וְהָא חִזְקִיָּה קָרֵי מגילה בִּבְטֶבֶרְיָא בְּאַרְבֵּיסַר וּבְחַמֵּיסַר, משום דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי טבריה מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הִיא אִי לָא. מתרצת הגמרא: לְחִזְקִיָּה מְסַפְּקָא לֵיהּ אם חומת טבריה עמדה בימות יהושע, ולְרַבִּי פְּשִׁיטָא לֵיהּ שהיתה בימות יהושע, ולכן נהג פורים רק בט״ו, ונטע בי״ד.

מקשה הגמרא: וְכִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ – אף אם פשוט לרבי שטבריה מוקפת מימות יהושע ועושים בה פורים בט״ו, מִי שָׁרֵי – האם מותר לעשות מלאכה בי״ד, וְהִכְתִּיב בִּמְגִילַּת תַּעֲנִית (פי״ב) אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר באדר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בו יוֹמֵי פּוּרְיָא אִינּוּן – ימי פורים הם, דְּלֹא לְמִסְפַּד בְּהוֹן – שאין להספיד בהם, וְאָמַר רָבָא, מה שנכתב במגילת תענית איסור ההספד ותענית, אף שכבר נאמר במגילה, לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא כדי ללמוד לֶאֱסוֹר אֶת שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה בָּזֶה – למוקפים אף בי״ד, ולפרזים אף בט״ו. ואף אם פשוט לרבי שטבריה מוקפת חומה מימות יהושע, היה עליו להימנע ממלאכה בי״ד, מטעם שהמוקפים נוהגים מקצת יום טוב אף בי״ד.

מתרצת הגמרא: מה שאמרו לאסור של זה בזה, הָנֵי מִילֵּי בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית, אֲבָל איסור מְלָאכָה כל אחד נוהג יוֹם אֶחָד וְתוּ לֹא.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם אכן אין איסור מלאכה אלא יום אחד, וְהָא רַב חַיְיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא שָׁדֵי כִּיתְנָא בְּפוּרְיָא – רב ראה אדם שזרע פשתן בפורים, וְלִטְלֵיהּ – וקילקל, ומחמת כן לֹא צָמַח כִּיתְנֵיהּ [–פשתנו]. מתרצת הגמרא: הָתָם בַּר יוֹמָא הֲוָה – מעשה זה היה ביום שעשו פורים באותו מקום, ולכן קילקל על המלאכה.

תירוץ נוסף איך נטע רבי נטיעה בפורים: רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שרבי נטע נטיעה בְּיוֹמֵיהּ – ביום שעשו פורים בעירו, משום שאיסור הֶסְפֵּד וְתַעֲנִית בפורים קָבִילוּ עֲלֵיהוּ ישראל, ואילו איסור מְלָאכָה לֹא קָבִילוּ עֲלֵיהוּ ישראל כלל. וראיה לכך: דְּמַעִיקְּרָא בהנהגת ישראל בשנה שאירע הנס כְּתִיב (ט יט) 'שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב', וּלְבַסּוֹף – בקבלת ישראל לדורות כְּתִיב (שם כב) 'לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה', וְאִילּוּ 'יוֹם טוֹב' שנלמד ממנו איסור מלאכה לֹא כְּתִיב שם, ומוכח שלא קיבלו לדורות איסור מלאכה.

מקשה הגמרא: וְאֶלָּא אם אין איסור מלאכה בפורים, רַב מַאי טַעְמָא לַטְלֵיהּ [–קילל] לְהַהוּא גַּבְרָא שזרע פשתן. מתרצת הגמרא: דְּבָרִים הַמּוּתָּרִין וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶן אִיסּוּר הֲוָה – תושבי המקום ההוא נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, ואף דברים המותרים מן הדין אסור לעשות בפני אנשים שנהגו בהם איסור. וְאִילּוּ בְּאַתְרֵיהּ [–במקומו] דְּרַבִּי לֹא נָהוּג – לא נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, והיה מותר לו לנטוע בפורים.

תירוץ נוסף איך רבי נטע נטיעה בפורים: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם גם במקומו של רבי נָהוּג שלא לעשות מלאכה בפורים, וְרַבִּי נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה נָטַע, ופורים הוא יום שמחה ומותר לנטוע בו נטיעה של שמחה, ולכן לא חשש רבי למנהג שלא לעשות מלאכה. ו'נטיעה של שמחה' היינו כְּדִתְנַן (תענית יב:), עֲבָרוּ אֵלּוּ [–שלש עשרה תעניות על עצירת גשמים] וְעדיין לֹא נַעֲנוּ מן השמים, מְמַעֲטִין הצבור בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, בְּבִנְיָן, וּבִנְטִיעָה, בְּאֵירוּסִין וּבְנִישׂוּאִין. וְתָנָא עָלָהּ בברייתא לפרש דברי המשנה, בִּנְיָן, הכוונה בִּנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה, וכן נְטִיעָה הכוונה נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה, שראוי לנהוג כנזופים ואבלים על עצירת הגשמים. ומפרשת הברייתא: אֵיזֶהוּ בִּנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה, זֶה הַבּוֹנֶה בֵּית חֲתֻנּוֹת לְבָנוֹ, שכשמשיא את בנו הראשון בונה לו בית ועושה שם חופתו. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה, זֶה הַנּוֹטֵעַ אֲבוּרְנְקִי [–אילן] שֶׁל מְלָכִים, שהיו נוטעים אילן וכופפים אותו על גבי יתידות ועושה צל רב, ותחתיו אוכלים בימות החמה.

הגמרא חוזרת לדון בחומתה של טבריה: גּוּפָא, חִזְקִיָּה קָרֵי בִּטְבֶרְיָא בְּאַרְבֵּיסַר וּבְחַמֵּיסַר, דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הִיא אִי לָא. מקשה הגמרא: וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ מִלְּתָא [–ענינה] דִּטְבֶרְיָא לגבי זמן בניית חומותיה, וְהַכְתִּיב בענין חלוקת הארץ (יהושע יט לה) 'וְעָרֵי מִבְצָר הַצִּדִּים צֹר וְחֲמַת רַקַּת וְכִנֶּרֶת', וְקַיְימָא לָן 'רַקַּת' זוֹ טִבֶרְיָא. ומבואר שבימות יהושע היתה טבריה עיר מבצר, דהיינו מוקפת חומה, וודאי שזמנה הוא בט״ו, ומדוע נסתפק חזקיה.

מתרצת הגמרא: הַיְינוּ טַעְמָא [–הטעם] דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ, מִשּׁוּם דְּחַד גִּיסָא שׁוּרָא דִּימָא הֲוָת – שבצד אחד החומה היא ים הכינרת, ואין חומה אחרת בצד זה, ואם כן אינה מוקפת חומה גמורה מכל הצדדים.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שאין לה חומה מכל צדדיה, אַמַּאי מְסַפְּקָא לֵיהּ לחזקיה אם נחשבת מוקף, הרי וַדַּאי לָאו חוֹמָה הִיא, וזמנה בי״ד, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר במוכר בית בערי חומה (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה', ודרשו שעיר חומה נחשב דווקא אם יש לה חומה גמורה, וְלֹא שׁוּר אִינַר – שחומתה נעשית מגגותיה, כלומר שהקיפו את העיר בבתים, והקירות החיצוניים הם חומת העיר. ובמוכר בעיר שאינה מוקפת נאמר (שם לא) 'אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֹמָה סָבִיב', ודרשו שמוקף הוא אם החומה מקיפה את העיר מכל צדדיה, וּפָרַט לִטְבֶרְיָא שֶׁיֵּשׁ חוֹמָתָהּ. ואם אין טבריה נחשבת מוקף לגבי מוכר בית, מדוע הסתפק חזקיה לגבי מגילה.

מתרצת הגמרא: לְעִנְיַן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה לֹא מְסַפְּקָא לֵיהּ, וודאי שאין לטבריה דין מוקף, כיון שבצד אחד היא גלויה ופרוצה ובפסוק נאמר 'חומה', כִּי קָא מְסַפְּקָא לֵיהּ לְעִנְיַן מִקְרָא מְגִילָּה, שלא נזכר בה 'חומה' אלא לשון פרזים, ולכך הסתפק מַאי הוא פְּרָזִים וּמַאי הוא מוּקָּפִין דִּכְתִיבִי גַּבֵּי מִקְרָא מְגִילָּה, האם מִשּׁוּם דְּהָנֵי מִינְּלוּ וְהָנֵי לֹא מִינְּלוּ – 'פרזים' היינו מגולים ושאינם פרזים היינו מכוסים, וְאִם כן הָא [–טבריה] נַמִּי מִינַּלְיָא מצד הים. אוֹ דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּהָנֵי מִינְּנוּ וְהָנֵי לֹא מִינְּנוּ – ש'פרזים' אינם מוגנים ונוח לכבשם, ושאינם פרזים הם מוגנים, וְהָא [–טבריה] נַמִּי מִינַּנְיָא – הים מגן עליה, ודינה כמוקפים. וּמִשּׁוּם הָכִי מְסַפְּקָא לֵיהּ לגבי מגילה מה דינה של טבריה.

מספרת הגמרא: רַב אַסִּי קָרֵי מְגִילָּה בְּהוּצָל [–שם מקום] בְּאַרְבֵּיסַר וּבְחַמֵּיסַר, משום דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ אִי הוצל מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הִיא, אִי לָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב אַסִּי, הָאִי הוּצָל דְּבֵית בְּנְיָמִין מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ הִיא בוודאות, וקוראים בה בט״ו.

הגמרא מביאה דעה ש'רקת' אינה טבריה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוֵינָא טַלְיָא – בנערותי, אֲמִינָא מִלְּתָא דְּשָׁאִילְנָא לְסָבַיָּא – אמרתי דבר ששאלתי אחר כך לזקנים,

וְאִישְׁתַּכַּח כְּוָותִי – ונמצא כדברי, שהזקנים אמרו כמוני. וכך אמרתי, 'חַמַּת' המוזכר בפסוק לעיל, זוֹ העיר טִבֶרְיָא. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של טבריה 'חַמַּת', עַל שׁוּם שיש בה חַמֵּי טִבֶרְיָא. ו'רַקַּת' שנזכר שם, זוֹ צִפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של ציפורי 'רַקַּת', מִשּׁוּם דְּמִיַּדְלְיָא – שמוגבהת וישבת בראש ההר כְּרַקְתָּא דְּנַהֲרָא – כשפת הנהר שמוגבהת מהנהר. ו'כִּנֶּרֶת' זוֹ גִּינּוֹסָר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'כִּנֶּרֶת', משום דְּמִתְיַיְּחִי פֵּירָא כְּקָלָא דְּכִנָּרֵי – שפירותיה מתוקים כקול הכינור.

רבא מקשה על רבי יוחנן: אָמַר רָבָא, כיצד אמר רבי יוחנן שרקת זו ציפורי, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר [–וכי יש מי שסובר] ש'רַקַּת' לָאו טִבֶרְיָא הִיא. וְהָא כִּי שָׁכִיב אִינִישׁ הָכָא – כשנפטר אדם כאן [בבבל], הָתָם [–בטבריה] סַפְדֵי לֵיהּ הָכִי, גָּדוֹל הוּא הנפטר כְּשֶׁשֵּׁךְ [–בבבל], וְשָׁם יצא לוֹ אפילו בְּרַקַּת – בטבריה שבארץ ישראל. וְכִי מַסְּקֵי אֲרוֹנָא לְהָתָם – וכשמעלים ארון של מת מבבל לקוברו בטבריה, סַפְדֵי לֵיהּ הָכִי – הספדנים קוראים בשווקים כך, אוֹהֲבֵי שָׁרִידִים [–אוהבי ישראל], יוֹשְׁבֵי העיר רַקַּת, צְאוּ לקראת הנפטר וְקַבְּלוּ את חֲרוּגֵי עוֹמֶק – בבל שעמוקה מכל הארצות. וכִי נָח נַפְשֵׁיהּ [–כשנפטר] דְּרַבִּי זֵירָא בטבריה אחר שעלה מבבל, פָּתַח עֲלֵיהּ בהספד הַהוּא סַפְדָּנָא, אֶרֶץ שִׁנְעָר [–בבל] הָרָה וְיָלְדָה את רבי זירא, וּאֶרֶץ צְבִי [–ישראל] גִּידְּלָה שַׁעֲשׁוּעֶיהָ של שנער, שגדל בארץ ישראל, אוֹי נָא לָהּ אִמְּרָה רַקַּת, כִּי אִבְּדָה כְּלֵי חֶמְדָּתָהּ. ומוכח ש'רקת' היא טבריה.

אֶלָּא אָמַר (רבה) [רָבָא], 'חַמַּת' הנזכרת בפסוק זוֹ חַמֵּי גֶּדֶר. 'רַקַּת' זוֹ טִבֶרְיָא. ו'כִּנֶּרֶת' זוֹ גִּינּוֹסָר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של טבריה 'רַקַּת', לרמז שֶׁאֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁגֵּרִים בָּהּ, הם מְלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן.

רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, 'רַקַּת' הוא שְׁמָהּ של העיר, וטבריה הוא כינוי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טִבֶרְיָא, משום שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּטִבּוּרָהּ [–באמצעיתה] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(רבא) [רַבָּה] אָמַר, 'רַקַּת' הוא שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טִבֶרְיָא, משום שֶׁטּוֹבָה רְאִיָּיתָהּ – שהיו בה גינות ופרדסים.

הגמרא מבארת עוד מקומות שהוזכרו בפסוקים: אָמַר זְעִירָא, קְטִרוֹן המוזכרת בפסוק [בסמוך], זוֹ צִיפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צִיפּוֹרִי, משום שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָר, כְּצִפּוֹר שדרכה לישב במקום גבוה. מקשה הגמרא: וְכִי קְטִרוֹן צִיפּוֹרִי הִיא, וְהָא קְטִרוֹן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל זְבוּלוּן חֲוַאי, דִּכְתִיב (שופטים א ל) 'זְבוּלֻן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קִטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל', וַהֲרֵי זְבוּלוּן מִתְרַעֵם עַל מִדּוֹתָיו הֲוָה – היה מתלונן על מזלו שנמדד לו מן השמים, שלא רצה את החלק שעלה לו בגורל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה יח) 'זְבֻלוּן עַם חֵרֵף [–הפקיר] נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה'. ודורשים, מַה טַּעַם חרף זבולון את נפשו למות, מִשּׁוּם דְּ'נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה', והיינו שהיו לנפתלי שדות ולזבולון לא היו שדות, ולפיכך חרף נפשו למות על רוע מזלו. וכך אָמַר זְבוּלוּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְאַחַי נָתַתָּ לָהֶם שָׂדוֹת וְכָרְמִים וְלִי נָתַתָּ הָרִים וּגְבָעוֹת, לְאַחַי נָתַתָּ לָהֶם אֲרָצוֹת וְלִי נָתַתָּ יַמִּים וּנְהָרוֹת. אָמַר לוֹ הקב"ה, כּוּלָּן יהיו צְרִיכִין לְךָ עַל יְדֵי חֶלְוֹנוֹ שעולה מן הים להרים שבחלקך, ויקנוהו ממך בדמים מרובים, כדי לצבוע מדמו תכלת לציצית. וכמו שֶׁנֶּאֱמַר בברכת משה רבינו לזבולון (דברים לג יט) ['עַמִּים הַר יִקְרָאוּ] שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל', והיינו שכל השבטים יתקבצו אל הרי זבולון כדי לקנות 'שפוני טמוני חול', וּתְנֵי רַב יוֹסֵף, 'שְׂפֻנֵי' זֶה חִלְּזוֹן, שהוא ספון וחשוב, שצובעים מדמו תכלת לציצית. 'טְמוּנֵי' זוֹ טְרִית – מין דג. 'חוֹל' זוֹ זְכוּכִית לְבָנָה ויקרה הנעשית מן החול שבחלקו של זבולון. ואין לך להתרעם על חלקך.

אָמַר זבולון לִפָנָיו – לפני הקב"ה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מוֹדִיעֵנִי על זאת, כלומר שמא יטלו ממני בלי לשלם. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'שָׂם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק', כלומר, כשם שגזל אסור בקרבן עולה כך לא יגזלו ממך כלום, שאם יטלו בלא דמים, תתקלקל צביעת התכלת ולא יועיל לו, וסִימָן זֶה יְהֵא לְךָ שאין לוקחים ממך בלא רשות, שכָּל הַנּוֹטֵל מִמְּךָ בְּלֹא דָּמִים אֵינוֹ מוֹעִיל בְּפַרְקְמַטְיָא שֶׁלּוֹ כְּלוּם.

הגמרא מסיימת את הקושיא על זעירא: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שקִּטְרוֹן זוֹ צִיפּוֹרִי, אַמַּאי מִתְרַעֵם זבולון עַל מִדּוֹתָיו, וְהָא הֲוָיָא צִיפּוֹרִי בחלקו, והיא מִילְּתָא דַּעֲדִיפָא טוּבָא.

וְכִי תֵּימָא שלא היה לו די בציפורי, דְּלֵית בָּהּ 'זְבַת חֶלְבּ וּדְבַשׁ', ולאחרים היה 'זבת חלב ודבש'. וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְדִידִי חָזֵי לִי [–ראיתי] 'זְבַת חֶלְבּ וּדְבַשׁ' דְּצִיפּוֹרִי, וְהַוְיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל [–ארבע פרסאות] עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל, שהם שש עשרה פרסאות מרובעות. וְכִי תֵּימָא שאף שהיה בציפורי 'זבת חלב ודבש', מכל מקום התרעם משום דְּלֵא נְפִישָׁא דִּידֵיהּ כְּדַאֲחָוהָ – שה'זבת חלב ודבש' שהיה בחלקו לא היה רב כשל אחיו. וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְדִידִי חָזֵי לִי 'זְבַת חֶלְבּ וּדְבַשׁ' דְּכָל אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל – ראיתי את כל המקומות בארץ ישראל שיש בהם 'זבת חלב ודבש', וְאם נקבצם למקום אחד, הַוְיָא [–שטחו יהיה] כְּפִי המרחק מִבֵּי כּוּבֵי עַד אַקְרָא דְּתוּלְבַּקְנֵי [–שמות של מקומות], והיינו עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין [–עשרים ושתים] פַּרְסֵי אוּרְבָּא [–אורך], וּפוּתְיָא [–ורוחב] שִׁיתָּא [–שש] פַּרְסֵי, שהם מאה שלושים ושתים פרסאות מרובעות, ואם כן לא קיבל זבולון פחות מאחיו.

מתרצת הגמרא: אכן קטרון זו ציפורי, וְאֲפִילּוּ הָכִי – אף שיש בה 'זבת חלב ודבש' שָׁדוֹת וּכְרָמִים עֲדִיפָא לֵיהּ – היו חביבים לזבולון שדות וכרמים יותר מחלב ודבש, ולפיכך התרעם. וּדְיָקָא נַמִּי מלשון הפסוק ששדות וכרמים עדיפים לו, דִּכְתִיב 'וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה', שֶׁמַּע מִינָּהּ שהיתה טענתו שאין לו שדות וכרמים כמו לנפתלי היושב במרומי שדה.

הגמרא מביאה עוד מימרא על שמות מקומות: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מה שנאמר (צפניה ב ד) 'וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר', זוֹ קֵסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בֵּין הַחוֹלּוֹת, וְהִיא הָיְתָה יָתֵד תְּקוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יָוָנִים, שלא זזו מלעשות רעה לישראל. וּכְשֶׁנְּגְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם, הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ בשם 'אַחִידַת [–כבושת] מַגְדֵּל שִׁיר'.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת זכריה (ט ז) על צור שהיא ראש לאדום 'וַהֲסִירֹתִי דָמָיו מִפִּיו, וְשִׁקְּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו, וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאַלֶּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי'. 'וַהֲסִירֹתִי דָמָיו מִפִּיו' זֶה בֵּית מַיָּא שֶׁלָּהֶן, שהוא מראשי עבודה זרה של אדום והיו זורקים שם דמי זבחיהם. 'וְשִׁקְּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו', זֶה בֵּית גֻּלְיָא שֶׁלָּהֶן, שאף הוא היה ראש עבודה זרה של אדום. 'וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ', אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת של ישראל שֶׁבָּאֱדוֹם. 'וְהָיָה כְּאַלֶּף בִּיהוּדָה' [–כבית לימוד של יהודה], 'וְעֶקְרוֹן תהיה כִּיבוּסִי' – כירושלים, אֵלּוּ תֵּרַאמְטְרִיּוֹת וְקִרְקָסִיּוֹת [–בתי ועד שלהם] שֶׁבָּאֱדוֹם, שֶׁעֲתִידִין שָׂרֵי יְהוּדָה לְלַמֵּד בָּהֶן תּוֹרָה בָּרַבִּים בירושלים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, העיר 'לֶשֶׁם' שכבשו בני דן, זוֹ פַּמְיָים, ששם מקורו של הירדן. 'עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר', זוֹ קֵסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא הָיְתָה מְטָרוֹפּוֹלִין שֶׁל מְלָכִים – אמא של מלכות. ומפרשת הגמרא מדוע היא נקראת אם המלכות: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, משום דִּמְרַבֵּי בָּהּ מַלְכֵי – שמגדלים שם בני מלכים. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, משום דְּמוֹקְמֵי מִינָּהּ מַלְכֵי – שמעמידים [–ממנים] משם מלכים.

עוד אמר רבי יצחק: שתי הערים קֵסָרִי וִירוּשָׁלַיִם, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שחָרְבוּ שֶׁתֵּיהֶן, אַל תַּאֲמֵן לו, ואם יאמר לך שרָשְׁבוּ [–נתיישבו] שֶׁתֵּיהֶן, גם אַל תַּאֲמֵן לו, אבל אם יאמר לך שחָרְבָה קֵסָרִי וְרָשְׁבָה יְרוּשָׁלַיִם, או שחָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם וְרָשְׁבָה קֵסָרִי, תַּאֲמֵן לו. שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כו ב) 'יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלִַם וגו' אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה', כלומר אתמלא מחורבנה של ירושלים, ויש לדרוש אִם מְלֵיאָה זוֹ חֳרָבָה זוֹ אִם מְלֵיאָה זוֹ חֳרָבָה זוֹ, והיינו שחורבן אחת תלוי בבנין האחרת, ואינן קיימות יחד או חריבות יחד. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, יש ללמוד דבר זה מֵהָכָא, שנאמר בלידת יעקב ועשו (בראשית כה כג) 'וּלְאֹם מִלְּאֹם יֵאָמֵץ', והיינו שלא ישוו בגדולה, אלא כשזה קם זה נופל.

הגמרא מביאה עוד מימרות של רבי יצחק: וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה כו י) 'יָחֹן רָשָׁע בַּל לָמַד צֶדֶק, בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל, וּבַל יִרְאֶה גֵּאוּת ה'', אָמַר יִצְחָק אבינו לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם 'יוּחַן' עָשָׂו. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'רָשָׁע' גמור הוּא, ואין ראוי לחון אותו. אָמַר לוֹ יצחק, 'בַּל לָמַד צֶדֶק' – וכי אין אדם יכול ללמד עליו זכות. אָמַר לוֹ הקב"ה, 'בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל' – עתיד הוא להחריב את ירושלים ובית המקדש. אָמַר לוֹ יצחק, אִם כֵּן, 'בַּל יִרְאֶה גֵּאוּת ה'' לעתיד לבוא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (תהלים קמ ט) 'אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוַיֵּי רָשָׁע [–אל תמלא תאוות ליבו] זְמָמוֹ אַל תָּפֵק [–אל תוציא את הזמם שהוא חסום בו] יָרוּמוּ סֶלָה', אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תִּתֵּן לְעָשָׂו הָרָשָׁע תַּאֲוֹת לִבּוֹ, 'זְמָמוֹ אַל תָּפֵק' זוֹ

ואישתכח כוותי — גרסינן. **רקתא דנהרא** — שפת הנהר, גבוה מן הנהר, אף ציפורי יושבת בראש ההר. **כי שכיב אינש הכא** — כשמת אדם גדול בבבל. **ספדי ליה התם** — בטבריא. **ששך** = בבל בחזילוף א"ת ב"ש. **ושם לו ברכת** — יצא לו שם בטבריא. **וכי מסקי ארון** — של מת מבבל לקוברו בטבריא. **אמרו הכי** — הספדנין קורין בשווקים בלשון הזה, שיצאו לקראת המת. **אוהבי שרירים** = אוהבי ישראל. **יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עמק** — מתי בבל העמוקה. **ר' זירא עלה מבבל לארץ ישראל ומת שם בטבריא.** [**ארץ צבי** = ארץ] ישראל. **גידלה שעשועיה** — של שנער. **בטיבורה** = באמצעיתה. **לא הוריש את יושבי קטרון** — שבאה לחלקו, ועבר על מה שאמר הקדוש ברוך הוא "לא תחיה כל נשמה" (דברים ב) והניחן לגור שם בינידם ולהעלות להם מס. **על מדותיו** — על מזלו שנמדד לו מן השמים, מדה שאינו חפץ בה. כולן צריכין לך — כל אחיך יהו צריכין לך. **על ידי חלזון** — חלזון עולה מן הים להרים, וצובעין בדמו תכלת, ונמכר בדמים יקרים. **עמים הר יקראו** — מכל השבטים יתקבצו להריך לקנות שפוני טמוני חול. **שפוני זה חלזון** — שהוא דבר חשוב. ספון = חשוב בלשון ברייתא. **טרית** — דג שקורין *טונינ"א. **זכוכית לבנה** — היוצא מן החול. כדאמר "ביציאות השבת" (שבת טו, ב) וחול של זבולון חשוב משאר חולות, וראוי לזכוכית לבנה. **מי מודיעני** — על זאת לתת לי דמים. **כל המוצא חלזון ונוטלו בלא דמים אינו מצליח. שם יזכחו זבחי צדק** — כאשר אסור גזל בעולה — כך לא יגזלו ממך כלום. שאם יטול שוה פרוטה בלא דמים — תתקלקל הצביעה והחול, ולא יועיל כלום. **זבת חלב ודבש** — העזים אוכלין תאנים, והדבש נוטף מהן, והחלב זב מן העזים, ונעשים כמין נחל. **ששה עשר מיל** — ארבע פרסאות. **לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארץ ישראל** — בכל מקום שהוא שם, ואם באת לצרפו יחד — הוי כמבי כובי עד אקרא דתולבקני, שם מקום. **אקרא** = מקום מעבר הנהר, ובלעז *פורט"ו. **עדיפי** ליה — חביבי ליה. **יתד תקועה** — לרעה. **אחידת מגדל שיר** = כבושת מגדל שיר. **והסירותי דמיו מפיו וגו'** — גבי צור כתיב, שהוא ראש לאדום. **גלייא במיא** — ראשי עבודה זרה הם לאדום. **כיבוסי** — היא ירושלים. **והיה אדום לאלופי יהודה** — ועקרון תהיה בית תלמוד בירושלים. **לשם** — עיר שכיבשו בני דן. **זו פמיים** — שמשם ירדן יוצא. כדאמר מר: ירדן יוצא ממערת פמייס (בכורות נה, א). **מטרופולין** — לשון יון: אינמא של מלכות, מטרא = אם, פולין = לשון שררה. כדאמר מר: עד שבאו דיופלי מהעיר — שני שרים (תענית יח, ב). **דמרבי** — שמגדלין שם בני מלכים. **אמלאה החרבה** — רישא דקרא "יען אמרה צור על ירושלים אמלאה החרבה": עכשיו אתמלא מחורבתה. **רשע** — זה עשו. **בארץ נכוחות יעול** — את ירושלים יחריב. **אמר יצחק** להקדוש ברוך הוא: יוחן רשע זה, עשו. **אמר לו** הקדוש ברוך הוא: **רשע הוא. אמר** — יצחק בל למד צדק. כלומר, אין אדם יכול ללמד עליו צדק? **אמר לו** — הקדוש ברוך הוא. **בארץ נכוחות יעול** — כלומר: עתיד להחריב את ארץ ישראל. **אמר יצחק** — אם כן "בל יראה גאות ה'". **זממו אל תפק** — אל תוציאנו מנחיריו. זמם = כמין טבעת ברזל שנותנין בחוטמה של אנקה וגמשכת בו, ומתוך חוזקה אינה משתמרת כי אם בו.

גרמ"א

שטובה ראייתה — שהיו שם גנות ופרדסים. **דכל** הנוטל (פרוטה) ממך בלא דמים אין מועיל — דכתיב "שם יזבחו זבחי צדק", וגזל לא מהני בזבח.

טראטריות וקרקסיאות — יש מפרשים: בתי עבודת כוכבים, ומכנה אותן טרטאבא — לשון חרפה, וקרקסיאות — רוצה לומר בית הכסא בלשון ערב. וקשה לומר שאותן מקומות מטונפות יכול ללמוד שם תורה! אלא ודאי לשממה יהא במדברה בימינו, ורוצה לומר: בתים שמתאספים שם לוועד של עובדי עבודת כוכבים.

הא

וְאִישְׁתַּכַּח כְּוָותִי: חַמַּת זוֹ טִבֶּרְיָא. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "חַמַּת"? עַל שׁוּם חַמֵּי טִבֶּרְיָא. רַקַּת - זוֹ צִיפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "רַקַּת"? מִשּׁוּם דְּמִידְלֵיֵא כְּרַקְתָּא דְּנַהֲרָא. כִּינֶּרֶת - זוֹ גִּינּוֹסַר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כִּינֶּרֶת? דְּמִתְיְקִי פֵּירָא כְּקֻלָּא דְּכִינָּרֵי. אֲמַר רָבָא: מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר רַקַּת לָאו טִבֶּרְיָא הִיא? וְהָא כִּי שָׁכֵיב אִינִישׁ הָכָא, הָתָם סָפְדִי לֵיהּ הָכִי: גְּדוֹל הוּא בְּשִׁשַּׁךְ, וְשֵׁם לוֹ בְּרַקַּת. וְכִי מַסְקִי אָרוֹנָא לְהָתָם סָפְדִי לֵיהּ הָכִי: אוֹהֲבֵי שְׁרִירִים יוֹשְׁבֵי רַקַּת, צְאוּ וְקַבְּלוּ הֲרוּגֵי עוֹמֶק. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי זֵירָא פְּתַח עֲלֵיהּ הַהוּא סַפְדָּנָא: אֶרֶץ שִׁנְעָר הָרָה וְיָלְדָה, אֶרֶץ צְבִי גִּידְלָה שַׁעֲשׁוּעֶיהָ. אוֹי נָא לָהּ, אָמְרָה רַקַּת, כִּי אִבְּדָה כְּלִי חֶמְדָּתָהּ! אֶלָּא אָמַר [רָבָא]: חַמַּת - זוֹ חַמֵּי גְרַר; רַקַּת זוֹ טִבֶּרְיָא; כִּינֶּרֶת - זוֹ גִּינּוֹסַר. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "רַקַּת"? שֶׁאֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּהּ מְלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן. רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר: רַקַּת שְׁמָהּ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טִבֶּרְיָא? שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּטִבּוּרָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. [רַבָּה] אָמַר: "רַקַּת" שְׁמָהּ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ טִבֶּרְיָא? שֶׁטּוֹבָה רְאִיָּיתָהּ. אָמַר זְעֵירָא: קִטְרוֹן זוֹ צִיפּוֹרִי. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צִיפּוֹרִי? שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָר כְּצִפּוֹר. וְקִטְרוֹן צִיפּוֹרִי הִיא? וְהָא קִטְרוֹן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל זְבוּלוּן הֲוַאי, דִּכְתִיב: "זְבוּלוּן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קִטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל." זְבוּלוּן מִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו הָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת". מַה טַּעַם? מִשּׁוּם דְּ"נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה". אָמַר זְבוּלוּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לְאַחַיי נָתַתָּ לָהֶם שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְלִי נָתַתָּ הָרִים וּגְבָעוֹת. לְאַחַיי נָתַתָּ לָהֶם אֲרָצוֹת - וְלִי נָתַתָּ יַמִּים וּנְהָרוֹת. אָמַר לוֹ: כּוּלְּךָ צְרִיכִין לְךָ עַל יְדֵי חִלָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "[עַמִּים הַר יִקְרָאוּ]... וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: "שְׂפֻנֵי" - זֶה חִלָּזוֹן; "טְמוּנֵי" - זוֹ טָרִית; "חוֹל" - זוֹ זְכוּכִית לְבָנָה. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מוֹדִיעֵנִי? אָמַר לוֹ: "שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק". סִימָן זֶה יְהֵא לְךָ: כָּל הַנּוֹטֵל מִמְּךָ בְּלֹא דָּמִים - אֵינוֹ מוֹעִיל בְּפַרְקְמַטְיָא שֶׁלּוֹ כְּלוּם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ קִטְרוֹן זוֹ צִיפּוֹרִי, אַמַּאי מִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו? וְהָא הָוְיָא צִיפּוֹרִי, מִילְּתָא דַּעֲדִיפָא טוּבָא! וְכִי תֵּימָא דִּלְיֵת בָּהּ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ - וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לְדִידִי חָזֵי לִי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ דְּצִיפּוֹרִי, וְהָוְיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל! וְכִי תֵּימָא: דְּלָא נְפִישָׁא דִּידֵיהּ כְּדְאַחוּהָ - וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְדִידִי חָזֵי לִי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ דְּכָל אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְהָוְיָא כְּמִבֵּי כוֹבֵי עַד אַקְרָא תּוּלְבַקְנִי - עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין פַּרְסֵי אוּרְכָּא, וּפוּתְיָא שִׁיתָּא פַּרְסֵי! אֲפִילּוּ הָכִי שָׂדוֹת וּכְרָמִים עֲדִיפָא לֵיהּ. דַּיְקָא נַמִי, דִּכְתִיב: "וְנִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה". שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: "וְעָקְרוֹן תֵּעָקֵר" - זוֹ קֵסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בֵּין הַחוֹלוֹת, וְהִיא הָיְתָה יָתֵד תְּקוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יְוָנִים. וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם, הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ אֲחִידַת מִגְדַּל שִׁיר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: "וַהֲסִירֹתִי דָמָיו מִפִּיו וְשִׁקְּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ"? "וַהֲסִרֹתִי דָמָיו מִפִּיו" - זֶה בֵּית בַּמָּיָא שֶׁלָּהֶן; "וְשִׁקְּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו" - זֶה בֵּית גַּלְיָא שֶׁלָּהֶן; "וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ" - אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבֶּאֱדוֹם. "וְהָיָה כְּאֶלֶף בִּיהוּדָה וְעָקְרוֹן כִּיבוּסִי" - אֵלּוּ תְּרַאטְרִיּוֹת וְקִרְקְסָיוֹת שֶׁבֶּאֱדוֹם שֶׁעֲתִידִין שָׂרֵי יְהוּדָה לְלַמֵּד בָּהֶן תּוֹרָה בְּרַבִּים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֶשֶׁם - זוֹ פַּמְיָים; עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר - זוֹ קֵסָרִי בַּת אֱדוֹם, שֶׁהִיא הָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁל מְלָכִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּמַרְבִּי בָּהּ מַלְכֵי, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּמוֹקְמִי מִינָּהּ מַלְכֵי. קֵסָרִי וִירוּשָׁלַיִם, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם: חָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן אַל תַּאֲמֵן; יָשְׁבוּ שְׁתֵּיהֶן - אַל תַּאֲמֵן; חָרְבָה קֵסָרִי וְיָשְׁבָה יְרוּשָׁלַיִם, חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם וְיָשְׁבָה קֵסָרִי - תַּאֲמֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּלְאָה הַחֳרָבָה": אִם מְלֵיאָה זוֹ - חָרְבָה זוֹ. אִם מְלֵיאָה זוֹ חָרְבָה זוֹ. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "וּלְאֹם מְלֵאֹם יֵאָמֵץ". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: "יַחַן רָשָׁע בַּל לָמַד צֶדֶק"? אָמַר יִצְחָק לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוּחַן עָשָׁו! - אָמַר לוֹ: רָשָׁע הוּא. - אָמַר לוֹ: "בַּל לָמַד צֶדֶק"? - אָמַר לוֹ: "בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יָעוֹל". - אָמַר לוֹ: אִם כֵּן - "בַּל יִרְאֶה גֵּאוּת ה'". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: "אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תָּפֵק רוּמוּ סֶלָה"? אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תִּתֵּן לְעֵשָׂו הָרָשָׁע תַּאֲוַת לִבּוֹ. "זְמָמוֹ אַל תָּפֵק" - זוֹ

גרמ"א

הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין — שאם קראו הארבע פרשיות באדר הראשון, שעדיין לא היו יודעין שצריכין לעבר, ובתר הכי עברו השנה — אין צריך לקרותם באדר השני.

ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אף מקרא מגילה [לכתחלה בראשון — ונראה] דדייק מדקתני משנה יתירא: שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון, [דמשמע] לכתחילה. ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר הראשון, וריהטא דמתניתין נמי משמע כן, מדקאמר אלא מקרא מגילה בלבד ומתנות עניים. מכלל דלענין משתה ושמחה זה וזה שוין. ולא נהירא, דהא אמרינן בגמרא: הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין, מכלל דשמחה ומשתה ליכא. דעל ברחץ לא תליא הא בהא, דאי תליא הא בהא — לאשמעינן דמשתה ושמחה נהגו בהו וממילא נאסר בהספד. דהא הימים האמורים במגילת תענית האסורים בהספד אין בהן משתה ושמחה. וכן הלכה, שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון.

מסתבר טעמיה דאין מעבירין על המצות — מכאן קשה להא דאמרינן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נא,א ושם) בגמרא, דקאמר: שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של המזבח. ודייק טעמא דאמר קרא "אל יסוד מזבח העולה". וקשה: התם למה לי קרא? תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות, וכשהוא יוצא מפתח ההיכל שהוא מערב, ביסוד מערבי הוא דפגע ברישא! ויש מפרשים דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא שיש לפניו שתי מצות, שיש לו לעשות קודם אותה דפגע ברישא. וזה אינו, דהכא ליכא אלא מצוה אחת, ואפילו הכי מפרש הטעם משום דאין מעבירין! ורבינו יהודה תירץ: דאי לאו קרא הוה אמינא דאין מעבירין לכתחילה, הא דיעבד — שרי, משום הכי איצטריך דאסור בדיעבד. אי נמי, נראה התם דמטעם דאין מעבירין לא חזינן אלא דכל מערבי של מזבח בשר, אבל יסוד — לא חזינן דצריך, משום הכי איצטריך קרא, לאשמועינן יסוד).

נאמרה

גרממיא — שם מלבות, והיא מאדום. **מרזבני** = דוכסים. **יגעתי** — בתורה. **לאוקמי גירסא** — שלא תשתכח ממנו. **סייעתא דשמיא** — ויש יגע ואינו מוצא. **יחילו** = יצליחו, ודומה לו "על כן לא יחיל טובו" (איוב כ). **מרום משפטיך מנגדו** — מסולקין הם ממנו. **יפיח בהם** — בנפיחה בעלמא הן נופלים. **מי שלבו נוקפו** — הירא מן העבירות שבידו אומר כן. **אל תתחר** — אינו לשון גירוי, אלא שלא תאחוז במעשיו. כמו "ואיך תתחרה את הסוסים" (ירמיה יב) — כלומר: שאינו רץ כמותו. **ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום** — על ברחך אין קנאה זו לשון גירוי, מלחמה אלא אחיזת מעשיו, מדכתיב בסיפא "כי אם ביראת ה' כל היום". **איטליא של יון** — כרך גדול שגדל בשביל עון מנשה. שבשעה שהכניס צלם בהיכל ירד גבריאל ונעץ קנה בים, וגדל עליו חלקה גדולה ונבנה לשם איטליא של יון "מאיי אלישה" (יחזקאל כז) מתרגמינן "מנגוות איטליא". **שווקים** = חוצות. **פרס** = מזון. **חלונות** שמעלים מהן עשן חוץ לחומה — שהן גבוהים מן החומה, ואין מעשנין את החומה, וזהו חשיבות. **חולסית** — מקום אבנים דקות.

משנה **אלא מקרא מגילה** — כלומר: שאם עשאו בראשון לא יצא. **גמרה סדר פרשיות** — פרשת שקלים וזכור ופרה והחודש. דתנן במתניתין ד"בני העיר" דנוהגין באדר. **זה וזה שוין** — שאם קראם בראשון אין צריך לחזור ולקרות בשני. **שאסורין בזה ובזה** — ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשניהן. **ואמר רב פפא** — גרסינן. **ורבן שמעון בן גמליאל בו'** — דהא כל מצות קאמר. **מתניתין הכי קתני** — ולא איירי בסדר פרשיות כלל. **אין מעבירין בו'** — משבא לידי אקדים לעשות. דהכי תניא במכילתא "ושמרתם את המצות" — אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה. **גאולה לגאולה** — פורים לפסח. **השנית** — בחודש השני.

לבסוף

גְּרַמְמִיָּא שֶׁל אֱדוֹם, שֶׁאִלְמְלֵי הֵן יוֹצְאִין מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. וַאֲמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: תְּלַת מְאָה קִטְירֵי תָּגָא אִיכָּא בְּגַרְמַמְיָא שֶׁל אֱדוֹם, וּתְלַת מְאָה וְשִׁיתִּין וַחֲמִישָׁה מַרְזַבְנֵי אִיכָּא בְּרוֹמִי. וּבְכָל יוֹמָא נַפְקִי הָנֵי לְאַפֵּי הָנֵי וּמִקְטִיל חַד מִינַּיְיהוּ, וּמִיטַּרְדִי לְאוֹקְמֵי מַלְכָּא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם: יָגַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי - אַל תַּאֲמֵן; לֹא יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי - אַל תַּאֲמֵן; יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי - תַּאֲמֵן. הָנֵי מִילֵּי - בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲבָל בְּמַשָּׂא וּמַתָּן - סַיְּעָתָא הוּא מִן שְׁמַיָּא. וּלְדִבְרֵי תּוֹרָה לֹא אֲמָרַן אֶלָּא לְחַדּוּדֵי, אֲבָל לְאוֹקְמֵי גִּירְסָא - סַיְּעָתָא מִן שְׁמַיָּא הִיא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ - אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדְּרָכָיו מַצְלִיחִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָחִילוּ דְרָכָו בְּכָל עֵת". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁרוֹאֶה בְּשׂוֹנְאָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם". אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם." וְתַנְיָא רַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר מָתוּן אָמַר: מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאִם לְחָשְׁךְ אָדָם לוֹמַר: "אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים וְאַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה" - מִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ אוֹמֵר כֵּן. אֶלָּא: "אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים" - לִהְיוֹת כַּמְּרֵעִים, "וְאַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה" - לִהְיוֹת כְּעֹשֵׂי עַוְלָה. וְאוֹמֵר: "אַל יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים וגו'"! לָא קַשְׁיָא: הָא - בְּמִילֵּי דִּידֵיהּ; הָא - בְּמִילֵּי דְּשָׁמַיָּא. וְאִיבָּעְיָא אִימָּא: הָא וְהָא בְּמִילֵּי דִּידֵיהּ. וְלֹא קַשְׁיָא: הָא - בְּצַדִּיק גָּמוּר; הָא - בְּצַדִּיק גָּמוּר. דַּאֲמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: "לָמָּה תַּבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ"? צַדִּיק מִמֶּנּוּ - בּוֹלֵעַ; צַדִּיק גָּמוּר - אֵינוֹ בּוֹלֵעַ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שָׁאנֵי. אָמַר עוּלָּא: אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, זֶה כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי. וְהָוְיָא תְּלַת מְאָה פַּרְסָה, עַל תְּלַת מְאָה פַּרְסָה. וְיֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִישָׁה שְׁווּקִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וְקָטָן שֶׁבְּכוּלָּם שֶׁל מוֹכְרֵי עוֹפוֹת, וְהָוְיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. וּמֵלֶךְ סוֹעֵד בְּכָל יוֹם בְּאֶחָד מֵהֶן. וְהַדָּר בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹלָד בָּהּ - נוֹטֵל פֶּרֶס מִבֵּית הַמֶּלֶךְ. וְהַנּוֹלָד בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דָּר בָּהּ - נוֹטֵל פֶּרֶס מִבֵּית הַמֶּלֶךְ; וּמִבֵּי בְנֵי יֵשׁ בּוֹ, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת חַלּוֹנוֹת מַעֲלִין עָשָׁן חוּץ לַחוֹמָה. צִדּוּ אֶחָד יָם וְצִדּוּ אֶחָד הָרִים וּגְבָעוֹת; צִדּוּ אֶחָד מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל, וְצִדּוּ אֶחָד חוּלְסִית וּמְצוּלָה.

משנה קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר שֵׁנִי. אֵין בֵּין אֲדָר הָרִאשׁוֹן לַאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא קְרִיאַת הַמְּגִילָּה, וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים.

גמרא הָא לְעִנְיַן סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת - זֶה וְזֶה שָׁוִין. מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא תַּנָּא קַמָּא, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא: קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בַּשֵּׁנִי נוֹהֲגוֹת בָּרִאשׁוֹן חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בַּשֵּׁנִי אֵין נוֹהֲגוֹת בָּרִאשׁוֹן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: אַף קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בַּשֵּׁנִי אֵין נוֹהֲגוֹת בָּרִאשׁוֹן. וְשָׁוִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית שֶׁאֲסוּרִין בָּזֶה וּבָזֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא! אָמַר רַב פַּפָּא: סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: לְכַתְּחִילָּה בַּשֵּׁנִי, וְאִי עָבוּד בָּרִאשׁוֹן -עָבוּד; בַּר מִמִּקְרָא מְגִילָּה, דְּאַף עַל גַּב דִּקְרוּ בָּרִאשׁוֹן קָרוּ בַּשֵּׁנִי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: אֲפִילּוּ מִקְרָא מְגִילָּה לְכַתְּחִילָּה בָּרִאשׁוֹן. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: אֲפִילּוּ סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת, אִי קָרוּ בָּרִאשׁוֹן - קָרוּ בַּשֵּׁנִי. מַנִּי? אִי תַּנָּא קַמָּא - קַשְׁיָא מַתָּנוֹת; אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי - קַשְׁיָא נַמִּי מִקְרָא מְגִילָּה. אִי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - קַשְׁיָא סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת! לְעוֹלָם תַּנָּא קַמָּא, וּתְנָא מִקְרָא מְגִילָּה וְהוּא הַדִּין מַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, דְּהָא בְּהָא תַּלְיָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הִיא, וּמַתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: אֵין בֵּין אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁבַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן לְאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁבַּאֲדָר הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִקְרָא מְגִילָּה וּמַתָּנוֹת. הָא לְעִנְיַן הֶסְפֵּד וְתַעֲנִית - זֶה וְזֶה שָׁוִין. וְאִילּוּ סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת לָא מְיַירִי. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָטִ, אַף כָּאן אֲדָר הַסָּמוּךְ לִשְׁבָטִ. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" - מַה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן, אַף כָּאן, אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן. בִּשְׁלָמָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי - מִסְתַּבֵּר טַעְמָא, דְּאֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת. אֶלָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַאי טַעְמָא? - אָמַר רַבִּי טָבִי: טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִסְמָךְ גְּאוּלָּה לִגְאוּלָּה עָדִיף. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מֵהָכָא, דִּכְתִיב: "לְקַיֵּם אֶת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית". וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "השנית"

גֶּרְמַמְיָא [–שם מלכות] שֶׁל אֱדוֹם, שֶׁאִלְמָלֵי [–שאילו] הֵן יוֹצְאִין למלחמה, הן מַחֲרִיבִין את כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

הגמרא מבארת כיצד מתקיימת תפילת יעקב: וְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, תְּלַת מְאָה קְטִירֵי תְּנָא – שלוש מאות נושאי כתר מלוכה אִיכָּא בְּגֶרְמַמְיָא שֶׁל אֱדוֹם, וּתְלַת מְאָה וְשִׁיתִּין וַחֲמִשָּׁה מַרְזְבֵנֵי – ושלש מאות שישים וחמשה דוכסים אִיכָּא בְּרוֹמִי, וּבְכָל יוֹמָא מימות השנה, נָפְקֵי חָנֵי לְאַפֵּי חָנֵי – יוצאים להילחם זה בזה, וּמִקְטַיֵּל חַד מִינַיְיהוּ – ומת אחד מהם, או מאדום או מרומי, וּמִיטְרְדֵי לְאוּקְמֵי מַלְכָא – וטרודים להעמיד מלך אחר תחתיו, ולכן אינם פנויים להחריב העולם.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם יָגַעְתִּי בתורה וְלֹא מָצָאתִי, אַל תְּאַמֵּן, משום שאם לא מצא ודאי שלא יגע כלל. וכן אם יאמר לך לֹא יָגַעְתִּי, וּמָצָאתִי בלא יגיעה, אַל תַּאֲמֵן, שאי אפשר להשיג את התורה בלא יגיעה. ורק אם יאמר לך יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי, תַּאֲמֵן.

הגמרא מבארת את דבריו: מה שאמר שהמציאה תלויה ביגיעה, חָנֵי מִילֵּי בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲבָל בְּמִשָּׁא וּמַתָּן אין הדבר כן, אלא סַיְיעָתָא הוּא מִן שְׁמַיָּא – אפשר להשיגו רק על ידי עזרה משמים, ויתכן יגיעה ללא מציאה ומציאה ללא יגיעה. וְגַם לְדִבְרֵי תּוֹרָה לֹא אָמְרָן כלל זה, אֶלָּא לְחַדּוּדֵי – להבין הענין לעומקו, שזה תלוי ביגיעה, אֲבָל לְאוּקְמֵי גִּירְסָא – להעמיד תלמודו שלא ישכח ממנו, סַיְיעָתָא מִן שְׁמַיָּא הִיא, ויתכן שאדם יתייגע ולא ימצא.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ, כלומר שמצליח, אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז א) 'אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים' – אל תתקוטט עם הרשעים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁדְּרָכָיו של הרשע מַצְלִיחִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י ה) 'יָחִילוּ [–יצליחו] דְּרָכָיו בְּכָל עֵת'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא מזלו גורם גם שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'מְרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ' – שהמשפט מוגבה ומסולק ממנו. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאף הוא רוֹאֶה נקמה בְּשׂוֹנְאָיו, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם', שבנפיחה קלה הם נופלים.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא שאסור להתגרות ברשעים, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח ד) 'עֹזְבֵי תּוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע, וְשֹׁמְרֵי תּוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם'. וְעוד תַּנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר מָתוֹן אָמַר, מוּתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם לְחָשֵׁךְ [–לחש באזנך] אָדָם לוֹמַר שאין להתגרות בהם, שנאמר 'אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים (ו)אַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עָוְלָה', אל תשמע לו, שרק מִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ וירא מהרשע מחמת העבירות שבידו אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא פירוש הפסוק 'אַל תִּתְחַר [–אל תתחרה] בַּמְּרֵעִים' לִהְיוֹת כְּמַרְעִים ולעשות כמעשיהם, 'וְאַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עָוְלָה' לִהְיוֹת כְּעוֹשֵׂי עָוְלָה. וְכן אוֹמֵר פסוק נוסף (שם כג יז) 'אַל יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים' וגו', ואין לפרש אל יתגרה לבך להלחם בם, שהרי הפסוק מסיים 'כִּי אִם בְּיִרְאַת ה' כָּל הַיּוֹם', אלא הפירוש 'אל יקנא לבך' לאחוז במעשיהם, אלא לאחוז ביראת ה'. וכן כאן הפירוש 'אל תתחר' להיות כמותם, אבל להתגרות מותר. ואילו רבי יצחק אמר שאין להתגרות ברשעים.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – רבי יצחק שאמר שאסור להתגרות דיבר בְּמִילֵּי דִּידֵיהּ – בדברים הנוגעים לעצמו, וְהָא – רבי שמעון ורבי דוסתאי שאמרו שמותר להתגרות דיברו בְּמִילֵּי דְּשָׁמַיָּא.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – כולם דיברו בְּמִילֵּי דִּידֵיהּ, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – רבי שמעון דיבר בְּצַדִּיק גָּמוּר, והוא רשאי להתגרות. וְהָא – רבי יצחק דיבר בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, שאינו רשאי להתגרות.

ראיה לחילוק זה: דְּאָמַר רַב הוּנָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת חבקוק (א יג) 'לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ', ודורשים, דווקא צַדִּיק יותר מִמֶּנּוּ – מהרשע, הוא בּוֹלֵעַ, אבל צַדִּיק גָּמוּר, אֵינוֹ בּוֹלֵעַ. ולכן צדיק שאינו גמור אל יתגרה ברשע, שמא יבלענו, וצדיק גמור רשאי להתגרות.

תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, רבי יצחק שאמר שאין להתגרות, דווקא שהשעה משחקת לו, שרשע שהשָׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ שַׁאנִי, שאז יכול לבלוע אף צדיק גמור.

הגמרא מספרת על גדולתה של רומי: אָמַר עוּלָּא, אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, זֶה כֶּרֶךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי. ומקום זה הֲוָיָא תְּלַת מֵאָה [–שלש מאות] פַּרְסָה עַל תְּלַת מֵאָה פַּרְסָה, וְיֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה שְׁוָוקִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וְהשוק הַקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּם הוא שֶׁל מוֹכְרֵי עוֹפוֹת, וְהַוְיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. וּמֶלֶךְ סוֹעֵד בְּכָל יוֹם מימות השנה בְּשׁוּק אֶחָד מֵהֶן. וְהַדָּר בָּהּ [–באיטליא] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹלָד בָּהּ, נוֹטֵל פְּרָס [–מזון] מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהַנּוֹלָד בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁכבר אֵינוֹ דָּר בָּהּ, נוֹטֵל פְּרָס מִבֵּית הַמֶּלֶךְ. וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים בְּנֵי בָנִי [–בתי מרחץ] יֵשׁ בּוֹ, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת חֵלּוֹנוֹת מַעֲלִין עָשָׁן [–ארובות] שיוצאות חוץ לַחוֹמָה וגבוהות ממנה, שלא תושחר מחמת העשן. צִדּוֹ אֶחָד של הכרך הוּא יָם, וּבִצִּדּוֹ הָאֶחָד [–השני] יֵשׁ חָרִים וּגְבָעוֹת, ובִצִּדּוֹ אֶחָד [–השלישי] יֵשׁ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל, וּבִצִּדּוֹ הָאֶחָד [–הרביעי] יֵשׁ חוּלְסִית [–קרקע שיש בה אבנים דקות] וּמְצוּלָה [–קרקע שיש בה חול].

משנה

משנתנו דנה באופן שקראו את המגילה, ואחר כך עיברו את השנה, ונמצא שקראו באדר ראשון, האם יצאו בקריאה זו.

קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, וְאחר כך נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, ונמצא שקראו באדר ראשון, חוזרים וקוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר שֵׁנִי.

מוסיפה המשנה: אֵין חילוק במצוות של חודש זה בֵּין אם עשאם בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן לְבין אם עשאם בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, אֶלָּא לגבי קְרִיאַת הַמְּגִילָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים, שאם עשאם באדר ראשון צריך לעשותם שוב באדר שני. אבל שאר המצוות, אם עשאם באדר ראשון ונתעברה השנה, אין צריך לעשותם שוב באדר שני.

גמרא

מבואר במשנה שרק במגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים באדר ראשון. מדייקת הגמרא: הָא לְעִנְיַן סֵדֶר ארבע פָּרָשִׁיּוֹת [–שקלים זכור פרה והחודש] שתיקנו לקרוא באדר, זֶה וָזֶה [–שני החדשים] שָׁוִין, ואם קרא באדר ראשון יצא. ואם כן מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – מי התנא ששנה את המשנה, שלכאורה הוא לֹא תַּנָּא קַמָּא, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלֹא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל המובאים בברייתא להלן.

דִּתַנְיָא, קָרְאוּ אֶת הַמְּגִילָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאחר כך נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, חוזרים וקוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, משום שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בְּאדר שֵׁנִי נוֹהֲגוֹת גם בְּאדר רִאשׁוֹן, ואם עשו אותם בראשון יצאו, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָּה שלא יוצאים בראשון. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם קראו מגילה בראשון אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ שוב בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, מפני שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בְּאדר שֵׁנִי נוֹהֲגוֹת לכתחילה בְּאדר הָרִאשׁוֹן, וגם קריאת המגילה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, אַף קוֹרִין אוֹתָהּ שוב בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, שֶׁכָּל מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת בַּשֵּׁנִי אֵין נוֹהֲגוֹת בָּרִאשׁוֹן. מוסיפה הברייתא: וְשָׁוִין התנאים האלו, שבְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית האסורים בפורים, שֶׁאֲסוּרִין בָּזֶה וּבָזֶה – ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשני החדשים.

לפני שמבארת הגמרא את הקושיא, היא מבררת במה נחלקו התנאים בברייתא. שואלת הגמרא: לכאורה דעת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שלא יוצאים בקריאת המגילה באדר ראשון, הֵיינוּ כדעת תַּנָּא קַמָּא, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא, סֵדֶר ארבע פָּרָשִׁיּוֹת שקוראים בחודש זה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, שיש לקרותם לְכַתְּחִילָּה בַּשֵּׁנִי, ובדיעבד אִי עָבוּד בָּרִאשׁוֹן עָבוּד – אם קראו בראשון יצאו, ואין צריך לקרוא שוב בשני, בַּר [–חוץ] מִמִּקְרָא מְגִילָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּכבר קָרוּ בָּרִאשׁוֹן, קָרוּ בַּשֵּׁנִי – צריך לקרוא שוב בשני. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שאֲפִילּוּ מִקְרָא מְגִילָּה צריך לקרוא לְכַתְּחִילָּה בָּרִאשׁוֹן ולא בשני, וכל שכן ארבע פרשיות שצריך לקוראם לכתחילה בראשון. ואילו רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, שאֲפִילּוּ סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת, אף אִי קָרוּ בָּרִאשׁוֹן, קָרוּ בַּשֵּׁנִי – צריך לקוראם שוב בשני, ולא יצאו בקריאה בראשון.

המשך בעמוד יד

'הַשֵּׁנִית' וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה' לְלמד שפורים באדר שני. דְּאִי נלמד רק מ'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה', הֲוָה אֲמִינָא כִּי קוּשְׁיָן – הייתי סובר לומר כקושייתנו, שמטעם 'אין מעבירין על המצוות' יש לדרוש הפסוק לאדר ראשון, כרבי אליעזר ברבי יוסי, קָא מַשְׁמַע לָן 'הַשֵּׁנִית', שפורים באדר שני. וְאִי אִשְׁמוּעִינָן רק 'הַשֵּׁנִית', הֲוָה אֲמִינָא שהכוונה שבַּתְּחִילָּה [–לכתחילה] עושים בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי, ו'השנית' היינו שתי פעמים, קָא מַשְׁמַע לָן 'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה' שפורים רק פעם אחת בכבל שנה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי שלא דורש דרשה זו, הַאי 'הַשֵּׁנִית' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה דורש ממנה. עונה הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ 'השנית' לְכִדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, 'השנית' מלמד שבַּתְּחִילָּה שלח מרדכי איגרות שיעשו פורים, וְקִבְּלוּהָ – קיבלוה רק היהודים שבְּשׁוּשָׁן, וּלְבַסּוֹף שלח איגרות שניות, וקיבלוה בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, בשנה השניה אחר הנס, שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים, קִבְּעוּנִי – קיבעו פורים לְדוֹרוֹת ליום טוב וקריאת מעשה הנס שיהיה לי לשם. שָׁלְחוּ לָהּ חכמים, קְנָאָה אַתְּ מְעוֹרֶרֶת עָלֵינוּ לְבַנִּין הָאוּמּוֹת, שיראו שאנו שמחים להזכיר מפלתם, ויתקנאו בנו. שָׁלְחָה לָהֶם, כְּתָב כְּתוּבָה אֲנִי [–מפלתם שנעשה על ידינו], עַל ספר דִּכְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרַס, ושם יראו מה שאירע להם על ידינו, ואין חשש בקריאה זו.

רַב וְרַב חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ – שנו מימרא. לפני שמביאים דבריהם, מקדימה הגמרא: בְּכוּלְּהוּ סֵדֶר מוֹעֵד, כָּל כִּי הַאי זוּגָא – כל מקום שהובאה מימרא מארבעה אמוראים אלו יחד, חִלּוּפֵי – יש אמוראים שמחליפים את רַבִּי יוֹחָנָן, וּמְעַיֵּיל [–ומכניסים] במקומו את רַבִּי יוֹנָתָן, והיינו שרבי יונתן אמר זאת. וכך אמרו: שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים, כְּתֻבוּנִי [–כתבו את הנס] לְדוֹרוֹת, ותהיה המגילה בכלל הכתובים. שָׁלְחוּ לָהּ חכמים, נאמר (משלי כב ב) 'הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שְׁלִשִׁים בְּמוֹעֵצֹת וָדָעַת', ודורשים, דווקא שְׁלִשִׁים – בשלשה מקומות יש להזכיר מעשה עמלק, וְלֹא רְבֵעִים – ולא בארבעה מקומות, וכיון שהוזכר כבר שלש פעמים [כמבואר בסמוך], אין לכתוב את מפלת המן שמזרע עמלק. עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ חכמים מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה שיש לכתוב את המגילה (שמות יז יד) 'כְּתֹב זֹאת' [–מעשה עמלק] זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר', ודרשו, 'כְּתֹב זֹאת' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בתורה כָּאן [–'וַיָּבֹא עֲמָלֵק' (שם יז ח־טז)] וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה – פרשת זכור (דברים כה יז־יט), 'זִכָּרוֹן' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים – מעשה שאול (שמואל א' פט"ו), ו'בַּסֵּפֶר' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה.

מבארת הגמרא: כְּתַנְּאֵי – נחלקו תנאים בדרשה זו. ששנינו בברייתא: 'כְּתֹב זֹאת', מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן. 'זִכָּרוֹן', מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. 'בַּסֵּפֶר', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, 'כְּתֹב זֹאת', מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה. 'זִכָּרוֹן', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. 'בַּסֵּפֶר', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מגילת אֶסְתֵּר אינה בכלל כתבי הקודש, וואינה מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם.

מקשה הגמרא: לֵימֵירָא – האם נאמר דְּסָבַר שְׁמוּאֵל אֶסְתֵּר לָאו בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, ולכן אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל להלן, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה. מתרצת הגמרא: שמואל סבר שאסתר נֶאֱמְרָה ברוח הקודש לִקְרוֹת אותה בעל פה, וְלֹא נֶאֱמְרָה ברוח הקודש לִיכְתּוֹב, ואינה בכלל כתבי הקודש לטומאה.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (ידים פ"ג מ"ה), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וּמַחֲלוֹקֶת בית שמאי ובית הלל היא בְּשִׁיר הַשִּׁירִים האם מטמאת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם לדעת כולם, וּמַחֲלוֹקֶת בְּקֹהֶלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קֹהֶלֶת היא מִקּוּלֵי בית שַׁמַּאי וּמֵחֻמְרֵי בֵּית הִלֵּל, שלבית שמאי אינו מטמא ולבית הלל מטמא. אֲבָל רוּת וְשִׁיר הַשִּׁירִים וְאֶסְתֵּר לדעת כולם מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. ואיך אמר שמואל שאינה מטמאת. מתרצת הגמרא: הוּא [–שמואל] דְּאָמַר בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ המובא בברייתא לעיל שאין לימוד מהפסוק לכתיבת המגילה, וניתנה רק לקרוא בעל פה, ואינה בכלל כתבי הקודש.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁחָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיא, ולא נאמרה ברוח הקודש. אָמְרוּ לוֹ חכמים, וְכִי זוֹ בִּלְבָד אָמַר שלמה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר עליו (מלכים א' ה יב) 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל', ומכך שלא כתב הכל, מוכח שמה שכתב הוא ברוח הקודש. ועוד, שאוֹמֵר הכתוב במשלי (ל ו) 'אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו', ואם קהלת נכתבה מוכח שהיא ברוח הקודש.

מבררת הגמרא: מַאי וְאוֹמֵר – מדוע הוצרכו פסוק נוסף. מבארת הגמרא: וְכִי תֵּימָא שאין ראיה מכך שלא כתב את כל המשלים, שכן מֵימַר טוּבָא אָמַר – אמר הרבה משלים, דְּאִי בָּעֵי אִיכְתֵּיב, וּדְאִי בָּעֵי לֵא אִיכְתֵּיב – ומה שרצה נכתב, ומה שלא רצה לא נכתב, ולעולם הם לא נאמרו מפי ה'. לכך תָּא שְׁמַע 'אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו', שמוכח שנאמרו ברוח הקודש.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ו ו) 'וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי'. ומכך שידעו את מחשבתו, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ב טו) 'וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָל רֹאֶיהָ', ומכך שידעו שמצאה חן בעיני כולם, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב כב) 'וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי', והיינו שנודע לו ברוח הקודש, ומוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט טז) 'וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם', ומכך שידעו שבמדינות הרחוקות לא שלחו ידיהם בביזה, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אָמַר שְׁמוּאֵל, אִי הַוּאי הָתָם – אם הייתי שם כשהוכיחו שאסתר נאמרה ברוח הקודש, הֲוָה אָמֵינָא מִלְּתָא דַעֲדִיפָא מִכּוּלְּהוּ – הייתי אומר לימוד שעדיף מכולם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כז) 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ', ודורשים קִיְּמוּ לְמַעְלָה מַה שֶּׁקִּיְּבְלוּ לְמַטָּה – שהסכימו בשמים מה שקיבלו למטה, ומכך שידעו זאת, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אָמַר רָבָא, לְכוּלְּהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא – לכל הוכחות התנאים יש דחיה, לָבַר [–חוץ] מִדְּשְׁמוּאֵל דְּלֵית לֵיהּ פִּירְכָא. ומבאר רבא: את ההוכחה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מ'וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ' יש לדחות, כיון שסְבָרָא הוּא שהמן התכוין לעצמו, דְּלֵא הֲוָה אִינִישׁ דְּחָשִׁיב לְמַלְכָא כְּוָותֵיהּ – שלא היה אדם חשוב למלך כמותו, וְהַאי כִּי קָא מַפֵּישׁ טוּבָא וְאָמַר – ומזה שהרבה מאד בכבוד שראוי למלך לתת, ברור דַּאֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר – שהתכוין לעצמו. וההוכחה דְּרַבִּי עֲקִיבָא מ'נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָל רֹאֶיהָ' יש לדחות, דִּלְמָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר להלן (יג.) שפסוק זה מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִדְמְתָה לוֹ כְּאוּמָּתוֹ – היה סבור שהיא מהאומה שלו, ואמרו כך בפיהם, וכך ידעו שמצאה חן בעיניהם. וְהָא דְּרַבִּי מֵאִיר מ'וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי' יש לדחות, דִּלְמָא כְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר להלן (יג.) שבִּגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסִים הָיוּ ודיברו בטרסית, ומרדכי שהיה מהסנהדרין היה בקי בשבעים לשון והבין שפתם, וכך נודע לו. וְהָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית מ'וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם' יש לדחות, דִּלְמָא פָּרְסָתְקֵי שָׁדוּר – אולי הם שלחו שליחים למרדכי ואסתר שלא נגעו בביזה, כדי שלא ירע בעיני המלך. ואילו דְּשְׁמוּאֵל מ'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ', וַדַּאי לֵית לֵיהּ פִּירְכָא. אָמַר רַב נַחְמָן, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, טָבָא חָדָא פְּלַפְּלְתָּא חֲרִיפְתָּא מִמְּלֵי צַנֵּי קָרֵי – פלפל אחד חריף יותר טוב מסל מלא דלעת.

ראיות נוספות שאסתר נאמרה ברוח הקודש: רַב יוֹסֵף אָמַר מַהֲכָא, שנאמר 'וּרְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים', ומכך שידעו זאת מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר מֵהָכָא – מסוף הפסוק, 'וּזְכָרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם'.

שנינו במשנה: וּמַתְּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. תָּנֵי רַב יוֹסֵף, 'וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ' (אסתר ט כב) משמע שיש לשלוח שְׁתֵּי מָנוֹת לְאִישׁ אֶחָד [מנות' לשון רבים, והיינו שתים. לרעהו, אחד]. 'וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים' (שם) משמע שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם ['מתנות' לשון רבים, ו'אביונים' לשון רבים], מתנה לכל עני.

מספרת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה שָׁדַר [–שלח] לֵיהּ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא בפורים, אַמְטָא דְּעִיגְּלָא תְּלָתָא [–ירך עגל שלישי לאמו שהוא ולד הטוב ביותר], וְגַרְבָא דְּחַמְרָא – חבית יין. שָׁלַח לֵיהּ רבי אושעיא לרבי יהודה,

רש"י

לבסוף קבעוה כו' — וזהו השנית. **שלחה להם** — בשנה שנייה לקובעה עליהם חובה. **קבעוני** — ליום טוב, ולקרייה, להיות לי לשם. **קנאה את מעוררת עלינו** — שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפלתן. **כבר אני כתובה** — ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל. **רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו** — הא דאמרינן לקמן. **בכוליה סדר מועד** — שהוזכרה שם זוג זה של ארבע חכמים הללו חלופי רבי יוחנן ומכניסין רבי יונתן. **שלישים** — בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק: בספר "ואלה שמות" ובמשנה תורה, ובספר שמואל (א, טו). וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו. **ואת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה** — דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד. **מטמאה את הידים** — כשאר ספרים. דאמר ב"יציאות השבת" (יד, א) שגזרו עליהן לטמא את הידים לתרומה, ומחלוקת בית שמאי ובית הלל היא. **הוא דאמר כרבי יהושע** — דאמר לעיל: "זאת" — מה שכתוב בתורה, "זכרון" — מה שכתוב במשנה תורה, "בספר" — מה שכתוב בנביאים. אבל במגילה לא ניתנה ליכתב, אלא לגורסה על פה ולקרותה. **והלא כבר נאמר וידבר כו'** — וקהלת כבר נאמרה, וכיון דלא כתב את כולן — למדת שמה שכתב רוח הקודש היה. **אל תוסף על דבריו** — מקרא הוא בספר משלי. **דאי בעי כתב ואי בעי לא כתב** — ולעולם מה שכתב משלות בעלמא נינהו, ולא מפי הקדוש ברוך הוא. **תא שמע אל תוסף על דבריו** — מדקאסר להוסיף עליהן, שמע מינה ברוח הקודש נאמרו. **ויאמר המן בלבו** — מנא ידעו כותבי המגילה שכך אמר בלבו? אלא רוח הקודש נגלה עליהם. **ויודע הדבר למרדכי** — מי גלה לו? רוח הקדש שרה עליו. **ובבזה לא שלחו את ידם** — היאך ידעו מה עשו הרחוקים. **מפיש ואמר טובא** — "יביאו לבוש מלכות", אדעתא דנפשיה קאמר, שמע מינה: זאת היתה בלבו. **נדמתה לו כאומתו** — והיו אומרים בפיהם: זו משלנו היא. **דרבי חייא בר אבא** — לקמן בפירקין. **פריסתקי שדור** = שלוחים שלחו להם למרדכי ואסתר שלא נגענו בביזה שלא ירע למלך. **לא יעברו** — מנא ידע את העתידי? **מנות** — מיני מעדנים. **שתי מנות לאדם אחד** — דכתיב "ומשלוח מנות איש לרעהו" — שתי מנות לאדם אחד. ו"מתנות לאביונים" — שתי מתנות לשני בני אדם, די לכל אחד ואחד מתנה אחת. דהא אביונים נמי תרתי משמע. **עגלא תלתא** — שלישי לבטן. הכי

תוספות

נאמרה לקרות ולא לכתוב — משמע דסבר דמותר לקרותה על פה. וקשה: דהיכי פליג על סתם משנה דלקמן דפרק שני (יז,א), דתני: קראה על פה לא יצא! ורב נמי הוא דאמר לקמן (דף יט,א) שצריך לכותבה ולתופרה בגידין, ור' יוחנן נמי [אמר] (שם,ב) דאם קראה בין הכתובים לא יצא! לכך נראה לפרש, דהא דקאמר לא ניתנה ליכתב ברוח הקודש, אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות. ואכתי קשיא: דהא אמרינן בפרק "הממונה" במסכת יומא (כט,א): נמשלה אסתר לאילת השחר, מה שחר סוף הלילה — אף אסתר סוף הנסים. ופריך: והא איכא חנוכה! ומשני: ניתן ליכתב קאמר. ופריך: הניחא למאן דאמר ניתן ליכתב, אלא למאן דאמר לא ניתן ליכתב — מאי איכא למימר? ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה, דאם כן הדרא קושיין לדוכתא — דהא איכא חנוכה שניתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית! ותירץ הרב רבנו אלחנן: דכתיבה דמגילה מהניא טפי, דהא צריכה גידין ושרטוט, וכמה דברים דלא צריכי במגילת תענית.

לבולהו איכא פירכא בר מדשמואל — וקשה: דלשמואל מי ליכא פירכא? דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק "רבי עקיבא" (שבת פח,א ושם) (מכאן מודעא רבה לאורייתא) שקבלו שנית בימי אחשורוש, אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא! ויש לומר: דלא חשיב האי פירכא, דהא שפיר שמעינן מינה תרתי. ולא דמי האי פירכא לשאר פירכות, דאינך, דסתר סברתם לגמרי.

ורב נחמן אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם — דברישא דקרא לא חזינן אלא היהודים שבאותו הדור.

דלא

"הַשֵּׁנִית", וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה". דְּאִי מִ"בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", הֲוָה אָמִינָא כִּי קוּשְׁיָן. קָא מַשְׁמַע לָן: "הַשֵּׁנִית". וְאִי אִשְׁמוּעִינַן "הַשֵּׁנִית", הֲוָה אָמִינָא בִּתְחִילָּה בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי. קָא מַשְׁמַע לָן: "בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי, הַאי "הַשֵּׁנִית" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: בִּתְחִילָּה קִבְּעוּהָ בְּשׁוּשַׁן, וּלְבַסּוֹף בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים: קִבְּעוּנִי לְדוֹרוֹת! שָׁלְחוּ לָהּ: קִנְּאָה אַתְּ מְעוֹרֶרֶת עָלֵינוּ לְבֵין הָאוּמּוֹת. שָׁלְחָה לָהֶם: כְּבָר כְּתוּבָה אֲנִי עַל דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרַס. רַב וְרַב חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ. בְּכוּלֵּיהּ סֵדֶר מוֹעֵד כָּל כִּי הַאי זוּגָא חִלּוּפֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמְעַיֵּיל רַבִּי יוֹנָתָן: שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים: כְּתִבוּנִי לְדוֹרוֹת. שָׁלְחוּ לָהּ: "הֲלֹא כָתַבְתִּי לֵךְ שָׁלִישִׁים" - שָׁלִישִׁים וְלֹא רִבֵּעִים. עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר." "כְּתֹב זֹאת" - מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה; "זִכָּרוֹן" - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים, "בַּסֵּפֶר" - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה. כְּתַנָּאֵי: "כְּתֹב זֹאת" - מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן; "זִכָּרוֹן" - מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה; "בַּסֵּפֶר" - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: "כְּתֹב זֹאת" - מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה; "זִכָּרוֹן" - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים; "בַּסֵּפֶר" - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אֶסְתֵּר אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם. לְמִימְרָא דְּסָבַר שְׁמוּאֵל אֶסְתֵּר לָאו בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה! נֶאֱמְרָה לִקְרוֹת וְלֹא נֶאֱמְרָה לִיכָּתוֹב. מֵיתִיבִי: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וּמַחֲלוֹקֶת בְּשִׁיר הַשִׁّירִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שִׁיר הַשִׁّירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וּמַחֲלוֹקֶת בְּקֹהֶלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קֹהֶלֶת מִקּוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל, אֲבָל רוּחַ וְשִׁיר הַשִׁّירִים וְאֶסְתֵּר - מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם! הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָّדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁחָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיא. אָמְרוּ לוֹ: וְכִי זוֹ בִּלְבַד אָמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל", וְאוֹמֵר: "אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו". מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: מֵימַר - טוּבָא אֲמַר, דְּאִי בָּעֵי - אִיכְתִּיב, וּדְאִי בָּעֵי לֹא אִיכְתִּיב, תָּא שְׁמַע: "אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתִהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי". רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר: אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם". אָמַר שְׁמוּאֵל: אִי הֲוֵאי הָתָם הֲוָה אָמִינָא מִלְּתָא דַּעֲדִיפָא מִכּוּלְּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "קִימוּ וְקִבֵּל" - קִימוּ לְמַעְלָה מַה שֶּׁקִּיבְּלוּ לְמַטָּה. אָמַר רָבָא: לְכוּלְּהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא, לְבַר מִשְׁמוּאֵל דְּלֵית לֵיהּ פִּירְכָא. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - סְבָרָא הוּא, דְּלָא הֲוָה אֵינִישׁ דַּחֲשִׁיב לְמַלְכָא כְּוָותֵיהּ, וְהַאי כִּי קָא מַפִּישׁ טוּבָא וַאֲמַר - אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר. דְּרַבִּי עֲקִיבָא - דִּלְמָא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּאָמַר: מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִדְמְתָה לוֹ כְּאוּמָּתוֹ. וְהָא דְּרַבִּי מֵאִיר - דִּלְמָא כְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר: בִּגְנָתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי טַרְשִׁיִּים הָיוּ. וְהָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית - דִּלְמָא פְּרִיסְתָּקֵי שְׁדוּר. דִּשְׁמוּאֵל וַדַּאי לֵית לֵיהּ פִּירְכָא. אָמַר רָבִינָא: הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֲנָשֵׁי: טָבָא חָדָא כִּלְכַּפֵּלְתָּא חֲרִיפְתָּא מִמְּלֵי צַנֵּי קָרֵי. רַב יוֹסֵף אָמַר מֵהָכָא: "וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים." רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר מֵהָכָא: "וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם". "וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים." תָּנֵי רַב יוֹסֵף: "וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ" - שְׁתֵּי מָנוֹת לְאִישׁ אֶחָד; "וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים" - שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה שְׁדַר לֵיהּ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אַטְמָא דְּעִיגְלָא תִּלְתָּא וְגַרְבָּא דְּחַמְרָא. שְׁלַח לֵיהּ:

תוספות

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי — [בירושלמי]: ארורה זרש ברוכה אסתר, ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים.

אין בין יום טוב לשבת — צריך לומר דהכי פירושו: אין שום מלאכה אסורה לשבת שלא תהא אסורה ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד, אבל שאר חלוקים יש ביניהן, שזה בסקילה וזה בלאו.

כאן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יום טוב — משמע מדלא פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב, אף על גב דאפשר לעשות מערב יום טוב. ומדרבי יהודה נשמע לרבנן, דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין. ואם כן קשיא, דאמר בפרק "המצניע" (שבת צה,א ושם): החולב והמגבן והמרבץ והרודה חלות דבש, בשבת — חייב חטאת, הזיד ביום טוב — לוקה את הארבעים. אף על גב דהוי אוכל נפש. ואפילו לרבנן דאמרי התם אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבות, מכל מקום מודו היכא דאיכא אב מלאכה דלוקה! ויש לומר: דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול — מותר לעשות ביום טוב, אבל אוכל נפש דעדיף טפי כשהוא עשוי מאתמול, כגון ההוא ד"המצניע" — אסור לעשותו ביום טוב. אבל מכשירין, דלא מתקלקל כשנעשו מאתמול — בהא ודאי יש לחלק [בין] היכא דאפשר ללא אפשר.

חייבי כריתות בכלל היו — פירוש הקונטרס: בכלל "ונכרתו הנפשות העושות". וקשה: דאם כן הוי ליה למימר אחותו בכלל היתה, כלומר בכלל ונכרתו הנפשות, ולא היה לו לכתוב כרת! בה ויש לומר דהכי פירושו: חייבי כריתות בכלל היו, פירוש: בכלל המלקיות, דבכל אחת ואחת יש לאו. ולמה יצאת כרת באחותו בלא לאו, שהרי הכרת לא איצטריך, שהרי היתה בכלל ונכרתו, אלא ודאי יצתה לדונה בכרת. ומינה נגמר לכל האחרים, כדין דבר שהיה בכלל. אלא

הכי גרסינן: **קיימת בנו רבינו ומשלח מנות** — דהא תרי מנות איכא. **הדר שלח ליה איהו** — לא גרסינן ליה הכא. **טסקא** = שק מלא תמרים. **דאבשונא** — שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם. דאבשונא — **אמר ליה אביי** — לרבה. **השתא אמר מרי** — עכשיו יאמר מרי עליך. **אי חקלאה מלבא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית** — הסל, שהיה רגיל להוליך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו, לא יוריד עתה מראשו. כך אתה, נעשית מלך וראש בפומבדיתא ואינך שולח לו אלא דברים המצויין לכל. **חוליא** = מתיקא. **כי נפקי מבי מר** — כשיצאתי מבית אדוני, רבה, לילך לבית אבא מרי בר מר הייתי שבע. **צעי** — קערות של מיני מאכל. **דאיכסייא לצעא בתראי** — הייתי חפץ לכוס הקערה אחריו. כל אכילה שלא כדרכה נקרא כוסס. **רווחא לבסימא שכיח** — ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים. **מחלפי סעודתייהו** — זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו, ובשניה סועד חברו עמו. **לאבסומי** — להשתכר ביין. **ואיכסום** = נשתכרו. **נגה ולא אתו רבנן** — איחר היום, ולא באו התלמידים לבית המדרש.

משנה **אין בין יום טוב לשבת** — להיות מותר לבתחלה ביום טוב מה שאסור בשבת. אבל לענין עונשין — יש הרבה, שזה בסקילה ובכרת, וזה בלאו גרידא. **גמרא** **זה וזה שוין** — אסורין ביום טוב כשבת. **שאפשר** — כגון סכין שנפגם מערב יום טוב. **שאי אפשר** — כגון סכין שנפגמה ביום טוב. **משנה בידי אדם** — יש בה מיתת בית דין. **גמרא אף יום הכפורים מתחייב בנפשו** — דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי. **ופטורים מלשלם** — אם הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים, שאין תשלומין אצל חיוב מיתה, שנאמר "ולא יהיה אסון ענש יענש" (שמות כא) הא אם יהיה אסון — לא יענש. **כל חייבי כריתות שלקו** — שהתרו בהן עדים על לאו שעמו כרת, ולקו בבית דין. **נפטרו מידי כריתתן** — שוב אין בית דין של מעלה נפרעין. **תנינא** — דחלוקין. **ואם איתא** — דנפטרו, אידי ואידי בידי אדם הוא, אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו, ובית דין פוטרין אותו מכרת. **אמר רב נחמן** — לעולם אינן חלוקין עליו חבריו, והא דקתני דאין זדונו בידי אדם. **הא מני ר' יצחק היא** — דאמר במסכת מכות דאין מלקין בלאו הניתן לאזהרת כרת, אפילו התרו בו למלקות. וליף טעמיה מהאי קרא. **כל חייבי כריתות** — של עריות היו, בכלל "ונכרתו הנפשות העושות" וגו' שכתוב בפרשת עריות (ויקרא יח). **למה יצאת כרת באחותו** — דכתיב ב"קדושים תהיו": "ואיש כי יקח את אחותו" וגו'. **לדונה בכרת ולא במלקות** — אם התרו בהן. ואף על גב דנדה נמי נשנית באותה פרשה — לדבר שנתחדש בה נשנית, להעראה. **אפילו תימא רבנן היא** — דאמרי מלקות אצל כרת. ואפילו הכא ליכא למילף מינה שחלוקין על רבי חנניה, והכי קאמר מתניתין: שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם, וזה — עיקר חומר זדונו בהכרת. ומיהו, אם התרו בו ולקה — מיפטר.

משנה

קַיְימָתָ בְּנוֹ רַבֵּינוּ "וּמִשְׁלַח מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ" "וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים". רַבָּה שָׁדַר לֵיהּ לְמָרִי בַּר מָר בְּיַד אַבַּיֵי מְלֵא טַסְקָא דְּקַשְׁבָּא וּמְלֵי כָּסָא קִמְחָא דְּאַבְשׁוּנָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הָשְׁתָּא אָמַר מָרִי: אִי חַקְלָאָה מַלְבָּא דִּיקוּלָא מִצְוָאוֹרֵיהּ לָא נָחֵית. הַדַּר שָׁדַר לֵיהּ אִיהוּ מְלֵא טַסְקָא דְּזִנְגְּבִילָא וּמְלֵא כָּסָא דְּפִלְפְּלְתָּא אֲרִיכָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הָשְׁתָּא אָמַר מָר: אֲנָא שָׁדַרִי לֵיהּ חוּלְיָא, וְאִיהוּ שָׁדַר לִי חוּרְפָּא! אָמַר אַבַּיֵי: כִּי נְפַקִי מִבֵּי מָר, הֲוָה שָׁבַעְנָא. כִּי מְטַאי לְהָתָם קְרִיבוּ לִי שִׁיתִּין צְעֵי דְּשִׁיתִּין מִינֵי קְדֵירָה וַאֲכָלִי בְּהוּ שִׁיתִּין פְּלוּגֵי. וּבִישׁוּלָא בַּתְרַיְיתָא הָווּ קָרוּ לֵיהּ צְלִי קֵדָר וּבְעָאי לְמֵיכַס צַעָא אַבַּתְרָא. אָמַר אַבַּיֵי: הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: כָּפֵין עַנְיָא וְלָא יָדַע. אִי נַמִי: רַווּחָא לִבְסִימָא שְׁכִיחַ. אַבַּיֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אָבִין מְחַלְּפִי סְעוּדָתַיְיהוּ לַהֲדָדֵי. אָמַר רָבָא: מִיחַיֵּב אִינִישׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרְיָא עַד לֹא יָדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי. רַבָּה וְרַבִּי זֵירָא עָבְדוּ סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. אִיבַּסּוּם. קָם רַבָּה שְׁחֵטֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא. לְמָחָר בְּעֵי רַחֲמֵי וְאַחֲיֵיהּ. לְשָׁנָה אָמַר לֵיהּ: גַּיְיתִי מָר וְנַעֲבִיד סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי! אָמַר לֵיהּ: לֹא בְּכָל שַׁעֲתָא וְשַׁעֲתָא מִתְרַחֵישׁ נִיסָּא. אָמַר רָבָא: סְעוּדַת פּוּרִים שֶׁאֲכָלָהּ בַּלַּיְלָה לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. מַאי טַעְמָא? "יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה" כְּתִיב. רַב אַשִׁי הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא. נַגְהּ וְלֹא אָתוּ רַבָּנַן. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא אָתוּ רַבָּנַן? דִּלְמָא טְרִידִי בְּסְעוּדַת פּוּרִים. אָמַר לֵיהּ: וְלָא הֲוָה אֶפְשָׁר לְמֵיכְלָהּ בְּאוֹרְתָא. אָמַר לֵיהּ: לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְמָר הָא דְּאָמַר רָבָא: סְעוּדַת פּוּרִים שֶׁאֲכָלָהּ בַּלַּיְלָה לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ? אָמַר לֵיהּ: אָמַר רָבָא הָכִי? אָמַר לֵיהּ: אִין. תְּנָא מִינֵּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין וְדָמֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּמָנַח בְּכִיסֵיהּ.

משנה אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֶלָּא אוֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבַד. **גמרא** הָא לְעִנְיַן מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ, זֶה וְזֶה, שָׁוִין. מַתְנִיתִין דִּלְא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֶלָּא אוֹכֶל נֶפֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר אַף מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? אָמַר קְרָא: "הוּא" - וְלֹא מַכְשִׁירָיו. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר: "לָכֶם" - לָכֶם לְכָל צוֹרְכֵיכֶם. וְאִידָּךְ נַמִי הָכְתִיב: "לָכֶם"! לָכֶם וְלֹא לְגוֹיִם, לָכֶם וְלֹא לִכְלָבִים. וְאִידָּךְ נַמִי הָא כְּתִיב: "הוּא"! כְּתִיב "הוּא" וּכְתִיב "לָכֶם". כָּאן בְּמַכְשִׁירִים שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב; כָּאן בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. **משנה** אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא שֶׁזֶּה, זְדוֹנוֹ בִּידֵי אָדָם וְזֶה, זְדוֹנוֹ בְּכָרֵת. **גמרא** הָא לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין זֶה וְזֶה שָׁוִין. מַנִּי מַתְנִיתִין? רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הִיא, דְּתַנְיָא רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין. מַה שַּׁבָּת מִתְחַיֶּבֶת בְּנַפְשׁוֹ וּפְטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. תְּנַן הָתָם: כָּל חַיָּבֵי כְרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ נִפְטְרוּ מִידֵי כְרִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה חֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ, דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵרָיו עַל רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רָבָא: אָמְרִי בֵּי רַב, תְּנִינָא: אֵין בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְשַׁבָּת אֶלָּא שֶׁזֶּה, זְדוֹנוֹ בִּידֵי אָדָם וְזֶה, זְדוֹנוֹ בְּהִיכָּרֵת. וְאִם אִיתָא אִידִי וְאִידִי בִּידֵי אָדָם הִיא! אָמַר רַב נַחְמָן: הָא מַנִּי? רַבִּי יִצְחָק הִיא דְּאָמַר: מַלְקוֹת בְּחַיָּבֵי כְרִיתוֹת לֵיכָּא. דְּתַנְיָא רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: חַיָּבֵי כְרִיתוֹת בִּכְלָל הָיוּ. וְלָמָּה יָצְאַת כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ? לְדוֹנָהּ בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן. זֶה עִיקַּר זְדוֹנוֹ בִּידֵי אָדָם; וְזֶה עִיקַּר זְדוֹנוֹ בְּהִיכָּרֵת.

משנה

קְנִימְתָּ בָּנוּ רַבִּינוּ בנתינת הירך וחבית היין, 'וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ' וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים.

מספרת הגמרא עוד: רַבָּה שָׁדַר לֵיהּ לְמָרִי בַּר מַר משלוח מנות בְּיַד אַבַּיֵּי, מְלֵא טַסְקָא דְּקַשְׁבָּא – שק מלא תמרים וּמְלֵי כַּסָּא קַמְחָא דְּאַכְשׁוּנָא – וכוס מלא קמח מחיטים שהתייבשו בתנור בעודן רכות, שעל ידי כך הקמח שלהן מתוק לעולם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לרבה, הַשְׁתָּא אָמַר מָרִי – עתה יאמר מרי עליך, אִי חַקְלָאָה מַלְכָּא לֶיחֱוֵי – אף אם החקלאי בן הכפר יהא מלך, דִּיקּוּלָא מִצַּוָּארֵיהּ לֹא נָחֵית – הסל שהיה רגיל ללכת עמו בעודו חקלאי לא ירד מצוארו. והיינו שגם לאחר שנהיית מלך וראש ישיבה בפומבדיתא, אתה עדיין ממשיך לשלוח דברים פשוטים המצויים לכל. אחר שהביא לו את המשלוח מנות, הָדַר שָׁדַר לֵיהּ אִיהוּ – החזיר ושלח מרי משלוח מנות לרבה, מְלֵא טַסְקָא דְּזַנְגְּבִילָא – שק מלא בתבלין זנגביל, וּמְלֵא כַּסָּא דְּפִלְפֶּלְתָּא אֲרִיכָא – כוס מלא בפלפל ארוך. אָמַר אַבַּיֵּי, הַשְׁתָּא – כשיראה מה ששלחת לו, אָמַר מַר – רבה, אֲנָא שָׁדַרִי לֵיהּ חוּלְיָא – אני שלחתי לו דברים מתוקים, וְאילו אִיהוּ שָׁדַר לִי חוּרְפָּא – דברים חריפים.

אָמַר אַבַּיֵּי, כִּי נָפְקֵן מִבֵּי מַר – כשיצאתי מבית רבה, הֲוָה שָׁבְעָנָא – הייתי שבע. וּכִי מִטָּאי לְהָתָם – וכשהגעתי לבית מרי בר מר, קָרִיבוּ לִי – הביאו לי לאכול שִׁיתִּין צְעֵי דְּשִׁיתִּין מִינֵי קְדָרָה – שישים קערות של שישים מיני תבשיל, וְאָכְלִי בְּהוּ שִׁיתִּין פְּלוּגֵי – ואכלתי מהם שישים חתיכות, וּבִישׁוּלָא בַּתְרֵיהֶן הֲווּ קָרוּ לֵיהּ [–קראו לו] צְלִי קֵדֶר, שנתבשל בקדירה בלא מים. ומחמת מתיקות התבשיל לחיך, כְּעָאי לְמֵיכַם צְעָא אַבַּתְרָהּ – רציתי לכסוס גם את קערת התבשיל. אָמַר אַבַּיֵּי, הֵיינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, כָּפִין עָנְיָא וְלֹא יָדֵע – העני רעב ואינו יודע מכך, וכן אני חשבתי שאני שבע אף שהייתי רעב. אִי נַמִּי – סיבה נוספת שאכלתי כל כך הרבה, לא מחמת רעב אלא משום דַּרְוְוחָא לְבִסִּימָא שְׁכִיחַ – למאכל מתוק יש רווח במעיים.

מספרת הגמרא: אַבַּיֵּי בַּר אָבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אָבִין מְחַלְּפֵי סְעוּדָתֵיהוּ לַהֲדָדֵי – זה אכל עם זה בפורים בשנה זו, ובשנה השניה אכל חברו עמו, וכך קיימו משלוח מנות.

אָמַר רָבָא, מִיחַיַּיב אִינִישׁ לְבַסּוּמֵי בְּפוּרְיָא – חייב אדם לשתות יין ולהשתכר בפורים, עַד כְּדֵי דְּלֹא יָדַע מה החילוק בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי.

רַבָּה וְרַבִּי זֵירָא עָבְדוּ סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יחד, אִיבְּסוּם – בתוך הסעודה השתכרו כמצות היום, ומרוב שכרות קָם רַבָּה שָׁחֲטֵיהּ [–שחט] לְרַבִּי זֵירָא, לְמָחָר אחר שפג יינו, בָּעֵי רבה רַחֲמֵי על רבי זירא וְאַחְיֵיהּ – והחייהו. לְשָׁנָה הבאה בפורים, אָמַר לֵיהּ רבה לרבי זירא, נַיתֵי מַר וְנַעֲבִיד סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יבוא מר ונסעד יחד סעודת פורים. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, לֹא בְּכָל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא מִתְרַחִישׁ נִיסָּא – לא בכל שעה מתרחש נס, ואף שהחייתני בשנה הקודמת, אינני רוצה לסמוך על הנס.

אָמַר רָבָא, סְעוּדַת פּוּרִים שֶׁאֲכָלָהּ בַּלַּיְלָה – בליל פורים, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, 'יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה' כְּתִיב (אסתר ט כב), והיינו שהסעודה והשמחה צריך להיות דווקא ביום.

מספרת הגמרא: רַב אַשִּׁי הֲוָה יָתִיב [–ישב] קַמֵּיהּ (דרב כהנא) [דְּאַמֵּימַר] רבו לשמוע שיעורו בפורים. נָגַהּ – נתאחר הזמן וְלֹא אָתוּ רַבָּנַן – לא הגיעו התלמידים לשיעור. אָמַר לֵיהּ אמימר לרב אשי, מַאי טַעְמָא לֹא אָתוּ רַבָּנַן לשיעור. אמר לו רב אשי, דִּלְמָא טְרִידֵי בְּצַרְכֵי סְעוּדַת פּוּרִים ואינם יכולים לבוא. אָמַר לֵיהּ אמימר, וְכִי לֹא הֲוָה אֶפְשַׁר להם לְמֵיכְלָהּ בְּאוֹרְתָא – לאכול את הסעודה בליל פורים כדי שלא לבטל היום מלימודם. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וכי לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְמַר [–וכי רבינו לא שמע] הָא דְּאָמַר רָבָא שסְעוּדַת פּוּרִים שֶׁאֲכָלָהּ בַּלַּיְלָה לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אָמַר לֵיהּ אמימר (וכי אָמַר רָבָא הָכִי – כך) [אָמַר לֵיהּ רב אשי, אִין – אכן כך הוא אמר]. תָּנָא מִינַּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין – שנה אמימר דין זה ארבעים פעמים, ולאחר מכן זכר דין זה טוב עד דְּדָמֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּמָנַח בְּכִיסֵיהּ – נדמה לו כמונח בכיסו.

משנה

אגב ששנו לעיל (ו:) אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים, מביאה המשנה דברים נוספים שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי דינים: אֵין חִילּוּק בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, אֶלָּא לענין עשיית מלאכות לצורך אוֹכֶל נֶפֶשׁ כִּלְבָד, שביום טוב מותר לעשות מלאכות בהכנת המאכלים לאכילה [כגון בישול], ובשבת אף מלאכות אלו אסורות.

גמרא

מלשון המשנה 'אלא אוכל נפש בלבד', משמע שהחילוק הוא רק במלאכות שנעשות בהכנת האוכל עצמו, כגון בישול, הָא [–אבל] לְעִנְיַן מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ – מלאכות הנעשות בעשיית הכלים שמכשירים את האוכל לאכילה, זֶה וָזֶה [–שבת ויום טוב] שָׁוִין לאיסור. מדייקת הגמרא: מַתְנִיתִין שמוכח שאסרו ביום טוב מכשירי אוכל נפש, היא דְּלֹא כְּדעת רַבִּי יְהוּדָה הסובר שהותר ביום טוב אף מכשירי אוכל נפש. דְּתַנְיָא, אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, אֶלָּא מלאכה לצורך אוֹכֶל נֶפֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר לעשות ביום טוב אַף מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא שהותר רק אוכל נפש ולא מכשירי אוכל נפש, דְּאָמַר קְרָא לגבי יום טוב (שמות יב טז) 'כָּל מְלָאכָה לא יֵעָשֶׂה בָהֶם, אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם', ותיבת 'הוא' מיותרת, ללמד שדווקא אוכל נפש עצמו הותר, וְלֹא מַכְשִׁירָיו של האוכל נפש.

וְרַבִּי יְהוּדָה דורש את סוף הפסוק, אָמַר [קְרָא] בפסוק הנזכר 'הוא לבדו יעשה לָכֶם', ותיבת 'לָכֶם' מיותרת, ללמד שהותר לעשות מלאכה ביום טוב לְכָל צָרְכֵיכֶם, ומכשירי אוכל נפש הם גם צרכיכם.

שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ נַמִּי – תנא קמא הסובר שרק אוכל נפש התירה התורה ולא מכשירי אוכל נפש, הַכְּתִיב [–הרי כתוב] 'לָכֶם', ומשמע להתיר גם מכשירי אוכל נפש. עונה הגמרא: תנא קמא דורש ממילה זו שאוכל נפש הותר דווקא 'לָכֶם', והיינו לצורך אכילת ישראל, וְלֹא לַאכילת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וכן ללמד שדווקא 'לָכֶם' וְלֹא לְצורך כְּלָבִים.

שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ נַמִּי – רבי יהודה הסובר שהותר אף מכשירי אוכל נפש, הָא [–הרי] כְּתִיב 'הוּא', ומשמע שהותר דווקא אוכל נפש עצמו. עונה הגמרא: אכן גם רבי יהודה מודה ש'הוא' מלמד לאסור מכשירי אוכל נפש, אלא כיון דִּכְתִיב 'הוּא' למעט מכשירי אוכל נפש, וּכְתִיב 'לָכֶם' לרבות מכשירי אוכל נפש, סבר רבי יהודה שיש לחלק, כָּאן – הפסוק 'הוא' שממעט מכשירי אוכל נפש, מדבר בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, כגון תיקון סכין שנשברה בערב יום טוב, שכיון שאפשר לעשותן מערב יום טוב, אסרה התורה לעשותן ביום טוב. וכָאן – הפסוק 'לכם' שמרבה להתיר מכשירי אוכל נפש, מדובר בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, כגון סכין שנשברה ביום טוב, שמותר לתקנה ביום טוב כמלאכת אוכל נפש. וחכמים סברו שאף כשנשברה הסכין ביום טוב אסור לתקנה, משום שהותרה רק מלאכת אוכל נפש עצמה.

משנה

המשנה מביאה דינים נוספים שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי דינים: אֵין חִילּוּק בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֶלָּא שֶׁזֶּה [–שבת] זְרוֹנוֹ בְּיָדֵי אָדָם – המחללו במזיד מיתתו בבית דין, וְאילו זֶה [–יום הכיפורים] זְרוֹנוֹ בְּכָרֵת ומת בידי שמים.

גמרא

נאמר (שמות כא כב) 'וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ' וגו'. ודרשו במשנה (כתובות לו:), שרק אם אין

המשך בעמוד כב

משנה

נאמר (במדבר ל ג) 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר וגו' לֶאֱסֹר אִיסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'. שיכול אדם לאסור על עצמו דבר שיהיה עליו בקרבן, ולא יהנה ממנו. וכן יכול לאסור שלא יהנה מחבירו או מחפציו. וכן יכול לאסור הנאה מסויימת, ולא שאר ההנאות. משנתנו דנה בחילוק בין האוסר עצמו מחבירו בהנאת מאכל, לבין האוסר עצמו בכל ההנאות.

אֵין חילוק בֵּין הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ מכל ההנאות, לְבֵין הַמּוּדָּר מִמֶּנּוּ רק הנאת מַאֲכָל, אֶלָּא בִּדְרִיסַת הָרֶגֶל בבית חבירו, שמודר מאכל מותר בה. וְכן כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אוֹכֶל נֶפֶשׁ, שמודר מאכל מותר לשאול מחבירו אותם, לפי שאינם מביאים לידי מאכל, ומודר הנאה אסור בשניהם.

גמרא

מדייקת הגמרא: מהמשנה משמע שהחילוק רק לענין כלים שאין עושין אוכל נפש, הָא לְעִנְיַן כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אוֹכֶל נֶפֶשׁ, זֶה וָזֶה [–מודר הנאה ומודר מאכל] שָׁוִין לאיסור. והטעם, לפי שהם עצמם מביאים לידי מאכל.

שנינו במשנה: המודר הנאה מחבירו אסור בִּדְרִיסַת הָרֶגֶל. מקשה הגמרא: הָא לֹא קָפְדֵי אִינְשֵׁי – הרי אין אנשים מקפידים בדריסת הרגל. אָמַר רָבָא, הָא מַנִּי – משנתנו כמי, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר וִיתּוּר [–דבר שהדרך לוותר עליו] גם אָסוּר בְּמוּדָּר הֲנָאָה, ולכן גם דריסת הרגל אסורה. ולחכמים שויתור מותר במודר הנאה, מותרת גם דריסת הרגל.

משנה

'נדרי הקדש' הם בשני אופנים: א. נדר – האומר 'הרי עלי עולה', והפריש בהמה לנדרו. ב. נדבה – האומר על בהמה 'הרי זו עולה'. משנתנו דנה בחילוק ביניהם.

אֵין חילוק בֵּין קרבנות שהם נְדָרִים [–שאמר 'הרי עלי'] לְקרבנות שהם נְדָבוֹת [–שאמר 'הרי זו'], אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים אם מתה הבהמה, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, ועליו להקדיש בהמה אחרת לנדרו, וְאילו נְדָבוֹת, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, ואינו צריך להביא אחרת.

גמרא

מדייקת הגמרא: מהמשנה משמע שהחילוק רק לענין אחריות, הָא לְעִנְיַן איסור 'עַל תְּאַחֵר' זֶה וָזֶה [–נדרים ונדבות] שָׁוִין, שאם איחר מלהקריב קרבנו שלשה רגלים משעה שנדר או שנדב, עובר ב'בל תאחר'.

תְּנַן הָתָם (קינין פ"א מ"א), אֵי זֶהוּ נֶדֶר, הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה'. אֵיזוּ הִיא נְדָבָה, הָאוֹמֵר על בהמה 'הֲרֵי זוֹ עוֹלָה'. וּמַה החילוק בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת, שנְּדָרִים אם מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, ומביא בהמה אחרת. אבל נְדָבוֹת, אם מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן.

מבארת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי – מנין שיש חיוב אחריות בנדרים ולא בנדבות. דִּתְנוּ רַבָּנַן, נאמר במקריב קרבן ('ויקרא א ד) 'וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו', רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מתי 'נרצה לו', ויצא ידי נדרו, בשעה ש'לכפר', כשיקריב קרבנו ויתכפר בו, וקודם לכן לא נפטר, וצריך להביא אחרת. ו'עליו' משמע דווקא אֶת שֶׁעָלָיו – כשאמר 'הרי עלי', חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וְאילו אֶת שֶׁאֵינוֹ עָלָיו, שאמר 'הרי זו', אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

מבארת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע ש'הרי עלי' הוא קבלת אחריות. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, כֵּיוָן דְּאָמַר הנודר הרי 'עָלַי', כְּמַאן דְּטָעֵן אַכַּתְפֵיהּ דְּמִי – דומה כטוען את חוב הנדר על כתפו, ומתחייב באחריותו.

משנה

הרואה ראייה אחת של זוב, טמא טומאת ערב כשכבת זרע. והרואה שתי ראיות [ביום אחד או בשני ימים רצופים] ומעלה, טמא טומאת זב, ומטמא את משכבו ומושבו טומאת אב הטומאה. משנתנו דנה בחילוק בין הרואה שתי ראיות לרואה שלש ראיות.

אֵין חילוק בֵּין זָב הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת רצופות לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ ראיות רצופות, אֶלָּא לענין קָרְבָּן, שהרואה שלש ראיות מביא קרבן לטהרתו, שתי תורים או שני בני יונה, והרואה שתים אינו מביא קרבן.

גמרא

מדייקת הגמרא: רק לענין קרבן יש חילוק ביניהם, הָא [–אבל] לְעִנְיַן טומאת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הזב, שהם אב הטומאה, וְכן לענין סְפִירַת שִׁבְעָה ימים נקיים אחר שפסק מלראות, זֶה וָזֶה [–שתים ושלש] שָׁוִין.

מבארת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי – מנין שזב הרואה שתים שוה לרואה שלש לענין משכב ומושב ולא לענין קרבן. דְּתָנוּ רַבָּנַן, רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר, נאמר ('ויקרא טו ב) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא', הרי שִׁמְנָה הַכָּתוּב שְׁתַּיִם – שתי פעמים זיבה [–'זב' ו'זובו'], וּקְרָאוֹ טָמֵא, ומשמע שנטמא בשתי ראיות. ואילו בפסוק שאחריו 'וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת זוֹבוֹ אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִיא', מנה הכתוב שָׁלֹשׁ פעמים [–'בזובו' 'זובו' 'מזובו'] וּקְרָאוֹ טָמֵא [–'טומאתו היא'], ומשמע שנטמא בשלש ראיות. הָא כֵּיצַד, הרי אם נטמא בשתי ראיות, מדוע הוצרך לומר שטמא גם בשלש. אלא מוכח שיש חילוק ביניהם, שהרואה שְׁתַּיִם הוא זב לְענין חומר טוּמְאָה של זב, אבל לא חייב קרבן, וְהרואה שָׁלֹשׁ הוא זב גמור הן לטומאה והן לְקָרְבָּן.

מקשה הגמרא: וְאֵימַר – שמא נאמר שבִּשְׁתַּיִם הוא זב רק לְטוּמְאָה חמורה ויטמא משכב ומושב, וְלֹא לְקָרְבָּן, ואילו בְּשָׁלֹשׁ הוא להיפך, שהוא זב רק לְקָרְבָּן, וְלֹא לְטוּמְאָה חמורה, אלא כבעל קרי. דוחה הגמרא: אָמַרְתְּ – וכי יתכן לומר כן, והלא עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה כבר שְׁתַּיִם, ונטמא בטומאה חמורה, ובמה נטהר מטומאה זו.

מקשה הגמרא: וְאֵימַר שהחילוק הוא, שבִּשְׁתַּיִם הוא זב רק לְקָרְבָּן וְלֹא לְטוּמְאָה חמורה ובְּשָׁלֹשׁ הוא זב אַף לְטוּמְאָה. דוחה הגמרא: לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ שבשתים חייב בקרבן, דְּתַנְיָא, נאמר בזב המביא קרבנו ('ויקרא טו טו) 'וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזּוֹבוֹ', ו'מזובו' משמע מקצת זובו, דהיינו שרק מִקְּצַת זָבִין מְבִיאִין קָרְבָּן, וּמִקְּצַת זָבִין אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן. הָא כֵּיצַד, רָאָה שָׁלֹשׁ מֵבִיא קרבן, ראה שְׁתַּיִם אֵינוֹ מֵבִיא. שואלת הברייתא: אוֹ אולי תאמר שאֵינוֹ כך אֶלָּא להיפך, רָאָה שְׁתַּיִם מֵבִיא, רָאָה שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מֵבִיא. דוחה הברייתא: אָמַרְתְּ – וכי יתכן לומר כן, והלא עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם, וכבר התחייב בקרבן, ומה פוטרו מן הקרבן. אלא מוכח שחיוב קרבן הוא רק בשלש ולא בשתים.

הגמרא מבארת שצריך את שני הלימודים שבשתים אין חיוב קרבן: וְאִיצְטְרִיךְ דרשתו דְּרַבִּי סִימַאי, ממה שמנה הכתוב שתים וקראו טמא ומנה שלש וקראו טמא, וְכן אִיצְטְרִיךְ דרשת הברייתא מ'מִזּוֹבוֹ'. דְּאִי דורשים רק מִדְּרַבִּי סִימַאי, הָוָה אָמִינָא כִּי קוּשְׁיָין – הייתי יכול לומר בקושיית הגמרא לעיל שאולי בעל שתים הוא זב לענין קרבן ולא לענין טומאה, ובעל שלש הוא זב גם לענין טומאה. קָמַשְׁמַע לָן הדרשה 'מִזּוֹבוֹ', שלא כל זב מביא קרבן, ומוכח שהחילוק הוא לענין הקרבן. וְאִי נדרוש רק 'מִזּוֹבוֹ', לֹא יָדַעְנָא – לא הייתי יודע כַּמָּה רְאִיּוֹת נחשב למקצת זב וכמה לזב גמור, ואולי שלש ראיות נחשב למקצת זיבה שאינו בחיוב קרבן ורק בארבע חייב קרבן, קָמַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי סִימַאי שיש טומאה לשתים ויש טומאה לשלש, וממילא אנו יודעים שמקצת זב היינו הרואה שתים, שאינו מביא קרבן.

שואלת הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ ש'מִזּוֹבוֹ' האמור בפסוק 'לפני ה' מזובו' בא לִדְרָשָׁא, מעתה 'מזובו' האמור בפסוק (שם טו יג) 'וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ' מַאי דְּרָשַׁת בֵּיהּ – מה תדרוש ממנו. מיישבת הגמרא: הָהוּא – פסוק זה מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא בברייתא, 'וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים' מלמד שאינו טעון טבילה לפני ספירת שבעה נקיים, וּלְכִשֶּׁיִּפְסוֹק מִזּוֹבוֹ מיד יתחיל למנות שבעה נקיים. ו'מִזּוֹבוֹ' מלמד שאם היה הזב גם מצורע, מיד שפסק זובו אף שלא

המשך בעמוד כב

משנה אין בין המודר הנאה — מודר הנאה חמור ממודר מאכל. דריסת הרגל — שהמודר הנאה אסור ליכנס לביתו, והמודר מאכל מותר. **וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש** — מותר להשאיל למודר מאכל. ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן, אבל במקום שמשכירין כיוצא בהן — תנן בהדיא דאסור, דכל הנאה שאם לא ההנהו זה היה מחסר בה פרוטה — הנאת מאכל היא, שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל.

גמרא **הא** לענין כלים שעושין בהן אוכל **נפש** — אסור אף במודר מאכל, ואפילו במקום שאין משכירים. **הא לא קפדי אינשי** — ואמאי אסור במודר הנאה? **ויתור** — דבר שהיה מוותר לכל אדם, ואינו מקפיד עליו. **משנה** **נדר ונדבה** — מפרש בגמרא: נדר — האומר "הרי עלי עולה" ולאחר זמן הפרישה — חייב באחריותה. נדבה, האומר "הרי זו" ולא קבלה עליו. **גמרא** **הא** לענין **בל תאחר** — ואף על גב דנדבה בקרא ד"בל תאחר" לא כתיבא, הא מרבינן ליה במסכת ראש השנה מגזרה שוה. **את שעליו חייב באחריותו** — הכי דרש ליה לקרא: ונרצה לו נדרו לכשיתכפר בהן הויא נרצה, אבל מקמי כפרה — לא נרצה. ובאיזה קרבן אמרתי לך — באותו שעליו, והיינו "עליו" דקרא. **מאי משמע** — דעליו קבלת אחריות עליו.

משנה **משנה שתי ראיות** — ביום אחד, או בשני ימים רצופים. וכן שלש, ביום אחד או בשלשה ימים רצופין, או שתים ביום אחד ואחת למחר. **גמרא** **משכב ומושב** — שכב או ישב על גבי עשרה בגדים זה על זה — כולן אבות הטומאה, ואפילו לא נגע בהן. ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו [אלא] ראשון לטומאה, ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין. **וספירת שבעה** — משיפסוק צריך למנות שבעה נקיים קודם שיטבול, ואם ראה זוב באחד מהן — סתר כל המנויין. **מנא הני מילי** — דשוין לטומאה ואין שוין לקרבן. **מנה הכתוב שתים** — "ואיש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא" (ויקרא טו) הרי שתי זיבות מנויות כאן, וקראו טמא. **שלש וקראו טמא** — דכתיב "וזאת תהיה טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו" (שם) — הרי לך שלש, וקראו טמא — "טומאתו היא". **הא כיצד** — אם משתים טמא, למה פרט לך הכתוב שלש? **שתים לטומאה** — לכל חומר טומאת זב. **ולא לטומאה** — חמורה, אלא כבעל קרי בעלמא. **ראה שתים** — והרי כבר ירד לכל חומר טומאה, ומי הוציאו? **מזובו** — משמע: מקצת זובו. **לא ידענא כמה ראיות** — האי מקצת דמשמע מהאי קרא לא ידענן מאי היא, או שלש וארבע או שתים ושלש. **לכשיפסוק מזובו** — אין צריך ליטבול קודם ספירה, אלא משיפסוק ימנה. הכי גרסינן בתורת כהנים: "מזובו" — ולא מזובו ומנגעו. שאם היה זב ומצורע, ופסק מזובו ולא נתרפא עדיין מנגעו — "וספר", אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו, אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זוב. ולכשיתרפא מצרעתו יטבול מיד טבילה ראשונה של מצורע, והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו, ונטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיסט כדין זב. ואף על פי שצריך לספירת שבעה לצרעתו לענין אכילת קדשים, וטבילה שניה כדכתיב במצורע (ויקרא יד) "ורחץ במים וטהר ואחר יבא אל המחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו'" — ורחץ [את] בשרו במים וגו' אחני טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט. **מזובו וספר** — להכי סמך ספירה אצל זובו, ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון ספירה, לימד על זב בעל שתי ראיות. **לא יהא טעון ספירת שבעה** — בתמיה: אחר שאמרת שתים כו'. והכי גרסינן: הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לכל חומר טומאת זב, מהיכן יתמעט מספירה?

שומרת

אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש — דמודר הנאה אסור בהן, ומודר מאכל מותר במקום שאין משכירין. אבל במקום שמשכירין בפרוטה — אסור אפילו במודר מאכל, דאותה פרוטה ראויה לקנות ממנה מאכל. אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש אסור אפילו בפחות משוה פרוטה, כיון דהוי אוכל נפש.

דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי — קשה: דהא "בחזקת הבתים" (בבא בתרא נז,ב) קאמר בגמרא: אלו דברים שאין להם חזקה, ואלו דברים שיש להם חזקה, וכו' מעמיד בהמה בחצר אין להם חזקה. ומוקי לה התם בשותפין, דבהעמדה כדי לא קפדיץ ופריך, והתנן: השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס בחצר, ומשני לה התם. מיהו, שמעינן לה מינה דאדריסת הרגל קפדי! ולא קשה מההיא דהתם פרק בתרא דביצה (לט,ב) דמשני התם דלעולם לא קפדי, ומני רבי אליעזר היא. דלמא התם מיירי בשותפין, אבל שאר אינשי ודאי קפדי. אבל הכא קשיא, דמיירי בסתם בני אדם, ואפילו הכי קאמר דלא קפדי! ותירץ רבנו תם: דהכא מיירי בבקעה, דלא קפדי בה שום אדם. וסברא הוא לומר כן דומיא (דרישא) דכלים שאין עושין בהן אוכל נפש, דמיירי שאין משכירין כיוצא בהן, דמוקמינן לה בנדרים (לב,ב) כרבי אליעזר.

אין בין נדר לנדבה — קשיא: אמאי לא תני שנדבה באה מן המעשר, דכתיב (דברים כז) "וזבחת שלמים" בי מעשר, ונדר אינו בא אלא מן החולין, וכיון דאמר "הרי עלי" הוי נדר! ויש לומר: דמן הדין לא תנא ליה, משום דאיירי בקרבן שהופרש כבר, ואשמעינן דאין חילוק בעבודתן. אבל בקרבן שלא הופרש — פשיטא ליה שיש הרבה חילוקים. אי נמי, דתנא ושייר. ונהי דאין בין קאמר, דמשמע דהוי דוקא, כדאמר ב"מרובה" (בבא קמא סב,א ושם) מכל מקום לא קשיא, דבמסכת תענית (דף יג: ושם) אשכחן "אין בין" דשייר, דקאמר אין בין שלש אמצעיות. וכי תימא תנא ושייר — והא "אין בין" קתני! ופריך: ותסברא "אין בין" דווקא? והא שייר תיבה! ומשני: אי משום תיבה לאו שיורא הוא. מכל מקום משמע דאי הוה משייר ליה לא הוה קשיא ליה כלל, אף על גב דקתני "אין בין".

@[יש ספרים דגרסין]: **ומה** מצורע שאין מטמא משכב ומושב — ובתורת כהנים תני שמטמא משכב ומושב! ותירץ רש"י בפסחים (סז,ב) דהיינו לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא לטמא אדם וכלים כגון זב.

עד

משנה אֵין בֵּין הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ לַמּוּדָּר מִמַּנּוּ מַאֲכָל אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל, וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אוֹכֶל נֶפֶשׁ. **גמרא** הָא לְעִנְיַן כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אוֹכֶל נֶפֶשׁ זֶה וְזֶה שָׁוִין. "דְּרִיסַת הָרֶגֶל." הָא לֹא קָפְדֵי אֱינָשֵׁי! אָמַר רָבָא: הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: וִיתּוּר אָסוּר בְּמוּדָּר הֲנָאָה. **משנה** אֵין בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּנְדָבוֹת אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן. **גמרא** הָא לְעִנְיַן "בַּל תְּאַחֵר" זֶה וְזֶה שָׁוִין. תְּנַן הָתָם: אֵי זֶהוּ נֶדֶר? הָאוֹמֵר: "הֲרֵי עָלַי עוֹלָה". אֵיזוֹ הִיא נְדָבָה? הָאוֹמֵר: "הֲרֵי זוֹ עוֹלָה". וּמַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת? נְדָרִים - מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן; נְדָבוֹת - מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶת שֶׁעָלָיו, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; וְאֶת שֶׁאֵינוֹ עָלָיו, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: כֵּיוָן דְּאָמַר "עָלַי" כְּמַאן דְּטָעֵין אַכַּתְפֵיהּ דְּמִי. **משנה** אֵין בֵּין זָב הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ, אֶלָּא קָרְבָּן. **גמרא** הָא לְעִנְיַן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וּסְפִירַת שִׁבְעָה, זֶה וְזֶה, שָׁוִין. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: מָנָה הַכָּתוּב שְׁתַּיִם וּקְרָאוֹ "טָמֵא", שָׁלֹשׁ וּקְרָאוֹ טָמֵא. הָא כֵּיצַד? שְׁתַּיִם לְטוּמְאָה וְשָׁלֹשׁ לְקָרְבָּן. וְאֵימַר: שְׁתַּיִם לְטוּמְאָה וְלֹא לְקָרְבָּן, שָׁלֹשׁ לְקָרְבָּן וְלֹא לְטוּמְאָה! אָמַרְתָּ: עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם. וְאֵימַר: שְׁתַּיִם לְקָרְבָּן וְלֹא לְטוּמְאָה, שָׁלֹשׁ אַף לְטוּמְאָה! לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזּוֹבוֹ" - מִקְצָת זָבִין מְביאִין קָרְבָּן וּמִקְצָת זָבִין אֵין מְביאִין קָרְבָּן. הָא כֵּיצַד? רָאָה שָׁלֹשׁ מֵביא, שְׁתַּיִם אֵינוֹ מֵביא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רָאָה שְׁתַּיִם מֵביא, רָאָה שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מֵביא. אָמַרְתָּ: עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם. וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַבִּי סִימָאי, וְאִצְטְרִיךְ "מִזּוֹבוֹ". דְּאִי מִרַּבִּי סִימַאי הֲוָה אָמִינָא כִּי קוּשְׁיָין. קָא מַשְׁמַע לָן "מִזּוֹבוֹ". וְאִי "מִזּוֹבוֹ" לֹא יָדַעְנָא כַּמָּה רְאִיּוֹת. קָמַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי סִימַאי. וְהָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ "מִזּוֹבוֹ" דְּרָשָׁא, "וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ" מַאי דְּרִשַׁתְּ בֵּיהּ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב", לְכְשֶׁיִּפְסוֹק מִזּוֹבוֹ. "מִזּוֹבוֹ" וְלֹא מִזּוֹבוֹ וְנִגְעוֹ; "מִזּוֹבוֹ וְסָפַר" - לִימֵּד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: אִם מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לֹא יְהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה?!

שומרת

עד שיכתוב אשורית ועל הספר ובדיו — לקמן מוקי לה במגילה, וקשיא: דהא אמרינן בפרק שני (יח,א): גיפטית לגיפטים עילמית לעילמים — יצא. ומיירי ודאי שכתוב באותו לשון שקורא, דאם לא כן — הוי קורא על פה, ולא יצא. ואם כן קשיא: אמאי לא מטמאה את הידים כיון שנתנה לקרות וליכתב בכל לשון שמכירין בה? ויש לומר: דכיון שאינה כשרה לקרות אלא למכירים בה — דין הוא שלא תטמא את הידים. אבל היכא דכתיבה אשורית כשירה אף לשאינן מכירין, ומשום הכי דין הוא שתטמאה את הידים.

בשלמא

שומרת יום כנגד יום — הרואה יום אחד או שנים בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה — מונה יום אחד, וטובלת בו ביום, תוכיח. **שממאה משכב ומושב** — בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה (דף עב, ב) מרבינן לה. **מאי שנא האי מזובו** — "מזובו וספר" (לה) [לו] דרשת ליה דמקצת זוב, ולאשמועינן דמקצת זבין טעונין ספירת שבעה. ובהא עניינא שמעינן מיניה זב בעל שתי ראיות לספירה, ומאי שנא האי "מזובו" דלעיל דכתיב לגבי קרבן ולא דרשת ליה מקצת זוב לאתויי זב בעל שתי ראיות לקרבן, אלא מקצת זבין דרשת ליה, ומוקמת ליה אבעל שלש ראיות, וממעטת מיניה בעל שתי ראיות! **לישתוק קרא מיניה** — ומהיכא תיתי לן ספירה. **וכי תימא אתיא מדינא** — דלעיל, כדאמרת אם מטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה — לא אתיא, דהא אמרת שומרת יום כנגד יום תוכיח. **אם כן ליכתוב קרא וכי יטהר הזב** — ולא בעי "מזובו", ומדכתיב "וכי יטהר הזב" ולא כתיב וכי יטהר סתמא הוה דרשינן ליה, וכי יטהר מן הזב. מאי מזובו — שמע מינה למדרש: מקצת זבין טעון ספירה. **משנה פריעה ופרימה** — "בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע". **מוחלט** — לאחר שכלו ימי ההסגר, ונראה בו סימני טומאה האמורין בו. **גמרא שילוח** — חוץ לחומת העיר. **וטומאה** — כל חומר טומאה האמורה במצורע. **מנא הני מילי** — דאין פריעה ופרימה במוסגר? דלמא גלי לן רחמנא במוחלט, והוא הדין למוסגר, כדאמרת לענין טומאה. **וטהרו הכהן מספחת היא** — במצורע שבא לכלל טהרה מתוך הסגירו ולא נחלט כתיב, וסיפיה דקרא כתיב "וכבס בגדיו וטהר", מדלא כתב ויטהר לישנא דמעיקרא הוא, והכי קאמר: וכבר קודם טבילה היה טהור ממקצת טומאה של חומר מצורע. **גבי זב דכתיב** — בסוף טהרתו "וטהר", מה טהור מעיקרא אמרת ביה? **אלא** — על כרחך טהור יהיה מכאן ולהבא מלטמא כלי חרס בהיסט, ואף על גב שטבילתו ביום, ואם ראה אחר טבילה בו ביום סתר את הכל ומטמא למפרע משכב ומושב, כדאמרינן ב"כיצד צולין" (פסחים פא, א) וכל שכן אדם, ב"כיצד צולין" (פסחים פא, א) וכל שכן ב"כיצד צולין" (פסחים פא, א) וכל שכן אדם, ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלטמא כלי חרס שהסיט בין טבילה לראיה. והכי דריש לה בתורת כהנים. ונראה בעיני דהא דדרשינן ליה וטהר מלטמא כלי חרס, מדכתבינהו להאי קרא בתר קרא "אשר יגע בו הזב", דנפקא לן מיניה היסט כלי חרס לזב, ואין לך עוד טמא שמטמא כלי חרס בהיסט אלא הוא. **הכא נמי וטהר** — דמצורע טהור השתא מלטמא בביאה מחומרי מצורע, שמטמא אדם וכלים הנכנסין עמו לבית, שאפילו חזרה המספחת ופשתה ונטמאת — טהור, כדכתיב "ואם פשה תפשה המספחת בעור" וגו' אהני ליה טבילה לטהר את הכלים הבאין עמו לבית. לפי שמצורע מטמא בביאה, דתניא בתורת כהנים: "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית" מה בית מטמא בביאה — אף כולן מטמאין בביאה. **אשר בו** — משמע מי שצרעתו תלויה טומאתו בגופו, שכל זמן שלא נתרפא ממנו טמא. והיינו מוחלט, דגבי טהרה דיליה כתיב "והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע". **יצא** — מוסגר שטומאתו תלויה בימי הסגר, שאם לא ימצא ביום שבעה סימני טומאה, שער לבן או פסיון, יטהרנו. ואף על פי שנגעו עומד עליו. **כל ימי אשר הנגע בו וגו'** — שילוח כתיב בהאי קרא "מחוץ למחנה מושבו". **ימי כל ימי** — מדהוה ליה למיכתב "ימי" וכתיב "כל ימי". **אין בין טהור מתוך הסגר** — בימי רפואתו. **לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים** — דאף על גב דאיכא קרבנות אשם ולוג שמן, מיהו הכא ביום טהרתו ורפואתו הוא דקתני, ולא איירי בקרבנות שהן בשמיני. **והנה נרפא וגו'** — וכתיב בתריה "שתי צפרים חיות וטהורות וגלח את כל שערו". **משנה ספרים** — תורה נביאים וכתובים. **אשורית** — לשון הקודש. **אף בספרים לא התירו להם לשון אחר חוץ מלשון הקודש. אלא יוונית** — ובגמרא מפרש טעמא. **גמרא לתופרן בגידין** — כל ספריהן עשויין בגליון. והלכה למשה מסיני הוא בתפילין ומזוזות שיהו תפורין בגידין. ובספר תורה נחלקו במסכת מכות (יא, א) בספר תורה שתפרה בפשתן, השתא אשמעינן מתניתין כמאן דפסל. **מקרא שכתבו תרגום** — ספר שכתוב בלשון הקודש, הראוי לכתובו בו מקרא כתבו לשון ארמי. **ותרגום** — שהיה ראוי ליכתוב בו תרגום כגון "יגר שהדותא" (בראשית לא). **כתבו מקרא** — "גלעד", וכגון תרגום כתב של דניאל ועזרא. **וכתב עברי** — או שלא שינה את הלשוקת אבל שינה את הכתב, שכתבו בכתב של עבר הנהר. ובמסכת סנהדרין (כא, ב) קרי ליה כתבא ליבונאה. **עד שיכתבנו אשורית** — כתב אשורית הוא כתב שלנו.

שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם תּוֹכִיחַ, שֶׁמְּטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֵינָהּ טְעוּנָה סְפִירַת שִׁבְעָה. וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לֹא יְהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזּוֹבוֹ וְסָפַר" - מִקְצָת זוֹבוֹ וְסָפַר, לִימֵּד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: מַאי שְׁנָא הַאי "מִזּוֹבוֹ" דִּמְרַבֵּי בֵּיהּ זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, וּמַאי שְׁנָא הַאי "מִזּוֹבוֹ" דִּמְמַעֵט בֵּיהּ זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת? אָמַר לֵיהּ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי לְמַעוּטֵי הוּא דַּאֲתָא, לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ. וְכִי תֵּימָא: אָתְיָא מִדִּינָא, שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם תּוֹכִיחַ. וְכִי תֵּימָא: הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ "מִזּוֹבוֹ" וְלֹא מִנְּגָעוֹ, אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב" וְלִישְׁתּוֹק. "מִזּוֹבוֹ" לָמָּה לִי? לִימֵּד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. **משנה** אֵין בֵּין מִצּוֹרָע מוּסְגָּר לְמִצּוֹרָע מוּחְלָט, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אֵין בֵּין טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר לְטָהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אֶלָּא תִּגְלַחַת וְצִפֳּרִים. **גמרא** הָא לְעִנְיַן שִׁילּוּחַ וְטוּמְאָה זֶה וְזֶה שָׁוִין. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא: "וְטָהֲרוּ הַכֹּהֵן מִסְּפַחַת הִיא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר" - טָהוֹר מִפְּרִיעָה וּפְרִימָה דְּמַעִיקָּרָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי זָב דִּכְתִיב: "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר", הָתָם מַאי "וְטָהֵר" מֵעִיקָּרָא אִיבָּא? אֶלָּא טָהוֹר הָשְׁתָּא מִלְּטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶס בְּהֶיסֵּט. אַף עַל גַּב דְּהָדַר חָזֵי לֹא מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ; הָכָא נַמִּי טָהוֹר הָשְׁתָּא מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה לְמַפְרֵעַ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מֵהָכָא: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" - מִי שֶׁצָּרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ אֶלָּא בְּיָמִים. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה "כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא" - מִי שֶׁצָּרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ הוּא טָעוּן שִׁילּוּחַ, וְשֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ אֵין טָעוּן שִׁילּוּחַ? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי - וְהָא קָתָנֵי: אֵין בֵּין מִצּוֹרָע מוּסְגָּר לְמִצּוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. הָא לְעִנְיַן שִׁילּוּחַ וּלְטַמּוּיֵי בְּבִיאָה זֶה וְזֶה שָׁוִין! אָמַר לֵיהּ: "יָמִי", "כָּל יָמֵי", לְרַבּוֹת מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְשִׁילּוּחַ. אִי הָכִי תִּגְלַחַת וְצִפֳּרִים מַאי טַעְמָא לֹא? דְּקָתָנֵי: אֵין בֵּין טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר לְטָהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אֶלָּא תִּגְלַחַת וְצִפֳּרִים! אָמַר אַבַּיֵי: אָמַר קְרָא: "וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת" - מִי שֶׁצָּרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּרִפּוּאוֹת, יָצָא זֶה שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּרִפּוּאוֹת אֶלָּא בְּיָמִים. **משנה** אֵין בֵּין סְפָרִים לִתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת אֶלָּא שֶׁהַסְּפָרִים נִכְתָּבִין בְּכָל לָשׁוֹן, וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת אֵינָן נִכְתָּבוֹת אֶלָּא אַשּׁוּרִית. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף בַּסְּפָרִים לֹא הִתִּירוּ שֶׁיִּכָּתְבוּ אֶלָּא יְוָנִית. **גמרא** הָא לְתוֹפְרָן בְּגִידִין, וּלְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם זֶה וְזֶה שָׁוִין. "וּסְפָרִים נִכְתָּבִים בְּכָל לָשׁוֹן." וּרְמִינְהוּ: מִקְרָא שֶׁכְּתָבוֹ תַּרְגּוּם, תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ מִקְרָא, כְּתָב עִבְרִי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ בִּכְתָב אַשּׁוּרִית, עַל הַסֵּפֶר וּבְדָיו. אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא:

כאן

דוחה הברייתא: שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם – אשה שראתה דם יום אחד
או שנים מימי זיבתה [שהם אחד עשר יום שבין נדה לנדה], שעליה
לשמור יום אחד בנקיות וטובלת בו ביום וטהורה, תּוֹכִיחַ, שֶׁהִיא
מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְלִמרות זאת אֵינָהּ טְעוּנָה סְפִירַת שִׁבְעָה,
וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה [–זב בעל שתי ראיות] שֶׁאַף עַל פִּי
שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, לֹא יְהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה, וכיון שאי
אפשר ללמוד זאת מסברא, לכן תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב
שסמך 'מִזּוֹבוֹ וְסָפַר', שאף על מַקְצַת זוֹבוֹ אמרה תורה 'וְסָפַר', וּלְמֵד
עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה.
אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, מַאי שְׁנָא הַאי 'מִזּוֹבוֹ' שבפסוק 'וכי יטהר
הזב מזובו וספר', דִּמְרַבֵּי בֵּיהּ [–שמרבים ממנו] זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת
לספירת שבעה, משום שדורשים מ'מזובו' שאף ב'מקצת זוב' טעון
ספירת שבעה נקיים, וּמַאי שְׁנָא הַאי 'מִזּוֹבוֹ' שבפסוק 'וכפר עליו
הכהן לפני ה' מזובו', דִּמְמַעֵט בֵּיהּ [–שממעטים ממנו] זָב בַּעַל שְׁתֵּי
רְאִיּוֹת שפטור מקרבן, משום שדורשים מ'מזובו' שרק 'מקצת זבים'
חייבים בקרבן.
אָמַר לֵיהּ אביי לרב פפא, אכן היו צריכים לדרוש שניהם למעט,
אלא שבפסוק 'וכי יטהר הזב מזובו וספר' אין לדרוש למעט, שכן
אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דהַאי 'מזובו' לְמַעוּטֵי הוּא דְּאָתָא שבעל שתי ראיות
לא צריך לספור, לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ – שהתורה לא תכתוב כלל
תיבת 'מזובו', וממילא נדע שבעל שתי ראיות לא צריך לספור,
שהרי לא ריבתה בו התורה דין זה. וְכִי תֵּימָא דְּאָתְיָא מִדִּינָא –
שנלמד זאת ממה שזב בעל שתי ראיות נחשב זב לגבי טומאת
משכב ומושב, ומסתבר שנחשב זב גם לגבי ספירת שבעה, שׁוֹמֶרֶת
יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם תּוֹכִיחַ, שאף שמטמאה משכב ומושב, אינה צריכה
שבעה נקיים. וכיון שכדי למעט אין צריך פסוק, מוכח שתיבת
'מזובו' באה לרבות. וְכִי תֵּימָא שאין לדרוש מתיבת 'מזובו' לרבות
ספירת שבעה בזב בעל שתי ראיות, שכן הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ – צריך
ריבוי זה לדרוש 'מִזּוֹבוֹ' וְלֹא [מִזּוֹבוֹ וּ]מִנִּגְעוֹ, לומר שאין צריך הזב
להתרפא מצרעתו לפני ספירתו. אם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא 'וְכִי יִטְהַר הַזָּב'
וְלִישְׁתּוֹק, ומתיבת 'הזב' נלמד שטהרתו היא מזובו, ואין צריך
להתרפא מצרעתו, 'מִזּוֹבוֹ' שכתבה התורה לָמָּה לִי, אלא לִימֵּד עַל
זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה.

משנה

אדם שיש לו נגע צרעת, וראה הכהן שיש בנגע אחד מסימני
הטומאה שלו, מטמאו מיד, והוא 'מצורע מוחלט'. ואם אין בנגע אחד
מסימני טומאתו, מסגירו הכהן שבעה ימים, והוא 'מצורע מוסגר'.
אחר שבעה ימים, אם נולד בו אחד מסימני הטומאה, מטמאו הכהן,
והוא 'מצורע מוחלט'. ואם נתמעט הנגע משיעור גריס, או שמראהו
נהיה יותר חלש, מטהרו הכהן, ואינו צריך הסגר נוסף, והוא 'טהור
מתוך הסגר'. וכשהיה מצורע מוחלט, אחר שנתרפא מצרעתו נקרא
'טהור מתוך החלט'.
וסדר טהרת המצורע, אחר שנתרפא מצרעתו טובל לטהרתו, ומביא
שתי ציפורי דרור, ושוחט אחת מהן על מים חיים, וקוברה במקומה,
ואת השניה שולח מחוץ לחומה. אחר כך מגלח המצורע את שערו,
וסופר שבעה ימים, וביום השביעי מגלח שוב, ומכבס בגדיו וטובל,
ונטהר מטומאתו ואינו מטמא אחרים, ובערב מותר בתרומה,
ולמחרת מביא קרבנותיו, ומותר לאכול בקדשים.
משנתנו דנה בחילוק בין מצורע מוסגר למוחלט, ובין טהור מתוך
הסגר לטהור מתוך החלט.
אֵין חילוק בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט, אֶלָּא לענין חיוב
פְּרִיעָה וּפְרִימָה, שמוחלט צריך לגדל שער ראשו ולפרום בגדיו,
ככתוב (ויקרא יג מה) 'וְהַצָּרוּעַ וגו' בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה
פָרוּעַ', ומוסגר אינו צריך.
דין נוסף: אֵין חילוק בֵּין מצורע שנתרפא והוא טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר –
לאחר שהוסגר, אך לא הוחלט לטומאה, לְבֵין טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט –
שהוחלט לטומאה, אֶלָּא לענין תִּגְלַחַת וְצִפָּרִים, שטהור מתוך
החלט מגלח כל שערו ומביא צפרים לטהרתו, ואילו טהור מתוך
הסגר אינו טעון תגלחת וצפרים לטהרתו, אלא טובל כשנרפא
וסופר שבעה ימים וטובל שוב ונטהר.

גמרא

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה משמע שהחילוק בין מצורע
מוסגר למוחלט הוא רק לענין פריעה ופרימה, הָא לְעִנְיַן שִׁילּוּחַ
המצורע חוץ לחומת העיר, ולענין חומרת הטוּמְאָה של מצורע, זֶה
וָזֶה [–מוסגר ומוחלט] שָׁוִין.
שנינו במשנה: שמצורע מוסגר אינו חייב בפריעה ופרימה. מבררת
הגמרא: מְנָהֲגֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו שמצורע מוסגר אינו חייב
בפריעה ופרימה. מבארת הגמרא: נלמד ממה דְּתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר
יִצְחָק קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, נאמר במצורע הטהור מתוך הסגר (שם יג ו)
'וְטִהַרוֹ הַכֹּהֵן מִסַּפַּחַת הִיא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר', ומדוע כתוב לשון
'וטהר' שמשמע שטהור מקודם, הרי צריך לטבול כדי להיטהר,
ויש לכתוב 'ויטהר' לשון להבא. אלא בא ללמד שיש דבר
שמצורע מוסגר טָהוֹר קודם שטבל, והיינו שטהור מִפְּרִיעָה וּפְרִימָה
(דְּ)מֵעִיקָּרָא – כבר קודם הטהרה.
מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב שמואל בר יצחק, לדבריך
שדורשים מלשון 'וטהר' שהוא טהור במקצת קודם הטהרה, אֶלָּא
מֵעַתָּה גַּבֵּי טהרת זָב דִּכְתִיב (שם טו יג) 'וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וגו' וְטָהֵר', הָתָם מַאי 'וְטָהֵר' מֵעִיקָּרָא אִיכָּא – לגבי מה
שייך לומר שהוא טהור קודם הטהרה, אֶלָּא ודאי שלשון 'וטהר'
אינו מוכרח שהוא לשון מעיקרא, אלא פירושו שהוא טָהוֹר הַשְׁתָּא
[–אחר הטבילה] מִלְּטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶס בְּחֵיסֵט, והיינו שאם טבל הזב
ביום השביעי לספירתו, אַף עַל גַּב דְּהָדַר חָזֵי – שחזר וראה זוב ביום
השביעי לאחר הטבילה, ודינו שסותר את ספירתו ומטמא למפרע
משעת הטבילה, מכל מקום הוא לֹא מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ כלי חרס
שהסיטם בין הטבילה לראיה, ואם כן הָכָא נַמִּי לגבי מצורע מוסגר
אפשר לדרוש מ'וטהר' שהוא טָהוֹר הַשְׁתָּא מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה לְמַפְרֵעַ
– שאם לאחר שהנגע לא פשה וטיהרו הכהן וטבל, חזר הנגע
ופשה, והוא נטמא, לא נטמאו האדם והכלים שהיו עמו בבית בין
הטהרה לפשיון. ומנין לדרוש מ'וטהר' שמצורע מוסגר אינו טעון
פריעה ופרימה.
אֶלָּא אָמַר רָבָא, מצורע מוסגר שאינו טעון פריעה ופרימה נלמד
מֵהָכָא, שנאמר (שם יג מה) 'וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים
וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ', ומדוייק מלשון 'אשר בו הנגע' שחיוב פריעה
ופרימה היא רק בְּמִי שֶׁטומאת צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ, שכל זמן שלא
נתרפא ממנה הוא טמא, והיינו מצורע מוחלט, יָצָא זֶה – מצורע
מוסגר שֶׁאֵין טומאת צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ, אֶלָּא היא תלויה בְּיָמִים
של הסגר, שאינו טעון פריעה ופרימה.
אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לרבא, אם 'אשר בו הנגע' כולל רק מי שצרעתו
תלויה בגופו, אֶלָּא מַעְתָּה הנאמר (שם יג מו) 'כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ
יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ', שנלמד שילוח
המצורע מחוץ למחנה, נדייק שרק מִי שֶׁצַּרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ –
מצורע מוחלט, הוּא דְּטָעוּן שִׁילּוּחַ מחוץ למחנה, וְאילו מצורע
מוסגר שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ, אֵין טָעוּן שִׁילּוּחַ מחוץ למחנה.
וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי שמצורע מוסגר אינו טעון שילוח, וְהָא קָתָנֵי
במשנתנו אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה
וּפְרִימָה, ומשמע, הָא לְעִנְיַן שִׁילּוּחַ ולענין לְטַמּוּיֵי בְּבִיאָה, זֶה וָזֶה
שָׁוִין. ומוכח שלא דורשים מ'אשר הנגע בו' שמצורע מוסגר לא
טעון שילוח, וכמו כן אין לדרוש מ'אשר בו הנגע' שאינו טעון
פריעה ופרימה.
אָמַר לֵיהּ רבא לאביי, אכן היו צריכים לדרוש שמצורע מוסגר אין
טעון שילוח, אבל כיון שהיה ראוי לכתוב 'יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ',
והוסיפה התורה 'כָּל יְמֵי', הרי זה בא לְרַבּוֹת מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְשִׁילּוּחַ.
אבל לענין פריעה ופרימה אכן דורשים שרק מי שצרעתו תלויה
בגופו חייב בפריעה ופרימה, ולא מצורע מוסגר.
שואלת הגמרא: אִי הָכִי, תִּגְלַחַת וְצִפָּרִים מַאי טַעְמָא לֹא חייב בהם
מצורע מוסגר, דְּהא קָתָנֵי במשנה אֵין בֵּין טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר לְטָהוֹר

המשך בעמוד נט

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יד. וְלָמָּה אֵין נוֹהֲגִין שֶׁהָאַחֲרוֹן מֵהַמִּנְיָן יִקְרָא בְּסֵפֶר שֵׁנִי וְהַמַּפְטִיר יַחֲזֹר וְיִקְרָא מַה שֶׁקָּרָא הָאַחֲרוֹן לְפִי שֶׁלֹּא רָצוּ לִנְהֹג לִכְפּוֹל פָּרָשָׁה אַחַת וּלְבָרֵךְ עָלֶיהָ ב' פְּעָמִים שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ[56] כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן בְּסֵפֶר הָא' וְשֶׁיִּקְרָא הַמַּפְטִיר בִּלְבַדּוֹ בְּסֵפֶר ב' שֶׁכְּשֶׁאֵין מוֹצִיאִין אֶלָּא סֵפֶר אֶחָד הוּא שֶׁיֵּשׁ הֶכְרֵחַ לַעֲשׂוֹת כֵּן מֵחֲמַת הַקַּדִּישׁ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ קֹדֶם שֶׁנִּגְמְרָה הַפָּרָשָׁה אֲבָל בְּשֶׁקּוֹרִין ב' עִנְיָנִים בְּב' סְפָרִים אוֹמְרִים קַדִּישׁ אַחַר הַשְׁלָמַת הַמִּנְיָן בְּסֵפֶר הָא' קֹדֶם קְרִיאַת הַמַּפְטִיר בְּעִנְיָן הַשֵּׁנִי[כח] וְהוּא הַדִּין אִם מוֹסִיפִים הַרְבֵּה בְּסֵפֶר אֶחָד אוֹמְרִים הַקַּדִּישׁ אַחַר הַשְׁלָמַת הַקְּרִיאָה[כט]:

סימן רפב הלכות שבת קריאת התורה והמפטיר סעיף יד

הלכתא רבתא

כח] בענין השני - ההקפדות בקריאת המפטיר שהוזכרו בסעיפים האחרונים לפי סדר קדימתם:

א. לעולם אין להפסיק באמצע הקריאה או המנין בקדיש[57]. **ב.** אין לכפול הקריאה ב' פעמים[58]. **ג.** קריאת המפטיר תהיה לאחר עליית ז' קרואים[59]. **ד.** השלמת הפרשה ע"י מניין הקרואים ולא ע"י המפטיר לכבוד התורה[60].

כט] השלמת הקריאה - היינו גם כשמוציאים ספר אחד והוסיפו הרבה קרואים, לא יאמרו הקדיש באמצע הקריאה עד שתושלם[61].

ציונים והוספות

56) ראה לעיל ס"ד.

57) אף אם צריכים לכפול הקריאה (כבשבת) ואף אם אחד ממניין הקרואים הוא המפטיר (כבמנחה של תענית ציבור).

58) אף אם הקריאה לא תושלם ע"י א' מז' העולים כי אם ע"י המפטיר כפי שנוהגים כשיש ב' ספרי־תורה. אבל כשיש צורך כבשבת רגילה כופלים את הקריאה.

59) כדי לחוש לדיעה שאינו מן המניין אף אם צריכים לכפול הקריאה ב' פעמים ואף אם צריכים להוסיף על הקרואים כבשבת, אבל במקום שאסור להוסיף כבמנחה של תענית ציבור המפטיר עולה במניין הקרואים.

60) אף שלכל הדיעות יוצאים י"ח גם כשלא נוהגים כן, כפי שהיה בימי חכמי הגמרא, וכפי שאנו נוהגים כשיש ב' ספרי תורה.

61) כבר נזכר לעיל בסעיף יב שאין להפסיק בקדיש באמצע הפרשה,

ואף כשמוציאים ב' ספרים - מפסיקים בקדיש באמצע חובת היום (שהרי עדיין לא קראו המפטיר), מכל־מקום לא יפסיקו באמצע הפרשה, ולהדגיש זאת חוזר רבינו ומדמה קריאת שבת לקריאה שבספר הראשון ביום שמוציאים ב' ספרים שאין להפסיק בקדיש באמצעה.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ט אין מוללין מלילות כדרכן בחול דהיינו לשפשף שבלים בכפות ידיו כדי שיפול הזרע מהן אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו ואע"פ שמפרק האוכל מתוך השבלים בידים והמפרק ביד הוא תולדת הדש בכלי כמ"ש בסי' ש"ה מכל מקום כיון שאינו מפרק אלא כלאחר יד כדי לאכול (לאלתר) מותר ולא גזרו משום שמא ימלול כדרכו מפני שאף המולל כדרכו אינו אלא מפרק כלאחר יד כיון שאינו נוטל האוכל ומפרקו בידו ממש אלא שמולל השבולת והדגן נופל ואין דרך לעשות כן אלא בכלי המיוחד לדישה אלא שאעפ"כ אסור מדברי סופרים וע"י שינוי לא גזרו.

ויש מחמירין שלא למלול כלל שבלים של תבואה וכן שרביטין של קטניות אפילו בראשי אצבעותיו ולכן אסור לפרק אגוזים לוזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן העליונה הירוקה שעל גבי קליפה הקשה והעבה אפילו בראשי אצבעותיו וטוב להחמיר מאחר שיכול לשברן ולאכלן כך בלא פירוק.

אבל מותר לשבר ולקלוף מהן קליפה הדקה שעל גבי הפרי תחת הקליפה הקשה הנשברת שאין איסור מפרק שייך אלא בקליפה העליונה וכן מותר לקלוף תבואה ומיני קטניות שנמללו מהשבלים והשרביטין מערב שבת רק שיזהר שלא יקלוף אלא מה שצריך לאכול לאלתר ולא כדי לאכול לאחר שעה כמו שיתבאר בסי' שכ"א.

אבל (לדברי הכל) אסור לפרק השרביטין בשבת ולהוציא הקטניות מתוכן (בידים כי זהו מפרק גמור) והעולם נהגו היתר בדבר ויש שלמדו עליהם זכות כיון שעודן לחין ואף השרביטין ראויין לאכילה אינו אלא כמפריד אוכל מאוכל ואין בזה משום מפרק כמו שנתבאר בסי' ש"ה אבל מיני

קטניות שאין השרביטין ראויין לאכילה אין היתר כלל להוציא הקטניות מתוכם בשבת אלא אם כן אין הקטניות מחוברות כלל בשרביטין שכבר ניתקה מהם מערב שבת אלא שהיא מונחת כך בתוכם אזי מותר להוציאה מהם כל מה שרוצה לאכול ממנה לאלתר אבל לא כדי לאכול לאחר שעה משום איסור ברירה:

י היו לו חטים שנמללו מערב שבת מהשבלים ועדיין הם מעורבים במוץ לא ינפה בקנון או תמחוי גזרה שמא ינפה בנפה וכברה שהוא חייב ולא אפילו בשתי ידיו דהיינו לנערן מיד לחבירתה כדי להפרידן מן המוץ אלא מנפה בידו אחת בכל כחו כדי שישנה מדרך החול (ולא יבא לנפות בנפה):

יא אוכל ופסולת המעורבין אסור ליתנם במים כדי שיפול הפסולת למטה כגון שהפסולת הוא עפר או כדי שיצוף למעלה כגון שהוא תבן וכן הכרשינים אין שורין אותם במים כדי להציף הפסולת שלהם למעלה ולא שפין אותם ביד להסיר הפסולת מפני שהוא כבורר אבל נותנן בכברה אע"פ שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו:

יב המשמר שמרים דהיינו המסנן במשמרת הרי זה תולדת בורר אוכל מתוך הפסולת ע"י נפה וכברה או תולדת מרקד וחייב אבל אם נתן במשמרת שמרים מערב שבת מותר ליתן עליהם מים בשבת כדי שיחזרו צלולין לזוב:

יג יין או מים שהם צלולים מותר לסננן במשמרת כדי שיהיו צלולין יותר או אפילו מפני הקמחין שע"פ היין או שנפלו בו קסמין דקין ואינו חשוב כבורר הואיל וראוי לשתיה לרוב בני אדם בלא ברירה זו.

אבל בסודרין אסור לסנן את המים או יין לבן וכיוצא בהם משום איסור ליבון ששריית הבגד זהו כיבוסו משא"כ משמרת שהיא עשויה לכך ואינו חושש לסחטה וגם אינו חושש לליבונה כלל ולפיכך אין ליבונה חשוב כלום לאסור שרייתה בשביל כך אף להאומרים ששריית הבגד זהו כיבוסו.

אבל יין אדום או שכר או שאר משקין שאין מלבנין שאין חוששין בהם לסחיטה מטעם שנתבאר שם מותר לסננן בסודרין אפילו הם עכורים קצת שרוב בני אדם אין שותין אותם בלא סינון אעפ"כ כיון שאפשר לשתותם כך ע"י הדחק אין זו ברירה גמורה והתירוהו ע"י שינוי דהיינו בסודרין ויש אוסרים בזה וטוב לחוש לדבריהם אבל אם הם עכורים לגמרי שאי אפשר לשתותם כך או שיש בהם שמרים אסור אפילו בסודר לדברי הכל:

יד ויין מגיתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן אפילו לתוך המשמרת מפני שכל זמן שהוא תוסס עדיין לא נפרשו היין מן השמרים יפה יפה וכל היין כגוף אחד הוא ואין כאן בורר אוכל מתוך פסולת וגם הוא ראוי לשתיה בלא סינון ודרכו בכך בשעת הגיתות שכל היינות עכורים ורוב בני אדם שותין אותו כך בלא סינון.

וכן חומץ שגם כן דרכו להשתמש ממנו אף כשהוא עב קצת מותר לסננו אבל אם הוא עב הרבה שאינו ראוי כלל בלא סינון אסור לסננו אפילו בסודר וכן משקה שקדים כתושים מערב שבת מותר לסננו כיון שיכולין לשתותן בלא סינון:

טו כשמסננין בסודר משקה עכור קצת צריך ליזהר שלא יעשה גומא בסודר לקבל המשקה אלא ישפוך עליו והוא ישקע מעצמו כדי לשנות מדרך החול:

חלק סימן שיט דין הבורר בשבת סעיפים ט־טו

תורה אור

תוכן הפרק: יישוב השאלה אמאי גדלה שמחת פורים משמחת יו"ט, וביאור השיעור "עד דלא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי"

ועפ"ז יובן מארז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו', ששמחת פורים עצומה ויתירה מהשמחה שביו"ט.

כי הנה על כל היו"ט כתיב רננו צדיקים בהוי"ה, וכמבואר בזוהר תרומה דלכך אומרים מזמור זה בשבתות וימים טובים.

על כל יו"ט כתיב "רננו צדיקים בהוי'", לפי שבכתוב זה נרמזת מדריגת השמחה והרינה של יו"ט, שהיא השמחה בשם הוי'.

והנה הוי"ה הוא בחינת השתלשלות העולמות, יו"ד חכמה ה' בינה כו'.

שם הוי' רומז על האור האלקי המאיר בהעולמות, כי בד' אותיות שם הוי' נרמזות העשר ספירות, שהוא בחינת "סדר השתלשלות", דסדר ירידת האור האלקי בכל עולם ממדריגה למדריגה הוא ענין ה"עשר ספירות", שהן עשר מדריגות ובחינות שבאור האלקי, וכל עשר הספירות נרמזות בד' אותיות השם, דאות יו"ד רומזת על ספירת החכמה, אות ה"א ראשונה - ספירת הבינה, אות ו' - ששת המדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד), ואות ה"א אחרונה - ספירת המלכות.

ורננו בהוי"ה היינו שממשיכים תוספת אור וגלוי מלמעלה מהשתלשלות בסדר ההשתלשלות.

וענין "רננו בהוי'", שהיא השמחה בהוי', מורה על תוספת גילוי אור שלא ע"ד הרגיל באותיות דשם הוי' (היינו העשר ספירות).

ועל דרך שמחה גשמית, שמידת השמחה מתעוררת באדם רק בעת שנתוסף אצלו דבר חדש. למשל: אדם שיש לו פרנסה קבועה אינו מתעורר בשמחה גלוי' כשמגיעה לו פרנסתו הרגילה, ורק אם בא לידו סכום גדול שלא ע"ד הרגיל ישמח ותגל נפשו.

וכך הוא למעלה, שענין השמחה והרינה "בהוי'" מורה על תוספת גילוי אור יתירה על הרגיל. שהאור האלקי שב"סדר השתלשלות" הוא אור קצוב ומדוד, שבכל מדריגה ומדריגה מתצמצם האור ונמדד לפי ערך ההגבלות והגדרים של המדריגה ההיא, אמנם בזמן יום־טוב (שהוא זמן שמחה ועת רצון למעלה), נמשכת בסדר השתלשלות "תוספת אור וגילוי" מלמעלה מסדר השתלשלות, בתוך "סדר ההשתלשלות". ומתוספת אור זו למעלה, נמשכת בעולם קדושה יתירה, שזהו ענין קדושת מועד.

ד"ה חייב איניש פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(עג) **ולהבין** זה בתוספת באור הנה יש להקדים תחלה בשורש ענין המצות דהנה יש במצות ב' דברים הא' המצות עצמן דהיינו גופי הדברים שבהן נעשה המצוה כגון אתרוג שנעשה מצוה בלקיחתו אותו מן האילן לשם מצוה גם טרם שקיים בו המצוה בפ"מ בנטילתו ולקיחתו עם הלולב בזמנו וכן קלף של תפלין שנקרא מצוה כשנכתבו בו ד' פרשיות וכו' גם בטרם שמקיים מצות תפלין בהנחה וכן צצית של צמר קודם שלובשו וכה"ג הרי הדברים הללו שנתקדשו למצוה שהוא כמו פרי האתרוג וקלף וצמר גשמי דבחי' נגה הוא בבחי' יש נפרד כידוע והנה ידוע שבחי' התהוות היש בכל השתלשלות עו"ע שבבחינת ממלא שם מאיר מבחי' סובב דוקא כמ"ש למעלה דהיינו מבחינת המקיף שמקיף לד' עולמות בהשוואה אחת וכמ"ש למעלה בענין כי הוא צוה ונבראו כו' כמו ויאמר אלקים יהי אור הגם שאותיות יהי אור מהוות את האור אבל אין זה רק בחי' חיות הרוחניות דאור אבל מציאותו הגשמי בבחי' יש גמור נתהווה ע"י הצווי דויאמר אלקים כו' כמ"ש כי הוא צוה כו' וזהו ויהי אור שכן היה כמו שצוה ועד"מ מלך שמצוה וגוזר שאין בצווי זה בחי' המשכת כחו ופעולתו רק בחי' צווי בדבור בהאר' בעלמא מרחוק בהעל' כי אינו רק צווי בעלמא רק שזה הצווי בא מבחי' ההתנשאות דמלוכה שהמלך יגזור ויקום כן כדבריו וזהו ויהי כן משא"כ בלא בחי' התנשאות דמלוכה אין הצווי כלום כו' ומאחר שאין זה רק צווי בעלמא הרי צווי זה שוה בכל התהוות העולמות באין הפרש בין עליון לתחתון רוחניות וגשמיות שוין בזה כמו שאין הפרש בין כשמצוה המלך לעשות דבר גדול ביותר בין כשמצוה לעשות דבר קטן הכל אינו רק בבחי' צווי בעלמא שבא מצד בחי' ההתנשאות ומאחר שהוא מתנשא מכולם בשוה קטן וגדול שוין לענין הצווי שלו כו' וכמ"כ למעלה במ"ש כי הוא צוה ונבראו כל העולמות עליונים ותחתונים רוחניות וגשמיות ואין הפרש כלל ביניהם בענין צווי זה מאחר שבא מרחוק על כולם בשוה ממש לפי שהוא המלך המרומם המתנשא מימות עולם לגמרי כמ"ש קטן וגדול שם הוא וכן כתיב כחשיכה כאורה כו' עד שגם הקליפות הטמאות גם הם מקבלים מבחינת צווי זה להיות בבחינת יש נפרד גמור כו' והוא בחינת הארת הסובב המקיף לד' עולמות בשוה להיות בבחינת יש לכולם מאיר בשוה וכמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בשוה כו' וז"ש את השמים ואת הארץ אני מלא דלית אתר פנוי מניה כו' הכל בהשוואה ממש מטעם הנ"ל וד"ל אך הנה בחינת צווי זה הוא רק בחי' חצוניות הארה בעלמא כנ"ל הגם ששרשו בבחינת רצון כמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה כו' ורצון זה בא מצד בחינת ההתנשאות דמלוכה כי משום שאין מלך בלא עם כו' ולמעלה היינו בחינת סובב כ"ע שמתנשא מימו"ע ונקרא בחינת לבוש מל' שהוא אשר עלה במחשבה הקדומה אנא אמלוך כו' אך פנימית רצון זה דמלוכה זה הוא מפני שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דוקא שהן ענין המצות מצד עצמן כנ"ל כמו בחי' רצון העליון המלובש במצות אתרוג דהגם ששרש התהוות היש דאתרוג בא מבחינת סובב אבל אינו רק בהעלם ובחצוניות כנ"ל אבל בבחינת רצון העליון שבו כשנתקדש למצות אתרוג מאיר בו בגלוי מבחינת לבוש מלכות מבחינת הפנימית שבו כו' וכ"ה בכל הדברים שבהן נעשה המצוה שהן בבחינת יש דנוגה כו' וד"ל אבל מדרגה הב' במצות היינו ענין קיום המצות אשר יעשה אותם האדם בגופו ובמאודו כמו שלובש צצית ומניח תפלין וכה"ג שמבטל רצונו מפני רצון העליון ובחי' בטול זה שלמעלה מן הטעם והמוחין ממשיך

מלמעלה ג"כ בחי' הרצון הפשוט שלמעלה מבחי' מו"ס שהוא ענין בחי' עטרה שע"ג הראש כו' ששם הוא ההארה מבחינת עצמות אא"ס ממש שלמעלה גם מבחינת פנימית המחשבה דאנא אמלוך כו' שהוא מה שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים שאין זה רק לפי מדרגת אור אותו רצון העליון המלובש במצוה זו משא"כ ענין בחי' קיום המצו' מצד בטול הרצון כנ"ל ע"ז אמרו נח"ר לפניו שאמר ונעשה רצונו כו' וזהו למעלה מבחי' הרצון העליון שבמצוה שע"י זה נעשה לו דירה והשראה למטה כו' וזהו בחינת העטרה שעטרה לו אמו בזמן מ"ת ע"י ישראל כשאמרו נעשה ונשמע כנ"ל וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

וזהו ג"כ מ"ש בזהר פ' בשלח ע"פ ממעמקים קראתיך הוי' ומי אמר דוד הכי והא כתי' בכל לבי דרשתיך ודא קרא סגי מאי בעי ממעמקי', אלא הכי תאנא כל ב"נ דבעא בעותי' קמי מלכא בעי לכוונא דעתא ורעותא מעיקרא דכל עיקרין לאמשכא ברכאן מעומקא דבירא בגין דינגיד ממבועא דכלא, א"כ מבואר שכדי להמשיך מעומקא דבירא ומבועא דכלא שזהו בחי' סוכ"ע לא די בבחי' בכל לבי דרשתיך שהיא אהבה דבכל לבבך כ"א בבחי' ממעמקי' קראתיך שזהו אהבה דבכל מאדך, ולכן נק' זה ערש"מ, אבל פ' שני' שלא נא' בה בכל מאדך נק' אין ערש"מ, והגם שבודאי ע"י מעשה המצות ממשיך המשכת סוכ"ע שהרי נאמר אם שמוע תשמעו אל מצותי, וע"י המצות נמשך סוכ"ע, אך הענין הוא שאין ההמשכה בבחי' פנימי' כ"א בבחי' מקיף לבד, ומה שנמשך המשכה בפנימי' ע"י מעשה המצות אינה מעצמיות סובב כ"א רק הארה מבחי' סובב מאיר בממכ"ע, ולכן נק' זה אין ערש"מ. וזהו בזמן שישראל ערש"מ מלאכתן נעשית ע"י אחרים, פי' מלאכתן הוא מלאכת הבירורים, ובהיות ערש"מ שהיא המשכת סוכ"ע בממכ"ע בפנימי' אזי א"צ למלאכת הבירורים, אלא ממילא הם נכללים כנר בפני האבוקה, וכמו בשבת שכל בירור של הל"ט מלאכות אסור, והיינו לפי שבשבת מאיר מוחין דאבא ע"כ א"צ לבחי' בירורים אלא ממילא הם נכללים כו', וכך כשישראל ערש"מ שהיא המשכת סוכ"ע בבחי' מקום אזי ועמדו זרים ורעו צאנכם, לפי שא"צ לבחי' בירורים, אבל בזמן שאין ערש"מ אזי כתי' ואספת דגנך שצריך לברר בירורים.

והתהלכתי בתוככם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ונמצא כי גם למעלה כבי' שייך ב' בחי' מראות אלו אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה, והיינו ע"ד שיש שני בחי' השגחה, הא' בחי' השגחה דיחו"ע שלמעלה היש ולמטה אין, והב' הוא בחי' יחו"ת שלמטה היש ונברא מאין, שז"ע כי אל דיעות ב' דיעות דיחו"ת ויחו"ע, ולכן ע"י בחי' אספקלריא המאירה הוא בחי' קיום המצוות עי"ז ממשיכי' שיהי' נמשך מלמעלה ג"כ בחי' אספקלריא המאירה בחי' יחו"ע, וע"י אספקלריא שאינה מאירה מלמטלמ"ע שהוא בחי' בירור הנה"ב שבא בבחי' או"ח דבחי' בכל מאדך ממשיכי' מלמעלה ג"כ בחי' אספקלריא שאינה מאירה שהוא בחי' יחו"ת, והיינו שגם בבחי' יחו"ת יהי' נמשך גילוי אלקות ע"ד יחו"ע, וכמארז"ל [במד"ר] סוף שה"ש בזמן שישראל עושי' רצונו של הקב"ה מביט עליהם בשתי עיניו שפי' בלק"ת בביאור כי תשמע בקול בפ' ראה בהג"ה שז"ע יחוד ב' השגחות דיחו"ע ויחו"ת שגם ביחו"ת יהי' ע"ד יחו"ע ושזה נמשך מבחי' היותר גבוה גם מבחי' יחו"ע יעו"ש. ועד"ז יובן בענין ב' בחי' מראות בעבודה שבנפש האדם שעי"ז ממשיכי' מלמעלה להיות מביט עלינו בשתי עיניו הוא בחי' יחוד יחו"ע ויחו"ת, שגם ביחו"ת יהי' נמשך גילוי אלקותו ית' כמו ביחו"ע שזהו מבחי' הגבוה משניהם כו'.

וישם את הכיור

בס"ד. (ש"פ פקודי, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

והנה למרות מעלת המוחין שאין בהם הרגש עצמו, הרי **בעבודה** שיהודי עובד את ה' **בהכרח** שיהיו **המדות אהבה ויראה בהתגלות הלב מפני שזה** שייך לקיום **המצות בפועל ממש, וכמו שכתוב בספר** של **בינונים דאהבה ויראה הן מקור מצוות עשה ומצוות לא תעשה והמקיימן באמת הוא האוהב כו'.** כלומר שבכדי שקיום המצוות יהיה בשלימות, הרי זה נובע מהתעוררות המידות אהבה ויראה. **ועוד** סיבה לחשיבות המידות בעבודת ה' - **שעל ידי זה דוקא נעשה הזיכוך** ובירור **דנפש הבהמית כו',**

דבעבודה דמוחין **לבד אינו ניתק עדיין מחומריות הנפש הבהמית** – לא חלה תזוזה אמיתית בנפש הבהמית מהתבוננות שכלית בלבד, כיון שזה נשאר באופן מקיף בנפש, ולא משפיע כל כך על הנפש הבהמית שעיקרה מידות.

(רק מי שעבודתו היא בדרך מלמעלה למטה כו') – יש מצב אמנם שגם מוחין פועלים הזזה בנפש הבהמית, וזה בסוג של נשמות שעבודת ה' שלהם היא "מלמעלה למטה", כלומר שנמצאים במקום של מדריגה גבוהה, שרואה את המציאות האלוקית כמו שהיא, כיצד היא בטלה בתכלית, ומזה יורד למטה – להכליל גם את המקום הנמוך והתחתון במבט האלוקי שמלמעלה למטה. ובעבודה מסוג כזה הרי בכל מקרה הוא לא מונח בחומריות של הנפש הבהמית. וכמו שמבואר על דרגת רשב"י וכדומה שתורתם אומנתם, ולא הפסיקו לתפילה שעניינה זיכוך התחתון. כי ראיית המציאות שלהם היתה שלימה מלמעלה למטה.

לעומת זאת מי שעבודתו בדרך הרגילה, לזכך את המידות ולשנות אותם, הרי כיון שהנחת היסוד בעבודה היא שהוא מרגיש את ה"יש" ומנסה לזכך אותו - הרי השימוש במוחין בלבד, הוא כמשהו נפרד ומנותק, ובכדי שזה ישפיע על ה"יש", צריך לקרב את האלוקות אל האדם על ידי שהמוחין יפעלו על המידות, ויהיה בו רגש גלוי של אהבה ויראה.

שבת פרשת פנחס תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים חלק א'

נפש הבהמית – עיקרו מדות, להמשך לדברים גשמיים, ושכלו הוא כדי להשיג אותם, וגם להצדיק את עצמו, מפני אהבת עצמו, ובפרט בעלי עסקים.

וְזֶהוּ "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", שֶׁהֵן ב' נְפָשׁוֹת, דְּהַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה נִקְרָא "נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי", וְהַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִי נִקְרָא "נֶפֶשׁ הָאָדָם", וּכְשֵׁם דְּיִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַחַי הוּא בְּשִׂכְלוֹ, וּכְמַאֲמַר "אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת, בְּהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת", דְּבַעֲלֵי חַיִּים חֲרֵי עִקָּרָם הוּא מִדּוֹת, דְּנֶשֶׁר הוּא רַחֲמָנִי וְעוֹרֵב אַכְזָרִי, וְכָל הַדַּעַת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הוּא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ לַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָרֵי צָרְכֵי הַגּוּף, אֲבָל הָאָדָם עִקָּרוֹ שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וְגַם עִנְיְנֵי הַגּוּף שֶׁהָאָדָם מֻכְרָח בָּהֶם הֵם בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל, וּכְמוֹ כֵן הוּא הֶהְפְּרֵשׁ בֵּין שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַחָמְרִיּוּת וְהַגַּשְׁמִיּוּת, שֶׁעִקָּרוֹ הוּא מִדּוֹת לֶאֱהֹב וְלַחֲמֹד כָּל מַה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, הִנֵּה כָּל שִׂכְלוֹ הוּא לְהִתְחַכֵּם אֵיךְ לְהַשִּׂיג כָּל חֶמְדּוֹתָיו וְתַאֲוֹתָיו וּלְהַמְצִיא תַּחְבּוּלוֹת לְהַרְבּוֹת הוֹן וְעֹשֶׁר כָּבוֹד וּגְדֻלָּה, וּלְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ בְּכָל מִינֵי הִצְטַדְּקוּת בִּשְׁבִיל לְפָאֵר מַעֲשָׂיו, וּמְהַפֵּךְ בִּזְכוּת עַצְמוֹ, דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁיֵּשׁ טֶבַע בִּבְנֵי אָדָם לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ גַּם בְּמָקוֹם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וְהוּא רַק מִפְּנֵי אַהֲבָתוֹ לְעַצְמוֹ מוֹצֵא זְכוּת עַל עַצְמוֹ. וְהָרְאָיָה, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר זוּלָתוֹ עוֹשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר לֹא טוֹב, הֲרֵי הוּא גַּם כֵּן אוֹמֵר שֶׁהוּא לֹא טוֹב, וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ אִם הוּא עוֹשֶׂה זֹאת הוּא מוֹצֵא כַּמָּה זְכוּתִים עַל עַצְמוֹ לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, וְהַיְנוּ דְּלֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת אֲשֶׁר חָטָא וְאָשֵׁם בַּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר לֹא טוֹב, הִנֵּה עוֹד עוֹשֶׂה שֶׁקֶר בְּנַפְשׁוֹ לֹאמַר כִּי צַדָּק מַעֲשֵׂהוּ וְטוֹב עָשָׂה, אוֹ עַל כָּל פָּנִים מוֹצֵא זְכוּת לְעַצְמוֹ בְּטַעַם וְסִבָּה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּבָר זֶה, וְהוּא מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, לָזֹאת הִנֵּה עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָתוֹ אֶת עַצְמוֹ, דְּכֵן הוּא בְּכָל אָדָם, וּבְמוּחָשׁ יוֹתֵר אָנוּ רוֹאִים בְּבַעֲלֵי עֲסָקִים הַמַּרְגִּילִים אֶת עַצְמָם בִּטְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמָם גַּם בְּמָקוֹם שֶׁהֵם בְּעַצְמָם יוֹדְעִים

שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וּבֵינָם לְבֵין עַצְמָם מַצְדִּיקִים אֶת עַצְמָם בִּטְעָנָה שֶׁל הֶבֶל לֵאמֹר, וואָס זָאהְל מען טאָן, מִי דַּארְף דָּאךְ פַּרְנָסָה[טו], וַהֲגַם שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּה' כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הַזָּן וּמְפַרְנֵס, וּמִכָּל מָקוֹם מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמָם הֲרֵי הֵם מִתְנַהֲגִים בְּהַנְהָגָה לֹא טוֹבָה שֶׁבָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

י"ב י"ג תמוז תר"צ

טו. מה לעשות, הרי צריך פרנסה.

לקוטי דיבורים

מכתב (ב) רא"ח אלטהויז

מכתב ב.

ב"ה. אור ליום ב' ל"ט לאב"י ריגא תפר"ח.

אהובי בני וחתני שי'

יושב אני עתה בדד בחדרי הקטן, רעיונותי משוטטות אנה ואנה, לנגדי על שולחני עומדת לפני תמונת בניכם הנחמדים, ותעלה זכרונכם הטוב לפני תמיד, ותעוררה בלבי אהבתי אליכם ונפשי תערוג לראותכם לדבר פנים בפנים, אבל אהה, מחיצה של ברזל הלא מפסקת בינינו. מונה וסופר אני במחשבתי כמה ימים עברו מיום התראותינו? הרגעים האחרונים טרם הפרדו מעליכם? את פני כל אחד ואחד מכם אז, עם דמעותיו על לחיו – מצייר אני עכשיו לפני, גם רגשי לבכם אז, מתאר אני לי עתה. אמנם, לא לבד אשר הזכרונות האלו עם הציורים לא יתנו אף קצת מרגוע לנפשי הצמאה, ולא תכבה את אד הגעגועים הבוער בלבבי, אדרבא, עוד ירגיזו וירתיחו בי את הכליון עד אשר תחיל בשרי ממש ותרעד מרוב התרגשותי, ידעתי באנחתי למצוא מנוח, ואמרתי אקח עטי בידי, אם לא זכיתי לדבר אתכם במבטא, במכתב אדברה בכם, כי בו אמצא תמיד נופש לנפשי, אשפך שיחי על גליון לפניכם, לכם אגלה מצפוני וטמוני לבבי, ובזה אנצח רגזי נפשי, וינוחו יגיע כחי.

בחשבי הימים, החדשים, העברו, ההווים, והבאים, והנה חדשי סיון ותמוז קרובים לפני ממשמשין ובאים, חיל ורעדה אחזתני, ותפעם רוחי בקרבי, הלא הם המה חדשים הידועים והמפורסמים אשר בהם ראינו אותות ומופתים אנחנו בעינינו ממש בשנה העברה, והשתא, הלא ראשונים המה החדשים האלו למספר שני הגאולה של רבינו הקדוש שליט"א, החדשים אשר בם ראינו מליטת נפשו של רבינו הקדוש שליט"א אשר מסרה לה' על דתו ותורתו, באם ראינו חשך ואפילה, אורה ושמחה.

החלטתי לא לעבור בשתיקה על המחשבה הזאת. והלא אני הגבר הראשון ראיתי בעמלו ובצערו "בחורבנו", ואני אני הוא הראשון אשר זכיתי לראותו בפדותו וגאולתו "בבנינו", ולפיכך חייב אני לקיים למען תספר באזני בנך ובן בנך. והי' זה שכרי אשר ביום טוב הראשון י"ב וי"ג תמוז כיומא־אריכתא דמיא בעת הסעודה הגדולה במקום שנעשה בו הנס, תקראו אתם בני היקרים את המגילה הזאת, ותזכיריני לטוב לפני אחיי ורעיי האהובים. ולזכות גדול יהי' לי הדבר הזה. ובזה מצאתי לנפשי מנוח. ובד' יתעלה בטחתי שיהי' עם פי והגיוני, לשמור את דרכי מחטוא בלשוני וינקני משגיאות ואטיב שיחי לפניו כשלמים ועולות, והאמת אגיד לכם כי לא פעם ולא שתיים נתבקשתי מיחידי אנ"ש שי' להעלות על הגליון את כל אשר ראיתי ושמעתי אני וחפצם האמיתי לשתות בצמא את דבריי אלה, יען כי מימי הנחל הקרובים אל המעיין הם זכים וצלולים, וכבר הזהיר שלמה המלך ע"ה על כך באמרו אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות, אך דא עקא כי לבי נוקפי ויחיל בקרבי אם מוכשר אני לכך? ויראתי שלא אכשל "בחוסר ויתור". והעצה היעוצה לזה, היא זאת, אשר אני אכתוב את כל אשר ידעתי בתור מכתב ערוך לבניי שי', ואתכם אבקש ליתן רשות לכל אחד ואחד מאנ"ש הרוצה לבוא וליטול, יבא ויטול. ואז אין אני אחראי לפני שום איש, והרוצה לבקרני האשם תפול עליו ותלוי בצווארו כי אין לו משפט הבקורת אל מכתב פרטי, מאיש פרטי, לבניו הפרטים, ובזה את נפשי הצלתי.

יומן, תרפ"ז

אגרות קודש

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

כבוד הנכבד ומרומם, אוהב תורה, רודף צדקה הרב וו"ח אי"א מוה"ר [אלעזר פנחס] ויילער

שלום וברכה.

בזה הנני לחלות את כבודו להוסיף אומץ עבודתו לטובת החזקת התורה ויושבי אהלה של תורה, כי עזרה נכונה נחוצה. והאל נותן התורה יהי' בעזרם לעורר את

המשך בעמוד קיג

פרק ב הלכה א

הַמִּזְבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכֻוָּן בְּיוֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבַּח לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּזְבֵּחַ נֶעֱקַד יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) **"בְּהַר הַמּוֹרִיָּה"** (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם גו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל"", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזה ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזה ש"מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם", הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה?

יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (בעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסובב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שבזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנין אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראיה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראיה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסויים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

(לקוטי שיחות חלק י"ט, שיחה ב לפר' ראה)

מתוך 'המקדש' – תאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני קמא

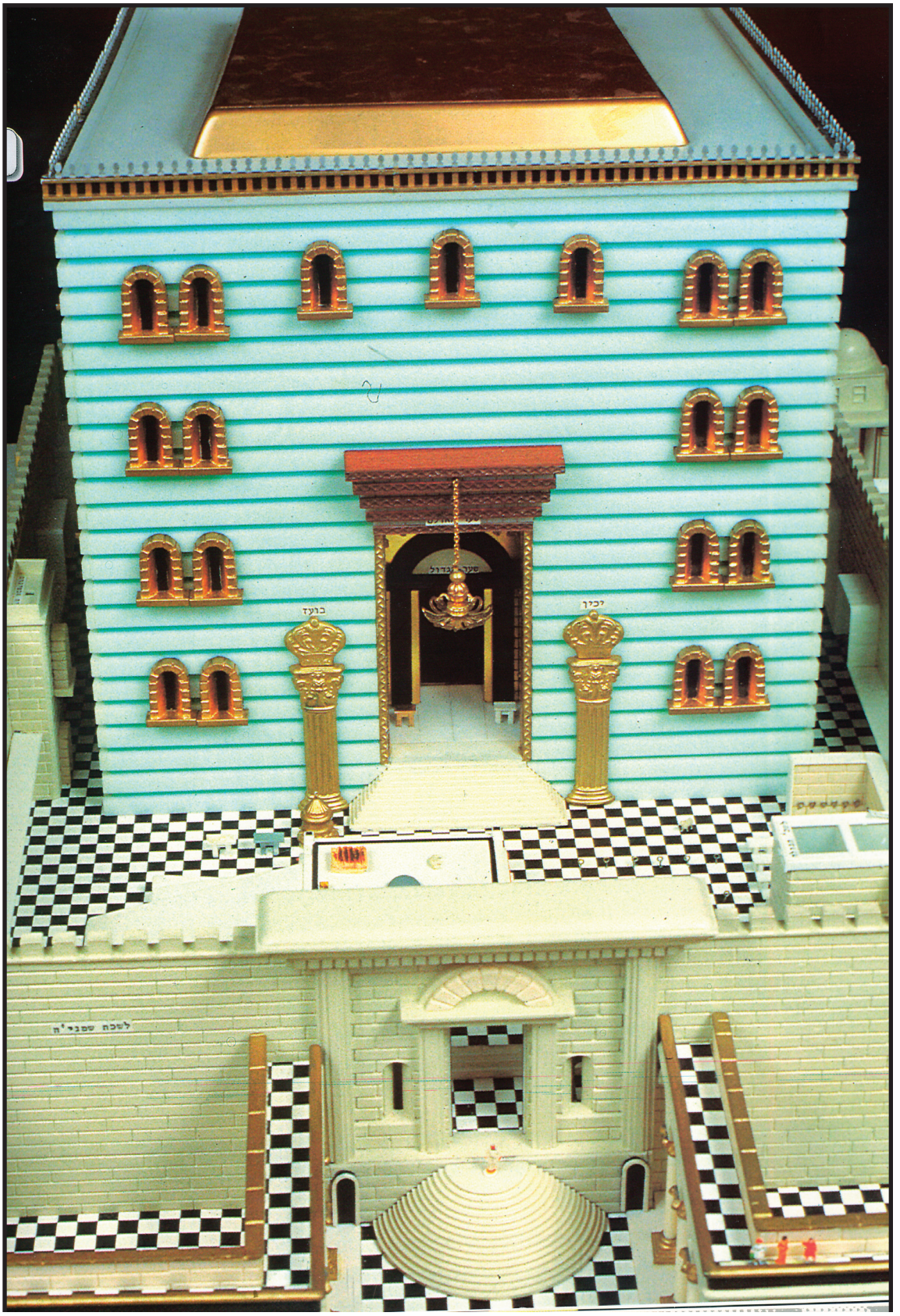

פרק א משנה יז

שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים, מֵבִיא חֵטְא.

נקודות משיחות קודש

ממשמעות דברי המפרשים[1] יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפיסקה השניה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא[2] על הפסוק[3]: "האמנם אלם צדק תדברון" - "מה אומנתו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון"

וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור - "ודברת בם ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" - האמנם קא־סלקא־דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנתו של אדם" - איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם בכיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"[4], "בעשרה מאמרות נברא העולם"[5]. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל־ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה־שאין־כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו, והנמשל הוא אצל הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על־ידי בחינת הדיבור - "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה - "חלק אלוקה ממעל ממש"[6], ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההפך מדיבור - אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה - מחשבה ודיבור - ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על־דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברה לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על־דרך זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה - "צדק תדברון"! יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על־דרך זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" - שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על־דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם[7].

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

---

1) ראה מדרש שמואל כאן. 2) חולין פט, א. 3) תהלים נח, ב. 4) תהלים לג, ו. 5) להלן פרק ה משנה א. 6) איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסיף "ממש". 7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

פרשת מטות

ל ב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ
כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר
אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו
יַעֲשֶׂה: ד וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה
אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: ה וְשָׁמַע אָבִיהָ
אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ
אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ
כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ
וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ: ח וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ
לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
יָקֻמוּ: ט וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ
וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא
שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־
לָהּ: (לו) י וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה
אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה: יב וְשָׁמַע
אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ
כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
יָקוּם: יג וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם | אִישָׁהּ בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ
לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֵפָרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל)
יד כָּל־נֶדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ
יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפָרֵנּוּ: טו וְאִם־הֶחֱרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ
אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ
אֶת־כָּל־אֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־
הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם
אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ: יז אֵלֶּה הַחֻקִּים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 107)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת (ל, ב)

"לָמֵד שֶׁהַפָּרַת נְדָרִים בְּיָחִיד מֻמְחֶה" (רש"י). רַז"ל אָמְרוּ "דַּיֶּיךָ מַה שֶּׁאֲסָרָתוּ תּוֹרָה", כִּי יֵשׁ לְהִתְעַסֵּק עִם הָעוֹלָם וּלְהַצָּלוֹתוֹ. מֵאִידָךְ אָמְרוּ "נֶדֶר סְיָג לַפְּרִישׁוּת", כִּי אִם יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁהִתְעַסְּקוּת זוֹ תָּבִיא יְרִידָה וּמִכְשׁוֹל, יֵשׁ לִנְדֹּר. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁאִם יֵשׁ דִּין בְּנֶדֶר הַשַּׁיָּךְ לְבַעַל דַּרְגָּה, מֻמְחֶה, מִסְתַּבֵּר שֶׁהוּא דִּין בַּהַפָּרַת נֶדֶר - הַמֻּמְחֶה מַעֲלֶה אֶת הַנּוֹדֵר לְדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לְנֶדֶר.

שני **לא** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב נְקֹם
נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִיִּם אַחַר תֵּאָסֵף
אֶל־עַמֶּיךָ: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר
הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן
לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן: ד אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף
לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא:
ה וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־
עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא: ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת
הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: ח וְאֶת־מַלְכֵי
מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם
וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי
מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב:
ט וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם
וְאֵת כָּל־בְּהֵמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־
חֵילָם בָּזָזוּ: י וְאֶת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת
כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ: יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־
הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:
יב וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַّלְקוֹחַ וְאֶת־

הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 362)

לָתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן (לא, ג)

לְעֵיל נֶאֱמַר "נִקְמַת **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**", כִּי הַקָּבָּ"ה מְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ כָּאן נֶאֱמַר "נִקְמַת ה'", כִּי מֹשֶׁה מְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם (לקוטי לוי יצחק). וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁשְּׁנוּי זֶה מוֹפִיעַ דַּוְקָא כָּאן, שֶׁכֵּן מִדְיָן בִּקֵּשׁ לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל בְּאֶמְצָעוּת עֲצַת בִּלְעָם "אֱלֹקֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׂוֹנֵא זִמָּה". ה' מַדְגִּישׁ אֶת הָרָצוֹן לְהַזִּיק לְיִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה מַדְגִּישׁ אֶת הָרָצוֹן לִגְרֹם נֵזֶק זֶה עַל יְדֵי פְּעֻלָּה נֶגֶד ה'.

שלישי יג וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: יד וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה: טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה: טז הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה: יז וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הָרֹגוּ: יח וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֱיוּ לָכֶם: יט וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל | נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם: כ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עֵוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטָּאוּ: ס כא וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָّבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: כב אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת: כג כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם: כד וְכִבַּסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 77)

לָתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן (לא, ג)

הֵחָלְצוּ — יֵשׁ לָצֵאת לַמִּלְחָמָה נֶגֶד הַמָּדוֹן וְהַפִּרוּד, הֵפֶךְ אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל. מֵאִתְּכֶם - כָּל אֶחָד, בְּלִי יוֹצֵא מִן הַכְּלָל, חַיָּב בְּמִלְחָמָה זוֹ. וְאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּט בַּאֲמַתְלָא שֶׁל "זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ", שֶׁהֲרֵי גַּם שֵׁבֶט לֵוִי הִשְׁתַּתֵּף בָּהּ. אֲנָשִׁים — יֵשׁ לְהִלָּחֵם בְּתַקִּיפוּת שֶׁל אִישׁ, לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, לֹא סְתָם לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה. וּמֵבְטָחִים אָנוּ שֶׁהַקָּבָּ"ה הוֹלֵךְ אִתָּנוּ בְּמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי מַטָּרָתָהּ הִיא לָתֵת נִקְמַת ה'.

רביעי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כו שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה: כז וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה: כח וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִّלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחַמֵּשׁ הַמֵּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן: כט מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה: ל וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח | אֶחָד | אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה: לא וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: לב וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים: לג וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף: לד וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף: לה וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף: לו וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: לז וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים: לח וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים: לט וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת

וּמִכְסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים: מ וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה
עָשָׂר אֶלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ:
מא וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 197)

וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה' (לא, כט)

עִקַּר הָאֲרִיכוּת בְּפָרָשָׁתֵנוּ עַל מִלְחֶמֶת מִדְיָן אֵינָהּ אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה עַצְמָהּ וְנִצְחוֹנָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא עַל דְּבַר הַשָּׁלָל וְהַמַּלְקוֹחַ, טָהֳרָתָן וְהַכְשָׁרָתָן שֶׁל הַכֵּלִים, וַחֲלוּקַת הַשָּׁלָל וּתְרוּמַת הַמֶּכֶס מִמֶּנּוּ. וְהֵיְנוּ, כִּי תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בְּמִלְחָמָה זוֹ הִיא לֹא רַק בִּטּוּל קְלִפַּת מִדְיָן, אֶלָּא הֲפִיכַת הַמַּר לְמָתוֹק, טָהֳרַת וְהַעֲלָאַת שְׁלַל מִדְיָן לִקְדֻשָּׁה, עַד שֶׁחֶלְקוֹ הוּרַם לִהְיוֹת תְּרוּמַת הַוְיָ'.

חמישי מב וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה
מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים: מג וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה
מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מד וּבָקָר שִׁשָּׁה
וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף: מה וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת: מו וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף: מז וַיִּקַּח
מֹשֶׁה מִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחֻז אֶחָד מִן־
הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם
לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: מח וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִּים
אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת: מט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־
רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד
מִמֶּנּוּ אִישׁ: נ וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
מָצָא כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל
וְכוּמֵז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: נא וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כָּל כְּלִי
מַעֲשֶׂה: נב וַיְהִי | כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ
לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:
נג אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: נד וַיִּקַּח מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָّהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים
וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן
לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה (לא, מג)

בְּוַדַּאי עָבַר זְמַן רַב עַד שֶׁהֵרִימוּ אֶת הַמֶּכֶס, וּבְדֶרֶךְ הַטֶּבַע אִי אֶפְשָׁר שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה לֹא מֵת אַף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שָׁוִים. וְהַכָּתוּב מְפָרֵט אֶת מֶחֱצַת הָעֵדָה כְּדֵי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פֶּלֶא (לא בְּתוֹר מַאֲמָר הַמַּסְגִּיר): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה בְּדִיּוּק כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אַף אֶחָד. וְזוֹהִי כַּוָּנַת רַשִׁ"י: "כָּךְ וְכָךְ". וּבְטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שָׁוִים הָיָה עֹדֶף שֶׁלֹּא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מֶכֶס.

ששי **לב** א וּמִקְנֶה | רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן
וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר
וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה:
ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר:
ג עֲטָרוֹת וְדִיבֹן יַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה
וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן: ד הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי
עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ
מִקְנֶה: ס ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה אַל־תַּעֲבִרֵנוּ
אֶת־הַיַּרְדֵּן: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן
הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה:
ז וְלָמָּה כתיב תנואון קרי תְנִיאֻון אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ח כֹּה
עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ: ט וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכּוֹל
וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:
י וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:
יא אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְּאוּ
אַחֲרָי: יב בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן כִּי מִלְּאוּ אַחֲרֵי יְהוָה: יג וַיִּחַר־אַף יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם
כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה: יד וְהִנֵּה
קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים
לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:
טו כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר
וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: ס טז וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו
וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים
לְטַפֵּנוּ: יז וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשׁוּפִים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ
בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: יח לֹא נָשׁוּב
אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:
יט כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי
בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 616)

גְּדֵרוֹת צֹאן . . וְעָרִים לְטַפֵּנוּ (לב, טז)

"שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם" (רש"י). בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ קְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם שָׁם, בְּ"אֶרֶץ מִקְנֶה", הַיְינוּ בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּבֵרוּר מִין הַחַי כִּפְשׁוּטוֹ. לָכֵן הִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם, כִּי עִקַּר כַּוָּנָתָם בְּהִתְיַשְּׁבוּת זוֹ הָיְתָה כְּדֵי לְבָרֵר אֶת חֶלְקָם בָּעוֹלָם, הַ"מִּקְנֶה רַב", לֹא לְמַעַן עַצְמָם וְטַפֵּיהֶם.

שביעי כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה:
כא וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַّרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה
עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו: כב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ
לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה
לִפְנֵי יְהוָה: כג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם
לַיהוָה וִדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם:
כד בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאכֶם
וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי
רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי מְצַוֶּה: כו טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ
יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: כז וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־
חָלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי
דֹּבֵר: כח וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־
גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן | אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ
לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם
וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה: ל וְאִם־
לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: לב נַחְנוּ
נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ
אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: לג וַיִּתֵּן לָהֶם | מֹשֶׁה
לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי | שֵׁבֶט | מְנַשֶּׁה
בֶּן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־
מַמְלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת
עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב: לד וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבֹן
וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֶת עֲרֹעֵר: לה וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן
וְאֶת־יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה: לו וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית
הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדֵּרֹת צֹאן: לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ
אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֶת קִרְיָתָיִם: לח וְאֶת־
נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מְוֻסַּבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה
וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:
לט וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֻהָ
וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־
הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וְיָאִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן
חַוֹּת יָאִיר: מב וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־
בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ 102)

וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַה׳ (לב, כג)

חֲרֵי שֶׁאִם הָיוּ יוֹצְאִים לַמִּלְחָמָה כְּמוֹ כֻּלָּם, לֹא ״לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַדָּבָר נֶחְשָׁב לְחֵטְא. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הֵם הָיוּ בְּגֶדֶר ״הַמַּתְחִיל בְּמִצְוָה״, שֶׁכֵּן בְּהִתְיַשְּׁבוּתָם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן הִתְחִילוּ אֶת מִצְוַת כִּבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לָכֵן חָלָה עֲלֵיהֶם חוֹבָה מְיֻחֶדֶת, יוֹתֵר מִכָּל יִשְׂרָאֵל, לְהַשְׁלִים אֶת הַכִּבּוּשׁ – ״אוֹמְרִים לוֹ גְּמוֹר״. לָכֵן לֹא הָיָה דַּי בְּכָךְ שֶׁיַּזְעִרוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא הָלְכוּ ״לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר לט **וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֻהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר: מב וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ: פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ׳ 120)

חַוֹּת יָאִיר . . נֹבַח (לב, מא)

סִיחוֹן וְעוֹג הָיוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים, וּבְנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן הֵסַבּוּ אֶת שְׁמוֹת עָרֵיהֶם לְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים, כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הָעֲבוֹדָה זָרָה (בחיי). וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁשְּׁמוֹת הַלָּלוּ מוֹרִים עַל אִתְהַפְּכָא: חַוֹּת יָאִיר – עֲבוֹדָה זָרָה הִיא ׳מְקוֹם הַמִּיתָה׳, וְשֵׁם זֶה רוֹמֵז עַל חַיּוּת וְאוֹר שֶׁל קְדֻשָּׁה. נֹבַח – רָאשֵׁי תֵּבוֹת **נֹגַהּ בְּרַק חֲנֵיתָךְ** (חבקוק ג, יא - מגלה עמוקות). וְהַיְנוּ, בִּטּוּל הַמְּנַגֵּד עַל יְדֵי מִלְחָמָה (חֲנִית) וְהִפּוּכוֹ לְאוֹר (נֹגַהּ).

קו״ב פסוקים, בק״י יק״ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשמו"ת ולקריאה בציבור בירמיה פרק א

א א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו
בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ
הַחֲמִישִׁי: ד וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטֶרֶם
אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם
הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ: ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר
אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר: ח אַל־
תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה:
ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ: י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ |
הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ
וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ: יא וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה: יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ: יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה | אֵלַי
שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה: יד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו כִּי | הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת
מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח | שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל
כָּל־חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר
עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם: יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

ב) בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ, אָז הִתְחִילָה לִשְׂרוֹת עָלָיו הַשְּׂרָאַת הַנְּבוּאָה. ג) וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים וגו', וְהָיָה מִתְנַבֵּא גַּם בִּימֵי יְהוֹיָקִים בְּנוֹ וּבִימֵי צִדְקִיָּהוּ וכו'. ה) בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ, בְּטֶרֶם יְצַרְתִּיךָ צוּרָה בְּבֶטֶן אִמְּךָ, גִּדַּלְתִּיךָ. הִקְדַּשְׁתִּיךָ, זִמַּנְתִּי אוֹתְךָ. ו) אֲהָהּ, לְשׁוֹן קְרִיאָה עַל הַצַּעַר וְעַל הַדְּאָגָה. לֹא יָדַעְתִּי דַּבֵּר, רָצָה לוֹמַר, דִּבְרֵי תוֹכָחָה. כִּי נַעַר אָנֹכִי, כִּי צָעִיר לְיָמִים אָנֹכִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה מוֹכִיחַ לָעַמִּים. ט) אֶת יָדוֹ, אֶת דִּבְרֵי נְבוּאָתוֹ. וַיַּגַּע עַל פִּי, וְהֶעֱבִיר אֶת דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה שֶׁיִּהְיוּ מְסֻדָּרִים בְּפִי. י) הִפְקַדְתִּיךָ, שִׂמְתִּיךָ פָּקִיד וּמְמֻנֶּה. לִנְתוֹשׁ, לַעֲקֹר. וְלִנְתוֹץ, לְכַתֵּת וּלְשַׁבֵּר. יא) מַקֵּל שָׁקֵד, מַטֵּה מֵאִילָן שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ שְׁקֵדִים. יב) שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ, מִתְמַסֵּר וּמִשְׁתַּדֵּל בִּמְהִירוּת לְקַיֵּם אֶת דְּבָרִי. כְּמוֹ הַשָּׁקֵד שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהוֹצִיא פֶּרַח לִפְנֵי שְׁאָר הָאִילָנוֹת. יג) סִיר נָפוּחַ, סִיר מַעֲלֶה רְתִיחָה. וְהוּא רֶמֶז עַל יְרוּשָׁלַיִם. וּפָנָיו, פְּנֵי הָרְתִיחָה, כְּלוֹמַר הַמָּקוֹם שֶׁמַּעֲלֶה רְתִיחָה מְרֻבָּה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "וּפָנָיו", פְּנֵי הַסִּיר, שֶׁהַצַּד שֶׁל הַסִּיר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְקִים, נִקְרָא פָּנָיו. מִפְּנֵי צָפוֹנָה, מִצַּד צָפוֹן. יד) מִצָּפוֹן, מִצַּד צָפוֹן, וְהִיא בָּבֶל, שֶׁהִיא מִזְּרָחִית צְפוֹנִית לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. טו) כִּי הִנְנִי קוֹרֵא, כְּלוֹמַר, אֲשִׁים בְּלִבָּם שֶׁיָּבוֹאוּ. מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה, הַמִּשְׁפָּחוֹת הֵם הָעַמִּים, וְהַמַּמְלָכוֹת הֵם הַמְּלָכִים. יז) תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ, לְשׁוֹן

וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אַצַּוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחַתְּךָ לִפְנֵיהֶם: יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמֹות נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ: **ב** א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: ג קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם יְהוָה:

זרוז, כְּאִישׁ חַיִל. אַל תֵּחַת, אַל תִּפְחַד. פֶּן אֲחַתְּךָ לִפְנֵיהֶם, אִם תִּפְחַד מֵהֶם, אֶשְׁבֹּר אוֹתְךָ לִפְנֵיהֶם, וְיוּכְלוּ לְהַזִּיקְךָ. יח) לְמַלְכֵי יְהוּדָה, כְּנֶגֶד מַלְכֵי יְהוּדָה. יט) וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ, יִלָּחֲמוּ נֶגְדְּךָ בְּדִבְרֵי מִשְׁפָּט, לְסִתֹּר אֶת דִּבְרֵי נְבוּאָתְךָ. לְהַצִּילֶךָ, שֶׁלֹּא יִמִּיתוּךָ. ב) בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם, אֶל הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מֵבִיא עָלַיִךְ רָעָה בַּעֲבוּר מַעֲשַׂיִךְ הָרָעִים, לֹא אֲכַלֶּה אוֹתָךְ, וְגַם אַעֲנִישׁ אֶת הַמַּצִּיקִים לָךְ, כִּי זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ. אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ, הָאַהֲבָה שֶׁהָיְתָה לִי עָלַיִךְ בְּעֵת שֶׁהָיִית כְּכַלָּה בִּזְמַן חֻפָּתָהּ, כְּלוֹמַר בְּמַעֲמַד הַר סִינַי לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. ג) קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳, נֶחֱשָׁבִים הֵם כְּמוֹ קֹדֶשׁ, שֶׁלֹּא יֹאכְלֻנוּ זָר. רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה, הַמִּיטָב שֶׁבְּכָל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוֹמַר, הַמֻּבְחָרִים שֶׁבְּמִין הָאָדָם. כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ, כָּל הַגּוֹזְלִים וּמְכַלִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ אֲשֵׁמִים וְהָרָעָה תָּבוֹא עֲלֵיהֶם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:46	5:49	8:34	8:37	9:14	9:16	10:26	10:28	19:47	19:45	20:16	20:14	19:25	20:25
חיפה (ק)	5:41	5:45	8:30	8:33	9:12	9:14	10:24	10:26	19:50	19:47	20:20	20:17	19:18	20:29
ירושלים (ק)	5:43	5:46	8:31	8:34	9:12	9:14	10:24	10:26	19:52	19:49	20:16	20:13	19:10	20:25
תל אביב (ק)	5:44	5:48	8:33	8:35	9:13	9:15	10:26	10:27	19:49	19:47	20:19	20:16	19:27	20:28
אוסטריה, וינה (ק)	5:08	5:14	7:53	8:00	9:02	9:05	10:23	10:25	20:52	20:47	21:35	21:29	20:30	21:46
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:34	7:31	9:18	9:18	9:58	9:57	10:49	10:48	17:18	17:22	17:49	17:53	17:04	18:05
אוקראינה, אודסה (ק)	5:17	5:23	8:05	8:11	9:08	9:11	10:27	10:30	20:48	20:43	21:28	21:23	20:26	21:39
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:43	4:49	7:29	7:35	8:36	8:40	9:57	9:59	20:26	20:21	21:08	21:02	20:04	21:20
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:52	4:58	7:37	7:44	8:47	8:50	10:07	10:10	20:39	20:34	21:22	21:15	20:17	21:33
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:09	5:16	7:48	7:58	9:08	9:12	10:30	10:33	21:12	21:06	21:58	21:51	20:50	22:10
אוקראינה, קייב (ק)	5:01	5:08	7:39	7:49	9:00	9:04	10:23	10:25	21:06	21:00	21:52	21:45	20:43	22:04
איטליה, מילאנו (ק)	5:47	5:53	8:37	8:42	9:36	9:39	10:55	10:57	21:10	21:06	21:49	21:44	20:49	22:00
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:45	8:46	9:16	9:17	10:19	10:19	18:23	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:59	7:56	9:50	9:49	10:27	10:26	11:19	11:19	18:00	18:04	18:30	18:33	17:45	18:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:08	9:04	10:46	10:45	11:27	11:26	12:17	12:16	18:35	18:39	19:07	19:12	18:21	19:24
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:51	5:55	8:41	8:45	9:29	9:32	10:45	10:47	20:33	20:30	21:07	21:03	20:12	21:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:36	5:41	8:27	8:31	9:17	9:19	10:33	10:35	20:27	20:23	21:01	20:57	20:06	21:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:36	5:41	8:27	8:31	9:17	9:20	10:33	10:35	20:27	20:24	21:02	20:58	20:06	21:12
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:07	6:12	8:58	9:02	9:50	9:53	11:08	11:10	21:08	21:04	21:44	21:40	20:47	21:54
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:30	6:33	9:17	9:20	9:56	9:58	11:08	11:09	20:24	20:22	20:53	20:50	20:04	21:02
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:51	5:55	8:40	8:43	9:22	9:24	10:35	10:37	20:04	20:02	20:35	20:32	19:44	20:44
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:38	6:41	9:24	9:26	10:00	10:02	11:10	11:12	20:15	20:13	20:42	20:40	19:56	20:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:30	5:35	8:21	8:25	9:12	9:14	10:28	10:30	20:25	20:21	21:00	20:55	20:03	21:09
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:27	5:32	8:18	8:22	9:10	9:12	10:26	10:28	20:25	20:21	21:01	20:56	20:04	21:11
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:01	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	18:15	18:17	18:40	18:41	17:59	18:51
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:42	5:49	8:14	8:26	9:43	9:47	11:06	11:08	21:54	21:48	22:41	22:34	21:31	22:54
בלגיה, בריסל (ק)	5:44	5:51	8:19	8:30	9:44	9:48	11:07	11:09	21:52	21:46	22:39	22:32	21:29	22:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:47	8:55	8:55	9:29	9:28	10:25	10:24	17:36	17:39	18:02	18:05	17:20	18:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:34	8:43	8:43	9:16	9:16	10:12	10:12	17:26	17:28	17:52	17:54	17:10	18:04
בריטניה, לונדון (ק)	4:58	5:06	7:28	7:42	9:00	9:04	10:23	10:26	21:13	21:07	22:01	21:54	20:53	22:14
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:56	5:04	7:15	7:15	9:03	9:07	10:28	10:31	21:32	21:25	22:25	22:16	21:12	22:39
גרמניה, ברלין (ק)	4:59	5:07	7:12	7:34	9:04	9:08	10:28	10:31	21:25	21:18	22:15	22:07	21:01	22:28
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:30	5:37	8:10	8:19	9:28	9:32	10:51	10:53	21:32	21:26	22:17	22:10	21:09	22:29
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:55	6:53	8:58	8:57	9:32	9:31	10:27	10:27	17:32	17:34	17:58	18:01	17:16	18:11
הודו, מומבאי (ח)	6:08	6:11	8:50	8:52	9:24	9:26	10:32	10:33	19:20	19:19	19:46	19:44	19:01	19:54
הודו, פונה (ח)	6:06	6:08	8:47	8:49	9:21	9:22	10:29	10:30	19:15	19:14	19:40	19:39	18:56	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	5:00	5:06	7:47	7:53	8:52	8:56	10:13	10:15	20:39	20:34	21:20	21:14	20:17	21:31
טורקיה, איסטנבול (ק)	5:39	5:44	8:30	8:34	9:21	9:23	10:37	10:39	20:32	20:29	21:07	21:03	20:11	21:17
יוון, אתונה (ק)	6:13	6:17	9:04	9:07	9:50	9:52	11:05	11:07	20:48	20:45	21:21	21:17	20:28	21:30
מולדובה, קישינב (ק)	5:23	5:28	8:10	8:16	9:14	9:18	10:34	10:37	20:58	20:53	21:39	21:33	20:36	21:50

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:05	6:07	8:47	8:49	9:21	9:23	10:29	10:31	19:18	19:17	19:43	19:42	18:59	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:06	8:02	9:33	9:32	10:19	10:17	11:06	11:05	17:04	17:10	17:40	17:45	16:51	17:58
נפאל, קטמנדו (ח)	5:17	5:20	8:03	8:05	8:41	8:43	9:52	9:53	19:02	19:00	19:30	19:28	18:43	19:39
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:05	9:35	9:35	10:05	10:06	11:08	11:09	19:16	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:30	4:38	6:42	7:08	8:34	8:38	9:58	10:00	20:53	20:46	21:42	21:34	20:29	21:56
פרו, לימה (ח)	6:30	6:29	8:49	8:49	9:20	9:20	10:19	10:20	17:58	18:00	18:22	18:24	17:41	18:33
צרפת, ליאון (ק)	6:03	6:09	8:53	8:58	9:53	9:56	11:12	11:14	21:29	21:24	22:08	22:03	21:07	22:19
צרפת, פריז (ק)	6:01	6:07	8:45	8:52	9:57	10:00	11:18	11:20	21:51	21:46	22:35	22:28	21:29	22:46
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:52	8:23	8:24	8:55	8:55	9:58	9:59	18:13	18:14	18:37	18:37	17:56	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:48	5:53	8:38	8:43	9:34	9:36	10:51	10:54	20:58	20:54	21:35	21:30	20:37	21:45
קנדה, מונטריאול (ק)	5:18	5:24	8:07	8:13	9:07	9:10	10:26	10:28	20:41	20:37	21:20	21:15	20:20	21:31
קפריסין, לרנקה (ק)	5:42	5:45	8:31	8:34	9:14	9:17	10:28	10:30	20:01	19:58	20:32	20:28	19:40	20:41
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	5:35	5:44	8:02	8:03	9:46	9:51	11:13	11:16	22:28	22:20	23:24	23:14	22:03	23:40
רוסיה, מוסקבה (ק)	5:03	5:12	7:35	7:36	9:17	9:22	10:44	10:47	22:07	21:59	23:07	22:56	21:42	23:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	5:38	5:44	8:26	8:32	9:30	9:34	10:50	10:53	21:15	21:10	21:56	21:50	20:53	22:07
שוויץ, ציריך (ק)	5:42	5:48	8:30	8:36	9:35	9:38	10:55	10:57	21:20	21:15	22:02	21:56	20:58	22:13
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	5:59	8:36	8:38	9:09	9:10	10:15	10:16	18:50	18:49	19:15	19:14	18:32	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840

Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00434
13/07/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377